

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย
(เล่มที่ 1)

พระครูปลัด เกษญา ผาทอง

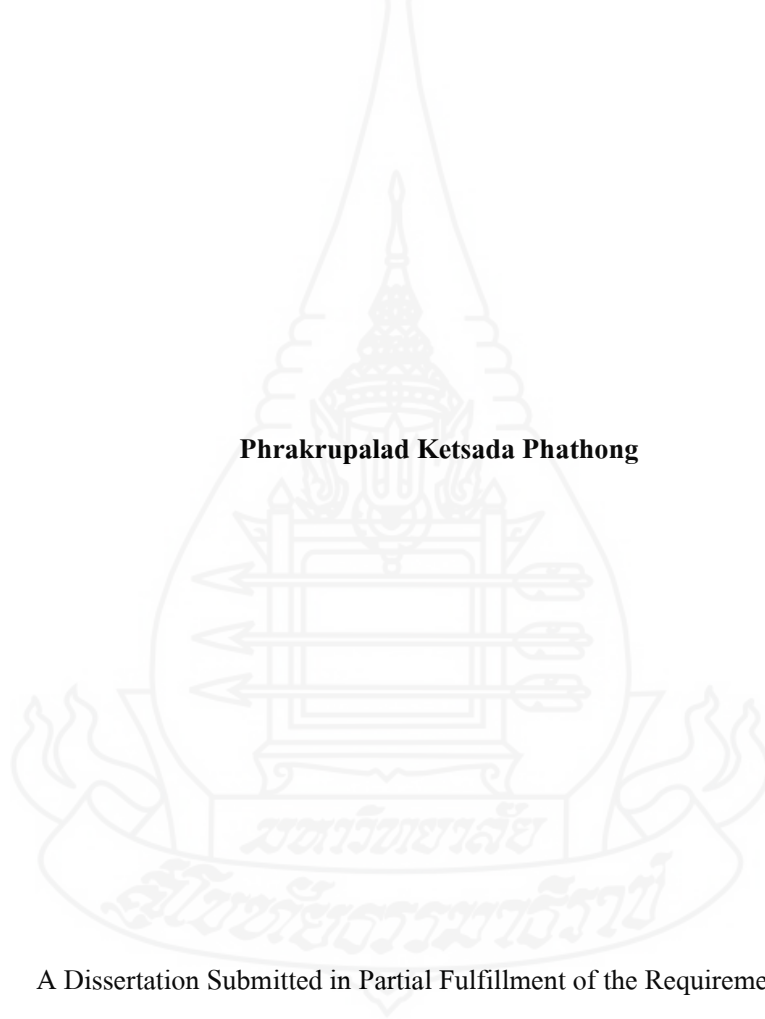

คุณูปการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2562

**Role of Sangha's in the Promotion of Political Culture in Cambodia, Laos,
Myanmar, and Thailand
(Volume I)**

Phrakrupalad Ketsada Phathong

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Doctor of Political Science

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2019

หัวข้อคุณิพนธ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่
ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย
ชื่อและนามสกุล พระครูปลัดเกษญา ผาทอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์
2. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
3. รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบด

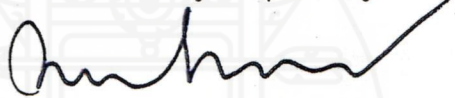
คุณิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาเอก เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2562

คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ)

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. อิสระ สุวรรณบด)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. วรางคณา จันทร์คง)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

ชื่อคุณนิพนธ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา
ลาว เวียดนาม และไทย

ผู้วิจัย พระครูปลัด เกษญา ผาทอง **รหัสนักศึกษา** 4608000032 **ปริญญา** รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2) ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
(3) รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณกุล **ปีการศึกษา** 2562

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย (2) วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย (3) วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 21 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า (1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะที่แตกต่างกันตามบริบทเชิงพื้นที่ของแต่ละประเทศใน 3 มิติ ได้แก่ บริบทเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและสังคมวัฒนธรรม พระพุทธศาสนากับการเมือง และการแสดงออกทางการเมืองในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง (2) การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแต่ละประเทศ จำแนกได้ 6 ลักษณะ ได้แก่ แนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการปกครอง รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ ปรัชญาการบูรณาการทางการเมือง ผลกระทบทางการเมืองของพระสงฆ์ และรูปแบบการแสดงออกบทบาทพระสงฆ์ (3) บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทยซึ่งเป็นการเมืองแบบอุดมปัญญาบนหลักเหตุผลนิยม อธิบายได้ด้วยฐานคติ 4 ลักษณะ ได้แก่ บทบาททางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย ตามพระไตรปิฎก ตามพระธรรมวินัย ตามประวัติศาสตร์ ประเพณี และตามกฎหมาย ประเด็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ประกอบด้วย พฤติกรรมทางสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง และ แนวโน้มการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม ด้านความคาดหวังของสังคม และ ด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ และแนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับบริบทสังคมไทย โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

คำสำคัญ บทบาท พระสงฆ์ วัฒนธรรมทางการเมือง ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย

Dissertation title: Role of Sangha's in the Promotion of Political Culture in Cambodia, Laos, Myanmar, and Thailand

Researcher: Phrakrupalad Ketsada Phathong; **ID:** 4608000032;

Degree: Doctor of Political Science;

Dissertation advisors: (1) Prof. Dr. Thirapat Serirangsan,
(2) Prof. Dr. Boonton Dockthaisong, (3) Assoc. Prof. Dr. Issara Suwanabol;

Academic year: 2019

Abstract

The purposes of this study are to (1) investigate the roles of Sangha's in the promotion of political culture in Cambodia, Laos, Myanmar, and Thailand; (2) compare the roles of Sangha's in the promotion of political culture in Cambodia, Laos, Myanmar, and Thailand; and (3) analyze the trend of Sangha's roles and creative in the promotion in Thai context.

This qualitative study employed document analysis, in-depth interviews with 21 informants, and focus-group interviews with 10 experts. Data were analyzed for contents and were presented descriptively.

The study found that (1) the roles of Sangha's in the promotion of political culture were different depending on spatial contexts of each country in three aspects as follows: historical, economic, political and cultural society context, Buddhism and Politics, and political expression in the promotion of political culture, (2) comparison between roles of Sangha's in the promotion of political culture of each country were classified into 6 aspects which include Basic concept, governing laws, political form of Sangha's, political phenomenon, political effect of Sangha's, and form of political expression of Sangha's, (3) the roles of Sangha's and creative political culture promotion in Thai context which is a Knowledge-based society rooted on rationalism is explained by four presuppositions as follows: political role based on history consisting of Tripitaka, Buddhism teachings and principles, history and tradition, and laws. In terms of political cultural promotion, it is consisted of social behaviors, social responsibility, and political participation. In addition, the trend of creative political culture promotion consisted of social livelihood, social expectation, and creative role. The trend of Sangha's role and creative political culture promotion which was appropriate for Thai context is presented respectively from the highest amount as follows: political observers, political partners, and political participation supporters.

Keywords: Role, Sangha's, Political Culture, Cambodia Laos Myanmar and Thailand

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากคณะกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ทุกท่าน ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดารักษ์มี พร้อมด้วยคณะกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์ ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง รองศาสตราจารย์ ดร.อิสระ สุวรรณบล ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา และดูแลเอาใจใส่ในการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มาตั้งแต่ต้นจนสำเร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คณะอาจารย์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ อันเป็นวิทยาทนล้ำเลิศ ประดุจดั่งแสงส่องสว่างทางปัญญาทำให้ผู้วิจัยสามารถนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการวิจัย และให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด ในการศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สาขาวิชารัฐศาสตร์ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน รวมถึงขอบคุณเพื่อนๆ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรคุษฎีบัณฑิตที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอบคุณท่านผู้เป็นเจ้าของเอกสาร ตำราและผู้จัดทำเว็บไซต์ทุกท่านที่ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณท่านผู้มีอุปการคุณที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ปัจจัย 4 เพื่อใช้ในการศึกษาและอำนวยความสะดวกในการเดินทาง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ หลวงพ่อ พระครูสุตฺตฺรตนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดจอมมณี พระราชรัตนาลงกรณ์ เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย ขอขอบพระคุณ คุณพ่อภูเวียง คุณแม่ถนอม ผาทอง บุพการี ผู้ให้กำลังใจผู้วิจัยมาโดยตลอด คุณพิชญา ศรีพรรณ และคุณลุง ศาสตราจารย์ ดร.สัญญาเคนาภูมิ ผู้ชี้แนะทางการศึกษาและที่ปรึกษาทางวิชาการ อีกทั้งเป็นกำลังใจทำให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี ด้วยความเมตตาปราณีจากทุก ๆ ท่านที่กล่าวมานี้ ตลอดถึงท่านที่ไม่ได้ระบุนามไว้ในที่นี้ ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือ จึงทำให้คุษฎีนิพนธ์นี้ สำเร็จลงด้วยดี

คุณูปการอันพึงมีจากคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมานุชา สังฆานุชา และมอญานุชาเป็นกตเวทิตาคุณ แด่ นักวิชาการทั้งหลาย ซึ่งเป็นเจ้าของเอกสาร หนังสือ ตำรา ฯลฯ ที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาค้นคว้า และ ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ท่านผู้มีพระคุณทุกท่าน พร้อมญาติสนิท มิตรสหายทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและให้กำลังใจผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

พระครูปลัด เกษญา ผาทอง

พฤศจิกายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	9
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	11
องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบทบาท	13
องค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา	26
องค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง	39
องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง	56
องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง	70
กรอบแนวคิดการวิจัย	87
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	91
ระยะที่ 1 ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย	92
ระยะที่ 2 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย	94
ระยะที่ 3 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์	96

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย.....	109
พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง.....	110
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา.....	121
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศลาว.....	145
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศเมียนมาร์.....	168
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย.....	198
บทที่ 5 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่	
ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย.....	256
บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา.....	257
บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศลาว.....	264
บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศเมียนมาร์.....	270
บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศไทย.....	276
ผลการสังเคราะห์การเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย.....	284

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 6 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม	
ทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย.....	303
ผลการศึกษบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์.....	305
ผลการศึกษบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง.....	345
ผลการศึกษาแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง	
เชิงสร้างสรรค์.....	400
ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ.....	443
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก.....	455
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	532
สรุปผลการวิจัย.....	533
อภิปรายผลการวิจัย.....	541
ข้อเสนอแนะ.....	551
บรรณานุกรม.....	554
ภาคผนวก.....	582
ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย.....	583
ข หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ.....	585
ค หนังสือขอความอนุเคราะห์สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion).....	606
ง แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	616
จ ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่ม.....	639
ฉ ภาพถ่ายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	649
ช ภาพถ่ายการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ.....	664
ประวัติผู้วิจัย.....	667

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 6.1	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก.....	320
ตารางที่ 6.2	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย.....	328
ตารางที่ 6.3	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย.....	344
ตารางที่ 6.4	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม.....	369
ตารางที่ 6.5	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม.....	383
ตารางที่ 6.6	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย.....	399
ตารางที่ 6.7	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม.....	415
ตารางที่ 6.8	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม.....	429
ตารางที่ 6.9	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็น.....	440
ตารางที่ 6.10	แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ และแนวทางเพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมือง.....	442

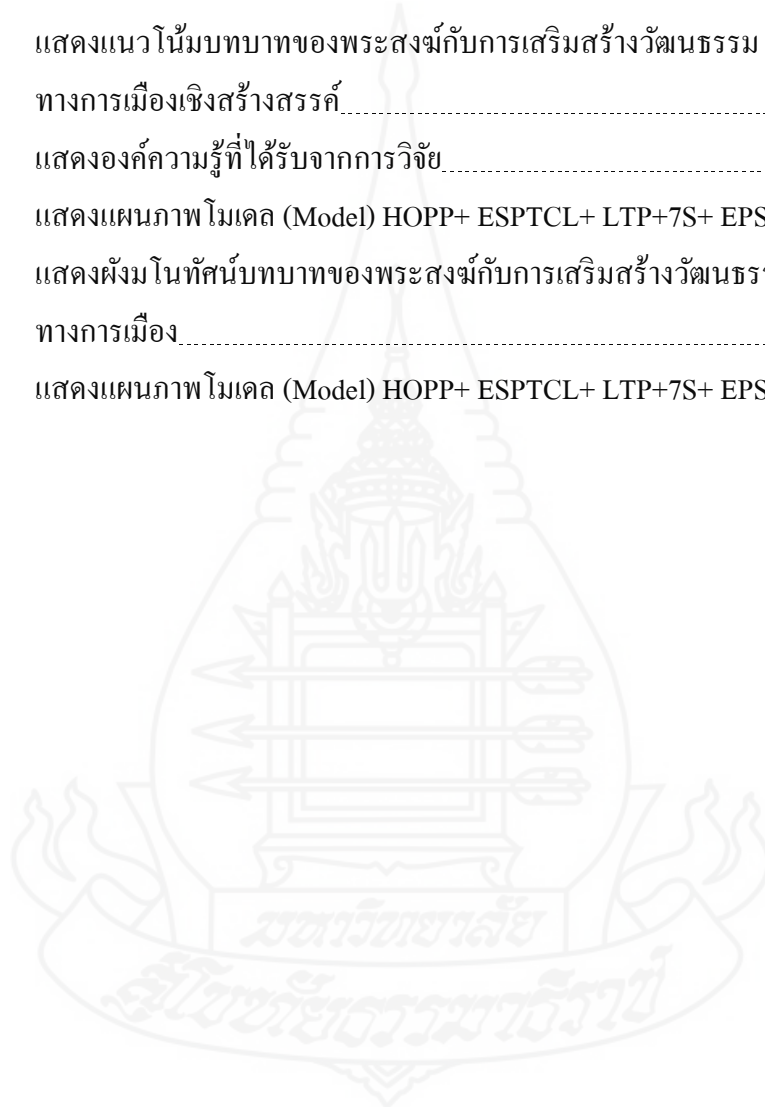
สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 6.11 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับบทบาท ทางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์.....	465
ตารางที่ 6.12 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับบทบาท ของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง.....	477
ตารางที่ 6.13 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาท ของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์.....	488
ตารางที่ 6.14 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการวิเคราะห์แนวโน้ม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย....	515

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 6.1 แสดงบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์.....	517
ภาพที่ 6.2 แสดงบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง.....	519
ภาพที่ 6.3 แสดงแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์.....	522
ภาพที่ 6.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....	525
ภาพที่ 6.5 แสดงแผนภาพโมเดล (Model) HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES.....	529
ภาพที่ 7.1 แสดงผังมโนทัศน์บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมือง.....	539
ภาพที่ 7.2 แสดงแผนภาพโมเดล (Model) HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES.....	541

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 5.1 ผลการสังเคราะห์การเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และ ไทย.....	285

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1	กระบวนการระบบสังคม Getzels และ Guba..... 16
ภาพที่ 2.2	สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบทบาท..... 25
ภาพที่ 2.3	สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา..... 38
ภาพที่ 2.4	สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง..... 55
ภาพที่ 2.5	สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง..... 69
ภาพที่ 2.6	สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง..... 86
ภาพที่ 2.7	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)..... 90
ภาพที่ 3.1	แสดงกระบวนการดำเนินการวิจัย (Research Process)..... 108
ภาพที่ 4.1	พระพุทธศาสนากับบทบาททางสังคมการเมือง และธรรมแห่งพระราชานักปกครอง..... 120
ภาพที่ 4.2	การประท้วงในกัมพูชา พ.ศ. 2556–2557 ผู้ประท้วงและผู้สนับสนุนฝ่ายค้าน กัมพูชาเดินประท้วง..... 143
ภาพที่ 4.3	พระสงฆ์ลาวมอบสิ่งของช่วยน้ำท่วม..... 167
ภาพที่ 4.4	การประท้วงด้วยความสงบโดยกลุ่มพระสงฆ์ แม่ชี ชาวบ้านทั่วไป และนักศึกษา..... 196
ภาพที่ 4.5	พระสงฆ์ที่นัดประชุมพูดคุยเรื่องการเมืองที่วัดหรือองค์กรพุทธศาสนา..... 254

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การกำเนิดพุทธะนำมาซึ่งพุทธศาสนาอันเป็นกลจักรวงล้อแห่งธรรมขับเคลื่อนสรรพสิ่งในหลากหลายมิติ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า 7 ประเทศ 4 ในนั้นที่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ ไทย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่เมียนมาร์สันนิษฐานว่ามีอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของเมียนมาร์ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมินำโดยพระโสณและพระอุตตร พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบนี้จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ (กำพล จำปาพันธ์ 2558 : 56) พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศาสนาสำคัญที่มีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการศึกษา สังคม จิตวิทยา เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งสะท้อนผ่านแง่มุมมองทางด้านปรัชญา พิธีกรรม ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีปฏิบัติของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ (Jerold Schecter 1967) และประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมากในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 94.6 ของคนไทยทั่วประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2555 : 1) เมื่อวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาผ่านสังคมไทยจะพบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 กว่าปี บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะปัจเจก และองค์กรสามารถวิเคราะห์ได้จากความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักปกครองและประชาชนทั่วไป ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา พระสงฆ์ทำหน้าที่สำคัญในฐานะเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ บางครั้งสามารถนำเสนอทางเลือกของการตัดสินใจของกษัตริย์ต่อการบริหารกิจการบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จากยุคสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระญาติไท และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือกรณีที่ชาวบ้านบางระจันที่กำลังเผชิญหน้ากับสงคราม พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพลังให้แก่

นักการเมือง และประชาชน เพื่อให้บ้านเมืองสามารถผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆ มาได้ (พระมหาพรหม มหาวาโส 2557, น. 1)

จะเห็นว่า พระสงฆ์มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อยู่เสมอ เพราะปัจจัยการดำรงชีพของพระขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ดังพระบาลีที่ว่า “ปรปฏิกุพฺธา เม ชีวิกา” แปลว่า การเลี้ยงชีพของเรา (พระ) เนื่องด้วยผู้อื่น ด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นที่เป็นชาวบ้านหรือคฤหัสถ์นี้เอง จึงเป็นความจริงที่ต้องยอมรับว่า พระสงฆ์ไม่ได้หนีไปจากสังคมแต่ประการใด บทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การตอบแทนแก่ชาวบ้าน ซึ่งการตอบแทนแก่ชาวบ้านนั้น พระสงฆ์จะทำตอบแทนอย่างไร แก่ไหน จึงจะเหมาะสม พอดีและพองาม ในส่วนของคฤหัสถ์หรือชาวบ้าน โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การเมือง” หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำให้บ้านเมืองสงบสุขนั้น พระสงฆ์ได้วางตนดำรงสถานะอย่างไรต่อเรื่องดังกล่าว เพราะความหมายหนึ่งซึ่งพระสงฆ์ให้ความสำคัญ คือ การเมือง หมายถึง การจัดการทำให้คนที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก เป็นไปอย่างสันติสุข สงบสุข เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่โดยตรงเช่นกันที่จะสอนธรรม แสดงธรรม หรือเผยแผ่ธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุข สันติสุขแก่ชาวเมือง

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ถูกจำกัดลง ด้วยกฎหมายที่นักการเมืองร่างขึ้นมา ซึ่ง ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ (2560) ได้วิเคราะห์ว่า ในยุคการเมืองการปกครองของไทยที่ใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 พระสงฆ์ได้ถูกกลืนหรือกลืนทางทางการเมืองหลายด้านด้วยกัน เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตรประจำตัวประชาชน และสิทธิในการได้รับหนังสือเดินทางตามขั้นตอนปกติ รวมทั้งเรื่องราวของภิกษุณี สามเณรี และแม่ชีกับสิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการตีความทั้งในเชิงกฎหมาย (ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (ฉบับประชาชน) พ.ศ.2540) และพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้งโดยได้ชี้ให้เห็นถึงความลักลั่นของการตีความสิทธิและหน้าที่แห่งคณะสงฆ์ไทยที่ขัดแย้งกันเอง ระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบต่างๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงคมนาคม และกระทรวงสาธารณสุข แม้พระสงฆ์ในปัจจุบันจะถูกจำกัดสิทธิและบทบาททางการเมืองด้วยข้อกฎหมายและการเมืองแต่ทางจริยธรรมแห่งพุทธศาสนา พระสงฆ์ยังได้ใช้ธรรมในการที่จะออกช่วยเหลือประเทศชาติ โดยใช้ความรู้ ใช้คุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึกของการเป็นพระในร่มเงาของพระพุทธศาสนาออกช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ ทั้งนี้เป็นเพราะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่บ่มเพาะกันมาว่า พระสงฆ์ คือ ที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ชี้นะแนวทางสายกลางเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายโดยการนำมิติต่างศาสนาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤตสังคมด้วยการส่งเสริมนำพลัง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม (กรมการศาสนา 2560: 9-10) โดย “วัด” จะเป็นหน่วยกลางในการเชื่อมต่อ

ระหว่างบ้านกับโรงเรียนอันเป็นสถาบันหลักของชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาททางพระพุทธศาสนาจะมีมาก

ปัจจุบันการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดี พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้ผู้ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ (วรรณไชย มะยงค์ 2558, น. 352) ให้เกิดแสงสว่าง เห็นทางไม่เบี่ยงเบียน โดยสร้างสันติภาพขึ้นในโลก (บุญทัน ดอกไธสง 2562, น. 3) ประเด็นสำคัญมีอยู่ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ดังกล่าวส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคุณประโยชน์ให้สังคมประเทศชาติ “จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองได้อย่างไร” และก็มีคำถามต่อไปอีกว่า “เมื่อเข้าไปยุ่งเกี่ยวแล้วจะได้ประโยชน์อะไร” เพราะทั้งๆ ที่กฎหมายบ้านเมืองก็กำหนดไว้ชัดเจนว่า พระสงฆ์เป็นบุคคลธรรมดา เพียงแต่มีกรอบวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ถึงแม้เป็นบุคคลที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยสี่แต่ด้วยความศรัทธาต่อคุณธรรมอันยิ่งในศาสนา จึงต้องยอมละความสุขแบบชาวโลกมาแสวงหาธรรมที่เหนือโลกและท้ายที่สุดก็ย้อนกลับมาให้คุณประโยชน์ต่อสังคมไทยอยู่ดั้งเดิม ฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมประเทศชาตินั้นเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นมาทุกยุคสมัยว่าท่านมีคุณูปการมากจนเกินที่จะพรรณนาได้ ตั้งแต่การรักษาความเป็นชาติไทยเคียงคู่มากับสถาบันพระมหากษัตริย์ การสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้สังคมมีความร่มเย็น เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกกลืนจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้งๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ในทางกลับกันต้องถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น สงฆ์ไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 106 (2) บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช”

บทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า พระภิกษุสงฆ์นั้นมี 2 สถานะคือฐานะพลเมืองของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายของรัฐเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป นอกจากพระภิกษุจะถูกจำกัดสิทธิในบางส่วนแล้ว สิทธิในบางส่วนยังไม่เกินไปกว่าพลเมืองทั่วไป ดังบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 38 พระภิกษุสงฆ์ก็อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐธรรมนูญเสมอกับพลเมืองทั่วไปที่นับถือในทุกศาสนา ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน

เมื่อไม่เป็นปฏิบัติต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อที่แตกต่างจากบุคคลอื่น” ส่วนฐานะที่สองต้องอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยสงฆ์และต้องไม่ขัดต่อกฎหมายคณะสงฆ์ซึ่งฝ่ายบ้านเมืองได้บัญญัติเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยป้องกันบุคคลผู้มีเจตนาไม่สุจริตอาศัยร่มเงาพระพุทธศาสนาหาประโยชน์ใส่ตน อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของชุมชนและเป็นการส่งเสริมสถาบันสงฆ์อันเป็นสถานะที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของศาสนา เนื่องจากพระภิกษุเป็นตัวแทนของศาสนาในฐานะองค์พระสังฆรัตนะซึ่งเป็นที่เคารพบูชา จึงมีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป (กิริวุฒิ กิตติยาศิษย์ 2556, น. 4)

เพราะด้วยความศรัทธาจึงทำให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการ โน้มน้าวทางด้านจิตใจที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง กลายเป็นกระบวนการแทรกแซงขยายไปสู่การสอนหรือชี้แนะธรรมะของพระสงฆ์ต่อพลเมือง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความ “สันโดษ” ที่รัฐบาลมองว่าเป็นหลักการในการขัดขวางการพัฒนาประเทศ จึงร้องขอให้คณะสงฆ์ระมัดระวังท่าทีในการนำหลักการชุดดังกล่าวมาสอนแก่พลเมือง (สมบุญรัตน์ สุขสำราญ 2522) แต่ทว่าการเมือง (Politics) เป็นเรื่องของ การต่อสู้เพื่ออำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ (Authority) หรือความขัดแย้ง (Conflict) (David Easton 1960) ซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการทางสังคมในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ และการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม (Wolin, Sheldon S. 1960) อย่างไรก็ตามในสภาพของความเป็นจริงการเมืองกลับกลายเป็นเรื่องของอิทธิพลและผู้ทรงอิทธิพลหรือผู้ที่สามารถได้รับหรือครอบงำสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ในสังคม อันได้แก่ อำนาจ ความเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี ความมั่นคง ชำนาญ และความรอบรู้ได้มากที่สุด (Harold D Lasswell 1970) ชีวิตกับการเมืองเกี่ยวข้องกันเพราะการเมืองเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือผลการบริหารของรัฐบาลนำไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอยู่ดี กินดี มีสุขของประชาชน ชีวิตกับการเมืองจึงมีปฏิสัมพันธ์กัน (สัญญา เคนาภูมิ 2560, น. 22)

ในการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” จึงเป็นการศึกษาและเปรียบเทียบถึงความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นและทัศนคติของพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและในฐานะที่เป็นพระสงฆ์เป็นต้นแบบของการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงพุทธจะมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นไปที่

การศึกษาในพื้นที่ประเทศไทยเป็นหลัก ด้วยสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเมืองไทยมีแต่ความขัดแย้งประชาชนมีความแตกแยกทางความคิด จนนำไปสู่การรัฐประหาร เมื่อ พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 มีพระสงฆ์หลายรูปที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองมีทั้งต่อต้านและสนับสนุนนักการเมือง มีการประท้วงอดอาหารเพื่อเรียกร้องให้บรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติลงในรัฐธรรมนูญหรือแม้แต่การเป็นแกนนำสร้างความขัดแย้งเลือกพรรคแบ่งสีสร้างความแตกแยกสามัคคีในหมู่ประชาชน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันควรมีบทบาทอย่างไร ต่อวัฒนธรรมทางการเมืองไทย เพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2. คำถามการวิจัย

2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย เป็นอย่างไร

2.2 ความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย เป็นอย่างไร

2.3 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

3.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย

3.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย

3.3 เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาออกเป็น 3 ระยะของการวิจัย ซึ่งแต่ละระยะ มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย ตลอดถึงพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาระยะนี้ ใช้การศึกษาเชิงเอกสารในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในระยะเวลาใช้ระยะเวลา ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึง เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2561
 ระยะที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองระหว่างประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยกำหนดแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรม

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย ตลอดถึงพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยระยะนี้ ใช้การศึกษาเชิงเอกสารในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในระยะเวลาใช้ระยะเวลา ตั้งแต่เดือน กันยายน ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2561

ระยะที่ 3 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ โดยกำหนดแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

1.1 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย

1.1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก

1.1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย

1.1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ประกอบด้วย

1.2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม

1.2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

1.2.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.3 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

1.3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม

1.3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม

1.3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยกำหนดไว้จาก 3 แหล่ง ดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร (Document Research) ได้แก่ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 นำมาเป็นแนวทางและกำหนดสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ผู้วิจัยใช้การเลือกตามวัตถุประสงค์ในการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำหรับการวิจัย ได้จำนวน 21 คน ซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยระบุไว้

2.3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการระดมสมอง (Brain Storming) โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ที่ควรจะเป็น ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกจากบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในทุกภาคส่วน และเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาประเทศตลอดถึงพระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญทางการเมือง

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยระยะนี้ เน้นศึกษาในพื้นที่ประเทศไทย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในระยะนี้ใช้ระยะเวลา ตั้งแต่เดือน มกราคม ถึง เดือน กันยายน พ.ศ. 2562

5. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

5.1 บทบาท หมายถึง การแสดง หรือการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ในฐานะที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ทั้งในส่วนตนและส่วนรวมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

5.2 พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่จำวัดอยู่ในพื้นที่ของประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

5.3 การเมือง หมายถึง การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากรทรัพยากร โดยมีอำนาจที่เป็นที่ยอมรับกันมา ทำให้เกิดการปฏิบัติตาม หรือการเมืองเป็นเรื่องของการที่คนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม สิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมในที่นี้มีหลายอย่าง เช่น อำนาจ ความศรัทธา นับถือ ความยุติธรรม ความนิยมชมชอบ ความอยู่ดีกินดี ความมั่งคั่ง ความรอบรู้ ทักษะ เป็นต้น ในความหมายนี้ การเมืองจะถูกตรึงกรอบเอาไว้เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ในแบบการเมือง ซึ่งสามารถแยกออกจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระบบย่อยอื่นๆ ของสังคมได้ เช่น ระบบวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา

5.4 วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองการปกครองของตนและแสดงออกโดยการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองถูกกำหนดขึ้นหรือได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนา โดยผ่านกระบวนการอบรมหล่อหลอมของสังคมในระดับต่างๆ แล้วถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไปอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา

5.5 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ในพื้นที่ของประเทศไทย ลาว เวียดนาม และไทย ที่มีการแสดงพฤติกรรมหรือการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ทั้งในส่วนตนและส่วนรวมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

6. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

6.1 ทำให้ทราบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย ลาว เวียดนาม และไทย

6.2 ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย ลาว เวียดนาม และไทย

6.3 ทำให้ทราบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ที่ควรจะเป็น

6.4 ผลการวิจัยนำไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาความเหมาะสมในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่อันแสดงถึงความเหมาะสมแก่สมณะสาธุชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย ซึ่งเป็นการทบทวนวรรณกรรมนำข้อค้นพบไปสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย การศึกษาประเด็นดังกล่าวจะทำให้เข้าใจบริบทของเรื่องที่ทำการศึกษาในมิติต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น เช่น บริบทของบทบาท บริบทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา บริบทของการเมือง บริบทของวัฒนธรรมทางการเมือง บริบทของพฤติกรรมทางการเมือง จะเป็นเป็นตัวชี้วัดได้ว่า พระสงฆ์แท้จริงแล้วมีบทบาทหน้าที่อะไร จำเป็นหรือไม่ที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง หรือถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองควรมีพฤติกรรมตามขอบเขตประมาณเท่าไรถึงจะเหมาะสมเหมาะสม

จากการศึกษาทำความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง นอกเหนือจากประเด็นที่ทำการศึกษาเบื้องต้นแล้วนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์ในเชิงประวัติศาสตร์ ตั้งแต่การกำเนิดศาสนาพุทธ กำเนิดพระธรรมคำสอน กำเนิดพระสงฆ์ ซึ่งรวมกันเรียกว่า “พระรัตนตรัย” โดยเป้าหมายที่แท้จริงในศาสนาแห่งพุทธะเป็นอย่างไร แต่ทว่า กาลเวลาผันเปลี่ยน ยุคสมัยเปลี่ยน สรรพสิ่งในโลกย่อมเปลี่ยนแปลงตาม แม้กระทั่งสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทยเพราะประเทศดังกล่าวมีการนับถือพระพุทธศาสนาในสายหินยานหรือที่เรารู้จักกันโดยไปคือเถรวาท แต่ประเทศดังกล่าววัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน กรณีประเทศไทย กัมพูชา เมียนมาร์ มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ส่วนประเทศลาวมีการปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ (Communism) ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้น ทำให้เราเกิดข้อค้นพบบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน อย่างประเทศเมียนมาร์ พระสงฆ์เป็นแกนนำในการเรียกร้องอำนาจอธิปไตยจากประเทศอังกฤษ มีการยึดอำนาจเข้ามาควบคุมการบริหารประเทศ ซึ่งโดยหลักการเชิงพุทธยึดตามหลักพระธรรมวินัย ส่วนกัมพูชาบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองอาจมีน้อยหรือไม่อย่างไร เพราะจากประวัติศาสตร์เบื้องต้นโดยข้อจำกัดใน

หลายด้านทำให้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ ลาวภายหลังจากการยึดครองของฝรั่งเศสพระสงฆ์ต่างโดนจับสึกเปลี่ยนสถานภาพให้ไปทำการเกษตรเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมให้ประเทศ ไม่สามารถกระทำกรอย่างอื่นได้ ส่วนประเทศไทยที่ผู้วิจัยได้เน้นศึกษาเพราะที่ผ่านมาเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ ตั้งแต่พระมหากษัตริย์จนถึงประชาชน โดยส่วนมากเป็นพุทธมามกะให้การอุปถัมภ์ค้ำชู และปกครองโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาโดยตลอด แต่ด้วยบริบทบ้านเมืองที่เปลี่ยนไปมีการจับพระสงฆ์บางส่วนที่คาดว่าทำผิดพระธรรมวินัยและผิดกฎหมายบ้านเมืองลาสิกขา และเมืองไทยภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) มาเป็นระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ตั้งแต่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น มีการบรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญ (Constitution) มาโดยตลอด แต่ด้วยในสถานการณ์ปัจจุบัน มีการบรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทำให้มีพระสงฆ์บางกลุ่มออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองเรียกร้องให้รัฐบาลบรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญ พฤติกรรมดังกล่าวในสายตาชาวพุทธมองว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่พระสงฆ์ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง

ฉะนั้น การที่จะทำการศึกษายาทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น ต้องทำการศึกษายาทบาทพระสงฆ์ในพระไตรปิฎก เพื่อจะได้เรียนรู้ขอบเขตบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่แท้จริงและให้สามารถตั้งประเด็นคำถามต่อไปว่า พฤติกรรมที่เป็นบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชน ที่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง จะทำให้เกิดผลในเชิงบวกหรือเชิงลบ โดยเฉพาะในสภาพพื้นฐานประเทศไทย จะทำอย่างไรให้เมืองไทยพุทธกลับมาสงบสุข สันติภาพ ประชาชนปรองดองสมานฉันท์กับทุกฝ่าย ในอนาคตต่อไป โดยทำการทบทวนวรรณกรรมดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษายาทบาท
 - 1.1 ความหมายของคำว่าบทบาท
 - 1.2 ประเภทของบทบาท
 - 1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท
 - 1.4 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษายาทบาท
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา
 - 2.1 นิยามของคำว่าพระสงฆ์
 - 2.2 ความหมายของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา
 - 2.3 การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน
 - 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์

- 2.5 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง
 - 3.1 ความหมายเกี่ยวกับการเมือง
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง
 - 3.3 แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง
 - 3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเมือง
 - 3.5 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง
4. องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง
 - 4.1 ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง
 - 4.2 ประเภทวัฒนธรรมทางการเมือง
 - 4.3 ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง
 - 4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง
 - 4.5 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง
5. องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง
 - 5.1 ความหมายของพฤติกรรมทางการเมือง
 - 5.2 แนวคิด ทฤษฎี พฤติกรรมทางการเมือง
 - 5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมือง
 - 5.4 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบทบาท

การศึกษาเรื่องของบทบาท (Roles) จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจบริบททางการเมือง และสังคมที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อและวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อการจัดโครงสร้างทางสังคม (ไพริน ภูจินาพันธุ์ 2560) โดยผ่านพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาหรือลงมือปฏิบัติตามความคาดหวังของผู้อื่น ที่เหมาะสมแก่ตำแหน่งและสถานะในสังคมนั้นๆ (กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ 2527) เป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้ อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย (สนธยา พลศรี 2545, น.125) ภายในกลุ่มซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามตำแหน่งและหน้าที่บทบาทนี้ อาจมีลักษณะเป็นทางการตามระเบียบของกลุ่มรูปนัยที่ตะ กำหนดสิ่งที่บุคคลแต่ละบุคคลที่ครองตำแหน่งหน้าที่ใดๆ จะต้องคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติกิจกรรมทั้ง

ส่วนของตนและส่วนที่จะต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้มีตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ ในกลุ่ม และอาจมีลักษณะไม่เป็นทางการที่เป็นความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มที่ต้องการให้ผู้มีหน้าที่หนึ่งๆ ต้องมีพฤติกรรมใดบ้าง (สนใจ ลักษณะ 2542, น.232) ซึ่งในการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ได้นำเสนอประเด็นสำคัญที่ว่าบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์โดยส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคุณประโยชน์ให้สังคมประเทศชาติ “จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองได้อย่างไร” และมีคำถามต่อไปอีกว่า “เมื่อเข้าไปยุ่งเกี่ยวแล้วจะได้ประโยชน์อะไร” เพราะทั้ง ๆ ที่กฎหมายบ้านเมืองกำหนดไว้ชัดเจนว่า พระสงฆ์เป็นบุคคลธรรมดา เพียงแต่มีกรอบวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ถึงแม้เป็นบุคคลที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยสี่แต่ด้วยความศรัทธาต่อคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ในศาสนา จึงต้องยอมละความสุขแบบชาวโลกมาแสวงหาธรรมที่เหนือโลกและท้ายที่สุดก็ย้อนกลับมาให้คุณประโยชน์ต่อสังคมไทยอยู่ดั้งเดิม ฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์ไทยที่มีต่อสังคมประเทศชาตินั้นเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นมาทุกยุคสมัยว่าท่านมีคุณูปการมากจนเกินที่จะพรรณนาได้ ตั้งแต่การรักษาความเป็นชาติไทยเคียงคู่มากับสถาบันพระมหากษัตริย์ การสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้สังคมมีความร่มเย็น เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกกลืนจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริมหรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้ง ๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ในทางกลับกันต้องถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น สงฆ์ไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 106 (2) บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช” (เกษญา ผาทอง และ ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ 2561, น.196-197)

อย่างไรก็ตาม ความเป็นปัจเจกบุคคลยังคงหวงแหน เคารพ เทิดทูน ในสถาบันที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งบางครั้งบทบาทที่แสดงออกอาจจะแสดงถึงความไม่เหมาะสมแก่สมณะสาธูป จึงก่อให้เกิดความเลื่อมทางด้านศรัทธา แต่ทั้งนี้ การที่จะพิจารณาว่าบทบาทที่กระทำกับบทบาทที่เป็นจริงในสถานะทางสังคมเป็นอย่างไรนั้น เราต้องอาศัยการศึกษาจากบริบททางประวัติศาสตร์ของสิ่งที่เราศึกษามาประกอบการพิจารณาด้วย

1.1 ความหมายของคำว่าบทบาท

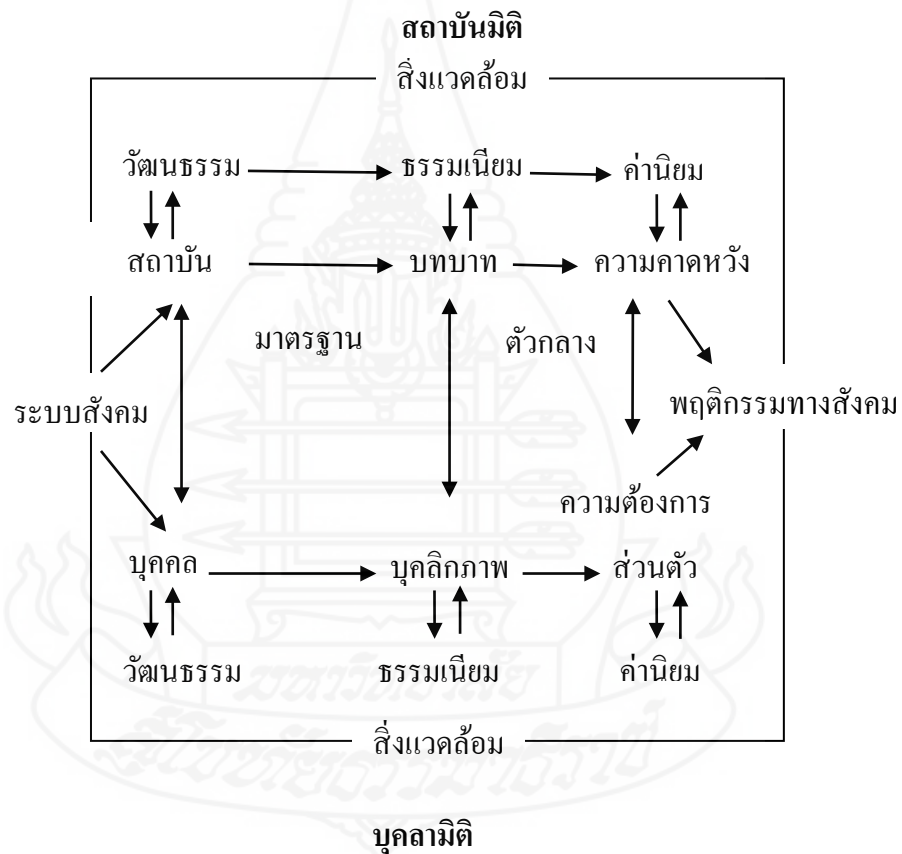
นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของคำว่า “บทบาท” ไว้หลากหลาย แต่โดยทั่วไป หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในสภาพนั้นๆ อันเกิดจากตำแหน่งหรือสถานภาพซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะของการ

รับรู้ เป็นผลรวมของการแสดงออกตามสิทธิและหน้าที่ (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร 2545, น.111) ของคนในสังคมที่คนครองอยู่และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มุมเหตุจูงใจ การอบรมขัดเกลา ความพอใจ ทั้งนี้ บทบาทมีความสำคัญ คือ 1) เป็นบทบาทที่มีอยู่ประจำของบุคคล 2) เป็นวัฒนธรรมของสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญในการกำหนดบทบาท 3) การที่บุคคลจะทราบบทบาทได้จะต้องมีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) 4) บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น ไม่นั่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามปทัสถานของสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลนั้นแสดงจริงๆ เป็นผลแห่งบุคลิกภาพของบุคคลที่ครองสถานภาพ รวมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่นมาร่วมในพฤติกรรม และเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดแสดงบทบาท (ไพบูรณ์ ช่างเรียน 2532, น.112) อย่างไรก็ตาม ชูดา จิตพิทักษ์ (2528, น.61) มีความเห็นว่า โดยทั่วไปบทบาทอาจพิจารณาได้ 2 ความหมาย คือ 1) พิจารณาในด้านโครงสร้างทางสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น 2) พิจารณาในด้านการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาทจึงหมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำเกิดการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานภาพการปฏิสัมพันธ์นั้น ทั้งนี้ จำนง อติวัฒนสินธุ์ และคณะ (2540) กล่าวถึงบทบาทว่า เมื่อบุคคลมีสถานภาพโดยอ้อมเป็นที่คาดหวังจากคนอื่น ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับสถานภาพนั้นการที่บุคคลกระทำภาระหน้าที่ตามสถานภาพของตน เรียกว่า การแสดงบทบาท “บทบาท” (Role) จึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กับสถานภาพ เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่มองเห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคลผู้มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทเป็นแบบเดียวกันตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้ เช่น เด็กทุกคนจะต้องมีสถานภาพเป็นนักเรียนที่จะต้องมีบทบาทคล้ายๆ กันคือไปโรงเรียน เข้าเรียนในชั้น สอบ ทำการบ้าน หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ที่ครูกำหนด แต่การแสดงบทบาทของบุคคลถึงแม้จะมีสถานภาพเดียวกันย่อมมีลักษณะแตกต่างกันได้ เช่น เด็กที่มีสถานภาพเป็นนักเรียนเหมือนกันแต่อาจคล้ายหรือแตกต่างกันได้ เช่น ต้องเข้าห้องเรียนเหมือนกัน แต่ความตั้งใจเรียนไม่เหมือนกัน เป็นต้น

เมื่อคนเราติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น ย่อมจะต้องแสดงบทบาทหลายบทบาทมากขึ้นตามคู่บท หรือตามสถานภาพอนเกิดจากความสัมพันธ์อื่น ๆ และบางครั้งบทบาท ที่เกิดขึ้นอาจเกิดการขัดแย้งกันได้ เช่น ขณะที่เขาจะแสดงบทบาทเป็นผู้บังคับบัญชา แต่ผู้อยู่ได้บังคับบัญชาในหน่วยราชการที่เขารับผิดชอบเป็นบิดาของเขา ในสถานภาพนี้ที่เป็นบุตรเขาจะต้องเชื่อฟังบิดา ต้องเคารพบิดา ดังนั้นในกรณีเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดความอึดอัดใจและจำเป็นต้องหาทางเลือกในการปฏิบัติ ลักษณะเช่นนี้จะเป็นปัญหาที่เกิดจากบทบาท ขัดแย้งกัน

เมื่อบุคคลได้ดำรงตำแหน่งในสังคม ย่อมจะต้องแสดงบทบาทตามตำแหน่งนั้น ๆ ตำแหน่งเดียวกัน แต่ผู้ดำรงตำแหน่งคนละคนอาจมีบทบาทต่างกันไป เพราะต่างคนต่างมีนิสัย ความคิด ความสามารถ การอบรม กำลังใจ มูลเหตุจูงใจ ความพอใจในสิทธิหน้าที่ สภาพของจิตใจ และร่างกายที่ไม่เหมือนกัน ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นเพียงรูปการณ์ (aspect) ทางพฤติกรรมของ ตำแหน่ง (สุทธิดา เรื่องยังมี 2553, น.11-12)

ทั้งหมดทั้งหมด Getzels และ Guba (1968:, p. 56 อ้างถึงใน ทองอินทร์ วงศ์โสธร 2544, น.147-149) ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า ในระบบสังคมหนึ่งๆ ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ด้านสถาบัน มิติ (Nomothetic Dimension) และด้านบุคลามิติ (Idiographic Dimension) ดังรูป

ภาพที่ 2.1 กระบวนการระบบสังคม Getzels และ Guba

ที่มา: Getzels และ Guba (1968, p. 56 อ้างถึงใน ทองอินทร์ วงศ์โสธร 2544, น. 148).

1.1.1 ด้านสถาบันมีมติ ประกอบด้วย

1) สถาบัน (Institution) ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งจะเป็น กรม กอง โรงเรียน โรงพยาบาล บริษัท ร้านค้า หรือโรงงานต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรม (Culture) ของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นครอบคลุมอยู่

2) บทบาทตามหน้าที่ (Role) สถาบันจะกำหนดบทบาท หน้าที่ และตำแหน่งต่าง ๆ ให้บุคคลปฏิบัติ มีกฎและหลักการอย่างเป็นทางการ และมีธรรมเนียม (Ethics) การปฏิบัติที่มีอิทธิพลต่อบทบาทอยู่

3) ความคาดหวังของสถาบันหรือบุคคลภายนอก (Expectations) เป็นความคาดหวังที่สถาบัน หรือบุคคลภายนอกคาดว่าสถาบันจะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น โรงเรียนมีความคาดหวังที่จะต้องผลิตนักเรียนที่ดีมีคุณภาพ ความคาดหวังมีค่านิยม (Values) ของสังคมครอบคลุมอยู่

1.1.2 ด้านบุคลามีมติ ประกอบด้วย

1) บุคลากรแต่ละคน (Individual) ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ๆ เป็นบุคคล ในระดับต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียนมีผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ คนงาน ภารโรง มีวัฒนธรรมย่อยที่ครอบคลุมต่างไปจากวัฒนธรรมโดยรวม

2) บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ เจตคติ อารมณ์ และแนวคิด ซึ่งบุคคลที่เข้ามาทำงานในสถาบันนั้นจะมีความแตกต่างปะปนกันอยู่ และมีธรรมเนียมของแต่ละบุคคลเป็นอิทธิพลครอบงำอยู่

3) ความต้องการส่วนตัว (Need - dispositions) บุคคลที่มาทำงานสถาบันมีความต้องการที่แตกต่างกันไป บางคนทำงานเพราะต้องการเงินเลี้ยงชีพ บางคนทำงานเพราะความรัก บางคนต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ความก้าวหน้า บางคนต้องการการยอมรับ บางคนต้องการความมั่นคง ปลอดภัย เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีค่านิยมของตนเองครอบคลุมอยู่

จากรูปพอสรุปได้ว่า ในด้านสถาบันมีตินั้นจะยึดถือเรื่องสถาบันซึ่งมีบทบาทต่าง ๆ เป็นสำคัญ บทบาทที่สถาบัน ได้คิดหรือกำหนดไว้จะต้องชี้แจงให้บุคลากรในสถาบันได้ทราบอย่างเด่นชัด เพื่อจะได้กำหนดการคาดหวังที่สถาบันได้กำหนดไว้ในบทบาทของตนออกมาตรงกับความต้องการของผลผลิตของสถาบันนั้น ส่วนในด้านบุคลามีมติ ประกอบด้วย ตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ซึ่งบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ก็มีบุคลิกภาพที่เป็นตัวเองที่ไม่เหมือนกัน ในแต่ละคนต่างก็มีความต้องการในตำแหน่งหน้าที่การงานที่แตกต่างกันออกไป ทั้งสองมิตินี้ระบบสังคมเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อการบริหารงานเป็นอันมาก ถ้าหากว่าทุกสิ่งทุกอย่างราบรื่นดี การบริหารงานนั้นสามารถที่จะสังเกตพฤติกรรมได้ (Social Behavior or Observed Behavior)

1.2 ประเภทของบทบาท

ฐานคติของบุคคลมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลก็แตกต่างกันตามไปด้วย ทั้งนี้ประเภทของบทบาทอาจพิจารณาได้ 2 ประเภท คือ 1) พิจารณาในด้านโครงสร้างทางสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น 2) พิจารณาในด้านการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาทจึงหมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำเกิดการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานภาพการปฏิสัมพันธ์นั้น (ซุดา จิตพิทักษ์ 2528, น.61) ถึงกระนั้นก็ตาม สวงวนศิริวิรัชชัย (2527, น.23-24) กล่าวถึงประเภทของบทบาทว่ามีอยู่ 5 ประเภท คือ 1) บทบาทตามที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้น ๆ 2) บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ 3) บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคล ผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ 4) บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง 5) บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมักจะมีการเลือกรับรู้และรับรู้ที่ผิดไปจากความเป็นจริงได้

นอกจากนี้ ประเภทของบทบาทยังเกี่ยวข้องเชื่อมโยงไปถึงหน้าที่ในเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ 1) บทบาทการเป็นผู้นำหรือผู้พูดแทน (Spokesman) 2) บทบาทเป็นผู้ประสานหรือสร้างความปรองดอง (Harmonizer) 3) บทบาทในการเป็นผู้วางแผน (Planner) 4) บทบาทการเป็นผู้บริหาร (Executive) 5) บทบาทเป็นผู้ให้การศึกษ (Education) 6) บทบาทในการเป็นสัญลักษณ์ของความมุ่งหมาย และอุดมคติของกลุ่ม (Sanderson อ้างถึงใน จารุพร เฟื่องสกุล 2545) ทั้งนี้ประเภทของบทบาทตามภารกิจและความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยนัยยะมี 2 ประเภท คือ 1) บทบาทที่จำเป็นต้องกระทำหรือบทบาทตามกฎหมาย เป็นบทบาทที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะมีปรากฏอยู่ตามระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งต่างๆ ที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ จำเป็นต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำ ถ้าไม่กระทำหรืองดเว้นการกระทำจะต้องมีความผิด 2) บทบาทอันควรกระทำ หรือ บทบาทอันควรจะเป็น เป็นบทบาทที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย แต่องค์กรหรือสังคมมุ่งหวังให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ควรปฏิบัติหรือควรกระทำแม้ว่าจะไม่ได้กำหนดไว้เป็นกฎหมายก็ตาม แต่กระนั้นก็ตามบทบาทถือได้ว่าเป็นรูปธรรม เห็นได้จากการกระทำที่แสดงออกมา 3 ด้าน คือ 1) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทอันกำหนดไว้ตามความคาดหวัง ของบุคคลทั่วไปในสังคม

เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ แต่อาจมีใครที่ทำได้หรือไม่มีใครทำตามนั้นก็ไม่ได้ 2) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทอันบุคคลคาดคิด ด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย 3) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย ทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป (พวงเพชร สุรัตน์ภักดิ์ 2542, น.65-66)

ประการสำคัญโดยหลักการแล้ว ประเภทของบทบาทจำเป็นต้องมีองค์ประกอบ คือ 1) ข้อบัญญัติของสังคม (Prescribed Role) หรือบทบาทอุดมคติ บทบาทอุดมคติจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้กับตำแหน่งทางสังคม เช่น จะบอกให้ทราบถึงความคาดหวังต่อผู้เป็นพ่อและแม่ว่า สังคมมีไว้อย่างไร เข้ามีพันธะต่อใครอย่างไร และจะเรียกร้องจากใครได้แค่ไหนเพียงไร 2) บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความเชื่อที่บุคคลเข้าใจว่าจะต้องทำในตำแหน่งเฉพาะของเขา รวมทั้งการตีความสถานการณ์ของบุคคลเองซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตรงกับบทบาทอุดมคติ ในทำนองเดียวกัน บุคคลซึ่งเราจะต้องติดต่อดูด้วยนั้นอาจแตกต่างกันในด้านแนวความคิด ดังนั้นในการพิจารณาบทบาทที่บุคคลกระทำต่อกันนั้น ไม่พึงสรุปเอาว่าบรรทัดฐานต่าง ๆ ของสังคมนั้น จะได้รับการยอมรับหรือเข้าใจจากบุคคลต่าง ๆ ไปในแนวเดียวกัน 3) บทบาทที่เป็นจริง (Actual Role) เป็นบทบาทที่บุคคลลงมือกระทำจริง ๆ ซึ่งสิ่งที่บุคคลปฏิบัติจริงนั้นอาจเกินเลยไปกว่าความเชื่อทางสังคม ความคาดหวังของคนอื่นหรือความเข้าใจของบุคคลเอง แต่ขึ้นกับเงื่อนไขของบุคลิกภาพเฉพาะตัว และประสบการณ์ของเขาเองด้วย (จักรรัช ธีระกุล 2542, น.45 - 46)

1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาท เพื่อความสอดคล้องของข้อมูลที่ค้นพบ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาท ดังนี้

เอมอร แสนภูวา (2559) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชากรณีศึกษา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชน เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้นำชุมชน การเตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนในภาวะปกติสัมพันธ์ภาพระหว่างชุมชนในภาวะปกติกับภาวะตั้งเครียดของชุมชนตามแนวชายแดน และแนวทางการพัฒนาบทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

ผลการศึกษา พบว่า

บทบาทของผู้นำชุมชน ได้แก่ 1) เมื่อเกิดสถานการณ์ความไม่มั่นคงตามแนวชายแดนมีบทบาทสนับสนุนช่วยเหลืออำนวยความสะดวก ดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อย

สร้างขวัญกำลังใจ ประสานงาน และรับข้อมูลข่าวสาร 2) สถานการณ์ปกติ ช่วยเหลือ ประสานงาน ติดตามข้อมูลข่าวสารประชุมกับประชาชนทุกเดือน และรายงานสถานการณ์ในชุมชนต่อหน่วยงานราชการเพื่อทราบเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้นำชุมชนได้แก่ 1) ความร่วมมือของประชาชน 2) การจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานรัฐ 3) นโยบายของรัฐ 4) ขวัญกำลังใจของผู้นำ 5) ความศรัทธาตัวผู้นำ 6) การประชาสัมพันธ์ที่ดี 7) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำ 8) ความสามัคคีและ 9) การทำงานร่วมกับเครือข่าย การเตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนในภาวะปกติ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย สร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน จัดทำแผนการเพื่อพัฒนา เชื่อมความสัมพันธ์กับผู้นำตามแนวชายแดน 2) สมาชิกชุมชน ประกอบด้วย เตรียมความพร้อมตามที่ผู้นำได้ชี้แนะ รับการอบรมตามที่หน่วยงานรัฐเข้ามาพัฒนา ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด สัมพันธภาพระหว่างชุมชนในภาวะปกติกับภาวะตึงเครียด ได้แก่ 1) ภาวะปกติ ประกอบด้วยดำเนินชีวิตตามปกติตามวิถี รับฟังข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอ เตรียมความพร้อมในการพัฒนากับหน่วยงานต่าง ๆ 2) ภาวะตึงเครียดประกอบด้วยมีความสามัคคี ปฏิบัติตามแผนการอพยพเชื่อในตัวผู้นำและปฏิบัติตาม ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ แนวทางการพัฒนาบทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคง พบว่า 1) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและสมาชิกในชุมชน 2) พัฒนาผู้นำให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย 3) แสวงหาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้าน 4) ภาครัฐให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชน 5) ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้นำชุมชนชายแดนให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่อง 6) หน่วยงานทหารควรเข้าร่วมมือสร้างความสัมพันธ์ 7) สร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้นำ 8) ภาครัฐจัดให้มีการประชุม/อบรม/สัมมนาร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาเพื่อลดความหวาดระแวง 9) พัฒนาผู้นำด้านสุขภาพกายใจ และ 10) สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

วิภาดา ม่อมพะเนา (2558) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตตำบลเชิงเครือ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตตำบลเชิงเครือ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร 2) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตตำบลเชิงเครือ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตตำบลเชิงเครือ อำเภอเมืองสกลนคร

ผลการวิจัยพบว่า

1) การแสดงบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการเป็นผู้วางแผนโครงการ มีการแสดงบทบาทในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ด้านการเป็นผู้กระตุ้น มีการแสดงบทบาทในระดับปานกลาง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการเป็นผู้ให้ความรู้ และชี้แนะแก้ไขปัญหา มีการแสดงบทบาทในระดับน้อย

2) การเปรียบเทียบบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร จำแนกตาม สถานภาพด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ประชาชนในเขตตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ที่มีเพศแตกต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

มนสิชา ภัคคิเมธิ (2560) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทสตรีในการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย” การศึกษาบทบาทของสตรีในการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงรายครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทผู้บริหารสตรีขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย 2) คุณลักษณะของความเป็นผู้นำสตรีของผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย และ 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะบทบาททางการเมืองของสตรีในการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทผู้บริหารสตรีขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยค้นพบว่า การส่งเสริมการเผยแพร่บทบาทการทำงานของผู้หญิง มักจะไม่ได้ได้รับการสนับสนุนและนำเสนอผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน ความร่วมมือของทุกๆ ฝ่ายในการที่จะมาประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ บทบาทของผู้หญิงที่โดดเด่นออกสู่สาธารณชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ การพัฒนาบุคลิกภาพของผู้บริหารสตรีเริ่มต้นจากภาพลักษณ์ที่เราแสดงออกโดยสีหน้า กิริยาท่าทาง เครื่องแต่งกาย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเชื่อมั่นในภาพพจน์ของผู้บริหารสตรี และสามารถสร้างภาพลักษณ์ของผู้บริหารสตรีได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทำให้ผู้ร่วมงานหรือประชาชนหน่วยงานอื่นๆ ยอมรับในบุคลิกภาพของผู้บริหารสตรี ลักษณะของผู้บริหารสตรีองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย มีความจริงใจและรักษาคำพูด ตั้งใจในการทำงานและพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน มุ่งมั่นและมีทัศนคติในการทำงานเพื่อชุมชนมีความปรารถนาดีต่อชุมชน สามารถในการที่จะรวบรวมกลุ่มคน และสามารถถ่ายทอดประเด็นปัญหาและ

แสวงหาความร่วมมือ เพื่อแก้ปัญหาแก่ชุมชน จัดการและการให้บริการ มีเครือข่ายที่สามารถขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือเพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชน หรือเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่และมีภาวะผู้นำ สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเด็ดขาด รวดเร็ว และสามารถสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและประโยชน์ของส่วนรวม สำหรับปัญหาและข้อเสนอแนะบทบาททางการเมืองของสตรี ในการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย พบประเด็นปัญหาเรื่องของความรักสวยงาม ความไม่อดทนต่อความลำบากต่าง ๆ ในพื้นที่ การไม่กล้าตัดสินใจ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ต้องการการตัดสินใจในภาวะเร่งด่วน การมีลักษณะของความเป็นคนละเอียดถี่ถ้วน รวมถึงความไม่แข็งแรงของสภาพร่างกายเพื่อเปรียบเทียบกับเพศชาย เป็นต้น โดยในการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนต่างไม่ได้ต้องการให้เพศหญิงมีสภาพร่างกายที่แข็งแรงเท่ากับเพศชายแต่อย่างใด เพราะทั้ง 2 เพศ มีลักษณะหรือข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกัน โดยแม้เพศชายจะแข็งแรงกว่า แต่ก็มีคุณลักษณะที่อ่อนโยนกว่า

สลักใจ ศรีธราดล และ จิราพร บุญช่วย (2557) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทอาจารย์ที่ปรึกษาที่คาดหวัง ที่ปฏิบัติจริง และปัญหาเกี่ยวกับระบบอาจารย์ที่ปรึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาบทบาทอาจารย์ที่ปรึกษาที่คาดหวัง ที่ปฏิบัติจริง และปัญหาเกี่ยวกับระบบอาจารย์ที่ปรึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ผลการวิจัยพบว่า

1) ความคิดเห็นของนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาต่อบทบาทหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาที่คาดหวังกับที่ปฏิบัติจริง พบว่า นักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและการปฏิบัติงานจริง ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .01 โดยให้ความคาดหวังสูงกว่าการปฏิบัติจริง กล่าวคือ นักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาให้ความคาดหวังระดับมาก แต่การปฏิบัติงานจริงของอาจารย์ที่ปรึกษาอยู่ในระดับมากก่อนไปทางปานกลาง ในขณะที่นักศึกษากำหนดการปฏิบัติงานจริงอยู่ในระดับปานกลาง

2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคาดหวังกับการปฏิบัติงานจริงตามความคิดเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน พบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษาเกี่ยวกับความคาดหวัง และการปฏิบัติงานจริงของอาจารย์ที่ปรึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .01 โดยด้านที่อาจารย์ที่ปรึกษาให้ความคาดหวังซึ่งอยู่ในระดับมากด้านที่มีคะแนนมากที่สุด คือ ด้านสัมพันธภาพกับนักศึกษา รองลงมาคือ ด้านให้คำปรึกษา

ด้านวิชาการ ด้านการพัฒนานักศึกษา และด้านการให้ความช่วยเหลือ ตามลำดับ ในส่วนของการปฏิบัติงานจริงที่อยู่ในระดับมาก่อนไปทางปานกลาง ด้านที่ได้คะแนนสูงสุด คือด้านสัมพันธภาพ รองลงมา คือ ด้านให้คำปรึกษา ด้านวิชาการ ด้านการพัฒนานักศึกษา และด้านการให้ความช่วยเหลือ ตามลำดับ

3) ผลการเปรียบเทียบระดับความคาดหวังกับการปฏิบัติงานจริงตามความคิดเห็นของนักศึกษา โดยพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน พบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับความคาดหวัง และการปฏิบัติงานจริงของอาจารย์ที่ปรึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .01 โดยด้านที่นักศึกษาให้ความคาดหวังในระดับมาก ด้านที่มีคะแนนมากที่สุด คือด้านสัมพันธภาพกับนักศึกษา รองลงมาคือ ด้านให้คำปรึกษา ด้านวิชาการ ด้านการพัฒนานักศึกษา และด้านการให้ความช่วยเหลือ ตามลำดับ ในส่วนของการปฏิบัติงานจริง พบว่า อาจารย์ที่ปรึกษาปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทอาจารย์ที่ปรึกษา ด้านสัมพันธภาพกับนักศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการให้คำปรึกษา ด้านการพัฒนานักศึกษา ด้านการให้ความช่วยเหลือ และด้านวิชาการ ตามลำดับ

นอกจากนี้ ยังพบว่า คณะศิลปศาสตร์ มีระบบอาจารย์ที่ปรึกษาที่ชัดเจน มีการแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้อาจารย์ที่ปรึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเคร่งครัด มีหน่วยงานที่พร้อมในการสนับสนุนอาจารย์ที่ปรึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ยังมีปัญหาการเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา คือ เวลาว่างของอาจารย์ที่ปรึกษาไม่สอดคล้องกับเวลาว่างของนักศึกษา ถึงแม้ว่าจะมีตารางให้นักศึกษาเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาก็ตาม ดังนั้น คณะควรกำหนดนโยบายเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับอาจารย์ที่ปรึกษา อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษามีความพร้อมในการดูแลนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง

วีรพงษ์ พลนิกรกิจ (2556) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมบทบาทของวิทยุชายแดนเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา” การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมบทบาทของวิทยุชายแดนเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย และกัมพูชาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพปัจจุบันของชายแดนไทย-กัมพูชา ประยุกต์ใช้แนวคิดการสื่อสารระหว่างประเทศแบบมีส่วนร่วมในวิทยุชายแดน และเพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับวิทยุชายแดนไทย-กัมพูชา ของคนไทยและกัมพูชา รวมทั้งแสวงหาแนวทางการส่งเสริมบทบาทของวิทยุชายแดนไทย-กัมพูชาในการส่งเสริม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา

การศึกษาพบว่า วิทยุชายแดนไทย-กัมพูชามีสถานภาพ ศักยภาพและปัจจัยภายนอกที่เสริมศักยภาพ รวมทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อวิทยุฯ ในการทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา กระนั้นก็ตาม วิทยุฯ ไทยตามแนวชายแดน

ปัจจุบันโดยรวมมีบทบาทด้านต่าง ๆ ดังนี้ บทบาทใน 1) บทบาทในการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น 2) บทบาทในการเชื่อมสัมพันธ์ด้วยความบันเทิงผ่านเสียงเพลง 3) บทบาทในการให้ข่าวสารความรู้ 4) บทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจในภาษาไทย 5) บทบาทในการโฆษณาสินค้าและบริการไทย 6) บทบาทในการเผยแพร่พุทธศาสนา และ 7) บทบาทในการเป็นช่องทางส่งข่าวสาร

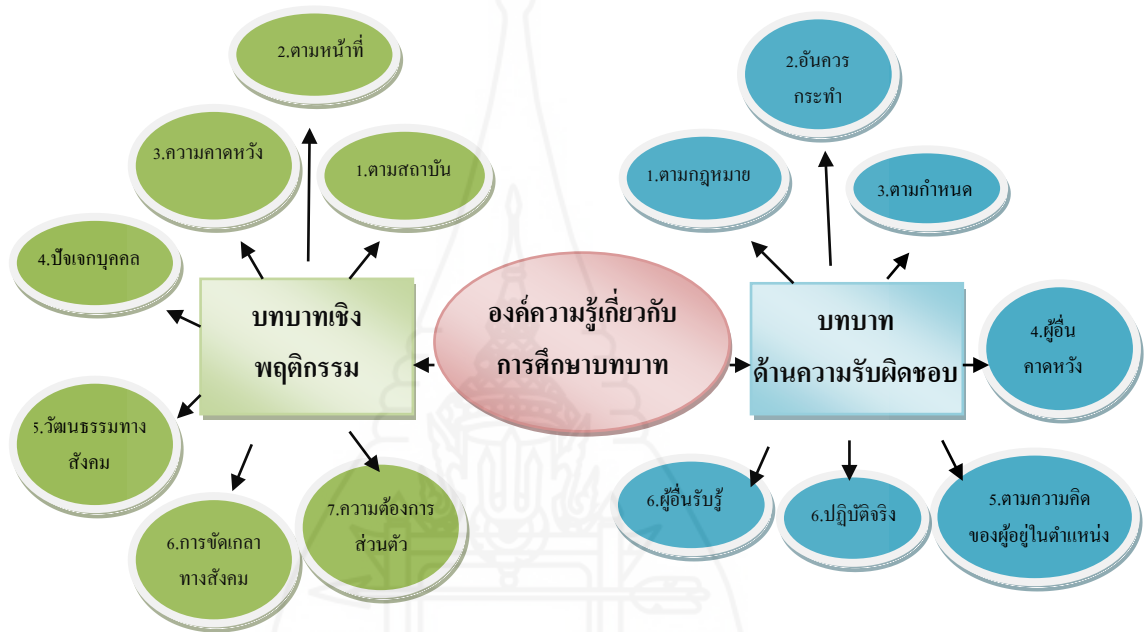
สภาพโดยรวมของการเปิดรับฟังวิทยุชายแดนที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนกัมพูชาเปิดรับฟังวิทยุ ไทย มากกว่ากลุ่มตัวอย่างคนไทยเปิดรับฟังวิทยุ กัมพูชา เหตุที่กลุ่มตัวอย่างไทยเปิดรับฟังวิทยุ กัมพูชาน้อยกว่า มี อุปสรรคสำคัญ คือ ภาษาที่แตกต่างกันของไทยและกัมพูชา โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าฟังภาษาเขมรไม่รู้ เรื่องและหรือไม่รู้ภาษาเขมร กลุ่มตัวอย่างไทยที่ฟังวิทยุ กัมพูชา ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เพราะมีประโยชน์ ได้รับ ความบันเทิง และได้เรียนรู้ภาษาเขมร ตามลำดับ และส่วนใหญ่เมื่อฟังแล้วทำให้รู้สึกดีต่อประเทศกัมพูชา สำหรับกลุ่ม ตัวอย่างกัมพูชาที่ระบุว่าไม่ฟังวิทยุ ไทย ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เพราะไม่มีเครื่องรับวิทยุ ไม่มีเวลาฟังวิทยุ และกลุ่ม ตัวอย่างกัมพูชาที่ฟังวิทยุ ไทย มีเหตุผล คือ เพราะได้รับความบันเทิงและผ่อนคลาย รองลงมาคือ ได้รับความรู้ ข่าวสาร และส่วนใหญ่เมื่อฟังแล้วทำให้รู้สึกดีต่อประเทศไทย

การศึกษามหาวิทยาลัยที่ฟังประสงค์และแนวทางการส่งเสริมบทบาทของวิทยุชายแดนในการส่งเสริม ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา พบว่า วิทยุ ควรมีบทบาทใน 1) การส่งเสริมความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี 2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจของทั้ง 2 ประเทศ 3) การให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาและส่งเสริมความร่วมมือทางการศึกษา 4) การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ทางการเกษตรและ 5) การส่งเสริม การท่องเที่ยวของทั้งไทยและกัมพูชาส่วนบทบาทที่ไม่ฟังประสงค์ คือ 1) บทบาทในการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นชนวนความขัดแย้ง 2) บทบาททางการเมือง และ 3) บทบาทในการเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

ความพยายามผลักดันให้เกิดการผลิตรายการร่วมกันระหว่างไทยและกัมพูชาตามแนวคิดเรื่องความร่วมมือ ร่วมในวิทยุชายแดนที่กำหนดให้ประชาชนทั้งไทยและกัมพูชา เข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชายแดนของการวิจัยครั้งนี้ไม่ ประสบผลสำเร็จเพราะปัจจัยที่สำคัญ คือ ในพื้นที่วิจัย ไม่มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพในการผลักดัน โดยส่วนใหญ่ผู้ดำเนินการวิทยุ มุ่งเน้นประกอบกิจการทางธุรกิจ กล่าวคือ แสวงหากำไรจากการโฆษณา และปัญหาความ ขัดแย้งระหว่างไทยและกัมพูชา แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ยังคงต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนวิทยุชายแดน ในการทำหน้าที่ในด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาต่อไป

1.4 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบทบาท

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบทบาท ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผังมโนทัศน์ (Concept Mapping) ที่จะนำไปพัฒนาและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework Research) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของงานวิจัย โดยสรุปมีอยู่ 2 ประเด็นหลัก คือ 1) บทบาทเชิงพฤติกรรม 2) บทบาทด้านความรับผิดชอบ ซึ่งสามารถสรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบทบาท ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบทบาท

กล่าวโดยสรุปการทำความเข้าใจองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจบริบททางการเมืองและสังคมที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อและวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการจัดโครงสร้างทางสังคม โดยผ่านพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาหรือลงมือปฏิบัติตามความคาดหวังของผู้อื่น ที่เหมาะสมแก่ตำแหน่งและสถานะในสังคมนั้นๆ เป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ภายในกลุ่มซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามตำแหน่งและหน้าที่บทบาทนี้อาจมีลักษณะเป็นทางการตามระเบียบของกลุ่มรูปนัยที่จะกำหนดสิ่งที่บุคคลแต่ละบุคคลที่ครองตำแหน่งหน้าที่ใดๆ จะต้องคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติกิจกรรมทั้งส่วนของตนและส่วนที่จะต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้มีตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ ในกลุ่ม และอาจมีลักษณะไม่เป็นทางการที่เป็นความคาดหวังของสมาชิกใน

กลุ่มที่ต้องการให้ผู้มีหน้าที่หนึ่งๆ ต้องมีพฤติกรรมใดบ้างทั้งนี้ในบริบททางการเมืองในสังคมไทย โดยส่วนมากไม่กระทำตามบทบาทหรือหน้าที่ของตน เช่น บทบาทในการเป็นนักการเมืองที่ต้องเข้ามาเพื่อตอบสนองการพัฒนาประเทศแต่กลับมาเพื่อการทุจริต คอร์รัปชัน เกื้อประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง จนทำให้การพัฒนาประเทศไม่สามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ แต่ถ้าทุกคนรู้บทบาทหน้าที่อันพึงกระทำที่ไม่ผิดต่อจารีตปฏิบัติของบ้านเมือง ความผาสุกจะบังเกิดขึ้นแก่สาธารณชนส่วนรวม

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา

สงฆ์ หรือ สงฆ ในภาษาบาลี แปลว่า หมู่ เช่นในคำว่า ภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ภิกษุ ใช้ในความหมายว่า ภิกษุทั้งปวง พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถีวัตถ์ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตน พระธรรมรัตน พระสังฆรัตน (พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ) 2549, น.152-153) พระสงฆ์รับอุปสมบทและพระวินัยเป็นฐานนี้ เรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ สังคมพระสงฆ์จึงได้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ปีแรกตั้งแต่การตรัสรู้เป็นต้นมา ภิกษุ ในพระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน 227 ข้อ บางครั้งเรียกว่า สงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ รูปแรกของโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งพระสงฆ์ ออกเป็น 2 ประเภท (พุทธะคอตคอม 2553 : ออนไลน์) คือ สมมติสงฆ์ และพระอริยสงฆ์ สมมติสงฆ์ คือ สงฆ์โดยทั่วไปที่เป็นหมู่ของภิกษุ เรียกว่าพระสงฆ์ หรือสมมติสงฆ์ สงฆ์โดยสมมติ เพราะว่าเป็นภิกษุตามพระวินัยด้วยวิธีอุปสมบทรับรองกันว่าเป็นอุปสัมบันหรือเป็นภิกษุขึ้นเมื่อภิกษุหลายรูปมาประชุมกันกระทำกิจของสงฆ์ก็เรียกว่า สงฆ์ พระอริยสงฆ์ หมู่ภิกษุชนที่ได้ฟังเสียงซึ่งออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าหรือได้ปฏิบัติตามธรรมะ ได้ความรู้พระธรรม คือ ความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน จนถึงได้บรรลุโลกุตตรธรรม ธรรมะที่อยู่เหนือโลกตามพระพุทธเจ้า ซึ่งพระอริยสงฆ์คือคู่แห่งบุรุษ 4 คู่ 8 บุรุษ ได้แก่คู่ มรรค – ผล

พระโสดาบัน 1 คู่ 2 บุรุษ คือ พระโสดาปภูมิรรค 1 พระโสดาปฏิผล 1

พระสกทาคามี 1 คู่ 2 บุรุษ คือ พระสกทาคามีรรค 1 พระสกทาคามีผล 1

พระอนาคามี 1 คู่ 2 บุรุษ คือ พระอนาคามีรรค 1 พระอนาคามีผล 1

พระอรหันต์ 1 คู่ 2 บุรุษ คือ พระอรหันตมรรค 1 พระอรหันตผล 1

อริยบุคคล คือ บุคคลผู้ประเสริฐ เป็นผู้ละสังโยชน์ หรือกิเลสที่ผูกมัดสัตว์ไว้ในภพ หรือผูกพันสัตว์ทั้งหลายไว้กับทุกข์ได้ ใครละได้น้อยก็เป็นอริยบุคคลชั้นต้น เมื่อละได้มากเป็น พระอริยบุคคลชั้นสูงขึ้น ใครละได้หมดก็เป็นพระอรหันต์ ตามลำดับดังต่อไปนี้

พระโสดาบัน ละสังโยชน์ในข้อ 1 – 3 ได้ ยังต้องกลับมาเกิดอีก แต่ไม่เกิน 7ชาติแล้ว จะบรรลุนิพพาน คือ ได้เป็นพระอรหันต์

พระสกิทาคามี ละสังโยชน์ในข้อ 1 – 3 ได้ และจิตคลายจากราคะ โทสะ โมหะ ได้มากขึ้น จะเกิดอีกเพียงครั้งเดียวแล้วจะบรรลุนิพพาน

พระอนาคามี ละสังโยชน์ในข้อ 1 – 5 ได้ บรรลุขั้นนี้แล้วจะเลิกการครองเรือน หันมา ประพฤติพรหมจรรย์ละสังขารแล้วจะไปเกิดในพรหมโลก

พระอรหันต์ ละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 ข้อ เมื่อละสังขารแล้วจะไม่กลับมาเกิดอีก คือ นิพพานผลที่เกิดจากการปฏิบัติ หรือปฏิเวธธรรม ทำให้ได้บรรลุ มรรคผล นิพพาน ตั้งแต่ ชั้นต้นไป ตามลำดับ ดังนี้

โสดาปัตติมรรค คือ มรรคอันให้ถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน เป็นเหตุให้ละกิเลส สังโยชน์ ในข้อที่ 1 – 3 ได้

โสดาปัตติผล คือ ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน

สกิทาคามีมรรค คือ มรรคที่มีคุณธรรมสูงกว่าพระโสดาปัตติมรรค ทำให้ละกิเลส ข้อ 1 – 3 ได้ และราคะ โทสะ โมหะ ในจิตเบาบางมากแล้ว

สกิทาคามีผล คือ ผลที่พระสกิทาคามีผลพึงเสวย เพราะทำให้ ราคะ โทสะ โมหะ เบาบางลง

อนาคามีมรรค คือ มรรคที่ละกิเลสอย่างหยาบ ข้อ 1 – 5 ได้

อนาคามีผล คือ ความสุขที่พระอนาคามีได้รับเพราะละกิเลสอย่างหยาบได้ ผู้บรรลุ พระอนาคามีแล้วจะบวช ไม่มีใครอยู่ในเพศฆราวาสเลย

อรหัตมรรค คือ ญาณเป็นเครื่องละกิเลสอย่างละเอียด หรือสังโยชน์ ข้อ 6 – 10 รวมทั้ง ข้อ 1 – 5 ได้โดยสิ้นเชิง

อรหัตผล คือ ผลที่พระอรหันต์พึงได้รับเพราะละการยึดมั่นถือมั่นในกิเลส

มรรค คือ ญาณที่ทำให้ละสังโยชน์ได้ขาด เป็นทางให้เข้าถึงความเป็นอริยบุคคล

ผล คือ ผลที่เกิดสืบเนื่องจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค หรือ ธรรมารมณอันพระอริยะ พึงเสวย ที่เป็นผลเกิดเอง ในเมื่อกิเลสสิ้นไปด้วยอำนาจมรรคนั้นๆ

นิพพาน คือ สภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ที่บรรลุคุณธรรม 8 ข้อนี้ ตั้งแต่ พระโสดาปัตติมรรคขึ้นไป เรียกว่า พระอริยบุคคล หากบรรพชาเรียกว่า พระอริยสงฆ์

2.1 นิยามของคำว่าพระสงฆ์

คำว่า สงฆ์ ตามความเข้าใจทั่วไปคือ พระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ คือ หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติตามด้วยพระสงฆ์ในความหมายของพระสูตร หมายถึง ท่านผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแม้เพียงรูปเดียวก็ได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ แต่ในความหมายทางพระวินัยนั้นท่านหมายเอาภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์ (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) 2528, น. 63) พระสงฆ์เป็นสถาบันบุคคลที่เกิดขึ้นตามการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ผ่านวิธีการอุปสมบทตามที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต ทำหน้าที่ในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาจากรุ่นสู่รุ่นสืบมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ความหมายของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา

นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระพุทธศาสนา ได้แตกออกเป็น 2 นิกายใหญ่ด้วยกัน คือนิกาย มหายาน และนิกายหินยาน ที่ได้เผยแผ่ไปยังหลายประเทศในแถบเอเชีย เช่น ประเทศไทยประเทศเมียนมาร์ ประเทศศรีลังกา ประเทศเวียดนาม ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศมาเลเซียประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลี เป็นต้น ดังนั้น บุคลากรของพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุและสามเณรในพระพุทธศาสนาของประเทศนั้นๆ จึงมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามชื่อของประเทศ เช่นพระภิกษุและ สามเณรเมียนมาร์ พระภิกษุและสามเณรศรีลังกา พระภิกษุและสามเณรลาว เป็นต้น สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 5 ทวิ (ราชกิจจานุเบกษา 2535, น. 5) ได้ให้ความหมายของคำว่า “พระภิกษุและสามเณร” ไว้ดังนี้ คณะสงฆ์ หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร คณะสงฆ์อื่น หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจีนนิกายหรือนัมนิกาย” กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 17 (พ.ศ.2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ (กรมการศาสนา. 2536 : 11) ข้อ 37 พระอุปัชฌาย์รูปใดถูกระงับหน้าที่พระอุปัชฌาย์ตามข้อ 25 ก็คือ ถูกระงับหน้าที่พระอุปัชฌาย์ตามข้อ 33 (2) ก็คือถูกพักหน้าที่พระอุปัชฌาย์ตามข้อ 34 วรรค 3 ก็คือหากฝ่าฝืนให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรอีก หรือถูกลงโทษตามความในข้อ 33 (2) แล้วไม่เข็ดหลาบ ละเมิดซ้ำอีก ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ฐานขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาตามความในข้อ 54 (3) แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 16 (พ.ศ.2535) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 38 พระภิกษุรูปใดไม่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็นพระอุปัชฌาย์ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ บังอาจให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรต้องระวางโทษตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ข้อ 39 บุคคลผู้ได้รับบรรพชาอุปสมบทตามความในข้อ 37 และข้อ 38 ให้ถือว่าเป็นบรรพชาอุปสมบท

โดยมิชอบ ไม่มีสิทธิได้รับประโยชน์อันพระภิกษุสามเณรจะพึงได้ ดังนั้น ความหมายของคำว่า “พระภิกษุและสามเณร” ตามกฎหมายของประเทศไทยนอกจากต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการบรรพชา หรืออุปสมบทอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา คือ พร้อมด้วยวัตถุสมบัติ ปริศสมบัติ สีมาสมบัติ และกรรมวาจาสมบัติแล้ว และยังต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการบรรพชาหรืออุปสมบท จากพระภิกษุผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 17 (พ.ศ.2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ และสำเร็จเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท (Theravada) หรือหินยาน (Hinayana) นิกายใดนิกาย หนึ่งในสองนิกาย คือ มหานิกาย (Maha Nikai) หรือธรรมยุติกนิกาย (Dhammyuttika Nikai) เท่านั้น ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักรไทยก็ตาม กฎหมายถือว่าเป็น พระภิกษุและสามเณรไทยในพระพุทธศาสนา ทั้งสิ้น ส่วนพระภิกษุและสามเณรไทยแม้ได้รับการบรรพชาหรืออุปสมบท อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย แต่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายไทยก็ไม่ถือว่าเป็นพระภิกษุและสามเณรไทยดังคำพิพากษาฎีกาที่ 3699-3739/2541 ว่า “เมื่อจำเลยที่ 80 ไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าว การบวชของจำเลยที่ 1 ถึงที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 9 ที่ 11 ที่ 13 ถึงที่ 18 ที่ 20 ที่ 24 ถึงที่ 27 ที่ 29 ที่ 31 ที่ 45 ที่ 47 ถึงที่ 52 ที่ 54 ที่ 55 ที่ 64 ถึงที่ 66 ที่ 68 ที่ 70 ถึงที่ 74 ที่ 77 ที่ 79 จึงเป็นการบวชที่ไม่ชอบตามกฎหมายมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 จำเลยดังกล่าวจึงไม่มีสิทธิแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208”

สรุปได้ว่า “พระภิกษุและสามเณรไทยในพระพุทธศาสนา” ตามกฎหมายของประเทศไทยคือ พระภิกษุและสามเณร ฝ่ายหินยาน (Hinayana) ลัทธิมหานิกาย (Maha Nikai) และธรรมยุติกนิกาย (Dhammyuttika Nikai) ส่วนคณะสงฆ์อื่นตามความหมายของกฎหมายประเทศไทย หมายถึง พระภิกษุและสามเณรจีนนิกาย พระภิกษุและสามเณรอนันนิกายเพียงสองนิกายเท่านั้นและอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม เช่นเดียวกับพระภิกษุและสามเณรไทย แต่ไม่ถือเป็นพระภิกษุและสามเณรไทย ส่วนพระภิกษุและสามเณรหรือนักบวชนอกจากนี้กฎหมายของประเทศไทยไม่ถือว่าเป็นพระภิกษุและสามเณรไทยในพระพุทธศาสนาและไม่อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม

2.3 การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

พระสงฆ์ถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ที่เป็นเสาหลักของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่แล้ว พระสงฆ์ยังเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยซึ่งถือว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดของชาวพุทธถึงแม้คำว่า “พระสงฆ์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยจะหมายเอาอริยสงฆ์ ซึ่งมี 4 คู่ 8 บุรุษ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคา

มีพระอนาคามี และพระอรหันต์ก็ตาม แต่กระนั้นพระสงฆ์ที่ยังมิได้เป็นอริยสงฆ์ก็นับว่าเป็นสังฆรัตนะ โดยเป็นสงฆ์ที่เรียกว่าสมมติสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจให้แก่ญาติโยมได้ บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ ก็คือ การปฏิบัติตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และนำคำสอนของพระพุทธองค์มาถ่ายทอดให้แก่พุทธบริษัท และสืบทอดคำสอนนี้ไม่ให้สูญหายไป (พระมหาจุติชัย วุฑฒิชโย 2558 : ออนไลน์) อาจกล่าวได้ว่า ที่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันตั้งอยู่ได้ก็เพราะอาศัยพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีการเสนอข่าวในแง่ลบเกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ในสังคมไทยอยู่บ่อยๆ เกิดเป็นกระแสความคิดว่า พระสงฆ์เป็นปัญหาสังคม ทำให้ชาวพุทธเสื่อมศรัทธาไม่อยากทำบุญ และเริ่มหนักขึ้นจนกลายเป็นการจ้องจับผิดพระ ถึงขนาดคำว่าพระอย่างเสียหายพระสงฆ์ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นที่พึ่งทางจิตใจของญาติโยม มีบทบาทและมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ถูกกลั่นแกล้งและลดบทบาทลงอย่างเห็น ได้ชัด แนวคิดสำคัญของชาวพุทธที่ดีที่พึ่งปฏิบัติต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ก็คือ การใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะตามความเป็นจริง ถ้าหากเราทำความเข้าใจโดยแยกแยะให้ดี ก็จะพบว่า พระภิกษุสามเณรในประเทศไทยมีอยู่ถึง 300,000 กว่ารูป จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัยบ้าง เพราะคนในโลกนี้มีทั้งคนดีและไม่ดี จึงเป็นไปได้ที่คนไม่ดีจะหลุดเข้ามาบวช แม้ในสมัยพุทธกาลก็มีพระภิกษุจำนวนไม่น้อยที่ทำผิดศีลจนขาดจากความเป็นพระ แต่ขณะเดียวกันพระภิกษุที่ตั้งใจออกบวช ฝึกตนจนเป็นพระอริยสงฆ์ ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก สำหรับในปัจจุบัน พระภิกษุที่ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรมก็ยังมีอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย ดังเช่นพระภิกษุในโครงการบวชแสนรูป ที่มีการฝึกตน ทนหิว บำเพ็ญตบะเพื่อเป็นพระแท้ และยังมีการเดินธุดงค์ไปพัฒนาวัดร้างทั่วประเทศ รวมทั้งพระภิกษุตามวัดต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากที่ตั้งใจรักษาศีลปฏิบัติธรรม ฝึกจิต ยินดีในความมกน้อยสันโดษ แต่สื่อไม่ได้นำข่าวในด้านดีของพระมาเสนอต่อสาธารณชน ผู้คนในสังคมจึงพากันเข้าใจว่าพระดีๆ หาไม่ได้แล้ว ถ้าหากเราพิจารณาให้ดีก็จะพบว่าวัฒนธรรมการเสนอข่าวของทุกวันนี้ คือ เน้นการนำเสนอข่าวลบหรือข่าวร้าย บางข่าวก็ไม่ตรงกับความเป็นจริง มีคำกล่าวหนึ่งที่สะท้อนภาพของสื่อได้ชัดเจน คือ “ข่าวร้ายลงฟรี ข่าวดีเสียดั่งค์” และถ้าหากเราลองไปสำรวจข่าวที่พาดหัวอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ปัจจุบัน ก็จะพบว่าข่าวส่วนใหญ่เป็นข่าวฆาตกรรม ข่าวคนฆ่าตัวตาย ข่าวคนทำผิดกฎหมาย ข่าวด้านลบเรื่องส่วนตัวของดารา เป็นต้น

ดังนั้น สิ่งที่เราควรจะช่วยกันทำก็คือทำหน้าที่ของการเป็นชาวพุทธที่ดี ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงบทบาทของอุบาสกในพระพุทธศาสนาไว้ใน หนานิสุตต อังคตตรนิกาย สัตตกนิบาตว่า “ธรรม 7 ประการ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมของอุบาสก คือ อุบาสกไม่ขาดการเยี่ยมชมเยียนภิกษุ 1 ไม่ละเลยการฟังธรรม 1 ศึกษาในอริสัจ 1 มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งที่เป็นเถระทั้งเป็นผู้ใหม่ ทั้งปานกลาง 1 ไม่ตั้งจิตติเตียน ไม่คอยฟังโทษ 1 ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอก 1

กระทำสักการะก่อนในเขตบุญในศาสนา¹” นั่นคือ ชาวพุทธที่ดีควรเข้าวัดปฏิบัติธรรม และช่วยกันดูแลพระพุทธศาสนา อุบัติจากพระภิกษุสามเณรให้ดี ให้ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเต็มที่พระภิกษุสามเณรรูปใดที่ปฏิบัติชอบ ก็ช่วยส่งเสริมยกย่องให้เป็นต้นแบบของสังคม ผู้ที่มาภายหลังจะได้เจริญรอยตาม แต่ถ้าพบพระภิกษุสามเณรรูปใดปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ก็ช่วยกันจัดการแก้ไข ไม่นิ่งดูตาย แต่ไม่ควรนำมาประจานให้หมู่สงฆ์เสียหาย ดังที่ปรากฏในหนังสือในปัจจุบัน ควรแก้ไขด้วยการแจ้งผู้ปกครองสงฆ์ หรือถวายความรู้ท่านบ้างด้วยจิตปรารถนาดี หากท่านไม่ได้ทำความผิดร้ายแรงและสามารถกลับตัวกลับใจได้ ก็จะเป็นกำลังของพระศาสนาต่อไป หากชาวพุทธมีท่าทีที่ถูกต้องกับข่าวที่ปรากฏ และปฏิบัติต่อพระสงฆ์ได้เหมาะสมกับฐานะของตน เช่นนี้ พระสงฆ์ก็จะเป็นกำลังที่เข้มแข็งในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญต่อไปอีกยาวนาน อย่างไรก็ตาม (พระเทพดิลก 2550 : ออนไลน์) กล่าวว่า ลักษณะอย่างนี้ทำให้เกิดช่องว่างในวงการสงฆ์เช่นเจ้าอาวาสมีอายุมาก แต่พระลูกวัดมีอายุพรรษาน้อย เมื่อต้องมาบริหาร จึงมีประสบการณ์ไม่พอ จึงเป็นเหมือนผ้าที่กัดเนื้อตัวเอง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือ

- 1) ปัญหาที่พระสงฆ์เอง คนส่วนใหญ่มองว่าพระสงฆ์คือศาสนา พระสงฆ์ถูกมองโดยเล็งผลเลิศ พอประพฤติไม่ดีจะถูกมองทั้งกลุ่ม แต่ถ้าเด่นดั่งขึ้นมาจะดังรูปเดียวเช่นวัดบ้านไร่คนรู้จักแต่หลวงพ่อกุณรูปเดียว ทั่วๆไปวัดบ้านไร่มิพระตั้งหลายรูป เป็นอย่างนี้มานานแล้วตั้งแต่สมัยหลวงปู่แหวน วัดคอยแม่ปิ้งเป็นต้น ความจริงพระสงฆ์มิใช่บุคคลสำเร็จรูป ถ้าทำผิดจะเกิดวิกฤตศรัทธาได้ง่ายเช่นกรณียันตระ นิกร ภวานาพุทธโธ มันจะจาริกในความทรงจำของผู้คนนานมาก สรุปว่าเวลาทำดีไม่ค่อยมีคนขยายผล แต่เวลาทำผิดมักจะถูกกระหน่ำซ้ำเติม จนพระสงฆ์ต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์ก็คือประชาชนคนหนึ่งที่ยพยายามปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาตนเอง มีเรื่องในอรรถกถาสามัญสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงให้กรรมฐานแก่พระภิกษุห้าร้อยรูปละหัวข้อ จากนั้นจึงส่งไปปฏิบัติกรรมฐานที่ป่ามทวัน พอผ่านไประยะเวลาหนึ่งภิกษุก็มารายงานผลแก่พระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่น่าสนใจ พระสงฆ์ในปัจจุบันส่วนมากจะพัฒนาแต่วัดของท่าน ไม่ค่อยสนใจวัดอื่นๆ ถ้าหันมาร่วมมือกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่านี้ เพราะพระแต่ละรูปเก่งหรือถนัดไม่เหมือนกัน ถ้านำเอาความถนัดของแต่ละรูปมารวมกันและทำงานร่วมกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่า ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์สรุปแล้วมีเพียงสี่ประการคือ “การศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และการดูแลรักษาพระศาสนา” ถ้าพระสงฆ์ไม่ทิ้งภาระหน้าที่เหล่านี้พระพุทธศาสนาจะมีภูมิคุ้มกัน
- 2) การไหลบ่าของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยี คนไทยมีแรงต้านทานอ่อนมาก เราไม่มองบริบท การสื่อสารมาจากทุกทิศทางเช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตมาสารพัดต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ บางครั้งพ่อแม่กับลูกพูดกันคนละเรื่องเพราะรับสื่อกันคนละอย่าง ต่อไปคนไทยจะเป็นครอบครัวเดี่ยวเหมือนอเมริกา คนแก่จะโดดเดี่ยวมากขึ้นซึ่งเป็นปัญหา

รวมของชาติ ประชากรในชาติต้องรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้ เช่นขณะที่เราเดินผ่านถ้ารู้ว่ามีมลพิษ เราก็ป้องกันได้ แต่ถ้าเราไม่รู้ก็ต้องรับพิษเข้าไป พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า ตถุค ตถุค วิปสสติ ให้เห็นชัดเจนในทุกขณะ เทคโนโลยีมีประโยชน์แต่เราต้องใช้ให้เป็น ใช้อย่างเข้าใจ อิทธิพลของสื่ออาจทำคุณประโยชน์หรือทำอันตรายต่อพระพุทธศาสนาได้เหมือนกัน ในอนาคตจะเกิดการไหลบ่าของคลื่นมนุษย์และกระแสเงินตราจากต่างประเทศ ดังนั้นเราต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้มั่นคง 3) ปัญหาจากศาสนาอื่นเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เป็นปัญหามากที่สุด ในอดีตศาสนาอิสลามมีแค่สามจังหวัด แต่ปัจจุบันมีอยู่ถึง 53 จังหวัด อีกไม่นานคงขยายไปทั่วประเทศ จึงเกิดการเรียกร้อง มากขึ้นเช่นพระพุทธศาสนา มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ศาสนาอิสลามก็ต้องการมีสำนักงานอิสลามแห่งชาติ ทั้งๆที่อิสลามไม่มีนักบวช เป็นฆราวาสแต่เรียกร้องในสิ่งที่นักบวชมี เขาใช้คนไม่มากเช่นในทางการเมือง กลุ่มวาระมาเพียงห้าคน แต่ได้รับตำแหน่งที่สำคัญทั้งหมด

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อความสอดคล้องของข้อมูลที่ค้นพบ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวุธ (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : พระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระเทพสิมาภรณ์(สมนึก นิรุตติเมธี) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาได้ใช้บทบาทของตนดำเนินงานและผลักดันคณะสงฆ์ในจังหวัดเข้ามาสนับสนุนงานพัฒนาชนบทของหน่วยงานต่างๆ ซึ่ง

ผลการศึกษา พบว่า

รูปแบบการพัฒนาชนบทของพระเทพสิมาภรณ์เน้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยการให้การศึกษา กระตุ้นให้คนได้รู้จักคิด ทำ และแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง วิธีการพัฒนาของท่านมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์และบ้านเมือง โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมีปัจจัยที่เอื้อต่อบทบาทในงานพัฒนา 3 ประการ คือ

1. การเข้ากับคน ได้แก่ ความมีมนุษยสัมพันธ์และความสามารถในการประสานงาน
2. การเข้ากับงาน ได้แก่ ความมุ่งมั่นและเชื่อมั่นในตนเองสูง
3. การเข้ากับแผน ได้แก่ ความฉลาดรอบรู้และรอบคอบในการประยุกต์งานจุดเด่นของงานอยู่ที่การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรม การประสานงานองค์กร และการไม่มีผลประโยชน์ส่วนตน ส่วนจุดด้อยของงานพัฒนาอยู่ที่ บุคลากรผู้รับผิดชอบงานขาดความรู้

ความสามารถ ไม่เข้าใจแนวคิดและนโยบายที่จะนำไปปรับใช้ รวมทั้งยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรคณะสงฆ์ ในการช่วยประสานงานพัฒนา

สุชาติ พิมพ์พันธ์ (2554) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะศิลปกรรมท้องถิ่น ในตำบล พุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา บทบาท ของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น และแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสม ด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่น วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ ข้อมูลดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ และ 2) การศึกษาภาคสนาม โดยใช้เทคนิคการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก การสังเกต การสำรวจ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษารุ่นนี้ได้เลือกกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงพระสงฆ์ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดในตำบลพุดซา

ผลการวิจัย พบว่า

พื้นที่ตำบลพุดซามีวัดที่เป็นแหล่งศิลปกรรมท้องถิ่นสำคัญ 3 แห่ง คือ วัดสุริยาเย็น วัดปรังก์ทอง วัดบน (ร้าง) กรมศิลปากรได้ประกาศเป็นพื้นที่โบราณคดี มีงานศิลปกรรมสำคัญ ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปะ ที่สำคัญได้แก่ ปรังก์ ไบเสมา ทับหลัง รอยพระ พุทธบาท พระพุทธรูปหินทรายอีกจำนวนมาก งานศิลปกรรมเหล่านี้จากการศึกษาพบว่ามีประวัติการ ที่ยาวนานตั้งแต่สมัยทวารวดี พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเก็บรักษาและอนุรักษ์ไว้ ผ่านพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ การกราบไหว้บูชา การปิดทองตาม ความเชื่อศรัทธา และผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดกิจกรรมทำความสะอาดโบราณสถาน ในวันแม่ วันพ่อ วันเข้าพรรษา เป็นต้น การเก็บรักษาและการอนุรักษ์ได้รับความร่วมมือและ สนับสนุนจากชุมชน โดยพระสงฆ์ที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการปกครองทางคณะสงฆ์จะใช้ อำนาจหน้าที่นั้นได้ดีในการชักจูงให้ชุมชนเห็นดีด้วยง่ายกว่าพระสงฆ์ทั่วไป แนวทางในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชนที่สอดคล้อง เหมาะสมด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่น คือ ควรใช้พิธีกรรมทางศาสนาชักจูงให้เห็นความสำคัญของ ศิลปกรรม หน่วยงานทางวิชาการต้องเข้าไปให้ความรู้ทบทวนแก้ไขกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์ ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เช่น การปิดทองบนงานศิลปกรรม แต่ต้องไม่ละเมิดความเชื่อของ ชาวบ้าน องค์กรชุมชนที่ ทำงานแบบอาสาสมัคร ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เข้มแข็ง

ทำงานช่วยหนุนเสริมพระสงฆ์เนื่องจากมีความคล่องตัวกว่าหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานส่วนนี้ควรดูแลเรื่องนโยบาย งบประมาณสนับสนุน

อุทัย ศิริภักดิ์ และ ภูริทัต ศรีอร่าม (2554) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน” การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน 2) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์ใช้ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบประยุกต์ กล่าวคือ เป็นการวิจัยทั้งแบบเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้ววิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้สถิติพื้นฐานและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน พระสงฆ์มีบทบาทต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทเชิงรุกของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะและการช่วยเหลือคนในชุมชน โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการเทศน์สอน และการพัฒนาคนในชุมชน บทบาทและกระบวนการพัฒนามนุษย์ของพระสงฆ์ จึงมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดผลการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ความคิดเห็นบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีค่าเฉลี่ยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$)

2. ด้านหลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์ใช้ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นาคกรณธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญอันเป็นการสร้างที่พึ่งของตนเอง มีศีล พาหุสังจาหรือการใฝ่หาความรู้ กัลยาณมิตตตา เป็นต้น หลักธรรมมัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ ความพอดี รู้จักเหตุผลการบริโภคทรัพย์ และวิริยะความขยันหมั่นเพียร

3. ด้านปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน พระสงฆ์เป็นผู้ริเริ่มและเป็นที่ปรึกษาหลักมีจำนวนน้อยซึ่งไม่เพียงพอต่อกิจกรรมที่พึงมีเป็นจำนวนมาก บางกลุ่มมีผู้นำจากชาวบ้านที่ไม่เข้มแข็งพอ ทำให้เกิดผลกระทบต่อความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์ ส่งผลต่อการทำบัญชี การขาดส่งและเกิดหนี้เสีย เป็นต้น

พัศกร อุ๋นกาศ, เสพบัณฑิต โทนี่บัณฑิต และ มานิต รินชมพู่ (2558) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาองค์ความรู้และสถานภาพทางสังคมของการแพทย์พื้นบ้าน : กรณีศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของชุมชนในจังหวัดเชียงราย” งานวิจัยครั้งนี้

นี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของชุมชนในจังหวัดเชียงราย 2) เพื่อศึกษาสถานะขององค์ความรู้ในฐานะทุนทางสังคมของภูมิปัญญาการนวดของชุมชนในจังหวัดเชียงราย 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมของภูมิปัญญาที่มีต่อสังคมของชุมชนในจังหวัดเชียงราย โดยเก็บข้อมูลจากประชากร กลุ่มตัวอย่าง คือ 1) พระสงฆ์ จำนวน 4 รูป 2) คณะกรรมการวัด จำนวน 8 คน 3) หมอนวด จำนวน 30 คน 4) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 1 คน 5) ผู้ใช้บริการนวดในชุมชนเทศบาลนครเชียงราย จำนวน 100 คน รวมทั้งสิ้น 143 รูป/คน โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาแปลเป็นค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (Quantitative Statistic) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ผลการศึกษาองค์ความรู้และสถานภาพทางสังคมของแพทย์พื้นบ้าน : ภูมิศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัย พบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.00 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15 - 30 ปี ร้อยละ 35.00 รองลงมามีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 28.00 และมีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 19.00 ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 72.00 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 16.00 มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 12.00 สมรสร้อยละ 44.00 และโสด ร้อยละ 35.00

ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของชุมชนนั้นภาพรวมมีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$) ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ข้อ บทบาทของพระสงฆ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริม และพัฒนาภูมิปัญญาการนวด สู่ชุมชนมากน้อยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.45$) รองลงมาได้แก่คุณธรรมจริยธรรมประการใดที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาการนวด ($\bar{X} = 4.30$) และบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดเป็นเรื่องที่เหมาะสม ($\bar{X} = 4.14$) ระดับความคิดเห็นต่อสถานะขององค์ความรู้ในฐานะทุนทางสังคมและจริยธรรมของภูมิปัญญาการนวดของชุมชน มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่การประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาการนวด ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่ยอมรับจากสังคม มีการจัดเก็บข้อมูลด้านภูมิปัญญาการนวด ในรูปแบบเชิงวรรณกรรม หนังสือ บทความ/สื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.33$) รองลงมาได้แก่ภาครัฐมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาภูมิปัญญาการนวดมากน้อย ($\bar{X} = 4.10$) และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริม และพัฒนาภูมิปัญญาการนวด สู่ชุมชนมากน้อย ($\bar{X} = 3.78$)

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของชุมชนในจังหวัด เชียงราย พบว่ามีเพียง 2 แห่ง จากจำนวนที่สัมภาษณ์ ที่ส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของชุมชน แต่บทบาทของคณะสงฆ์ ระดับตำบล อำเภอและจังหวัด ไม่มีวาระส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของ ชุมชน พระสงฆ์ไม่มีภูมิความด้านภูมิปัญญาการนวดแผนไทย พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริม ภูมิปัญญาการนวดของชุมชนรอบๆ วัด ในฐานะผู้สนับสนุนสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อาคารในการให้บริการการนวด น้ำ ไฟฟ้า และสิ่งสนับสนุนอื่นๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการ ของชุมชน เป็นการส่งเสริมและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทางวัดหรือ คณะสงฆ์ เปิดโอกาสให้ชุมชนบริหารจัดการอย่างโปร่งใส โดยวัดไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง วัดเป็นเพียง สถานที่ส่งเสริมและสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

สำหรับข้อแตกต่างในประเด็นบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการ นวดของชุมชนในจังหวัดเชียงราย พบว่า การสนับสนุนและการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวดของ พระสงฆ์นั้นยังมีกลุ่มคนบางกลุ่มมองว่าไม่เหมาะสม ผิดจารีตประเพณีอันไม่เป็นการสมควรที่จะ ดำเนินการภายในวัด จะทำให้ภาพลักษณ์ วัดเสื่อมเสีย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดภาพลบต่อวัดและ คณะสงฆ์โดยตรง

การวิเคราะห์คุณค่าเชิงจริยธรรมภูมิปัญญาการนวด พบว่า ภูมิปัญญาการนวดของ ท้องถิ่นมีฐานความคิดและแบบแผนในการปฏิบัติที่ผสมผสานระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนา และประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงที่สะสม สืบทอด และใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น องค์กรความรู้ และวิถีปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพและรักษาความเจ็บป่วย มีอัตลักษณ์ สัมพันธ์กับ วัฒนธรรม เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและผสมผสานกับการแพทย์แบบอื่น ถ่ายทอดผ่าน ประสบการณ์ตรง นับเป็นความรู้เชิงประสบการณ์ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมและระบบนิเวศ เป็นการพัฒนาภูมิปัญญาความรู้ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น หรือเก็บภูมิปัญญาด้านนี้ไว้สืบทอดให้ลูกหลาน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนสืบต่อไป เป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาการนวด ก่อให้เกิดการปฏิบัติ ที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งแฝงอยู่ในภูมิปัญญาการนวด อันประกอบไปด้วย อกติ 4 ฆราวาสธรรม 4 ประการ โลกธรรม 8 การรักษาศีล

ชาญชัย ฮวดศรี (2549) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม คุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9” การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาขั้นตอนและวิธีการดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และ 3) เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระสงฆ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบล ในเขตการปกครอง

คณะสงฆ์ภาค 9 จำนวน 372 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า (Rating scale) และแบบคำถามปลายเปิด (Openended) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

1. บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมละครรบธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทโดยได้มีการดำเนินการเป็นผู้ใกล้ชิดระงับความขัดแย้งของคนในครอบครัวในชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด

2. บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันการเมืองการปกครอง พบว่าพระสงฆ์มีการช่วยเหลืองานของทางราชการ ด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัยของชาติ

3. บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันศาสนา พบว่า พระสงฆ์มีบทบาท ในการสร้างความรู้สึที่ดี โดยการออกบิณฑบาตทุกเช้าและรับกิจนิมนต์ไปทำบุญบ้านของญาติโยม

4. บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันการศึกษา พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทโดยการเป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

5. บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันเศรษฐกิจ พบว่า พระสงฆ์ให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิตนักศึกษาต่างท้องที่ที่มาศึกษาแล้วเรียน การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาศีล และให้เช่าที่ดินในราคาถูกให้แก่ประชาชนที่ขาดเงินปลูกที่อยู่อาศัย อยู่ในระดับมากที่สุด

6. บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันนันทนาการ พบว่า พระสงฆ์ มีบทบาทโดยการเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมะเผยแพร่

7. แนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ได้แก่ สถาบันทางสังคมต่างๆ ควรมีการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลายในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น พระสงฆ์ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนต้องเป็นตัวอย่างที่ดีมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาคเอกชนและภาครัฐบาลอย่างจริงจัง และสื่อมวลชนควรนำเสนออย่างมีความรับผิดชอบต่อจิตสำนึก จารีตประเพณีและวัฒนธรรมไทย

2.5 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผังมโนทัศน์ (Concept Mapping) ที่จะนำไปพัฒนาและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework Research) เพื่อสร้างความเชื่อมั่น

ของงานวิจัย โดยสรุปมีอยู่ 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความเป็นมาของสถาบันสงฆ์ 2) ลัทธิภายใต้ศาสนาเดียวกัน 3) ปัญหาพระสงฆ์ในปัจจุบัน 4) พระสงฆ์ในอุดมคติของพุทธศาสนิกชน ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์ถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ที่เป็นเสาหลักของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่แล้ว พระสงฆ์ยังเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยซึ่งถือว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดของชาวพุทธถึงแม้คำว่า “พระสงฆ์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยจะหมายเอาอริยสงฆ์ ซึ่งมี 4 คู่ 8 บุรุษ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ก็ตาม แต่กระนั้นพระสงฆ์ที่ยังมิได้เป็นอริยสงฆ์ก็นับว่าเป็นสังฆรัตนะ โดยเป็นสงฆ์ที่เรียกว่าสมมติสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจให้แก่ญาติโยมได้ บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ ก็คือ การปฏิบัติตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และนำคำสอนของพระพุทธองค์มาถ่ายทอดให้แก่พุทธบริษัท และสืบทอดคำสอนนี้ไม่ให้สูญหายไป อาจกล่าวได้ว่าที่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันตั้งอยู่ได้ก็เพราะอาศัยพระสงฆ์ในปัจจุบัน ทั้งนี้ มีการเสนอข่าว

ในแง่ลบเกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ในสังคมไทยอยู่บ่อยๆ เกิดเป็นกระแสความคิดว่า พระสงฆ์เป็นปัญหาสังคม ทำให้ชาวพุทธเสื่อมศรัทธาไม่อยากทำบุญ และเริ่มหนักขึ้นจนกลายเป็นการจ้องจับผิดพระ ถึงขนาดคำว่าพระอย่างเสียหายพระสงฆ์ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นที่พึ่งทางจิตใจของญาติโยม มีบทบาทและมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ถูกกลวงเกินและลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัด แนวคิดสำคัญของชาวพุทธที่ดีที่พึงปฏิบัติต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ก็คือ การใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะตามความเป็นจริง ถ้าหากเราทำความเข้าใจโดยแยกแยะให้ดี ก็จะพบว่า พระภิกษุสามเณรในประเทศไทยมีอยู่ถึง 300,000 กว่ารูป จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัยบ้าง เพราะคนในโลกนี้มีทั้งคนดีและไม่ดี จึงเป็นไปได้ที่คนไม่ดีจะหลุดเข้ามาบวช แม้ในสมัยพุทธกาลก็มีพระภิกษุจำนวนไม่น้อยที่ทำความผิดจากความเป็นพระ แต่ขณะเดียวกันพระภิกษุที่ตั้งใจออกบวช ฝึกตนจนเป็นพระอรหันต์ ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก สำหรับในปัจจุบัน พระภิกษุที่ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรมก็ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก ดังเช่น พระภิกษุในโครงการบวชแสนรูป ที่มีการฝึกตน ทนหนาว บำเพ็ญตบะเพื่อเป็นพระแท้ และยังมีารเดินธุดงค์ไปพัฒนาวัดร้างทั่วประเทศ รวมทั้งพระภิกษุตามวัดต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากที่ตั้งใจรักษาศีลปฏิบัติธรรม ฝึกจิต ยินดีในความมักน้อยสันโดษ แต่สื่อไม่ได้นำข่าวในด้านดีของพระมาเสนอต่อสาธารณชน ผู้คนในสังคมจึงพากันเข้าใจว่าพระดีๆ หาไม่ได้แล้ว ถ้าหากเราพิจารณาให้ดีก็จะพบว่าวัฒนธรรมการเสนอข่าวของทุกวันนี้ คือ เน้นการนำเสนอข่าวลบหรือข่าวร้าย บางข่าวก็ไม่ตรงกับความเป็นจริง มีคำกล่าวหนึ่งที่สะท้อนภาพของสื่อได้ชัดเจน คือ “ข่าวร้ายลงฟรี ข่าวดีเสียตังค์” และถ้าหากเราลองไปสำรวจข่าวที่พาดหัวอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ปัจจุบัน ก็จะพบว่า ข่าวส่วนใหญ่เป็นข่าวฆาตกรรม ข่าวคนฆ่าตัวตาย ข่าวคนทำผิดกฎหมาย ข่าวด้านลบเรื่องส่วนตัวของดารา เป็นต้น

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม มนุษย์ไม่อาจอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ มนุษย์ต้องพบปะพูดคุยกัน ต้องทำกิจกรรมร่วมกัน ต้องติดต่อประสานงานกัน ต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอด ตลอดจนทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ การพึ่งพาอาศัยกันนั้นมนุษย์ต้องรู้จักการให้และการรับด้วยไมตรีจิตอยู่บนพื้นฐานของความเห็นอกเห็นใจกัน (สมพร สุทัศนีย์ 2542, น.1) มนุษย์คิดว่าทำอย่างไรจึงจะใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุข มนุษย์สัมพันธ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในตัวของมนุษย์ทุกคน มนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญต่อองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ร่วมงานทุกคนทำงานอย่างมีความสุข ทำให้ได้ผลงานสำเร็จ ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แนวทางที่จะทำให้ผู้ร่วมงานให้ความร่วมมือ สนับสนุนในการทำงาน

และลงมือปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจนั้น เรียกว่าการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน (บรรจง พลไชย 2554, น. 11) ซึ่งสถานการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตในหนังสือ The Third Wave ของ Toffler (1980, อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2550) ได้กล่าวเปรียบเทียบถึงการเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมโลกเหมือนคลื่น 3 ลูก คือ คลื่นลูกที่ 1 ยุคเกษตรกรรม (Agricultural Era) คลื่นลูกที่ 2 ยุคอุตสาหกรรม (Industrial Era) และคลื่นลูกที่ 3 ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Era) จนถึงปัจจุบัน การเคลื่อนตัวเข้ามาของคลื่นลูกนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้สังคมต่างๆ ทั่วโลก ยุคนี้เป็นยุคที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการต่อยอดทางความรู้อย่างสูงมีการพัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ด้านเครือข่ายการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งผู้คน สินค้าบริการ เงินตรา สามารถถ่ายเทกันได้ ในเวลาสั้น ระบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และส่งอิทธิพลต่อกันและกันแทบทั้งสิ้น ในยุคนี้ ตัวชี้วัดความยิ่งใหญ่และมั่งคั่งของประเทศ คือ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และอำนาจในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารส่งผลให้การที่มนุษย์เป็นสมาชิกของสังคม กิจกรรมหรือความสัมพันธ์ การรวมกลุ่มของมนุษย์ทั้งหมดถือเป็นกิจกรรมทางสังคม ดังนั้นเป็นเรื่องธรรมดาที่สังคมมนุษย์ มีความขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ อาจเนื่องจากการฉกฉวยแย่งชิงสิ่งที่มีคุณค่าของสังคมระหว่างมนุษย์เอง ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ มิติการเมืองจึงเป็นเครื่องมือที่กำหนดความสัมพันธ์ การควบคุมและการระงับความขัดแย้งภายในสังคม โดยกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เรียกว่า “กิจกรรมสาธารณะ” (Public Affair) (สัญญา เคนาภูมิ 2560, น. 22) อันเป็นการกระทำเพื่อให้คนจำนวนมากอยู่ร่วมกันโดยปราศจากปัญหาโดยไม่ต้องใช้อาชญา (พุทธทาสภิกขุ 2522, น. 76) การที่มนุษย์เราต้องมีการเมืองขึ้นมานั้น ท่านพุทธทาสภิกขุได้อธิบายไว้ว่า มีสาเหตุมาจากการที่สังคมมนุษย์เกิดปัญหาขึ้นมา เมื่อมีการรวมกันอยู่มากๆ ซึ่งมองในมุมกลับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าแต่ก่อนมนุษย์อยู่อย่างไม่มีปัญหา ที่นี้มนุษย์ที่ยังเหมือนสัตว์นั้น หิวก็ออกไปหากิน กินแล้วก็มานอนในถ้ำ มันก็เอาส่วนเกินไม่ได้ มันไม่มียุ่ง ไม่มีฉาง ไม่มีปัญหา ไม่มีความคิดนี้ก็จะเอามากก็คุณ นี้เราเรียกว่ามันยังไม่มีส่วนเกินเกิดขึ้นในโลก และไม่มีผู้เอาส่วนเกิน ยังไม่รู้จักกอบโกยเอาส่วนเกิน มันก็มีความสงบสงัดเจียบ ปัญหามันไม่มี (พุทธทาสภิกขุ 2523, น. 452) แต่ที่ว่ามนุษย์มีความต้องการอยากมีอยากได้ไม่รู้จักจบสิ้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “กิเลส”¹ จึงทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิง

¹ กิเลส หมายถึง เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง ได้แก่ โลก โกรธ หลง ที่ไม่รู้จักจบสิ้น เปรียบได้กับนักการเมืองที่เข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง

ให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ ซึ่งบางครั้งอาจเป็นการกระทำที่เป็นลักษณะของการใช้อิทธิพลบังคับผู้
 เชิญผู้ที่อ่อนแอกว่า ทั้งนี้ ในทางทฤษฎีรัฐศาสตร์ มุมมองที่ใช้พิจารณาการเมืองหรือพูดเป็นศัพท์
 ทางวิชาการก็คือแนวการศึกษาวิเคราะห์การเมือง (Approach to Political Analysis) ก็ย่อมแตกต่างกัน
 กันออกไปบ้างตามแต่ใครจะเห็นว่าแนวการมองการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงต่อการอธิบายความ
 เป็นการเมืองได้มากที่สุด โดยคำว่า “การเมือง” นี้ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ได้ให้ความหมายไว้
 แตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด ตามแต่จะใช้ตัวแบบใดในการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทาง
 การเมือง และด้วยตัวแบบที่เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์นี้ จะยังผลให้กรอบการมองคำว่า
 การเมืองต่างกันไปในขณะที่สาระสำคัญของคำจำกัดความเป็นไปในทำนองเดียวกันกล่าวคือเป็น
 เรื่องของการใช้อำนาจแบบสองทางระหว่างฝ่ายที่เป็นผู้ปกครอง (Rulers) และฝ่ายผู้ถูกปกครอง
 (Ruled) ดังจะได้ยกมากล่าวถึง ซึ่งสำหรับผู้ศึกษารัฐศาสตร์มือใหม่แล้ว การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
 ความหมายของคำว่าการเมืองนั้น จึงจะเป็นเรื่องที่สร้างความสับสนอยู่มีใช่น้อย เนื่องมาจาก
 ความหมายของการเมืองที่ปรากฏอยู่ในตำราเล่มต่าง ๆ ที่เขียนขึ้นเผยแพร่กันมีอยู่หลากหลาย
 ต่างกันไปตามความเจตนาและมุ่งประสงค์ในการนำความหมายของการเมืองเพื่อไปอธิบาย
 ปรากฏการณ์ของผู้ให้คำนิยามความหมายของการเมือง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี 2561)

3.1 ความหมายเกี่ยวกับการเมือง

คำว่า “การเมือง” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Politics” เป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อ
 การมีอำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ (Authority) หรือความขัดแย้ง (Conflict) (David Easton. 1960)
 ซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการทางสังคมในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ และ
 การใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม
 (Wolin, Sheldon S. 1960) อย่างไรก็ตามในสภาพของความเป็นจริงการเมือง (Politics) กลับ
 กลายเป็นเรื่องของอิทธิพลและผู้ทรงอิทธิพลหรือผู้ที่สามารถได้รับหรือครอบงำสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ
 ในสังคมอัน ได้แก่ อำนาจ ความเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบ ความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี
 ความมั่นคง ชำนาญ และความรอบรู้ได้มากที่สุด (Harold D Lasswell 1970) ซึ่งโดยหลักการแล้ว
 การเมืองควรเป็นเรื่องศาสตร์และศิลป์ของการปกครองที่เกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณะที่
 เกี่ยวข้องกับ (1) รัฐ (2) อำนาจและ (3) นโยบายสาธารณะ (Herbert M. Levine 1982, p. 1) ปรากฏ
 ออกมาในลักษณะการปกครอง การดูแล จัดการให้มนุษย์อยู่กันอย่างเป็นธรรมและเป็นระเบียบซึ่ง
 เป็นส่วนหนึ่งวิถีชีวิตมนุษย์ การเมืองจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญทั้งต่อบุคคล สังคม เศรษฐกิจและ
 ประเทศชาติ มีความสัมพันธ์กับอำนาจและการแบ่งปันผลประโยชน์ในสังคมหากประเทศใดมี
 ระบบการเมืองที่ดี ประเทศนั้นมักจะเจริญรุ่งเรืองและพัฒนาก้าวหน้าไปในทิศทางที่พึงประสงค์
 (สัญญา เคนาภูมิ 2559, น. 91) เพราะ การเมือง หมายถึง ความคิด กิจกรรม และการกระทำต่างๆ ที่

เกี่ยวพันกับการใช้อำนาจเพื่อการบริหารรัฐกิจ การจัดระเบียบสังคมของรัฐ รวมตลอดถึงการให้
 ได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจและการให้ได้มาซึ่งอิทธิพล การใช้อิทธิพลเพื่อให้เกิดการจัดสรร
 คุณค่าในสังคม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เศรษฐกิจ
 ทรัพย์และคุณค่าที่เป็นนามธรรม ซึ่งมีความหมายต่อบุคคลในสังคม เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การ
 ได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้นการที่คณะบุคคลพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจ เพื่อมีอิทธิพล
 เหนือบุคคลอื่น หรือการที่รัฐบาลพยายามสนองต่อกลุ่มต่างๆ ที่แข่งขันกันเพื่อให้ได้ประโยชน์
 สูงสุด หรือกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของกลุ่มต่างๆ ที่
 แข่งขันกัน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด หรือกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการ
 ปกครองตนเองของกลุ่ม คณะบุคคล หรือประชาชน เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือ
 องค์กรการปกครอง หรือการที่ผู้มีอำนาจดังกล่าวพยายามที่จะรักษาอำนาจไว้ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็น
 กิจกรรมทางการเมือง (สมบูรณ สุขสำราญ 2535 : 4-5) ทั้งนี้ Aritotle ได้กล่าวถึงการเมืองว่าเป็น
 การศึกษาค้นคว้าที่มีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับสิ่งอันเป็น “สาธารณะ” ซึ่งได้แก่การมีส่วนร่วมกัน
 ในสิ่งต่างๆ จากการเป็นสมาชิกของระบบการเมืองเดียวกัน การเมืองเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะ
 นำไปสู่การบรรลุความสุขของมนุษย์ โดยอาศัยความรู้อันจะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพของชีวิต
 มนุษย์ให้ดีขึ้น (Aritotle 1948 : 7) แต่การเมืองเป็นคาบสองคม ในมุมมองของ Machiavelli
 เป็นบุคคลที่สอนให้โลกรู้จักอำนาจทางการเมืองโดย เจ้าผู้ปกครอง เน้นการใช้อำนาจทางการเมือง
 ถือว่าผู้ปกครองมีความสามารถในการประพฤติอย่างมีเหตุผล และควบคุมโชคชะตาของรัฐและ
 ประชาชนได้ สามารถสร้างภาพทางการเมืองตามที่ตนต้องการได้ เนื่องจากมีตำแหน่งทางสังคม
 เข้าถึงข่าวสารได้มากกว่า เขามองคนโดยธรรมชาติว่า จะเป็นคนเลว คือเต็มไปด้วยปัญหาและความ
 ทะเยอทะยาน แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว นำไปสู่ความขัดแย้ง รัฐเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์
 บรรลุความมั่นคง ปลอดภัย และการกินดี อยู่ดี รัฐบุรุษจึงต้องรู้จักวิธีที่จะทำอะไร โดยปราศจาก
 ศีลธรรมได้ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม (ทินพันธุ์ นาคะตะ 2541 : 6-7) แต่ในทรรศนะของ Hobbes
 เป้าหมายของความรู้ คือ การมีอำนาจ ทฤษฎีการเมือง เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้บรรลุ
 เป้าหมายทางการเมืองขึ้นมาได้ โดยมองเห็นว่าระบบการเมืองหรือรัฐนั้น ตั้งขึ้นมาเพื่อพิทักษ์ตน
 และเพื่อความปลอดภัยของบุคคล สำหรับ Rousseau ก็คล้ายกันคือยืนยันว่าคนเราจะมีเสรีภาพและ
 ความปลอดภัยได้ต้องอยู่ในระบบการเมืองเท่านั้น หากไม่มีรัฐ จะไม่มีกฎหมายและความมีศีลธรรม
 เกิดขึ้น (Hobbes, Thomas 1967, p. 8)

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง

จากอดีตถึงปัจจุบันนักรัฐศาสตร์มีความพยายามที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองเพื่อที่จะอธิบาย พรรณนา และพยากรณ์สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเพื่อให้สังคมและการเมืองสร้างประโยชน์ให้กับผู้คนในสังคม

การเมือง (Politics) เป็นระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่มีความเกี่ยวพันหรือมีอิทธิพลต่อกัน โดยประกอบด้วย องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบกระบวนการและองค์ประกอบปัจจัยนำออก โดยทุกองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีส่วนในการผลักดันในกระบวนการ สำหรับคำว่า “การเมือง” เป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือปัจจัยขององค์ประกอบภายใน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต และองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรและสภาพแวดล้อมระดับโลก องค์ประกอบเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกัน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญในระบบการเมือง มีปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการแปลงรูปเพื่อให้ได้ผลผลิตของระบบ ผลผลิตก็จะได้รับอิทธิพลจากแรงผลักดันทางการเมืองย้อนกลับไปในระบบสารสนเทศที่จะปรับไปเป็นปัจจัยนำเข้าอีกครั้ง และนำเข้าสู่ระบบทางการเมืองอีกครั้งต่อไป (ไพรวลัย เคนพรม 2556, น.136)

แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง (Politics Concept) มีความแตกต่างกันในหลายสมัย ไม่สามารถกำหนดคำนิยามให้แน่ชัดนัก โดยฐานคติของแต่ละบุคคลมีความเห็นแตกต่างกัน ฉะนั้น การที่จะทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองให้มีข้อสรุปแน่ชัดต้องอาศัยเอกสารเชิงประวัติศาสตร์แนวคิดทางรัฐศาสตร์ ซึ่งโดยทั่วไปแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับ นครรัฐ รัฐธรรมนูญ พลเมือง และรัฐบุรุษ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “สาธารณะ” อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังหมายรวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับรัฐ สถาบันทางการเมือง การปกครองต่างๆ ความสัมพันธ์เกี่ยวกับอำนาจ การตัดสินใจ นโยบายสาธารณะ และระบบความสัมพันธ์ใดๆ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดสรร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง การบำรุงรักษา สิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ เพื่อสังคม ซึ่งเป็นอำนาจที่ต้องมีการปฏิบัติตาม (ทินพันธุ์ นาคะตะ 2537, น. 39) อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองยังช่วยรวบรวมความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิด จัดระเบียบข้อมูลเพื่อให้มีความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ จัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษาวิจัย โดยใช้เกณฑ์ในการมองปัญหาและตัวแปรต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ จัดระเบียบข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นการประมวลความรู้ สามารถทดสอบได้ในโลกความเป็นจริง มีเครื่องมือและตัวแบบในจำนวนที่จำกัด (McClelland, Charles A. 1967, p. 6-7) แต่ข้อดีคือเป็นการศึกษาอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดความรู้ที่เชื่อถือได้ในเรื่องเกี่ยวกับสาธารณะ มุ่งสร้างรากฐานที่มีเหตุผล มุ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิก ใช้ระบบการเมืองเป็นหน่วยในการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ สนใจในสิ่งที่แตกต่าง

ออกไปเพื่อแสวงหาระบบที่ดีที่สุด (Wolin, Sheldon S. 1960, p. 1-27) ในทฤษฎีของ Plato (427 -324 B.C.) ได้กล่าวถึงแนวคิดทางการเมืองว่าเป็นความคิดของคนเราเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นเรื่องของจิตใจไม่ใช่เรื่องของประสาทสัมผัสลักษณะของสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องที่สังเกตกันไม่ได้ ความรู้หรือทฤษฎี ได้แก่ การแสวงหาแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายซึ่งถือเป็นความจริงสากล และชั่วนิรันดร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ดีงาม ซึ่งหมายถึงสิ่งใดๆ ก็ตาม ทำหน้าที่ของคนได้ อย่างเหมาะสมนั่นเอง Plato ถือว่า การเมืองเป็นศิลป์หรือวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงสิ่งที่ ดีงามได้ การมีนครรัฐของระบบการเมืองที่ดีกับการมีความยุติธรรมจะมีขึ้นได้ ก็จะต้องเกิดจากการ มีสมานฉันท์ และการแบ่งงานกันทำ ระบบการเมืองที่ดีจะต้องปกครองโดยคนฉลาด เพราะ นักปราชญ์หรือคนฉลาดเท่านั้นที่มีความรู้ในสิ่งที่ดีงามได้ (Plato 1967, p. 16)

แต่โดยทั่วไปแล้วนั้น นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ อย่าง ปธาน สุวรรณมงคล (2554, น. 3-10) ได้กล่าวถึงคำว่า “การเมือง” หรือ Politics” ว่าเป็นคำที่ถูกกล่าวบ่อยมากที่สุด คำหนึ่ง และเป็นคำที่มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันจนบางครั้งผู้ศึกษารัฐศาสตร์หรือผู้สนใจ การเมืองก็สับสนว่า คำนี้หมายถึงอะไรกันแน่ เมื่อพิจารณานิยามของ แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง สามารถแยกออกได้เป็น 7 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 มองการเมืองว่าเป็นเรื่องของอำนาจ อำนาจที่ว่านี้คือ “อำนาจของรัฐ” หากจะกล่าวไปแล้ว อำนาจรัฐ หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อำนาจอธิปไตย” ประกอบด้วย อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ ความสนใจของผู้ที่เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่อง เกี่ยวกับอำนาจ มีจำกัดอยู่เพียงการมองว่ารัฐประกอบไปด้วยดินแดน ประชากร แต่ยังไม่ให้ความสำคัญไปถึงคำถามที่ว่าอำนาจขึ้นอยู่กับรัฐหรืออำนาจขึ้นอยู่กับการเมือง หรือการเมืองถูก กำหนดโดยรัฐอันเป็นประเด็นหนึ่งที่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งศึกษาค้นคว้าผลงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับ “รัฐ” เพื่อทำความเข้าใจกับ “รัฐ” ในมิติที่เรียกว่า “ไตรลักษณ์รัฐ” โดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช เห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงจุดสนใจของนักรัฐศาสตร์จากการศึกษาเรื่อง “รัฐ” มาเป็นการศึกษาเรื่อง “การเมือง” อันเกิดจากความรู้อีกว่าการศึกษารัฐมีข้อจำกัดตรงที่มีการเน้นลักษณะทางกฎหมาย และบทบาทของรัฐทางด้านการมีอำนาจสูงสุด การออกกฎหมาย กฎระเบียบ การใช้อำนาจในการ ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมมากเกินไป (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2541, น. 2)

กลุ่มที่ 2 การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์เป็นการอธิบายการเมืองในเชิงประจักษ์จากพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐ ดังที่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช เห็นว่า “การเมืองคือกิจกรรมซึ่งผลประโยชน์ที่แตกต่างกันซึ่งรวมอยู่ในหน่วยการปกครองหนึ่งๆ ได้รับความ ประสานผลประโยชน์โดยได้รับโอกาสที่จะร่วมมืออำนาจตามสัดส่วนของสำคัญของกลุ่ม” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2520, น. 15)

กลุ่มที่ 3 การเมืองเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ เพื่อเข้าไปมีส่วนในการจัดสรรผลประโยชน์ของรัฐ นักวิชาการที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมือง เช่น กาเบรียล อัลมอนต์ และพาวเวลล์ ในหนังสือชื่อ *Comparative Politics : A Developmental Approach* แบ่งกลุ่มการเมืองออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์ในสถาบัน เช่น พรรคการเมือง กองทัพ เป็นต้น กลุ่มผลประโยชน์ที่ตั้งเป็นสมาคม เช่น สหภาพแรงงาน สมาคมพ่อค้า นักธุรกิจ เป็นต้น กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปสมาคม เช่น กรมศาสนา กลุ่มเชื้อชาติ เป็นต้น และกลุ่มรวมตัวชั่วคราว เช่น กลุ่มประท้วง เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 การเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้ง นิยามนี้เห็นว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของการเมือง ทั้งนี้ความขัดแย้งออกมาจากหลายสาเหตุ เช่น จากความจำกัดของทรัพยากรในสังคม หรือมาจากการใช้อำนาจในการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรมแก่คนในสังคมอันเนื่องมาจากนโยบายสาธารณะของรัฐ หากพิจารณาจากชนิดของความขัดแย้งสามารถแบ่งออกได้ 5 ชนิด (วันชัย วัฒนศัพท์ 2547, น. 12-14) ได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ และความขัดแย้งด้านค่านิยม ชนิดของความขัดแย้งดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งจากผลประโยชน์นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้เพราะในสภาพความเป็นจริงเราได้พบว่าการเมืองมีความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา สาเหตุสำคัญมาจาก “ผลประโยชน์” ของแต่ละกลุ่มแต่ละฝ่ายที่มีความแตกต่างกันและต่างก็เข้ามาร่วมในการแย่งชิงเพื่อให้รัฐตอบสนองความต้องการหรือผลประโยชน์ของกลุ่มตนจนกลายเป็นความขัดแย้ง

กลุ่มที่ 5 การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรในสังคม ชัยอนันต์ สมุทวณิช เห็นว่าสำนักพหุนิยมยอมรับนิยามของ “การเมือง” ว่าเป็นการแบ่งปันคุณค่าในสังคมโดยที่การแบ่งปันนั้นเป็นไปโดยมีการยอมรับทางอำนาจ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2541, น. 4) การเมืองจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดว่า “ใครได้อะไร เมื่อใด (“Who gets what, when and how”)” ซึ่งเดวิด อีสตัน (David Easton) ได้นิยามว่า เรื่องเป็นเรื่องของการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าให้กับสังคมอย่างเป็นธรรม ได้รับการกล่าวขวัญถึงมากจากผู้ศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์เป็นการมองการเมืองแบบที่มีบทบาทหรือส่วนเกี่ยวข้องในการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม เช่น งบประมาณ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

กลุ่มที่ 6 การเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ ทั้งนี้ นโยบายสาธารณะเป็นสิ่งที่แสดงเจตนารมณ์ของผู้มีอำนาจรัฐ โดยเฉพาะฝ่ายบริหารที่จะกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ อันเกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ และนโยบายสาธารณะเกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรของสังคมให้กับกลุ่มคนในสังคมด้วย

กลุ่มที่ 7 การเมืองเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) เป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่อาจมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันทางความคิด อุดมการณ์หรือความแตกต่างทางผลประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มอันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติในสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในสังคมแบบพหุที่มีความหลากหลายทางสังคมอันเนื่องมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา

ประการสำคัญแม้ว่าการเมืองจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับอำนาจรัฐก็ตาม แต่เงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ของอำนาจรัฐนั้น ก็คือ การรับใช้ปัจเจกบุคคลและรับใช้คนส่วนมากในสังคม โดยไม่บั่นทอนหรือทำลายสิทธิเสรีภาพของคนส่วนน้อย ดังนั้นการเมืองจึงมีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์กับพลังภายนอกตัวเขาในสองด้านด้วยกัน ด้านหนึ่ง ได้แก่ พลังอันหลากหลายในสังคม และอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ พลังรวมศูนย์ของอำนาจรัฐ (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ 2561 , น. 33)

3.3 แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง

เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) มีความหมายกว้างขวางมาก คำจำกัดความจึงเป็นไปได้หลากหลายทาง ในทางหนึ่ง อาจหมายถึง ความหมายของเศรษฐศาสตร์ที่คิดรวมเอาปัจจัยด้านอื่นเข้าไปรวมด้วย เช่น สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พฤติกรรมของคน กฎหมาย การเมือง (ความเกี่ยวข้องกับรัฐ) และพิจารณาถึงภูมิหลังของแต่ละทฤษฎีด้วย อีกทั้งเป็นการศึกษาและวิเคราะห์โครงสร้างของระบบมากกว่าที่จะพิจารณาแต่ในเชิงคณิตศาสตร์และตรรกะบนการตั้งสมมติฐาน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี 2562) เป็นการวิเคราะห์ที่เพิ่งปรากฏเป็นระบบความคิดที่ชัดเจนในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นช่วงของการต่อสู้ระหว่างทุนนิยมกับศักดินานิยมในยุโรป ผู้บุกเบิกทางทฤษฎีที่สำคัญ เป็นนักเศรษฐศาสตร์ของทุนนิยมที่เราจักกันดีคือ อัดัม สมิท และเดวิด ริคาร์โด ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของวิธีการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ของทุนนิยมที่เน้นแต่สิ่งของและวัตถุ ภายใต้อธิปไตยสมมติฐานที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจ (Homo Economics) ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวสูงสุดนั้นไม่อาจทำให้เราเข้าใจสังคมได้อีกทั้งไม่อาจทำให้เรามองเห็นความเป็นจริงทางสังคมได้ทั้งหมด (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ 2547) โดยผลงานของอัดัม สมิท (ไชรัตน์ เจริญสิน โอปาร 2557) ที่พิมพ์เผยแพร่ผลงานที่มีชื่อเสียงในการวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมืองแบบทุนนิยมที่มีชื่อเสียงคือ “An Inquiry into the nature and Causes of the Wealth of Nation” ซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองครั้งแรก ซึ่งก่อนหน้านั้นเศรษฐศาสตร์การเมืองถูกมองว่าเป็นการศึกษาเรื่องศีลธรรม หรือไม่ก็เป็นเครื่องมือของการสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างความมั่งคั่งและอำนาจให้กับผู้ปกครองประเทศ โดยการสร้างความท้าทายให้กับลัทธิพาณิชย์นิยม (Mercantilism) ซึ่งมีอิทธิพลมากในช่วงศตวรรษที่ 16 และ 17

แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ได้รับความสนใจจากรัฐประศาสนศาสตร์ในปัจจุบันมาก เพราะเศรษฐกิจการเมืองเป็นวิชาที่กล่าวถึงรูปธรรมมากกว่านามธรรม การจะเข้าใจวิธีการศึกษาของเศรษฐศาสตร์การเมือง จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือ เมื่อนักเศรษฐศาสตร์ต้องการจะทราบว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นในสถานการณ์หนึ่ง จะเริ่มด้วยการสร้างตัวแบบก่อน และตัวแบบที่สร้างขึ้นจะมีลักษณะใกล้เคียงกับสถานการณ์ที่นักเศรษฐศาสตร์จะต้องคิด (ยูทพงษ์ ลีลากิจ ไพศาล 2552) หลังจากนั้นนักเศรษฐศาสตร์ก็จะสรุปว่า ภายใต้สถานการณ์ 1 ซึ่งมีทางเลือกหลายทางคนจะทำอะไร โดยมีสมมติฐานว่าคนเป็นผู้มีเหตุมีผล นึกถึงผลประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ หลักของความแน่นอน การเสี่ยงหลักของความไม่แน่นอน และการเลือกสิ่งที่ให้ประโยชน์มากกว่า นักเศรษฐศาสตร์ได้อาศัยหลักดังกล่าวอธิบายการเมือง และการบริหารการใช้หลักเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการอธิบายรัฐประศาสนศาสตร์มีมาตั้งแต่ Simon (1960 : 128-130) ใช้หลัก “การเลือกที่ใช้หลักเหตุผล” (Rational Choice) ติดตามด้วยการใช้หลักงบประมาณที่เรียกว่า PPBS - Planning Programming Budgeting System มาจนถึงปัจจุบันเรียกกันว่า “ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ” (Public Choice) ทฤษฎีดังกล่าวจะกล่าวถึงการเลือกของแต่ละบุคคลที่อาศัยหลักเหตุผลเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายโครงสร้างองค์กร และพฤติกรรมขององค์กร เสนอตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมของทฤษฎีที่แตกต่างจากแนวคิดอื่นๆ ที่ได้มีการอธิบายในวิชาสังคมวิทยา จิตวิทยา และเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีเกี่ยวกับทางเลือกสาธารณะมีสาระสำคัญ 2 ประการคือ

1. เป็นระเบียบวิธีการศึกษาที่เน้นตัวบุคคลเป็นหลัก (Methodological Individualism) หมายความว่า ผู้เลือกแต่ละคนเป็นหน่วยวิเคราะห์ที่สำคัญและเป็นหลักของทฤษฎีนี้ ค่านิยมของแต่ละบุคคลมีความสำคัญมากกว่าค่านิยมอื่นๆ ซึ่งจะใช้เป็นหลักสำหรับการทดสอบถึงความเหมาะสมต่อผลการปฏิบัติงาน (Collective Action)
2. การใช้หลักเหตุผล หมายความว่า การตัดสินใจเป็นเรื่องของการมีเหตุผล เพราะที่ตัดสินใจถึงประโยชน์ที่ตนจะได้ ในการเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งที่ตนเห็นว่าจะนำไปสู่การได้ประโยชน์ (Utility) จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะแตกต่างกับทฤษฎีอื่นๆ ซึ่งเห็นว่าคุณค่าหรือความเห็นของกลุ่มสำคัญกว่าความเห็นของแต่ละบุคคล หรือทฤษฎีซึ่งเห็นว่า การเลือกเป็นเรื่องของการไม่มีเหตุผล (Irrational) และสับสน (Confused) ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะจึงมีวิธีการตีความและวิธีการแก้ไขซึ่งสามารถจะนำไปใช้ในการบริหารรัฐกิจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่ว่านักบริหารจะปฏิบัติอย่างไรหรือจะตัดสินใจอย่างไร

3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง เพื่อความสอดคล้องของข้อมูลที่ค้นพบ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเมือง ดังนี้

สัญญา เคนาภูมิ (2559) ศึกษาวิจัย เรื่อง “อิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ประเทศไทย” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดอรรถประโยชน์ทางการเมืองและรูปแบบการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย 2) เพื่อศึกษาการเข้าถึงอรรถประโยชน์ทางการเมือง และรูปแบบการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตยของประชาชน 3) เพื่อศึกษาอิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย 4) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบอิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย 5) เพื่อค้นหาแนวทางการประยุกต์ใช้อรรถประโยชน์ทางการเมืองกับการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตยที่ส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และ 6) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางประเทศไทย หรือเรียกว่ากลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ได้แก่ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์

ผลการวิจัย พบว่า

1. อรรถประโยชน์ทางการเมืองเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่ปัจเจกบุคคลให้คุณค่าอันเกิดจากกิจกรรมทางการเมืองซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง อธิบายได้ด้วยฐานคติ 4 ทฤษฎี ดังนี้ 1) ทฤษฎีปัจจัยกำหนด ได้แก่ การจัดกลุ่มทางสังคม และกระแสนิยม 2) ทฤษฎีจิตวิทยา ได้แก่ ความผูกพัน และความศรัทธา 3) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ได้แก่ ความจำเป็นพื้นฐาน ความปลอดภัยในชีวิต การยอมรับนับถือการได้รับการยกย่อง และ การทำตามใจตนเอง และ 4) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ได้แก่ ความสามารถของนักการเมือง แนวนโยบายของพรรคการเมือง ประสิทธิภาพนโยบาย และ อุดมการณ์ทางการเมืองส่วนรูปแบบการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย หมายถึง การเข้าไปมีส่วนในการกระทำใดๆ ในกิจกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จำแนกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) บทบาทผู้สังเกตการณ์ 2) บทบาทผู้มีส่วนร่วม และ 3) บทบาทความเป็นหุ้นส่วน

2. การเข้าถึงอรรถประโยชน์ทางการเมืองเพื่อประกอบการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ 1) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีปัจจัยกำหนด 2) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล 3) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีจิตวิทยา และ 4) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

3. การตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตยของประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=2.43$) จำแนกและเรียงลำดับตามบทบาทการตัดสินใจทางการเมืองจากค่าคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ 1) บทบาทผู้สังเกตการณ์ 2) บทบาทผู้มีส่วนร่วม และ 3) บทบาทความเป็นหุ้นส่วน

4. อิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย ได้แก่ ปัจจัยอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน ($\bar{X}=2.216$) ปัจจัยกระแสนิยม ($\beta=.198$) ปัจจัยการจัดกลุ่มทางสังคม ($\beta=.186$) ปัจจัยประสิทธิภาพนโยบาย ($\beta=.153$) ปัจจัยการทำตามใจตนเอง ($\beta=.123$) ปัจจัยความสามารถของนักการเมือง ($\beta=.105$) ปัจจัยการยอมรับนับถือ ($\beta=.089$) และ ปัจจัยแนวโน้มนโยบายของพรรคการเมือง ($\beta=.088$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเป็น 0.529 และสามารถร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตยได้ร้อยละ 28.00 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ เท่ากับ ± 0.724 ($F=16.267$; $p\text{-value}=0.001$)

5. รูปแบบอิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย ได้ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ได้แก่ การเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง ($\beta=.665$) การเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ($\beta=.178$) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีปัจจัยกำหนด ($\beta=.178$) อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีจิตวิทยา ($\beta=.156$) และ อรรถประโยชน์ฐานคติทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ($\beta=.105$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เป็น 0.865 และสามารถร่วมกันพยากรณ์การเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ได้ร้อยละ 74.80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ เท่ากับ ± 0.54385 ($F=272.70$; $p\text{-value}=0.001$)

6. รูปแบบการพัฒนาการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตยที่เหมาะสมคือรูปแบบการตัดสินใจทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองซึ่งมีองค์ประกอบ 1) การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง 2) การส่งเสริมความสนใจทางการเมือง 3) การเสริมสร้างครอบครัวประชาธิปไตย (กลุ่มการเมือง) 4) การส่งเสริมความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย และ 5) การเสริมสร้างประชาธิปไตยฐานคติเศรษฐศาสตร์การเมือง (ประชาธิปไตยกินได้)

สิทธิโชค ลางกุลานนท์ (2552) ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์และขอบเขต เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการบทบาททางการเมืองและผลกระทบทางการเมืองจากกลุ่มธุรกิจการเมืองที่มีต่อพรรคการเมือง รัฐสภา นโยบายสาธารณะ และ โครงการต่างๆของรัฐ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคมและการเมืองรวมทั้งด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ การศึกษาในครั้งนี้

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารวิชาการ บทความ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มธุรกิจการเมือง และนำข้อมูลที่ได้มา ตรวจสอบจากแต่ละแหล่งข้อมูลจากนั้น จึงทำการศึกษาประเด็นที่กำหนดไว้และนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นเหล่านั้นเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการ บทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นภาพรวมของกลุ่มธุรกิจการเมืองภายในประเทศ

ผลการศึกษากลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย พบว่า กลุ่มธุรกิจการเมืองเกิดขึ้นในประเทศไทยด้วยเหตุผลทางโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยชนชั้นนำทางการเมืองและชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างไรก็ตาม ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นปัจจัยหรือช่องทางที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น กลุ่มนักธุรกิจกลายเป็นนักการเมือง สามารถใช้อำนาจทางการเมืองผลักดันนโยบายสาธารณะต่างๆ โดยเฉพาะนโยบายด้านเศรษฐกิจ แต่อีกด้านหนึ่งทำให้ยังมีการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจการเมืองด้วยเช่นกัน ทำให้นโยบายหลายนโยบายตอบสนองหรือให้มีประโยชน์แก่กลุ่มธุรกิจ วิฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญ 2540 ยิ่งเป็นการเปิดโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองที่นำโดยกลุ่มทุน สื่อสาร โทรคมนาคมนั้นคือ การเกิดขึ้นของพรรคไทยรักไทย พรรคไทยรักไทยได้นำเสนอแนวคิดนโยบายที่ทันสมัยนำแนวคิดธุรกิจมาประยุกต์ใช้ส่งผลให้เกิดการปฏิรูประบบราชการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น อันเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันนโยบายสาธารณะให้ประสบความสำเร็จ แต่ปรากฏว่านโยบายหลายนโยบาย มีการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มธุรกิจของพวกเขา มีการออกกฎหมายและระเบียบต่างๆ เพื่อให้ธุรกิจของกลุ่มได้รับผลประโยชน์และเป็นไปในลักษณะผูกขาดสะท้อนให้เห็นถึงการทับซ้อนกันระหว่างผลประโยชน์ของตนกับผลประโยชน์ของส่วนรวม (Conflict of Interest) อีกทั้งยังพบว่า มีการเข้าแทรกแซงกระบวนการตรวจสอบทั้งในสภาผู้แทนราษฎร องค์กรอิสระ และจากสื่อมวลชนอีกด้วย การมีบทบาทของกลุ่มธุรกิจการเมือง ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางการเมืองทั้งในด้านบวก และลบ หากกลุ่มธุรกิจการเมืองเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยสำนักในสถานะของตนว่าเข้ามาเพื่อจะนำความรู้ความสามารถหรือนำเสนอแนวคิดนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศ ย่อมเป็นสิ่งที่ง่าก่อให้เกิดประโยชน์ แต่หากใช้บทบาทหรืออำนาจเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้กับตน และพวกพ้องโดยมิได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นหลักย่อมจะก่อให้เกิดผลเสียหายต่อประเทศชาติอย่างมหาศาล การป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบทั้งในด้านผลประโยชน์

ทับซ้อนและการแทรกแซงกระบวนการตรวจสอบ จำเป็นที่ทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือ ซึ่งในที่นี้ได้เสนอแนะแนวทางทั้งมาตรการด้านการตรวจสอบ การบังคับใช้กฎหมาย อาทิกฎหมายใช้อำนาจในกรอบของกฎหมาย นิติรัฐ และนิติธรรม การสนับสนุนมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคม การปรับปรุงและการบังคับใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน การจัดตั้งและการสนับสนุนงบประมาณให้กับองค์กรอิสระต่างๆ รวมทั้งมาตรการทางสังคมและจิตสำนึก อาทิดรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของประชาธิปไตย และสิทธิหน้าที่ ที่แท้จริง ร่วมกันทำหน้าที่ตรวจสอบดูแลสิทธิประโยชน์ของพวกเขาได้ดีขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเตรียมตัวทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมากขึ้น สร้างค่านิยมของประชาชนและสังคมในความเสมอภาค ประชาชน นักวิชาการ สื่อสารมวลชน ต้องร่วมกันศึกษาทำความเข้าใจและเผยแพร่ความรู้ระบบเศรษฐกิจธุรกิจสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนเพื่อให้รู้เท่าทันนักธุรกิจการเมืองและร่วมกันทำหน้าที่ในการตรวจสอบการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเป็นกลาง

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล (2557) ทำการวิจัย เรื่อง “จากชนชั้นกลางผู้ปกป้องประชาธิปไตยสู่ มวลมหาประชาชนผู้ปกป้องการเมืองเชิงศีลธรรม: ปฏิบัติการทางอุดมการณ์การเมืองเชิงศีลธรรมในหมู่ผู้ชุมนุมย่านธุรกิจสีลม-อโศก ในขบวนการต่อต้านทักษิณ” โดยอธิบายความขัดแย้งทางเมืองไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ผ่านการวิเคราะห์พลังต่อต้านอดีตนายกทักษิณและรัฐบาลตัวแทน (nominee government) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) และประวัติศาสตร์จากคาบอกล่า (oral history) ของผู้นำและผู้สนับสนุนขบวนการต่อต้านทักษิณจำนวน 100 คนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าในช่วงเริ่มต้นขบวนการฯ ประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่หลากหลาย โดยเฉพาะในด้านยุทธศาสตร์เชิงอุดมการณ์ (ideological strategy) อันมี 3 กลุ่มหลักคือ กลุ่มอนุรักษนิยมเหนียวแน่น (Unswerving conservatives: UC) กลุ่มเสรีนิยมผู้ยอมประนีประนอม (Compromised Liberal: CL) และกลุ่มเสรีนิยมผู้ถูกทำให้เป็นชายขอบ (Marginalised liberals: ML) แต่ในช่วงเวลาต่อมาพลังอนุรักษนิยมเหนียวแน่นประสบชัยชนะในการต่อสู้ภายในขบวนการฯ จนกลายเป็นกลุ่มที่มีพลังเหนือกลุ่มอื่นและมีอำนาจครอบงำทั้งในเชิงอุดมการณ์และการตัดสินใจในองค์กร งานวิจัยชิ้นนี้จะอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าเป็นผลมาจากหนึ่ง การเติบโตใหญ่ของพลังอนุรักษนิยมเกิดจากความสำเร็จในการระดมปัจเจกชนอนุรักษนิยมที่เคยกระจัดกระจายและยังไม่เคยได้รับการจัดตั้งมาก่อน เพื่อมาสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบมวลชน (mass politics) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มชาตินิยมสุดขั้ว กลุ่มกษัตริย์นิยม กลุ่มศาสนา และชนชั้นกลางหน้าใหม่ในการเมืองมวลชน จนกระทั่งกลายเป็นมวลชนกลุ่มหลักผู้ให้การสนับสนุนขบวนการต่อต้านทักษิณในเวลาต่อมา กลุ่มพลังเหล่านี้เคยกระจัดกระจายไว้

การจัดตั้งได้รวมตัวกัน จนกลายเป็นกลุ่มก้อนและสามารถเข้ายึดกุมการนำของขบวนการฯ ได้ในที่สุด สองพลังเสรีนิยมบางกลุ่มยอมประนีประนอมกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมเพื่อแลกเปลี่ยนกับทรัพยากรอำนาจ และการสร้างพันธมิตร เพื่อให้สามารถคงบทบาทอยู่ในขบวนการฯ ได้ต่อไป นอกจากนี้บางส่วนยังเชื่อตามกรอบโครงความคิดหลักของขบวนการฯ ที่ว่า “ภัยคุกคาม-วิกฤตครั้งใหญ่-ต้องทำอะไรเดี๋ยวนี้ (Threat-Mega Crisis-Action Now)” กล่าวคือ ทุกฝ่ายกำลังเผชิญกับภัยคุกคามร่วมกัน ซึ่งคือทักษิณที่พยายามผูกขาดอำนาจทางการเมือง และกำลังสร้างวิกฤตการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ให้กับสังคมไทย ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกัน

จำลอง พรหมสวัสดิ์ (2554) ศึกษาวิจัย เรื่อง “พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553 2) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของชนชั้นกลางเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยและผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่มีต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology)

ผลการศึกษาพบว่า

1. บริบททางการเมืองมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553 มาก ทั้งนี้เนื่องจากบริบททางการเมืองอันได้แก่รัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2550 ที่ให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทสำคัญเป็นผู้เล่นไม่ใช่ผู้ดูตามแนวคิดของการเมืองแนวใหม่หรือการเมืองภาคประชาชนประกอบด้วยชนชั้นกลางในช่วงที่ทำการศึกษามีความกระตือรือร้นและมีจิตสำนึกทางการเมืองมาก ขณะเดียวกันไม่ต้องการเห็นรัฐบาลมีพฤติกรรมคอร์รัปชั่นเชิงนโยบายและการขัดกันของผลประโยชน์อย่างกว้างขวาง

2. บริบททางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553 ค่อนข้างมากเนื่องจากบริบทสังคมไทยระยะหลังสังคมพหุนิยม และพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมข่าวสารข้อมูลทำให้ชนชั้นกลางสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองและมีการรวมกลุ่มเป็นแนวร่วมกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ เป็นต้น

3. บริบททางเศรษฐกิจมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลค่อนข้างน้อย เพราะตัวแบบของ Lipset ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยใช้ไม่ได้กับประเทศไทย

4. การสำรวจความคิดเห็นของชนชั้นกลางเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยและผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่มี

ต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยพบว่า ชนชั้นกลางส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมมาก ($\bar{X} = 4.09$) แสดงให้เห็นว่าชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองระบบประชาธิปไตยเป็นอย่างดีทั้งความรู้ทางด้านบวกและทางด้านลบเป็นผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่มีต่อการเมืองไทยพบว่าค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองชนชั้นกลางทั้ง 4 ด้านมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมมาก ($\bar{X} = 4.06$) การที่ผลปรากฏเช่นนี้เนื่องมาจากรัฐธรรมนูญปี 2550 ที่ให้ความสำคัญกับการเมืองแนวใหม่หรือการเมืองภาคประชาชนหรือประชาธิปไตยทางเลือกรมากกว่าประชาธิปไตยตัวแทนที่มีข้อจำกัด

วีระชัย ชันรุ่ง (2553) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงตามระยะเวลาที่เปลี่ยนไป 2) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี 3) ศึกษาและพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี และ 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรีต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางสังคม: อาชีพ/รายได้ต่อเดือน, ปัจจัยส่วนบุคคล: ความเชื่อ /ลักษณะทางบุคลิกภาพ/ การสืบลักษณะนิสัย, ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง: ลักษณะของการรณรงค์หาเสียง และปัจจัยด้านสิ่งเร้าทางการเมือง: การพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลของจังหวัดนนทบุรี ส่วนปัจจัยที่เหลืออื่น ๆ ไม่ส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี

จากการวิจัย การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรีควรที่จะสนับสนุนเพิ่มเติมสิ่งที่เป็นปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม: ด้านอาชีพ โดยเฉพาะข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ด้านรายได้ต่อเดือน เน้นกลุ่มผู้มีรายได้ต่อเดือนในช่วง 10,001 – 20,000 บาท ปัจจัยด้านสิ่งเร้าทางการเมือง: การพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองท้องถิ่นกับบุคคลอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น เข้าร่วมประชุมสัมมนา / ฝึกอบรม เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง / การเลือกตั้งอยู่เสมอ ๆ ปัจจัยส่วนบุคคล: การสืบลักษณะนิสัย ประกอบด้วย

บุคคลรอบข้างมีอิทธิพลต่อความสนใจเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น และการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการเมืองด้วยตนเองเสมอ ๆ

สำหรับปัจจัยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล: ทักษะคิด ความต้องการในเชิงจิตวิทยา, ปัจจัยการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม: จัดระเบียบสังคม การพัฒนาค่านิยม ทักษะคิด และความเชื่อ การพัฒนาวัฒนธรรมที่เหมาะสม, ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง: กฎ กติกาของการเลือกตั้ง สถาบันทางการเมืองและ ปัจจัยด้านสิ่งรบกวนทางการเมือง: การได้รับข่าวสารทางการเมือง/ การอยู่ในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง

นอกเหนือจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ผู้วิจัยพบเพื่อเสนอเป็นแนวทางนั้น ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะบรรลุได้ตามวัตถุประสงค์ ขึ้นอยู่กับการได้รับความร่วมมือจากทุกส่วนงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและที่สำคัญที่สุดคือ ภาคประชาชน จึงจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

3.5 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผังมโนทัศน์ (Concept Mapping) ที่จะนำไปพัฒนาและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework Research) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของงานวิจัย โดยสรุปมีอยู่ 4 ประเด็นหลัก คือ 1) หลักการสำคัญทางการเมือง 2) ความเป็นอยู่ทางการเมือง 3) การเมืองที่พึงประสงค์ 4) แนวทางปฏิบัติสำหรับการเมือง ซึ่งสามารถสรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.4 สรุปลักษณะขององค์ความรู้เกี่ยวกับการเมือง

กล่าวโดยสรุป การเมืองโดยความเข้าใจของบุคคลทั่วไป คือ เป็นเรื่องของอำนาจ อิทธิพล ผลประโยชน์ ใครเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง บุคคลเหล่านั้นโดยสายตาของคนทั่วไป คือเข้าไปเพื่อกอบโกยเอาทรัพยากรทางสังคม แต่โดยหลักการนั้น เป็นเรื่องของความคิด กิจกรรม และการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวพันกับการใช้อำนาจเพื่อการบริหารรัฐกิจ การจัดระเบียบสังคมของรัฐ รวมถึงการให้ได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจและการให้ได้มาซึ่งอิทธิพล การใช้อิทธิพลเพื่อให้เกิดการจัดสรรคุณค่าในสังคม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เศรษฐกิจ ทรัพย์และคุณค่าที่เป็นนามธรรม ซึ่งมีความหมายต่อบุคคลในสังคม เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้นการที่คณะบุคคลพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจ เพื่อมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น หรือการที่รัฐบาลพยายามสนองต่อกลุ่มต่างๆ ที่แข่งขันกันเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด หรือกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวพันกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง

ของกลุ่มต่างๆ ที่แข่งขันกัน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด หรือกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวกับกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของกลุ่ม คณะบุคคล หรือประชาชน เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือองค์กรการปกครอง หรือการที่ผู้มีอำนาจดังกล่าวพยายามที่จะรักษาอำนาจไว้ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมทางการเมือง

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองกับสังคมการเมืองในเชิงจิตวิทยา โดยวัฒนธรรมทางการเมืองใดที่สังคมการเมืองต้องการก็มักถูกปลูกฝังให้เป็นความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ ของสมาชิกในสังคมการเมืองนั้นๆ ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ ที่ขึ้นตรงกับกระบวนการสร้างความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ จากสถาบันในทางการเมืองต่างๆ ที่แปรผันต่างกันไปตามแต่ละสังคมการเมือง (Andrew Heywood 1997, p. 202) วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นโมโนทัศน์ที่สำคัญในสาขาวิชาการพัฒนาการเมือง ซึ่งเป็นสาขาวิชาในทางรัฐศาสตร์

การเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ระบบการปกครองที่ดีตามความเห็นของ สมบูรณ สุขสำราญ (2527, น.17-24) คือระบบการปกครองที่มุ่งสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ให้เป็นสังคมที่ดีมีระเบียบ อยู่ด้วยความสงบสุขและอุดมสมบูรณ์ ซึ่งในทรรศนะของพระพุทธศาสนาระบบการปกครองที่ดีอาจเป็นระบบใดก็ได้ แต่ต้องยึดหลักการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจ ความมั่นคงของการปกครองต้องสร้างสรรค์ประโยชน์สุข สวัสดิภาพและความสงบสุขของประชาชน

การเมืองการปกครองของแต่ละประเทศอาจมีลักษณะแตกต่างกัน มีผู้นำประเทศที่เรียกต่างกัน แต่ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีระบบการปกครองแบบใดต่างต้องการความมั่นคง เพราะเมื่อประเทศมีความมั่นคงก็ย่อมส่งผลดีในทุกด้าน ความมั่นคงนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเมืองการปกครองที่มีเสถียรภาพ มีลักษณะของการพัฒนาเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป ความมั่นคงมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐอาจมีความแตกต่างกัน จึงไม่อาจลอกเลียนแบบหรือรูปแบบของประเทศที่ต้องการได้ (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ 2557, น.82-84)

สภาพปัจจุบันประเทศไทยมีระบบการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไม่เข้มแข็ง การพัฒนาระบบประชาธิปไตยจึงไม่ได้เจริญขึ้นในสังคมไทย และระบอบประชาธิปไตยได้หยุดชะงักลงนั้นมิสาเหตุมาจากการกระทำรัฐประหารหลายครั้งโดยสลับกันไปมาระหว่างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยและรัฐบาลที่มาจาก

คณะรัฐประหารโดยการแต่งตั้ง จนกลายเป็นวงจรที่ไม่พึงปรารถนาในระบบการเมืองไทย เมื่อพิจารณาการทำรัฐประหารแต่ละครั้งมีสาเหตุมาจากการแย่งชิงอำนาจกันในทางการเมืองในยุคแรก ๆ แต่ในระยะหลังสาเหตุของการกระทำรัฐประหารเพราะความขัดแย้งทางการเมืองโดยมีการแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายเกิดการแตกแยกทางความคิดในหมู่ประชาชน รวมทั้งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในระบบการเมืองของประเทศไทย ความขัดแย้งทั้งหมดที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยอย่างยิ่ง นอกจากนั้นระบบการเมืองของไทยก็ยังมีอีกหลายปัจจัยที่ทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่ก้าวหน้า โดยเฉพาะสาเหตุที่มาจากวัฒนธรรมทางการเมืองที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ วัฒนธรรมทางการเมืองจะมีเอกลักษณ์หรือมีลักษณะเฉพาะในสังคมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ จนพัฒนาเป็นคุณค่าที่สำคัญในวิถีชีวิตของประชาชนจนกลายเป็นแบบอย่างของวัฒนธรรมทางการเมืองที่สืบทอดไปยังประชาชนรุ่นหลังในสังคมการเมืองของประเทศนั้น เป็นปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมทางการเมืองที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมือง และการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ การที่ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในบางช่วงเวลา และมีการปกครองจากการยึดอำนาจหรือการทำรัฐประหารสลับกันไปในช่วงเวลา ก็แสดงถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนชาวไทยว่าบางครั้งก็ยอมรับในอำนาจของประชาชนหรือยอมรับการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่บางครั้งก็ปฏิเสธผู้ปกครองที่ได้รับการเลือกตั้งจากรบอบประชาธิปไตย โดยเปลี่ยนไปยอมรับผู้ปกครองที่มาจาก การกระทำรัฐประหารหรือการยึดอำนาจนั้น แต่สำหรับประชาชนฝ่ายที่นิยมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็จะไม่เห็นด้วยกับการกระทำของคณะรัฐประหารซึ่งขัดกับอุดมการณ์ของหลักประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏอยู่ในสังคมไทยผลัดเปลี่ยนไปมาในสังคมการเมืองไทยมาโดยตลอด การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เข้มแข็งจึงต้องพิจารณาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2559, น.1-2)

ในวิชาการพัฒนาการเมืองเป็นการศึกษากระบวนการสร้างสถาบันทางการเมือง และรูปแบบต่างๆ ของสถาบันทางการเมือง โดยเชื่อว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างการกลมกลืน (socialization) สมาชิกในสังคมการเมืองให้มีพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่สังคมการเมืองต้องการ หรือก็คือสร้างให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมา (Mehran Kamrava 1996, p. 55) ทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองคือทฤษฎีการเมืองของแกเบรียล อัลมอนด์ (Gabriel Abraham Almond) ที่มองว่าการเมืองโดยรวมนั้น สามารถจะพัฒนาได้หากสมาชิกในสังคมมี “สำนึกพลเมือง (civic virtue)” หรือ “วัฒนธรรมพลเมือง (civic culture)” ในการเข้าร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน (the participant political culture) แต่หากสมาชิกในสังคมการเมืองที่ไม่สนใจการเมือง (the parochial political culture)

หรือรับรู้แต่ไม่เข้าร่วมทางการเมือง (the subject political culture) การเมืองนั้นก็จะต้องพัฒนา (Gabriel A. Almond, and Sidney Verba 1965, p. 3)

4.1 ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นรูปแบบการปกครองที่ไทยรับมาจากประเทศตะวันตก แม้ว่าการปกครองแบบนี้จะเป็นที่นิยมกันทั่วไปในนานาอารยประเทศ และได้รับการยอมรับจากสังคมไทยอย่างกว้างขวาง แต่การปกครองระบอบดังกล่าวก็ยังไม่สามารถประสานเข้ากับวิถีชีวิตคนไทยได้อย่างสนิทแนบแน่น อาจกล่าวได้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีจิตวิญญาณประชาธิปไตยหรือวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทั้งนี้เป็นเพราะมีเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องหลายประการ อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ เรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยแบบเดิม ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบอุปถัมภ์มายาวนาน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยก่อนไปทางอำนาจนิยมและประเพณีนิยมซึ่งลักษณะพฤติกรรมและวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยเช่นนี้ มีเนื้อหาสาระแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในโลกตะวันตก (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด 2557, น.65-66)

ความเข้าใจโดยทั่วไปในเมืองไทยเกี่ยวกับการเมืองก็คือ การเมืองคือการแย่งชิงตำแหน่งสาธารณะ ด้านการบริหารต่างๆ (ด้วยการเลือกตั้งหรือคหมหอกคมาบ) ความเข้าใจเช่นนี้เป็นผลให้คนทั่วไปรู้สึกว่าการเมืองไม่เกี่ยวข้องกับตน มากไปกว่าความสามารถที่จะเงี้ยวอำนาจทางการเมืองจะเป็นของใคร และเมื่อเป็นเช่นนั้นนโยบายสาธารณะจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ตนจะเอาตัวรอดหรือจะหาประโยชน์ทางธุรกิจจากความเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงนั้นได้อย่างไร (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2554, น.49)

คำว่า “วัฒนธรรม” (Culture) ตามนิยามของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 กล่าวว่า “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะหรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ” ดังนั้นจึงอาจอนุมานได้เป็นสังเขปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองก็คือสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามทางการเมืองแก่หมู่คณะหรือวิถีชีวิตทางการเมืองของหมู่คณะนั่นเอง โดยทั่วไปสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งมักเป็นสิ่งที่ดีงาม ไม่ว่าจะความเจริญงอกงามจะเกิดขึ้นต่อตัวมนุษย์หรือต่อสังคมก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีรากฐานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคม เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างสรรค์ความเจริญงอกงามแก่มนุษย์และสังคมนั้นเอง เมื่อเป็นดังนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองจึงน่าจะมีรากฐานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทางการเมืองที่ดีที่งามของมนุษย์ในสังคมการเมือง เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างสรรค์ความเจริญงอกงามทางการเมืองแก่มนุษย์และสังคมนั้นๆ (วิวัฒน์ เอี่ยมไพวัน 2546, น.71) อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ซึ่งมาจากความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values)

และทัศนคติทางการเมือง (Attitude) ของบุคคลซึ่งได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังสืบต่อกันมา จนกระทั่งบุคคลยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติการเมืองของสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดจากกระบวนการปลูกฝังอบรมกล่อมเกลாதองการเมือง (Political Socialization Process) ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนทำให้บุคคลในสังคมมีความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง (Political Behavior) ของบุคคลในสังคม และเมื่อบุคคลในสังคมมีพฤติกรรมทางการเมืองเป็นแบบแผน (Pattern) พฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นแบบแผนก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมนั้น จากกระบวนการเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับวิวัฒนาการของระบบการเมืองการปกครองที่ผ่านมาในอดีต โดยเฉพาะกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองด้วย (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์ 2549)

จากที่กล่าวในเบื้องต้น เราจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคม (กมล สมวิเชียร 2514, น.42) โดยสาระพื้นฐานแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองก็คือแบบแผนการดำเนินชีวิตทางการเมืองของสมาชิกทางสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคมจึงแตกต่างกันไปตามทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และจารีตประเพณีทางการเมืองของแต่ละสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดบทบาทและพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในแต่ละสังคมและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ลักษณะและรูปแบบของระบอบการเมืองการปกครองในแต่ละสังคมแตกต่างกันด้วย นักวิชาการต่างประเทศอย่าง กาเบรียล เอ. อัลมอนต์ (Gabriel A. Almond 1956, p. 391-409) อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแผนของทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองต่อส่วนต่างๆ และต่อการแสดงบทบาทการเมืองของบุคคล ซึ่งอาจจำแนกแนวโน้มหรือท่าทีในการแสดงออกทางการเมืองของบุคคลได้ 3 แบบ ซึ่งอัลมอนต์ เรียกว่า “Orientation” (ความโน้มเอียง) กล่าวคือ

1. ความโน้มเอียงด้านการรับรู้ (Cognitive Orientation) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการเมือง

2. ความโน้มเอียงต่อการแสดงความรู้สึก (Affective Orientation) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการเมืองเป็นความรู้สึกทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อการเมือง

3. ความโน้มเอียงด้านการประเมิน (Evaluative Orientation) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ค่านิยมของบุคคลวิเคราะห์การเมืองเพื่อการตัดสินใจ

ทั้งนี้ความเชื่อทางการเมืองของบุคคลอาจจำแนกได้เป็น 2 แบบ ได้แก่ ความเชื่อทางการเมืองต่อสิ่งที่เป็นอยู่ และความเชื่อทางการเมืองต่อสิ่งที่ควรจะเป็น (Sidney Verba 1965, p. 516) โดยอาศัยทัศนคติ ความเชื่อและสภาวะแห่งจิตใจของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องกำหนด

พฤติกรรมทางการเมือง เพื่อการสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการยอมรับกติกาของสังคม (Lucian W. Pye and Sidney Verba 1965, p.5) รวมทั้งการให้ความสนับสนุนทางการเมืองโดยทั่วไปของสมาชิกภายในระบบการเมือง (William T. Bluhm 1974, p. 5-6)

4.2 ประเภทวัฒนธรรมทางการเมือง

วิชาการพัฒนาการเมืองเป็นการศึกษากระบวนการสร้างสถาบันทางการเมือง และรูปแบบต่างๆ ของสถาบันทางการเมืองโดยเชื่อว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างการกลมกลืน (socialization) สมาชิกในสังคมการเมืองให้มีพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่สังคมการเมืองต้องการ หรือก็คือสร้างให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมา (Mehran Kamrava 1996, p. 55) ทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองคือทฤษฎีการเมืองของแกเบรียล อัลมอนด์ (Gabriel Abraham Almond) ที่มองว่าการเมืองโดยรวมนั้น สามารถจะพัฒนาได้หากสมาชิกในสังคมมี “สำนึกพลเมือง (civic virtue)” หรือ “วัฒนธรรมพลเมือง (civic culture)” ในการเข้าร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน (the participant political culture) แต่หากสมาชิกในสังคมการเมืองที่ไม่สนใจการเมือง (the parochial political culture) หรือรับรู้แต่ไม่เข้าร่วมทางการเมือง (the subject political culture) การเมืองนั้นก็ด้อยพัฒนา โดยใช้ปัจจัยเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งอัลมอนด์และเวอร์บา (Gabriel A. Almond & Sidney Verba 1965, p. 23-25) นิยามวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัดไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบดั้งเดิม ประชาชนในสังคมไม่มีความรู้ ไม่มีบทบาททางการเมือง ไม่มีความคิดเห็น และไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ได้กำหนดบทบาททางการเมืองให้กับใคร ไม่มีรัฐธรรมนูญ และไม่มีข้อเรียกร้องทางการเมืองระหว่างประชาชนกับระบบการเมือง ประชาชนไม่ได้สนใจต่อระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏในสังคมที่ปฏิบัติตามจารีตประเพณีดั้งเดิมซึ่งปกครองกันแบบง่าย ๆ เช่น ชนเผ่าเงาะป่าชาวกูยและชนเผ่าผิงตองเหลืองในประเทศไทยหรือประชาชนในสังคมชนบทที่ห่างไกลความเจริญ เป็นต้นแต่ในปัจจุบันจะปรากฏกลุ่มวัฒนธรรมแบบคับแคบในยุคสมัยใหม่ก็มี เช่น เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปประชาชนก็ไปลงคะแนนเสียง เมื่อลงคะแนนเลือกตั้งเสร็จแล้วก็ไม่ได้สนใจว่าใครจะได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ติดตามการทำงานหรือไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองแต่อย่างใด ถือเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบโบราณที่ปรากฏอยู่ในสังคมทางการเมืองสมัยใหม่ซึ่งยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทย

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไปในระดับหนึ่ง ประชาชนในสังคมไม่มีความรู้สึกว่าเขาเองมีความหมายหรืออิทธิพลต่อระบบการเมือง ประชาชน

ได้ยอมรับอำนาจรัฐ เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ แต่ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าเรียกร้องทางการเมือง ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจหรือผู้บริวารมี ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะพบได้ในกลุ่มคนชั้นกลางในประเทศกำลังพัฒนา ความเชื่อที่ฝังรากลึกมาตั้งแต่อดีตอันเป็นอิทธิพลของสังคมเกษตรกรรมซึ่งมองว่ารัฐมีอำนาจเป็นผู้ปกครองเท่านั้น ประชาชนทั่วไปควรมีหน้าที่เพียงเชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้จะพบเห็นได้ในสังคมทางการเมืองของประเทศไทย โดยเฉพาะประชาชนนิยมไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ไม่ได้ติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี ตื่นตัวทางการเมืองตระหนักรู้ในทางการเมือง มีจิตสำนึกทางการเมืองสูง เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเห็นว่าต้องควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้ปกครองให้ใช้อำนาจปกครองเพื่อให้ระบบการเมืองตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยความเป็นธรรมรวมทั้งการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมาย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะพบเห็นได้ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบก้าวหน้าสูงและมีชนชั้นกลางกลุ่มใหญ่ที่มีจิตสำนึกทางการเมืองรวมทั้งมีความรับผิดชอบสูงซึ่งจะมีอยู่ในประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว

วัฒนธรรมทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในสังคมต่าง ๆ ตามทัศนะของ Almond และ Verba นั้นเป็นการยากที่จะชี้ให้เห็นชัดเจนไปว่าในสังคมต่าง ๆ ประชาชนในสังคมการเมืองทั้งประเทศจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบหนึ่งแบบใด โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามในสังคมการเมืองที่ประชาชนยังคงมีความแตกต่างกันด้านฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมการเมืองซึ่งจะมีผลต่อความรับรู้ทางการเมืองหรือจิตสำนึกทางการเมืองต่างกัน รวมทั้งความเข้าใจทางการเมืองของแต่ละบุคคลด้วย ทั้งนี้สรุปได้ว่าในสังคมต่าง ๆ ประชาชนจะมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม (Mixed political culture) ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบผสมไพร่ฟ้า (Parochial – subject political culture) เป็นวัฒนธรรมแบบที่ประชาชนไม่ยอมรับอำนาจในแบบดั้งเดิม เช่น อำนาจของหัวหน้าเผ่าหรือเจ้าของที่ดินแต่ประชาชนเริ่มมีความจงรักภักดีต่อระบบการเมืองที่สลับซับซ้อนมากขึ้น หรือยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลางแทนที่จะยอมรับอำนาจของหัวหน้าเผ่า แต่ยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง หรือไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมมีส่วนร่วม (Subject – participant political culture) ในวัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ ประชาชนกลุ่มหนึ่งมีความสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง และมีจิตสำนึกทางการเมืองสูง แต่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งก็เฉื่อยชาไม่สนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง โดยยังยอมรับในอำนาจรัฐแบบปราศจากเงื่อนไข วัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งมีการผสมกันในลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเมืองไม่มั่นคงเพราะว่าประชาชนในกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมีจำนวนน้อยอยู่ในสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองแบบการมีส่วนร่วมก็จะถูกกดดันจากกลุ่มคนที่อยู่ในวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าซึ่งเป็นประชาชนกลุ่มใหญ่ในสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าานั้นจะเน้นไปทางด้านอำนาจนิยมถ้าหากในระยะยาวมีการจัดตั้งองค์กรหรือกลไกทางการเมืองและสถาบันต่าง ๆ ขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ เช่น พรรคการเมือง คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นต้น จะทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าถูกผสมผสานกันขึ้นจะทำให้มีความโน้มเอียงไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม การจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยเจริญงอกงามขึ้นมีความต่อเนื่องยาวนาน วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมอาจจะมีอิทธิพลทำให้ประชาชนที่โน้มเอียงไปทางอำนาจนิยมเปลี่ยนท่าที และทัศนคติเกิดเป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมการมีส่วนร่วม (วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ 2558, น. 15-17)

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบผสมมีส่วนร่วม (Parochial – Participant Culture) เป็นรูปแบบที่เกิดอยู่ในประเทศเกิดใหม่ และเป็นปัญหาในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมือง เพราะว่าประชาชนในประเทศเหล่านี้ส่วนมากจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบ แต่จะถูกปลุกเร้าในเรื่องผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ทำให้เกิดความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตน การพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมือง โดยประชาชนกลุ่มหนึ่งอาจมีแนวคิดเอนเอียงไปทางอำนาจนิยม ในขณะที่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งอาจเอนเอียงไปทางระบอบประชาธิปไตย ลักษณะความขัดแย้งนี้ทำให้โครงสร้างทางการเมืองไม่อิงอยู่กับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะขึ้นอยู่กับการปลุกเร้าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ (ฉานทิพย์ สันตะพันธ์ 2549, น.4)

4.3 ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองมีความนิยามอย่างแพร่หลายซึ่งแต่ละประเทศจะมีบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องด้วย วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ (วิวัฒน์ เอี่ยมไพวัน 2546, น. 74-75)

ประการแรก วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) ให้กับระบบการเมือง ทั้งนี้ไม่ว่าระบบการเมืองนั้นๆ จะมีลักษณะเป็นแบบเผด็จการหรือแบบประชาธิปไตยก็ตามซึ่งจะเป็นผลทำให้ระบบการเมืองนั้นๆ สามารถคงอยู่ได้อย่างราบรื่น ประชาชนจะสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับรัฐบาล โดยการเชื่อฟังคำสั่งและกฎหมายต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ลักษณะธรรมชาติของวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นอยู่ในสังคมแต่ละขณะนั้นมักจะมีลักษณะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ในแต่ละขณะอยู่เสมอ ดังเช่น กรณีการปฏิวัติของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยการนำของเหมาเจ๋อตุง ในปี ค.ศ. 1949 นั้น เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ยึดอำนาจได้แล้วก็ได้ทำการปฏิวัติวัฒนธรรม (Cultural Revolution) เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ให้เป็นวัฒนธรรมหลักของสังคมแทนที่วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนชาวจีนหันมาสนับสนุนและร่วมมือกับรัฐบาลคอมมิวนิสต์นั่นเอง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีความสำคัญต่อการสร้างความชอบธรรมของรัฐบาล ทั้งในแง่ของการรักษาระเบียบดั้งเดิมหรือการเปลี่ยนแปลงระเบียบของสังคม

ในประการที่สอง วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นหรือริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น ในประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดตะวันตก ซึ่งส่วนมากมักปรากฏเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นนำ (Elite) ของสังคมที่เห็นว่า สภาพของระบบการเมืองที่เป็นอยู่รัฐสมัย ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ จึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรซึ่งล้วนเป็นผู้นำในระบบราชการที่ได้รับการศึกษาจากฝรั่งเศสและยุโรป และเหตุการณ์ 10 ตุลาคม ตุลาคม พ.ศ. 2516 อันเป็นผลจากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ โดยผู้นำนิสิตนักศึกษาและประชาชน และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มชนชั้นนำของสังคมมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ริเริ่มและชี้นำให้มวลชนเข้ามาร่วมและสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทางการเมืองอาจเป็นตัวขัดขวางที่คัดค้านหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน เช่นเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งนำไปสู่การรัฐประหาร โดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินซึ่งเป็นผลให้ระบบการเมืองไทยต้องกลับไปสู่ระบบการเมืองแบบเผด็จการภายใต้รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ทำให้มีนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ต้องหนีเข้าป่า นั่นแสดงให้เห็นว่า การรัฐประหารโดยเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่เกิดขึ้นได้รับการต่อต้าน

คัดค้าน ซึ่งในที่สุดระบบการเมืองแบบเผด็จการดังกล่าวก็ถูกโค่นล้มลงภายใน 1 ปี โดยคณะปฏิวัติ ภายใต้การนำของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ใน 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 รวมทั้งกรณีการรัฐประหารของคณะผู้รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คณะ ร.ส.ช.) ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 นั่นก็ได้รับการคัดค้านจากกลุ่มผู้รักประชาธิปไตยจนนำไปสู่การเกิดขึ้นของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง เพื่อความสอดคล้องของข้อมูลที่ค้นพบ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมือง ดังนี้

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด (2555) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในเขตชนบทอีสาน : กรณีศึกษาประชาชนในเขตหมู่บ้านคำบงและหมู่บ้านสะอาด ตำบลสะอาด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดทางสังคมวิทยาการเมืองที่ว่าระบอบการเมืองการปกครองแบบใดแบบหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ จะต้องอาศัยวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบการเมืองการปกครองแบบนั้นหากจะพัฒนา ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย จะต้องมีการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยควบคู่กันไปด้วย เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองย่อมมีผลต่อ โครงสร้างและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศนั้น วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน ทั้งในส่วนที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และเพื่อหาข้อเสนอแนะในการพัฒนา วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทำการศึกษาทั้งจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิในหมู่บ้านเป้าหมาย

ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยคือ วัฒนธรรมแบบพลเมือง วัฒนธรรมแบบพลเมืองที่จำเป็นต้องสร้างขึ้นเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยมี 6 ประการสำคัญคือ สำนักแห่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง สำนักแห่งการรักษา กฎหมายและเคารพกฎกติกาของสังคมอย่างเคร่งครัดการมีจิตสาธารณะ การยึดหลักสันติวิธีและการประนีประนอม การรู้จัก ใช้สิทธิของตนเองและรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพผู้อื่น และการมองโลกในแง่ดี ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยคือ การไม่สนใจมีส่วนร่วมทางการเมืองขาดสำนักแห่งการรักษา กฎหมายและการเคารพกฎกติกาของสังคม ความคิดเรื่องจิตสาธารณะที่คับแคบ หลักสันติวิธีและการประนีประนอมยังไม่ถูกนำไปปฏิบัติ และความเข้าใจเรื่องการใช้สิทธิของตนเองและการเคารพสิทธิของผู้อื่นยังมีน้อย งานวิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนา วัฒนธรรมแบบพลเมืองให้เกิดขึ้นในระดับชุมชน ชนหมู่บ้านทั้ง 5 ด้าน คือ การสร้างสำนักแห่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองการสร้างสำนักแห่งการรักษา กฎหมายและเคารพกฎกติกาของสังคม

การมีจิตสาธารณะ การยึดหลักสันติวิธีและการประนีประนอม การรู้จักใช้สิทธิของตนและรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของคนอื่น

ศตพล วรปัญญาตระกูล (2554) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมือง : รูปแบบที่เหมาะสมในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างการรวมกลุ่มและบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของวัฒนธรรมการเมืองไทย 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรวมกลุ่มและบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ 3) เพื่อแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างการรวมกลุ่มและบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผลการวิจัยพบว่า

ความเป็นมาและพัฒนาการของวัฒนธรรมการเมืองไทย แบ่งได้เป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรก เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระยะเวลาที่ยังไม่มีระบบพรรคการเมืองทั้งนี้การรวมกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถดำเนินงานในสภาผู้แทนราษฎรได้ เช่นการตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี เสนอญัตติ หรือเสนอกฎหมาย ระยะที่สองเป็นการรวมกลุ่มกันให้เข้าไปตามกฎหมายระบบพรรคการเมือง

การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายใต้ระบบพรรคการเมืองมีพื้นฐานมาจากระบบอุปถัมภ์ เพราะกลุ่มที่รวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ มักเป็นกลุ่มนายทุนของพรรคการเมือง ส่งผลให้นายทุนเหล่านั้นเป็นผู้บริหารและกำหนดทิศทางของพรรคการเมืองโดยปริยาย ทำให้ระบบการเมืองเกิดภาพเชิงซ้อนทางอำนาจ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติจึงไม่สามารถแสดงบทบาทในฐานะตัวแทนของปวงชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะต้องตกอยู่ใต้อาณัติของพรรคการเมือง และนายทุนของพรรคการเมือง

เกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในเชิงความสัมพันธ์ของการรวมกลุ่มและบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอิสระ และมีประสิทธิภาพ และพรรคการเมืองสามารถดำรงความเป็นสถาบันทางการเมืองได้อย่างมั่นคง ตลอดจนความมีเสถียรภาพของรัฐบาล โดยหลักการที่ให้ผู้บริหารพรรคการเมืองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรี “สวมหมวกคนละใบ” โดยมีข้อสรุปว่า 1) แยกผู้บริหารพรรคการเมืองออกจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2) สร้างระบบแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ และ 3) กำหนดที่มาของนายกรัฐมนตรีและจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติใหม่ ซึ่งจะทำให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพมากขึ้น

โดยสรุป การรวมกลุ่มทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการรวมกลุ่มผลประโยชน์ในระบบอุปถัมภ์ ที่อยู่ใต้อิทธิพลของนายทุนซึ่งเป็นเจ้าของพรรคการเมือง แม้จะมีการพัฒนากฎหมายพรรคการเมืองหลายครั้งก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหานี้ ทุกองค์การที่

เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันส่งเสริมการศึกษาและอาชีพแก่ประชาชนให้ทัดเทียมกับอารยประเทศอื่น ๆ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนได้ต่อไป

พระพงศ์ สุจริตพันธ์ และคณะ (2561) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชน 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนที่พักอาศัยในพื้นที่ อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 56.4 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.1 ระดับการศึกษาต่ำปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 59.8 รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 50.12) วัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรู้ความเข้าใจหรือจิตสำนึกประชาธิปไตยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$) และด้านพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$) 3)ระดับการศึกษาและรายได้ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจหรือจิตสำนึกประชาธิปไตย และพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001 ส่วนเพศและอายุที่แตกต่างกันไม่ส่งผลต่อแบบประชาธิปไตยของประชาชนจากผลการศึกษาประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (The Participant Political Culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดีเห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

วิศรุตา ทองแกมแก้ว และคณะ (2558) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือกับการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาเทศบาลนครหาดใหญ่” เทศบาลนครหาดใหญ่ กำลังเตรียมความพร้อมการพัฒนาในรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อรองรับการขยายตัวของความเจริญในอนาคต ด้วยเหตุนี้ การนำวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือมาใช้ต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ จึงเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษา เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือเป็นพฤติกรรมทางการเมืองอันแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง เปิดกว้าง รับฟังข้อคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อสรุปสอดคล้องตอบสนองความต้องการของส่วนรวมอย่างแท้จริง โดยในงานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือกับกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาเทศบาลนครหาดใหญ่และเพื่อเสนอแนะแนวทางตามปัญหา สาเหตุของปัญหา วัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือต่อการกำหนดนโยบาย

สาธารณะเพื่อพัฒนาเทศบาลนครหาดใหญ่ได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นหลัก และเชิงปริมาณสนับสนุน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือของเทศบาลนครหาดใหญ่ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งการตกลงร่วมกันด้วยเหตุผล การสามารถเข้าถึงได้ การตัดสินใจที่เป็นข้อผูกมัด และการสนทนาถกเถียงอย่างต่อเนื่อง ที่ยังไม่มีครอบคลุมสำหรับประชาชน เนื่องจากเหตุผลของสภาพความเป็นชุมชนเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ เทศบาลนครหาดใหญ่ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทิศทางเดียวกัน ในระดับค่อนข้างน้อยโดยส่วนใหญ่การดำเนินงานจะเป็นไปในลักษณะประธานชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในฐานะตัวแทนของชุมชน เนื่องจากทางเทศบาลยังไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย 3. ค้นพบประเด็นปัญหาออกเป็น 6 ประเด็นหลัก คือ 1) ปัญหาด้านการจราจร 2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 3) ปัญหาอุทกภัย 4) ปัญหาด้านความมั่นคง 5) ปัญหาด้านโครงสร้างสาธารณูปโภค คุณภาพชีวิต สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม และ 6) ปัญหาการตระหนักถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือของประชาชน

ข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือของเทศบาลนครหาดใหญ่ ควรนำแนวคิดเกี่ยวกับเวทีเสวนาแบบเปิด (Open Forum) ต่อการจัดตั้งสมัชชาประชาชนนครหาดใหญ่ และการนำแนวคิดสามัคคีธรรมมาใช้ในการพัฒนาเมือง

กัลยา แซ่อึ้ง (2559) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมเรื่องการสร้างความหมายประชาธิปไตยโดยยุครัฐบาลทักษิณสู่รัฐบาลสนธิ-สุรยุทธ์” มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจในสนามการเมืองวัฒนธรรมไทยช่วง พ.ศ. 2544-2551 อันนำไปสู่การวิเคราะห์หาความหมายและกระบวนการสร้างความหมายประชาธิปไตยในยุครัฐบาลทักษิณ และรัฐบาลสนธิ-สุรยุทธ์ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก ด้วยการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิในรูปการสัมภาษณ์และคำสัมภาษณ์ของผู้นำทางการเมืองคนสำคัญของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และรัฐบาลสนธิ-สุรยุทธ์ จากหนังสือพิมพ์รายวัน และหนังสือที่รวบรวมสุนทรพจน์

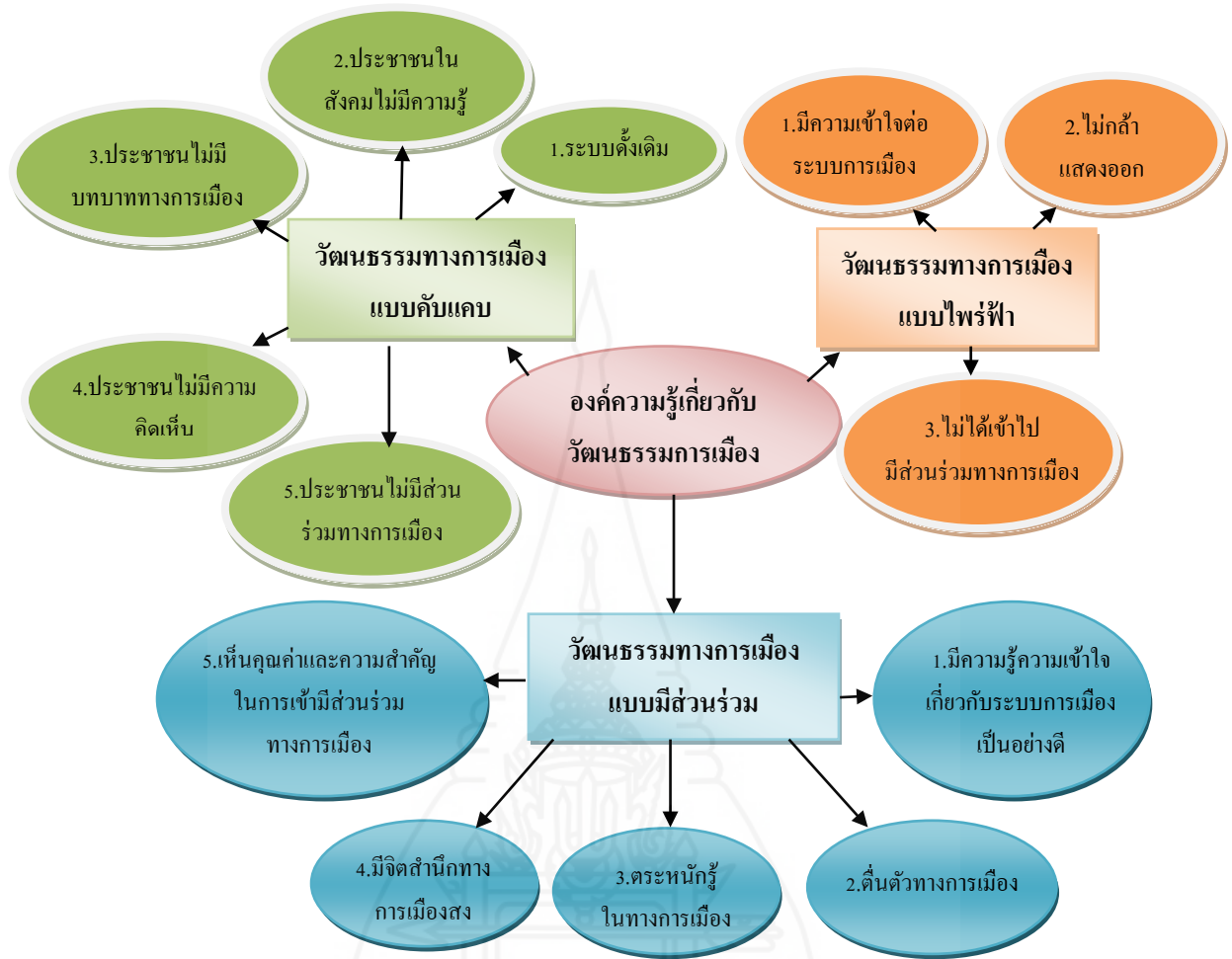
จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า “ประชาธิปไตย” เป็นสัญลักษณ์กลวงเปล่า กระบวนการนิยาม “ประชาธิปไตย” สะท้อนถึงความเกี่ยวพันระหว่างกระบวนการผลิตสร้างความหมาย “ประชาธิปไตย” กับระบบและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทยในลักษณะที่ต่างก็แทรกซึม ปะทะ ประสาน เปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกันตลอดเวลา สำหรับรัฐบาล

ทัศนคติประชาธิปไตยคือ การปกครองโดยเสียงข้างมากของประชาชนจากการเลือกตั้ง บนวิถีทางแห่งกฎหมาย ส่วนรัฐบาลสนธิ-สุรยุทธ์ ประชาธิปไตยคือ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” เป็นประชาธิปไตยที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์/สถาบันกษัตริย์ ข้าราชการ และรัฐบาล ความสัมพันธ์ดังกล่าวควันเกี่ยวเข้ากับการเมืองแบบชาตินิยมที่ผูกประชาธิปไตย และความเป็นชาติไทยไว้กับสถาบันพระมหากษัตริย์

4.5 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมือง ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผังมโนทัศน์ (Concept Mapping) ที่จะนำไปพัฒนาและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework Research) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของงานวิจัย โดยสรุปมีอยู่ 4 ประเด็นหลัก คือ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบ 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า 3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถสรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมือง ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.5 สรุปผังโน้ตสน้องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองกับสังคมการเมืองในเชิงจิตวิทยา โดยวัฒนธรรมทางการเมืองใดที่สังคมการเมืองต้องการก็มักถูกปลูกฝังให้เป็นความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ ของสมาชิกในสังคมการเมืองนั้นๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศซึ่งอาจมีลักษณะแตกต่างกัน มีผู้นำประเทศที่เรียกต่างกัน แต่ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีระบบการปกครองแบบใดต่างต้องการความมั่นคง เพราะเมื่อประเทศมีความมั่นคงก็ย่อมส่งผลดีในทุกด้าน ความมั่นคงนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเมืองการปกครองที่มีเสถียรภาพ มีลักษณะของการพัฒนาเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป ความมั่นคงมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐอาจมีความแตกต่างกันจึงไม่อาจลอกเลียนแบบหรือรูปแบบของประเทศที่ต้องการได้ ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นความคิด,

อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ ที่ขึ้นตรงกับกระบวนการสร้างความคิด, อุดมการณ์, ความเชื่อ ฯลฯ จากสถาบันในทางการเมืองต่างๆ ที่แปรผันต่างกันไปตามแต่ละสังคมการเมือง

5. องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง

การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน ซึ่งเป็นคำกล่าวที่ไม่เกินจริงอย่างแน่นอนเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน และผลจากการเมืองนี้เองที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์ได้แสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมา เช่น การประท้วงเมื่อไม่พอใจกับการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาล การต่อต้าน และเรียกร้องเมื่อมีนโยบายใดนโยบายหนึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน รวมถึงการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่ประชาชนได้แสดงพฤติกรรมออกที่ชัดเจนที่สุดและถูกต้องตามกฎหมายสูงสุดของประเทศ ดังนั้นวิถีชีวิตของมนุษย์ย่อมหนีไม่พ้นจากการเมือง เพราะการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ไปแล้ว (จรรยา สุภาพ 2514, น.1) ชีวิตมนุษย์ทุกรูปทุกนามไม่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่ในแห่งหนตำบลใดก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากอิทธิพลอำนาจ หรือแรงกระทบกระเทือนของการเมืองได้ ไม่ว่านมนุษย์จะเข้าไปในลักษณะหรือกระบวนการในการเมืองหรือไม่ก็ตาม พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมเกี่ยวหรือผูกพันกับการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (นันทนา วรธนะภูติ 2539, น.40) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง หมายถึงลักษณะการแสดงออกในการกระทำหรือการปฏิบัติที่มีผลก่อให้เกิดการพัฒนาร่วมมือหรือขัดแย้ง และวิถีทางที่ใช้ในการดำรงชีวิตในสังคม กลุ่มตนเองและสังคมส่วนใหญ่ซึ่งคนเราต้องมีการกระทำที่มีผลกระทบต่อตัวบุคคล สังคม และระบบการเมืองทางใดทางหนึ่งด้วย (Lester W. Milbrath and M. L. Goel 1971, p.1) ได้ชี้ให้เห็นว่าในชีวิตประจำวันของเรานั้นจะเห็นว่าระบบการเมืองไม่รวมเฉพาะการเมืองที่เป็นทางการเท่านั้น แต่จะรวมถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลด้วย ดังนั้นระบบการเมืองจึงต้องเป็นองค์การที่แน่นอน เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และพฤติกรรมที่ควบคุมการตัดสินใจของรัฐบาล ฉะนั้นพฤติกรรมทางการเมืองจึงหมายถึงพฤติกรรมซึ่งมีอิทธิพลหรือตั้งใจให้มีอิทธิพลต่อผลผลิตการตัดสินใจของรัฐบาลด้วย (อนุสรณ์ ลิ้มมณี และทิพาพร พิมพ์สุทธิ 2520, น.20-36) อิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์มีด้วยกัน 5 ประเภท ดังนี้

1. อิทธิพลทางสังคมจากกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งในระบบสังคมหนึ่ง ๆ จะมีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมอื่น ๆ และทุกสังคมจะมีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะของตนเอง เราแบ่งกลุ่มสังคมเป็น 3 ประเภท คือ กลุ่มปฐมภูมิ สมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เช่น ครอบครัว และกลุ่มทุติยภูมิ สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางด้านอาชีพและศาสนา ส่วนกลุ่มอ้างอิง สมาชิกมีความพยายาม

เลียนแบบอย่างกัน เช่น เลียนแบบค่านิยม และเป้าหมายการดำเนินชีวิต ดังนั้นการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มเหล่านี้มีความสำคัญ ดังนี้

1.1 กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) มีความสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมืองเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีครอบครัวเป็นหน่วยแรกที่ป้อนกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็ก อบรมสั่งสอนในสิ่งที่ควรไม่ควร เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะมีความรู้สึกรับผิดชอบและรู้หน้าที่ควรปฏิบัติในฐานะพลเมืองดีได้ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนที่เป็นองค์กรที่สำคัญในการถ่ายทอด ค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติให้แก่เด็กอีกทางหนึ่งด้วย

1.2 กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) มีความสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมือง โดยการป้อนข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสารกันในระหว่างกลุ่ม เช่น กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา และกลุ่มข้าราชการ เป็นต้น

1.3 กลุ่มอ้างอิง (Reference Group) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองเช่นเดียวกัน เช่น กลุ่มชนชั้นทางเศรษฐกิจสังคม กลุ่มศาสนา กลุ่มเชื้อชาติ และกลุ่มชุมชน เป็นต้น

2. อิทธิพลทางสังคมจากชนชั้นในสังคม หมายถึงสถานภาพและชนชั้น ซึ่งอาจวัดได้จากอาชีพ รายได้ และการศึกษา เป็นต้น การศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับชนชั้นและพฤติกรรมทางการเมือง กล่าวคือ คนที่อยู่ในชนชั้นสูงจะมีพฤติกรรมทางการเมืองคล้าย ๆ กับผู้ที่มีการศึกษาสูง ส่วนความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ คือผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือชุมชน จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่อยู่นอกเมือง ซึ่งเหตุผลในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง ได้แก่ มีกำลังทรัพย์ และเวลาที่เกี่ยวเนื่องกับการเมืองทั้งโดยตรงและอ้อม

3. อิทธิพลของบุคลิกภาพต่อพฤติกรรมทางการเมือง การตัดสินใจทางการเมืองและการแสดงออกทางการเมืองของบุคคล สืบเนื่องมาจากสถานภาพทางสังคม มรดกทางวัฒนธรรม และสภาพจิตใจของแต่ละบุคคล เช่น ลักษณะความเป็นประชาธิปไตย ความสามารถในการควบคุมต้องการอำนาจ มีความอดทนอดกลั้นต่อความไม่แน่นอน เป็นต้น

4. อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งวัฒนธรรม หมายถึงพฤติกรรมทุกอย่างของชีวิตมนุษย์อันเป็นแบบแผนของสังคมที่ยึดมั่นถือปฏิบัติกัน ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา สังคม การทหาร และอื่น ๆ ซึ่งอิทธิพลของวัฒนธรรมนี้จะส่งผลที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงทางการเมืองด้วย

5. อิทธิพลของโครงสร้างต่อพฤติกรรมทางการเมือง คือการเข้าร่วมในทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากการกำหนดคุณสมบัติผู้ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งส่งผลในการจำกัดการเข้าร่วมทางการเมืองของผู้ที่มีการศึกษาต่ำ และสถานภาพทางสังคมต่ำด้วย

นอกจากนี้พฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ที่แสดงออกมายังขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัย ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยมและบุคลิกภาพ สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมและพลัง เช่นอาหาร เสียงปืน เป็นต้น ทศนคติ และสถานการณ์ (ณรงค์ สินสวัสดิ์ 2518 : 24-36) ดังนั้นเมื่อต้องการวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองให้เข้าใจอย่างละเอียดลออจำเป็นที่จะต้องพิจารณาตรวจสอบสิ่งเร้าในปัจจุบัน ผลกระทบของบุคลิกภาพในการเลือกสิ่งเร้าตลอดจนข้อสมมติ 3 ประการ คือ ความเชื่อ ทศนคติ และความต้องการทางสรีรวิทยาและจิตวิทยา เพื่อจะช่วยให้เราเข้าใจถึงสิ่งซับซ้อนของกระบวนการซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองได้เป็นอย่างดีและจะทำให้เข้าใจดียิ่งขึ้น (พีระศักดิ์ หินเมืองเก่า 2537, น. 25)

5.1 ความหมายของพฤติกรรมทางการเมือง

ภายใต้ระบบประชาธิปไตยถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรืออำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของประชาชนทุกคนมีส่วนร่วม และประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมใช้อำนาจนี้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง ดังนั้นหากพิจารณาถึงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนโดยทั่วไป ก็คือ การพิจารณาถึงพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งในส่วนนี้จะกล่าวถึงนิยามและความหมายของคำว่า การเมือง และพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมทางการเมือง (Herbert McClosky) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นไปโดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม ที่จะมีส่วนร่วมในการคัดเลือกจากผู้ปกครองและกำหนดนโยบายสาธารณะ อาจจะโดยตรงหรือทางอ้อม ไมรอน ไวน์เนอร์ (อ้างถึงใน บุญทริกา เจียงเพ็ชร 2543) ได้สำรวจและรวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ โดยแบ่งออกเป็น 10 ความหมาย ดังนี้

1. เป็นการกระทำที่สนับสนุนหรือเรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศเพื่อให้สนองตอบต่อความต้องการ
2. เป็นความพยายามที่จะสร้างผลกระทบหรือใช้อิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาลหรือในการเลือกผู้นำในรัฐบาล
3. เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายและได้รับการรับรองว่าถูกต้อง
4. เป็นการดำเนินการให้มีตัวแทนเพื่อเข้าไปใช้อำนาจแทนตัวเอง

5. เป็นการละวางหรือแยกตนเองออกจากการเมือง (alienation) เนื่องจากเห็นว่าแม้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองก็ไม่ทำให้เกิดผลอะไรขึ้น ซึ่งแตกต่างจากความเฉื่อยชาหรือเมินทางการเมือง (apathy) ที่เป็นการขาดความสนใจทางการเมือง

6. ความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองหรือเป็นผู้ที่ชอบทำกิจกรรมทางการเมือง

7. เป็นการกระทำที่ต่อเนื่องอย่างคงที่ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่มีความเป็นสถาบันและมีการจัดตั้ง หรืออาจเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นทันทีทันใด เช่น การก่อจลาจล ก็ได้

8. เป็นการกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง หรือมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ หรือเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของทางราชการ

9. เป็นการกระทำที่เป็นการกิจกรรมอันมีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติ

10. เป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นการกระทำทางการเมือง

การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่กว้างและครอบคลุมอีกความหมายหนึ่ง คือ การให้ความหมายของ มิลแบรท และ เอ็ม.แอล. โกแอล (อ้างถึงใน บุญชริกา เจียงเพ็ชร 2543) ซึ่งให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายของประชาชนแต่ละคนที่ต้องการมีอิทธิพลหรือผลักดันหรือยอมรับสนับสนุนต่อรัฐบาลและนักการเมือง ซึ่งไม่เพียงแต่รวมบทบาทอันแข็งขันในการสร้างอิทธิพลผลักดันให้เกิดผลทางการเมืองตามต้องการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมที่เป็นการยอมรับสนับสนุนในเชิงพิธีการด้วยผู้ที่ยอมรับรัฐบาลก็จะแสดงออกในการปรับพฤติกรรมตามคำสั่งหรือข้อเรียกร้องของรัฐบาล แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็พยายามก่ออิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขใหม่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีทั้งที่เป็นการต่อต้าน เช่น เดินขบวนประท้วง ก่อการจลาจล และทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการในการเสียดาย การเกณฑ์ทหาร (รสลิน ศิริยะพันธุ์ และคณะ 2551, น. 12) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม

ทางการเมืองที่ยอมรับกัน โดยให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่มีจุดหมายจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายหรือการกระทำของรัฐบาล ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ได้แก่

1. เป็นเรื่องของการกระทำหรือพฤติกรรมไม่ใช่เรื่องของความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ หรือความเชื่อทางการเมือง

2. เป็นกิจกรรมของประชาชนไม่ใช่ชนักการเมือง

3. เป็นการกระทำหรือกิจกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องของการกดดันให้เปลี่ยนแปลงนโยบายเสมอไป แต่อาจเป็นการแสดงออก

เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลหรือนักการเมืองได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การชุมนุมเพื่อสนับสนุนรัฐบาล

4. แม้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีจุดประสงค์เพื่อกดดันรัฐบาล แต่การกดดันดังกล่าวไม่จำเป็นต้องได้รับผลสำเร็จเสมอไป การมีส่วนร่วมทางการเมืองในหลายเรื่องอาจจะล้มเหลวที่จะกดดันรัฐบาลได้ เช่น การชุมนุมประท้วงอาจไม่เกิดผลแต่อย่างน้อยนโยบายของรัฐบาลหรือการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้สมัครของตนอาจจะไม่ได้รับการเลือกตั้ง (สุจิต บุญบงการ 2537) การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงกิจกรรมที่บุคคลมีจุดประสงค์เพื่อมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล โดยมีลักษณะหลายประการได้แก่

ประการแรก การมีส่วนร่วมทางการเมืองในความหมายนี้เป็นเรื่องของกิจกรรม ไม่ใช่ทัศนคติ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในที่นี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของความคิด ความรู้สึก หรือความเชื่อทางการเมือง เรายอมรับว่า ทัศนคติทางการเมืองมีผลต่อรูปแบบหรือการแสดงออกของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่ไม่ใช่เป็นกิจกรรม ดังนั้นเราจึงต้องแยกออกให้ชัดเจนเพื่อป้องกันความสับสนในการวิเคราะห์

ประการที่สอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เราใช้สำหรับบุคคลธรรมดา ส่วนนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองนั้น การเกี่ยวข้องกับการเมืองเรียกได้ว่าเป็นงานอาชีพของเขาเป็นเรื่องของการมีบทบาททางการเมือง (Political Role) ในส่วนนี้บางทีเราก็อธิบายความลำบากในการแยกว่าใครเป็น “บุคคลธรรมดา” ใคร “เป็นนักการเมือง” สมาชิกพรรคผู้ทำงานให้กับพรรคข้าราชการ จะถือว่าเป็นคนธรรมดาหรือนักการเมือง จะถือว่ามีส่วนร่วมทางการเมือง หรือมีบทบาททางการเมือง อย่างไรก็ตามเราอาจถือลักษณะงานการเมืองที่บุคคลทำอยู่เป็นตัวกำหนดได้ อย่างกว้างๆ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นบทบาทของบุคคล ซึ่งไม่ได้ทำงานหรือมีอาชีพทางการเมือง ถ้าเขาเป็นสมาชิกพรรคแต่ไม่ได้ทำงานการเมืองเป็นหลัก บทบาททางการเมืองของเขาอาจมีเพียงไปลงคะแนนเสียงหาเสียงให้กับผู้สมัครของพรรคของตนเป็นครั้งๆ ไป ดังนี้ เรียกได้ว่าเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ถ้าเขาลงสมัครรับเลือกตั้งและทำงานการเมืองตลอดเวลาหรือเป็นผู้นำทางการเมือง กิจกรรมทางการเมืองของเขาก็คือเป็นเรื่องของบทบาททางการเมือง

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของการแสดงออก เพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ ถ้านักศึกษาชุมนุมประท้วงในมหาวิทยาลัยเพื่อไล่อธิการบดีออกจากตำแหน่ง จะไม่ใช่เรื่องการเมืองจนกว่านักศึกษาจะใช้การประท้วงนี้กดดันรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองให้ช่วยบีบบังคับให้อธิการบดีลาออก ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงควรเป็นเรื่องของความพยายามที่จะมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

สนับสนุนรัฐบาลเปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาล ปกป้องหรือเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำและสถาบันทางการเมืองต่างๆ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นไปได้ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย สันติ หรือรุนแรง ความประสงค์ที่จะผลักดันรัฐบาลนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่สร้างหรือริเริ่มขึ้นจากตัวผู้มีส่วนร่วมเอง แต่อาจจะมาจากผู้อื่นรวม ทั้งจากผู้นำทางการเมืองเองได้ด้วย

ประการสุดท้าย การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่มีผลเปลี่ยนแปลงต่อการตัดสินใจของผู้นำหรือรัฐบาลแต่อย่างใด แม้ว่าผู้มีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์กดดันรัฐบาล การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมซึ่งมักมีอำนาจทางการเมืองไม่มากนักและไม่สามารถผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลได้ตลอดเวลาและทุกๆ เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของระบบการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งในระบบการเมืองประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีหลายรูปแบบแต่ทุกรูปแบบเป็นเรื่องของความสมัครใจ ปราศจากการบังคับ รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจมีตั้งแต่รูปแบบเล็ก ๆ แคบ เช่น การแสดงความคิดเห็น การอภิปรายทางการเมืองการเขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นถึงนักการเมือง ไปจนถึงรูปแบบที่มีน้ำหนักกว้างขวางขึ้น เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การช่วยผู้สมัครณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การชุมนุมประท้วงการเดินขบวน การวิ่งเต้น เพื่อให้ผู้นำทางการเมืองออกกฎหมายหรือยอมรับในนโยบายที่ตนเรียกร้อง (lobbying) ตลอดจนการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองกลุ่มหรือองค์การทางการเมืองทั้งหลาย

5.2 แนวคิด ทฤษฎี พฤติกรรมทางการเมือง

พฤติกรรมทางการเมือง เป็นการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ดังนั้นพฤติกรรมทางการเมืองจึงเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง ได้แก่ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียง การเข้ารับสมัครรับเลือกตั้ง การเข้าร่วมประชาพิจารณ์ การเข้าร่วมต่อสู้ทางการเมือง (ณรงค์ สินสวัสดิ์ 2539 : คำนำ) กล่าวว่า พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระดับต่าง ๆ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การช่วยพรรคการเมืองหาเสียง การลงสมัครรับเลือกตั้ง การเดินขบวนหรือแสดงออกซึ่งการคัดค้านรัฐบาล การเลือกพรรคการเมืองที่เห็นว่าดีที่สุด การเลือกอุดมการณ์ทางการเมืองที่เห็นว่าดีที่สุด รวมไปถึงพฤติกรรมของผู้นำการเมือง เป็นต้น พฤติกรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเด่นคือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม Weiner (อ้างใน สิทธิพันธ์ พุทธหุน 2542) ได้สรุปนิยามของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยได้แจกแจงเป็นองค์ประกอบย่อยๆ 2 ประการด้วยกัน คือ

1. จะต้องมีกิจกรรม เช่น การพูด ขู่ และร่วมดำเนินการใด ๆ แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงทัศนคติหรือความรู้สึก

2. จะต้องมิจิจกรรมในลักษณะที่เป็นอาสาสมัครจะต้องมีข้อเลือกหรือทางเลือกมากกว่าหนึ่งเสมอ

ส่วน Robert Dahl (อ้างใน สิทธิพันธ์ พุทธหุน 2538, น. 152-155) ได้กล่าวถึงการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. กลุ่มที่ไม่สนใจการเมือง (apologetical strata) กลุ่มนี้ประกอบด้วยบุคคลที่ไม่ยินดียินร้าย ไม่มีความตื่นตัวกระตือรือร้นทางการเมือง ส่วนสาเหตุที่ทำให้บุคคลไม่สนใจการเมืองนั้นสรุปดังนี้

1.1 พวกเขาคิดเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งคิดว่าถ้าเขาดำเนินกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่กิจกรรมทางการเมืองจะได้รับผลประโยชน์หรือได้รับค่าตอบแทนที่มีคุณค่าสูงกว่ากิจกรรมทางการเมือง

1.2 ตัวเลือกหรือทางเลือกไม่แตกต่างกัน ถึงแม้ไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งก็ไม่เป็นไร

1.3 การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองไม่มีผลผิดแผกไปจากเดิม

1.4 ผลที่ได้จากกิจกรรมทางการเมืองเป็นไปตามที่คนปรารถนา สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับทุกคนค่อนข้างแน่นอน แม้ว่าคนจะไม่ไปใช้สิทธิหรือเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยก็ตาม

1.5 มองว่าการเมืองเป็นเรื่องสลบซับซ้อน ต้องมีความเชี่ยวชาญชำนาญในทางนี้หรือไม่ก็ต้องมีการศึกษา มีความรู้ดี ส่วนพวกคนมีความรู้น้อยเกินไปที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 กระบวนการในระบบการเมือง ตลอดจนวิธีการในการเข้าไปมีส่วนร่วมที่ซับซ้อน หยุ่มหยมเกินความจำเป็นก็นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งที่ทำให้บุคคลเพิกเฉย ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง

2. กลุ่มการเมือง (political strata) บุคคลกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยผู้ที่ให้ความสนใจและแสวงหาข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอมีความหวังใยและรู้ดีว่าตนเองสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ และพวกนี้จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง มีความตื่นตัว และจะพยายามที่จะแสวงหาอำนาจทางการเมือง หรือไม่ก็เข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในรูปใดรูปหนึ่ง บุคคลในกลุ่มนี้อาจแบ่งออกได้อีกเป็น 2 กลุ่มย่อย ๆ ด้วยกันคือ

2.1 กลุ่มที่แสวงหาอำนาจ (power seekers) กลุ่มนี้ประกอบไปด้วยบุคคลที่พยายามใช้ทรัพยากรหรือสิ่งที่มีคุณค่าที่มีอยู่ทุกชนิดเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ โดยสรุปแล้วพวกนี้จะใช้ชื่ออ้างของการแสวงหาอำนาจของตนเองดังต่อไปนี้

2.1.1 เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม

2.1.2 เพื่อประโยชน์ส่วนตน

2.1.3 เพื่อเป็นการสนองตอบต่อแรงกระตุ้นจากจิตใต้สำนึก เช่น ต้องการให้ ได้มาซึ่งอำนาจ เพื่อให้อำนาจนั้นเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองถูกกีดกันในตอนวัยเยาว์ เป็นต้น

2.2 กลุ่มผู้นำที่มีอำนาจ (powerful elites) หมายถึงกลุ่มบุคคลที่สามารถนำเอา ทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและชำนาญกว่าในการให้ ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองถ้า เรามองว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของสังคมที่ทันสมัย และสังคมที่ ทันสมัยแล้วนั้นมีพื้นฐานสำคัญในทางการเมืองของระบบการเมืองที่พัฒนาแล้ว เราจะพบว่าการเข้า มีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเมือง โดยเฉพาะในประเทศเกิดใหม่ และ ประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกซึ่งต่างก็พยายามเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ประเทศที่ยึดเอาอุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นหลักในการปกครอง ยึดหลักการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ก็จำเป็นต้องส่งเสริมให้ ประชาชนภายในประเทศเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและ โดยใช้การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เองที่ผู้ปกครองอ้างในความชอบธรรมของอำนาจการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองใน ฐานะพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการปกครองระบอบประชาธิปไตย ของไทยมีโครงสร้างเน้น ประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Participative democracy) (John Higley and Michael Burton. 1989) มองเห็นว่าการเป็น ประชาธิปไตยต้องอาศัยความเห็นเอก ฉันทน์ของผู้นำเกี่ยวกับ “กฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติทางการเมือง” (Rules and Codes of Political Conduct) ซึ่งนักการเมืองมองเห็นวิธีการไม่ใช้ความรุนแรงว่าเป็นผลดีต่อทุก ๆ ฝ่าย (Positive Sum) และนักการเมืองที่สำคัญๆ ในรัฐและสังคมมองประชาธิปไตยว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการปกป้อง ผลประโยชน์การเมืองหรือแม้แต่การได้อำนาจเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการเมือง ทั้งนี้ ปัจจัยทางสังคมที่เป็นภูมิหลังของคน มีอิทธิพล อย่างสำคัญต่อพฤติกรรมการเมือง แนวความคิด หลักของทฤษฎีนี้ได้แก่ ตัวแบบแรงผลักดันทาง สังคม (social forces) ของ Lazarsfeld และทฤษฎี สนาม (field theory) ของ Kert Levin ซึ่งเป็นทฤษฎีเสนอเงื่อนไขที่กำหนดรูปแบบของพฤติกรรม แนวทางศึกษานี้ได้นำแนวความคิดทางสังคมวิทยาเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของ บุคคล (SES : socio economic status) ที่ว่าฐานะตำแหน่งทางสังคมเป็น สิ่งสำคัญในการกำหนด ความแตกต่างในพฤติกรรมของคน (จิตยา สุวรรณะชฎ 2527 : 38) มาใช้ในการศึกษาพฤติกรรม การเมือง ฐานะตำแหน่งดังกล่าวอาจได้มาโดยกำเนิด เช่น เพศ ตระกูล หรือได้มาจากการกระทำ ขึ้นมาในภายหลัง เช่น ความร่ำรวย ระดับการศึกษา โดยสรุป ในสังคมจึงประกอบด้วยชนชั้น

5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง เพื่อความสอดคล้องของข้อมูลที่ค้นพบ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง ดังนี้

จำลอง พรหมสวัสดิ์ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551 - 2553” การศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551 - 2553 มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาบริบททางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551 - 2553 (2) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของชนชั้นกลางเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยและผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่มีต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ประกอบการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิธีการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับชนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มข้าราชการประจำและนักการเมือง กลุ่มนักธุรกิจ ขนาดกลาง ใหญ่ และขนาดเล็ก กลุ่มวิชาชีพนักวิชาการ กลุ่มนิสิตนักศึกษา ปัญญาชนหรือนักวิชาการ ที่มีทะเบียนบ้านในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อาชีพ รายได้ และการศึกษาเป็นเกณฑ์ตัดสินในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลจำนวน 1,000 ชุด โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าความถี่, ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับการวิเคราะห์ความคิดเห็นของชนชั้นกลาง

ผลการศึกษา พบว่า

1. บริบททางการเมืองมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551 - 2553 มาก ทั้งนี้เนื่องจากบริบททางการเมืองอันได้แก่รัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2550 ที่ให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทสำคัญเป็นผู้เล่นไม่ใช่ผู้ดูตามแนวคิดของการเมืองแนวใหม่หรือการเมืองภาคประชาชนประกอบกับชนชั้นกลางในช่วงที่ทำการศึกษามีความกระตือรือร้นและมีจิตสำนึกทางการเมืองมาก ขณะเดียวกันไม่ต้องการเห็นรัฐบาลมีพฤติกรรมคอร์รัปชันเงินโยบายนโยบายและการขัดกันของผลประโยชน์อย่างกว้างขวาง

2. บริบททางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551 - 2553 ก่อนข้างมากเนื่องจากบริบทสังคมไทยระยะหลังสังคมพหุนิยม และพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมข่าวสารข้อมูลทำให้ชนชั้นกลางสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองและมีการรวมกลุ่มเป็นแนวร่วมกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ เป็นต้น

3. บริบททางเศรษฐกิจมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลค่อนข้างน้อย เพราะตัวแบบของ (Lip set) ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยใช้ไม่ได้กับประเทศในเอเชียรวมทั้งไทย

4. การสำรวจความคิดเห็นของชนชั้นกลางเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยและผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่มีต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยพบว่า ชนชั้นกลางส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมมาก ($\bar{X} = 4.09$) แสดงให้เห็นว่าชนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดีทั้งความรู้ทางด้านบวกและทางด้านลบเป็นผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่มีต่อการเมืองไทยพบว่ามีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองชนชั้นกลางทั้ง 4 ด้านมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมมาก ($\bar{X} = 4.06$) การที่ผลปรากฏเช่นนี้เนื่องมาจากรัฐธรรมนูญปี 2550 ที่ให้ความสำคัญกับการเมืองแนวใหม่หรือการเมืองภาคประชาชนหรือประชาธิปไตยทางเลือกรวมมากกว่าประชาธิปไตยตัวแทนที่มีข้อจำกัด

ภูติทร์ ชันติกุล (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อค้นหาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3) เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีเทคนิคเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) คือ แบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้อย่างครอบคลุมทุกแขนง ทุกชุมชน และแบบง่าย (Simple Random Sampling) สำหรับการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับประชาชนจำนวน 400 คน และใช้เทคนิคเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) คือ แบบเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน 44 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) สถิติเชิงอนุมาน (Inductive Statistics) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

ผลการศึกษา พบว่า

ประชาชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานครมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนรายด้าน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง 2 ระดับเท่านั้น ได้แก่ ระดับปานกลาง และต่ำ ซึ่งรายด้านที่อยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง และด้านการสนทนาเรื่องการเมือง ส่วนรายด้านที่อยู่ระดับต่ำ ได้แก่ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ด้านการติดต่อกับนักการเมือง และด้านการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมืองต่างๆ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และสถานภาพ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม บทบาทหน้าที่ในครอบครัว และบทบาทหน้าที่ในชุมชน ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ปัจจัยทางจิตวิทยาทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง และการกล่อมเกลางทางการเมือง ส่วนปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีจำนวน 4 ตัว เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ค่านิยมพื้นฐานทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และสภาพแวดล้อมทางการเมือง ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นลักษณะลำดับขั้นฐานเจดีย์ ซึ่งเปรียบเทียบได้ว่าการเป็นฐานเจดีย์นั้นทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ก่อนส่วนอื่น ๆ มากที่สุดและเข้าถึงง่ายที่สุด โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่ากิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดและเข้าถึงง่ายที่สุด นั้นจะเป็นฐานของการสร้างประชาธิปไตย ซึ่งกิจกรรมที่ประชาชนเข้าถึงมากที่สุด ได้แก่ รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไปเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น หรือ ส.ส. หรือ ส.ว. นั่นเอง ทั้งนี้ผลการวิจัยยังพบประเด็นที่น่าสนใจคือประชาชนพร้อมที่จะเลือกไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองใดๆ เลย หากกิจกรรมทางการเมืองนั้นไม่ได้มีการบังคับโดยกฎหมาย

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และ เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง” งานวิจัยนี้ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลางไทย จำนวน 1,191 คน จากทั่วประเทศการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น การมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประเพณีนิยม การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับสูง การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับกลาง การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบการเมืองใหม่ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนตัวแปรอิสระแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวแปรทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และตัวแปรทางด้านทัศนคติทางการเมือง ตัวแปรทางด้านสถานะ

ทางเศรษฐกิจและสังคม และตัวแปรทางด้านทัศนคติทางการเมือง ตัวแปรทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ ภูมิลำเนาปัจจุบัน อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ความรู้สึกมั่นคงในการดำรงชีวิต และระดับการเปิดรับฟังข่าวสารการเมือง ส่วนตัวแปรทางด้านทัศนคติทางการเมือง ได้แก่ ความมีศรัทธาในระบอบการเมืองการปกครอง ความเชื่อในระบบเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ความคาดหวังในความมีมาตรฐานหรือจริยธรรมทางการเมือง และทัศนคติต่อระบบอุปถัมภ์

ผลการวิจัย พบว่า

โดยส่วนใหญ่แล้ว ตัวแปรทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงเงื่อนไขกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า การตัดสินใจที่มีลักษณะสมเหตุสมผลแบบที่เป็นเครื่องมือและการตัดสินใจที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความสมเหตุสมผล มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง นอกจากนี้งานวิจัย พบว่าประชาชนชั้นกลางค่อนข้างมีความพอใจในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่ประชาชนชั้นกลางจะนำมาใช้ในการเลือกบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ ลิสต์) ในการเลือกตั้ง คือการพิจารณาว่าพรรคการเมืองใดทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ โดยส่วนรวมมากน้อยแค่ไหน พิจารณาจากคุณวุฒิและความซื่อสัตย์ของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในบัญชีรายชื่อ พิจารณาจากการที่พรรคทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น จังหวัด หรือภาคของตนมากน้อยแค่ไหน ต้องเป็นบัญชีรายชื่อของพรรคเดียวกับพรรคของผู้สมัครที่ตนเลือกในเขตเลือกตั้งนั้น และต้องเป็นบัญชีรายชื่อของพรรคใหญ่ ที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้หรือเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลแต่อย่างไกรก็ตาม ประชาชนชั้นกลางเหล่านี้ส่วนใหญ่ยอมรับว่า เขามีพรรคการเมืองที่พึงพอใจอยู่แล้ว และจะเลือกบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น

ปฐมพร เนตินันท์ (2556) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปิดรับ ทัศนคติต่อเครื่องมือการสื่อสารการตลาดเพื่อการเมืองในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไป และปัจจัยที่สัมพันธ์กับการรับรู้บุคลิกภาพตราของพรรคการเมือง และการแสดงพฤติกรรมทางการเมือง ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครกรณีศึกษา: พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคเพื่อไทย” พรรคไทยรักไทยนับได้ว่าเป็นพรรคการเมืองที่เป็นผู้ริเริ่มและมีบทบาทในการประยุกต์ใช้การตลาด การสร้างตราสินค้า การสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง ถึงพรรคไทยรักไทยจะถูกยุบไปแล้ว แต่พรรคไทยรักไทยก็ยังคงมีบทบาทในทางการเมืองของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องในพรรคการเมืองอื่น ๆ เช่น พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทย จนสองพรรคดังกล่าวถูกมองว่าเป็นพรรคตัวแทนของพรรคไทยรักไทย การวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาการเปิดรับ ทัศนคติที่มีต่อเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง ส่วนประสมทางการตลาดเพื่อการเมืองของพรรคการเมืองไทย

ปัจจัยที่สัมพันธ์ของเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไปกับการรับรู้บุคลิกภาพของตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร การรับรู้บุคลิกภาพพรรคการเมืองไทย ความสอดคล้องกันของการรับรู้บุคลิกภาพพรรคการเมืองไทย ทั้ง 3 พรรคดังกล่าว และพฤติกรรมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ในการพิจารณาส่วนประสมทางการตลาดเพื่อการเมือง หรือ Political marketing mixed: 4Ps เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การให้ความสำคัญกับการเมืองว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว และความถี่ในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

วิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 ชุด ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล เก็บข้อมูลเป็นระยะเวลา 2 เดือน คือ กรกฎาคม – สิงหาคม 2556 แล้วนำข้อมูลที่ได้ออกมา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป จากนั้นใช้สถิติต่าง ๆ เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงและทดสอบสมมติฐานการวิจัย คือ สถิติแบบ Frequency, Descriptive Analysis, Factor Analysis, One – Way ANOVA, Paired Simple T-Test และ Pearson Correlation

ผลการวิจัย พบว่า

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครมีลักษณะและระดับการเปิดรับเครื่องมือสื่อสารการตลาด ครบทั้ง 27 เครื่องมือ หรือ 5 กลุ่มประเภทสื่อ ค่าเฉลี่ยโดยรวมระดับการเปิดรับอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นกลุ่มเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง 5 กลุ่มประเภทสื่อ ผลการวิจัยพบว่า มีการเปิดรับสื่อทั้ง 5 กลุ่มประเภท ค่าเฉลี่ยโดยรวมระดับการเปิดรับอยู่ในระดับน้อย กลุ่มประเภทสื่อบุคคลหรือผู้มีอิทธิพลทางความคิด เป็นอันดับ 1 อันดับ 2 คือ กลุ่มประเภทสื่อการโฆษณา อันดับ 3 กลุ่มประเภทสื่อการประชาสัมพันธ์

ลักษณะและระดับทัศนคติที่มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครมีต่อเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง ทั้งสิ้น 27 เครื่องมือ พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมระดับทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นกลุ่มเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง 5 กลุ่มประเภทสื่อ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มประเภทสื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นอันดับ 1 อันดับ 2 คือ กลุ่มประเภทสื่อการประชาสัมพันธ์ อันดับ 3 กลุ่มประเภทสื่อบุคคลหรือผู้มีอิทธิพล สอดคล้องตามแนวคิดการเมืองเพื่อการเมือง แนวคิดส่วนประสมทางการตลาดเพื่อการเมือง 4Ps ของ Dorminic Wring (2002)

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครมีการรับรู้บุคลิกภาพของตัวเอง (Self – Personality Perception) ครบทั้ง 5 กลุ่มลักษณะบุคลิกภาพ ค่าเฉลี่ยโดยรวมระดับการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องตามการแบ่งกลุ่มบุคลิกภาพออกเป็น 5 ลักษณะบุคลิกภาพ ตามมาตรวัดบุคลิกภาพ (Brand Personality Scale: BPS) ของ Jennifer Aaker

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครมีลักษณะและระดับการรับรู้บุคลิกภาพพรรคการเมืองไทย จำนวน 3 พรรค ครบทั้ง 5 กลุ่มลักษณะบุคลิกภาพ สอดคล้องตามการแบ่งกลุ่มบุคลิกภาพออกเป็น 5 ลักษณะบุคลิกภาพ ตามมาตรวัดบุคลิกภาพของ Jennifer Aaker โดยมีการรับรู้บุคลิกภาพพรรคไทยรักไทยก่อนไปทางเป็นคนชอบความตื่นเต้น เป็นคนหัวสูง และเป็นคนมีความสามารถ มีการรับรู้บุคลิกภาพพรรคพลังประชาชนก่อนไปทางเป็นคนชอบความตื่นเต้น เป็นคนจริงใจ และเป็นคนมีความสามารถ มีการรับรู้บุคลิกภาพพรรคเพื่อไทยก่อนไปทางคนที่ชอบความตื่นเต้น คนหัวสูง และเป็นคนสมบุกสมบัน

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครมีการใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาส่วนประสมทางการตลาดเพื่อการเมืองประกอบการตัดสินใจเลือกลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งทั่วไป ตามแนวคิดของ Dominic Wring ครบทั้ง 4 ส่วนประสมหรือ 42 ลักษณะหรือหลักเกณฑ์ ค่าเฉลี่ยโดยรวมระดับการพิจารณาอยู่ในระดับปานกลาง โดยส่วนประสมที่ 3 ราคา หรือ P3: Price เป็นอันดับ 1 อันดับ 2 คือ ส่วนประสมที่ 1 ตัวสินค้า หรือ P1: Product อันดับ 3 ส่วนประสมที่ 2 สถานที่ ช่องทางการจัดจำหน่าย หรือ P2: Place และอันดับสุดท้าย อันดับ 4 คือ ส่วนประสมที่ 4 การส่งเสริมสนับสนุนการตลาดเพื่อการเมือง หรือ P4: Promotion

พฤติกรรมทางการเมืองของตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการให้ความสำคัญการเมือง พบว่า ส่วนใหญ่คิดว่าการเมืองมีความสำคัญกับตนเองในระดับปานกลาง มีความรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัวในระดับมาก ความถี่ในการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองด้วยการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั่วไปอยู่ในระดับมาก คือ ใช้สิทธิแทบทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งทั่วไป

การค้นหาลักษณะหลักของกลุ่มประเภทเครื่องมือการสื่อสารการตลาดเพื่อการเมืองผ่านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งมีผลกระทบต่อค่าเฉลี่ยระดับการเปิดรับเครื่องมือการสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง ด้วยการทดสอบน้ำหนักปัจจัยของตัวแปรเครื่องมือการสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง รวมทั้งสิ้น 27 เครื่องมือ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติแบบ Factor analysis หมุนแกนแบบ VARIMAXX ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% หรือ ความคลาดเคลื่อน 0.05 พบว่า ตัวแปรที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณามีค่า KMO (Kaiser - Olkin measure of sampling adequacy) ใกล้ 1 คือเท่ากับ 0.935 ซึ่งถือว่าข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างมีความเหมาะสมแล้วในการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย

วิธีวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) ตัวแปร 27 ตัวแปรถูกตัดออกเหลือ 24 ตัวแปรที่มีผลกระทบต่อ การรับรู้บุคลิกภาพของพรรคการเมืองไทย จัดอยู่ในปัจจัยหลัก 4 ปัจจัย สามารถนำไปใช้อธิบาย สาเหตุความผันแปรได้ร้อยละ 65.879

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย จำนวน 5 ข้อ ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.01

มีดังต่อไปนี้

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะของครอบครัว และถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งกับระดับการเปิดรับเครื่องมือ สื่อสารการตลาดของพรรคการเมืองไทยโดยภาพรวม

2. มีความสัมพันธ์ในระดับสูง ระหว่างระดับการรับรู้บุคลิกภาพพรรคการเมืองไทย ทั้ง 3 พรรค คือ พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทย ซึ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน เขตกรุงเทพมหานครรับรู้จากการเปิดรับเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง ในการรณรงค์หา เสียงเลือกตั้งทั่วไป

3. มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำ ระหว่างระดับการรับรู้บุคลิกภาพตัวผู้มีสิทธิ เลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครเอง โดยภาพรวมกับระดับการรับรู้บุคลิกภาพพรรคการเมืองไทย ทั้ง 3 พรรคดังกล่าว ผ่านเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมืองโดยภาพรวม ในการรณรงค์หาเสียง เลือกตั้งทั่วไปของกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร

4. มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ระหว่างระดับทัศนคติที่มีต่อเครื่องมือสื่อสาร การตลาดเพื่อการเมือง ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไปโดยภาพรวม กับระดับการรับรู้ บุคลิกภาพพรรคการเมืองไทย ทั้ง 3 พรรคดังกล่าว โดยภาพรวมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขต กรุงเทพมหานคร

5. มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ระหว่างระดับทัศนคติของประชาชนในเขต กรุงเทพมหานครที่มีต่อเครื่องมือสื่อสารการตลาดเพื่อการเมืองในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไป กับระดับการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร

ยวลักษณะ จิระกิตการ (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการเมืองในองค์กร : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเพศ” พฤติกรรมการเมืองในองค์กรเป็นพฤติกรรมการบริหาร อำนาจอย่างหนึ่งเปรียบเสมือนดาบสองคมที่อาจส่งทั้งผลดีและเสียต่อองค์กรได้ พฤติกรรม การเมืองในองค์กรนี้มักจะปรากฏมากขึ้นตามตำแหน่งงานที่สูงขึ้น และจากการที่แนวโน้มที่ผู้หญิง มีบทบาทการบริหารมากขึ้น ทั้งที่ยังมีเรื่องการเลือกปฏิบัติทางเพศในสังคมไทย (ชลีพร วิมุกตานนท์. 2544) นี้เอง ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาลักษณะการใช้พฤติกรรมการเมืองของผู้บริหารชายและหญิงโดยใช้

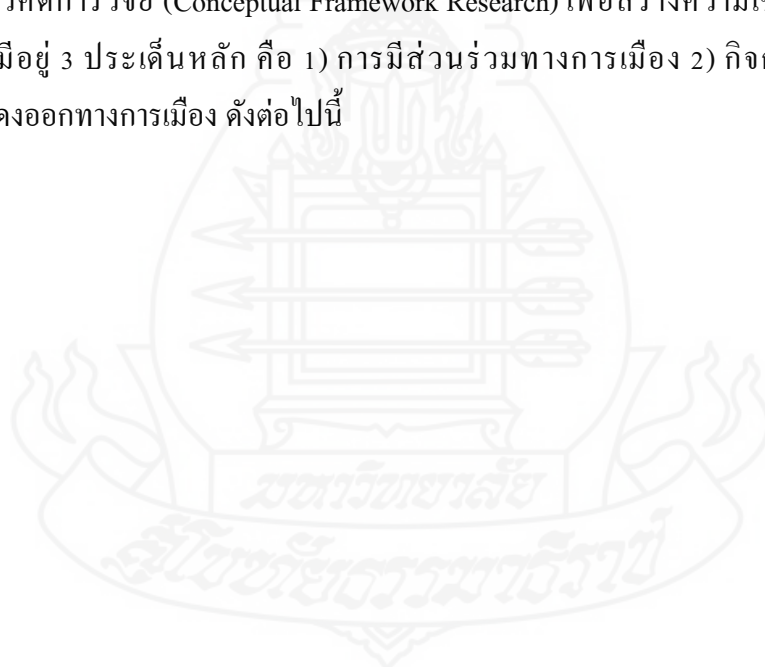
เทคนิคการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารระดับกลางขึ้นไปจำนวน 8 คน

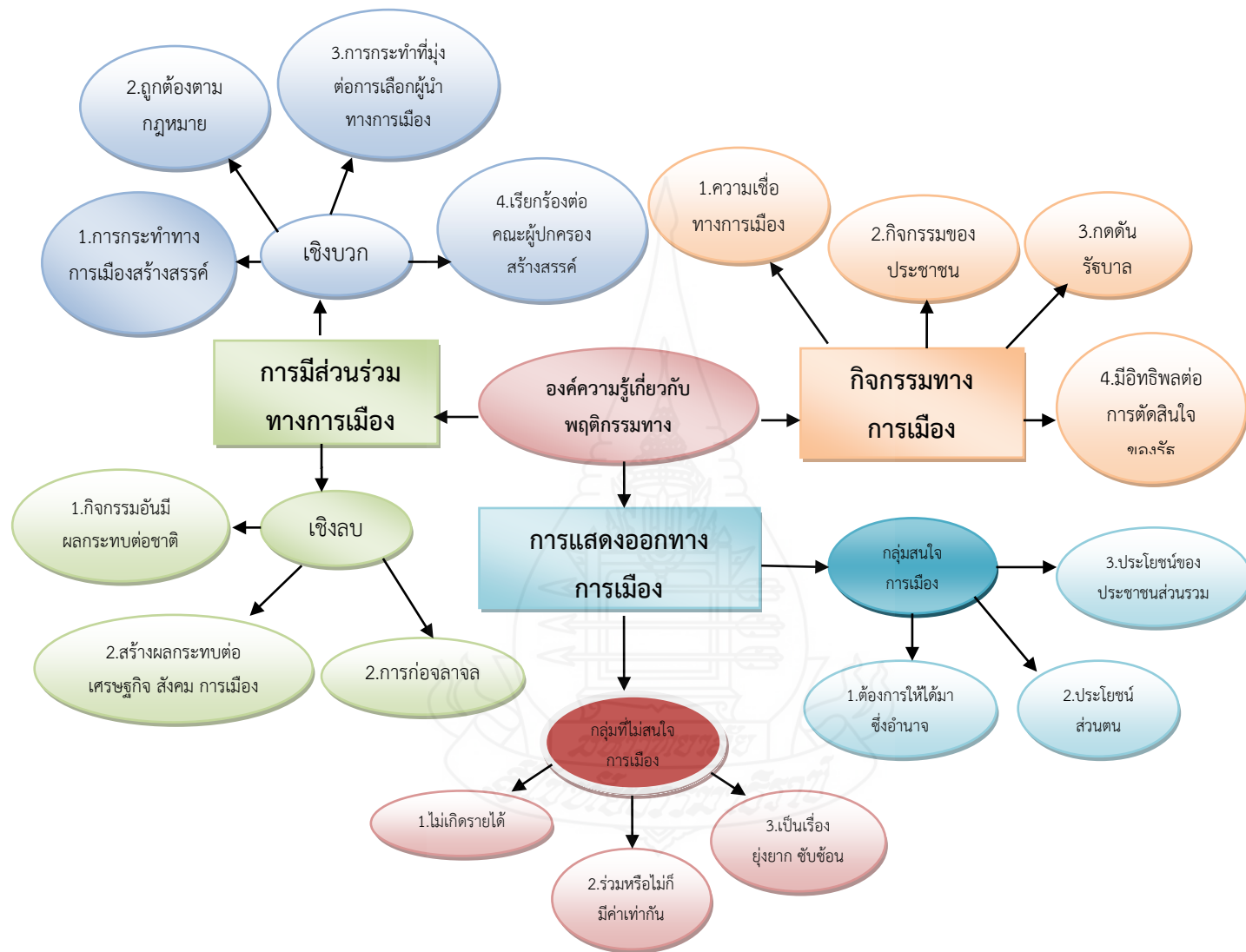
ผลการวิจัย พบว่า

ทั้งผู้บริหารชายและผู้บริหารหญิงมีการใช้พฤติกรรมการเมืองในองค์กรในระดับใกล้เคียงกัน แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบในลักษณะพฤติกรรมการเมืองแล้วพบว่าผู้บริหารหญิงมีการใช้พฤติกรรมทางการเมืองแบบทั่วไปและพฤติกรรมการเมืองแบบขอมตามมากกว่าผู้บริหารชาย ในขณะที่ผู้บริหารชายมีพฤติกรรมการเมืองเพื่อเงินและตำแหน่งมากกว่าผู้บริหารหญิง นอกจากนี้ยังพบว่าบริบททางสังคม วัฒนธรรมและการตั้งสมทางสังคมมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมการเมืองในองค์กรของผู้บริหารอีกด้วย

5.4 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผังมโนทัศน์ (Concept Mapping) ที่จะนำไปพัฒนาและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework Research) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของงานวิจัย โดยสรุปมีอยู่ 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การมีส่วนร่วมทางการเมือง 2) กิจกรรมทางการเมือง 3) การแสดงออกทางการเมือง ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.6 สรุปผังมโนทัศน์องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง

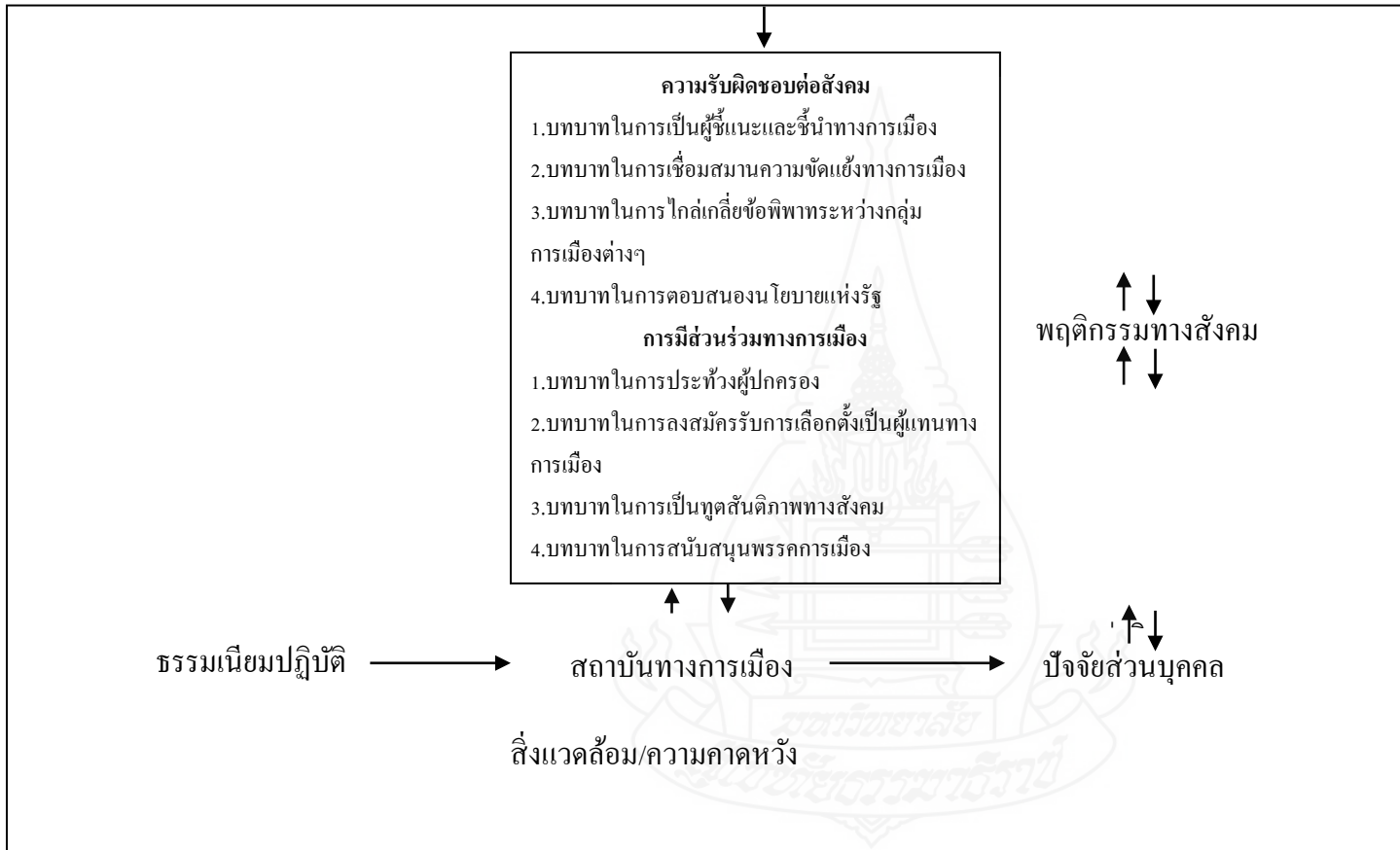
กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง เป็นลักษณะการแสดงออก ในการกระทำหรือการปฏิบัติที่มีผลก่อให้เกิดการพัฒนาร่วมมือหรือขัดแย้ง และวิถีทางที่ใช้ในการ ดำรงชีวิตในสังคม กลุ่มตนเองและสังคมส่วนใหญ่ซึ่งคนเราต้องมีการกระทำที่มีผลกระทบต่อตัว บุคคล สังคม และระบบการเมืองทางใดทางหนึ่ง ในชีวิตประจำวันของเรานั้นจะเห็นว่าระบบ การเมืองไม่รวมเฉพาะการเมืองที่เป็นทางการเท่านั้น แต่จะรวมถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ของ มนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลด้วย ดังนั้นระบบการเมืองจึงต้องเป็นองค์การที่ แน่นนอน เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และพฤติกรรมที่ควบคุมการตัดสินใจของรัฐบาล ฉะนั้นพฤติกรรมทางการเมืองจึงหมายถึงพฤติกรรมซึ่งมีอิทธิพลหรือตั้งใจให้มีอิทธิพลต่อผลผลิต การตัดสินใจของรัฐบาลด้วย

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” จากการศึกษาทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อและวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดฐานคติในการพิจารณาทางด้านองค์ประกอบบทบาทของพระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง โดยใช้หลักของกระบวนการความสัมพันธ์และความเชื่อมโยง ระหว่างมิติต่างๆ ได้แก่ 1) วิถีปฏิบัติทางการเมืองของพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียน มาร์ และไทย ซึ่งมีประเด็นที่ใช้ในการศึกษา คือ (1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ประกอบด้วย 1. บริบทเชิงประวัติศาสตร์ 2. พระพุทธศาสนากับการเมือง 3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง (2) ความเหมือนความต่างของ บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแต่ละประเทศ ประกอบด้วย 1. หลักพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐาน 2. บทกฎหมายที่ใช้ในการปกครอง 3. รูปแบบทางการเมืองของ พระสงฆ์ 4. ปรากฏการณ์ทางการเมือง 5. ผลกระทบทางการเมืองของพระสงฆ์ 6. รูปแบบการ แสดงออกบทบาทของพระสงฆ์ 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งมีประเด็นที่ใช้ในการศึกษา คือ (1) บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก 2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย 3. บทบาท ของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตาม กฎหมาย (2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทาง

สังคม ประกอบด้วย 1. บทบาทในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง 2. บทบาทในการเป็นนักการเมือง 3. บทบาทในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง 4. บทบาทในการคือแพ่งต่ออำนาจรัฐ 5. บทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ (3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย 1. บทบาทในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้แนะทางการเมือง 2. บทบาทในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง 3. บทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ 4. บทบาทในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ (4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบด้วย 1. บทบาทในการประท้วงผู้ปกครอง 2. บทบาทในการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง 3. บทบาทในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม 4. บทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง 3) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ซึ่งมีประเด็นที่ใช้ในการศึกษา คือ (1) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ด้านบทบาทสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม ประกอบด้วย 1. การอบรมสั่งสอนประชาชน 2. การสละทางโลก 3. มุ่งสู่ทางธรรม 4. มุ่งเส้นทางหลุดพ้น (2) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ด้านบทบาทความคาดหวังของสังคม ประกอบด้วย 1. เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ 2. กระทำการถูกต้องตามกฎหมาย 3. เสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง 4. เกื้อกูลประโยชน์สาธารณะ (3) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น ประกอบด้วย 1. บทบาทการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง 2. บทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง 3. บทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยอาศัยสิ่งที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ สถาบันทางการเมือง ปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมทางสังคม ค่านิยม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่เป็นความหวังของคนโดยส่วนรวม เพื่อนำไปสู่รูปแบบ/ยุทธศาสตร์ (Model/ Strategy) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการบูรณาการและนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังปรากฏในแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.7 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Sources) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

1. แหล่งข้อมูล
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 2 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

1. แหล่งข้อมูล
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 3 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

1. แหล่งข้อมูล
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

การวิจัยระยะนี้เป็นการพัฒนากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี เป็นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ในสังคมผ่านมิติของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก ผันแปรไปตามตัวแปร (เกชญา ผาทอง และ ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ 2561 : บทคัดย่อ) โดยหลักการทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “อนิจจัง”¹ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบการการวิจัยและพัฒนากระบวนการวิจัยหลายรูปแบบ เริ่มต้นจากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น จากนั้นทำการสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีด้วยเทคนิคการคิดเชิงเหตุผล (Kenaphoom, Sanya 2014B : 1-19) เพื่อให้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีตกผลึกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความลงตัวของเนื้อหา และทำการตรวจสอบกรอบแนวคิดให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยบูรณาการระเบียบวิธีที่หลากหลายจากการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์

¹ อนิจจัง (บาลี: อนิจฺจ) แปลว่า ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่มั่นคง ไม่แน่นอน หรือ ตั้งอยู่ในสภาวะเดิมได้ยาก ซึ่งเปรียบได้กับกรณีศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย เมียนมาร์ กัมพูชา และลาว ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ที่เกี่ยวกับ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย ตลอดถึงพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด โดยการวิจัยเชิงเอกสารในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูลที่ปรากฏนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ดังกล่าวตาม กรอบการวิจัย จากนั้นอ่านสอบทานนัยสำคัญของเนื้อหาอื่นๆ อีกครั้งหนึ่ง และสอบทานจากเนื้อหาของเอกสารที่มีเนื้อหารายละเอียดใกล้เคียงกัน เพื่อสอบทานนัยสำคัญที่ปรากฏในเอกสารเหล่านั้น แล้วนำนัยสำคัญในข้อความเหล่านั้น ไปรวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อไปใช้กำหนด กรอบในการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจะทำการวิเคราะห์เอกสารไปพร้อมๆ กันกับการศึกษาภาคสนาม คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยใช้พื้นที่ประเทศไทยเป็นหลัก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษา ดังนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case study)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบ บริบท (Content Analysis Techniques) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของไมล์ และ ฮูเบอร์แมน (M.B. Miles, & A.M. Huberman 1994, p.10-11) ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย ในรายละเอียดว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) และ การร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

4.1 การลดข้อมูล หมายถึง กระบวนการคัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปที่เข้าใจง่าย การย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ใน ขั้นตอนต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย

รวมถึงก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยก็ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล นับตั้งแต่การระบุนกรอบแนวคิดการวิจัย กรณีศึกษาที่ต้องการทำวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม สิ่งที่ผู้วิจัยกระทำในการลดข้อมูล คือ การเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อที่เกี่ยวข้อง การจัดกลุ่ม การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และการเขียนบันทึกเพื่อเดือนความจำหรือความคิดที่ร่างไว้

4.2 การจัดรูปข้อมูล หมายถึง การสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

4.3 การร่างข้อสรุปและการยืนยัน หมายถึง การตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย โดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันถึงความเที่ยงตรงแล้วด้วยวิธีการต่างๆ

ระยะที่ 2 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. แหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย ตลอดถึงพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์

กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

1.3 ข้อมูลด้านเนื้อหา ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองระหว่างประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยกำหนดแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรม

1.4 ข้อมูลจากผลการวิจัยระยะที่ 1 เป็นข้อค้นพบการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

จะใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทยระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ตามขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทำการรวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ทำการวิเคราะห์เอกสารไปพร้อมๆ กันกับการศึกษาภาคสนาม คือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยใช้พื้นที่ประเทศไทยเป็นหลัก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของไมล์ และซูเบอร์แมน ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย ในรายละเอียดว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) และการร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การลดข้อมูล หมายถึง กระบวนการคัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปที่เข้าใจง่าย การย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ในขั้นต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย รวมถึงก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยก็ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล นับตั้งแต่การระบุกรอบแนวคิด การวิจัย กรณีศึกษาที่ต้องการทำวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม สิ่งที่ผู้วิจัยกระทำในการลดข้อมูล คือ การเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อที่

เกี่ยวข้อง การจัดกลุ่ม การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และการเขียนบันทึกเพื่อเตือนความจำหรือความคิดที่ร่างไว้

2. การจัดรูปข้อมูล หมายถึง การสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

3. การร่างข้อสรุปและการยืนยัน หมายถึง การตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย โดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันถึงความเที่ยงตรงแล้ว ด้วยวิธีการต่างๆ

ภายหลังจากนั้น ผู้วิจัยจะได้กำหนดและจัดสร้างร่างรูปแบบ (Synthesis Model) เพื่อนำเสนอต่อการประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและยืนยันข้อมูล หาข้อสรุป ปัญหา และข้อเสนอแนะในรูปแบบงานวิจัยที่สมบูรณ์ และนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาปรับแก้ไขเขียนนำเสนอเป็นความเรียงต่อไป

ระยะที่ 3 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม

ทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 มาสร้างแบบสัมภาษณ์สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brain Storming) โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

1. แหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ใช้แหล่งข้อมูล ดังนี้

แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ผู้วิจัยกำหนดไว้จาก 3 แหล่ง ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เห็นแนวทางและมากำหนดเป็นเครื่องมือวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

1.2 แหล่งข้อมูลที่เป็นคน ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

1.3 แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่

1.3.1 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย

- 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก
- 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย
- 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

1.3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ประกอบด้วย

- 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม
- 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม
- 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.3.3 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

- 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม
- 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม
- 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดจากบุคคลทุกภาคส่วน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา/พระสงฆ์นักพัฒนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาททางการเมือง นักวิชาการจากจากสถาบันทางการศึกษา ภาครัฐ ภาคประชาชน

รวมถึง ตัวแทนพระสงฆ์จากประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามคุณสมบัติ ซึ่งต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยได้ระบุไว้ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามคุณสมบัติ ได้จำนวน 21 รูป/คน ซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยระบุไว้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่ม หลักๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา/พระสงฆ์นักพัฒนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาททางการเมือง คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ได้แก่ บุคคลผู้มีประสบการณ์เข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองและเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา มีผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นที่ประจักษ์ และมีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ จำนวน 6 รูป ดังนี้

รูปที่ 1 พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กัลยาโณ) พระนักเทศน์ และนักสังคมสงเคราะห์ชาวนนทบุรี ผู้ก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว จำพรรษาที่วัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 2 พระสุธีวิโรจน์จิต (ไชว ทัศนีย์โย) พระสงฆ์นักกิจกรรมหัวก้าวหน้าที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในลักษณะของการเรียกร้องกฎหมาย ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในหลายกรณี โดยเฉพาะประเด็นการเรียกร้อง "พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ" การเรียกร้องกระทรวงพระพุทธศาสนา จนเป็นที่มาของ "สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ" ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีสุदारามวรวิหาร ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปที่ 3 พระเมธีธรรมจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร) พระสงฆ์นักกิจกรรมหัวก้าวหน้าที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในลักษณะของการเรียกร้องกฎหมาย ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในหลายกรณี โดยเฉพาะประเด็นการเรียกร้อง "พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ" อีกทั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปที่ 4 พระมหาภูติชัย วชิรเมธี ผู้ก่อตั้งสถาบันวิมุตตยาลัย (Vimuttayalaya Institute) เป็นพระนักวิชาการ นักคิด นักเขียน และนักบรรยายธรรม และเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัล ผู้อุปถัมภ์ UNHCR ด้านสันติภาพ และเมตตาธรรมโดยผู้มอบรางวัลได้แก่ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ

รูปที่ 5 พระครูสุตัตตนาภรณ์ (สุคใจ วรรณโณ) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นพระสงฆ์นักพัฒนา ที่มีชื่อเสียงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รูปที่ 6 พระมหาไพวัลย์ วรคุณ โณ วัดสร้อยทอง กรุงเทพมหานคร เป็นพระสงฆ์ที่แสดงธรรมที่ศนระอย่างตรงไปตรงมา ตามเหตุและปัจจัยในสถานการณ์ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

กลุ่มที่ 2 นักวิชาการจากจากสถาบันทางการศึกษา คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ประเพณี จำนวน 8 รูป/คน ดังนี้

รูปที่ 7 พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการด้านการวิจัย ตำรา หนังสือ และบทความทางด้านพุทธศาสนากับการเมือง

รูปที่ 8 พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น นักวิชาการด้านการวิจัย ตำรา หนังสือ และบทความทางด้านพุทธศาสนา

คนที่ 9 ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา นักวิชาการด้านการวิจัย ตำรา หนังสือ และบทความทางด้านพุทธปรัชญาและปรัชญาตะวันตก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คนที่ 10 รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คนที่ 11 รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุวัฒน์ ชัดเงางาม อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

คนที่ 12 ดร.จินตนา กำแพงศิริชัย อาจารย์ประจำ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คนที่ 13 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา อาจารย์ประจำ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

คนที่ 14 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บั้วระภา อาจารย์ประจำ สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กลุ่มที่ 3 ภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม คณะกรรมการเตรียมการเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง (ในคณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดินตามกรอบการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (ป.ย.ป) และตัวแทนจากคณะกรรมการศูนย์สมานฉันท์ ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป จำนวน 3 รูป/คน ดังนี้

รูปที่ 15 พระไพศาล วิสาโล คณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย เป็นพระนักวิชาการ นักคิดนักเขียนในบวรพระพุทธศาสนารุ่นใหม่ เป็นนักปฏิบัติธรรม และนักบรรยายธรรมที่ผลิตผลงานออกมาในรูปสื่อโทรทัศน์ และหนังสือออกมาอย่างสม่ำเสมอในยุคปัจจุบัน

คนที่ 16 นายไพบุลย์ นิติตะวัน ประธานคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาปฏิรูปแห่งชาติ

คนที่ 17 ดร.สตีล รัตนวิจิตร นักวิชาการผู้ชำนาญการ รักษาการผู้อำนวยการสำนักนวัตกรรมการเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า

กลุ่มที่ 4 ภาคประชาชน ประกอบด้วย ผู้มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและติดตามสถานการณ์พระสงฆ์เป็นประจำ จำนวน 1 คน ดังนี้

คนที่ 18 สุกฤษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์) เป็นที่รู้จักทั่วไปจนได้รับสมญานามว่า ปัญญาชนสยาม มีผลงานการเขียนมากมายครอบคลุมหลายด้าน เช่น พุทธศาสนา สังคมการเมือง รูปแบบการปกครอง เป็นต้น

กลุ่มที่ 5 ตัวแทนพระสงฆ์จากประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์

รูปที่ 19 Ven. Ratanak Keo ตัวแทนพระสงฆ์จากประเทศกัมพูชา

รูปที่ 20 Ven. Xaidone Kommameaung ตัวแทนพระสงฆ์จากประเทศลาว

รูปที่ 21 Ven. Nomleng Dammissara ตัวแทนพระสงฆ์จากประเทศเมียนมาร์

2.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการระดมสมอง (Brain Storming) โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะหลักๆ ร่วมกัน (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) และวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ตามคุณสมบัติ จำนวน 10 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป (2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 6 คน และ (3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 1 คน (4) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

จากคณะกรรมการศูนย์สมานฉันท์ ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป จำนวน 1 คน ดังมี
รายนาม ต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน
2 รูป ดังนี้

รูปที่ 1 พระราชรัตนาลงกรณ์ (พิศิษฐ์ สุวีโร) เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย/
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
หนองคาย

รูปที่ 2 พระครูปลัดฉันทพงษ์ ยโส หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์และ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์
จำนวน 6 คน ดังนี้

คนที่ 3 รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คนที่ 4 รองศาสตราจารย์ ดร.เสนีย์ คำสุข อาจารย์ประจำวิทยาลัย
บริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

คนที่ 5 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา คล้ายเดช ประธานหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

คนที่ 6 ดร.กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ นักวิจัยสถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คนที่ 7 ดร. ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

คนที่ 8 ดร.สมพงษ์ เกษานุช อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

กลุ่มที่ 3 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 1 คน ดังนี้

คนที่ 9 รองศาสตราจารย์ ช โสธร ผู้ทองคำ อาจารย์ประจำสาขาวิชา
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

กลุ่มที่ 4 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จากคณะกรรมการศูนย์สมานฉันท์ ศูนย์
ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป จำนวน 1 คน

คนที่ 10 พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและ
ธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดประเภทเครื่องมือการวิจัย และขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary Sources) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยจะเน้นศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ด้วยวิธีการจัดเตรียมร่างโครงสร้างคำสัมภาษณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย และหรือให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นและตรวจสอบ หลังจากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีวิธีการสร้าง พัฒนาและตรวจสอบเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ขั้นที่ 2 สร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหาที่ต้องการศึกษาในแต่ละองค์ประกอบ และเขียนคำถามปลายเปิด เพื่อเป็นโครงสร้างเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัย

ขั้นที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างและพัฒนาขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน พิจารณาความเหมาะสม ความชัดเจน และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ผู้เชี่ยวชาญ 5 รูป/คน ได้แก่

1) พระราชรัตนาลงกรณ์ (พิศิษฐ์ สุวิโร) ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย/อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

2) รองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา เคนาภูมิ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3) รองศาสตราจารย์ ธ โสธร ผู้ทองคำ อาจารย์ประจำ สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

4) ดร.สมพงษ์ เกษานุช อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

5) ดร.ภูษิต ปลื้มรัมย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ขั้นที่ 4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับแก้ไขแล้ว ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีแบบเจาะจง จำนวน 21 รูป/คน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) และนำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ถึงแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

4) ร่างและสร้างคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ประชุมผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของรูปแบบงานวิจัย

5) รวบรวมข้อมูลทั้งหมด นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์

6) ร่างผลการวิจัยพร้อมรูปแบบงานวิจัยที่ค้นพบ

7) สรุปผลการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการ

ออกแบบวิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์ และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง มีวิธีการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่วิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนประกอบด้วย

2.1 ผู้วิจัยจะทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรรัฐศาสตรุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามที่กำหนดไว้ในทำการวิจัย

2.2 การเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์รูป/คน ละประมาณ 60 นาที

2.3 ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

2.4 ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขณะที่สัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

2.5 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

อย่างไรก็ตาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญโดยขออนุญาตในการจดบันทึก บันทึกเสียงและบันทึกภาพนิ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนาม ระหว่าง และหลังออกจากภาคสนามแล้วทำการจัดเพิ่มข้อมูลเพื่อให้พร้อมในการที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีขั้นตอน ประกอบด้วย

3.1 ผู้วิจัยจะทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรรัฐศาสตรุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือไปยังผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

3.2 เชิญผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง โดยวิธีสนทนากลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มนั้น จะใช้เวลาดำเนินการกลุ่มละประมาณ 3 ชั่วโมง

3.3 ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ และจัดส่งรายละเอียดที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะได้พิจารณาก่อนดำเนินการ

3.4 ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขณะที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกการบันทึกเสียงและบันทึกภาพหนึ่งประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.5 นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะมาวิเคราะห์เพื่อเสริมข้อมูลในประเด็นที่ยังบกพร่องจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

อย่างไรก็ตาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญเช่นเดียวกันกับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยจะขออนุญาตผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านในการจดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพหนึ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนาม ระหว่าง และหลังออกจากภาคสนาม แล้วทำการจัดเพิ่มข้อมูลเพื่อให้พร้อมในการที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แต่จะเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นในกิจกรรม แล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอนเป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตจะอยู่นอกวงผู้ถูกสังเกต โดยทำตนเป็นบุคคลภายนอก และมีการเริ่มสังเกตตั้งแต่ครั้งแรกในการลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลวิจัยต่างๆ ตลอดเวลาของการวิจัยพร้อมๆ กับการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

5. จัดทำเล่มคู่มือปฏิบัติการฉบับสมบูรณ์

5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยระยะที่ 3 เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อช่วยการบันทึก การเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

5.1 เครื่องบันทึกเสียง แบบ MP 3

5.2 เครื่องบันทึก Video เพื่อบันทึกการสนทนากลุ่ม

5.3 กล้องถ่ายภาพนิ่ง

5.4 คอมพิวเตอร์

5.5 อุปกรณ์ในการบันทึกและถ่ายถอดองค์ความรู้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษาค้างนี้

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview: IDI) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล (Key Informants) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case study) เพื่อเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) และควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques) รายละเอียด ค้างนี้

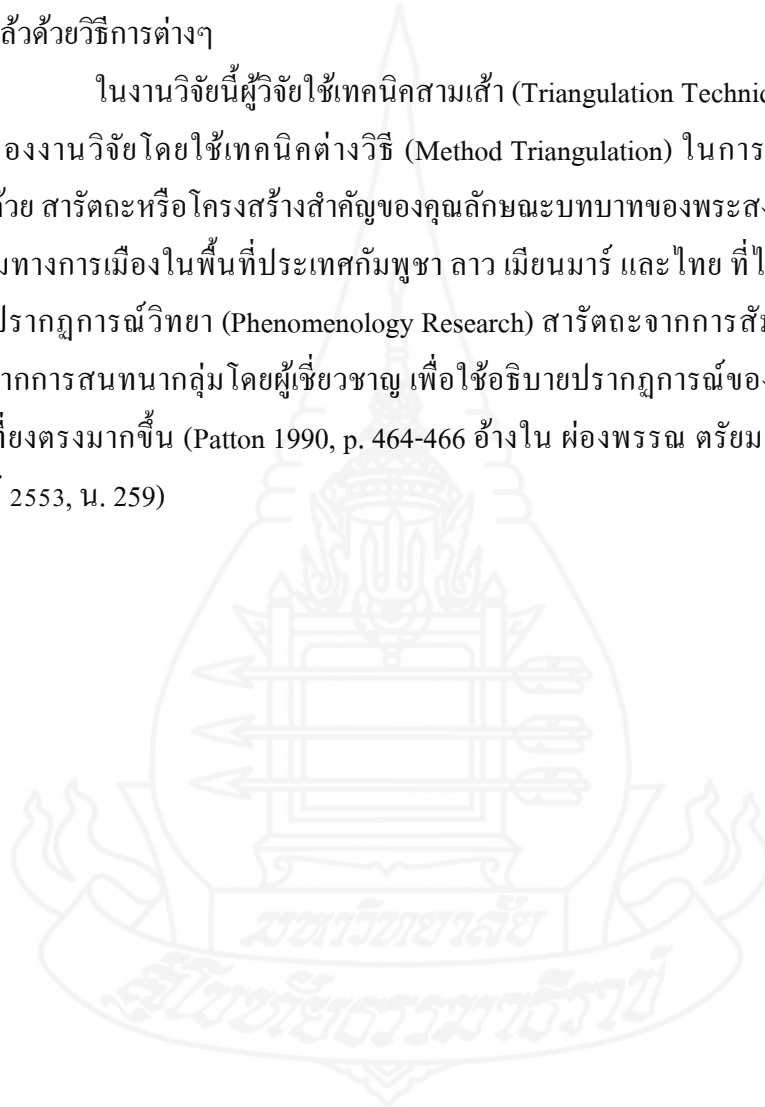
1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บข้อมูล (Data Collection) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปและนำเสนอข้อมูล (Data Display) การสรุปและยืนยันผล (Conclusion and Verification) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของไมล์ และฮูเบอร์แมน ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย ในรายละเอียดว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) และ การร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การลดข้อมูล หมายถึง กระบวนการคัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปที่เข้าใจง่าย การย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ในขั้นต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย รวมถึงก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยก็ต้องการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล นับตั้งแต่การระบุนกรอบแนวคิด การวิจัย กรณีศึกษาที่ต้องการทำวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม สิ่งที่ผู้วิจัยกระทำในการลดข้อมูล คือ การเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อที่เกี่ยวข้อง การจัดกลุ่ม การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และการเขียนบันทึกเพื่อเตือนความจำหรือความคิดที่ร่างไว้

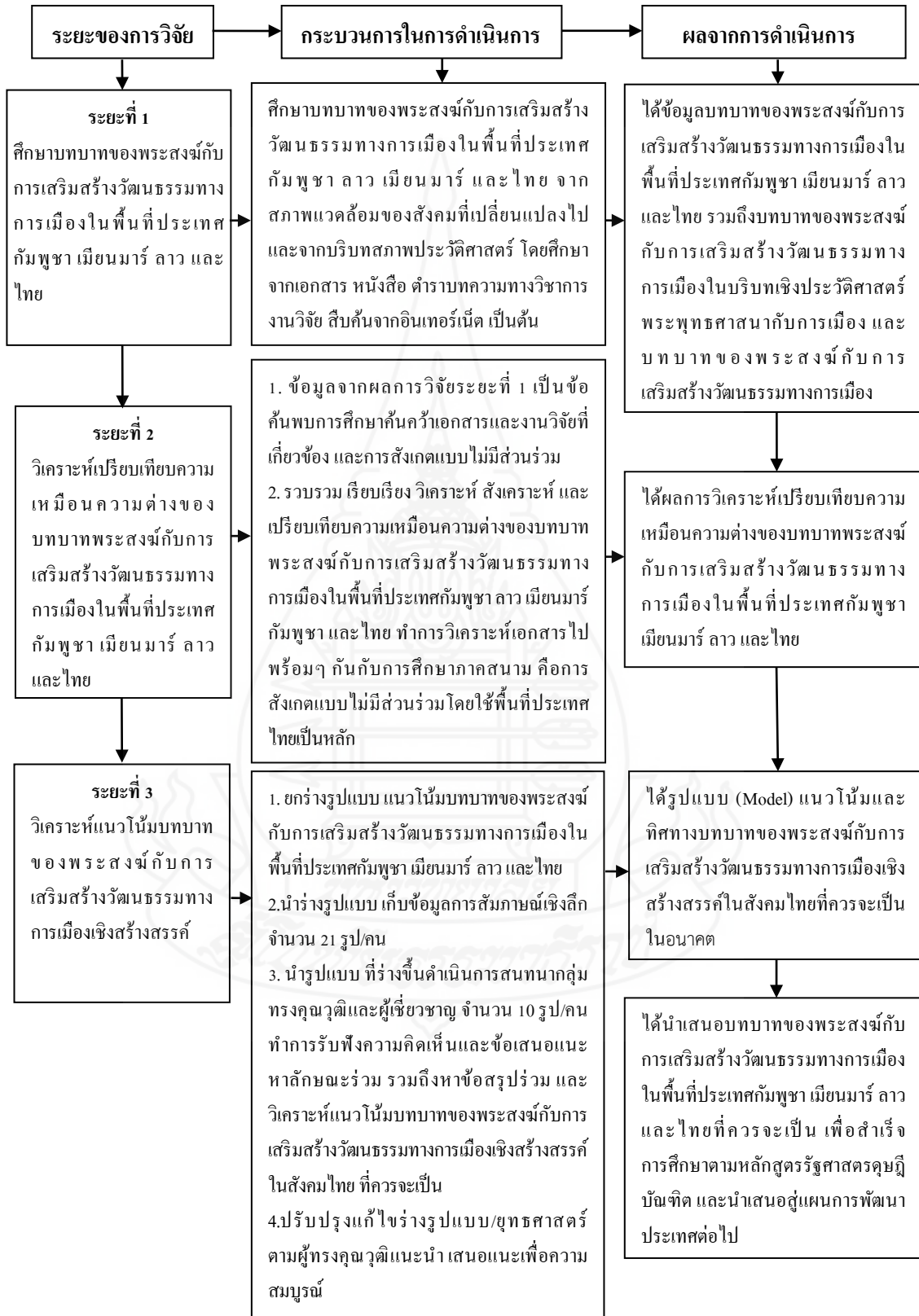
2) การจัดรูปข้อมูล หมายถึง การสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

3) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน หมายถึง การตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย โดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันถึงความเที่ยงตรงแล้วด้วยวิธีการต่างๆ

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Techniques) ในการควบคุมคุณภาพของงานวิจัยโดยใช้เทคนิคต่างวิธี (Method Triangulation) ในการเปรียบเทียบข้อมูลประกอบด้วย สาระตถะหรือโครงสร้างสำคัญของคุณลักษณะบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ที่ได้จากการศึกษาตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) สาระตถะจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสาระตถะจากการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ของการพัฒนางานวิจัยได้อย่างเที่ยงตรงมากขึ้น (Patton 1990, p. 464-466 อ้างใน ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ สุภาพฉัตรภรณ์ 2553, น. 259)

กระบวนการวิจัยเพื่อศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” แสดงไว้ดังแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 3.1 แสดงกระบวนการดำเนินการวิจัย (Research Process)

บทที่ 4

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

“ตถาคตา : มันเป็นเช่นนั้นเอง”

จงอยู่กับ โลก รู้เท่าทัน โลก เข้าใจ โลก และเห็นความจริงจาก โลก ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง

ในส่วน of บทที่ 4 ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาและอธิบายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทเชิงพื้นที่ของงานวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” โดยอาศัยข้อมูลในพระไตรปิฎก ข้อมูลตามพระธรรมวินัย ข้อมูลตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมายของแต่ละประเทศ เป็นตัวแสดงในการกำหนดบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง โดยพื้นฐานแล้วสังคมนมนุษย์กับการปกครอง (สุพิทวง ธรรมพันทา 2540, น.33) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกัน เพราะธรรมชาติของมนุษย์เป็นที่ยอมรับกันว่า ตั้งแต่เกิดขึ้นมีบน โลกมนุษย์ก็ได้แสดงสัญชาตญาณของสัตว์สังคมที่ปรารถนาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวก เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกแก่กันและปรารถนาความสุขทางใจจากการมีวงสมาคมมากกว่าอยู่ตามลำพัง การที่มนุษย์มีสังคมที่ต้องอยู่ร่วมกันนั้นมีความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ที่จำเป็นต่อตัวมนุษย์เองโดยมีเหตุผลสำคัญดังต่อไปนี้ (วราคม ที่สุกะ 2527, น. 110-112)

1. ธรรมชาติด้านสังคมของมนุษย์ (Human Social Nature) มนุษย์ต้องการดูแลเอาใจใส่ทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานในการเลี้ยงดู เริ่มจากการอยู่ในครรภ์มารดาเป็นเวลา 9 เดือน กว่าจะเกิดกำเนิดมาสู่ โลก เมื่อเป็นทารกแล้วก็ต้องอาศัยมารดาและผู้อื่นอีกหลายปีกว่าจะแข็งแรงพอที่จะดูแลตัวเองได้ ซึ่งต้องใช้เวลา 10 ปีหรือ 10 - 20 ปี ก็มีในการพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมในการดำรงตนอยู่ในสังคม

2. ความต้องการของมนุษย์ในเรื่องปัจจัย 4 (Human Needs) มนุษย์ต้องการแสวงหาปัจจัย 4 คือ อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม บ้านที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค โดยร่วมมือกันแสวงหาจึงมีความสะดวกและปลอดภัย

3. มนุษย์เป็นสัตว์มีวัฒนธรรม (Culture Creature) มนุษย์มีเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มหรือชุมชน เช่น ภาษา การแต่งกาย เป็นต้น ซึ่งเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ประจำกลุ่มต่างๆ ของมนุษย์ สมาชิกของแต่ละกลุ่มหรือสังคมต้องเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดเหล่านี้หรือเรียกอีก

อย่างหนึ่งว่า วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เพื่อแสดงออกถึงกริยามารยาท ท่าทาง นิสัยใจคอ อันเป็นแบบเดียวกันในกลุ่มหรือสังคมนั้นๆ

4. ความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน (Consciousness of Kind) การมองเห็นบางสิ่งบางอย่างร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำมาซึ่งความรู้สึกร่วมกัน “เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” จึงรวมกันอยู่เป็นกลุ่มหรือชุมชน

5. ความต้องการความอบอุ่นปลอดภัย (Security) การอยู่อย่างโดดเดี่ยวของมนุษย์นำมาซึ่งความหวาดกลัว หวาดระแวง ขาดความปลอดภัย เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันจะมีความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัยมากกว่า เมื่อมีภัยอันตรายใดๆ เกิดขึ้นก็สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ และสามารถช่วยกันหาปัจจัย 4 ได้ดีกว่าการหาอย่างโดดเดี่ยว

ทั้งนี้เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันอยู่จนเกิดสังคมหรือกลุ่มขึ้น การดำรงอยู่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกทั้งหมดในสังคม ฉะนั้นการปกครองจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในสังคมมนุษย์

แต่ในที่นี่ ผู้วิจัยได้เน้นการศึกษาที่ พระสงฆ์เป็นหลัก โดยอิงอาศัยข้อมูลในพระไตรปิฎก ข้อมูลตามพระธรรมวินัย ข้อมูลตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมายควรมีบทบาทอย่างไรที่จะสอดคล้องกับสภาพการณ์จริงตามแบบแห่งพุทธศาสนา โดยทำการศึกษามหาวิทยาลัยของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละประเทศ ดังนี้

1. พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า 7 ประเทศ 4 ในนั้นที่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ ไทย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่เมียนมาร์ก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของเมียนมาร์ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมินำโดยพระโสณและพระอุตตร พระเถระชาวอินเดียเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบนี้จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ประเทศลาวถือได้ว่าเป็นประเทศที่ใกล้ชิดกับประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างกันนักเนื่องจากเคยเป็นเมืองขึ้นต่อสยามมาก่อนนับถือพุทธศาสนาแบบมหายานมาเมื่อถูกจีนรุกรานจึงได้อพยพมาอยู่ในดินแดนล้านช้าง

ต่อมาอีกหลายร้อยปีกลุ่มคนลาวก็กลับมาเป็นนับถือศาสนาผีสงเทวดาดังเดิม เมื่อปี พ.ศ. 1896 (ค.ศ.1353) พระเจ้าฟ้ารุ่งขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ 28 ของราชวงศ์ล้านช้าง พญาสามแสน ไททรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก เช่น ทรงสร้าง วัดมโนรมย์วัด อุโบสถ หอสมุด โรงเรียนปริยัติธรรม เป็นต้น พระพุทธศาสนาในยุคของพระเจ้าเชษฐาธิราชนับว่า มีความเจริญสูงสุดทรงได้สร้างวัด สำคัญมากมายในกำแพงเมืองมีวัดอยู่ประมาณ 120 วัดและยังได้ สร้างวัดพระแก้วซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกตที่นำมาจากเมืองเชียงใหม่สมัยนี้ ราชอาณาจักรไทยได้มีความสัมพันธ์ ลาวอย่างแน่นแฟ้น (กำพล จำปาพันธ์ 2558 : 56)

อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนายังเข้าไปสู่ประเทศเมียนมาร์ด้วยเช่นกัน ชาวเมียนมาร์ เชื่อว่า สุวรรณภูมิ มีศูนย์กลางอยู่ที่ เมืองสะเทิม ทางตอนใต้ของเมียนมาร์จากประวัติศาสตร์ ได้ทราบว่า พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในเมียนมาร์ในราว พุทธศตวรรษที่ 6 เพราะ ได้พบหลักฐาน เป็นคำจารึกภาษาบาลี นักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่ง ชื่อว่า ตารนาถ เห็นว่า พระพุทธศาสนาแบบ เถรวาทได้เข้ามาสู่เมืองเมียนมาร์ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ต่อมาได้มีพระสงฆ์ฝ่ายมหายาน ซึ่งเป็นศิษย์ของพระวสุพันธู ได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบมหายานลัทธิตันตระ เข้าไปเผยแพร่ ใน ครั้งนั้น เมียนมาร์มีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง มีชื่อเรียกชาวเมียนมาร์ว่า "มรัมมะ" ส่วนพวกมอญ หรือ ตะเลง ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อ "สะเทิม" (สุธรรมวดี) และถิ่นใกล้เคียงรวมๆ เรียกว่า รามัญประกาศ จนพระพุทธศาสนาทั้งแบบมหายาน และแบบเถรวาทเจริญรุ่งเรืองในเมียนมาร์ เป็นเวลาหลายร้อยปี ตลอดจนอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาได้ขยายไปสู่ประเทศกัมพูชาถือว่าเป็นประเทศที่พระพุทธศาสนา ได้เผยแพร่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ เป็นดินแดนแห่งแรกที่ได้เอาพุทธศาสนาจากอินเดีย และได้รับอิทธิพล ในด้านความเจริญทางด้านจิตใจมาจากประเทศอินเดีย ศาสนาแรกที่เป็นศาสนาสำคัญของชาว กัมพูชา คือ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาที่รองลงมา คือ พระพุทธศาสนา ศาสนาทั้งสองนี้ ได้วางรากฐานลงในประเทศนี้เป็นครั้งแรก และในปัจจุบันนี้ ก็ยังแผ่อิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง ประชากรส่วนใหญ่ยังคงนับถือศาสนาทั้งสองนี้อยู่ ตามประวัติศาสตร์ของกัมพูชา (ธรรมะไทย 2562)

อีกทั้งประเทศที่อยู่แถบสุวรรณภูมิที่ได้รับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้ามานั้นคือ ประเทศไทยได้นำแบบแผนในการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ทศนคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ วัฒนธรรม เข้ามาสู่สังคมไทยและคนไทยด้วยเช่นกัน ผู้ปกครองของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีการ นำเอาพุทธศาสนามาเป็นแบบแผนในการปกครอง เช่น ในสมัยของพระยาลิไท พระองค์ทรงนำคำ สอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการปกครองบ้านเมือง ได้ทรงนิพนธ์วรรณคดีทาง พระพุทธศาสนาเรื่องเตภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง เพื่อสร้างเจตคติที่ดีลงในจิตใจของผู้ที่อยู่ใต้ การปกครองให้รู้จักบาป บุญ การสร้างคุณดี และอยู่ใน โอวาทของผู้ปกครองอย่างผาสุก พุทธศาสนามีตัวแทนทางศาสนา คือพระสงฆ์ ซึ่งในอดีตพระสงฆ์และวัดเป็นสถานที่ศึกษาหา

ความรู้เป็นแหล่งรวมตำราเพื่อการศึกษา อีกทั้งพระสงฆ์ที่มีความรู้มีศิลปวิทยาการโหราศาสตร์ ได้เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการต่างๆ รวมไปถึงการนำความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ทางพระพุทธศาสนาลงไปสู่ประชาชนที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ในสำนักเรียนของวัดต่างๆ ไม่เพียงเท่านั้นพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำในเรื่องของการทำพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นผู้นำของชาวบ้านในการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การสร้างศาลา การตั้งโรงเรียนภายในวัด ฯลฯ ในชนบทบางท้องถิ่นในเหตุการณ์แห่งการเพาะปลูก พระสงฆ์ก็ยังช่วยเป็นแรงในการ คำนวณ เกี่ยวข้าว เพื่อช่วยชาวบ้านอีกแรง จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญเป็นทั้งผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง คำสอนในพระพุทธศาสนาได้เข้าตั่งมั่นในจิตใจของคนไทยจนเป็นประเพณีหรือเป็นนิสัย (พิจิตร จิตตวณฺโณ 2550, น. 46)

ดังนั้นพุทธศาสนามีความรุ่งเรืองมากในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หลังจากนั้นพุทธศาสนาได้เลือนหายไปทีละสาย แม้ประเทศศรีลังกาที่พุทธศาสนามีรากฐานมั่นคงในยุคนั้นก็เสื่อมสลายลงจนเหลือที่มั่นสุดท้ายในแผ่นดินสุวรรณภูมิอันเป็นผลงานการวางรากฐานของพระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีพระโสณะและพระอุตระเป็นหัวหน้า (พระวิจิตรธรรมมาภรณ์ (เทอด วงศ์ชะอุ่ม) 2556) จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาในแผ่นดินสุวรรณภูมิมี ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ และไทยนั้น เริ่มเสื่อมถอยลง เพราะการเมืองของประเทศนั้นๆ และการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่จนพุทธศาสนาที่เป็นที่พึ่งของสังคมประเทศเริ่มมีอิทธิพลลดน้อยถอยลงตามลำดับ

1.1 ความเกี่ยวเนื่องพระพุทธศาสนากับการเมือง

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแยกไม่ได้ ไม่ว่าจะประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ส่วนพุทธศาสนาในประเทศลาวนั้นมีเสื่อมโทรมเนื่องจากได้รับการบีบบังคับ ทลายจากทางการเมือง เช่น ในคราวที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองประเทศลาว ได้ทำการปฏิวัติใหม่ ได้ทำลายล้างสถาบันสำคัญของประเทศ ได้แก่สถาบันศาสนา และสถาบันกษัตริย์ มีพระสงฆ์ถูกฆ่าตายจำนวนมากมาย บางส่วนต้องลี้ภัยออกมาเพื่อเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ และเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ได้รับการสนับสนุนจากทางการเมืองเช่นเดียวกัน ทั้งที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบัน เมียนมาร์ก็เช่นเดียวกันถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ในปี พ.ศ. 2504 มีการออกกฎหมายรับรองว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายอื่น ๆ อีกมากเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (ธรรมะไทย 2562)

ปัจจุบันนี้ประเทศเมียนมาร์โดยการปกครองของรัฐบาลทหารเมียนมาร์ หรือ SLORC (State Law and Order Restoration Council) ได้ถูกประณามว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการ โดยการปกครองที่ใช้อำนาจเป็นใหญ่ได้ทำการกดขี่ประชาชนและพระสงฆ์อย่างไร้จิตสำนึกทางด้านมนุษยธรรม ในครั้งที่รัฐบาลทหารได้ยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2531 ที่ไม่

ยอมรับการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ โดยครั้งนั้นพรรคของนาง อองซาน ซูจี เป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกยึดอำนาจโดยรัฐบาลเผด็จการทหารของเมียนมาร์ ปัจจุบันนี้ทางพระภิกษุสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการต่อสู้อย่างสันติเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยได้จัดตั้งสหภาพยุวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ (All Burma Young Monks' Union) ในเขตปลดปล่อย โดยมีพระภิกษุคณะสงฆ์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของสหภาพยุวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ ในเขตปลดปล่อย ได้พิมพ์เอกสารและข้อเขียนเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนกับรัฐบาลทหารเมียนมาร์ อีกทั้งความเกี่ยวเนื่องพระพุทธศาสนากับการเมืองเข้ามาสู่ประเทศกัมพูชาอีก 1 ประเทศ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพราะในอดีตกาลพระมหากษัตริย์ทรงปกครองบ้านเมือง โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทาง แม้ว่าในอดีตจะมีการนับถือพุทธศาสนาร่วมกับศาสนาพราหมณ์ แต่ก็ไม่ได้เกิดความขัดแย้งใด ๆ แต่กลับเอื้อต่อกัน เป็นประโยชน์ต่อการปกครอง หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นอุปกรณ์สำคัญในการปกครองให้ประชาชนอยู่กันอย่างสงบสุข ปกครองให้เป็นปึกแผ่นได้โดยง่ายแม้ในปัจจุบัน รัฐบาลก็ได้เอาใจใส่กิจการพระศาสนาพอสมควร พระสงฆ์ได้มีอิทธิพลทางการเมืองอยู่มาก เมื่อมีเหตุการณ์วิกฤตทางบ้านเมือง พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการเดินประท้วง รัฐบาล ทางด้านการศึกษา ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา พระสิหนุราช อันเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ชาวเขมรอีกด้วย สูดท้ายความเกี่ยวเนื่องพระพุทธศาสนากับการเมืองเข้ามาสู่ประเทศไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาในช่วงที่มนุษย์ถูกกดขี่อสรภาพ มีการถือขึ้นวรรณะ เป็นการจำกัดสิทธิ และหน้าที่ของมนุษย์ ยังผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนชั้นของอินเดียในสมัยนั้น ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชนชาติอริยกะ ซึ่งเป็นผู้ผูกขาดอำนาจแต่เพียงฝ่ายเดียว จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้อุบัติขึ้นในโลก ทรงปฏิเสธการถือขึ้นวรรณะทั้ง 4 คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ สูทร ด้วยการยึดถือหลัก “อาวุโส” เป็นประการสำคัญ (ประสิทธิ์ จันรัตน์ 2539, น. 3) การเมืองและสันติภาพเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ให้ความสำคัญที่จะปลดปล่อยมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทรงต่อสู้กับแนวทางการปกครองที่ถือขึ้นวรรณะ การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มาสู่ความเสมอภาคกันและมีเสรีภาพในการดำรงชีวิตพระพุทธศาสนาจึงมีแนวทางและหลักการที่จะนำพาชาติบ้านเมืองให้บรรลุเป้าหมายที่สงบสุขมีสันติอย่างแท้จริง โดยให้ฝ่ายปกครองและสมาชิกของสังคมนั้น ๆ หรือประเทศชาตินั้น ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติธรรมตามแนวทางที่จะช่วยพวงความอยู่รอดปลอดภัยให้เกิดแก่ชาติบ้านเมืองเป็นอันดับแรก จะเป็นสภาพเอื้อให้สมาชิกทุกคนในประเทศนั้นมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น และมีจิตใจมุ่งไปสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ด้วยการเมืองในโลกเป็นเรื่องของการแบ่งสรรผลประโยชน์และอำนาจ จึงจำเป็นต้องสะสมผู้คนพวกพ้อง เงินทอง ข้าวของ แม้กระทั่งอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ เพราะหากตกลงกันด้วยดีไม่ได้

ก็ต้องข่มขู่ด้วยวิธีการที่รุนแรงไปตามลำดับ จนกระทั่งการสู้รบขนาดเล็กไปจนถึงสงครามขนาดใหญ่ลามไปทั่วโลก การเมืองทางโลกจึงเป็นการแสดงพลังอำนาจทุก ๆ วิถีทางเพื่อจะได้เหนือคู่ต่อสู้อันจะทำให้สามารถแย่งชิงผลประโยชน์ในสัดส่วนที่มากกว่าคนอื่นเพราะเหตุแห่งการมีกำลังอำนาจมากกว่าคนอื่นพระพุทธศาสนากลับมีแนวคิดตรงข้ามกับการแสวงหาอำนาจที่มากกว่าผู้อื่นแต่มุ่งเน้นในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังท่านองค์ดาไล ลามะ ผู้นำพุทธศาสนาของทิเบต ได้กล่าวว่

มวลมนุษยชาติที่ถือกำเนิดเกิดมาบน โลกใบนี้ย่อมถือว่าเป็นสมาชิกของครอบครัวเดียวกัน คือครอบครัวโลกมนุษย์ และเช่นเดียวกับสมาชิกทั้งหลายของครอบครัวทั่วไปครอบครัวหนึ่งเราจึงมีบุคลิกภาพที่ไม่เหมือนกัน พร้อมกับความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพนั้น เราจึงมีความแตกต่างกันทางด้านสติปัญญา ความสนใจ และวัฒนธรรมประเพณีตามมา แต่ถึงเราจะมี ความแตกต่างกันอย่างไรเราก็คงเป็นมนุษย์ผู้หนึ่งเช่นเดียวกับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ กล่าวคือ เราต้องการความสุขและเกลียดความทุกข์ความเจ็บปวด และที่สำคัญคือเราต่างมีสิทธิเสรีภาพในการที่จะแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์เท่ากัน

วัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนาก็เพื่อรับใช้และเอื้อประโยชน์แก่มนุษยชาติตามทัศนะของชาวพุทธ การพยายามทำให้คนอื่นกลับใจหันมานับถือศาสนาพุทธไม่ใช่เป็นการกิจอันสำคัญอะไร และไม่สามารถเทียบเท่าได้กับการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับมนุษยชาติ พระพุทธองค์ทรงอุทิศพระองค์เป็นแบบอย่างให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นถึงความเป็นผู้มี ความพอพระทัย และความอดทน ในการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชาวโลกอย่างเสียสละ พระพุทธองค์ให้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เป็นสำคัญ ถ้าเรามีความสามารถช่วยเหลือได้ แต่ถ้าไม่สามารถช่วยได้ เราก็อย่าเบียดเบียนเขา หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ สันติภาพภายในตัวของมนุษย์ ถ้าเรามีสันติหรือความสงบในหัวใจเราก็สามารถต่อสู้กับปัญหาภายนอกได้ ด้วยความสุ่มรอบคอบและด้วยปัญญา เราจะเป็นคนที่ข่มสู้ปัญหา พระพุทธศาสนาสอนให้เรารักกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน มีความอดทน ไม่เบียดเบียนกัน และคำสอนที่สำคัญที่ทำให้เรามีสันติภาพภายในคือหลักของอิทัปปจยตาที่สอนว่า “สรรพสิ่งอิงอาศัยกันและกันตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง”

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขแต่การจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนั้นสมาชิกของสังคมจะต้องร่วมกันให้เกิดการปกครองที่ดี ดังคำกล่าวของพระธรรมปิฎกที่ว่า สมาชิกของรัฐผู้มีส่วนร่วมให้เกิดการปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย ประสิทธิภาพของคำสอนของพระพุทธเจ้าในการต่อสู้ทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา คือ มหาตมะ คานธี ท่านได้นำเอาหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็น อหิงสาธรรม ในฐานะที่เป็นอาวุธที่มีประสิทธิภาพ ในความพยายามต่อสู้ทางการเมือง ท่านได้แสดง

แก่ชาวโลกถึงอหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) และความอดทนสามารถใช้ต่อสู้กับความไม่ยุติธรรม และการยึดครองทุกชนิดในโลกที่แวดล้อมไว้ด้วยแนวคิดที่หลากหลายและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ทั้งทางภาษาและศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญต่อการเมืองการปกครองที่จะให้มวลมนุษยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการ ความคิด และเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติทั้งผู้ปกครองรัฐและประชาชนในรัฐ รวมทั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วโลก เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นแก่โลกได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามหากกล่าวว่าพุทธศาสนาไม่เกี่ยวกับการเมือง คงเป็นคำกล่าวไม่ถูกต้องแม้แต่พระบรมศาสดาทรงสละราชสมบัติและทรงสละทางโลกออกบรรพชาทรงแสวงหาธรรมอันเป็นเครื่องหลุดพ้นก็จริงตามพุทธประวัติ แต่เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วยังทรงสอนวิธีการปกครองที่ชอบที่ถูกใช้ได้ทุกกาลทุกสมัย ดังนั้นพระพุทธเจ้าไม่เกี่ยวกับการเมืองย่อมไม่ถูกต้อง เพราะที่ได้นำมากล่าวแล้วข้างต้นเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนานั้นเกี่ยวกับการเมืองอย่างยิ่งและลัทธิการเมืองตลอดจนรัฐประศาสน์นโยบายต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้นั้นเป็นของดีและของจริงที่ใช้ได้ทุกกาลสมัย สมควรที่นักการเมืองในปัจจุบันจะได้ค้นคว้าศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจแทนที่จะเข้าใจผิดไปว่าพุทธศาสนาไม่เกี่ยวกับการเมืองแล้วละเลยเสียไม่สนใจ เมื่อปัญหาทางการเมืองเกิดขึ้นก็ไปค้นคว้าหาคำตอบปัญหานั้นจากที่อื่น คำตอบที่ได้มานั้นเมื่อนำมาใช้กับคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ก็ย่อมจะบกพร่องใช้ได้ไม่เต็มที่ (คึกฤทธิ์ ปราโมช 2548)

1.2 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการทางการเมือง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการทางการเมืองบทบาทของพุทธศาสนาในประเทศลาวในยุคคอมมิวนิสต์ครอบครอง คือการเอาพระสงฆ์เป็นเครื่องมือทางการเมือง เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพเชื่อถือ โดยให้พระสงฆ์เผยแผ่แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ และจัดให้มีการปาฐกถาในที่ต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์ร่วมอยู่ด้วยในการเผยแผ่แนวคิดคอมมิวนิสต์นั้น ถูกบังคับให้ประยุกต์คำสอนทางพุทธศาสนาเข้ากับคำสอนของคอมมิวนิสต์ พระสงฆ์หลายรูปจำเป็นต้องทำตามบางรูปขัดขืนจะถูกฆ่าตายอย่างโหดเหี้ยม ซึ่งแตกต่างจากพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชาวเมียนมาร์อย่างมาก คือชาวเมียนมาร์นิยมให้ลูกบวชเป็นสามเณรมาตั้งแต่อายุน้อย ๆ เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนนาน ดังปรากฏในอดีตว่ามีพระเถระนักปราชญ์ชาวเมียนมาร์หลายรูปที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ให้การช่วยเหลือแก่ประเทศลังกาในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา เมียนมาร์จึงมีความศรัทธา

เลื่อมใสในพระศาสนามากนิยมสร้างเจดีย์พระมหากษัตริย์ในอดีตได้ทุ่มเทสร้างวัดวาอารามมากมาย วัดจึงถือเป็นศูนย์กลางการศึกษาโดยแต่ละวัดจะมีโรงเรียนถือว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาและรวมถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับประเทศไทยในอดีต ประเพณีและวันสำคัญของเมียนมาร์ เช่น งานประเพณี และเทศกาลประจำปีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม สิ่งก่อสร้าง เช่น วิหาร เจดีย์ หรือปูชนียสถานอื่น ๆ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมของจิตใจของเมียนมาร์และยึดพระพุทธศาสนาเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต หากพูดถึงก็มีลักษณะคล้ายๆ กับพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อประชาชนประเทศกัมพูชาแม้ว่าบ้านเมืองจะตกอยู่ในภัยสงครามการแก่งแย่งระหว่างผู้มีอำนาจไม่เคยขาดสาย ประคองตั้งว่าดินแดนเขมรเป็นดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ในความตระกะกำลำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ในความตระกะกำลำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับการเสี่ยงตายจากสงครามบางครั้งต้องแยกพ่อแยกแม่ แยกพี่แยกน้องกัน หรือเสียชีวิตจากกันก่อนเวลาอันควร เนื่องจากความโหดร้ายของสงคราม อันเกิดจากกองกำลังหลายกลุ่มที่คอยประหัดประการกัน ถึงแม้ว่าในช่วงที่เขมรแดงเรืองอำนาจในกัมพูชา ได้ล้มล้างพระพุทธศาสนา โดยหวังจะให้สิ้นซาก แต่ก็ทำลายได้เพียงแค่รูปแบบและส่วนประกอบภายนอกเท่านั้น ไม่สามารถทำลายพุทธศาสนาที่มีอยู่ในใจคนเขมรได้ เพราะได้ฝังลึกอยู่ในใจเป็นเวลาช้านานมรดกอันล้ำค่าที่พุทธศาสนามอบให้กับกัมพูชานั้น มีค่าเกินกว่าจะนับได้ เพราะได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนเขมรไปแล้ว มีอิทธิพลต่อแนวคิดหรือการสืบทอดกันมา วิถีชีวิตของชาวเขมรวัดวาอารามต่าง ๆ ได้เป็นที่พึ่งเป็นศูนย์กลางเผยแผ่ของชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่ามากมาย เช่น นครวัด นครธม เขาพระวิหาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาที่เป็นมรดกสำคัญในประเทศกัมพูชา (ธรรมะไทย 2562)

เรียกได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภารกิจของพระภิกษุสงฆ์นับแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้เที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (ส.ส.15/428/130) พระพุทธศาสนาฝังรากลึกอยู่ในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย เนื่องจากเป็นกลุ่มประเทศในพื้นที่ใกล้เคียงกับประเทศอันเป็นต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนา คือ ประเทศอินเดีย พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือประเทศไทยในปัจจุบัน ในระหว่างที่มีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่ได้เริ่มส่งพระ โสณ และพระอัครเถระเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทในประเทศไทย (พระรพีพัล กุลวฑฒโน 2557 : 20) ซึ่งเป็น 1 ในคณะพระธรรมทูต 9 สาย ของพระเจ้าอโศกมหาราชที่มีพระประสงค์ส่งคณะพระธรรมทูตออกไปให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางมากขึ้นในกลุ่มประเทศต่างๆ ใกล้เคียงในยุคสมัยนั้นกาลเวลาล่วงเลยมาจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้

ว่างานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงขยายในทวีปเอเชียมีผลสัมฤทธิ์ที่สูง ดังจะเห็นได้ว่าในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศ ใต้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของชาติ งานเผยแผ่ศาสนาในยุคหลัง เริ่มมีการขยายไปยังกลุ่มโลกตะวันตกก่อปรกกับการเดินทางและการติดต่อสื่อสารมีความสะดวกสบายมากขึ้น จึงช่วยให้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ พบว่าหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาสำคัญประจำชาติ (European News, January 2001 p. 5) รวมทั้งเกิดกระแสการนำหลักการปฏิบัติสมาธิไปประยุกต์ใช้ในงานสาขาอาชีพต่างๆ ในบางประเทศ เช่น ในประเทศอังกฤษ ได้มีการนำหลักการทำสมาธิในเชิงพุทธไปสอนในโรงเรียนประถมในประเทศอังกฤษ รวมทั้งได้จัดชั่วโมงการนั่งสมาธิลงในตารางเรียนประจำสัปดาห์ ในหลายโรงเรียน (BBC News 2016) ในประเทศแคนาดา มีกลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจบางเขต ได้มีกิจกรรมนั่งสมาธิร่วมกันทุกเช้าก่อนออกไปทำหน้าที่ดูแลรักษาบ้านเมือง (Huff Post Canada 2016)

จะเห็นได้ว่าแนวทางการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนั้น ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงศาสนาแก่ผู้ที่ได้รับการเผยแผ่ หากแต่มุ่งเน้นถึงการแบ่งปันความสุขทางจิตใจและความร่มเย็นภายในให้แก่เพื่อนร่วมสังสารวัฏ ดังพุทธจริยาและจริยาของพระอรหันต์สาวกทั้งหลายที่มีวิริยะอุตสาหะจาริกด้วยมีเป้าหมายคือการชี้แนะทางแห่งความสุขแก่มวลมนุษย์ (คมคาย คุมพันธ์ 2547, น. 40)

1.3 พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมือง

พระพุทธศาสนาตัดแยกออกจากชาติไม่ได้และพระสงฆ์สามเณรลาว ตัดแยกออกจากชาติโยมลาวบรรดาเผ่าไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติลาวผ่านมาได้กล่าวชัดแล้วว่าพระสงฆ์ลาวในทุกยุคสมัยล้วนถือกันธงชาติเป็นชีวิตจิตใจและถือศีลธรรมเป็นปัจจัยเข้าร่วมในการนำเอาเอกราชลาวกลับคืนมาและสนับสนุน พรรค รัฐ สร้างบ้านแปงเมืองเพื่อความผาสุกของชาติโยมลาวบรรดาเผ่า และความศิวิไลซ์ของชาติ (องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว 2547: 2) คำปรารภที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่งของ พระพุทธศาสนาที่มีต่อชาติและประชาชนลาวการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในลาวนั้น นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญที่มีต่อประชาชนและชาติแล้ว ส่วนหนึ่งยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทและการเปลี่ยนแปลงทางหน้าที่ของ พระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม การเมืองและวัฒนธรรมในลาว อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น เมียนมาร์ กัมพูชา และไทย ล้วนเป็นอุดมการณ์ที่เอาความเชื่อพระพุทธศาสนาและความชอบธรรมการนำคติพุทธมาอธิบายอาณาจักรที่เรียกว่า "จักรวาลทัศน์แบบพุทธ" หรือ "Buddhist Cosmology" สรุปสั้นๆ ว่าจักรวาลทัศน์ของพุทธ จะเห็นว่ามี การนำเสนอเหนือกว่าศาสนา คือนำเสนอแบบมองเอกภาพและเชื่อมโยงกันระหว่างโลกมนุษย์ที่เป็นจุลภาค กับจักรวาลที่

เป็นมหาก จุฬามายของมนุษย์ ที่อยู่ภาวะเหนือโลกได้ คือความฝันใหม่ของชนชั้นนำที่กุม ทรัพยากร ศาสนาก็คือบรรดาลักษณะเฉพาะของชุมชนท้องถิ่น ตอนพุทธเข้ามาก็สามารถผนวก กลืนและซึมซับศาสนาท้องถิ่นเข้ามาได้ เพียงแต่ศาสนาพุทธมีวิถีคิดวิเคราะห์ที่ซับซ้อนกว่า สามารถจำแนก แบ่งชั้นตอน มีฐานะทำให้เรื่องราวในสังคมมีลักษณะหลากหลายประการต่อมา ไม่มีการแบ่งแยกกฏศีลธรรม และกฎแห่งโลกวัตถุ คือไม่มีการแบ่งแยกระหว่างโลกทางศาสนากับ อาณาจักร คือ คำอธิบายสามารถผนวกเรื่องราวโลกกับทางธรรมให้ไปด้วยกันได้ คือทุกศาสนา แต่ละศาสนาก็ทำหน้าที่ คือศาสนาพุทธถึงการหลุดพ้นเรื่องราวโลก แต่ถ้าไม่เป็นทางโลกก็มองในแง่ ของการอธิบายการเมือง ให้ดูที่การอธิบายเรื่องอำนาจ เพราะเป็นหัวใจของอำนาจรัฐและผู้ปกครอง (ประชาไท 2562)

พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะเป็นสถาบัน สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมหรือประเทศมีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรมที่ เกี่ยวข้องกับธรรมชาติปัญหาและความเป็นอยู่ของทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมส่วนที่เกี่ยวกับ ความเป็นอยู่และความต่อเนื่องของสังคมพระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างบูรณาการ ความชอบธรรมให้เกิดขึ้นของสังคมที่เป็นสถาบันถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมให้ เกิดขึ้นสู่สังคมในระบบการเมืองการปกครองแบบใดแบบหนึ่งปัญหาความชอบธรรมในอำนาจการ ปกครองเป็นปัญหาที่สำคัญที่ผู้ปกครองต้องคำนึงถึงตลอดเวลา คือความชอบธรรมในอำนาจ ปกครองมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อที่ว่ารัฐบาลหรือผู้ปกครองมีสิทธิที่จะปกครองและผู้อยู่ใต้การ ปกครองยอมรับสิทธิและอำนาจปกครองนั้นความชอบธรรม จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้ปกครองสามารถ น้อมนำให้ผู้อยู่ใต้การปกครองมีความเชื่อและศรัทธาในสถาบันผ่านกระบวนการทางการเมือง กฎระเบียบ วิธีการปกครอง การกำหนดและดำเนินนโยบายของรัฐบาลเป็นสิ่งที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและความเป็นข้อผูกพันทางศีลธรรมที่จะต้องปฏิบัติตาม ระบบ กระบวนการและการตัดสินใจทางการเมือง สอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานที่สังคมยึดถือ

สรุปได้ว่า แนวความคิดทางการเมืองแบบพุทธ คือการนำอำนาจทางการเมือง เพื่อหาความชอบธรรมให้เกิดขึ้นถ้าหากจะมองแบบรัฐศาสตร์ก็คือกฎที่ทำให้ผู้ปกครองหรือรัฐ สามารถแยกแยะระหว่างรัฐที่ชอบธรรม กับชุมชนใจ แล้วทำให้อำนาจที่เป็นธรรม กับอำนาจ อธรรม สามารถที่จะแยกจากกันได้

1.4 พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง หากกล่าวถึง คือการใช้ หลักธรรมในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความขยันอดทน ประหยัด อุดม มีวัฒนธรรมประเพณี ที่ดีงามลักษณะของประเทศลาวปัจจุบันอยู่ในฐานะประเทศปิด

ระบบเศรษฐกิจเป็นการพึ่งพาตัวเองมากกว่าการพึ่งพาจากต่างประเทศเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นระบบเกษตรกรรม จากการนำหลักธรรมคำสั่งสอนที่สอนด้วยเรื่องเศรษฐกิจ การค้าขายได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดแม่แต่ในเมียนมาร์ กัมพูชา และไทย ถือเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมความเชื่อของชาวพุทธทั่วไปในประเทศต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น รวมถึงการนำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และนำหลักธรรมหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรานับแต่เกิดจนตาย ครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนความเชื่อ ความนิยมความรู้ กติกาทั้งหลายทั้งปวงที่สมาชิกของสังคมได้ตกลงร่วมกันไว้ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความดีงาม และการปฏิบัติตามความคาดหวังของผู้อื่น วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม มีวิวัฒนาการสืบทอดกันเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมต้องมีการเรียนรู้ แม้ว่าเป็นการเรียนรู้ แบบไม่รู้ตัว การเมืองก็ย่อมมีความสำคัญต่อสังคม วัฒนธรรม สำหรับมนุษย์อย่างเราเมื่อพิจารณาได้จากนิยามของ อริสโตเติลที่ว่า “มนุษย์คือสัตว์สังคม” (Man is by nature a social animal) (ธรรมนุญ เฟื่องทอง 2549) วิวัฒนาการและโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม มนุษย์หลีกเลี่ยงการเมืองไม่ได้เพราะการเมืองนั้นช่วยจัดระเบียบทางอำนาจให้กับมนุษย์จนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพในการประกอบกิจการต่างๆ ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความซับซ้อนมีอิทธิพลต่อรูปแบบการเมืองและการปกครองเป็นลูกโซ่กันไป อย่างไรก็ตามเราอาจมองการเมืองว่าผูกติดกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในมิติของชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม ปฏิบัติการทางชนชั้นประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการรักษาหรือการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของพลังทางชนชั้นต่างๆ ที่เข้ามาต่อสู้กัน ในพื้นที่ของรัฐแต่ละรูปแบบนำไปสู่ความขัดแย้งและการต่อสู้กันทางชนชั้นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเก่าที่ใช้อยู่ในสังคมปัจจุบัน เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอาทิเช่น วัฒนธรรมการเลือกตั้ง วิธีการเลือกตั้ง ความเชื่อในการเลือกตั้ง หรือ อีกตัวอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม เป็นต้น ผู้คนก็ยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง ไม่ได้คิดว่าตนมีบทบาทหรืออิทธิพลทางการเมืองต่อระบบ การแสดงบทบาททางการเมืองมักถูกกระตุ้นด้วยผลประโยชน์แทนการแสดงสิทธิทางการเมือง โดยแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การไปเลือกตั้ง การไปชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ทำให้ระบบการเมืองไม่มั่นคง ประชาธิปไตยไม่มีเสถียรภาพ และเป็นระบบหรือการชักจูงทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งเอื้อต่อการเกิดปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นอย่างระบบ

การเมืองในประเทศด้วย เพราะประชาชนไม่ตระหนักในคุณค่าของสิทธิทางการเมืองของตน ผลตามประเทศไทยเกิดความขัดแย้งยากต่อการประสานจากการสำรวจข้อมูลเชิงลึก ผู้ตอบส่วนมากไม่กล้าแสดงความคิดเห็นทางการเมือง โดยเฉพาะการระบุชัดเจนว่าตนเองอยู่กลุ่มการเมืองใด สะท้อนความขัดแย้งในสังคมไทยในมิติทางการเมืองอยู่ระดับที่รุนแรง

สรุปได้ว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ในสังคมมีภาพลักษณ์ของการสร้างความสมานฉันท์คือการนำสังคมเข้าสู่มิติทางการเมือง มีความเห็นต่าง มีความขัดแย้ง กล้าแสดงความคิดเห็น ขอมรับข้อเท็จจริงส่งผลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมการเมืองกระแสสังคมความสมานฉันท์คือการนำหลักพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนให้ประชาชนทำกิจกรรมทางการเมืองในทางที่สุจริตมีประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและส่งเสริม จุดกระแสการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้สังคมเดินหน้าต่อไป

ภาพที่ 4.1 พระพุทธศาสนากับบทบาททางสังคมการเมือง และธรรมแห่งพระราชานักปกครอง

ที่มา : http://chaiwat201149.blogspot.com/2011/12/blog-post_08.html

1.5 บทสรุป

พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นความเชื่อ ทศนคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมทางการเมือง สร้างเจตคติที่ดีลงในจิตใจของผู้ที่อยู่ใต้การปกครองให้รู้จัก บาป บุญ คุณ โทษ การสร้างควมดี และอยู่ในโอวาทของผู้ปกครองอย่างผาสุก พุทธศาสนามีตัวแทนทางศาสนาชื่อพระสงฆ์พระพุทธศาสนากับการเมืองคือหลักการปกครองของ

พระพุทธศาสนา มีประเด็นสำคัญคือการประพุดติปฏิบัติ กล่าวคือ พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมา ในช่วงที่มนุษย์ถูกกดขี่อิสรภาพ มีการถือนักรวรรณะ เป็นการจำกัดสิทธิ และหน้าที่ของมนุษย์ ยังผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนชั้นของอินเดียใน สมัยนั้น ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชนชาติอริยกะ ซึ่งเป็นผู้ผูกขาดอำนาจแต่เพียงเผ่าเดียว จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้อุบัติขึ้นในโลก ทรงปฏิเสศการถือนักรวรรณะทั้ง 4 คือ พรหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ด้วยการยึดถือหลัก อาวุโส เป็นประการสำคัญ ในขณะเดียวกันนั้นการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการทางการเมืองนับแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุ ทั้งหลาย ให้เที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลายพระพุทธศาสนาฝังรากลึกอยู่ในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย เนื่องจากเป็นกลุ่มประเทศใน พื้นที่ใกล้เคียงกับประเทศอันเป็นต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนา คือ ประเทศอินเดีย พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิคือประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชา และไทย ฯลฯ ในปัจจุบัน ในระหว่างที่มีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ส่งพระโสณ และพระอุตตรเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งเป็น 1 ในคณะพระธรรมทูต 9 สาย ของพระเจ้าอโศกมหาราชที่มีพระประสงค์ส่งคณะพระธรรมทูต ออกไปให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางมากขึ้นในกลุ่มประเทศต่างๆ ใกล้เคียงในยุคสมัยนั้น กาลเวลาล่วงเลยมาจนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชา และไทย ยังคงเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง แม้แต่การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น ในสังคม รวมถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและหลักธรรมเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจรวมถึงวิถีชีวิตของ ชาวพุทธในฐานะเป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมหรือประเทศมีความสำคัญต่อประเพณี ทางสังคมและวัฒนธรรมสืบไป

2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา

ประเทศกัมพูชา หรือ เขมร หรือ ก็อมปูเจีย มีชื่อเรียกประเทศอย่างเป็นทางการว่า ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) มีเมืองหลวง คือ กรุงพนมเปญ (Phnom Penh) เป็น เมืองหลวงในปัจจุบัน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา 2561) เป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ เป็นมากกว่า พันปี โดยแต่เดิมเป็นดินแดนของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร ที่มีหลักฐานว่าอพยพมาจากอินเดีย ในฐานะพ่อค้า หรือเพื่อการค้า ผ่านเข้ามาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของคาบสมุทรอินโดจีน

และตั้งถิ่นฐาน ผสมผสานกับคนในท้องถิ่นเดิม และกับคนที่อพยพมาทีหลัง ทั้งในชาติพันธุ์ และทางวัฒนธรรมมีความเจริญเพิ่มขึ้นตามลำดับ ต่อมาได้มีชนอินเดียเข้ามาติดต่อก้าขาย และได้นำเอาวัฒนธรรมอินเดียมาเผยแพร่ด้วย ทำให้กัมพูชารับเอาวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งก็คือพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน (Klot Thyda 2002) จากหลักฐานที่ปรากฏ กัมพูชาเป็นดินแดนแรก ๆ ที่รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเมื่อเข้ามาเผยแพร่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ รวมทั้งได้รับอิทธิพลในด้านความเจริญทางด้านจิตใจมาจากประเทศอินเดียภายหลังการทำสังคายนาครั้งที่ 3 เมื่อปีพุทธศักราช 236 โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นพระประธาน ภายใต้พระราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งมคธรัฐ ภายหลังการสังคายนาครั้งนั้น พระเถระซึ่งเป็นพระประธานก็ได้ส่งสมณทูตไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่างๆ ที่สำคัญคือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้นำพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศสุวรรณภูมิซึ่งเป็นดินแดนของประเทศกัมพูชาในอดีต การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชาได้พัฒนามาทุกยุคสมัย ซึ่งแต่ละยุคสมัยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแตกต่างกัน ไปตามบริบทของสังคมนั้น ๆ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมีความผูกพันทางการเมือง โดยเฉพาะในยุคต้น ๆ เมื่อผู้นำประเทศนับถือศาสนาหรือนิกายไหน ๆ ศาสนาหรือนิกายนั้น ๆ ย่อมมีความเจริญ ส่วนพุทธศาสนิกชนชาวกัมพูชา ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตได้ประยุกต์เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังไม่ละเลิกความเชื่อดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นการเคารพนับถือผสมผสานกันระหว่างศาสนาพราหมณ์ พระพุทธศาสนาเถรวาทและพระพุทธศาสนา มหายาน จนมีการสร้างศาสนสถานเป็นอนุสรณ์สำหรับศาสนาและนิกายนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาในยุคหลังพระนครได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากจากความไม่มั่นคงทางบ้านเมือง ครั้งเมื่อประเทศกัมพูชาตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง ทั้งพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และนักการเมืองทำการเคลื่อนไหวต่อต้านเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และเอกราชในฐานะเจ้าของประเทศ ถึงแม้ว่าในยุคสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ประเทศได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส แต่พระพุทธศาสนายังมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่สำคัญคือผู้นำประเทศได้นำเอาหลักธรรม “สายกลางหรือพุทธสังคมนิยม” เป็นแนวทางการบริหารประเทศ เนื่องจากทฤษฎีนี้อยู่บนพื้นฐานแนวความคิดทางพุทธศาสนาโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวกัมพูชา โดยเน้นหลักความเสมอภาคความเป็นอยู่ที่ดีของคนยากจน และเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งหมายความว่าเพื่อส่งเสริมบารมีทางการเมืองนั่นเอง และทางการเมืองก็มีส่วนในการยกระดับพระพุทธศาสนาให้พัฒนาก้าวหน้า ขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาในยุคสาธารณรัฐเขมร พระสงฆ์ถูกนักการเมืองหลายฝ่ายโฆษณาชวนเชื่อให้เข้าข้าง และเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง จนกระทั่งพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการปฏิวัติในยุคกัมพูชาประชาธิปไตย ที่รู้จักในนามเขมรแดง ซึ่งยุคนี้เองที่พระพุทธศาสนาและความเชื่อถูก

ยกเลิก พระสงฆ์ถูกบังคับให้สึกและสังหารชีวิต ซึ่งเป็นจุดจบของพระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา จนกระทั่งภายหลังรัฐบาลเขมรแดงถูกโค่นล้ม พระพุทธศาสนาได้รับฟื้นฟูอีกครั้ง แต่อยู่ในบริบทข้อจำกัด เนื่องจากผู้ที่ประสงค์บวชจะต้องมีอายุ 50 ปี ขึ้นไป ตามข้อบังคับของภาครัฐ ซึ่งหมายความว่าพระพุทธศาสนาถูกควบคุมอย่างใกล้ชิดจากทางการเมือง ปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้รับการดูแลและสนับสนุนเป็นอย่างดีจากภาครัฐ และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนายังเป็นเครื่องสำคัญทางการเมือง ดังที่พบเห็นเป็นประจำที่นักการเมืองไปพบปะประชาชนได้นิมนต์พระสงฆ์ไปร่วมรับฟังในครั้งนี้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมหลาย ๆ ด้านที่สำคัญคือด้านศีลธรรม (พระสุริเย์ สุธมฺมณเถโร (ยนต์) 2553)

2.1 บริบทเชิงพื้นที่ของประเทศกัมพูชา

ประเทศกัมพูชา (Cambodia) เป็นประเทศตั้งอยู่ในส่วนใต้ของคาบสมุทรอินโดจีน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ 181,035 ตารางกิโลเมตร มีพรมแดนทิศตะวันตกติดต่อกับประเทศไทย ทิศเหนือติดกับประเทศไทยและลาว ทิศตะวันออกและทิศใต้ติดกับเวียดนาม และทิศตะวันตกเฉียงใต้ติดอ่าวไทย เป็นประเทศที่มีประชากรประชากรกว่า 14.8 ล้านคน ถือว่ามากที่สุดอันดับที่ 66 ของโลก มีศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งประชากรกัมพูชานับถือประมาณ 95% ชนกลุ่มน้อยในประเทศมีชาวเวียดนาม ชาวจีน ชาวจาม และชาวเขากว่า 30 เมืองหลวงและเมืองใหญ่ที่สุด คือ พนมเปญ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของกัมพูชา และเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต ที่มีความละม้ายคล้ายคลึงและผูกพันกับไทยมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับของวัฒนธรรมแห่งราชสำนัก ภาษาตัวอักษร คำศัพท์ วรรณคดี นาฏศิลป์ ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิต (Kasetsiri, 2003)

กัมพูชามีการปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ มีพระบาทสมเด็จพระบรมนาถ นโรดม สีหมุนี มาจากการเลือกตั้งโดยราชสภาเพื่อราชบัลลังก์ เป็นประมุขแห่งรัฐ ประมุขรัฐบาล คือ สมเด็จอัครมหาเสนาบดีเดโช ฮุน เซน ผู้ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้นำที่ดำรงตำแหน่งนานที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยได้ปกครองกัมพูชามาเป็นระยะเวลากว่า 25 ปี

ใน พ.ศ. 1345 พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ปราบดาภิเษกตนเป็นพระมหากษัตริย์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของจักรวรรดิขะแมร์ อำนาจและความมั่งคั่งมหาศาลของจักรวรรดิขะแมร์ที่มีพระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติสืบต่อกันมานั้นได้มีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลากว่า 600 ปี กัมพูชาถูกปกครองเป็นเมืองขึ้นของประเทศเพื่อนบ้าน กระทั่งถูกฝรั่งเศสยึดเป็นอาณานิคมในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 กัมพูชาได้รับเอกราชใน พ.ศ. 2496 สงครามเวียดนามได้ขยายเข้าสู่กัมพูชา ทำให้เขมรแดงขึ้นสู่อำนาจ ซึ่งยึดกรุงพนมเปญได้ใน พ.ศ. 2518 กัมพูชาผงาดขึ้นอีกหลายปีให้หลังภายในเขตอิทธิพลสังคมนิยมเป็นสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชากระทั่ง พ.ศ. 2536

หลังจากหลายปีแห่งการโดดเดี่ยว ชาติซึ่งเสียหายจากสงครามก็ได้รวมเข้าด้วยกันอีกครั้งภายใต้ระบอบราชาธิปไตยในปีเดียวกันนั่นเอง (Wikiwand 2562)

ในการบูรณะประเทศหลังสงครามกลางเมืองนานหลายทศวรรษ กัมพูชา มีความคืบหน้าอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจและทรัพยากรมนุษย์ ประเทศกัมพูชาได้มีหนึ่งในบันทึกเศรษฐกิจที่ดีที่สุดในเอเชีย โดยมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ย 6.0% เป็นเวลานาน 10 ปี ภาคสิ่งทอ เกษตรกรรม ก่อสร้าง เสื้อผ้าและการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งได้นำไปสู่การลงทุนจากต่างชาติและการค้าระหว่างประเทศเผ่า (The Phnom Penh Post – Cambodia's Newspaper of Record, 2019) ใน พ.ศ. 2548 มีการพบแหล่งน้ำมันและแก๊สธรรมชาติใต้น้ำอาณาเขตของกัมพูชา การขุดเจาะเชิงพาณิชย์เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2556 รายได้จากน้ำมันสามารถมีผลต่อเศรษฐกิจกัมพูชาอย่างลึกซึ้ง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี 2562)

2.1.1 บริบทด้านเศรษฐกิจ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ภาวะเศรษฐกิจของกัมพูชาเริ่มดีขึ้นเมื่อสงครามภายในประเทศสงบลง และดำเนินการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศโดยการเปิดการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น สนับสนุนการท่องเที่ยว พัฒนาศักยภาพการผลิต พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภคมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ

ในปัจจุบันเศรษฐกิจกัมพูชามีการขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ.2554 และปี พ.ศ. 2555 การเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของกัมพูชาเพิ่มสูงถึงร้อยละ 7.1 และร้อยละ 6.5 ตามลำดับซึ่งมากกว่าการเจริญเติบโตของ GDP กลุ่มอาเซียนที่มีการเติบโตเฉลี่ยเพียงร้อยละ 5.2 นอกจากนี้นักลงทุนต่างชาติยังให้ความสนใจที่จะเข้าไปลงทุนในกัมพูชาเพิ่มขึ้น เพราะกัมพูชาเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การเมืองในปัจจุบันมีความมั่นคง และมีเสถียรภาพประกอบกับนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศของรัฐบาลกัมพูชาซึ่งให้สิทธิประโยชน์หลายประการแก่โครงการลงทุนจากต่างประเทศที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ตลอดจนอัตราค่าจ้างแรงงานที่อยู่ในระดับต่ำราว 61 ดอลลาร์สหรัฐต่อเดือน จึงทำให้ประเทศกัมพูชาเป็นประเทศเป้าหมายที่ชาวต่างชาติสนใจเข้าไปลงทุนเพิ่มขึ้น ในระหว่างเดือนมกราคมจนถึงกันยายน พ.ศ. 2555 มีการจดทะเบียนธุรกิจใหม่โดยชาวกัมพูชาและต่างชาติทั้งหมด 2,606 แห่ง (สำนักงานส่งเสริมการลงทุน ม.ป.ป.) คิดเป็นร้อยละ 11.6 เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา โดยที่ธุรกิจใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทเสื้อผ้าการก่อสร้าง และการค้า

กัมพูชาเปิดเสรีทางการตลาดทั้งในส่วนภูมิภาคและระดับโลกตั้งเห็นได้จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations หรือ ASEAN) ซึ่งสมาชิกอาเซียนได้ตกลงกันที่จะจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ในปี พ.ศ. 2558 เพื่อที่จะให้อาเซียนรวมกันเป็นตลาดเดียว และมีฐานการผลิตร่วมกันระหว่างสมาชิกอาเซียน นอกจากนี้กัมพูชายังได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ เช่น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) และองค์การแรงงานสากล (International Labour Organization: ILO) (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) 2555)

กัมพูชายังเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น อัญมณีเหล็กฟอสเฟต ซิลิคอน ถ่านหิน แมงกานีส น้ำมัน แก๊ส และไม้สัก นอกจากนี้ยังมีแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญและใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ บริเวณรอบทะเลสาบโตนเล (Tonle Sap) หรือ ทะเลสาบเขมร ซึ่งมี ลักษณะทางกายภาพ (สำนักงานส่งเสริมการลงทุน ม.ป.ป.) ที่ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางก่อนไปทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศกัมพูชา ล้อมรอบด้วยจังหวัดเสียมเรียบ จังหวัดพระตะบอง จังหวัดโพธิสัตว์ จังหวัดกัมปงชนัง และจังหวัดกัมปงทมที่ปลายทะเลสาบ ด้านตะวันออกเฉียงใต้มีแม่น้ำโตนเลสาบไหลไปบรรจบกับแม่น้ำโขงและแม่น้ำบาสักที่กรุงพนมเปญ ซึ่งห่างจากปลายทะเลสาบ 100 กิโลเมตร บริเวณนี้กระแสน้ำของแม่น้ำโตนเลสาบจะสลับทิศทางการไหลตามฤดูกาล จนได้ชื่อว่าเป็น “River with Return” ปรากฏการณ์นี้ส่งผลให้ท้องน้ำโตนเลสาบในช่วงฤดูน้ำหลากขยายวงกว้างไปจนเกิดเป็นแหล่งเก็บน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่และจะค่อย ๆ ระบายออกในช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้ การไหลสลับทิศทางของแม่น้ำยังช่วยให้เกิดการพัดพาตะกอนอันอุดมสมบูรณ์มาทับถมเป็นบริเวณกว้างก่อให้เกิดพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกบริเวณโดยรอบทะเลสาบ

2.1.2 บริบทด้านการเมืองการปกครอง

ประเทศกัมพูชามีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บริหารประเทศ เป็นการปกครองที่มีรูปแบบรัฐเดี่ยวกษัตริย์องค์ปัจจุบันของกัมพูชา คือ “พระบาทสมเด็จพระบรมนาถ นโรดม สีหมุนี” (His Majesty King Preah Bat Samdech Preah Boromneath Norodom Sihamoni) ขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2547

ตามโครงสร้างการปกครองของประเทศกัมพูชาได้กำหนดในกฤษฎีกาเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2552 ให้มีการแบ่งเขตปกครองเป็น 1 ราชธานี (พนมเปญ) และ 23 จังหวัด ได้แก่ กรแจะ เกาะกง กันดาลกำปงจาม กำปงชนัง กำปงธม กำปงสะปือ กัมปอด ตาแก้ว รัตนคีรีพระวิหาร พระตะบอง โพธิสัตว์ บันเตียเมียนเจย ไปรแวง มณฑลคีรีสตีงแตง สวายเรียง เสียมราฐ อุดรมิซัย ไพลิน แกบ และพระสีหนุซึ่งแต่ละจังหวัดมีศูนย์กลางการปกครอง เรียกว่า “กรุง” (อำเภอเมือง)

นอกจากนั้น ยังมีเมืองสำคัญที่มีฐานะเป็นกรุงอีก 3 แห่ง คือกรุงปอยเปต (จังหวัดบันเตียเมียนเจย) กรุงบาวัด (จังหวัดสวายเรียม) และกรุงสวาง (จังหวัดกำปงจาม) แต่ละจังหวัดหรือกรุงปกครองโดยผู้ว่าราชการจังหวัด และรองผู้ว่าราชการจังหวัดอีก 7 – 9 คน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามวาระของรัฐบาล โดยจังหวัดแบ่งเขตการปกครองย่อยเป็นอำเภอ (สระร็อก) และตำบล (คุ่ม) ขณะที่กรุงแบ่งเขตการปกครองย่อยเป็นคานและสังกัด นอกจากนี้ในหมู่บ้านจะแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยอีกเรียกว่า “กูมิ”

โดยในปัจจุบันประเทศกัมพูชามีการกระจายอำนาจแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 20 จังหวัด (เขต : Provinces; Khet) และ 4 เทศบาล (กรุง: Municipalities; Krung) (พินสุดา วงศ์อนันต์ 2556)

2.1.3 บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม

ประเทศกัมพูชาเป็นดินแดนที่เก็บอารยธรรมบนแผ่นดินไว้มากมายอย่าง ความใหญ่โตมโหฬารของนครวัดนครธม จึงไม่แปลกที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธกว่าร้อยละ 95 แต่ประชาชนยังมีความเชื่อตามชาวเขมรโบราณที่มีความเชื่อในอำนาจเร้นลับที่มีอยู่กับธรรมชาติ (Animism) เมื่อชาวบ้านมีปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างถิ่นก็อาจได้รับอิทธิพลจากความเชื่ออื่นๆ เพิ่มขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมซึ่งในเงื่อนไขของเวลาและสถานที่ต่างกัน ชาวกัมพูชาได้รับความเชื่อทางศาสนาและลัทธิต่างแดนมากมายที่สำคัญ คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋า

สังคมกัมพูชาจึงเป็นสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรมที่คล้ายกับสังคมไทย มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก ทำให้ประเพณีปฏิบัติต่างๆ ของประชาชนชาวกัมพูชาสอดคล้องใกล้เคียงกับไทยเป็นอย่างมากโดยผู้สูงอายุจะเข้าวัดฟังธรรมเมื่อมีงานบุญตามประเพณี ประชาชนหนุ่มสาวและเด็กจะร่วมแรงช่วยเหลือจัดการงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ จะมีงานบุญประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาตามจันทรคติเช่นเดียวกับไทยเป็นวันหยุดราชการ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันปีใหม่เขมร (Khmer New Year) ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์จะหยุดราชการในวันที่ 14 – 16 เมษายนของทุกปี วันวิสาขบูชา วันสารทเขมร ซึ่งตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า งานวันปรอจุมเบณ (Pchum Benday) โดยจะเป็นวันหยุดราชการ 3 วัน ตั้งแต่วันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 จนถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 และงานวันลอยกระทง (Water Festival) เรียกว่า งานบุญอมตูก ฯลฯ

หากจะกล่าวโดยภาพรวมแล้ว ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และประเพณีของ กัมพูชาและไทยจะใกล้เคียงกันในทุกเรื่อง รวมทั้งภาษาถ้อยคำ พยัญชนะ สระ ตัวอักษร คำศัพท์ ต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมามีได้ถูกหยิบยืมแลกเปลี่ยนใช้สับเนื่องกันมา

กัมพูชามีประวัติศาสตร์เริ่มตั้งแต่ยุคของอาณาจักรฟูนัน อาณาจักรเจนละ พัฒนามาสู่ยุคเมืองพระนคร ซึ่งมีความยิ่งใหญ่จนสามารถสร้างนครวัด นครธม เป็นศูนย์กลางของอาณาจักร จนกระทั่งพ่ายแพ้แก่อยุธยากลายเป็นรัฐบริวารของอยุธยา จนเมื่อฝรั่งเศสเข้ามามีอำนาจในอินโดจีน กัมพูชากลายเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส และเป็นรัฐในอารักขาของญี่ปุ่นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อสิ้นสุดสงครามโลก กัมพูชาได้เป็นประเทศเอกราช แต่เกิดความสับสนวุ่นวายภายในประเทศเนื่องจากความขัดแย้งภายใน ประเทศตกอยู่ภายใต้การปกครองของเขมรแดงอยู่ระยะหนึ่ง จนกองกำลังของเฮงสัมรินที่มีเวียดนามหนุนหลังเข้ามาขับไล่เขมรแดงออกไป และการเข้ามาใกล้เคียงของสหประชาชาติ เพื่อยุติสงครามกลางเมือง ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.2 พระพุทธศาสนากับการเมืองพื้นที่ประเทศกัมพูชา

ศาสนาพุทธเข้ามาสู่กัมพูชาเมื่อราว พุทธศตวรรษที่ 10 โดยศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเป็นศาสนาประจำรัฐตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ยกเว้นช่วงที่เขมรแดงครองอำนาจ ในปัจจุบันมีจำนวนเป็น 95% ของประชากรทั้งหมด

ในช่วงพันปีแรกของจักรวรรดิเขมร กัมพูชาปกครองด้วยระบบกษัตริย์แบบฮินดู และมีกษัตริย์ที่เป็นชาวพุทธเป็นบางครั้ง เช่น พระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ของฟูนัน และพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ศาสนาพุทธรูปแบบต่างๆ ดำรงอยู่อย่างสันติภายใต้การปกครองของกษัตริย์ที่นับถือศาสนาฮินดู และประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

หลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส พระนโรดมสีหนุได้นำเสนอพุทธสังคมนิยม โดยเน้นความเสมอภาค ความเป็นอยู่ที่ดีของคนจน จนกระทั่งเข้าสู่ยุคของเขมรแดงที่ศาสนาเป็นสิ่งผิดกฎหมาย มีการทำลายวัด พระพุทธรูป เผาทำลายคัมภีร์ทางศาสนา มีการตีความศาสนาเพื่อรับใช้การปฏิวัติ หลังจากเขมรแดงสิ้นสุดอำนาจใน พ.ศ. 2522 สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชายังควบคุมพระสงฆ์อย่างเคร่งครัด พระสงฆ์ต้องเข้าอบรมลัทธิคอมมิวนิสต์แบบโซเวียต ยุบรวมธรรมยุติกนิกายกับมหานิกายเข้าด้วยกัน จนถึงสมัยราชอาณาจักรกัมพูชา พุทธศาสนาจึงได้ฟื้นตัวอีกครั้ง (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ 2553)

ประเทศกัมพูชาถือได้ว่าเป็นอาณาจักรที่พุทธศาสนาผสมกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในรัฐสมาชิกอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นอารยธรรมยุคพระนคร (นครวัด-นครธม) โบราณสถานในรูปแบบของปราสาทราชวัง ศาสนสถาน เทวาลัยที่ยิ่งใหญ่สะท้อนอิทธิพลของลัทธิการปกครองแบบเทวราชา โปธิสัตวราชา และพุทธราชา แต่ในความยิ่งใหญ่ก็เต็มไปด้วยความผันแปรคือพระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชามีทั้งนิกายมหายานผสมศาสนาฮินดูและนิกายเถรวาท (ปัจจุบันเหลือเฉพาะนิกายเถรวาท) อำนาจการตีความพระพุทธศาสนาจะอยู่ในชนชั้นสูงหรือชนชั้น

ปกครอง ตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคความขัดแย้งทางการเมืองและสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (กฎหมาย
จีนชานา 2560)

ทั้งนี้ เมื่อพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ ดินแดนแถบประเทศกัมพูชา
เป็นดินแดนแห่งแรกที่ได้เอาพุทธศาสนาจากอินเดีย และได้รับอิทธิพลในด้านความเจริญทางด้าน
จิตใจมาจากประเทศอินเดีย ศาสนาแรกที่เป็นศาสนาสำคัญของชาวกัมพูชา คือ ศาสนาพราหมณ์
และศาสนาที่รองลงมา คือ พระพุทธศาสนา ศาสนาทั้งสองนี้ ได้วางรากฐานลงในประเทศนี้เป็น
ครั้งแรก และในปัจจุบันนี้ ก็ยังแผ่อิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง ประชากรส่วนใหญ่ยังคงนับถือ
ศาสนาทั้งสองนี้อยู่ ตามประวัติศาสตร์ของกัมพูชา จัดได้เป็น 4 ยุค จะได้กล่าวถึงพุทธศาสนาในยุค
ต่าง ๆ ดังนี้

ยุคฟูนัน (Funan, Founan) หรืออาณาจักรพนมหรือยุคก่อนเขมร พุทธศตวรรษที่ 6-
11 (พ.ศ. 600-1100) อาณาจักรฟูนันเป็นอาณาจักรเก่าแก่ของขอมโบราณที่สร้างขึ้นเมื่อราวพุทธ
ศตวรรษที่ 6 ชาวจีนเรียกว่า อาณาจักรฟูนัน โดยเพี้ยนมาจากคำว่า พนม หมายถึงภูเขา ซึ่งมีความหมาย
ว่า ราชธานีของเขา เนื่องจากอาณาจักรขอมที่สร้างขึ้นทางตอนใต้ของแหลมอินโดจีนนั้น

ตั้งอยู่บนภูเขา เป็นการสร้างเมืองขึ้นตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู
ลัทธิไศวะนิกายและไวณพนิกายที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย จึงสร้างเมืองบนไว้ภูเขาวิหารจำลอง
ในพุทธศตวรรษที่ 10 นั้น พราหมณ์โกญจัญญะจากอินเดียได้เดินทางมาครองอาณาจักรขอมแห่งนี้
ได้สร้างแบบแผนของราชสำนักตามอย่างอินเดีย ซึ่งมีตำนานเล่าถึงราชวงศ์ขอมไว้ว่า ราชวงศ์ขอม
นั้นเกิดจากพราหมณ์คนหนึ่งสมรสกับนางนาค ซึ่งเป็นพระธิดาของพญานาค ที่ถือว่าเป็นบรรพบุรุษ
ของชนชาติขอม ราชวงศ์นี้ได้มีกษัตริย์ครองอาณาจักรฟูนันต่อมาจนถึง พ.ศ. 1100 มีพระนาม
กษัตริย์ที่ปรากฏชื่อคือพระเจ้าโกณฑิณยะชัชรวรมัน และพระเจ้ารุทรวรมัน ศิลปขอมที่เกิดขึ้นในยุค
นี้เรียก ศิลปขอมแบบพนมดา สร้างระหว่าง พ.ศ. 1100-1150 เมืองหลวงของอาณาจักรฟูนันนั้น
เรียก นอ-กอร กก-ทะ โหลก ซึ่งหมายถึง เมืองพระนครที่ตั้งอยู่บนภูเขาและต้นไม้สูงนั่นเอง และ
ได้รับอิทธิพลมีความเชื่อในเรื่อง พญานาค "นาค" คำนี้หากความเชื่อตามตำนานต้องถือว่าเป็นสัตว์
ที่มีฤทธิ์ เป็นตัวแทนความเชื่อของชาวขอมที่ยึดเอาเป็นสัญลักษณ์ประจำของชนเผ่า นับถือนาคนับ
ถืองูเช่นเดียวกับอียิปต์หรืออินเดีย ความเชื่อนี้เกิดจากพื้นฐานของแหล่งที่อยู่อาศัย เช่นมีความเชื่อว่า
แม่น้ำโขงเกิดจากรอยพญานาค

ดังนั้นน้ำและถ้าใหญ่ได้น้ำหรือบนภูเขาจึงเป็นถิ่นที่อยู่ของพญานาค ผู้นับถือ
นิยมที่จะสักการตามผิวน้ำด้วยรูปนาคและงู มีพิธีกรรมสำหรับบูชาพญานาคเพื่อความอยู่เย็นเป็น
สุข ดังนั้นอิทธิฤทธิ์ต่างๆที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็น โรคภัยไข้เจ็บหรือถูกงูกัด ถือว่าเป็นการลงโทษ

ของพญานาค ซึ่งความเชื่อเช่นนี้ปัจจุบันยังมีหลงเหลืออยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง เช่นมีความเชื่อว่าทุกปีพญานาคจะพ่นบ๊องไฟขึ้นเหนือแม่น้ำโขง เป็นต้น

หากวิเคราะห์เอาว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงหรือทะเลสาบ เป็นผู้ที่อยู่กับน้ำซึ่งเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตประจำวันแล้ว การอาศัยสิ่งที่อยู่ในน้ำเพื่อใช้ อุปโภคบริโภคจึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เรียกกลุ่มคนริมน้ำว่า มนุษย์นาคา ซึ่งมีความเชื่อชาวยุโรปในการหาปลาจับสัตว์น้ำและใช้เรือสำหรับเดินทางไปมาในแม่น้ำ จนมีการสร้างเรือยาวที่มีหัวพญานาคหรือเรือมังกรขึ้นในดินแดนที่อยู่ริมแม่น้ำ ก็พอจะมองเห็นภาพของชุมชนริมน้ำและชุมชนบนภูเขา ที่มีความเชื่อชาวยุโรปในการเข้าป่าล่าสัตว์ นับถือขุนเขาและสิ่งลึกลับที่เกิดขึ้นในป่าเขา โดยเชื่อว่าอันตรายที่เกิดขึ้นจากสัตว์ป่าและไข้ป่า นั้นเป็นการลงโทษของเจ้าป่าเจ้าเขา หากจะเหมาเอาว่าเป็นยักษ์มารอะไรก็ไม่ผิดอะไรคั้งนั้นการตั้งบ้านเมืองจึงขึ้นอยู่กับผู้นำหรือกษัตริย์ของตนนั้นมีความเชื่อหรือนับถือเอาอะไรเป็นหลัก ฝ่ายนาคาหรือเจ้าป่าเจ้าเขา หรือได้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากศาสนาใดก็จะพากันตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองตามคติความเชื่อ นั้น

อาณาจักรขอมในระหว่าง พ.ศ.1100-1170 นั้นได้มีกษัตริย์ขึ้นครองราชย์ ดังนี้ พระเจ้ากัรวรมันที่ 1 นัคดาของพระเจ้ารุทรวรมัน พระเจ้ามเหศวรมัน พระญาติของพระเจ้ากัรวรมัน รัชกาลนี้พระองค์ทรงสร้างอีสานปุระ (กลุ่มโบราณสถานสมโบร์ไพรกุก เมืองกำปงธม) เป็นราชธานีขึ้น และพระเจ้าอีสานวรมันที่ 1 พระโอรสของพระเจ้ามเหศวรมัน ยุคนี้ได้มีการสร้างศิลปขอมแบบสมโบร์ไพรกุกขึ้นระหว่าง พ.ศ.1150-1200

ดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งที่เป็นที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบันนี้ เดิมเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนันเดิม เนื่องจากได้พบหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศไทย คือ ทับหลังหินทรายแกะสลัก ยุคไพรกุกะเม็ง (พ.ศ. 1180-1250 สมัยเจนละ ยุคก่อนสร้างนครวัด นครธม ในเขมร) ทับหลังยุคปาปวน (พ.ศ.1560-1630) และศิลาจารึกขอมสมัยพุทธศตวรรษที่ 12 นับเป็นหลักฐานศิลปขอมโบราณที่เก่าแก่ที่สุด หลักฐานสำคัญเหล่านี้พบที่ วัดทองทั่ว-ไชยชุมพล ตำบลพะเนียด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี (จันทบุรี นั้นเดิมชื่อ จันทบูรหรือจันทบูรณ มีข้อสันนิษฐานว่า จันทบูรณ น่าจะเป็นคำที่มาจากภาษาเขมรว่า “เจ็อนตะ โบง แปลว่า ชั้นที่อยู่ทางทิศใต้ หมายถึงเมืองที่อยู่ทิศใต้ของอาณาจักร) นอกจากนี้ยังพบจารึกวัดทองทั่ว เป็นจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต แปลได้ความว่า “พระเจ้าศรีอีสานวรมัน ได้พระราชทานแท่งศิลาที่สกัดด้วยเหล็ก เป็นอักษรพร้อมคนงานที่ต้องโทษ 42 คน โค 231 ตัว กระบือ 245 ตัว” (ปัจจุบัน จารึกนี้ เก็บรักษาอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ) พระเจ้าศรีอีสานวรมัน กษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรอีสานในดินแดนสุวรรณภูมิ (สยาม) นั้นพระราชทานศิลาจารึก พร้อมกับแรงงานผู้ต้องโทษ 42 คนและ โค 231 ตัว กระบือ 245 ตัว ให้ไว้ เรื่องนี้ไม่มีหลักฐานว่า มีการส่งแรงงานนี้มาเพื่อสร้างหรือทำอะไรในบริเวณนี้

การจารึกข้อความบนศิลานั้นเป็นอารยธรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของอาณาจักรฟูนัน เมื่อประมาณ 1,300 ปี มาแล้ว เป็นความนิยมจารึกเรื่องราวไว้บนศิลา เช่นเดียวกับการสลักรูปภาพต่างๆบนหินและแกะสลักลวดลายศิลปะต่างๆไว้ประกอบในการสร้างปราสาทหินที่มีอยู่มากมายในดินแดนภาคอีสาน

นักประวัติศาสตร์บางคนมีความเห็นว่า ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 7-9 นั้น บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานั้น น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนันด้วย โดยมีศูนย์กลางอยู่บริเวณปากแม่น้ำโขงในประเทศกัมพูชาปัจจุบัน ดังนั้นบริเวณส่วนที่เป็นดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อราว พ.ศ.643 ถึงพ.ศ.1043 นั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งในอาณาจักรฟูนัน กล่าวคือ อาณาจักรฟูนัน (FUNAN) ได้ถูกตั้งขึ้นและเป็นอาณาจักรขนาดใหญ่ ที่เชื่อกันว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรแห่งนี้ น่าจะตั้งอยู่ที่เมืองเปรเวงในประเทศกัมพูชา โดยมีเมืองออกแก้วหรือออกแหว ในประเทศเวียดนาม เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเล ตั้งอยู่ตรงดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงทางตอนใต้ของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน คำว่า"ฟูนัน" นี้ น่าจะมาจากภาษาจีนที่แปลว่า ภูเขา โดยออกเสียงเป็นภาษาขอมได้ว่า "พนม" อาณาจักรฟูนันนี้ได้รับเอาวัฒนธรรมอินเดียจากอินเดียมาใช้ในสังคมและเป็นชนชาติที่เป็นบรรพบุรุษของเขมรปัจจุบัน

เรื่องนี้ศาสตราจารย์ของ เซลิเยร์ นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส กลับมีความเห็นว่า เมืองสำคัญของอาณาจักรฟูนันนั้น น่าจะอยู่บริเวณเมืองอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากได้มีการค้นพบ โบราณวัตถุสมัยฟูนัน เช่น ลูกปัด ดินเผา และสำริด เป็นจำนวนมากที่เมืองอุ้มทอง ในประวัติศาสตร์โบราณคดีของเขมร ได้เขียนไว้ว่า ฟูนัน คืออาณาจักรเขมรยุคแรก เริ่มเมื่อเจ้าชายจากอินเดียชื่อ "โกณฑัญญะ"(จีนว่า โทณทียะ) ลงเรือมาถึงอาณาจักรฟูนันแล้ว ได้นางพญาฟูนัน (จีนว่าพระนาง ลิวเย่) เป็นพระชายา (พระชายาผู้นี้ น่าจะเป็นเชื้อสายกษัตริย์ในราชวงศ์ของฟูนันมากกว่าจะเรียกเป็นชื่อนางพญาฟูนัน) จึงได้ตั้งอาณาจักรฟูนันขึ้นตามชื่อของราชวงศ์กษัตริย์ฟูนันเดิม เพราะต่อมานั้นขุนพลพันซิมัน ได้ขึ้นเป็นผู้ครองอาณาจักรนี้ปลายพุทธศตวรรษที่ 8 ระหว่าง พ.ศ. 760-795 นั้น จดหมายเหตุของจีนราชวงศ์ซันได้บันทึกไว้ว่า ราชทูตจีนชื่อ คังไถ (K'ang T'ai) และจูยิง (Chu Ying) ได้เดินทางมายังดินแดนของอาณาจักรฟูนัน เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมจีน และได้จดบันทึกไว้ความว่า

“เมืองฟูนันมีความรุ่งเรืองมาก มีแม่น้ำใหญ่ไหลมาทางตะวันตกผ่ากลางเมือง ชาวอินเดียชื่อ โทณทียะ ได้เดินทางโดยเรือมายึดครองดินแดนบริเวณปากแม่น้ำโขง และได้ประมุขของชาวพื้นเมืองคือพระนางลิวเย่ (Liu-ye) เป็นชายา ต่อมาอีกหลายปี ขุนพลพันซิมัน (Fan Shihman) ได้ขึ้นเป็นเจ้าครองนครฟูนัน ทรงขยายอาณาจักรฟูนัน ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยสามารถยึดครองอาณาจักร ฉูตูกุน จิวจิ และเตียนซุน” ราชทูตจีนคังไถ ยังได้กล่าวเกี่ยวกับ

อาณาจักรฟูนัน ไว้ชื่อว่า “มีกำแพงล้อมรอบเมือง มีพระราชวังและบ้านประชาชน ประชาชนมีหน้าตาน่าเกลียด ผิวดำ ผมหยิก ไม่สวมเสื้อผ้าและเดินเท้าเปล่า อหิวาศัยใจคอง่าย ๆ ไม่ลักขโมย ปลุกหัวน้าพีชเพียงปีหนึ่งแต่เก็บเกี่ยวไปได้สามปี ชอบแกะสลักเครื่องประดับ ภาชนะกินอาหารมักทำด้วยเงิน เก็บภาษีเป็นทองคำ เงิน ไข่มุก และเครื่องหอม มีหนังสือ หอจดหมายเหตุ โดยใช้อักษรที่คล้ายอักษรของชนชาติฮู (Hu)” จดหมายเหตุจีนที่บันทึกไว้ในสมัยสามก๊ก ได้กล่าวถึง อาณาจักรฟูนัน ไว้ว่า “ใน พ.ศ. 786 อาณาจักรฟูนัน ได้ส่งคณะทูตมาประเทศจีน พร้อมกับส่งนักดนตรีและพืชผลในประเทศเป็นเครื่องราชบรรณาการ” จดหมายเหตุจีนที่บันทึกเมื่อ พ.ศ. 1046 มีความว่า “ฟูนันส่งราชทูตไปประเทศจีน” และจักรพรรดิของจีนได้มีพระราชโองการ ว่า “พระราชอาแห่งรัฐฟูนัน ทรงพระนามว่า โทณทียะชั้วรมัน ประทับอยู่สุดเขตโพ้นทะเล ราชวงศ์ของพระองค์ได้ทรงปกครองบรรดาประเทศโพ้นทะเลทางใต้ และได้ทรงแสดงความซื่อสัตย์สุจริตด้วยการส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายหลายครั้ง บัดนี้สมควรจะตอบแทนให้ทัดเทียมกันและให้ตำแหน่งอันมีเกียรติยศ คือตำแหน่งขุนพลแห่งภาคสันติใต้กษัตริย์แห่งฟูนัน”

จดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์ฉี สมัยต้นพุทธศตวรรษที่ 11 ได้กล่าวไว้ว่า “ประชาชนฟูนัน โหดร้ายและเต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยม เข้าโจมตีเมืองที่ไม่ยอมอ่อนน้อมและกดขี่ประชาชนลงเป็นทาส มีสินค้าคือ ทอง เงิน ฝ้ายไหม คนสำคัญใช้ฝ้ายกนุงเป็นโสร่ง หล่อแหวนและกำไลด้วยทองคำ ใช้ภาษาพูดด้วยเงิน คนจนนุ่งผ้าฝ้ายผืนเดียว ริมทะเลมีกอไผ่ใหญ่ ใช้ใบไผ่สานเป็นหลังคาบ้านเรือน ซึ่งยกพื้นสูงเหนือน้ำ ใช้เรือที่มีหัวและท้ายคล้ายปลา พระราชาเสด็จบนหลังช้าง มีการชนไก่ วิธีพิพากษาคดีใช้วิธีโยนไข่ หรือแหวนทองคำ ลงในน้ำเดือดแล้วให้คู่ความหยิบออกมา หรือเผาไข่ให้ร้อนแล้วให้คู่ความเดินถือไป 7 ก้าว ผู้ผิดจะมีมือพอง และผู้ถูกจะไม่บาดเจ็บ” (สุภัทรดิศ ดิศกุล 2435, น.18)

อาณาจักรฟูนันแห่งนี้มีความเจริญสูงสุดในพุทธศตวรรษที่ 9 แล้วเริ่มเสื่อมในพุทธศตวรรษที่ 10 ต่อมาอาณาจักรแห่งนี้ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรเจนละ (ในเขมร) เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11 จากนั้นอาณาจักรฟูนัน สูญหายไป เนื่องจากได้เกิดมีอาณาจักรขอมขึ้นมาแทนในดินแดนของอาณาจักรฟูนันเดิม การขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองออกแก้ว (OC-EO) ตรงบริเวณปลายแหลมญวน ซึ่งเชื่อว่าเป็นเมืองท่าที่เกิดขึ้นในสมัยฟูนันนั้น ได้พบ โบราณวัตถุสมัยฟูนัน เช่น ถ้วยชาม เงินตรา พระพุทธรูป และเทวรูป ส่วนใหญ่เป็นศิลปะอมราวดีจากอินเดีย สำหรับดินแดนที่อยู่ในประเทศไทยนั้น ได้มีการสำรวจพบเงินเหรียญรูปพระอาทิตย์และศิลปะวัตถุสมัยฟูนันหลายอย่าง พบที่แหล่งโบราณสถานคอกช้างดิน อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี และที่เมืองจันทเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นหลักฐานที่ทำให้เชื่อว่าดินแดนสุวรรณภูมินั้น เคยได้รับอิทธิพลหรืออยู่ในอาณาจักรฟูนันมาก่อน เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 13 นั้น หลวงจันฉิม ได้เดินทางโดยเรือจากจีนไปสืบพระศาสนาที่อินเดีย ได้แล่นเรือผ่านบริเวณที่เคยเป็นอาณาจักรฟูนัน

มาก่อน และบันทึกไว้ว่า “พราหมณ์ชาวอินเดียได้เคยอพยพมาตั้งถิ่นฐานและแต่งงานกับเจ้าหญิงชนพื้นเมืองเดิม สถาปนาอาณาจักรฟูนันขึ้น โดยรับอารยธรรมอินเดียอย่างแน่นแฟ้น เช่น การปกครองแบบทวารวดี ในอาณาจักรฟูนันสมัยก่อน พระธรรมทางศาสนาพุทธได้แพร่หลายและขยายออกไป แต่ในปัจจุบัน พระราชาที่โหดร้ายได้ทำลายพระธรรมเสียสิ้น และไม่มีพระสงฆ์เหลืออยู่เลย” เมื่ออาณาจักรฟูนันล่มสลายเมื่อพุทธศตวรรษที่ 11 อาณาจักรเจนละได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาครั้งเมื่ออาณาจักรเจนละมีอิทธิพลมากขึ้น จึงได้แผ่อำนาจมาทางอาณาจักรฟูนัน จึงทำให้เกิดการต่อสู้ชิงอำนาจเป็นใหญ่ในดินแดนดังกล่าว ในที่สุดอาณาจักรเจนละก็สามารถครอบครองดินแดนแถบนี้ได้ (อาณาจักรฟูนันหรือฟูนาน 2562)

สมัยเจนละ (พ.ศ. 1100 - 1344) พุทธศตวรรษที่ 11 อาณาจักรเจนละตั้งอยู่ทางทิศเหนือของฟูนัน ถือว่าเป็นยุคของเขมรหรือกัมพูชาที่แท้จริง ซึ่งถือว่าได้เริ่มต้นในสมัยเจนละนี้ พระเจ้าวรมันเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์แรกของสมัยเจนละ ราว พ.ศ. 1093 กษัตริย์ในยุคนี้ยังคงนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะเป็นหลัก ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 13 ได้มีกษัตริย์ที่นับถือพระพุทธศาสนา คือสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 1193 - 1256) มีหลักฐานแสดงว่าพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ มีศิลาจารึกที่วัดไพรเวียร ใกล้เมืองวยาธปุระ เมื่อ พ.ศ. 1207 กล่าวถึงกษัตริย์สองพี่น้องที่บวชในพุทธศาสนา พระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ได้โปรดให้สร้างวัดวยาธปุระ หลักฐานจากข้อบันทึกของหลวงจีนอี้จิง ที่เดินทางไปอินเดียและผ่านทะเลใต้ว่า สมัยนั้นพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีวัดทั่วไปทุกแห่ง มีศาสนาพราหมณ์และพุทธอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประชาชนทั่วไปนิยมบวชในพุทธศาสนา แม้พวกเจ้านายก็นิยมบวชเช่นเดียวกัน

ในพุทธศตวรรษที่ 14 พุทธศาสนาแบบมหายาน ได้เข้ามาเผยแผ่ในเอเชียอาคเนย์แล้ว และเขมรก็ยังได้รับเอาพุทธศาสนามหายานเช่นกัน แต่ก็ไม่มีอิทธิพลมากนักเหมือนเถรวาท ดังบันทึกของหลวงจีนอี้จิง กล่าวว่า ภาคพื้นนี้มีนิกายพุทธศาสนามาก มีทั้งนิกายมูลสรรวาสตีวาทีน เป็นนิกายในเถรวาท ในภาษาสันสกฤต

หลังรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันไม่นาน อาณาจักรเจนละก็แตกเป็น 2 ส่วน กลายเป็นเจนละบก หรือเจนละเหนือ กับเจนละน้ำ หรือเจนละใต้ ในตอนปลายยุคเจนละน้ำตกอยู่ในอิทธิพลของชวา หลังจากแยกกันประมาณ 1 ศตวรรษ ยุคเจนละก็สิ้นสุดด้วยสาเหตุ ขัดแย้งกับอาณาจักรชวา กล่าวคือ ในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 14 กษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร แห่งชวา ได้ยกทัพเรือมาตีเจนละจับพระเจ้ามหิปปัตติวรมันแห่งเจนละตัดพระเศียร ส่วนพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ซึ่งขึ้นครองราชย์สืบมาก็ได้ย้ายเมืองหลวงไปตั้งอาณาจักรใหม่ที่อื่น ยุคเจนละจึงสิ้นสุดลง

สมัยมหานคร (พ.ศ. 1345 - 1975) ยุคมหานคร ได้แก่ยุคที่นครวัด นครธม ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ทะเลสาบ และอยู่ทางเหนือของเมืองเสียมราฐ เป็นเมืองหลวงของกัมพูชา เป็นยุคที่อารยธรรม

ของขอมเจริญรุ่งเรืองมาก มีศิลปะและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ทางด้านศาสนา ปรากฏว่าพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเจริญรุ่งเรืองพร้อมกับศาสนาพราหมณ์ ส่วนพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทคงเป็นที่นับถืออยู่ในหมู่ประชาชนทั่วไป ส่วนทางชั้นสูง หรือในราชสำนักนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน และถือลัทธิพราหมณ์

ในยุคนี้ได้มีธรรมเนียมถือศาสนาคนละอย่างระหว่างพระราชากับปุโรหิต ถ้าพระราชาก็เป็นพุทธ ปุโรหิตเป็นพราหมณ์ หรือถ้าพระราชาก็พราหมณ์ ปุโรหิตถือพุทธ ถือเป็นประเพณีที่ยึดถือต่อกันมาหลายร้อยปี

ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เริ่มแต่ปี พ.ศ. 1724 ทรงมีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดในประวัติศาสตร์เขมร ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจนเจริญรุ่งเรืองที่สุด ทรงย้ายราชธานีไปที่ใดก็จะสร้างวัดวาอารามด้วย พระองค์ทรงเอาใจใส่ในกิจการพระพุทธศาสนา ทรงสร้างปราสาทและพระพุทธรูปจำนวนมาก ทรงสถาปนาปราสาทตาพรหม เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีพระมหาเถระเป็นศาสตราจารย์ใหญ่อยู่ถึง 18 องค์ และอาจารย์รองลงมาถึง 2,740 องค์ เป็นผู้สอน พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ยังทรงให้ราชกุมารไปศึกษาพุทธศาสนาที่ลังกา แล้วทรงผนวชที่วัดมหาวิหารในปลายยุคมหานคร ศาสนาพราหมณ์ และมหายานเสื่อมถอยลง คงเหลือแต่เถรวาทที่เจริญรุ่งเรือง และได้รับการนับถือจากคนทุกระดับ ตั้งแต่กษัตริย์ลงไป

ยุคหลังพระนคร (พ.ศ. 1975-ปัจจุบัน) ประเทศกัมพูชาในตอนต้นของยุคหลังพระนครได้สิ้นอำนาจลง เพราะได้เป็นเมืองขึ้นของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2137 ถึง พ.ศ. 2161 พอได้รับเอกราชจากไทย ก็เกิดปัญหาสงครามกับเวียดนามบ้าง กับไทยบ้าง สงครามภายในบ้าง เป็นเมืองขึ้นของไทย และ เวียดนามด้วย จนกระทั่งใกล้ขึ้นศตวรรษที่ 24 ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามามีบทบาทในอินโดจีน และใน พ.ศ. 2410 กัมพูชาก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส จนถึงปี พ.ศ. 2497 จึงได้อิสรภาพคืนมา และเรียกชื่อประเทศว่า พระราชอาณาจักรกัมพูชา มีเมืองหลวงชื่อ พนมเปญ มีกษัตริย์ครองราชย์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2483 พระนามว่าพระเจ้านโรดมสีหนุ

ในยุคหลังพระนครนี้ พุทธศาสนาแบบมหายานและศาสนาพราหมณ์ได้เสื่อมถอยลงไป คงเหลือแต่พุทธศาสนาเถรวาท และกษัตริย์ในยุคนี้จึงได้นับถือพระพุทธศาสนาเรื่อยมา กษัตริย์กัมพูชาได้ละทิ้งราชธานีมหานคร ไปสร้างราชธานีใหม่ที่เมือง สรีสันทอร์ ต่อมา พ.ศ. 1975 ได้ย้ายไปสร้างราชธานีใหม่ที่พนมเปญ จนถึงในปัจจุบัน ตั้งแต่การสร้างราชธานีใหม่ เป็นต้นมาเป็นเวลา 400 ปี ประเทศกัมพูชาก่ออยู่ในภาวะวิกฤต ทางสังคมอย่างรุนแรง ประชาชนทุกข์ยากมาก บ้านเมืองยับเยิน พระศาสนาเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากเกิดเรื่องภายใน มีการแย่งชิงราชสมบัติกัน ผู้คนล้มตายกันมากจนกวัด นครธม ถูกปล่อยรกร้างอยู่ในป่า จนมีชาวฝรั่งเศสไปพบเข้า

ในปี พ.ศ. 2404 จึงได้ทำนุบำรุงรักษาอนุรักษไว้ปี พ.ศ. 2384 พระเจ้าหริรักษ์ รามาชิปดี ทรงเสวยราชย์ในกรุงอุดรเมือราชัย พระพุทธศาสนา กลับเจริญรุ่งเรืองอีก มีพระสงฆ์ชาว กัมพูชา เดินทางมาศึกษาายังกรุงเทพฯ กลับไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเขมร พระมหาวีมลธรรม (ทอง) ได้จัดการศึกษาของสงฆ์ไทยตั้ง "ศาลาบาลีชั้นสูง" ในกรุงพนมเปญ ได้แก่ พุทธภิกขุวิทยาลัยใน ปัจจุบัน จากนั้นเขมรก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสเกือบ 100 ปี การศาสนาที่ไม่เจริญรุ่งเรือง ในปี พ.ศ. 2497 จึงได้เอกราชคืนมา และเรียกชื่อประเทศว่าอาณาจักรกัมพูชา

พ.ศ. 2498 พระเจ้าอัน โรดมสีหนุสละราชสมบัติให้พระเจ้าอัน โรดมสุรามฤตพระบิดา ขึ้นครองราชแทน พระองค์มาตั้งพรรคการเมืองชื่อสังคมนิยม และได้รับเลือกเป็น นายกรัฐมนตรี ต่อมาเมื่อพระบิดาสวรรคต จึงทรงเป็นประมุขรัฐโดยไม่ได้ครองราชย์ พระเจ้า นโรดมสีหนุ ทรงคิดตั้งทฤษฎีพุทธสังคมนิยม โดยการปกครองที่ยึดหลักพุทธธรรมเป็นหลักในการ บริหารประเทศ ในช่วงนี้ประเทศแถบเอเชียอาคเนย์กำลังอยู่ในภาวะการต่อสู้ระหว่างลัทธิ คอมมิวนิสต์กับลัทธิประชาธิปไตย พระเจ้าอัน โรดมสีหนุ จึงถูกปฏิวัติโดยนายพลลอนนอล

เมื่อปี พ.ศ.2513 ได้เปลี่ยนราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นสาธารณรัฐเขมร นายพลลอน นอลได้เป็นประธานาธิบดีคนแรก ทางด้านศาสนาก็ได้ส่งเสริมทำนุบำรุงจากรัฐเป็นอย่างดี พระสงฆ์เขมรหลายรูปได้มาศึกษาที่กรุงเทพฯ ได้้นำแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ไทยไปใช้ใน กัมพูชา ดังสมเด็จพระสุคันธาธิบดี (ปาน) ได้ไปศึกษาที่กรุงเทพฯ แล้ว ได้นำแบบแผนของคณะ ธรรมยุติไปใช้ในกัมพูชา ทำให้พระสงฆ์ในกัมพูชา มี 2 นิกาย เช่นไทย คือ นิกายธรรมยุต และ มหานิกาย

ทางด้านการศึกษาของสงฆ์ก็ได้้นำแบบแผนไปจากประเทศไทย เช่น มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ตั้งขึ้นโดย เจ้าันโรดมสีหนุ เรียกว่า "มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาพระสีหนุราช" มีการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี และโท ตามลำดับ

พ.ศ. 2518 กัมพูชาได้ถูกกลุ่มเขมรแดงโดยการนำของนายพลพอล พต ได้เข้ายึด ครองกัมพูชา ปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่ง ได้บังคับขู่เข็ญประชาชนอย่างทารุณ ไร้ความเมตตาปราณี ประชาชนถูกสังหารประมาณ 2 ล้านคน ในนี้รวมทั้งพระภิกษุสามเณรด้วย พระพุทธศาสนาถูกล้มล้างโดยลัทธิคอมมิวนิสต์

พ.ศ. 2522 เวียดนามกับเขมรบางกลุ่มบุกเข้ายึดกัมพูชา และขับไล่เขมรแดง โดยการนำของพอล พต ออกไปสู่ป่าชายแดนไทย-กัมพูชา เวียดนามตั้งรัฐบาลหุ่น โดยนายเฮง สัมริน เป็นผู้นำประเทศ

พ.ศ. 2523-2536 กลุ่มเขมรแดงและกลุ่มเขมรอีกหลายฝ่ายจับมือกันต่อสู้กับ กองทัพเวียดนาม ไล่ทหารเวียดนามออกนอกประเทศได้สำเร็จ

พ.ศ. 2536 สหประชาชาติส่งกองกำลังรักษาสันติภาพนานาชาติ พร้อมกับการช่วยเหลือทางการเงินอีก 3 พันล้านเหรียญสหรัฐ เพื่อให้มีการเลือกตั้ง เพื่อจัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองประเทศกัมพูชาอย่างถูกกฎหมาย ผลการเลือกตั้งพรรคพุนซินเปคของเจ้านโรดม รณฤทธิ์ ได้คะแนนมาเป็นอันดับหนึ่ง พรรคประชาชนกัมพูชา ของ สุน เซน ได้คะแนนเป็นอันดับสอง เป็นผลให้รัฐบาลกัมพูชา เป็นรัฐบาลผสมโดยมีนายกรัฐมนตรี 2 คน คือ รณฤทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 สุน เซน เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 2 ส่วนกลุ่มเขมรแดงปฏิเสธที่จะเข้าร่วมในการเลือกตั้ง และยังคงกำลังหน่วยรบอยู่ในป่าเช่นเดิม

พ.ศ. 2539 กลุ่มเขมรแดงเริ่มแตกแยก ผู้นำหมายเลข 2 นายเอียง ซารี อดีตคู่อริของ พอล พต รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีต่างประเทศของเขมรแดง ได้นำพรรคเขมรกลุ่มหนึ่งและทหาร 10,000 คน แปรพักตร์มาเข้าร่วมสวามิภักดิ์กับรัฐบาลนายสุน เซน ตามกระแสข่าวนายสุน เซน ขอมมอบผลประโยชน์จากเหมืองพลอยที่เมืองไพลิน อันมีมูลค่ามหาศาลนับพันล้านดอลลาร์ให้ครอบครัว

พ.ศ. 2540 ความขัดแย้งระหว่างเจ้ารณฤทธิ์ กับสุน เซน เริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะต่างฝ่ายพยายามที่จะดึงเขมรแดงฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาเป็นพรรคพวก เพื่อเป็นฐานคะแนนเสียงในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไป ในเดือนกรกฎาคม 2540 กองกำลัง สุน เซน นายกรัฐมนตรีคนที่ 2 ของกัมพูชาได้ทำการปฏิวัติยึดครองอำนาจ สุนเซนอ้างว่า ฝ่ายเจ้ารณฤทธิ์และกลุ่มเขมรแดงได้มีการเซ็นสัญญาความร่วมมือกันทางทหาร เพื่อการเลือกตั้งที่จะมีขึ้น หลังนายสุน เซน ยึดอำนาจ เจ้ารณฤทธิ์ต้องลี้ภัยการเมืองมาอยู่ในประเทศไทย ด้วยข้อกล่าวหาของนายสุน เซน ว่าเจ้ารณฤทธิ์สะสมอาวุธ และคบค้ากับเขมรแดงเพื่อเตรียมการยึดอำนาจ

ต่อมานายสุน เซน ได้แต่งตั้งนายอิง ฮวด รัฐมนตรีต่างประเทศกัมพูชาขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 แทนเจ้ารณฤทธิ์ เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นผลให้อาเซียนตอบปฏิเสธรับกัมพูชาเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มอาเซียน และในช่วงระยะเวลาไล่เลี่ยกันกลุ่มเขมรแดงได้นำตัวนายพอลพต ขึ้นศาลประชาชนในข้อหาฆ่านายซอน เซน อดีตรัฐมนตรีกลาโหมของเขมรแดงพร้อมครอบครัวตายอย่างโหดเหี้ยมรวม 11 ศพ พอล พต ถูกตัดสินกักขังบริเวณตลอดชีวิต

เขมรแดงอนุญาตให้ผู้สื่อข่าว ฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค รีวิว เข้าไปสัมภาษณ์เพื่อเผยแพร่ภาพเพื่อประจักษ์แก่สายตาชาวโลก และเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2541 นายพอล พต ก็ได้เสียชีวิตลง ภายในกระท่อมกลางป่าที่ถูกกักบริเวณตลอดชีวิต

พ.ศ. 2541 นายสุน เซน นายกรัฐมนตรีคนที่ 2 พยายามทุกหนทางที่จะหาความชอบธรรม และชนะใจต่างประเทศ เพราะต้องการเงินทุน และความช่วยเหลือที่ถูกตัดขาดออกไป สุน เซน ขอมรับข้อเสนอของญี่ปุ่นที่จะตัดสินคดีความของเจ้า รณฤทธิ์ โดยไม่ต้องปรากฏตัว

แล้วตามด้วยการอภัยโทษแก่เจ้ารณฤทธิ์จากกษัตริย์ เพื่อให้เจ้ารณฤทธิ์กลับเข้ามาสู่ประเทศกัมพูชา มาเล่นการเมืองต่อไปตามแรงกดดันจากนานาประเทศ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2541 รัฐบาลกัมพูชา ได้จัดการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ พรรคที่ได้คะแนนมากที่สุด คือ พรรคประชาชนกัมพูชา (CPP) ของนายฮุน เซน รองลงมาก็คือ พรรคฟุนชินเปก ของเจ้ารณฤทธิ์ และพรรคชมรังสี ของนาย ชมรังสี ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน พรรคฝ่ายค้าน โดยการนำของนาย ชมรังสี และเจ้ารณฤทธิ์ ไม่พอใจในการเลือกตั้ง โดยกล่าวว่าพรรคประชาชนกัมพูชาโกงการเลือกตั้ง จึงเกิดการประท้วง ไม่ยอมเข้าร่วมการจัดตั้งรัฐบาล เกิดการชุมนุมประท้วงของประชาชนผู้สนับสนุนจำนวนนับหมื่นคน เมื่อเหตุการณ์บานปลาย ประเทศกลุ่มอาเซียนจึงได้ให้ไทยเป็นกลางในการไกล่เกลี่ยเพื่อการเจรจาระหว่าง 3 พรรค การเจรจาได้สำเร็จผล โดย มรว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทย ได้เจรจากับนายฮุนเซนต่อมาได้มีการเจรจกันระหว่างผู้นำพรรคต่างๆ

สถานการณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง หรือเสื่อมถอยก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางบ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญ คาดว่าพุทธศาสนาในกัมพูชา ในยุคการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้ จะมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ (ธรรมะไทย 2562)

2.3 พระพุทธศาสนาในกัมพูชาปัจจุบัน

คณะสงฆ์ไทยกับคณะสงฆ์กัมพูชามีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งทางด้านการปกครองและการศึกษา เช่น ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีพระสงฆ์ชาวกัมพูชาหลายรูปเข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมในเมืองไทย และนำรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ของไทยไปใช้ในกัมพูชาด้วย คณะสงฆ์ในกัมพูชาจึงมีทั้งมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย แต่ละนิกายมีสมเด็จพระสังฆราชของตัวเอง และมีการแยกกันปกครองอย่างชัดเจน มีการจัดตั้งโรงเรียนบาลีแห่งแรกที่นครวัด แล้วย้ายมาตั้งเป็นศาลาบาลีชั้นสูงที่กรุงพนมเปญ มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ชื่อว่า สีหนุราช เพราะพระเจ้าสีหนุทรงก่อตั้งขึ้น

ในช่วงที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ พระพุทธศาสนาถูกกดขี่ข่มเหงเป็นอย่างมาก มีการเข่นฆ่าชาวเมืองมากถึง 2,000,000 คน พระภิกษุถูกฆ่ามากถึง 80,000 รูป วัดก็ถูกจัดให้เป็นสถานที่เลี้ยงเด็ก และเป็นสหกรณ์การเกษตร พระสงฆ์ในวัดจะต้องทำงานด้านจักสาน พระที่มีความรู้ถูกฆ่าหมด ในวัดก็ไม่อนุญาตให้เก็บพระพุทธรูปไว้ (สุชาติ หงษา 2550 : 166) ต่อมา เสง สัมริน เป็นหัวหน้าในการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจนสำเร็จและได้เป็นประธานาธิบดีคนแรกของระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐ พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ มีทหารประจำอยู่ในวัดเพื่อปกป้องพระสงฆ์ หากมีการสงคราม วัดต้องบริจาคสิ่งของสงฆ์ให้แก่ผู้ไปทำการสู้รบ (พุทธศาสนา 2542 : 55) ต่อมามีการรื้อฟื้นระบบกษัตริย์ขึ้นใหม่ เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมี เสง สัมริน เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นคนแรก ทำให้สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในกัมพูชาเจริญขึ้นตามลำดับ

เมื่อผ่านยุคสงครามกลางเมืองมาแล้ว องค์การสหประชาชาติได้เข้ามาช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น ให้เงินช่วยเหลือ 3,000 ล้านดอลลาร์เพื่อจัดการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2536 และได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็นราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) สถานการณ์พระพุทธศาสนาจึงค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ แม้การเมืองจะไม่ค่อยนิ่งก็ยังมี การปฏิวัติอยู่บ้าง ในปี พ.ศ.2540 แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนามากนักเหมือนช่วงสงครามกลางเมือง

2.4 อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อประเทศกัมพูชา

2.4.1 ด้านสังคม

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อประชาชนกัมพูชา ถึงแม้ว่าบ้านเมืองจะตกอยู่ในภัยสงครามการแก่งแย่งระหว่างผู้มีอำนาจไม่เคยขาดสาย ประดุจดังว่าดินแดนเขมรเป็นดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ในความตระกำลำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ในความตระกำลำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับการเสี่ยงตายจากสงคราม บางครั้งต้องแยกพ่อแยกแม่ แยกพี่แยกน้องกัน หรือเสียชีวิตจากกันก่อนเวลาอันควร เนื่องจากความโหดร้ายของสงคราม อันเกิดจากกองกำลังหลายกลุ่มที่คอยประหารกัน ถึงแม้ว่าในช่วงที่เขมรแดงเรืองอำนาจในกัมพูชา ได้ล้มล้างพระพุทธศาสนา โดยหวังว่าให้สิ้นซาก แต่ก็ทำลายได้เพียงแค่รูปแบบและส่วนประกอบภายนอกเท่านั้น ไม่สามารถทำลายพุทธศาสนาที่มีอยู่ในใจคนเขมรได้ เพราะได้ฝังลึกอยู่ในใจเป็นเวลาช้านานมรดกอันล้ำค่าที่พุทธศาสนามอบให้กับกัมพูชานั้น มีค่าเกินกว่าจะนับได้ เพราะได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนเขมรไปแล้ว มีอิทธิพลต่อแนวคิด วิถีชีวิตของชาวเขมร วัฒนธรรมต่าง ๆ ได้เป็นที่พึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนทางวัฒนธรรม ได้มีสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่ามากมาย เช่น นครวัด นครธม เขาพระวิหาร เป็นต้น ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา ที่เป็นมรดกสำคัญกัมพูชา

2.4.2 ด้านการเมือง

การเมืองกัมพูชามีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในอดีตกาลพระมหากษัตริย์ทรงปกครองบ้านเมือง โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทาง แม้ว่าในอดีตจะมีการนับถือพุทธศาสนาปนกับศาสนาพราหมณ์ แต่ก็ไม่ได้เกิดความขัดแย้งใดๆ เลย แต่กลับเอื้อต่อกัน เป็นประโยชน์ต่อการปกครอง หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นอุปกรณ์สำคัญในการปกครองให้ประชาชนอยู่กันอย่างสงบสุข ปกครองให้เป็นปึกแผ่นได้โดยง่าย

แม้ในปัจจุบัน รัฐบาลก็ได้เอาใจใส่กิจการพระศาสนาพอสมควร พระสงฆ์ก็มีอิทธิพลทางการเมืองอยู่มาก เมื่อมีเหตุการณ์วิกฤตทางบ้านเมือง พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการเดินประห้วงรัฐบาล ทางด้านการศึกษา ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพระสิหนุราช อันเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ชาวเขมร

2.4.3 ด้านเศรษฐกิจ

ประชาชนชาวเขมรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่การทำไร่ทำนา ปลุกผักปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ แต่ก็มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ขัดสน เพราะความยากจน ขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐ แม้ความเป็นอยู่ของประชาชนจะขัดสน แต่สิ่งหนึ่งที่เขาเรียกร้อง คือสันติภาพ ประชาชนกัมพูชาบางคนได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนของไทยว่า "สิ่งที่เขาเรียกร้องคือสันติภาพ อยากจะให้บ้านเมืองมีความสุขเหมือนเมืองไทย โดยปราศจากการแก่งแย่งกันของผู้ปกครอง" แต่ส่วนหนึ่งที่ประชาชนชาวเขมรมีอยู่ไม่ได้ขัดสน คือพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในใจ เขาต้องอดทนต่อผู้ต่อการทำงาน ต่อภัยสงครามต่าง ๆ คิดว่าในอนาคตข้างหน้าประชาชนเขมรจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่านี้ (ธรรมะไทย 2562)

2.5 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา

ประเทศกัมพูชา (Cambodia) เป็นอาณาจักรขอมโบราณ มีความเชื่อเรื่องสิ่งเร้นลับ ในธรรมชาติ เช่น ผีसाงานางไม้ และรุกขเทวดา เป็นต้น อันเรียกโดยภาพรวมว่า "วิญญาณนิยม" (Animism) ต่อมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับชนชาติอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเดีย ก็ได้รับเอาความเชื่อของศาสนาอื่นเข้ามาด้วย ที่สำคัญได้แก่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พุทธศาสนาเถรวาท และพุทธศาสนาเถรวาทตามลำดับ แต่ในที่สุดพุทธศาสนาเถรวาทก็ได้รับชัยชนะในสังคมกัมพูชา ทำให้ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ (กว่าร้อยละ 90) นับถือพุทธศาสนาเถรวาทครบกระทั่งปัจจุบัน

คติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีอิทธิพลต่ออาณาจักรขอมมาช้านาน ทั้งในเรื่องของศาสนา การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ต่อมาเมื่อประมาณสามศตวรรษก่อน คริสตศักราช พุทธศาสนาเถรวาท (เข้ามาในสมัยพระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2) และพุทธศาสนาเถรวาท (เข้ามาในสมัยพระเจ้าทเรนทรวรมันที่ 2) ก็ได้เผยแผ่มาถึงดินแดนสุวรรณภูมิ และมีอิทธิพลต่ออาณาจักรขอมเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อาณาจักรขอมนับถือทั้งพุทธศาสนาเถรวาท และเถรวาท (ซึ่งรับมาจากอาณาจักรทวารวดี) งานที่สำคัญของพระองค์ก็คือการสร้าง "นครธม" ซึ่งมี "วิหารบายัน" เป็นศูนย์กลางตามคติความเชื่อของพุทธศาสนาเถรวาท ต่อมาพระเจ้าอินทรวรมันที่ 3 ทรงให้การสนับสนุนพุทธศาสนาเถรวาท จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พาราเมศวรทรงโปรดให้มีการจารึกสรรเสริญพระเจ้าแผ่นดินด้วยภาษาบาลี (แทนที่จะเป็นภาษาสันสกฤตดังในอดีต) แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรขอมได้เปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาเถรวาท โดยสมบูรณ์ (ทวีวัฒน์ ปุณฺณทริภักดิ์ 2562)

ทั้งนี้ สังคมเขมรเป็นสังคมที่แบ่งคนในสังคมเป็น 4 วรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ ไวศยะ และศูทร ตามแบบสังคมศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนาฝ่ายหินยานคัดค้านระบบวรรณะอย่างจริงจัง พุทธศาสนาจึงเป็นที่ชื่นชมกันมากในหมู่ประชาชนทั่วไป ขณะเดียวกันพวกไพร่ ทาสที่ถูกบังคับใช้แรงงานสร้างปราสาท เทวาลัย รู้สึกต่อต้านศาสนาแบบราชสำนัก พุทธศาสนาฝ่ายหินยานจึงเป็นแรงบันดาลใจของพวกไพร่ ทาส ต่อสู้ปลดปล่อยตนเองจากการกดขี่แรงงานของราชสำนัก จนกลายเป็นความขัดแย้งภายในอันเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่การล่มสลายของยุคพระนคร นอกเหนือจากการทำสงครามกับสยามและตกเป็นเมืองขึ้นสยามในเวลาต่อมา ยุคหลังพระนครเป็นยุคเสื่อมของกัมพูชา เพราะตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม ครั้นได้เอกราชแล้วยังตกในอาณัติของเวียดนาม มีความขัดแย้งภายใน ทำสงครามกับเวียดนาม ทำสงครามกับสยาม จนกระทั่งตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส พุทธศาสนาในช่วงนี้คล้ายกับสยามทั้งด้านสังคมชนชั้นและวัฒนธรรม ประเพณี พระสงฆ์มี 2 นิกาย คือ มหานิกาย กับธรรมยุต แต่แยกการปกครองกันอย่างเด็ดขาด พุทธศาสนาถูกตีความว่าเป็นสัญลักษณ์ของ “เสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ” เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ภายใต้คำขวัญ “ถ้าคอมมิวนิสต์มา พุทธศาสนาจะหมดไป” หลังจากกัมพูชาเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐกัมพูชาแล้วก็เกิดสงครามระหว่างเวียดมินห์ เวียดกง และเขมรแดง จนถึงปี 2518 เขมรแดงได้ชัยชนะก็เกิดการกวาดล้างอย่างหนัก ภายใน 10 ปี ประชาชนกัมพูชา 1 ใน 3 ถูกสังหาร ในจำนวนนั้นมีพระภิกษุถูกสังหารจำนวนมาก ภายใต้รัฐบาลเขมรแดง พุทธศาสนาถูกตีความให้รับใช้การปฏิวัติ พระสงฆ์ต้องเข้ารับการศึกษานใหม่ และต้องใช้แรงงานเช่นเดียวกับบรรพบุรุษทั้งในท้องนา การก่อสร้างถนนและเขื่อน มีการทำลายวัดวาอารามและพระพุทธรูป เผาศัมภีร์และตำราทางศาสนา ภายในระยะเวลาเพียง 4 ปี พุทธศาสนาเกือบสูญสิ้นไปจากประเทศ

เมื่อเข้าสู่ยุคเฮง สัมริน (Heng Samrin) ภายใต้การควบคุมของเวียดนาม ได้ตีความพุทธศาสนาต้องสนับสนุนระบบการเมือง รัฐบาลควบคุมคณะสงฆ์อย่างใกล้ชิด ยุบรวมนิกายธรรมยุตกับมหานิกายเป็นนิกายเดียวกันให้พระสงฆ์เข้ารับการอบรมคอมมิวนิสต์จากเวียดนามและโซเวียต ต่อมารัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยถูกจัดตั้งขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรีซอนซาน (Son Sann) เป็นผู้นำ ซอนซานสนับสนุนความเชื่อที่ว่าพุทธศาสนาเป็นรากฐานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกัมพูชา และเป็นพลังสำคัญในการรวมชาติกัมพูชาให้เป็นหนึ่งเดียว รัฐบาลซอนซานจึงฟื้นฟูพุทธศาสนาเถรวาทในรูปแบบดั้งเดิมของกัมพูชามาใหม่ (ชญาพร จินชานา 2560, น.62-63) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 พุทธศาสนาเถรวาทได้กลายเป็นศาสนาของชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ หลังจากที่ถูกกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส พุทธศาสนาก็ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเมืองของกัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา และผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คือ เจ้านโรดมสีหนุ ผู้ซึ่งนำเสนอ "พุทธสังคมนิยม" (Buddhist Socialism) ในลักษณะที่

แตกต่างไปจากแนวคิด "สังคมนิยม" ของทั้งตะวันตกและตะวันออก พุทธสังคมนิยมของพระองค์ตั้งอยู่บนฐานคิดของพุทธศาสนาและโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมกัมพูชา โดยการเน้นหลักความเสมอภาค ความเป็นอยู่ที่ดีของคนยากจน และเอกลักษณ์ของชาติ พระองค์ทรงย้ำว่าความเป็นกลางทางการเมืองระหว่างประเทศของกัมพูชา มาจากหลัก "ทางสายกลาง" ในพระพุทธศาสนา (พระมหากษัตริย์ รมมหาโส (นิธิบุญยากร) 2557, น. 44) ปัจจุบันรัฐบาลสมเด็จพระฮุนเซน (Hun Sen) ได้สนับสนุนพุทธศาสนิกายเถรวาท พร้อมกับระบอบประชาธิปไตยแบบศรีลังกาคือพระสงฆ์มีสิทธิ์ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแต่ไม่มีสิทธิ์ตั้งพรรคการเมือง

ในประเด็นบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา สมบูรณ์ สุขสำราญ (2533) ชี้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2493-2513 พบว่า กัมพูชาผู้นำรัฐบาลตั้งแต่สีหนุ ลอนนอล ซอนซาน พอลพต และเฮง สัมริน ล้วนพยายามใช้พุทธศาสนาในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองการปกครองของกลุ่มตน แต่ก็ส่งผลให้เกิดการต่อต้านอำนาจรัฐ โดยกลุ่มทางศาสนาอย่างง่ายได้เมื่อมีเหตุให้เกิดความขัดแย้ง หรือในช่วงที่อำนาจปกครองของรัฐอ่อนแอ ในขณะที่จุดเปลี่ยนภายใต้ยุคเขมรแดง ส่วน Ayres, David M. (2003) ศึกษาประวัติศาสตร์การศึกษาในกัมพูชาตั้งแต่ยุคอาณานิคม ยุคเอกราช ยุคเขมรแดง จนถึงยุคปัจจุบัน พบว่า การศึกษาในยุคอาณานิคมได้สร้างผู้นำกัมพูชาที่มีแนวคิดในการสร้างชาติต่างกัน ทั้งยังมีส่วนผสมระหว่างการเปลี่ยนแปลงผู้เรียนให้มุ่งสู่ความทันสมัย เศรษฐกิจแบบโลกาภิวัตน์ และภูมิภาคนิยม ขณะที่พฤติกรรมทางการเมืองยังอยู่ในแบบดั้งเดิม ซึ่งยอมรับอำนาจของผู้นำรัฐ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากชนชั้นสูงของกัมพูชาเป็นผู้ถือระบบการศึกษาตะวันตกเข้ามาในแบบที่มุ่งรักษาระบบสังคมเดิมไว้ อีกทั้ง Becker Elizabeth (1998) ศึกษาสถานการณ์การเมืองยุคเขมรแดง พบว่า สหรัฐอเมริกาและเวียดนามมีส่วนในการเข้าแทรกแซงการเมืองภายในของกัมพูชาจนกระทั่งรัฐบาลเขมรแดงได้ครองอำนาจ และการที่เขมรแดงมีแนวคิดขัดแย้งกับคอมมิวนิสต์อื่นนำไปสู่ปฏิบัติการทำลายชีวิตครอบครัวและวิถีการผลิตของสังคมเดิมเพื่อมุ่งสู่สังคมใหม่ แต่ล้มเหลว

การจัดตั้งรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยของอดีตนักการเมืองสำคัญทั้งสามฝ่ายไม่สามารถทำให้ประเทศกัมพูชามีความสุขได้ มีหน้าซ้ำยังมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ขณะเดียวกันการจัดตั้งรัฐบาลพนมเปญ (สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา) ของเฮง สัมริน เจีย ซิม และฮุน เซน กลับได้รับความสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย กับรัฐบาลพนมเปญยังมีความขัดแย้งกันจนนำไปสู่การสู้รบกันด้วยกองกำลังของตน ดังนั้นเพื่อยุติความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าว องค์การสหประชาชาติจึงได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลาง โดยให้นักการเมืองทุกฝ่ายหันมาเจรจากันด้วยสันติวิธี ที่สำคัญคือปี ค.ศ. 1991 มีลงนามในสนธิสัญญาปารีส (Paris Agreements) ว่าด้วยความตกลงทางการเมืองสมบูรณแบบเกี่ยวกับ

ความขัดแย้งในกัมพูชา (Agreements on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodian Conflict) เป็นข้อตกลงนำไปสู่การยุติสงครามและนำมาซึ่งการปรองดองแห่งชาติ ทำให้ผู้นำทางการเมืองหันมาเจรจากัน เช่น ตัวแทนของสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา หรือพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodia People 's Party - CPP) ตัวแทนเขมรแดง (Democratic Kampuchea - DK) ตัวแทนของแนวร่วมเพื่อปลดปล่อยเขมร (Khmer People's National Liberation Front - KPNLE) ตัวแทนของฟุนซินเปก (National United Front for an Independent ,Neutral ,Peaceful, and Cooperative Cambodia – FUNCINPEC) ทั้งสี่กลุ่มมีสมเด็จพระนโรดมสีหนุเป็นผู้ประสานงานอีกส่วนหนึ่งด้วยความสนับสนุนร่วมมือขององค์การบริหารชั่วคราวของสหประชาชาติในกัมพูชาหรือที่เรียกว่า อันแทก (United National Transitional Authority in Cambodia - UNTAC) ซึ่งนำประเทศกัมพูชาไปสู่การเลือกตั้งตามระบบประชาธิปไตยในปี ค.ศ. 1993 แม้ว่าตัวแทนกัมพูชาประชาธิปไตย หรือเขมรแดงปฏิเสธที่จะเข้าร่วมก็ตาม (ธีระ นุชเปี่ยม 2542, น. 186-176)

บทบาทสำคัญในการสร้างสันติภาพในสังคมและการเมืองของประเทศกัมพูชานั้น มหาโฆษะนันทะเป็นผู้สำคัญในการนำพระสงฆ์ แม่ชี และกลุ่มประชาชนทั่วไป เดินธรรมยาตราเพื่อสันติภาพทั่วภูมิภาคกัมพูชาที่จัดขึ้นทุกปี โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ถึงปี พ.ศ. 2541 โดยระยะเวลาในการเดินธรรมยาตราทั้งสิ้น 7 ปี เป็น เป็นระยะทางไกลถึง 1 ล้านกิโลเมตร ซึ่งธรรมยาตราครั้งสำคัญที่ส่งสัญญาณเพื่อความปรองดองของนักการเมือง คือ การเดินธรรมยาตราครั้งที่ 6 ในปี พ.ศ. 2540 จัดขึ้นเพื่อสร้างความปรองดองระหว่างเขมรแดงกับกองกำลังรัฐบาล (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ 2551)

นอกจากนี้ กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศกัมพูชาฉบับปี 2551 ได้เปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์มีสิทธิในการเลือกตั้ง ดังปรากฏในกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา กัมพูชามาตรา 76 ให้พลเมืองชาวกัมพูชาทั้งหมดตั้งไปเลือกตั้ง ในขณะที่พระสงฆ์บางกลุ่มที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเข้าร่วมเพื่อเรียกร้องความต้องการกับประชาชนบางกลุ่มได้ร่วมกันนั่งสมาธิและสวดมนต์ประท้วง ใกล้พระราชวังของสมเด็จพระสีหะมุนี เพื่อเรียกร้องให้พระองค์ทรงเลื่อนการเปิดประชุมรัฐสภาออกไป ที่ยิ่งไปกว่านั้น พระสงฆ์จำนวนดังกล่าว ได้เตือนให้พระมหากษัตริย์ และให้พระองค์ดำรงความเป็นกลางทางการเมือง และไม่เป็นเครื่องมือของรัฐบาลดังกล่าว พระสงฆ์กัมพูชาประท้วงกษัตริย์สีหะมุนีไม่เป็นกลางทางการเมือง โดยมีพระสงฆ์หลายร้อยรูปรวมตัวกันสวนมนต์ประท้วง อยู่บริเวณด้านข้างพระราชวังในกรุงพนมเปญ เพื่อเรียกร้องให้กษัตริย์นโรดม สีหะมุนีมีความเป็นกลางทางการเมือง หลังจากที่พระองค์ทรงออกมาเรียกร้องให้พรรคฝ่ายค้านเข้าร่วมการประชุมสภานัดแรกที่จะมีขึ้นในวันที่ 23 กันยายนนี้ เพื่อแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวกัมพูชา ซึ่งพระสงฆ์เหล่านี้มองว่า เป็นการกระทำที่เข้าข้างรัฐบาลกัมพูชา หลายฝ่าย

มองว่า หากการประชุมสภาในวันที่ 23 กันยายนเกิดขึ้น จะเท่ากับเป็นการยอมรับว่า การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคมที่ผ่านมา มีความชอบธรรม ทั้งๆ ที่พรรคฝ่ายค้าน อันนำโดยนายสม รังสี ยืนยันมาโดยตลอดว่า พวกเขาถูกโกงการเลือกตั้ง พร้อมกับเรียกร้องให้มีการนับคะแนนใหม่อีกครั้ง หรือมิเช่นนั้น ก็ต้องจัดการเลือกตั้งใหม่ พร้อมกับยืนยันอย่างชัดเจนแล้วว่า พรรคฝ่ายค้านจะบอยคอตการประชุมดังกล่าวอย่างแน่นอน การประท้วงในครั้งนี้นี้ มีประชาชนอีกหลายร้อยคนมาเข้าร่วมด้วย ท่ามกลางการรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่ได้นำแผงเหล็กมากั้นเอาไว้เพื่อป้องกันไม่ให้กลุ่มผู้ประท้วงบุกเข้าไปในเขตพระราชวัง (Asean Review 2556)

การเคลื่อนไหวด้วยการเสริมสร้างสันติภาพของสมเด็จพระมหาโฆษนันททำให้ทั่วโลกยิ่งเข้าใจถึงความต้องการความสุขของชาวกัมพูชา ที่สำคัญคือการทำกรเคลื่อนไหวด้วยการเดินขบวนธรรมยาตราเพื่อสันติภาพทุกครั้ง (ค.ศ.1992-1997) อยู่บนพื้นฐานแห่งหลักปรัชญา “ออกจากวัดเข้าสู่วัดแห่งประสบการณ์ของมนุษย์ชาติที่เต็มไปด้วยความทุกข์” แม้ว่าบางครั้ง บางปี ผู้ร่วมเดินขบวนธรรมยาตราถูกเขมรแดงจับเป็นตัวประกัน การติดอยู่ท่ามกลางระหว่างการต่อสู้ด้วยอาวุธของฝ่ายรัฐบาลและเขมรแดง การโยนระเบิดเข้าสู่ขบวนธรรมยาตรา แต่ผลที่ได้รับมีค่ามากที่สุดซึ่งหาประเมินมิได้นั้นคือทำให้ผู้นำทุกฝ่าย พร้อมทั้งชาวกัมพูชาทั่วประเทศได้ตระหนักถึงสันติภาพเชิงพุทธ และผลสูญเสียที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงที่ผ่านมา ระหว่างเดินขบวนธรรมยาตราทั้งหกครั้ง สมเด็จพระมหาโฆษนันทได้รับขนานนามพระเกียรติว่าเป็นพระพุทธเจ้าในสนามรบ “Maha Ghosananda The Buddha of the Battlefield” คานธีแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา “The Gandhi of the Kingdom of Cambodia” พร้อมทั้งได้รับรางวัลด้านการสร้างสันติภาพอีกมากมาย (See more n.d., p. 207-210)

การเคลื่อนไหวของสมเด็จพระมหาโฆษนันท เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับพระสงฆ์รุ่นหลังกล้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมมากขึ้น ดังกรณีการเปิดสมัชชาชาติว่าด้วยพระพุทธศาสนากับพัฒนาสังคมเขมร “National Seminar on Buddhism and the Development of Khmer Society” เมื่อวันที่ 21 – 23 พฤศจิกายน ปี ค.ศ.1994 ณ พนมเปญ สมเด็จพระมหาโฆษนันทกับสมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดีเทพวงศ์ และสมเด็จพระสุคันธาธิบดีบัวศรี พร้อมทั้งสงฆ์ระดับผู้นำทั่วประเทศส่วนฝ่ายฆราวาสมีสมเด็จพระบรมมุนีนาถน โรคมสีหนุกับข้าราชการประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและกระทรวงกิจการศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมด้วยสมาคมพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมประเด็นหลักของการประชุมสมัชชาว่าด้วยเรื่อง “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมเขมร” คณะผู้เข้าสมัชชาให้ความสำคัญด้านการฟื้นฟูศีลธรรม จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม การช่วยเหลือคนยากจน พระพุทธศาสนาสำหรับวันพรุ่งนี้ในกัมพูชา พระพุทธศาสนากับการฟื้นฟูสันติภาพในกัมพูชา พระพุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยจนได้รับความชื่นชมจากสมเด็จพระนโรดมสีหนุว่าเป็นหนทางเดียวกันกับนโยบาย สังคมนิยมพระพุทธศาสนา ดังในพระราชสาส์นว่า

“...พระพุทธศาสนากับพระสงฆ์ไม่เพียงแต่ช่วยเหลือเป็นที่พึ่งด้านจิตวิญญาณเท่านั้น แต่พระสงฆ์ยังมีส่วนรวมในด้านยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของประชาชน พระพุทธศาสนานำมาซึ่งศีลธรรมและอภิธรรมแก่สังคมกัมพูชาเรา พระสงฆ์ได้ช่วยเหลือคนยากจน การพัฒนาชนบทด้านอบรมและศีลธรรม...” โดยเฉพาะ 10 ปีที่ผ่านมา พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมเดิมก่อตั้งอยู่ที่ศูนย์อพยพวัดฤทธิแสนชายแดนไทยกัมพูชาเคยใช้ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม “เข้าไปหา เข้าให้ถึง” และได้จัดประชุมสมัชชาพระพุทธศาสนา จากการศึกษาบทความในหนังสือประกอบการสัมมนาเรื่องพระพุทธศาสนากับอนาคตกัมพูชา (Buddhism and the Future of Cambodia) ให้ความสำคัญพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรม สังคม การเมือง เศรษฐกิจ (See more on Pin Sen, Heng Monichenda 1986)

ภาพที่ 4.2 การประท้วงในกัมพูชา พ.ศ. 2556–2557 ผู้ประท้วงและผู้สนับสนุนฝ่ายค้าน
กัมพูชาเดินประท้วง

ที่มา : วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี

2.6 บทสรุป

ประเทศกัมพูชาเป็นดินแดนแรก ๆ ที่รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเมื่อเข้ามาเผยแผ่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ รวมทั้งได้รับอิทธิพลในด้านความเจริญทางด้านจิตใจมาจากประเทศอินเดีย ภายหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ 3 เมื่อปีพุทธศักราช 234 โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นพระประธาน ภายใต้อำนาจอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งมคธรัฐ ภายหลังจากสังคายนาครั้งนั้น พระเถระซึ่งเป็นพระประธานก็ได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่างๆ ที่สำคัญคือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้นำพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศสุวรรณภูมิซึ่งเป็นดินแดนของประเทศกัมพูชาในอดีต การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชาได้พัฒนามาทุกยุคสมัย ซึ่งแต่ละยุคสมัยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมนั้น ๆ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมีความผูกพันทางการเมือง โดยเฉพาะในยุคต้น ๆ เมื่อผู้นำประเทศนับถือศาสนาหรือนิกายไหน ๆ ศาสนาหรือนิกายนั้น ๆ ย่อมมีความเจริญ ส่วนพุทธศาสนิกชนชาวกัมพูชา ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตได้ประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังไม่ละเลิกความเชื่อดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นการเคารพนับถือผสมผสานกันระหว่างศาสนาพราหมณ์

ในประเด็นบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ยังมีข้อจำกัดอยู่หลากหลายประการ ขึ้นอยู่กับผู้นำในแต่ละยุคที่เข้ามาสู่การปกครอง ในปัจจุบันทั้งคณะสงฆ์และคณะรัฐบาลทุกระดับชั้นพร้อมทั้งพระราชสำนัก ที่สำคัญคือสมเด็จพระบรมนาถ โรตมสีหะมุนี ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ปัจจุบันให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา การศึกษา ขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาและการศึกษาสงฆ์มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกัน พระสงฆ์ได้หันมาทำงานด้านการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น เช่น พระสงฆ์กับการปกป้องสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์กับศิลปกรรมจิตรกรรม พระสงฆ์กับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม พระสงฆ์กับโรคเอดส์ พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทในโครงการ SEILA Project พระสงฆ์กับการต่อต้านยาเสพติด พระพุทธศาสนากับการฟื้นฟูสังคม “Buddhism and Social Reconciliation” ซึ่งเป็นโครงการของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าภูมิภาวินัยมหาจักรีบรมราชินี ให้กระทรวงกิจการศาสนาและวัฒนธรรม และสถาบันพระพุทธศาสนาทำหน้าที่ในด้านนี้ โดยอยู่บนพื้นฐานหลักศีลธรรม (ศีล 5) ซึ่งโครงการนี้ได้ถ่ายทอดสดตามโทรทัศน์ช่อง CTN (Cambodian Television Network) ประจำทุก ๆ วันพระ โดยมีคณาจารย์ พระนิสิตประจำ พุทธิกมหาวิทยาลัยพระสีหราช พุทธิกมหาวิทยาลัยพระสีหะมุนีราช และข้าราชการประจำกระทรวงกิจการศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งนิสิต นักศึกษา พุทธศาสนิกชนทั่วไปเข้าร่วมในกิจกรรมนี้ จนโทรทัศน์ทุกช่องเอารายการนี้มาเปิดฉายเป็นประจำวันทั้งภาคเช้าและเย็น โครงการนี้สร้างความรู้และความเข้าใจแก่พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม (See more on Mech Samphors 2004)

จะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคสมัยบทบาทของพระสงฆ์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชายังคงเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ทั้งในเรื่องของการกล่อมเกลாதองศาทางสังคม การไต่เถียงข้อพิพาท การสร้างสันติภาพ การเป็นผู้ติดตามดูแลสถานการณ์บ้านเมือง ฯลฯ จึงทำให้พระสงฆ์กับการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชาไม่สามารถแยกออกจากกันได้

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศลาว

ประเทศลาว มีชื่อเรียกประเทศอย่างเป็นทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) มีเมืองหลวงคือ เวียงจันทน์ (Vientiane) เป็นเมืองหลวงในปัจจุบัน ลาวปรากฏชัดขึ้นเมื่อมีการก่อตั้งอาณาจักรขึ้นที่เชียงคองเชียงทอง หรือ หลวงพระบาง สันนิษฐานว่าเมืองนี้คงเป็นเมืองศูนย์กลางอำนาจของชนชาติที่พูดภาษาตระกูลมอญ-ขแมร์มาก่อนจะตกอยู่ในอำนาจของชนชาติลาว ทั้งนี้ถือกันว่าประวัติศาสตร์ลาวเริ่มต้นจากรื่องราวของพระเจ้าฟ้ารุ่งมิ่งที่กล่าวกันว่าสืบเชื้อสายมาจากขุนลอ โอรสขุนบรม ซึ่งได้ก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างขึ้นในปี พ.ศ. 1896 (ชีระ นุชเปี่ยม อ้างใน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา 2558, น. 100) จากนั้นหลังจากยุคของพระเจ้าสามแสนไทย พระราชโอรสองค์โตซึ่งอยู่ในราชสมบัติถึง 43 ปี เมื่อพระองค์สวรรคตลง ได้เกิดความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้างมาโดยตลอด และมีทั้งช่วงที่สงบรุ่งเรืองอยู่หลายสมัย สมัยพระเจ้าโพธิสารราช ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมด้านพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านนา จึงทำให้มีความรุ่งเรืองในด้านพุทธศาสนา คือการสร้างพระธาตุบรรจุพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าตามหลักฐานทางคัมภีร์ที่ได้ระบุไว้ ก็ถือได้ว่า พระพุทธศาสนานั้นได้เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิในปลายพุทธกาลแล้ว เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการว่า พระพุทธศาสนานั้นเข้ามาสู่ดินแดนที่ชื่อว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งก็รวมถึงประเทศลาว เริ่มมาแต่สมัยพระเจ้าอโศก พ.ศ. 236 จากนั้นพระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองอยู่ ณ บริเวณแถบนี้สืบมาจนถึงปัจจุบัน โดยผลัดเปลี่ยนเป็นพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและมหายาน นับตั้งแต่สมัยเจ้าสุวรรณคำผงขึ้นเสวยราชย์ เมื่อ พ.ศ. 1895-1896 ทรงมีพระโอรส 6 พระองค์ ใน 6 พระองค์นั้น เจ้าฟ้าจุ่มมีลักษณะผิดแผกจากพระโอรสองค์อื่น คือมีฟันและลิ้นเป็นสีดำ โหรทำนายว่าเป็นกาลกนิจึงได้นำไปลอยแพ บังเอิญแพได้มาถึงเมืองขอม ได้รับการเลี้ยงดูจากพระมหาปาสมันตเถระ ต่อมาได้เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในราชสำนักของพระเจ้าอินทปัตต์ และได้อภิเษกสมรสกับพระธิดาของพระเจ้าอินทปัตต์ พระนามว่า พระนางแก้วยอดฟ้า (ฟ้าหญิงคำหยาด) ต่อมาบิดาให้ไปตีเมืองล้านช้าง และสามารถยึดเมืองล้านช้างได้ในปี พ.ศ. 1896 แล้วขึ้นครองราชย์ เป็นกษัตริย์องค์ที่ 23 ของราชวงศ์ล้านช้าง ทรงพระนามว่า พระเจ้าฟ้าจุ่มแห่งล้านช้าง แต่อาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้างในยุคนี้

เป็นที่เด่นชัดอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือพระนางแก้วยอดฟ้าพระมเหสีผู้ทรงยศนับถือพระพุทธศาสนามาก่อน เมื่อครั้งอยู่ในเมืองขอมทรงเห็นประชาชนนับถือผีสาางเทวดา และฆ่าสัตว์บูชาเช่นสรวงอยู่ในถ้ำข้าง จึงได้ทูลขอให้พระเจ้าฟ้ารุ่งไปอัญเชิญพระพุทธศาสนามาเผยแผ่ในอาณาจักรถ้ำข้างจากประเทศขอม

พระเจ้าฟ้ารุ่งทรงเห็นด้วยจึงให้ทูตไปทูลขอนิมนต์พระสงฆ์ที่ขอมเข้ามาเผยแผ่ในประเทศลาว ในกาลครั้งนี้ได้มีพระสงฆ์ผู้แตกฉานในพระธรรมและพระไตรปิฎกจากขอม นำโดยพระมหาปาสมัตเถระและพระมหาเทพลังกา พร้อมกับพระสงฆ์อีก 20 รูปและนักปราชญ์ผู้เรียนจบพระไตรปิฎกอีก 3 คน และพระราชทานพระพุทธรูป "พระบาง" และหน่อพระศรีมหาโพธิ์ และช่างหล่อพระพุทธรูปไป เมื่อคณะสงฆ์เดินทางมาถึงเวียงจันทน์ เจ้าเมืองจันทน์ได้นิมนต์พักสมโภชพระบางอยู่ 3 คืน 3 วัน แล้วคณะสงฆ์ก็เดินทางต่อไปยังเวียงคำ ชาวเมืองเวียงคำได้อาราธนาพระเถระไปในเมืองแล้วสมโภชพระบางกัน 3 คืน 3 วัน ครั้นจะเดินทางต่างปรากฏว่าพระพุทธรูปไม่สามารถยกไปได้ จึงเสียดายว่า "เทวดาอารักษ์คงปรารถนาจะให้พระบางอยู่ที่เวียงคำ" จากนั้นพระเถระและผู้ติดตามก็ได้เดินทางไปยังเมืองเชียงทอง ครั้นถึงเชียงทอง ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าฟ้ารุ่งและพระมเหสี พระเถระและคณะจึงได้เผยแผ่พุทธศาสนาในลาวจนเจริญรุ่งเรืองประดิษฐานมั่นคง

จุดเปลี่ยนระหว่างพุทธศาสนาในจีนกับลาว แม้ว่าพระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบมากเพียงนี้แต่พระพุทธศาสนาในประเทศลาวกลับไม่สูญหายไปเหมือนกับอีกหลายประเทศที่ถูกปกครองด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์ ในที่นี้จะนำเสนอสาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาอยู่ได้ในประเทศลาว ดังนี้

สาเหตุที่ 1 การให้โอกาสพระสงฆ์เผยแผ่ร่วมกับผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์สาเหตุนี้ทำให้พระพุทธศาสนาฟื้นฟูก้าวขึ้นมาได้ก็เพราะบทบาทของพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวพุทธทั้งหลายได้ทำหน้าที่ให้ธรรมแผ่ไปกับหลักการของลัทธิคอมมิวนิสต์นั่นเอง จากปรากฏการณ์ที่ว่าผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ใช้พระสงฆ์ลาวเป็นเครื่องมือเผยแผ่คำสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ให้แก่เยาวชนลาวรุ่นใหม่เพื่อล้างสมองให้รับแนวคิดของคอมมิวนิสต์ที่กำลังมาแรงอยู่ในขณะนั้น กลายเป็นจุดเปลี่ยนที่ดีอย่างไม่คาดคิด จะเห็นได้ว่า ผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ได้ให้โอกาสแก่พระสงฆ์ในประเทศจีนมาเผยแผ่อุดมคติแบบคอมมิวนิสต์ร่วมด้วยกับผู้นำลัทธิจึงทำให้เยาวชนที่ถูกล้างสมองไม่ได้เห็นภาพของพระภิกษุ เพียงไม่นานศาสนาก็ถูกลบไปจากความทรงจำ เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากประเทศจีน เป็นการล้มล้างสถาบันสงฆ์อย่างสิ้นเชิง แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์ต้องการให้ทุกคนต้องเสมอภาคกัน สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่ขัดขวางอุดมการณ์ ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่นับถือแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์นี้มองเห็นศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นตัวขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของการจัดการสังคมภายใต้แนวคิดนี้ ประเทศจีนแม้ว่า จะเป็นประเทศพระพุทธศาสนามาก่อนแต่บริบท

ทางสังคมไม่เหมือนกับประเทศลาว อีกทั้งผู้นำแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ คือ เหม่าเจอตุง ไม่ได้ใช้แนวทางที่คอมมิวนิสต์ในประเทศลาวใช้ คือ ให้พระภิกษุเป็นผู้เผยแพร่คำสอนจึงทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศจีนนั้นหมดไป สถาบันสงฆ์ล้มอย่างไม่เหลือต้นตอ ในประเทศลาว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบทพระสงฆ์จะถูกบังคับให้นับถือแนวคิดนี้และเผยแพร่แนวคิดนี้ แต่ประชาชนชาวลาวที่เป็นผู้ใหญ่ได้ให้ความเคารพต่อพระสงฆ์ เชื้อฟิงพระสงฆ์ สถาบันสงฆ์แม้จะไม่มี แต่ความเป็นพระสงฆ์ยังคงมี ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงดำรงอยู่คู่กับประชาชนชาวลาวได้อย่างกลมกลืนกลายเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา กล่าวคือ พระสงฆ์คือที่พึ่งพิงของชาวบ้าน ชาวบ้านคือที่พึ่งพิงของพระสงฆ์ ไม่ต้องผ่านสถาบันศาสนาใดๆ (สุวิญ รักษัตย์ 2553)

3.1 บริบทเชิงประวัติศาสตร์

ประเทศลาว (Laos People's Democratic Republic) เป็นประเทศตั้งอยู่ในส่วนใต้ของคาบสมุทรอินโดจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ประมาณ 236,800 ตารางกิโลเมตร มีพรมแดนทิศเหนือติดกับประเทศจีน ทิศใต้ติดกับประเทศไทยและกัมพูชา ทิศตะวันออกติดกับเวียดนาม และทิศตะวันตกติดกับประเทศเมียนมาร์ เป็นประเทศที่มีประชากรประชากรกว่า 6.7 ล้านคน มีศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและนับถือผีเป็นหลัก ใช้ภาษาลาวเป็นภาษาราชการ คนเผ่าใช้ภาษาประจำเผ่าควบคู่กับภาษาลาว ภาษาฝรั่งเศส ยังคงใช้ในวงราชการและการติดต่อค้าขายบ้าง และภาษาอังกฤษใช้ในการติดต่อกับต่างประเทศและการค้าการศึกษา (ธันย์ชนก นาควิโรจน์ 2562) ลาวได้ชื่อว่าเป็นประเทศแห่งป่าไม้และภูเขา ด้วยทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และมีภูเขา สลับซับซ้อน โดยเฉพาะทางตอนเหนือของประเทศ ตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า “ดินแดนสุวรรณภูมิ” หรือ คาบสมุทรอินโดจีน มีพรมแดนประชิดกับห้าประเทศเพื่อนบ้านคือ ไทย เวียดนาม เมียนมาร์ กัมพูชา และจีน และด้วยเหตุที่ล้อมรอบด้วยประเทศเพื่อนบ้านถึง 5 ประเทศ ลาวจึงเป็นประเทศเดียวในแถบนี้ที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล แต่แม้ไม่มีทะเล ลาวก็ยังมีแม่น้ำสายสำคัญอย่างแม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศ นอกจากนี้ทรัพยากรป่าไม้แล้ว ประเทศลาวอุดมด้วยสินแร่ชนิดต่างๆ กระจายอยู่ตามพื้นที่ในประเทศลาว ทั้งทองคำ ทองแดง อะลูมิเนียม เหล็ก ปูน เป็นต้น จึงมีการทำเหมืองตรงบริเวณที่พบแร่เหล่านี้

ประเทศลาวได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบราชาธิปไตย มาเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2518 โดยมีพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (The Lao People's Revolutionary Party) หรือ พรรค LPRP เป็นองค์กรชี้นำประเทศมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเจ้าสุภานุวงศ์เป็นประธานคนแรก ตำแหน่งสูงสุดในการปกครองประเทศลาว เรียกว่า ประธานประเทศ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี ประธานประเทศคนปัจจุบัน คือ พลโท จูมมะลี ไซยะสอน และยังคงดำรงตำแหน่งเลขาธิการใหญ่ คณะบริหารงานศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาวอีกตำแหน่งหนึ่ง (วิทย์ บัณฑิตกุล 2555, น. 47) ต่อมาสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ซึ่งถือว่าเป็นยุคทองของอาณาจักร

ล้านช้าง มีการย้ายเมืองหลวงจากหลวงพระบางมายังเวียงจันทน์ เพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของหงสาวดี และมีสัมพันธไมตรีที่ดีกับกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามความรุ่งเรืองได้ดำรงอยู่นานสิ้นรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช

ในปี พ.ศ.2242 อาณาจักรล้านช้างได้แตกเป็น 3 อาณาจักรที่เป็นอิสระแก่กัน ได้แก่ อาณาจักรหลวงพระบางในภาคเหนือ อาณาจักรเวียงจันทน์ในภาคกลาง และอาณาจักรจำปาศักดิ์ในภาคใต้ ซึ่งความขัดแย้งทั้งภายในอาณาจักรเดียวกันและความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรและความขัดแย้งกับประเทศอื่น ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในความขัดแย้งทั้งหมด 15 ครั้งในช่วง 84 ปี มีถึง 11 ครั้งที่เกิดขึ้นภายในอาณาจักรเดียวกัน (สุวิทย์ ชีรสวัสดิ์ 2543, น. 413)

3.1.1 บริบทด้านเศรษฐกิจ

พัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศลาวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ ในช่วงปี พ.ศ.2518 - 2528 เรียกว่าระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมซึ่งหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ในปี 2518 ลาวได้ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมเป็นเวลานาน ซึ่งความสัมพันธ์ทางการค้ามุ่งเน้นประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นหลัก ทำให้เศรษฐกิจของลาวซบเซา ประสบปัญหาความยุ่งยาก ปัญหาความยากจน การขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค ปัญหาเงินเฟ้อ และปัญหาการบริหารงาน และการผลิตที่ไร้ประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงได้ทบทวนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ พร้อมทั้งเริ่มกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขึ้นมา (ทรงคุณ จันทจร 2551, น. 3) โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกนั้น ลาวได้พยายามพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางสังคมนิยมแบบโซเวียต ซึ่งยังเน้นการพึ่งพาตัวเองทางการเกษตรและเน้นการค้ากับกลุ่มประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งผลปรากฏว่าเศรษฐกิจเติบโตต่ำกว่าเป้าหมาย และช่วงปี พ.ศ. 2529 – ปัจจุบัน ลาวได้ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีการตลาดโดยหลังจากที่รัฐบาลชุดปัจจุบันยึดอำนาจได้ในปี พ.ศ.2518 ได้มีการปฏิรูปประเทศและเศรษฐกิจอย่างจริงจังภายใต้ “นโยบายจินตนาการใหม่” ในปี พ.ศ.2529 โดยเริ่มเปิดเสรีทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องตลอดทศวรรษ 1990 ส่งผลให้ภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศลาวมีพัฒนาการที่ดีตามลำดับในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา (วิทย์ บัณฑิตกุล 2555, น. 40)

ซึ่งนโยบายจินตนาการใหม่นี้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 2 ที่เป็นการหันไปเปิดประเทศ ใช้กลไกตลาดสนับสนุนการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ ปฏิรูปการเองและปรับความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2534 - 2538) และ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2539 - 2543) มีความโดดเด่นมากขึ้น คือ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนดังกล่าว รัฐบาลจึงได้แบ่งพื้นที่ในการพัฒนาประเทศออกเป็น 3 เขต 6 แขวง ได้แก่

ภาคเหนือของประเทศ กำหนดให้แขวงเชียงขวางเป็นพื้นที่หลักสำหรับการส่งเสริมการผลิตปศุสัตว์ ส่วนหลวงพระบางซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงเก่า และโบราณสถานเป็นพื้นที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว ส่วนแขวงบ่อแก้วและหลวงน้ำทาซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับไทย เมียนมาร์ และยูนนานของจีน เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับ โครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

ภาคกลางของประเทศ มีแขวงเวียงจันทน์และคำม่วนเป็นแขวงหลัก เน้นให้เป็นพื้นที่เพื่อการส่งเสริมการค้าและอุตสาหกรรม โดยให้นครเวียงจันทน์เป็นเขตการค้าและอุตสาหกรรม โดยการจัดตั้งเมืองธุรกิจแห่งใหม่บริเวณเชิงสะพานมิตรภาพไทย-ลาว และจัดตั้งเมืองอุตสาหกรรมครบวงจรที่เมืองไซธานี ส่วนแขวงคำม่วนเป็นพื้นที่ที่มีแม่น้ำหินปูน แม่น้ำเถิน และแม่น้ำเซบั้งไฟไหลผ่าน เหมาะที่จะสร้างเขื่อนหลายแห่ง ส่วนแขวงคำม่วนมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในประเทศ เช่น แร่เงิน ทองคำ ดิบุก ยิบซัม และโปแตส สามารถขนส่งสินค้าออกสู่ทะเลโดยอาศัยท่าเรือของเวียดนาม จึงเหมาะสมที่จะพัฒนาพื้นที่นี้เป็นเขตพัฒนาอุตสาหกรรมจากแร่ธาตุต่างๆ

ภาคใต้ของประเทศ มีแขวงสะหวันนะเขตและแขวงจำปาสักเป็นแขวงหลัก สำหรับการพัฒนาการค้า เกษตรกรรมและการท่องเที่ยว สะหวันนะเขตอยู่ตรงข้ามกับมุกดาหารของไทยซึ่งเป็นเขตสะพานข้ามแม่น้ำโขงไทย-ลาว แห่งที่สองจึงจะพัฒนาให้เป็นเขตการค้าเสรี รวมถึงยังมีทางหลวงไปถึงเมืองเว้และท่าเรือด่านงของเวียดนาม ส่วนแขวงสาละวัน เซกอง จำปาสักและอัตตะบือเป็นพื้นที่เหมาะสมแก่การทำกิจกรรม เลี้ยงสัตว์ ส่วนแขวงจำปาสักซึ่งอดีตเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรจำปาสัก มีโบราณสถานและที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติอยู่มาก (สุรชัย ศิริไกร 2548, น. 213 - 214)

กล่าวสรุปคือ ในปัจจุบันประเทศลาวมีการเน้นเสรีภาพการค้าและการลงทุนเพิ่มขึ้น มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการให้ลาวเป็นศูนย์กลางการผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อการส่งออก พัฒนาเกษตรกรรม การค้าและการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือกับประเทศสมาชิกเพื่อนบ้านในโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ และการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การอาเซียนในปี พ.ศ.2540 รวมถึงนโยบายการพัฒนาการพัฒนาลาวให้เป็นศูนย์กลางการค้าและคมนาคมในอนุภูมิภาคนี้ เนื่องจากลาวเป็นประเทศเดียวที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านถึง 6 ประเทศ คือ จีน เวียดนาม เมียนมาร์ ไทยและกัมพูชา ทำให้อนาคตการพัฒนาเศรษฐกิจของลาวผูกพันกับการพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนและจีน (สุรชัย ศิริไกร 2548, น. 267) นอกจากนี้ยังรวมถึงการวางเป้าหมายการนำประเทศให้หลุดพ้นจากความยากจนภายในปี พ.ศ. 2563

สถานภาพทางเศรษฐกิจของลาวมีรายได้หลักมาจากพลังงานไฟฟ้า โดยที่ลาวมีแหล่งน้ำสำหรับผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อใช้ในประเทศและส่งออกเป็นตามนโยบายการเป็นแหล่งผลิตไฟฟ้าของเอเชีย (Battery of Asia) ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของ GDP ของประเทศถึง 27% จากโครงการต่าง ๆ ที่ขายไฟฟ้าให้กับประเทศไทย (ศูนย์อิน โดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา 2551, น. 32) ส่วนภาคเกษตรกรรม ลาวมีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 40% โดยมีพืชเกษตรสำคัญได้แก่ กาแฟ ยางพารา ข้าว และข้าวโพด การเพาะปลูกที่สำคัญอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการเกษตรแผนใหม่ เช่น การปลูกไม้ยางพาราร่วมกับมาเลเซีย ส่วนกาแฟเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ ส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูกที่ภาคใต้ ถือเป็นกาแฟคุณภาพดีโดยเฉพาะที่ปากช่องแขวงจำปาสัก (กนกพรรณ อยู่ชา 2539, น. 62) และเนื่องจากลาวมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จึงมีการทำสัมปทานป่าไม้ เช่น ไม้สัก ไม้มะฮอกกานี ไม้กฤษณา และการทำเหมืองแร่ เช่น ทองคำ ทองแดง โพแทช บ็อกไซต์ ถ่านหิน สังกะสี และอัญมณี (สำนักข่าวกรองแห่งชาติ 2557, น. 367) นอกจากนี้ยังมีการทำอุตสาหกรรมขนาดเล็กส่วนใหญ่อยู่บริเวณเวียงจันทน์ เช่น อุตสาหกรรมทอผ้าฝ้าย โรงงานผลิตเบียร์ลาว เป็นต้น สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลนั้น ลาวได้ตั้งเป้าหมายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งภูมิภาคอินโดจีน ด้วยการวางแผนพัฒนา 5 เมืองหลักตามบริบทที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ (1) กรุงเวียงจันทน์ เน้นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และแหล่งช้อปปิ้ง (2) เมืองหลวงพระบาง เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคเหนือ เน้นจุดขายธรรมชาติและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ (3) จำปาสัก เน้นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สำคัญคือ น้ำตกคอนพะเพ็ง และเกาะคอนโขง รวมถึงโบราณสถานเช่น ปราสาทวัดภู และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลาว (4) สะหวันนะเขต เป็นศูนย์กลางการค้าการท่องเที่ยวระหว่างไทย-ลาว-เวียดนาม (5) เมืองห้วยทรายและแขวงบ่อแก้ว เน้นจุดเชื่อมต่อการท่องเที่ยวกับอนุภูมิภาคในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ คือภาคเหนือของไทย เมียนมาร์ และจีนตอนใต้ (กนกพรรณ อยู่ชา 2539, น. 102-103) สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจของลาว ที่ผ่านมามีรายได้จากภาคการท่องเที่ยวประมาณ 596 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อีกทั้งได้รับการคัดเลือกจากองค์การการค้าและการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปเป็นประเทศที่ดีที่สุดในด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมประจำปี พ.ศ. 2556 อย่างไรก็ตามรัฐบาลอนุมัติแผนระงับการส่งออกถ่านหินชั่วคราวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เพื่อสำรองปริมาณถ่านหินรองรับการบริโภคภายในประเทศ (สำนักข่าวกรองแห่งชาติ 2557, น. 368)

3.1.2 บริบทด้านการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองใน สปป.ลาว มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก ในปี ค.ศ.1991 สำคัญ คือ การระบุถึงรูปแบบรัฐ สปป.ลาว เป็นรัฐเดี่ยวที่ปกครองด้วยระบอบ ประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ อันมีพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นองค์กรนำที่มีอำนาจสูงสุดในการ กำหนดและสั่งการนโยบาย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ จากนั้นได้มีการ แก้ไขปรับปรุงในปี ค.ศ. 2003 ซึ่งแบ่งเป็น 11 หมวด จำนวน 98 มาตรา ซึ่งสาระสำคัญของ รัฐธรรมนูญ นอกจากจะเน้นที่การปรับปรุงกลไกทางการเมืองการปกครองต่าง ๆ แล้วยังได้ให้ความสำคัญ กับการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจของ สปป.ลาว เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจของ ภูมิภาคและนานาชาติ รวมไปถึงการระบุถึงหลักประกันทางด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่วนในด้านระบบ กฎหมายนั้น สปป.ลาวใช้ระบบประมวลกฎหมายซึ่งเป็นการผสมผสานกัน ระหว่างรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจาก ฝรั่งเศสและระบบกฎหมายของประเทศคอมมิวนิสต์ โครงสร้างกลไกการปกครอง ประกอบด้วย ประธานประเทศ เป็นประมุขของรัฐ สภาแห่งชาติใน ฐานะฝ่ายนิติบัญญัติ รัฐบาลเป็นฝ่ายบริหาร ศาลประชาชน และองค์กรอัยการประชาชน มีฐานะเป็น องค์กรตุลาการ กระทรวงและองค์กรที่มีฐานะเทียบเท่ากระทรวง รัฐกรหรือข้าราชการ และองค์กร มวลชนต่างๆ ได้แก่ แนวลาวสร้างชาติ สหพันธ์กรรมบาลลาว องค์กรเยาวชนปฏิวัติลาว สหพันธ์แม่หญิงลาว และสหพันธ์ทหารผ่านศึก ส่วนการแบ่งเขตการปกครองภายในประเทศ แบ่ง ออกเป็น 16 แขวง และ นครหลวง 1 แห่ง คือ นครหลวง เวียงจันทน์

อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองของรัฐ คือสภาแห่งชาติมีฐานะเป็นองค์กร ที่เป็นตัวแทนสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนลาวบรรดาชนเผ่า มีอำนาจในการลงมติตัดสิน ในเรื่องต่างๆ ที่เป็นการกิจพื้นฐานของประเทศ และมีอำนาจในการตรวจสอบการทำงานขององค์กร ต่างๆ ของรัฐทั้งในฝ่ายบริหาร ตุลาการและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสมาชิกสภาแห่งชาติมี ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ส่วนองค์กรตุลาการนั้น ประกอบด้วย ศาลประชาชน และ องค์กรอัยการประชาชน ที่มีการจัดแบ่งเป็นศาลอุทธรณ์และศาลในระดับการปกครองชั้นต่างๆ ได้แก่ แขวง เมืองและศาลทหาร โดยมีศาลประชาชนสูงสุด เป็นองค์กรตุลาการชั้นสูงสุด ในส่วน ขององค์กรอัยการประชาชนนั้น ทำหน้าที่ตรวจสอบและกำกับดูแลให้องค์กรของรัฐทุกหน่วยงาน องค์กรมวลชน ข้าราชการและประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย โดยแบ่งออกเป็นอัยการ ประชาชน สูงสุด องค์กรอัยการประชาชนชั้นอุทธรณ์และระดับต่างๆ ได้แก่ แขวง เมือง และองค์กรอัยการ ทหาร อาจกล่าวได้ว่า แม้โดยภาพรวมเค้าโครงของรัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว จะมีการแบ่งแยก อำนาจ ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ แต่ในความเป็นจริง โครงสร้างเหล่านี้ยังคงตกอยู่ ภายใต้อำนาจชี้นำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งการใช้อำนาจต่างๆ ที่ถูกแบ่งแยกไปนั้นสามารถ

เป็นไปในทิศทางตามความต้องการของผู้นำพรรคได้ นอกจากนี้แล้วในโครงการการปกครองของ สปป.ลาว ยังไม่มีองค์กรใดที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ ความถูกต้องในกระบวนการนิติบัญญัติ รวมถึง พรรคการเมืองและการแข่งขันทางการเมืองนั้น เนื่องจากรัฐธรรมนูญฯ กำหนดให้มีพรรคการเมือง เดียว คือ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ประกอบกับบริบททางการเมืองที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการต่อสู้ หรือแข่งขันผ่าน กลุ่มที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาลและพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เป็นผล ให้การเมืองของสปป.ลาวมีเสถียรภาพอย่างมากภายใต้เงื่อนไขของการผูกขาดอำนาจ อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลสปป.ลาวจะมีท่าทีผ่อนปรนลง บ้างตามเงื่อนไขในการเข้าสู่การเป็นสมาชิกองค์การ ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แต่ก็ยังคงถูกตั้งคำถามและได้รับ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและการ เคลื่อนไหวของนักกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจะยังคงเป็น โจทย์สำคัญของการปกครองภายใต้ ระบบพรรคเดียวของ สปป.ลาว ต่อไป

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นรัฐเดี่ยว (Unitary State) ซึ่งมีพรรค ประชาชนปฏิวัติลาว (Laos People Revolution Party) เป็นองค์กรนำที่มีอำนาจสูงสุด จึงทำให้มี ลักษณะเป็นรูปแบบรัฐที่ปกครองโดยพรรคเดียว (one-party state) เช่นเดียวกับประเทศคอมมิวนิสต์ โดยทั่วไป ภายใต้การรับรองโดยรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้มีเพียงพรรคการเมืองเดียว และจำกัด ขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะ โอกาสในการจัดตั้งกลุ่มทางการเมืองอื่นๆ นอกเหนือจากการจัดตั้งโดยรัฐ และการแข่งขันในการเลือกตั้งอีกทั้งรูปแบบการปกครองภายใต้พรรค เดียวของสปป.ลาว ทำให้รัฐบาลรวมถึงโครงสร้างทางการเมืองอื่นอยู่ภายใต้การกำกับทิศทางของ พรรค โดยยึดหลักประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ (democratic centralism) ที่เน้นการจัด โครงสร้าง การปกครองแบบแบ่งชั้นคุ้มครองที่ได้รับอิทธิพลมาจากการจัดโครงสร้างพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต โดยมีพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เป็นศูนย์กลางอำนาจชั้นสูงสุดทั้งทางด้านการปกครองและ การบริหารในการกำหนดและสั่งการนโยบายหรือแนวทางดำเนินงานในด้านต่าง ๆ โดยมีองค์กรย่อย อื่น ๆ ของพรรคเป็นเสมือน กลไกที่ดำเนินการให้เป็นไปตามเจตจำนงของประชาชน (สุทธิกานต์ มีจัน 2556, น. 28 - 29)

ด้านระบบกฎหมายของสปป.ลาว ในอดีตได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์พระ ธรรมศาสตร์ของพวกมอญซึ่งได้รับเอามาจากแนวคำสอนของพวกพราหมณ์ในอินเดีย ผนวกกับคำ สอนทางพุทธศาสนาและจารีตประเพณีอันเก่าแก่ ยึดถือในเรื่องความยุติธรรม มีความยืดหยุ่น สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของบริบททางสังคมการเมืองในแต่ละยุคสมัย ครั้นเมื่อฝรั่งเศสได้เข้ามาปกครองลาว จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายออกใช้บังคับในรูปของประมวล กฎหมายต่างๆ (Code of Law) หรือ “ประมวลกฎหมายพระราชอาณาจักรลาว” ในปี ค.ศ. 1927 รวม

ทั้งหมด 7 ฉบับ ได้แก่ กฎหมายกำหนดสิทธิประชาธิปไตยของพลเมืองลาว กฎหมายแต่งตั้งการยุติธรรม ประมวลกฎหมายแพ่ง ประมวลกฎหมายพิจารณาความแพ่งและค้าขาย ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา รวมทั้งกฎหมายกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมศาลและอากรต่างๆ ที่จัดเก็บเข้าคลังหลวงในแผนกยุติธรรม ต่อมาเมื่อลาวเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นสาธารณรัฐ ในปี ค.ศ.1975 รัฐบาลในช่วงเวลานั้น ดำเนินการบริหารประเทศตามนโยบายของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เป็นข้ออ้างอิงในการแก้ไขปัญหาของสังคมและการพิจารณาคดี และเริ่มมีการประกาศใช้กฎหมายครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1989 จนถึงช่วงต้นทศวรรษ 1990 สภาพประชาชนสูงสุดในเวลานั้นหรือสภาแห่งชาติในปัจจุบัน ได้มีมติรับรองกฎหมายหลายฉบับหนึ่งในนั้นคือ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ค.ศ.1991 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้งยังถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนากฎหมายในยุคใหม่ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน สปป. ลาวยังมีการออกกฎหมายและพัฒนาปรับปรุงตัวบทกฎหมายอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อปรับตัวและให้สอดคล้องไปตามพันธกรณีที่รัฐบาลสปป.ลาวมีต่อสนธิสัญญาและองค์การระหว่างประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิก (ทองพูน สุขกะเสน. 2555, น. 30 และ 170)

ระบบกฎหมายของ สปป.ลาว ในปัจจุบันเป็นระบบประมวลกฎหมาย (civil Law) ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศส เมื่อครั้งตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส อีกส่วนหนึ่งมาจากระบบกฎหมายของประเทศสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ อาทิ สหภาพโซเวียต จีน และเวียดนาม ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของมาร์กซ์-เลนิน โดย ลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายใน สปป.ลาว เมื่อกล่าวถึงองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตย กล่าวได้ว่าพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นองค์กรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งไม่ใช่เพียงในฐานะที่เป็นพรรคการเมืองเดียว หากแต่เป็นศูนย์กลางการใช้อำนาจของระบบการเมืองการปกครองของ สปป.ลาว ที่มีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูงนับตั้งแต่การสถาปนารัฐสังคมนิยมหรือการรวมชาติขึ้นในลาว พรรคประชาชนปฏิวัติลาวก่อตั้งในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 1955 โดยแยกตัวออกมาจากพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนโดยกลุ่มผู้นำชาวเวียดนามลาว และกัมพูชา อันมีโฮจิมินห์เป็นผู้นำเพื่อต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศส ทั้ง ยังถือเป็นพรรคการเมืองที่เน้นแนวทางstadalinนิสม์ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งเน้นแนวคิดนิยมมากกว่าการต่อสู้ทางชนชั้น ลดความสำคัญของชนชั้นกรรมาชีพให้ความสำคัญกับชาวนาใช้ระบบทุนนิยม โดยรัฐ เน้นการรวมศูนย์จากบนสู่ล่าง ถึงแม้มีการอ้างหลักการประชาธิปไตยรวมศูนย์ แต่วิธีการบังคับบัญชาและการทำงานภายในพรรค ก็ไม่ได้มีการลงคะแนนหรือมีการเปิดให้แสดงความคิดเห็นแต่อย่างใด สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามวินัยของพรรคอย่างเคร่งครัดและขึ้นต่อหน่วยงานระดับสูงขึ้นไปที่ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้ (อนูรัตน์ สันถึงภูมิ. 2548, น. 36-39)

โครงสร้างพรรคที่สำคัญ ประกอบด้วย สมัชชาพรรค (The Party Congress) คือ หน่วยที่ทำหน้าที่ในการตัดสินใจสูงสุด ซึ่งในทางหลักการแล้วสมาชิกจะเป็นผู้เลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในกรรมการเมือง กรรมการ ศูนย์กลางพรรค สำนักเลขาธิการคณะกรรมการศูนย์กลางพรรค และสมาชิกในคณะกรรมการชุดต่างๆ ของพรรค อย่างไรก็ตามการประชุมของสมัชชาพรรคเพื่อให้ลงมติรับรองมักถูกกำกับโดยผู้นำพรรคที่ได้เลือกแล้วว่าใครคือผู้เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งเหล่านี้และโดยตามปกติแล้วสมัชชาพรรคจะมีการประชุมทุก 5 ปี กรรมการเมือง (The Political Bureau หรือ Politburo) เป็นศูนย์กลางอำนาจที่แท้จริงของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว และถือเป็นหน่วยงานทางการเมืองที่ทรงพลังที่สุดในประเทศ โดยมีภารกิจหลักคือกำหนด นโยบายที่สำคัญของพรรคและควบคุมการทำงานทั้งของพรรคและรัฐบาล การบริหารจัดการงานต่างๆ ของกรรมการเมืองในนามคณะบริหารงานศูนย์กลางพรรคนั้นหมายรวมถึงการทำหน้าที่ในนามสมัชชาพรรคด้วย

3.1.3 บริบทด้านสังคมวัฒนธรรม

ประเทศลาวรวมถึงประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะภาคพื้นทวีป (Mainland) เช่น ลาว ไทย กัมพูชา เวียดนาม มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ศาสนา ภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ และวิถีชีวิต เนื่องจากในสมัยโบราณวัฒนธรรมไม่ได้ถูกจำกัดด้วยอาณาเขตและพรมแดนของชาติพันธุ์ที่ไม่ได้ปรากฏชัดเช่นสังคมปัจจุบัน ที่ทำให้คนต้องกำหนดชาติพันธุ์ของตัวเอง ดังเช่นที่ อาจารย์ปราณี วงษ์เทศ กล่าวถึง สำนักเกี่ยวกับชนเผ่าของชาวอุษาคเนย์ไว้ว่า ลักษณะของกลุ่มชนในอดีตคงอยู่ในระดับเผ่าพันธุ์ ที่ถือว่ามีวัฒนธรรมร่วมกันในทางภาษา และลักษณะทางวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น องค์กรทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แต่มิได้ถูกรวบรวมจัดระเบียบบูรณาการเป็นส่วนเดียวกัน โดยองค์กรการปกครองมีศูนย์กลางที่เป็นรัฐและไม่มีพรมแดนทางการเมืองที่กำหนดเขตแน่นอนตายตัวเหมือนรัฐประชาชาติ และความเชื่อเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์ของผู้คนในอุษาคเนย์ สะท้อนให้เห็นทัศนคติ โลกทรรศน์ของผู้คนในแถบนี้ ที่มีได้แยกตัวเองอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีการติดต่อสังสรรค์ สัมพันธ์กันมาตลอดเวลายาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนไม่น่าเชื่อว่าจะมีเผ่าพันธุ์หรือชนชาติใดในปัจจุบันที่อ้างได้ว่า เป็นกลุ่มชนที่ไม่เคยผสมผสานกับผู้คนต่างเผ่าพันธุ์หรือดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้ โดยปราศจากอิทธิพลของวัฒนธรรมเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่เป็นผืนแผ่นดินเดียวกันของอุษาคเนย์ นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานทางโบราณคดียืนยันว่า มีการติดต่อกันระหว่างผู้คนภายในภาคพื้นทวีปกับผู้คนภายนอกทั้งทางบก ทางทะเลมาตลอดอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 2,500 ปีมาแล้ว (ปราณี วงษ์เทศ 2543, น. 286-288)

3.2 พระพุทธศาสนากับการเมืองพื้นที่ประเทศลาว

พระพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคมชาวลาว พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณี ความคิด ความเชื่อของประชาชนลาว พิธีกรรมและวันสำคัญต่าง ๆ เช่น ประเพณีทำบุญธาตุหลวง เป็นประเพณีประจำชาติที่เชิดหน้าชูตาของประเทศลาว ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้เกิดมีศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนามากมาย ล้วนมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังมีบทบาทในการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น ในชุมชนต่าง ๆ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชุมชนในด้านให้คำปรึกษา ช่วยเหลือด้านการสงเคราะห์ปัจจัยสี่แก่ประชาชน วัดได้เป็นศูนย์กลางการพบปะของชาวบ้านและทางราชการ

พระพุทธศาสนาในประเทศลาวมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแยกไม่ได้ พุทธศาสนาในประเทศลาวนั้น เมื่อเสื่อมโทรมก็เนื่องจากได้รับการบีบคั้น ทำลายจากทางการเมือง เช่น ในคราวที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองประเทศลาว ได้ทำการปฏิวัติใหม่ ได้ทำลายล้างสถาบันสำคัญของประเทศ ได้แก่ สถาบันศาสนา และสถาบันกษัตริย์ มีพระสงฆ์ถูกฆ่าตายจำนวนมาก บางส่วนต้องลาสิกขาออกมาเพื่อเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ และเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ก็ได้รับการสนับสนุนจากทางการเมืองเช่นเดียวกัน ทั้งที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบัน บทบาทของพุทธศาสนาในยุคคอมมิวนิสต์ครอบครอง ได้แก่การเอาพระสงฆ์เป็นเครื่องมือทางการเมือง เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพเชื่อถือ โดยรัฐบาลคอมมิวนิสต์ขณะนั้นได้ให้พระสงฆ์เผยแพร่แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ไปในขณะเทศบรยาย ได้จัดให้มีการปาฐกถาในที่ต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์ร่วมอยู่ด้วยในการเผยแพร่แนวคิดคอมมิวนิสต์นั้น ถูกบังคับให้ประยุกต์คำสอนทางพุทธศาสนาเข้ากับคำสอนของคอมมิวนิสต์ พระสงฆ์หลายรูปจำเป็นต้องทำตาม บางรูปจัดขึ้นก็จะถูกฆ่าตายอย่างโหดเหี้ยม ในปัจจุบันนี้ บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงบ พระพุทธศาสนาที่ได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐเป็นอย่างดี มีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาของสงฆ์ขึ้นเป็นวิทยาลัยสงฆ์ เช่นวิทยาลัยสงฆ์ประจำกรุงเวียงจันทน์ (สถิต สมเสถียม 2559)

3.2.1 พระพุทธศาสนาในลาว

ชนชาวลาวมีความเป็นมาแต่เดิมเกี่ยวข้องกับชาตวิวงศ์และการอพยพถิ่นฐานเป็นต้น จนถึงตั้งหลักแหล่งในดินแดนปัจจุบันเนื่องเป็นอันเดียวกันกับชนชาติไทย มีเรื่องราวที่ควรทราบโดยย่อว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 1194 ชนชาติใหญ่พวกหนึ่ง ซึ่งเรียกตัวเองว่า ไท พวกเมียนมาร์เรียกว่า ฉาน พวกจีนเรียกว่า อ้ายลาว หรือ งายลาว ได้อพยพจากอาณาจักรอ้ายลาวลงมาทางใต้ตั้งอาณาจักรใหม่ขึ้นเรียกว่า น่านเจ้า ต่อมาเจ้าไทยน่านเจ้าชื่อ ขุนบรม (ขุนลุง หรือขุนหลวง กี่ว่า) ได้ยกลงมาครอบครองแผ่นดินได้ลงมาอีก และขยายอาณาเขตกว้างขวางออกไป ขุนบรมมีโอรส 7 องค์ และได้ให้

โอรสเหล่านั้น ไปสร้างบ้านแปลงเมืองต่างๆ มีเมืองโยนก เมืองละโว้ เมืองพวน เป็นต้น โอรสองค์ที่หนึ่งชื่อ ขุนลอ ไปรบได้ เมืองขวา (ได้แก่ เมืองเข่า ต่อมาเรียกเชียงทอง หรือล้านช้าง และในที่สุดเป็นเมืองหลวงพระบาง) เมื่อประมาณ พ.ศ. 1290 เจ้าเมืองขวาได้สืบเชื้อสายสืบต่อกันมาโดยลำดับ เมื่ออาณาจักรเขมรเรืองอำนาจขึ้น เมืองขวาก็ตกอยู่ใต้อำนาจเขมรด้วยเช่นเดียวกับชนชาติไทยพวกอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ครั้นถึง พ.ศ. 1796 อาณาจักรน่านเจ้าเสียแก่กุบไลข่าน คนไทยก็แผ่ฐานกระจายลงมาทางใต้เพิ่มจำนวนมากขึ้น พระพุทธศาสนาในประเทศลาว จัดได้เป็น 2 ยุค จะได้กล่าวถึงพุทธศาสนาในยุคต่าง ๆ ดังนี้

ยุคก่อตั้งและเจริญมั่นคง เจ้าเมืองขวาองค์ที่ 22 (บางแห่งว่าที่ 35) นามว่า พญาสุวรรณคำผง ขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 1859 ทรงมีโอรสพระนามว่า เจ้าผีฟ้า และเจ้าผีฟ้ามีโอรส 6 องค์ องค์ที่หนึ่งชื่อ เจ้าฟ้าจ๋ม ครั้นนั้น ได้มีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งทำให้เจ้าฟ้าจ๋มพลัดพรากจากชาติภูมิ ไปพำนักอยู่ในอาณาจักรเขมรตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ เวลานั้นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นศาสนาหลักของอาณาจักรเขมรแล้ว เจ้าฟ้าจ๋มทรงอาศัยอยู่กับพระภิกษุชื่อพระมหาปาสมันตเถระ เจ้าอาวาสวัดแห่งหนึ่ง เมื่อเจริญวัยขึ้น พระเถระได้นำไปฝากเป็นมหาดเล็กในราชสำนักของกษัตริย์เขมร (ปราชญ์สันนิษฐานว่าได้แก่พระเจ้าชัยวรมันปรเมศวร) เจ้าฟ้าจ๋มรับราชการเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดิน ถึงกับทรงยกพระราชธิดานามว่า พระนางแก้วเกงยา หรือแก้วยอดฟ้า (เรียกว่า เจ้าหญิงคำหยาดบ้าง เรียกอย่างอื่นบ้างก็มี) ให้เป็นชายา

ใน พ.ศ. 1893 อาณาจักรเขมรกำลังเสื่อมอำนาจลง พระเจ้ารามาชิตีที่ 1 แห่งราชวงศ์อู่ทอง ได้ตั้งอาณาจักรไทยขึ้นที่กรุงศรีอยุธยา แล้วเริ่มแผ่ขยายอำนาจออกไป กษัตริย์เขมรทรงเกรงการรุกรานของไทยอยุธยา จึงโปรดให้เจ้าฟ้าจ๋มไปครองกรุงล้านช้าง เพื่อเป็นกำลังป้องกันไทยอยุธยาต่อไป เจ้าฟ้าจ๋มขึ้นครองราชย์ ใน พ.ศ. 1896 (หลังจากอาณาจักรไทยศรีอยุธยาตั้งขึ้นได้ 3 ปี) ทรงเป็นวิรกษัตริย์สามารถรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนเข้าเป็นอันเดียว มีอาณาเขตทางเหนือจดสิบสองปันนา ทางใต้จดอาณาจักรเขมร ตะวันตกจดอาณาจักรเชียงใหม่ สุโขทัย และอยุธยา ตะวันออกจดอันนัม และจัมปา เรียกได้ว่าทรงเป็นปฐมกษัตริย์ในประวัติศาสตร์แห่งอาณาจักรล้านช้าง (ก่อนหน้านี้นี้มีแต่ตำนาน) และต่อมาตัวเมืองล้านช้างหรือเมืองหลวงของ อาณาจักรล้านช้างก็มีชื่อเป็นทางราชการว่า “กรุงศรีสัตนาคณหุตล้านช้างร่มขาว”

ด้านศาสนา แม้ว่าชาวล้านช้างจะได้รับนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ผ่านทางจีนมาแต่ครั้งยังอยู่ในอาณาจักรอัยลาวเช่นเดียวกับชาวไทยพวกอื่น ในสมัยของขุนหลวงเม้า (ลีมา หรือลิวมา กั้ว) เมื่อประมาณ พ.ศ. 620 แล้วก็ตาม แต่เมื่อถึงสมัยอาณาจักรล้านช้างนี้ ความเชื่อถือนั้นคงจะได้เลือนลางจางหายไปแล้ว จึงปรากฏว่า ราษฎรทั่วไปนับถือผีสงเทวดา

อันเป็นของพื้นเดิมแต่สมัยโบราณ ทำให้ต้องมีการประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ และในคราวนี้เป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่นำเข้ามาจากอาณาจักรเขมร

พระพุทธศาสนาเข้าสู่อาณาจักรล้านช้าง มีหลักฐานต่างกันเป็น 2 อย่าง ฝ่ายหนึ่งว่า พระนางแก้วเกงยา มเหสีของพระเจ้าฟ้างุ้มทรงเป็นพุทธศาสนิกชนผู้เคร่งครัด ครั้นได้ทรงเห็นเจ้านายและราษฎรชาวล้านช้างนับถือผี พวกคนลุ่มช้างม้าวัวควายทำพิธีกรรม ก็ทรงสังเวชพระทัย จึงทูลพระสวามีให้นำพระพุทธศาสนาจากกัมพูชาเข้าไปประดิษฐาน พระเจ้าฟ้างุ้มก็ทรงส่งทูตไปแจ้งความประสงค์แก่กัมพูชา พระเจ้าแผ่นดินเขมรจึงได้ทรงส่งคณะพระภิกษุสงฆ์ มีพระมหาปาสมันตเถระ ซึ่งเป็นอาจารย์ของพระเจ้าฟ้างุ้ม และพระมหาเทพลังกา เป็นหัวหน้าพร้อมด้วยนักปราชญ์ ช่าง และคนผู้แวดล้อมเป็นบริวารจำนวนมาก นำพระพุทธรูปปางห้ามญาติชื่อ “พระบาง” และพระไตรปิฎกกับทั้งศาสนวัตถุอื่นๆ ไปพระราชทานแก่พระเจ้าฟ้างุ้ม

ส่วนหลักฐานอีกฝ่ายหนึ่งว่า เมื่อพระเจ้าฟ้างุ้มครองราชย์แล้วไม่นาน ก็ปรากฏว่าทรงมีพระทัยโหดร้ายทารุณ ความทราบถึงกษัตริย์กัมพูชาผู้เป็นพระสวามี (พ่อตา) จึงมีรับสั่งให้พระเจ้าฟ้างุ้มไปเฝ้า แล้วพระราชทานโอวาทให้ปกครองพสกนิกรตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ให้สมาทานศีล 5 และส่งกลับล้านช้างพร้อมด้วยคณะพระภิกษุสงฆ์ที่กล่าวข้างต้น

พระบางนั้นเป็นพระพุทธรูปที่กษัตริย์ลังกาได้ส่งมาถวายแก่พระเจ้าแผ่นดินเขมร เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเขมรพระราชทานแก่พระเจ้าฟ้างุ้มแล้ว ได้นำไปรักษาไว้ที่เมืองเวียงคำก่อนจนถึง พ.ศ. 2045 จึงอัญเชิญขึ้นไปไว้ที่เมืองเชียงทอง คือ เมืองขวาหรือล้านช้าง และต่อมาเมืองเชียงทองหรือล้านช้างก็เปลี่ยนเรียกชื่อตามพระบางนั้นว่า เมืองหลวงพระบาง บางที่เรียกอาณาจักรทั้งหมดว่า อาณาจักรหลวงพระบาง โดยนัยนี้จึงเห็นได้ว่า การสถาปนาอาณาจักรลาวดำเนินไปพร้อมกับการประดิษฐานพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท โดยมีพระบางเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของชาติ เป็นทั้งสัญลักษณ์ของพระศาสนาและเป็นสมบัติคู่เมืองพระเจ้าฟ้างุ้มมากด้วยการศึกสงคราม ทำให้ราษฎรลาวซึ่งเป็นคนรักสงบมีนิสัยเรียบร้อยๆ สบายๆ พวกคนเบื่อหน่ายฝืนใจ จนในที่สุดถึง พ.ศ. 1916 อำมาตย์ทั้งหลายก็พร้อมใจกันขับพระองค์จากราชบัลลังก์แล้วอภิเษกพระราชโอรสชนมายุ 17 พรรษาขึ้นครองราชสมบัติ ทรงพระนามตามจำนวนชาตินครจรัที่สำรวจได้ใน พ.ศ. 1919 ซึ่งมีอยู่ 300,000 คนว่า “พญาสามแสนไท” ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงไทยแห่งศรีอยุธยา และทรงจัดระเบียบบ้านเมืองตามแบบแผนวิธีการที่ทรงได้รับจากประเทศไทยเป็นอันมากทรงสร้างวัดและโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในด้านการค้าขาย ล้านช้างก็ได้กลายเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรมสำคัญแห่งหนึ่ง ทรงรักษาไมตรีกับไทยและเวียดนามเป็นอย่างดี รัชกาลนี้ได้ชื่อว่าเป็นสมัยแห่งการจัดสรรระเบียบบ้านเมืองและการสร้างความเข้มแข็งเป็นปีกแผ่นมั่นคง หลังจากรัชกาลนี้แล้ว อาณาจักรล้านช้างได้มีความสงบสุขตลอดมา

เป็นเวลายาวนาน มีความเดือดร้อนจากการรุกรานของเวียดนามที่เป็นเพื่อนบ้านเป็นเหตุการณ์แทรก บ้างแต่เพียงเล็กน้อย และผ่านไปในช่วงระยะเวลาอันสั้น

กาลล่วงมาถึงรัชกาล พระเจ้าโพธิสารราช (พ.ศ. 2063 – 2090) กษัตริย์ พระองค์นี้ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนผู้เคร่งครัด ได้ทรงพยายามชักจูงให้ประชาชนเลิกนับถือผีสา ง เทวดา ไสยศาสตร์ การทรงเจ้าเข้าผีต่างๆ เพื่อสถาปนาพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์ ถึงกับทรงให้รื้อ ศาลเจ้าหลวง ศาลเจ้าผีเสื้อเมืองทรงเมืองเสีย แต่ประเพณีการนับถือผีได้ฝังแน่นในชีวิตจิตใจของ ประชาชนมาแต่โบราณแล้ว ยากที่จะถอนได้ ความเพียรพยายามของพระองค์จึงไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้พระองค์ได้เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังที่สร้างขึ้นใหม่ที่นครเวียงจันทน์ ทำให้การ ค้าขายกับไทยและเวียดนามสะดวกและได้ผลดียิ่งขึ้น นับว่าทรงเป็นกษัตริย์ลาวองค์แรกที่เสด็จไป ประทับที่เมืองนี้

ต่อมาตอนปลายรัชกาล กษัตริย์แห่งล้านนา ณ นครเชียงใหม่สวรรคต ขาดรัช ทายาทสายตรงที่จะสืบราชสมบัติ จึงมีผู้อ้างสิทธิในราชสมบัติหลายคน พระเจ้าโพธิสารราชก็ทรง อ้างสิทธิในราชบัลลังก์ด้วย ในฐานะที่พระราชมารดาของพระองค์เป็นเจ้าหญิงเชียงใหม่ ทรงยก กองทัพไปปราบผู้อ้างสิทธิอื่นๆ ได้หมดสิ้น เสร็จแล้วทางอาณาจักรล้านนาก็ได้ส่งคณะทูตมาทูล เชิญพระองค์ ให้ไปเสวยราชย์ ณ นครเชียงใหม่ พระเจ้าโพธิสารราชจึงโปรดให้โอรสชื่อ เจ้าเชษฐวังโส ไปครองอาณาจักรล้านนา แต่หลักฐานบางแห่งว่า พระเจ้าโพธิสารราชมีมเหสีเป็นเจ้า หญิงเชียงใหม่ ทางฝ่ายล้านนาจึงส่งทูตมาทูลขอโอรสของพระองค์คือ เจ้าเชษฐวังโส ชนมาอยู่ 12 พรรษา ไปครองราชย์ ณ นครเชียงใหม่

พ.ศ. 2090 พระเจ้าโพธิสารราชทรงประสบอุบัติเหตุในการล่าสัตว์เสด็จสวรรคต เกิดเหตุวุ่นวายเกี่ยวกับการสืบราชสมบัติ เจ้าเชษฐวังโสจึงเสด็จกลับไปจัดเรื่องเมืองล้านช้างให้สงบ และได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ณ อาณาจักรนั้นใน พ.ศ. 2091 ทรงพระนามว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ไม่ยอมเสด็จกลับเชียงใหม่ปล่อยให้เจ้าไทยใหญ่ชื่อ เมกุฎี ขึ้นครองล้านนาสืบต่อมา

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงเป็นมหาราชองค์ที่ 2 ของลาว (องค์แรกคือ พระเจ้าฟ้ารุ่งม) ทรงเป็นวีรกษัตริย์ผู้ปรีชาสามารถในการศึกสงคราม และเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ที่มีศรัทธาแรงกล้า ได้ทรงสร้างวัดสำคัญหลายวัด และพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ ทรงส่งเสริม การศึกษาพระปริยัติธรรม ทำให้มีนักปราชญ์แต่งคัมภีร์ต่าง ๆ และมีวรรณคดีลาวเกิดขึ้นมากมาย หลายเรื่อง

ในรัชกาลนี้ พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองกษัตริย์เมียนมาร์กำลังแผ่อำนาจมาทาง ตะวันออก พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงทรงผูกสัมพันธ์ไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาอย่างแน่นแฟ้น ถึงกับ ได้มีพระราชสาส์นไปขอพระเทพกษัตริ ราชธิดาของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งประสูติแต่

สมเด็จพระศรีสุริโยทัย แต่พระเทพกษัตริย์ถูกกองทัพเมียนมาร์ซุ่มแย่งตัวในระหว่างทาง และนำไปถวายแก่พระเจ้าหงสาวดี นอกจากนี้ กษัตริย์สองอาณาจักรได้ทรงสร้างเจดีย์ร่วมกัน เรียกว่า “พระธาตุศรีสองรัก” อยู่ในเขตอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีพิธีทำบุญร่วมกันทุกปีในวันเพ็ญเดือนหก คำว่า “ศรี” ในชื่อเจดีย์นั้นหมายถึง ศรีอยุธยา กับ ศรีสัตนาคนหุต (จันทบุรี ท้องประเสริฐ 2514)

อนึ่ง ในคราวที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเสด็จจากเชียงใหม่ มาครองราชย์ที่เมืองเชียงทองล้านช้างนั้น ได้ทรงอัญเชิญพระแก้วมรกตซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดบุพผารามเมืองเชียงใหม่ พร้อมด้วยพระพุทธรูปสำคัญอื่นๆ และสิ่งมีค่าต่างๆ มาไว้ที่เมืองหลวงพระบางด้วย ต่อมาพระองค์ย้ายราชธานีมาอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ เพื่อร่วมกับกรุงศรีอยุธยาต่อสู้ศึกเมียนมาร์ จึงได้ทรงนำพระแก้วมรกตลงมาสร้างวัดประดิษฐานไว้ที่เมืองเวียงจันทน์ด้วย และได้ทรงสร้างพระธาตุหลวง อันเป็นสถาปัตยกรรมยอดเยี่ยมของลาวไว้เป็นเกียรติประวัติสืบมา

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงประทับประคองนำราชอาณาจักรของพระองค์ให้พ้นภัยพิบัติไปได้จนตลอดรัชกาล แม้อานนาไทยจะเสียดแก่เมียนมาร์ใน พ.ศ. 2101 และศรีอยุธยาเสียดเมืองตามไปใน พ.ศ. 2107 แต่อาณาจักรลาวยังเป็นอิสระอยู่ อย่างไรก็ตาม หลังจากพระองค์สวรรคตใน พ.ศ. 2114 แล้ว พอถึง พ.ศ. 2117-8 พระเจ้าหงสาวดีก็ยกทัพมาตีเอาลาวเป็นประเทศราชได้ และได้ทรงนำเอาโอรสองค์เดียวของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ซึ่งประสูติในปีที่สวรรคตไปไว้เป็นประกันที่หงสาวดีด้วย ต่อจากนี้ แผ่นดินลาวมีเหตุวุ่นวายด้วยเรื่องราชสมบัติอีกหลายปี จนถึง พ.ศ. 2134 พระเถระเจ้าอาวาสวัดต่างๆ จึงได้ประชุมกันลงมติให้ส่งทูตไปอัญเชิญเจ้าชายหน่อแก้วโกเมน ซึ่งเป็นตัวประกันอยู่ในราชสำนักเมียนมาร์กลับมาครองราชย์ พอดีเวลานั้น พระเจ้าบุเรงนองสวรรคตแล้ว และเมียนมาร์กำลังอ่อนแอลง จึงได้รับความยินยอมด้วยดี เจ้าหน่อแก้วโกเมนขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2135 และประกาศอิสรภาพ ไม่ขึ้นแก่เมียนมาร์ต่อไป

ต่อมาไม่นาน แผ่นดินลาวก็มีเหตุเดือดร้อนวุ่นวายภายในเกี่ยวกับเรื่องราชสมบัติ จน พระเจ้าสุริยวงศา ขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2180 จึงกลับสงบสุขอีก พระเจ้าสุริยวงศาเป็นกษัตริย์ปรีชาสามารถและเข้มแข็ง นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่ยกย่องว่าเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดของลาว ตลอดรัชกาลอันยาวนานถึง 55 ปี บ้านเมืองสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก วัฒนธรรมรุ่งเรือง มีดนตรี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม การช่างต่างๆ เจริญแพร่หลาย และมีสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรเพื่อนบ้านเป็นอย่างดี เว้นแต่สงครามพิชิตเชียงขวางใน พ.ศ. 2194 ซึ่งแม้เชียงขวางจะยอมแพ้ แต่ก็ยังเป็นศัตรูกันต่อมาภายหลังเป็นเวลานาน จนตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสไปด้วยกัน

ยุคแตกแยกทรวุฒิธรรมและตั้งต้นใหม่ หลังจากสิ้นรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศา ใน พ.ศ. 2235 อาณาจักรลาวก็เสื่อมอ่อนวุ่นวายด้วยปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติ จนแตกแยกออกไปเป็น 2 อาณาจักรคือ เมืองหลวงพระบาง กับ เมืองเวียงจันทน์ นอกจากนี้ แคว้นจำปาศักดิ์ซึ่งยังมีได้เป็นดินแดนในอาณาจักรลาวโดยตรง เป็นแต่ตกอยู่ในอำนาจครอบครองเป็นครั้งคราว ก็ได้ตั้งตัวเป็นอิสระด้วย

นักประวัติศาสตร์บางพวกนับแคว้นจำปาศักดิ์อิสระนี้เข้าอีก กล่าววาลาวแตกแยกเป็น 3 อาณาจักร ยิ่งกว่านั้น ถ้าถือเอาแผ่นดินลาวปัจจุบันเป็นหลักก็ยังมีราชอาณาจักรเล็กๆ อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งในเวลานั้นยังไม่เป็นดินแดนของลาว คือ แคว้นตรันนินห์ ของพวกพวน มีเมืองเชียงขวางเป็นราชธานี บางทีเรียกแคว้นเชียงขวางบ้าง เมืองพวนบ้าง เมืองพวนนี้บางครั้งวขึ้นกับเวียงจันทน์ บางคราวขึ้นกับหลวงพระบาง บางคราวขึ้นกับญวน บางคราวขึ้นกับไทย ญวน และหลวงพระบางพร้อมกัน จนในที่สุดตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส เมื่อลาวเป็นเอกราชแล้วจึงรวมอยู่ในราชอาณาจักรลาว

อาณาจักรทั้งสองคือหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ ต่างก็ระแวงกันและคอยจ้องหาโอกาสแย่งชิงอำนาจกัน เป็นเหตุให้ยืมมือต่างประเทศมาจำกัดกัน เป็นการซัดศึกเข้าบ้าน เช่น ฝ่ายหนึ่งเข้ากับเมียนมาร์ อีกฝ่ายหนึ่งเข้ากับไทย หรือฝ่ายหนึ่งเข้ากับไทย อีกฝ่ายหนึ่งเข้ากับญวน เป็นต้น จนในที่สุดเมื่อไทยสมัยพระเจ้าตากสิน ซึ่งเป็นพันธมิตรกับหลวงพระบาง คุกเอกราชจากเมียนมาร์ได้แล้ว ก็ยกทัพมาตีเวียงจันทน์ซึ่งเป็นพันธมิตรของเมียนมาร์ เข้ายึดครองได้ใน พ.ศ. 2321 และได้นำเอาพระแก้วมรกตไปยังอาณาจักรไทยด้วย อาณาจักรเวียงจันทน์สลายตัวลงเป็นดินแดนของไทยใน พ.ศ. 2371 ส่วนอาณาจักรหลวงพระบางซึ่งเป็นเมืองออกของไทยได้ส่งทูตไปอ่อนน้อมและมอบบรรณาการแก่เวียดนามใน พ.ศ. 2374 กลายเป็นข้ออ้างของฝรั่งเศสผู้เข้ายึดครองเวียดนามในสมัยต่อมา ที่จะเข้าครอบครองลาวต่อไปด้วย อาณาจักรลาวได้ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสโดยลำดับ เริ่มแต่ พ.ศ. 2436 จนหมดสิ้นใน พ.ศ. 2447 ลาวถูกฝรั่งเศสครอบครองอยู่ 45 ปี จึงได้เอกราชกลับคืนโดยสมบูรณ์เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2492 มีชื่อเป็นทางการว่า “พระราชอาณาจักรลาว”

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์นี้ ได้มีเหตุต่างๆ ซึ่งทำให้ชนชาวลาวแตกแยกกันอีก เริ่มแต่เมื่อญี่ปุ่นบุกรุกเข้ามาครอบครองคาบสมุทรอินโดจีน แล้วถอนตัวออกไปใน พ.ศ. 2488 ชาวลาวได้แตกแยกกันในหลักการที่ว่า จะกลับมาอยู่กับฝรั่งเศส หรือว่าจะเรียกร้องเอกราชสมบูรณ์ เป็นเหตุให้เกิดลาวอิสระขึ้น ต่อมาใน พ.ศ. 2492 ฝรั่งเศสให้เอกราชบางส่วนแก่ลาว ทำให้ลาวอิสระแตกแยกกันออกไป พวกหนึ่งพอใจเท่านั้น อีกพวกหนึ่งยังไม่พอใจ พวกไม่พอใจได้ตั้งพรรคประเทศลาวขึ้น ซึ่งต่อมากลายเป็นขบวนการประเทศลาว และได้รับความสนับสนุนจากเวียดมินห์ ดำเนินการทำสงครามกองโจรต่อต้านฝรั่งเศส ครั้นฝรั่งเศสถอนตัวออกไปแล้ว เหตุการณ์วุ่นวายภายในก็เป็นเหตุชักนำชาติมหาอำนาจคือสหรัฐอเมริกากับโซเวียตรัสเซียเข้า

มาอยู่เกี่ยว ใน พ.ศ. 2503 ชาวลาวแตกแยกกันเป็น 3 ฝ่าย มีฝ่ายขวา ฝ่ายกลาง และประเทศลาวซึ่งเป็นฝ่ายซ้าย ต่างรบราฆ่าฟันกันอย่างรุนแรง แม้จะได้มีความพยายามที่จะช่วยให้ฝ่ายต่างๆ สมักระสมานกันด้วยการตั้งรัฐบาลผสมเป็นต้น แต่ก็เป็นไปได้เพียงชั่วคราว แล้วสงครามก็ดำเนินต่อไปอีกจนในที่สุดแผ่นดินลาวกลายเป็นเวทีสงครามทั้งระหว่างคนลาวด้วยกัน และระหว่างชนต่างชาติที่เข้ามาสนับสนุนแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา สภาพเช่นนี้คงไม่แตกต่างอะไรนักกับความเป็นไปในอดีต อาณาจักรลาวแม้ภายหลังได้รับเอกราชแล้ว จึงยังมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย ขาดเสถียรภาพทางการเมือง ไม่มีความสงบสุขเพียงพอที่จะเป็นฐานสำหรับสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ได้อย่างแท้จริง

พระพุทธศาสนาในอาณาจักรลาวมีลักษณะคล้ายกันมากกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เพราะประเทศทั้งสองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาตลอดประวัติศาสตร์ แม้ในตอนเริ่มแรก ลาวจะได้รับพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากเขมร ก็เชื่อว่ามีส่วนได้รับจากไทยอยู่ด้วย เพราะพระพุทธศาสนาเถรวาทเผยแพร่เข้าสู่เขมร โดยผ่านทางแผ่นดินไทย แบบถ่ายทอดไปเองอย่างไม่เป็นทางการ และหลังจากนั้นไม่นาน เมื่อเขมรเสื่อมอำนาจลงโดยลำดับ ทั้งลาวและเขมรต่างก็รับพระพุทธศาสนาจากไทยโดยตรง โดยเฉพาะลาวนั้นเป็นชนเชื้อชาติเดียวกับไทย มีสายเลือดสืบจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีภาษาพูดคล้ายกัน คิดต่อกันง่าย เข้าใจกันทันที ยิ่งมีเขตแดนติดต่อกัน และเหตุการณ์บ้านเมืองบังคับให้ลูกกลีไปมาหาสู่ถึงกันอยู่เสมอ พร้อมด้วยความรู้สึกว่าไทยเป็นประเทศใหญ่กว่า ได้รับความเจริญต่างๆ ก่อนกว่า เป็นเอกราชและมีความสงบเรียบร้อยมั่นคงมากกว่า ก็ยิ่งทำให้ลาวพร้อมที่จะเป็นฝ่ายรับจากไทย และทำให้การรับนั้นแทบจะเป็นการถ่ายทอดแบบอย่างเอาไปทีเดียวการถ่ายทอดยังเป็นไปชนิดตลอดเวลาอีกด้วย เพราะเท่าที่ผ่านมากคนในราชอาณาจักรลาวนิยมอ่านหนังสือไทย ฟังวิทยุไทย ชอบเพลงไทย ไปเที่ยวเมืองไทย และไปศึกษาต่อที่เมืองไทย โดยเฉพาะการติดต่อทางด้านของพระสงฆ์นั้น เป็นไปอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง และสนิทสนมแน่นแฟ้นจนแทบไม่รู้สึกรู้สึกถึงความแตกต่างเหลืออยู่เลย ด้วยเหตุนี้กิจการพระศาสนาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ ศาสนศึกษา ระเบียบแบบแผนต่างๆ ตลอดจนแนวความคิด และวัตรปฏิบัติทั่วไปของพระสงฆ์ในราชอาณาจักรลาว จึงเหมือนหรือคล้ายคลึงกับในประเทศไทย

ในสมัยที่เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส พระพุทธศาสนาของลาวเสื่อมโทรมลงไปบ้าง เพราะไม่ได้รับการเอาใจใส่บำรุงส่งเสริมเท่าที่ควร แต่ประชาชนซึ่งมีศรัทธาแน่นแฟ้นในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ได้ช่วยกันรักษาพระศาสนาให้คงอยู่ได้ตลอดมา เมื่อลาวได้รับเอกราชแล้ว แม้ว่าบ้านเมืองจะยังไม่สงบเรียบร้อยมั่นคง แต่ทางราชการก็ได้ร่วมกับประชาชนดำเนินการฟื้นฟูทำนุบำรุงพระศาสนาอย่างเต็มที่

รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรลาว มาตรา 7 บัญญัติว่า “พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ และพระมหากษัตริย์เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก”

อีกแห่งหนึ่งบัญญัติว่า “คณะสงฆ์ลาว มีนิกายเดิม นิกายเดียว (หินยานแบบ ลังกาวงศ์)”

ด้านการปกครองคณะสงฆ์ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประมุข ในระยะ พ.ศ. 2488 เป็นต้นมา มีผู้บริหารประกอบด้วยพระสังฆนายกและสังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การปฏิสังขรณ์ แต่ต่อมาภายหลัง ได้ยุบองค์การสงฆ์เหล่านั้น แล้วตั้งที่ปรึกษาสงฆ์ 4 องค์ สำหรับสมเด็จพระสังฆราช ทำให้มีลักษณะคล้ายกับมหาเถรสมาคม ในประเทศไทย

กฎหมายคณะสงฆ์ เรียกว่า “พระราชโองการแต่งตั้งระเบียบสงฆ์แห่ง พระราชอาณาจักรลาว ฉบับเลขที่ 160 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959)” ได้ระบุไว้ใน มาตรา 3 ว่า “บรรพชิตฝ่ายพระพุทธศาสนา คือภิกษุและสามเณรทั้งหลายในพระราชอาณาจักรลาว ต้องอยู่ใต้พระบัญชา (มโนธรรมประมุข) ของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งพำนักอยู่ในนครหลวงของประเทศ”

มาตรา 19 ว่า “สมเด็จพระสังฆราชเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะแขวงทั้งหลายใน พระราชอาณาจักร เป็นผู้เลือกจากจำนวนพระภิกษุซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเป็นผู้เสนอ การเลือกตั้งจะดำเนินการเป็นหนังสือใส่ซองปิด และประทับตราครั้ง โดยให้เจ้าแขวงทั้งหลายเป็นผู้นำส่ง เสนอต่อท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการที่เป็นผู้จัดการเลือกตั้งนั้นก็ได้”

และมาตรา 20 ว่า “การตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะออกเป็นพระราชโองการ ตามคำแนะนำของคณะรัฐบาล การมอบหน้าที่และการทูลถวายสมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชภาระ ของพระเจ้าแผ่นดิน โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการเป็นผู้จัดการสนอง”

พระราชโองการฉบับเดียวกันนั้น กำหนดชั้นยศ (สมณศักดิ์) ของพระภิกษุ เป็น 6 ชั้น คือ 1. พระยอดแก้ว (เทียบสมเด็จพระสังฆราช) 2. พระลูกแก้ว (สมเด็จพระราชาคณะ) 3. พระหลักคำ (พระราชาคณะ) 4. พระครู 5. พระชา 6. พระสมเด็จ และกำหนดตำแหน่งสงฆ์เป็น ชั้นๆ คือ 1. สมเด็จพระสังฆราช 2. เจ้าคณะแขวง (เทียบจังหวัดของไทย) 3. เจ้าคณะเมือง (เทียบอำเภอ) 4. เจ้าคณะตาแสง (เทียบตำบล) 5. เจ้าธรรมาวาส (เทียบเจ้าอาวาส)

ในด้านศาสนศึกษา พระเถระลาวส่วนมากได้รับการศึกษาจากประเทศไทย การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ลาวจึงมักจัดตามแบบไทย คือมีการเรียนภาษาบาลี แบ่งชั้นเป็นประโยค 3 ถึงประโยค 9 เหมือนในประเทศไทย ต่อมาใน พ.ศ. 2500 ได้มีการวางระบบตามคำรักรัฐมนตรี กระทรวงธรรมการ (คือกฎกระทรวงธรรมการ) จัดการเรียนเป็นชั้นๆ คือ

1) ชั้นประถมบาลี (แบ่งเป็นเตรียมประถม ประถมตรี ประถมโท ประถมเอก จบประถมเอกเท่ากับประโยค 3)

2) ชั้นมัธยมบาลี (แบ่งเป็นมัธยมตรี-โท-เอก เท่ากับประโยค 4-5-6 ตามลำดับ)

3) ชั้นอุดมบาลีบริบูรณ์ (มีชั้นเตรียมมหาวิทยาลัย แล้วเข้าโรงเรียนบาลีชั้นสูง แบ่งเป็น อุดมตรี-โท-เอก เท่ากับประโยค 7-8-9 ตามลำดับ)

ครั้นถึง พ.ศ. 2507 ได้มีการปรับปรุงระบบการศึกษาใหม่อีกตามดำรัสรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ศิลปากร และ กีฬายุวชน ซึ่งจัดการเรียนเป็น 3 ชั้น ให้ประสานกับการศึกษาของชาติสำหรับคฤหัสถ์ คือ

1) ประถมศึกษา 6 ปี (ตอนต้น 3 ปี = การศึกษาภาคบังคับ และตอนปลาย 3 ปี)

2) มัธยมศึกษา 4 ปี

3) สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา 3 ปี การศึกษาชั้นประถมและมัธยมของพระสงฆ์อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงธรรมการ ส่วนชั้นสูงคือ สถาบันการศึกษาพุทธศาสนา อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ โดยนัยนี้การศึกษาของพระสงฆ์จึงเป็นการศึกษาส่วนหนึ่งของชาติ อยู่ในความรับผิดชอบและความอุปถัมภ์ของรัฐโดยสมบูรณ์

สำหรับสถาบันการศึกษาพุทธศาสนานั้น ตั้งอยู่ที่วัดทองต้อมมหาวิหาร ผู้ที่เรียนจบสถาบันจะได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการ และมีสิทธิได้รับเรียกชื่อว่า “มหา” หลักรัฐวิชาที่เรียนมีทั้งพระปริยัติธรรมและวิชาการสมัยใหม่ เช่น ภาษาบาลี สันสกฤต ลาว ฝรั่งเศส อังกฤษ ศาสนา ปรัชญา จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมวิทยา การศึกษา สุขาภิบาล ตลอดจนโหราศาสตร์ ผู้ที่เรียนจบสถาบันแล้วจะต้องอยู่ปฏิบัติงานในภิกขุภาวะอย่างน้อย 2 ปีจึงจะลาสิกขาได้ ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลงการศึกษา ได้มีการเพิ่มขึ้นเตรียมสถาบันเข้ามาแทรกระหว่างมัธยม 4 กับสถาบันปีที่ 1 เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับความพร้อมของตัวผู้เรียน ใน พ.ศ. 2510 มีสถิตินักเรียนที่สนใจ คือ ชั้นอุดมเอก (ป.9) 39 รูป เตรียมสถาบัน 35 รูป สถาบันปีที่ 1 มี 10 รูป ปีที่ 2 มี 4 รูป ปีที่ 3 ยังไม่มีผู้เรียนถึง

ในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้มีพระสงฆ์ลาวไปศึกษาต่อในประเทศต่างๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะในประเทศไทย รัฐบาลไทยได้อุปถัมภ์ทุนแก่พระภิกษุสามเณรจากราชอาณาจักรลาว เพื่อเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทุกปี ปีละหลายรูป และได้มีผู้ที่ศึกษาจบแล้วหลายรูปกลับไปทำงานเป็นกำลังสำคัญในวงการศึกษากิจการต่างๆ ของพระราชอาณาจักรลาว ทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร

3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศลาว

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศลาว ยังนับว่าอยู่ในระยะเริ่มต้น ท้องถิ่นห่างไกลยังต้องอาศัยพระในวัดต่างๆ ช่วยสอนเด็กพอให้อ่านออกเขียนได้ โดยทางรัฐบาลพยายามสนับสนุน เช่น ช่วยดำเนินการสอบให้ เป็นต้น ส่วนการศึกษาระดับอุดมหรือมหาวิทยาลัย ยังนับว่าเป็นของใหม่มาก และมีเพียงแห่งเดียวคือ มหาวิทยาลัยศรีสว่างวงศ์ ที่ดงโคก ซึ่งเพิ่งจัดตั้งขึ้นก่อน พ.ศ. 2510 ไม่กี่ปี มี 3 คณะ คือ คณะวิชากฎหมาย การปกครอง เศรษฐกิจ การคลังการทูตหนึ่ง คณะวิชาการศึกษาหนึ่ง และคณะแพทยศาสตร์หนึ่ง มีนักศึกษาทั้งหมดประมาณ 200 คน การสอนวิชาต่างๆ ในชั้นประถมตอนปลายขึ้นไปยังใช้ภาษาฝรั่งเศสมากกว่าภาษาลาว เพราะต้องพึ่งครูและตำราภาษาต่างประเทศมาก แม้ชาวลาวเองที่ได้ศึกษามาในชั้นสูงก็ไม่ถนัดภาษาลาว เพราะเรียนด้วยภาษาฝรั่งเศสมาแต่เดิม หรือไม่ก็มักเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากฝรั่งเศส เมื่อเทียบกับการศึกษาส่วนรวมของชาติเช่นนี้แล้ว ก็ต้องนับว่าการศึกษาฝ่ายสงฆ์เจริญก้าวหน้าพอสมควร พระสงฆ์มีระเบียบที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ การการเมืองถือว่าทุกแขวงมีการศึกษาถึงขั้นมัธยมต้นแล้ว ภิกษุสามเณรที่จะเข้ามาศึกษาต่อในเวียงจันทน์ จะต้องเรียนจบชั้นมัธยมต้นก่อน เจ้าคณะแขวงและหัวหน้าฝ่ายการศึกษาประจำแขวงจึงจะออกหนังสืออนุญาตให้เข้ามาเรียนในเวียงจันทน์ได้ นับว่าเป็นวิธีแก้ปัญหาที่พักในเมืองหลวง แออัด พระภิกษุสามเณรหาที่อยู่ที่ไม่ได้อย่างหนึ่งโดยทั่วไปเป็นพุทธศาสนิกชนผู้หนักแน่นในจารีตประเพณี มีความเคารพนับถือพระสงฆ์อย่างสูง แต่ความนับถือมีความเชื่อผิดสางเทวดาปะปนอยู่มาก กล่าวได้ว่าพุทธศาสนากับความนับถือผีสางได้ผสมกลมกลืนกันอย่างสนิท ประเพณีการบวชเรียน การบวชแล้วสึกตามสมัครใจยังแพร่หลายอยู่ทั่วไป คือ เมื่อเด็กชายอายุ 10 ปีบริบูรณ์แล้วจะบวชเป็นสามเณร เมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ก็จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ

อย่างไรก็ตาม ในด้านปัญหาพระพุทธรูปศาสนาในราชอาณาจักรลาวก็มีสภาพที่น่าเป็นห่วงหลายอย่าง อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ กล่าวคือ แม้ว่าประชาชนทั่วไปจะยังมีศรัทธาหนักแน่นมั่นคงในพระศาสนาและคณะสงฆ์ การทำบุญให้ทาน รับผิดชอบ และเข้าวัดปฏิบัติธรรม ยังมีอยู่อย่างแพร่หลาย วัดและพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงเป็นอย่างดี ชาวชนบทเชื่อฟังพระสงฆ์ยิ่งกว่าผู้ปกครองฝ่ายบ้านเมือง แต่ความเลื่อมใสและการแสดงศรัทธาเหล่านั้น โดยมากเป็นไปในรูปประเพณีและมีมากในคนรุ่นเก่า แต่ภาวะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนกำลังเสื่อมลงไป ภิกษุสามเณรมักเป็นผู้บวชมาจากถิ่นชนบทที่ขาดการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับชุมชนเลื่อมถอยลง โดยมีครู แพทย์ พยาบาล ข้าราชการ ตลอดจนนักการเมืองเข้ามาเป็นผู้นำแทน ความเชื่อถือยำเกรงต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ก็ลดน้อยลง ในตัวเมืองการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์เบาบางลง ได้มีพระสงฆ์ผู้นำบางรูปตื่นตัว

คิดริเริ่มปรับปรุงฟื้นฟูกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีบทบาทเป็นประโยชน์แก่สังคมมากขึ้น เช่น เข้าร่วมใน โครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น โดยเฉพาะท่านที่มีแนวความคิดและการดำเนินงานที่ได้ผล มีผู้สนใจมากท่านหนึ่งคือ พระมหาปาลอานนุโท แห่งวัดพุทธวงศาป่าหลวง นครเวียงจันทน์ ท่านผู้นี้มีแนวความคิดยึดถือการปฏิบัติธรรม รักษาแก่นของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด พร้อมไปกับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่สังคมปัจจุบันด้วย ท่านเป็นนักเผยแผ่พร้อมกับเป็นนักกรรมฐาน ท่านมีชื่อเป็นที่รู้จักกันดีในวงงานเผยแผ่ ทางราชการก็ถวายความยอมรับในเวลาเดียวกัน ท่านได้ตั้งสำนักกรรมฐานหลายแห่งทั้งในลาว และภาคอีสานของไทย ตั้งโรงเรียนอภิธรรม ตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถา ตั้งโรงเรียนอบรมศีลธรรม พุทธยุวชนลาว (อ.ศ.พ.) (คล้ายกับ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในประเทศไทย) ซึ่งใน พ.ศ. 2510 มีอยู่ในที่ต่างๆ ประมาณ 13 แห่ง และมีวัดพุทธวงศาป่าหลวงเป็นศูนย์กลาง ตั้งพุทธสมาคมชื่อ “มหาพุทธวงศา” (พ.ศ. 2504) ยูวพุทธิกสมาคมชื่อ “พุทธยุวชนวงศาลาว” (พ.ศ.2506) ซึ่งใน พ.ศ. 2515 มีสาขา 18 แห่ง และได้ออกรวบรวม จัดพิมพ์หนังสือเผยแผ่ธรรมต่างๆ ด้วย

ส่วนพระสงฆ์ทั่วไปก็เอาใจใส่งานเผยแผ่และสงเคราะห์มากขึ้น บางรูปเดินทางเข้าไปในชนบทห่างไกล พักแรมอบรมสั่งสอนหลายๆ วัน ขากลับออกมาก็พาเด็กลูกชาวบ้าน ไปอยู่วัดเรียนหนังสือด้วย บางท่านก็ช่วยสงเคราะห์ผู้ลี้ภัย วัดในเมืองก็สนใจเด็กในเมืองมากขึ้น ในการเผยแผ่ธรรมก็เน้นหลักธรรมเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์มากขึ้น มีการร่วมมือกับกลุ่มศาสนาอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะกับพวกคาทอลิก ถึงกับมีกลุ่มศึกษาธรรมร่วมกันสนทนาธรรม และทำสมาธิภาวนาด้วยกันเป็นต้น ส่วนทางด้านรัฐบาลก็กำหนดให้วิชาศีลธรรมเป็นวิชาบังคับในโรงเรียน จัดรายการวิทยุเกี่ยวกับพุทธศาสนา ส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณคดีลาว และในคราวฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ได้ตั้งโครงการพิมพ์พระไตรปิฎก 80 เล่ม แต่ปรากฏว่าเมื่อพิมพ์ได้เพียง 3 เล่ม ก็หยุดหายไป

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์บ้านเมืองของลาวได้ผันแปรต่อไปอีก และมีผลกระทบกระเทือนต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2516 สงครามได้ยุติลงอย่างเป็นทางการ เพราะรัฐบาลของเจ้ามหาชีวิตกับขบวนการประเทศลาวได้ลงนามในสัญญาหยุดยิง ต่อจากนั้นก็ได้อำนาจรัฐบาลผสมขึ้น แบ่งกระทรวงกันครอง และขีดเส้นแบ่งพื้นที่ของประเทศออกเป็น 2 เขต แยกปกครองคนละเขต

ต่อจากนั้น อำนาจของขบวนการประเทศลาวก็เพิ่มมากขึ้น โดยลำดับ จนฝ่ายवासัญญเสียที่นั่งทั้งหมดในคณะรัฐบาลผสม ในเดือนพฤษภาคม 2517 เหตุการณ์ตึงเครียดขึ้นโดยลำดับ จนถึงขั้นวิกฤตการณ์ ในปลายเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2518 ขบวนการประเทศลาวก็กวาดล้างอำนาจของฝ่ายอื่นในรัฐบาลลงทั้งหมด พระเจ้าศรีสว่างวงศ์ กษัตริย์องค์สุดท้ายของลาวทรงสละราช

สมบัติในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2518 และนายกรัฐมนตรีลาว เจ้าสุวรรณภูมาก็ลาออกจากตำแหน่ง เช่นเดียวกัน ขบวนการประเทศลาวจึงเข้าควบคุมการบริหารประเทศทั้งหมด ครั้นถึงวันที่ 2 ธันวาคม 2518 ก็ประกาศเปลี่ยนสภาพพระราชอาณาจักรลาวเป็น สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ปกครองประเทศด้วยระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์สืบต่อไป

ระหว่างวิกฤตการณ์นี้และในเวลาต่อมา นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามและประชาชนจำนวนมาก ได้อพยพหนีออกไปลี้ภัยในต่างประเทศ มีประเทศไทยเป็นต้น บ้านเมืองเต็มไปด้วย ความวุ่นวายระส่ำระสาย กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาดูเหมือนจะหยุดชะงักลง และสภาพของพุทธ ศาสนาในลาวต่อจากนี้ เท่าที่เป็นข่าวเล็ดลอดออกมาถึงชาวพุทธในประเทศอื่นๆ ปรากฏเหมือน ต้นไม้ใหญ่มีดอกใบสะพรั่งงาม ที่เขาปล่อยให้ยืนต้นอยู่เป็นอย่างดี เป็นแต่คอยดูแลระมัดระวังไว้ ไม่ให้น้ำน้ำมาถึงได้ ไม่ว่าจะจากฟ้าหรือดิน

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป และเหตุการณ์บ้านเมืองค่อยสงบลงแล้ว ก็ได้มีชาว ไทยทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต เดินทางไปเยี่ยมเยียนและสังเกตสภาพบ้านเมืองของลาวเป็นครั้งคราว ส่วนทางฝ่ายลาวซึ่งได้ขาดการติดต่อทางด้านพระศาสนากับประเทศไทยมาเป็นเวลานาน ก็ได้มี คณะพระสงฆ์ลาว จำนวน 7 รูป มีรองประธานพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทยเป็นหัวหน้า พร้อมด้วยคฤหัสถ์ 3 คน ได้เดินทางมาเยี่ยมเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน ถึง 3 ธันวาคม 2530 โดยการอาราธนาของมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ร่วมกับโครงการสันติภาพเพื่อการพัฒนา และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา คณะพระสงฆ์ลาวได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราช ได้ไปเยี่ยมชมและพบปะสนทนากับพระ เณรานุเถระฝ่ายไทย ณ วัดและสถาบันการศึกษาของพระสงฆ์หลายแห่งทั้งในกรุงเทพฯ และ ต่างจังหวัด จึงหวังได้ว่าสภาพการณ์ที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว คงจะเผยตัวให้ปรากฏแก่ชาวพุทธเพื่อนบ้านในประเทศไทยมากขึ้นตามลำดับ (ประยุทธ์ ปยุตโต 2510)

ภาพที่ 4.3 พระสงฆ์ลาวมอบสิ่งของช่วยน้ำท่วม

ที่มา : <https://www.posttoday.com/dhamma/121455>

3.4 บทสรุป

ประเทศลาวได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมด้านพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านนา ความรุ่งเรืองด้านพุทธศาสนา คือการสร้างพระธาตุบรรจุพระอัฐธาตุของพระพุทธเจ้าตามหลักฐานทางคัมภีร์ พุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิในปลายพุทธกาล ซึ่งก็รวมถึงประเทศลาว เริ่มมาแต่สมัยพระเจ้าอโศก พ.ศ. 238 จากนั้นพระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองอยู่ ณ บริเวณแถบนี้สืบมาจนถึงปัจจุบัน โดยผลัดเปลี่ยนเป็นพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและมหายาน บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศลาวถึงแม้จะถูกบังคับให้นับถือแนวคิดลัทธิคอมมิวนิสต์และเผยแผ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ประชาชนชาวลาวก็ยังให้ความสำคัญเคารพต่อพระสงฆ์ เชื้อฟุ้งพระสงฆ์ และสถาบันสงฆ์ ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงดำรงอยู่คู่กับประชาชนชาวลาวได้อย่างกลมกลืนกลายเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา กล่าวคือพระสงฆ์คือที่พึ่งพิงของชาวบ้าน ชาวบ้านคือที่พึ่งพิงของพระสงฆ์ ไม่ต้องผ่านสถาบันศาสนาใดๆ ใดๆก็ตาม ในด้านปัญหาพระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรลาวก็มีสภาพที่น่าเป็นห่วงหลายอย่าง อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ กล่าวคือ แม้ว่าประชาชนทั่วไปจะยังมีศรัทธาหนักแน่นมั่นคงในพระศาสนาและคณะสงฆ์ การทำบุญให้ทาน รับผิดชอบ ฟังธรรม และเข้าวัดปฏิบัติธรรม ยังมีอยู่อย่างแพร่หลาย วัดและพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์

บำรุงเป็นอย่างดี ชาวชนบทเชื่อฟังพระสงฆ์ยิ่งกว่าผู้ปกครองฝ่ายบ้านเมือง แต่ความเลื่อมใสและการแสดงศรัทธาเหล่านั้น โดยมากเป็นไปในรูปประเพณีและมีมากในคนรุ่นเก่า แต่ภาวะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนกำลังเสื่อมลงไป ภิขุสามเณรมักเป็นผู้บวชมาจากถิ่นชนบทที่ขาดการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับชุมชนเลื่อมถอยลง โดยมีครู แพทย์ พยาบาล ข้าราชการ ตลอดจนนักการเมืองเข้ามาเป็นผู้นำแทน ความเชื่อถือยำเกรงต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ก็ลดน้อยลงในตัวเมืองการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์เบาบางลง ได้มีพระสงฆ์ผู้นำบางรูปตื่นตัว คิดริเริ่มปรับปรุงฟื้นฟูกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีบทบาทเป็นประโยชน์แก่สังคมมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาในประเทศไทยถึงคราวเสื่อมโทรมก็เนื่องจากการได้รับการบีบคั้น ทำลายจากทางการเมือง ในคราวที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองประเทศไทย ได้ทำการปฏิวัติใหม่ ทำลายล้างสถาบันสำคัญของประเทศคือสถาบันศาสนา และสถาบันกษัตริย์ มีพระสงฆ์ถูกฆ่าตายจำนวนมาก บางส่วนต้องลี้ภัยออกนอกประเทศเพื่อเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ และเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ก็ได้รับการสนับสนุนจากทางการเมืองเช่นเดียวกัน จึงทำให้บทบาทพระสงฆ์ในประเทศไทยมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแยกไม่ได้ ทั้งที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบัน

4. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศเมียนมาร์

ประเทศเมียนมาร์ หรือ เมียนมาร์ (Burma หรือ Myanmar) (The world facebook 2019) มีชื่อทางการว่า สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ หรือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) มีพรมแดนทางแผ่นดินติดต่อกับสองประเทศซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลกได้แก่ จีน และอินเดีย แต่เดิมชาวตะวันตกเรียกประเทศนี้ว่า Burma จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2532 เมียนมาร์ได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น Myanmar ชื่อใหม่นี้เป็นที่ยอมรับจากองค์การสหประชาชาติ แต่บางชาติ เช่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร ไม่ยอมรับการเปลี่ยนชื่อนี้ เนื่องจากไม่ยอมรับรัฐบาลทหารที่เป็นผู้เปลี่ยนชื่อ ปัจจุบันหลายคนใช้คำว่า Myanmar ซึ่งมาจากชื่อประเทศในภาษาเมียนมาร์ว่า Myanma Naingngandaw ไม่ว่าจะมีความเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลทหารอย่างไรก็ตาม คำว่าเมียนมาร์ เป็นการทับศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า Myanmar แต่ความจริงแล้วชาวเมียนมาร์เรียกชื่อประเทศตนเองว่า มยะหฺมา หรือ เมียนมา ส่วนในประเทศไทยจะสะกดว่า “เมียนมาร์” ในอดีตอาณาจักรเมียนมาร์สมัยราชวงศ์อลองพญาได้ใช้ธงพื้นขาวกลางมีรูปนกยูงเป็นธงชาติ เมื่อเมียนมาร์ตกเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรอังกฤษโดยผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ

อินเดียเมื่อปี พ.ศ. 2428 ราชอาณาจักรสยามจึงถูกชักขึ้นเหนือดินแดนเมียนมาร์ (แสงจันทร์ แสนสุภา 2558)

ประเทศเมียนมาร์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของคาบสมุทรใหญ่ที่เรียกกันว่าคาบสมุทรอินโดจีน แต่ปัจจุบันเรียกว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปมีภูเขาล้อมอยู่ 3 ด้าน ส่วนอีกด้านติดกับทะเล ลักษณะภูมิประเทศทำให้เมียนมาร์มีลักษณะภูมิศาสตร์แยกเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก กล่าวโดยสรุป ไม่ว่าในทัศนะของชาวยุโรปหรือของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมียนมาร์เป็นประเทศใดประเทศหนึ่งมีขนาดใกล้เคียงกับประเทศไทยหรือประเทศฝรั่งเศส แต่ในทัศนะของชาวอเมริกัน เมียนมาร์ก็ดูเป็นประเทศเล็ก มีขนาดใกล้เคียงกับมลรัฐเท็กซัส และมีพลเมืองเพียง 24 ล้านคน ลักษณะรูปร่างของประเทศเมียนมาร์ดูเสมือนเพชรที่มีปลายแหลมเม็ดหนึ่ง ส่วนที่กว้างที่สุด 600 ไมล์ และด้านยาว 800 ไมล์ พร้อมกับความยาวอีก 500 ไมล์ ในส่วนที่เป็นปลายแหลมยื่นออกไปภูเขาและแม่น้ำทั้งหลายในเมียนมาร์ก็เหมือนกับในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ คือ ไหลจากเหนือลงใต้ แม่น้ำอิระวดีแบ่งประเทศเมียนมาร์ออกเป็น 2 ส่วนและบริเวณลุ่มแม่น้ำนั้นก็ เป็นใจกลางของประเทศ ส่วนแม่น้ำชินด์วิน ทางตะวันตกและแม่น้ำสาละวินทางตะวันออกต่างก็ ไหลขนานไปกับแม่น้ำอิระวดีแม่น้ำชินด์วินน้ำไหลลงใต้ไปประมาณ 300 ไมล์ แล้วไหลบุกไปทาง ตะวันออกเฉียงใต้ไปประจบกับแม่น้ำอิระวดี ส่วนแม่น้ำสาละวินนั้นเมื่อไหลผ่านอยู่นานแล้วจึงตัด เข้ามาทางแถบตะวันออกของเมียนมาร์และมีช่วงหนึ่งของแม่น้ำที่ได้เป็นพรมแดนการเมืองกั้น ระหว่างประเทศเมียนมาร์กับประเทศไทย (หม่องทินอ่อง 2551, น.1) พระราชพงศาวดารเมียนมาร์ ในพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (2550) ได้แบ่งการปกครอง ของประเทศเมียนมาร์ออกเป็น 2 ยุคใหญ่ๆ คือ

1. สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปกครองโดยพระมหากษัตริย์ประกอบด้วยราชวงศ์สำคัญคือ

- ราชวงศ์พุกาม (พ.ศ. 1553 - 1830) มีมหาราชผู้ยิ่งใหญ่คือพระเจ้าอนุรุทธะมหา ราชเป็นผู้รวบรวมชาติเมียนมาร์ให้เป็นปึกแผ่น

- ราชวงศ์ตองอู (พ.ศ. 2029- 2395) มีพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์คือ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ และพระเจ้าชนะสิบทิศบุเรงนองกะยอจินนรธา (กฤษณานุรุช) พระมหากษัตริย์ ทั้งสองพระองค์นี้มีส่วนและทำให้ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาให้กับเมียนมาร์ครั้งแรก (สมัยพระมหิน- ทราธิราช พ.ศ. 2112) นับเป็นสมัยที่เมียนมาร์เจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการเมือง

- ราชวงศ์อลองพญา (คองบอง พ.ศ. 2395- 2428) มีพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่คือ พระเจ้าอลองพญาหาราช เป็นสมัยที่เมียนมาร์ประสบความสำเร็จในการรวบรวมอาณาจักรเล็ก อาณาจักรน้อย เช่น มอญ, ยะไข่, ฉาน เข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรเมียนมาร์ ราชวงศ์นี้ทำให้

ไทยเสียดินแดนหรือยุบชาติครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310 สมัยพระเจ้าเอกทัศ) สมัยนี้นับได้ว่าเมียนมาร์เป็นชาติมหาอำนาจในระยะหนึ่งแห่งภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอำนาจเหนือกว่าไทยและเวียดนาม แต่สุดท้ายก็เป็นราชวงศ์เดียวกันที่ทำให้เมียนมาร์เสียดินแดนหรือยุบชาติ

2. สมัยอาณานิคมของประเทศไทย เป็นระยะที่เมียนมาร์ตกต่ำ ตกเป็นเมืองขึ้นโดยเมียนมาร์และอังกฤษทำสงครามใหญ่ถึง 3 ครั้งคือ

- การรบครั้งแรก พ.ศ.2366 โดยมีโคโลเนลชาปแลนค์ เป็นแม่ทัพฝ่ายอังกฤษตั้งทัพ ณ เมืองจิตตะกอง ส่วนเมียนมาร์มีมหาบัณฑิตเป็นแม่ทัพ ในการรบครั้งนี้เสียแม่ทัพเมียนมาร์ เมียนมาร์เสียเมืองหลายเมืองและเสียเงินค่าปรับ

- การรบครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2395) อังกฤษตีได้เมืองในสันครรามันและเมียนมาร์ตอนบน ระหว่างนี้เมียนมาร์เกิดกบฏแย่งอำนาจกันเองขึ้น

- การรบครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2428) อังกฤษได้มณฑลนครราชสีมา เมืองหลวงของเมียนมาร์ นับได้ว่าเมียนมาร์เสียดินแดนให้กับอังกฤษ สิ้นสุดยุคกษัตริย์ ตรงกับสมัยพระเจ้าธีบอมิตร กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์อลองพญา

ในส่วนของพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในเมียนมาร์นั้น ชาวเมียนมาร์มีความเชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศเมียนมาร์ เมื่อคราวที่พระเจ้าอโศกมหาราช แห่งอินเดีย ได้อุปถัมภ์การสังคายนา ครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 236 ได้มีการส่งพระสงฆ์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบ ประเทศต่าง ๆ รวม 9 สายด้วยกัน เมียนมาร์ก็อยู่ในส่วนของสุวรรณภูมิด้วย และชาวเมียนมาร์ยังเชื่อว่า สุวรรณภูมิ มีศูนย์กลางอยู่ที่ เมืองสะเทิม ทางตอนใต้ของเมียนมาร์

หม่องทินอ่องนักประวัติศาสตร์เมียนมาร์บันทึกไว้ว่า “พระเจ้าอโศกทรงส่งสมณทูตไปยังดินแดนที่ห่างไกลหลายแห่งด้วยกัน สมณทูตคณะหนึ่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนในสุวรรณภูมิ เมืองหลวงของสุวรรณภูมิคือเมืองสะเทิม (Thaton) ในเมียนมาร์ตอนล่าง (หม่องทินอ่อง 2551, น. 6)

ในขณะที่ประวัติศาสตร์ไทยเชื่อกันว่าจุดศูนย์กลางของสุวรรณภูมิอยู่ที่นครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ เช่นพระปฐมเจดีย์ เป็นประจักษ์พยาน (สุชาติ หงษา 2549, น. 74)

นักประวัติศาสตร์ไทยบางท่านมีความเชื่อสอดคล้องกับนักประวัติศาสตร์เมียนมาร์ โดยได้บันทึกไว้ว่า “พระเจ้าอโศกได้ส่งสมณทูตเก้าสายไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระโศณะและพระอุตตระไปสุวรรณภูมิคือบริเวณเมืองสะเทิมของเมียนมาร์และเมืองไทยตลอดแหลมมลายู ในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังการะบุว่าสุวรรณภูมิประเทศอยู่ห่างจากลังกา 700 โยชน์ (อาทร จันทวิมล 2548, น. 55)

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาผ่านพระสงฆ์ที่ปรากฏชัดเจนในขบวนการชาตินิยมเมียนมาร์ เป็นปรากฏการณ์ของขบวนการในยุคนั้นที่ต่อต้านอำนาจเจ้าอาณานิคม เพื่อปลดปล่อยตนเองเป็นเอกราช เมื่อแรกเริ่มขบวนการในเมียนมาร์ได้อิทธิพลจากทั้งพระพุทธศาสนาและขบวนการสมัยใหม่ โดยเมื่ออังกฤษเข้ามามีอำนาจนั้นไม่ได้ให้ความสนใจต่อสถาบันทางศาสนา ดังนั้นจึงให้เสรีภาพด้านศาสนาอย่างเต็มที่ แต่ขณะเดียวกันองค์การศาสนาก็ถูกละเลย และเกิดความปั่นป่วนขึ้น ทำให้พระสงฆ์เมียนมาร์ไม่พอใจมาก ต่อมาพระสงฆ์ได้มีบทบาททางการเมืองมากขึ้น อันเนื่องมาจากการที่ระบบกษัตริย์ถูกทำลายไป พระสงฆ์จึงกลายเป็นผู้นำทางจิตใจกลุ่มเดียวที่เหลืออยู่

ในระยะแรกของขบวนการชาตินิยม พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการเป็นผู้นำประชาชนในการประท้วงด้านวัฒนธรรม เช่น ชักชวนให้ชาวเมียนมาร์เคร่งครัดต่อพุทธศาสนาและประเพณีดั้งเดิม เพื่อแสดงออกถึงความไม่พอใจต่ออังกฤษ และยังมีการประท้วงอีกหลายรูปแบบ ตั้งแต่การประท้วงเชิงวิพากษ์วิจารณ์เรียกร้องให้อังกฤษทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การอดอาหารประท้วง อย่างกรณีของพระสงฆ์รูปหนึ่งชื่อ อู วิสาระ ได้ออดอาหารประท้วงถึง 166 วันจนมรณภาพ ต่อมาขบวนการชาตินิยมมีการประสานกันมากขึ้นทั้งพระและฆราวาส

ในปี ค.ศ. 1906 มีการก่อตั้งสมาคมชาตินิยมกลุ่มแรกขึ้น โดยมีชื่อว่า Young Men Buddhist Association (YMBA) หรือสมาคมชาวพุทธหนุ่มภายหลังเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองแบบใหม่ที่ผู้นำนักศึกษาเมียนมาร์เริ่มมีบทบาทและใช้คำว่า Buddhist เพื่อแสดงความตรงข้ามกับ Christian ของชาวอังกฤษ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2544, น. 57 - 59)

สมาคมชาวพุทธหนุ่มประสบความสำเร็จอย่างมาก ในกรณีการประท้วงห้ามสวมเกือก (No Footwear) เป็นการต่อต้านที่ฝรั่งสวมรองเท้าเข้าวัด เพราะคนเมียนมาร์นั้นจะไม่สวมรองเท้าเข้าวัด ต้องถอดตั้งแต่บริเวณเข้าวัดทีเดียว ชาวเมียนมาร์ถือว่าการกระทำของฝรั่งลบหลู่คูหามีนศาสนาและชาวเมียนมาร์มาก การประท้วงครั้งนี้ได้ผลอย่างยิ่ง กลายเป็นจุดร่วมของความรู้สึกชาตินิยมเมียนมาร์ เมื่อพ.ศ. 2461 ทำให้ชาวอังกฤษต้องยอมถอดเกือกเข้าวัด

การนำความศรัทธาในพุทธศาสนามาเป็นจุดร่วมของความรู้สึกชาตินิยม ไม่ได้เกิดจากกรณี “ห้ามสวมเกือก” เป็นครั้งแรก ก่อนหน้านั้นเกิดภาวะข้าวยากหามาแพง อันเนื่องจากฝรั่ง “ผู้สวมเกือก” (ตั้งแต่ก่อนเมียนมาร์ตกเป็นของอังกฤษ) มีการขูดรีดทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเกิดความอดอยากขาดแคลนถึงขั้นปล้นชิงข้าวกันกิน และเกิดจากการถูกลบหลู่สิ่งที่ชาวเมียนมาร์เคารพบูชา เช่น การอพยพของชาวเมียนมาร์จำนวนมากขึ้นไปทางตอนเหนือเมื่ออังกฤษยึดเมืองพะโคหรือหงสาวดีได้ อันแสดงถึงความรู้สึกเป็นศัตรู เนื่องจากอังกฤษใช้เจดีย์

ของพุทธศาสนาไปในทางเสื่อมเสีย กล่าวคือ ไม่เพียงใช้อนุสาวรีย์ทางพุทธศาสนาไปในการทหารเท่านั้น แต่ยังปล้นเอาสิ่งมีค่าไปด้วย (ธีรภาพ โลหิตกุล 2548, น. 401-402)

4.1 บริบทเชิงประวัติศาสตร์

ประเทศเมียนมาร์ หรือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) เป็นรัฐเอกราชในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนติดกับอินเดีย บังกลาเทศ จีน ลาว และไทย หนึ่งในสามของพรมแดนเมียนมาร์ที่มีความยาว 1,930 กิโลเมตรเป็นแนวชายฝั่งตามอ่าวเบงกอลและทะเลอันดามันด้วยพื้นที่ 676,578 ตารางกิโลเมตร ประเทศเมียนมาร์เป็นประเทศที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 40 ของโลก และใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมียนมาร์ยังเป็นประเทศที่มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 24 ของโลก โดยมีประชากรกว่า 60.28 ล้านคน นับแต่ได้รับเอกราชใน พ.ศ. 2491 มีเมืองหลวง คือ กรุงเนปยีดอ และนครใหญ่สุด คือ ย่างกุ้ง ประเทศเมียนมาร์เผชิญกับหนึ่งในสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อที่สุดท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่มากมายซึ่งยังไม่ตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ถึง 2554 ประเทศเมียนมาร์อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร คณะผู้ยึดอำนาจการปกครองถูกขูดอย่างเปิดเผยเป็นทางการใน พ.ศ. 2554 หลังการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2553 และมีการตั้งรัฐบาลพลเรือนในนามแทน แต่ทหารยังมีอิทธิพลอยู่มาก (คณัย ไชยโยธา 2557, น. 23)

แต่เดิมชาวตะวันตกเรียกประเทศนี้ว่า Burma จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2532 เมียนมาร์ได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น Myanmar ชื่อใหม่นี้ เป็นที่ยอมรับจากองค์การสหประชาชาติ แต่บางชาติ เช่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร ไม่ยอมรับการเปลี่ยนชื่อนี้ เนื่องจากไม่ยอมรับรัฐบาลทหารที่เป็นผู้เปลี่ยนชื่อ

ปัจจุบันหลายคนใช้คำว่า Myanmar ซึ่งมาจากชื่อประเทศในภาษาเมียนมาร์ว่า Myanma Naingngandaw ไม่ว่าจะมีความเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลทหารอย่างไรก็ตาม คำว่าเมียนมาร์ เป็นการทับศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า Myanmar แต่ความจริงแล้ว ชาวเมียนมาร์เรียกชื่อประเทศตนเองว่า มยะหมา หรือ เมียนมา ส่วนในประเทศไทยจะสะกดว่า เมียนมาร์ (วรรณภา ลีระศิริ 2558)

ประเทศเมียนมาร์อุดมไปด้วยทรัพยากร แต่เศรษฐกิจเมียนมาร์เป็นหนึ่งในเศรษฐกิจด้อยพัฒนาที่สุดในโลก จีดีพีของเมียนมาร์อยู่ที่ 42,953 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และเติบโตด้วยอัตราเฉลี่ยร้อยละ 2.9 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำสุดในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดาและอีกหลายประเทศได้กำหนดการลงโทษทางเศรษฐกิจต่อเมียนมาร์ ระบบสาธารณสุขของเมียนมาร์เป็นหนึ่งในระบบสาธารณสุขที่เลวที่สุดในโลก องค์การอนามัยโลกจัดอันดับเมียนมาร์ไว้อันดับที่ 190 ซึ่งเป็นอันดับสุดท้าย

สหประชาชาติและอีกหลายองค์การได้รายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในเมียนมาร์ รวมทั้งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การข่มขืนเป็นระบบ แรงงานเด็ก ทาส การค้ามนุษย์ และการขาดเสรีภาพในการพูด ในช่วงปีหลัง เมียนมาร์และผู้นำทหารได้ผ่อนปรนต่อนักเคลื่อนไหวประชาธิปไตยและกำลังพัฒนาความสัมพันธ์อย่างช้า ๆ กับมหาอำนาจและสหประชาชาติ (ประเทศเมียนมาร์ 2562)

อารยธรรมช่วงต้นของประเทศเมียนมาร์มีนครรัฐที่อยู่ทีพุกภาษาตระกูลทิเบต-เมียนมาร์ในเมียนมาร์ตอนบน และราชอาณาจักรมอญในเมียนมาร์ตอนล่าง ในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ชาวเมียนมาร์ได้เข้าครอบครองบริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนบน และสถาปนาราชอาณาจักรพุกาม ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1050 ภาษาและวัฒนธรรมเมียนมาร์พร้อมด้วยศาสนาพุทธนิกายเถรวาทค่อย ๆ ครอบงำในประเทศ อาณาจักรพุกามล่มสลายเพราะการบุกรุกครองของมองโกลและรัฐหลายรัฐกำเนิดขึ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ราชวงศ์ต้องก่อสร้างเอกภาพอีกครั้ง และช่วงสั้น ๆ เป็นจักรวรรดิใหญ่สุดในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต้นศตวรรษที่ 19 ราชวงศ์ไถ่บองได้ปกครองพื้นที่ประเทศเมียนมาร์และควบคุมมณีปุระและอัสสัมในช่วงสั้น ๆ ด้วย บริติชพิชิตเมียนมาร์หลังสงครามอังกฤษ-เมียนมาร์ทั้งสามครั้งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และประเทศกลายเป็นอาณานิคมบริติช ประเทศเมียนมาร์ได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1948 ช่วงต้นปกครองแบบชาติประชาธิปไตย และหลังรัฐประหารใน ค.ศ. 1962 เป็นการปกครองแบบเผด็จการทหาร แม้เผด็จการทหารสิ้นสุดลงอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 2011 แต่ผู้นำพรรคการเมืองส่วนใหญ่ยังเป็นอดีตนายทหาร

ประเทศเมียนมาร์อยู่ภายใต้การต่อสู้อิทธิพลที่รุนแรง กลุ่มชาติพันธุ์มากมายของเมียนมาร์เกี่ยวข้องกับสงครามกลางเมืองที่ดำเนินอยู่ยาวที่สุดสงครามหนึ่งของโลก ระหว่างช่วงนี้ สหประชาชาติและอีกหลายองค์การรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องภายในประเทศ (MYANMAR (BURMA) HUMAN RIGHTS 2019) ใน ค.ศ. 2011 มีการยุบคณะทหารผู้ยึดอำนาจการปกครองอย่างเป็นทางการหลังการเลือกตั้งทั่วไป ค.ศ. 2010 และมีการตั้งรัฐบาลในนามพลเรือน แต่อดีตผู้นำทหารยังมีอำนาจภายในประเทศ กองทัพเมียนมาร์ดำเนินการสละการควบคุมรัฐบาล รวมถึงการปล่อยตัวองซานซูจีและนักโทษทางการเมือง มีการปรับปรุงสิทธิมนุษยชนและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จนนำไปสู่การผ่อนปรนการลงโทษทางการเมืองค้าและเศรษฐกิจอื่น ๆ ทว่ายังมีการวิจารณ์การปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อยโรฮีนจาของรัฐบาลและการสนองต่อการปะทะกันทางศาสนา

ประเทศเมียนมาร์อุดมด้วยหยก อัญมณี น้ำมัน แก๊สธรรมชาติและทรัพยากรแร่อื่นๆ ใน ค.ศ. 2013 จีดีพี (ราคาตลาด) อยู่ที่ 56,700 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และจีดีพี (อำนาจซื้อ) อยู่ที่ 221,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (International Monetary Fund 2019) ช่องว่างรายได้ของประเทศเมียนมาร์กว้างที่สุด

ประเทศหนึ่งในโลก เพราะเศรษฐกิจสัดส่วนใหญ่ถูกผู้สนับสนุนอดีตรัฐบาลทหารควบคุม (Eleven Media 2019) ใน ค.ศ. 2014 จากดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ประเทศเมียนมาร์มีระดับการพัฒนามนุษย์ต่ำ โดยจัดอยู่อันดับที่ 148 จาก 188 ประเทศ

4.1.1 บริบทด้านเศรษฐกิจ

สหภาพเมียนมาร์มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งก๊าซธรรมชาติ ป่าไม้ และแร่ธาตุที่สำคัญ เช่น สังกะสี ดีบุก และอัญมณีต่างๆ นอกจากนี้ยังมีเขตเกษตรกรรม โดยการเพาะปลูกข้าวเจ้า ปอกระเจา อ้อย และพื้นเมืองร้อนอื่นๆ ในบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดี แม่น้ำสะโตง และแม่น้ำทวาย-มะริด ทั้งยังมีน้ำมันปิโตรเลียมทางภาคกลางตอนบน เหมือนดินบุกทางตะวันออกเฉียงใต้ และการทำป่าไม้สักทางภาคเหนือ ส่งออกขายและล่องมาตามแม่น้ำอิรวดีเข้าสู่ย่างกุ้ง ในบริเวณตอนล่างของประเทศ เช่น เมืองย่างกุ้งและมะริด จะเป็นเขตอุตสาหกรรม มีเมืองทวายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมต่อเรือเดินสมุทรที่ใหญ่ที่สุดของเมียนมาร์ (วิทย์ บัณฑิตกุล 2554, น.106) เป็นประเทศที่นับว่าเป็นเศรษฐกิจเกิดใหม่ (Emerging economy) ที่เพิ่งเปิดประเทศในระดับที่มากขึ้นไม่นานมานี้ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมการเกษตร อุตสาหกรรมเบา และการขนส่ง ในขณะที่รัฐบาลทหารควบคุมพลังงาน อุตสาหกรรมหนักและการค้าข้าวการผลิตปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติในเมียนมาร์เป็นบริษัทของรัฐบาล (Myanmar Oil and Gas Enterprises: MOGE) ซึ่งเป็นผู้ผลิตสำรวจดำเนินการท่อส่งก๊าซในประเทศเพียงรายเดียวอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของเมียนมาร์ ได้แก่ การขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือสำหรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ

ในปีพ.ศ. 2554 GDP ของเมียนมาร์มีมูลค่าประมาณ 82.72 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (2,697.168 พันล้านบาท) รายได้ต่อหัวต่อปีเท่ากับ 1,300 ดอลลาร์สหรัฐ (42,387บาท) เศรษฐกิจส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร สัดส่วนของผลผลิตในสาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการคิดเป็นร้อยละ 43 20.5 และ 36.66 ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2555 มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 54.6 ล้านคน ในปีพ.ศ. 2554 มีกำลังแรงงาน 32.53 ล้านคน และจากข้อมูลเมื่อปี2544 (ค.ศ. 2001) อยู่ในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ร้อยละ 70.7 และ 23 ตามลำดับ การว่างงานในปีพ.ศ. 2555 อยู่ที่ร้อยละ 37 ของกำลังแรงงานทั้งหมด สำหรับผลผลิตหลักในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมสินค้าออกหลักและสินค้าเข้าหลักของเมียนมาร์รวมทั้งประเทศคู่ค้าสำคัญ (มบุญ โต๊ะยามา ม.ป.ป : 7)

4.1.2 บริบทด้านการเมืองการปกครอง

เมียนมาร์ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษในปี พ.ศ. 2429 และระยะก่อนการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย ญี่ปุ่นได้เข้ามามีบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยได้ติดต่อกับพวกตะขิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษาหนุ่มที่มีหัวรุนแรงมีอง ซาน นักชาตินิยม และเป็นผู้นำของ

นักศึกษาในมหาวิทยาลัยอย่างกว้างเป็นหัวหน้า พวกตะจิ้นเข้าใจว่าญี่ปุ่นจะสนับสนุนการประกาศอิสรภาพของเมียนมาร์จากอังกฤษ แต่เมื่อญี่ปุ่นยึดครองเมียนมาร์ได้แล้ว กลับพยายามหน่วงเหนี่ยวมิให้เมียนมาร์ประกาศเอกราช และได้ส่งองซานและพวกตะจิ้นประมาณ 30 คน เดินทางไปญี่ปุ่นเพื่อรับคำแนะนำในการดำเนินการเพื่อเรียกร้องอิสรภาพจากอังกฤษ

เมื่อคณะขององซานได้เดินทางกลับเมียนมาร์ใน พ.ศ. 2485 องซานได้ก่อตั้งองค์การสันนิบาตเสรีภาพแห่งประชาชนต่อต้านฟาสซิสต์ (Anti-Fascist Peoples Freedom League : AFPFL) เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับๆ องค์การนี้ ภายหลังได้กลายเป็นพรรคการเมืองชื่อ พรรค AFPFL เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว องซานและพรรค AFPFL ได้เจรจากับอังกฤษ โดยอังกฤษยืนยันที่จะให้เมียนมาร์มีอิสรภาพปกครองตนเองภายใต้เครือจักรภพ และมีข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำเมียนมาร์ช่วยให้คำปรึกษา

แต่องซานมีอุดมการณ์ที่ต้องการเอกราชอย่างสมบูรณ์ อังกฤษได้พยายามสนับสนุนพรรคการเมืองอื่น ๆ ขึ้นแข่งอำนาจกับพรรค AFPFL ขององซานแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ จึงยินยอมให้พรรค AFPFL ขึ้นบริหารประเทศโดยมีองซานเป็นหัวหน้า องซานมีนโยบายสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และต้องการเจรจากับรัฐบาลอังกฤษโดยสันติวิธี จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์ในพรรค AFPFL องซานและคณะรัฐมนตรีอีก 6 คน จึงถูกลอบสังหารเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2490 ขณะที่เดินออกจากที่ประชุมสภา (วรรณภา ลีระศิริ 2558)

ต่อมาตะจิ้นหรืออู๋ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทนและมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2490 โดยอังกฤษได้มอบเอกราชให้แก่ เมียนมาร์แต่ยังรักษาสิทธิทางการทหารไว้ 4 มกราคม พ.ศ. 2491 อังกฤษจึงได้มอบเอกราชให้แก่เมียนมาร์อย่างสมบูรณ์

ภายหลังจากเมียนมาร์ได้รับเอกราชแล้วการเมืองภายในประเทศก็มีการสับสนอยู่ตลอดเวลา นายกรัฐมนตรี คือ นายอู๋ถูกบีบให้ลาออก เมื่อพ.ศ. 2501 ผู้นำเมียนมาร์คนต่อมาคือนายพลเนวิน ซึ่งได้ทำการปราบจลาจลและพวกนิยมซ้ายจัดอย่างเด็ดขาด เขาได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศใน พ.ศ. 2503 ทำให้นายอู๋ได้กลับมาเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลใหม่ เพราะได้รับเสียงข้างมากในสภา

ประเทศเมียนมาร์แบ่งเป็นเขตการปกครองเป็น 14 แห่ง แบ่งเป็น 7 เขต ได้แก่ ตะนาวศรี พะโค มัณฑะเลย์ มาเกว ย่างกุ้ง สะกาย อีระวัต และรัฐ 7 รัฐ ได้แก่ กะฉิ่น กะยา กะเหรี่ยง ฉาน ชิน มอญ และยะไข่ โดยมีเมืองหลวงชื่อ เนปีดอว์ (เมืองหลวงแห่งใหม่ของเมียนมาร์)¹ ซึ่งอยู่ในเขตมัณฑะเลย์ ปัจจุบันเมียนมาร์มีระบบการปกครองแบบรัฐสภาโดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข ปัจจุบัน คือ พลเอกเต็งเส่ง ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสหภาพเมียนมาร์คนปัจจุบัน (พฤษภาคม 2562)

ประเทศเมียนมาร์เผชิญกับหนึ่งในสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อที่สุดท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่มากมายซึ่งยังแก้ไขไม่ตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ถึง 2554 ประเทศเมียนมาร์อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร คณะผู้ยึดอำนาจการปกครองถูกยุบอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2554 หลังการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2553 และมีการตั้งรัฐบาลพลเรือนในนามแทน แต่ทหารยังมีอิทธิพลอยู่มาก สหประชาชาติและอีกหลายองค์การได้รายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในเมียนมาร์ รวมทั้งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การข่มขืน แรงงานเด็ก ทาส การค้ามนุษย์ และการขาดเสรีภาพในการพูด ในช่วงปีหลัง เมียนมาร์และผู้นำทหารได้ผ่อนปรนต่อนักเคลื่อนไหวประชาธิปไตยและกำลังพัฒนาความสัมพันธ์อย่างช้าๆ กับมหาอำนาจและสหประชาชาติ

4.1.3 บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม

ชาวเมียนมาร์เป็นชนชาติที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต โดยยึดถือการนับถือศาสนา ตลอดจนการปฏิบัติตามประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศเมียนมาร์ โดยชาวเมียนมาร์ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ทำให้มีการสร้างเจดีย์ พระธาตุ และศาสนสถานทั่วทั้งประเทศ เช่น เจดีย์ชเวดากอง เจดีย์ชเวมอร์ดอว์ เป็นต้น ประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีปอยส่างลอง หรืองานบวชลูกแก้ว งานไหว้พุทธเจดีย์ประจำปี ซึ่งมักนิยมจัดในเดือนหลังออกพรรษา

จำนวนประชากรประมาณ 50.51 ล้านคน ความหนาแน่นโดยเฉลี่ย 61 คน/ตารางกิโลเมตร เมียนมาร์มีประชากรหลายเชื้อชาติ จึงเกิดเป็นปัญหาชนกลุ่มน้อย มีชาติพันธุ์เมียนมาร์ 63% ไทยใหญ่ 16% มอญ 5% ยะไข่ 5% กะเหรี่ยง 3.5% กะฉิ่น 3% ไทย 3% ชิน 1%

วัฒนธรรมของเมียนมาร์ได้รับอิทธิพลทั้งจากจีน อินเดีย และไทยมาช้านาน ดังสะท้อนให้เห็นในด้านภาษา ดนตรี และอาหาร สำหรับศิลปะของเมียนมาร์นั้นได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีและพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ในปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมเมียนมาร์

¹ ในวันที่ 6 พฤศจิกายน 2548 ประเทศเมียนมาร์ได้ประกาศย้ายเมืองหลวง จากย่างกุ้งไปยังเมืองเนปีดอว์ มีความหมายว่ามหาธานี ซึ่งการย้ายครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ 11 ของประวัติศาสตร์เมียนมาร์ หลังจากใช้ย่างกุ้งเป็นเมืองหลวงมาเกือบ 60 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.2491 หลังได้รับเอกราชจากอังกฤษ)

ยังได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมากขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดจากเขตชนบทของประเทศ ด้านการแต่งกาย ชาวเมียนมาร์ทั้งหญิงและชายนิยมนุ่งโจงกระเบน เรียกว่า ลองยี ส่วนการแต่งกายแบบโบราณเรียกว่า ลุนตยาอซิก (วรรณภา ถีระศิริ 2558)

ในปี ค.ศ. 2014 ประเทศเมียนมาร์มีประชากรที่นับถือศาสนา แบ่งได้ดังนี้ ศาสนาพุทธ 87.9% ศาสนาคริสต์ 6.2% ศาสนาอิสลาม 4.3% ศาสนาฮินดู 0.5% ศาสนาพื้นบ้านเมียนมาร์ 0.8% อื่น ๆ 0.2% และไม่นับถือศาสนา 0.1%

4.2 พระพุทธศาสนากับการเมืองพื้นที่ประเทศเมียนมาร์

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่เมื่อครั้งปยูได้ตั้งอาณาจักรของปยูขึ้นที่เรียกว่า อาณาจักรศรีเกษตร ในกลางพุทธศตวรรษที่ 5 หรือประมาณปี พ.ศ.443 (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ 2554, น. 28) พุทธศาสนาในเมียนมาร์ส่วนใหญ่เป็นนิกายเถรวาทมีผู้นับถือโดยประมาณ 89% ของประชากรภายในประเทศ (U.S. Department of State 2019) เป็นประเทศที่นับถือศาสนาพุทธมากที่สุดในแง่ของสัดส่วนพระสงฆ์ต่อประชากรและสัดส่วนของรายได้ที่ใช้ในศาสนา (Cone & Gombrich 1977) พบการนับถือมากในหมู่ ชาวเมียนมาร์, ชาน, ยะไข่, มอญ, กะเหรี่ยง, และชาวจีนในเมียนมาร์ พระภิกษุสงฆ์เป็นที่เคารพบูชาทั่วไปของสังคมเมียนมาร์ ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศเมียนมาร์ ได้แก่ ชาวเมียนมาร์ และ ชาน พุทธศาสนาเถรวาทมักเกี่ยวข้องกับค่านิยม² และสามารถเข้าแทรกแซงกิจการทางโลกได้

การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในเมียนมาร์เริ่มปรากฏตั้งแต่พุทธกาล ตามข้อความในพระราชพงศาวดาร ฉบับหอแก้วระบุว่า สองพี่น้องชื่อว่ามหาตะภาวะ และสุละตะภาวะ ได้อัญเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จมายังเมียนมาร์ พระองค์ได้ประทับอยู่ที่เมียนมาร์เป็นเวลา 7 วัน และได้ทำการบวชให้กับชายหญิงจำนวน 500 คน การเสด็จมาครั้งนี้จึงทำนายว่า “ศาสนาของข้าพเจ้าจะเข้ามาตั้งมั่นในเมียนมาร์ ประเทศทางตะวันตก และศรีลังกาอย่างแน่นอน” (Pe Maung Tin and G.H. Luce 1922, น. 6-7)

ตำนานการสร้างพระเจดีย์ชเวดากอง ก็ยังมีส่วนในการบ่งบอกถึงการเข้ามาของพุทธศาสนาในเมียนมาร์ จากหลักฐานที่เป็นตำนานของชาวมอญระบุว่ามีชาวมอญสองพี่น้องชื่อว่า ตะปุลสะ และภัลลิกะ เดินทางจากหัวเมืองมอญ ไปยังดินแดนชมพูทวีปเพื่อทำการค้าและมีโอกาสได้ถวายพระกระยาหารพระพุทธเจ้าที่พึ่งตรัสรู้ได้ไม่นาน เมื่อพระองค์ทรงเสวยเสร็จก็ได้พระราชทานพระเกศาของพระองค์ 8 เส้น และตรัสว่าให้นำเอาไปประดิษฐานที่เดียวกับพระธาตุ

² “นัต” เป็นความเชื่อของชาวเมียนมาร์เป็นความเชื่อพื้นเมืองที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ก่อนที่จะมีการรับนับถือพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า นัต คือ ศีบรรพบุรุษ หรืออีกนัยหนึ่ง คือเทวดาค้ายเทพารักษ์ มีหน้าที่ในการดูแลสถานที่ เมื่อครั้งที่พระพุทธศาสนาจากเมืองมอญเข้าสู่เมืองเมียนมาร์ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ความเชื่อเรื่องนัตได้ถูกผสมผสานเข้ากับพุทธศาสนา

ของพระพุทธเจ้า 3 องค์ก่อนหน้า ส่องพี่น้องได้สร้างพระเจดีย์เพื่อประดิษฐานพระเกศาขึ้นเป็นเจดีย์ทองสูง 20-28 ศอก บริเวณยอดเขาแขวงกุดตระ กษัตริย์ขององค์ต่อต่อมาได้ทำนุบำรุงเจดีย์องค์นี้จนปัจจุบันเจดีย์มีความสูง 192 ศอก ประมาณ 109 เมตร (จวน เกรือวิชมจารย์ 2539, น. 63)

นอกจากตำนานการสร้างพระเจดีย์แล้วพุทธศาสนายังได้เข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ประมาณ 200 ปีตามข้อความในจารึกกัลยาณีของชาวมอญระบุว่า ปีตามข้อความในจารึกกัลยาณีของชาวมอญระบุว่า ปีตามข้อความในจารึกกัลยาณีของชาวมอญระบุว่า หลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทำการสังคายนาพระไตรปิฎกแล้ว พระองค์ได้ส่งสมณทูตออกเดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในหลายเส้นทางโดยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเดินทางมายังดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งในขณะนั้นเป็นดินแดนที่ชาวมอญอาศัยอยู่ (จารึกกัลยาณี 2468, น. 1-3)

พระพุทธศาสนาลัทธิอาจริยวาทหรือนิกายมหายานได้เผยแพร่มาจากแคว้นเบงกอลและโอริสาของอินเดีย พระภิกษุมอญมีส่วนในการสร้างอาณาจักรเมียนมาร์ในยุคแรก ดังที่หนังสือประวัติศาสตร์เมียนมาร์บันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า “ในพุทธศักราช 1587 (ค.ศ. 1044) พระเจ้านุรุตตะ (พระเจ้าอโนรธา) ขึ้นครองราชย์ที่กรุงพุกามซึ่งตั้งอยู่ตรงใต้จุดบรรจบของแม่น้ำอิระวดีกับแม่น้ำชินด์ พระเจ้านุรุตตะไม่ทรงพอพระทัยในศาสนาที่ประชาชนนับถืออยู่ในขณะนั้นซึ่งเป็นศาสนาที่มีส่วนผสมปนเปของหลักพระพุทธศาสนานิกายมหายานกับความเกรงกลัวอำนาจธรรมชาติแบบพื้นเมือง ซึ่งพระองค์ไม่เห็นด้วย ในขณะนั้นพระภิกษุมอญรูปหนึ่งชื่อพระชินอรหันต์ได้เดินทางมายังอาณาจักรพุกาม ท่านเป็นผู้หนึ่งในหมู่ชนจำนวนน้อยที่ไม่นิยมรับความเชื่อแบบฮินดูที่เมืองสะเทิม ในเวลานั้นไม่นานนักพระชินอรหันต์ก็สามารถชักนำให้พระอนุรุตตะหันมานับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทได้” (หม่องทินอ่อง 2551, น. 32)

เมื่อขึ้นครองราชย์ประชาชนมีความเชื่อหลากหลาย แต่สงบได้เพราะพุทธศาสนา ดังที่อ้างไว้ว่าตอนที่พระเจ้าอโนรธายังมิได้ขึ้นครองบัลลังก์นั้น ในเมืองพุกามยังมีความเชื่อถืออันผิดๆ โดยเฉพาะความเชื่อแบบพวกอะยิกำลังครอบงำแผ่นดินพุกามอยู่ขณะนั้น เมื่อพระเจ้าอโนรธาขึ้นครองบัลลังก์และทรงปรารถนาในศาสนาอันชอบ ในเวลาเดียวกันนั้นพระชินอรหันต์ได้เดินทางจาริกจากเมืองสะเทิมมาเผยแพร่ศาสนายังเมืองพุกาม จึงทรงขอร้องให้พระชินอรหันต์เผยแพร่ศาสนาในพุกาม ด้วยความช่วยเหลือของพระชินอรหันต์ พระเจ้าอโนรธาจึงสามารถกำจัดความเชื่อของเหล่าอะยิลงได้ พวกอะยิถูกจับสึกแล้วให้คนเหล่านั้นรับใช้ในงานอันควรแก่อาณาจักรต่อไป ด้วยเหตุผลนี้ความเชื่อแบบอะยิจึงค่อยๆ หดไปจากพุกาม พระเจ้าอโนรธาทำให้ประชาชนทั่วแผ่นดินพุกามหันมานับถือพุทธศาสนาและยังเป็นการรวมชาติโดยผนึกความเชื่อต่างๆ ให้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ หากไม่มีความเชื่อใหม่คือพระพุทธศาสนาก็ยากที่จะรวมชาติได้

หลังรวบรวมดินแดนของชาวเมียนมาร์ให้เป็นปึกแผ่นได้สำเร็จ พระเจ้าอโนรธาฯ ได้จัดทัพไปตีได้เมืองสะเทิมของชาวมอญ พร้อมกับอันเชียวพระภิกษุสงฆ์ พระไตรปิฎก และพระเถระผู้เชี่ยวชาญในพระคัมภีร์จากเมืองสะเทิมไปยังเมืองพุกาม พระเถระชาวมอญซึ่งชำนาญในคัมภีร์ได้ช่วยพระชินอรหันต์เป็นอย่างมากในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลาย นอกจากนี้พระเจ้าอโนรธาฯ ยังได้ทรงส่งสมณทูตไปติดต่อกับลังกา และเชิญไตรปิฎกฉบับสมบูรณ์มาจากลังกามาด้วย พระเจ้าอโนรธาฯ ได้สร้างพระเจดีย์เฉพาะในพุกามแต่ยังทรงสร้างเจดีย์ในทุกที่ที่เสด็จไปถึง ในบรรดาเจดีย์เหล่านี้เจดีย์ที่โดดเด่นที่สุดคือ เจดีย์ชเวซีโกน

ในการที่จะให้พุทธศาสนาแพร่หลาย พระเจ้าอโนรธาฯ ทรงให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกกันในวัด พุทธศาสนาที่พระเจ้าอโนรธาฯ ได้ทรงอุปถัมภ์นั้นยังมั่นคงมาได้จวบจนปัจจุบัน การนำพุทธศาสนาจากแผ่นดินของชาวมอญสู่พุกามนั้น เมียนมาร์ยกย่องพระชินอรหันต์ภิกษุมอญเป็นครูผู้ส่งไปนำทาง พระเจ้าอโนรธาฯ เป็นครูผู้หว่านเมล็ดแห่งพุทธศาสนาบนดินแดนเมียนมาร์ ส่วนเหล่าอะยินั้นถูกตีตราให้เป็นพวกมิถิลาทิลู โดยประมาณว่าเป็นกลุ่มนักบวชที่แผ่อิทธิพลเหนือชาวบ้านด้วยการเอาธรรมาวุธ ยกสวรรค์มาอ้าง และหากินกับลาภสักการะ การนำพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมาสู่อาณาจักรของชาวเมียนมาร์นั้นจึงถือเป็นการทำลายอำนาจมืดจากความเชื่อผิดๆ ภาพของพระเจ้าอโนรธาฯ ในแบบเรียนจึงเป็นภาพปฏิวัติทางความคิดเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมของชาวพุทธเมียนมาร์ (วิรัช นิยมธรรม และ อรุณช นิยมธรรม 2551)

ทุกหนทุกแห่งที่พระเจ้าอโนรธาฯ ทรงได้ชัยชนะในการสงคราม แทนที่พระองค์จะสร้างเสาศิลาแห่งชัยชนะไว้ กลับสร้างอิฐจารึกบทสวดมนต์ในพระพุทธรูปเป็นภาษาบาลีหรือสันสกฤต และพระนามาภิไธยเป็นภาษาสันสกฤต และทำให้พุกามกลายเป็นศูนย์กลางการศึกษานิกายเถรวาท (หม่องทินอ่อง 2551, น. 37)

ความมั่งคั่งในอาณาจักรพุกามทำให้มีการสร้างวัดนับไม่ถ้วนในพุกาม และยังมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบันประมาณห้าพันวัด ส่วนเจดีย์ในพุกามมีสองประเภทใหญ่ๆ คือแบบสถูปตันและแบบกลวงกลมหรือถ้ำจำลอง เจดีย์อันดับแรกคือเจดีย์ชเวซีโกนของพระเจ้าอโนรธาฯ มีลักษณะเป็นรูปปิรามิด มีฉัตรทองกันอีกชั้นหนึ่ง ทั้งเจดีย์ปิดทองมีมณีมีค่าประดับฉัตรบนยอดเจดีย์ (หม่องทินอ่อง 2551, น. 57)

หลังยุคพระเจ้าอโนรธาฯ มั่งคั่งเป็นต้นมา กษัตริย์ของเมียนมาร์องค์ต่อๆ มาทรงให้ความสำคัญต่อพระพุทธรูป ดังที่หม่องอ่องกล่าวไว้ว่า “พระเจ้ามินดงทรงโปรดให้จารึกพระไตรปิฎกทั้งชุด รวมทั้งคำอธิบายลงบนเสาศิลาเกินกว่า 5,000 ตัน และทรงสนับสนุนพระสงฆ์ผู้ครองวินัยให้อพยพไปเมียนมาร์ตอนล่าง” (หม่องทินอ่อง 2551, น. 224) พระภิกษุบางรูปเคยได้รับการคัดเลือกให้เป็นกษัตริย์ครองราชย์บัลลังก์ ดังเช่นเรื่องของ พระธรรมเจดีย์ กษัตริย์สมัยอาณาจักร

หงสาวดีของชาวมอญ เมื่อพระนางเซงสอญ ทรงเลือกบาตรใหญ่สองใบ ใบหนึ่งบรรจุอาหารที่จัดสรรอย่างวิเศษ และอีกใบหนึ่งใส่เครื่องราชอิสริยยศ พระนางก็ทรงนิมนต์พระภิกษุทั้งสองคือพระธรรมเจดีย์บุตธมฺมและพระธรรมปาละ มาบิณฑบาตในท้องพระโรงต่อหน้าข้าราชการสำนักที่แต่งเต็มยศอย่างงดงามตระการตา ยิ่ง เมื่อพระทั้งสองรูปมาถึงและให้เลือกบาตรคนละใบ พระธรรมเจดีย์เลือกได้บาตรที่ใส่เครื่องราชอิสริยยศและได้รับเลือกเป็นกษัตริย์จึงต้องสึกเพื่ออภิเษกสมรสกับพระธิดาของพระนางเซงสอญและรับราชบัลลังก์ (ค.ศ. 1472) (หม่องทินอ่อง 2551, น. 100)

มณฑปครอบพระไตรปิฎกซึ่งจารึกลงบนแผ่นหินอ่อน ถูกสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ามินดง บริเวณวัดกุโสดอว์

ในรัชสมัยของพระเจ้าธรรมเจดีย์ กษัตริย์สมัยอาณาจักรหงสาวดีของชาวมอญทางตอนใต้ขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงพระราชดำริว่าพระพุทธศาสนาในดินแดนมอญขณะนั้นเสื่อมลงมาก จึงโปรดให้มีการชำระปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์โดยทรงให้ภิกษุทุกรูปในดินแดนมอญลาสิกขา และรับการอุปสมบทใหม่จากพระอุปัชฌาย์และพระอันดับที่ล้วนได้รับการอุปสมบทจากลังกาเป็นผู้ให้อุปสมบท แต่หลังจากนั้นพระพุทธศาสนาในประเทศเมียนมาร์ก็เสื่อมลงอีกสาเหตุหนึ่งเนื่องจากสงครามระว่างเมียนมาร์ด้วยกันเอง และสงครามระหว่างเมียนมาร์กับมอญกระทั่งถึงประมาณ พ.ศ. 2300 เมื่อพระเจ้าอลองพญา กษัตริย์เมียนมาร์ได้ยกทัพไปทำลายกรุงหงสาวดีอย่างราบคาบ ทำให้ชนชาติมอญสูญสิ้นอำนาจลงอย่างเด็ดขาด หลังสงครามพระพุทธศาสนาในเมียนมาร์ได้รับการทำนุบำรุงจนเจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยพระเจ้ามินดง (พ.ศ. 2395–2420) พระองค์ได้ทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาพระไตรปิฎกที่เมียนมาร์ระหว่าง พ.ศ. 2411–2414 ณ เมืองมัณฑะเลย์ และโปรดเกล้าฯ ให้จารึกพระไตรปิฎกลงบนแผ่นหินอ่อนแล้วทำมณฑปครอบไว้ซึ่งยังปรากฏอยู่ที่วัดกุโสดอว์เชิงเขามัณฑะเลย์จนถึงทุกวันนี้ ปี พ.ศ. 2429 เมียนมาร์ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษสถาบันพระมหากษัตริย์ถูกล้มล้างลง จึงส่งผลให้พระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบกระเทือนตามไปด้วย แต่ถึงกระนั้นประชาชนในเมียนมาร์ก็ยังคงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นตลอดมา จนเมื่อเมียนมาร์ได้รับเอกราช เมื่อ พ.ศ. 2591 ฯพณฯ อู นู ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎก เมื่อ พ.ศ. 2493 และต่อมารัฐบาลได้ออกกฎหมายรับรองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ในปี พ.ศ. 2500 ในปัจจุบันมีพระพุทธศาสนาที่ได้รับการรับรองโดยรัฐบาลเมียนมาร์ จำนวน 9 นิกาย เช่น นิกายสุธรรมมา เป็นต้น (พระปลัดระพิน พุทธิสารโร (เขียนร่วม) 2561)

จากประวัติศาสตร์บางตอนพบว่า พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในเมียนมาร์ในราวพุทธศตวรรษที่ 6 เพราะได้พบหลักฐานเป็นคำจารึกภาษาบาลี นักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งชื่อว่า

ตารนาถ เสนอว่าพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้เข้ามาสู่เมียนมาร์ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ต่อมาได้มีพระสงฆ์ฝ่ายมหายานซึ่งเป็นศิษย์ของพระวสุพันธู ได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบ มหายานลัทธิตันตระ เข้าไปเผยแผ่ ในครั้งนั้นเมียนมาร์มีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง มีชื่อเรียกชาว เมียนมาร์ว่า "มรัมมะ" ส่วนชาวมอญ ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อ "สะเทิม" และถิ่นใกล้เคียงรวมๆ เรียกว่า รามัญประเทศ หรือ อาณาจักรสุธรรมวดี จนพระพุทธศาสนาทั้งแบบเถรวาทที่เข้ามาก่อนและแบบ มหายานที่เข้ามาทีหลังเจริญรุ่งเรืองในเมียนมาร์เป็นเวลาหลายร้อยปี (วิรัช นิยมธรรม และ อรุณช นิยมธรรม 2551)

เมียนมาร์บัญญัติให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่ปีค.ศ.1974 ปัจจุบัน พุทธศาสนาเป็นสถาบันที่แข็งแกร่งที่สุดในเมียนมาร์ สืบเนื่องจากประเพณีปฏิบัติอันยาวนานหลาย ประการ ประการแรก ความใกล้ชิดระหว่างสถาบันกษัตริย์กับสถาบันภิกษุ ซึ่งต่างก็พึ่งพาอาศัยกัน และกัน ประการที่สอง การรักษาความเข้มข้นขององค์ความรู้และวินัย โดยผ่านการปะทะสังสรรค์ กับผู้นำทางศาสนาประเทศอื่นๆ ในเครือพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะศรีลังกาและไทย และ ประการที่สาม คือการทุ่มเททรัพยากร สมบัติวัตถุ และงานฝีมืออันประณีตบรรจงให้กับภิกษุ ปุชณียสถาน และโลกทางกายภาพของชาวพุทธ (นฤมล ชีรวัดน์ และคณะ 2551, น. 234-235)

4.3 พระชินอรหันต์พระเถรวาทร่วมสร้างชาติ

ในส่วนของมอญนั้นพระภิกษุมอญมีส่วนในการสร้างอาณาจักรเมียนมาร์ในยุคแรก ดังที่หนังสือประวัติศาสตร์เมียนมาร์บันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า “ในพุทธศักราช 1587 (ค.ศ. 1044) พระเจ้านุรอุทธะขึ้นครองราชย์ที่กรุงพุกามซึ่งตั้งอยู่ตรงใต้จุดบรรจบของแม่น้ำอิระวดีกับแม่น้ำชินด์ วิน พระเจ้านุรอุทธะไม่ทรงพอพระทัยในศาสนาที่ประชาชนนับถืออยู่ในขณะนั้นซึ่งเป็นศาสนาที่มี ส่วนผสมปนเปของหลักพระพุทธศาสนานิกายมหายานกับความเกรงกลัวอำนาจธรรมชาติแบบ พื้นเมือง พระองค์ต่อต้านอำนาจและชื่อเสียงของคณะสงฆ์อารีซึ่งพระองค์ไม่เห็นด้วย ในขณะนั้น พระมอญรูปหนึ่งชื่อพระชินอรหันต์ได้เดินทางมายังอาณาจักรพุกาม ท่านเป็นผู้หนึ่งในหมู่ชน จำนวนน้อยที่ไม่นิยมการรับความเชื่อแบบฮินดูที่เมืองสะเทิม ในเวลาไม่นานนักพระชินอรหันต์ก็ สามารถชักนำให้พระอนุรอุทธะหันมานับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ (หม่องทินอ่อง 2551, น. 32)

เมื่อขึ้นครองราชย์ประชาชนมีความเชื่อหลากหลาย แต่สงบได้เพราะ พระพุทธศาสนาดังที่อ้างไว้ว่าตอนที่พระเจ้าอินรชายังมิได้ขึ้นครองบัลลังก์นั้น ในเมืองพุกามยังมี ความเชื่อถืออันผิดๆ อาทิ นัต นาค และอะเยจี โดยเฉพาะความเชื่อถือแบบพวกอะเยจีก็กำลัง ครอบงำแผ่นดินพุกามอยู่ขณะนั้น เมื่อพระเจ้า อินรชขึ้นครองบัลลังก์พระองค์มีทรงพอพระทัย ต่อลัทธิความเชื่อเช่นนั้น และทรงปรารถนาในศาสนาอันชอบ ในเพลาดียวกันนั้น ชินอรหันต์ได้ เดินทางจาริกจากเมืองสะเทิมมาเผยแผ่ศาสนายังเมืองพุกาม พอพระเจ้าอินรชได้โอกาสนอนบ

ต่อชินอรหันต์ พระองค์ก็ทรงมีศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงขอร้องให้ชินอรหันต์เผยแผ่พระศาสนาใน พุกาม และด้วยความช่วยเหลือของชินอรหันต์ พระเจ้าอโนรธาจึงสามารถกำจัดความเชื่อของ เหล่าอะเยจิงได้ พวกอะเยจิงจับตีก แล้วให้คนเหล่านั้นรับใช้ในงานอันควรแก่อาณาจักรต่อไป ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อถือแบบอะเยจิงค่อยๆ หดไปจากพุกาม พระเจ้าอโนรธาทำให้ชนทั่วแผ่นดิน พุกามหันมานับถือพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาอันชอบ” การรวมชาติโดยผนึกความเชื่อต่างๆ ให้เข้า เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้นั้น หากไม่มีความเชื่อใหม่คือพระพุทธรศานาก็ยากที่จะรวมชาติได้

นอกจากนี้ พระเจ้าอโนรธายังได้ยกทัพไปตีได้เมืองสะเทิม พร้อมกับอันเชียว พระไตรปิฎกและพระเถระผู้เชี่ยวชาญในพระคำภีร์มาสู่พุกาม พระเถระชาวมอญซึ่งชำนาญในคำภีร์ ได้ช่วยชินอรหันต์เป็นอย่างมากเพื่อให้พุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาอันชอบเป็นที่แพร่หลาย พระ เจ้าอโนรธาได้เพียงสร้างพระเจดีย์ในพุกามแต่ยังทรงสร้างเจดีย์ในทุกที่ที่เสด็จไปถึง ในบรรดาเจดีย์ เหล่านี้ เจดีย์ที่โดดเด่นที่สุดคือพระเจดีย์ชเวดิกอง

ในการที่จะให้พุทธศาสนาแพร่หลาย พระเจ้าอโนรธายังทรงให้มีการศึกษาเล่าเรียน พระไตรปิฎกกันในวัด พุทธศาสนาที่พระเจ้าอโนรธาได้ทรงอุปถัมภ์นั้นยังมั่นคงมาได้จวบจน ปัจจุบัน” ในการนำพุทธศาสนาจากแผ่นดินของชาวมอญสู่พุกามนั้น เมียนมาร์ยกย่องชินอรหันต์ ภิภุมมอญเป็นคฤหัสถ์ผู้ส่งไฟนำทาง และพระเจ้าอโนรธาเป็นคฤหัสถ์หัวหน้าเมตต์พันธุแห่งพุทธศาสนาบน แผ่นดินเมียนมา ส่วนเหล่าอะเยจิงนั้นถูกตีตราให้เป็นพวกมิจฉาติฐิ โดยประณามว่าเป็นกลุ่มนักบวช ที่แผ่อิทธิพลเหนือชาวบ้านด้วยการเอาธรรมาอยู่ ยกสวรรค์มาอ้าง และหากินกับลาภสักการะ การนำ พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทอันเป็นศาสนาอันชอบมาสู่อาณาจักรของชาวเมียนมานั้น จึงถือเป็นการ ทำลายอำนาจมืดจากความเชื่อผิดๆ ภาพของพระเจ้าอโนรธาในแบบเรียนจึงเป็นภาพของนักปฏิวัติ ทางความคิดเพื่อมิให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมของชาวพุทธ

ภาพของพระเจ้าอโนรธาเป็นแบบอย่างของผู้นำในการสร้างชาติด้วยพลังแห่ง เอกภาพและการพัฒนา ซึ่งจะสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของกองทัพเมียนมาร์นับแต่สมัยสังคมนิยมสืบ จนปัจจุบัน อาทิการยกย่องบทบาทของทหารในฐานะผู้นำในการสร้างชาติเอกราชเอียงวีรชน การปราบปรามภัยภายใน การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การพัฒนาเส้นทางคมนาคม การส่งเสริมกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการบูรณะเจดีย์ทั่วประเทศ เป็นต้น พระเจ้าอโนรธาจึง ได้รับการขัดเกลาทางประวัติศาสตร์ให้มีภาพลักษณ์ของวีรกษัตริย์ชาวพุทธ เป็นผู้สร้างประเทศ และเป็นนักปฏิรูปสังคมที่ชาญฉลาด (วิรัช นิยมธรรม และ อรุณฯ นิยมธรรม 2551)

ทุกหนทุกแห่งที่พระเจ้าอโนรธาทรงได้ชัยชนะในการสงคราม แทนที่พระองค์จะ สร้างเสนาห็นแห่งชัยชนะไว้ กลับสร้างแผ่นอิฐจารึกบทสวดมนต์ในพระพุทธรศานาเป็นภาษาบาลีหรือ

สันสกฤต และพระนามอภิไชยเป็นภาษาสันสกฤต ทั้งทรงเป็นพระองค์แรกในบรรดาผู้สร้างโบสถ์วิหารอันยิ่งใหญ่และทำให้กรุงพุกามกลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาในภูมิภาคเกรวาท (หม่องทินอ่อง 2551, น. 37)

ความมั่งคั่งอันมากมายในอาณาจักรพุกามใช้สร้างวัดนับไม่ถ้วนในกรุงพุกามยังมีปรากฏในปัจจุบันนี้ประมาณห้าพันวัด ส่วนเจดีย์ในพุกามมีสองประเภทใหญ่ๆคือแบบสถูปตันและแบบกลวงกลมหรือถ้ำจำลอง เจดีย์ใหญ่อันดับแรกคือเจดีย์ชเวติกองของพระเจ้าอนูรุธระมีลักษณะเป็นรูปปิรามิด มีฉัตรทองคำอันชั้นหนึ่ง ทว่าทั้งเจดีย์ปิดทองและมีฉัตรประดับฉัตรบนยอดเจดีย์ (หม่องทินอ่อง 2551, น. 57)

จากยุคของพระเจ้าอโนรธาเป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ของเมียนมาร์องค์ต่อๆมาทรงให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาตามที่หม่องทินอ่องบอกว่า “พระเจ้ามินคองโปรดให้จารึกพระไตรปิฎกทั้งชุดรวมทั้งคำอธิบายลงบนเสาหินกว่า 5,000 ต้น และทรงสนับสนุนพระสงฆ์ผู้เคร่งวินัยให้อพยพไปเมียนมาร์ตอนล่าง” (หม่องทินอ่อง 2551, น. 244)

พระภิกษุบางรูปเคยได้รับการคัดเลือกให้เป็นกษัตริย์ครองราชย์บัลลังก์ ดังเช่นพระเจ้าธรรมเจดีย์ เมื่อพระนางเซงสออุทรงเลือกบาตรใหญ่สองใบ ใบหนึ่งบรรจุอาหารที่สรรเสริญอย่างวิเศษ และอีกใบหนึ่งใส่เครื่องราชอิสริยยศ แล้วพระนางก็ทรงนิมนต์พระอาจารย์ทั้งสองคือพระธรรมเจดีย์และพระธรรมปาละมาบิณฑบาตในท้องพระโรงต่อหน้าข้าราชการที่แต่งเต็มยศอย่างงดงามตระการตา ยิ่ง พระทั้งสองรูปมาถึงและให้เลือกบาตรคนละใบ พระธรรมเจดีย์เลือกบาตรที่ใส่เครื่องราชอิสริยยศและได้รับเลือกตั้งเป็นกษัตริย์จึงต้องสีก เพื่ออภิเษกสมรสกับพระธิดาของพระราชินีและรับราชบัลลังก์ (ค.ศ. 1472- 1472) (หม่องทินอ่อง 2551, น. 100)

4.4 พุทธศาสนากับการเมืองยุครัฐจารีต

รัฐจารีตในเมียนมาร์นี้มุ่งเน้นที่อาณาจักรตองอูและอาณาจักรของราชวงศ์อลองพญาหรือคองบอง ยุคสมัยรัฐจารีตของเมียนมาร์แม้จะมีภัยภายในและภายนอกทั้งจากการเข้ามาเข้าจักรวรรดิตะวันตกที่เข้ามาค้าขายและการล่าอาณานิคม แม้ยุคการเข้ามาของตะวันตกแรกเริ่มจะมีวัตถุประสงค์เน้นการค้าขาย ทำให้ต้องปฏิสัมพันธ์กับรัฐจารีตของเมียนมาร์ อาณาจักรตองอูผู้ที่มีชื่อเสียงคือพระเจ้าตะเบงชเวตี้ (ครองราชย์ พ.ศ. 2074-2093) และพระเจ้าบุเรงนอง (ครองราชย์ พ.ศ.2094 - 2124) เป็นยุคที่เมียนมาร์ขยายอาณาจักรไกล การพระศาสนายังคงได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ เมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติไร้สงคราม การพระศาสนาก็เฟื่องฟูมีการอุปถัมภ์จากภาครัฐและประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติในพระศาสนา และภายหลัง เกิดมีอาณาจักรอลองพญา/ราชวงศ์คองบองนำโดยพระเจ้าอลองพญา จนกระทั่งการเข้ามาของอังกฤษจนเกิดสงครามเมียนมาร์-อังกฤษ 3 ครั้ง เมียนมาร์ก็แพ้ทุกครั้งกระทั่งตกเป็นเมืองขึ้นท้ายที่สุด พุทธศาสนาแม้จะได้รับการอุปถัมภ์จากภาครัฐและประชาชนปฏิบัติพระศาสนาตามผู้นำ แต่เมื่อภาวะภัยสงครามและคุกคาม

จากเจ้าอาณานิคมทำให้พุทธศาสนาได้รับผลกระทบ (ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, น. 46-47)

4.5 พุทธศาสนากับการเมืองยุคอาณานิคมอังกฤษ

เมื่ออังกฤษปกครองเมียนมาร์ ในพุทธศตวรรษที่ 24 สืบเนื่องจากอังกฤษทำสงครามกับเมียนมาร์ 3 ครั้ง และชัยชนะทั้ง 3 ครั้ง แม้เมียนมาร์ส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส และอิตาลี และทำสัญญาการค้าขึ้นปี ค.ศ.1872 ทั้งนี้เพื่อถ่วงดุลอำนาจอังกฤษในเมียนมาร์ ยิ่งทำให้อังกฤษไม่พอใจในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1886 อังกฤษประกาศผนวกเมียนมาร์เข้าเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดียปี พ.ศ.2429 ระยะเวลาก่อนการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยติดต่อกับพวกตะจิ้นซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษาหนุ่มหัวรุนแรง มีองชาน นักชาตินิยมและเป็นผู้นำของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอย่างกึ่งเป็นหัวหน้าพวกตะจิ้นเข้าใจว่า ญี่ปุ่นจะสนับสนุนการประกาศอิสรภาพของเมียนมาร์จากอังกฤษแต่เมื่อญี่ปุ่นยึดครองเมียนมาร์แล้ว กลับพยายามหน่วงเหนี่ยวมิให้เมียนมาร์ประกาศเอกราชสถานการณ์ทางพุทธศาสนาเปลี่ยนไปในหลายเรื่อง เนื่องมาจากรัฐอยู่ในอำนาจของเจ้าอาณานิคมที่ไม่มีแนวคิดเรื่องศาสนา จึงไม่ให้ความสนใจศาสนาเท่าที่ควร โดยเฉพาะพุทธศาสนาเพราะเป็นศาสนาของคนท้องถิ่น อังกฤษยกเลิกตำแหน่งพระสังฆราชที่แต่งตั้งโดยพระเจ้าอยู่หัว เมื่อยกเลิกสถาบันกษัตริย์ทำให้พุทธศาสนาไร้ผู้อุปถัมภ์บำรุง พระสงฆ์ต้องเลือกประมุขสงฆ์เอง นอกจากนี้ การไม่สนใจวิถีปฏิบัติของชาวพุทธเมียนมาร์ด้วยการใส่เกือกเข้าไปในวัดและเจดีย์สร้างความปลอดภัยต่อชาวพุทธ หลายอย่างสร้างความไม่พอใจและเป็นธรรม จนนำไปสู่การประท้วงและก่อตั้งขบวนการพุทธชาตินิยม นำโดยพระสงฆ์และปัญญาชนทั้งหลาย ตลอดระยะเวลาเกือบ 60 ปีภายใต้ลัทธิอาณานิคม นโยบายการไม่ยุ่งเกี่ยวกับศาสนาของอังกฤษทำให้เกิดช่องว่างในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาขึ้น การอุปถัมภ์ค้ำจุนของรัฐที่มีต่อพุทธศาสนาได้หยุดชะงักไป ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์เมียนมาร์ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้นในเวลาต่อมา การก่อตั้งสภากลางสามัคคีสงฆ์ (General Council of Sangha Samaggi, GCSS) ขึ้นปี ค.ศ.1922 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปกป้องคุ้มครองคณะสงฆ์เพื่อการต่อสู้ทางการเมืองนั้น ไม่อาจดึงดูดพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ ทั้งๆ ที่เกิดกระแสชาตินิยมอย่างรุนแรงขึ้นมาในเมียนมาร์ (หนังสือพิมพ์มดิชน รายวัน หน้า 6 คอลัมน์ หน้าต่างความจริง วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ปีที่ 29 ฉบับที่ 10501) (ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, น. 47-48)

4.6 พุทธศาสนากับการเมืองยุคเอกราช

ระหว่างการยึดครองของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ.1942-45) รัฐบาลของ ดร.บาเมียว (Dr.Ba Maw) ที่ญี่ปุ่นหนุนหลังอยู่ได้จัดตั้งสภากลางสงฆ์ทุกนิกาย (Grand Council of the Sangha of All Orders) ขึ้นเพื่อรวมพระสงฆ์เมียนมาร์ในทุกนิกายให้เป็นหนึ่งเดียว ภายหลังจากที่อังกฤษได้เข้ายึดครองเมียนมาร์อีกครั้งหนึ่งปี ค.ศ.1945 ผู้นำพระสงฆ์ (sayadaw) ทางตอนล่างของเมียนมาร์ได้พยายามที่จะฟื้นฟูสภากลางสงฆ์ขึ้นมาใหม่ แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะความแตกต่างทางนิกายได้

หลังจากได้รับเอกราช การเมืองของเมียนมาร์ยังขาดผู้นำที่เข้มแข็งและยังมีการแบ่งฝ่ายและปัญหากลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการปกครองตนเอง ทำให้เมียนมาร์ต้องประสบกับภาวะความไม่แน่นอนทางการเมือง แม้จะมีการสนับสนุนพุทธศาสนาโดยบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ และมีการเฉลิมฉลอง 2,500 ปีของพุทธศาสนา โดยมีการจัดทำการสังคายนาพระไตรปิฎกจากภาครัฐ แต่ความรู้เสถียรภาพทางการเมือง ความไม่เสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจที่ตกต่ำนำไปสู่การเรียกให้ทหารเข้ามาจัดการจนนำไปสู่การยึดครองอำนาจเป็นเวลานานปี ค.ศ.1947 ออง ซาน (Aung San) ผู้นำเมียนมาร์ประสบความสำเร็จในการเจรจาที่กรุงลอนดอนเพื่อให้มีการเลือกตั้งขึ้นในเมียนมาร์ ออง ซานได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกลอบสังหารเสียก่อน และกลายเป็นวีรบุรุษของการต่อสู้เพื่อเอกราชอนุ (U Nu) ได้เข้ามาสานงานต่อ จนกระทั่งเมียนมาร์ได้รับเอกราชจากอังกฤษในวันที่ 4 มกราคม ค.ศ.1948 ทศวรรษที่ 1950 นายกรัฐมนตรีอู๋ได้พยายามฟื้นฟูพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนากลายเป็นสถาบันหลักในโครงสร้างของรัฐ มีการสังคายนาพุทธศาสนาครั้งที่ 6 ในปี ค.ศ.1954 อู๋พยายามผลักดันนโยบาย "พุทธสังคมนิยม" (Buddhist Socialism) ในแบบฉบับของเมียนมาร์ โดยรัฐจะให้หลักประกันในด้านปัจจัยสี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) แก่ประชาชน และพุทธศาสนาให้แนวทางในด้านจิตใจ และจริยธรรม ความพยายามของอู๋ยังไม่ประสบผลสำเร็จนักก็เกิดรัฐประหารขึ้นก่อน รัฐบาลทหารเมียนมาร์ได้แยกตัวออกจากเรื่องของศาสนา โดยปล่อยให้คณะสงฆ์ดำเนินการด้านศาสนาไปตามลำพัง (ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, น.48-49)

4.7 ความขัดแย้งระหว่างมุสลิมกับพุทธ

ในเมียนมาร์ พุทธศาสนาเผชิญกับศาสนาอิสลาม โดยสาเหตุมาจากชนเผ่าเร่ร่อนทางภาคตะวันตกเรียกว่า โรฮิงญา (Rohinya) เป็นชาวบังคลาเทศนับถือศาสนาอิสลามเดิมอาศัยในประเทศบังคลาเทศต่อมาอพยพมายังรัฐยะไข่ประเทศเมียนมาร์ การปะทะกันเกิดจากชาวมุสลิมไปข่มขืนสาวชาวพุทธ ชาวพุทธจึงแห่งกันออกมาประท้วงเป็นเหตุทำให้บ้านชาวมุสลิมและชาวพุทธถูกทำลายอย่างยับเยิน พระผู้นำในการต่อต้านอิสลามครั้งนี้คือ พระอชิน วีระทู (U Ashin Wirathu)

เทศน์ประกาศให้ชาวพุทธป้องกันศาสนาตนเอง และให้จดจำในอดีตที่พุทธศาสนาถูกทำลายหลายแห่งทั่วโลกไม่เว้นแม้กระทั่งอินเดีย ท่านจึงมองมุสลิมเป็นศัตรูอย่างเปิดเผยจนขึ้นปกนิตยสารไทม์ (Times) ของสหรัฐอเมริกา ฉบับวันที่ 20 มิถุนายน 2556 (2013) ว่า โฉมหน้าของผู้ก่อการร้ายชาวพุทธ (The Face of Buddhist Terror) พระวิฑูรย์กล่าววลีที่กินใจว่า “คุณควรมีความเมตตาและความรักเต็มใจที่แต่คุณไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากหมาป่า” และว่า “ถ้าพวกเราอ่อนแอประเทศเราจะกลายเป็นมุสลิมในไม่ช้า” อย่างไรก็ตาม การขึ้นปกแบบนี้ เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มาก เพราะพุทธศาสนาไม่มีความรุนแรงไม่สนับสนุนการก่อการร้าย ตัวท่านเองไม่ต้องการความรุนแรง แต่เพียงปรารถนาปกป้องพุทธศาสนาเท่านั้น การตั้งฉายาพระสงฆ์ที่นำชาวพุทธต่อต้านการกระทำที่รุนแรงของมุสลิมบางคนจึงไม่น่าจะใช้ถ้อยคำแบบนี้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวพุทธเมียนมาร์และทั่วโลกวารสารนี้ในหลายประเทศ เช่น ศรีลังกา เมียนมาร์ ไม่นอนุญาตให้วางจำหน่าย

สำหรับพระอะชิน วัระทูนัน ท่านเกิดวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2516 (1968) ที่เมืองมัณฑะเลย์ บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ 14 ปี จากนั้นบวชปี พ.ศ.2544 (2001 จำพรรษาที่วัดมะโสยีน (Masoyein) เมืองมัณฑะเลย์ปี พ.ศ.2546 (2003) เข้าร่วมการประท้วงต่อต้านรัฐบาลจึงถูกจำคุก 25 ปี ท่านถูกปล่อยปี พ.ศ.2553 (2010) เดือนธันวาคม พ.ศ.2554 (2012) ท่านเดินขบวนรณรงค์กับพระสงฆ์ในมัณฑะเลย์สนับสนุนนโยบายของประธานาธิบดีเต็งเส่งเพื่อขับขามุสลิมโรฮิงญา (Rohingya) ออกจากประเทศ ต่อมาเกิดการปะทะกับชาวมุสลิมที่เมืองเมกทิลลา (Meikthila) ใกล้เมืองมัณฑะเลย์ ทำให้มีผู้เสียชีวิต 14 คน วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2555 (2013) ท่านถูกลอบวางระเบิดแต่สามารถรอดตายมาอย่างหวุดหวิด แต่มีสามเณรและชาวพุทธรับบาดเจ็บหลายคน ท่านยืนยันว่าเป็นฝีมือชาวมุสลิมหัวรุนแรง ท่านจึงคัดค้านการแต่งงานระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมในประเทศ ท่านจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำต่อต้านมุสลิมด้วย (หม่องทิน อ่อง 2551, น.26)

4.8 เติงเส็งอุปสมบทเป็นภิกษุ

เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2559 หลังจากมีพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์คนใหม่ของ นายถีน จอ สังกัดพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตยหรือ เอ็นแอลดีที่มีนางอองซาน ซูจี เป็นผู้นำเมื่อวันที่ 30 มีนาคมที่ผ่านมา ส่งผลให้การดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีของพลเอกเต็ง เส่ง (Thein Sein) อายุ 71 ปี ลื่นสุดลง สื่อออนไลน์เผยแพร่ภาพพลเอกเต็ง เส่งบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ที่เมืองเมย์เมียว (Maymyo) มัณฑะเลย์แล้ว โดยมีพระภิกษุทันตะนันทะมาลาภิวังสะ (Ashin Nandamālābhivamsa) เป็นพระอุปัชฌาย์ รับฉายาว่า อุทันตัทธัมมะ โดยอยู่ที่วัดในเมืองปยินอูลวิน นายพลเต็งเส็งเกิดวันที่ 20 เมษายน 2488 (ค.ศ.1945) เข้าสังกัดเป็นทหารและเลื่อนยศมาโดยตลอด พ.ศ.2550-2554 ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของเมียนมาร์คนที่ 11 แทนที่พลเอกโซวินที่สุขภาพย่ำแย่เมื่อเป็นนายกรัฐมนตรีสภาพและ

การพัฒนาแห่งรัฐที่เป็นคณะทหารกุมอำนาจในประเทศของเมียนมาร์เดือนยจากพลโทเป็นพลเอกให้ ต่อมาได้รับการเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรคสหสามัคคีและการพัฒนา ลงชิงชัยในการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ.2553 แต่ถกกันพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตยของนางองซานซูจีออกจาก การเลือกตั้ง ผลปรากฏว่า พรรคของเขาได้รับชัยชนะจึงจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมาก เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553 นายพลเต็งเส่งได้รับมติจากรัฐสภาให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนใหม่ ของประเทศเมียนมาร์ และเป็นประธานาธิบดีพลเรือนคนแรกภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหาร ซึ่งเกิดขึ้นเป็นเวลากว่า 50 ปีแล้วจนครบวาระปีนี้ (ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, น.51-52)

พระพุทธศาสนาในเมียนมาร์มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ การเจริญ หรือเสื่อมของคณะสงฆ์ก็ย่อมมีส่วนกับสถาบันกษัตริย์ด้วย ดังนั้นกษัตริย์จึงมีหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือการปฏิรูปสถาบันสงฆ์ซึ่งมีการบรรยายถึงการปฏิรูปสถาบันสงฆ์ไว้ว่า “กษัตริย์เมียนมาร์ได้ ทรงริเริ่มการปฏิรูปศาสนา หรือการชำระสถาบันสงฆ์ให้บริสุทธิ์ เพื่อจะได้ยึดทรัพย์สมบัติของทาง สงฆ์มาเป็นที่ยอมรับทั้งทางกฎหมายและสังคม สังฆะที่ร่ำรวยย่อมหมายถึงว่าพระสงฆ์ไม่ได้ดำเนิน ชีวิตตามกฎของพระวินัย ดังนั้นการปฏิรูปจึงนับว่าถูกต้องชอบธรรมตามอุดมการณ์ การปฏิรูป ศาสนาส่งผลทางวัตถุให้ขนาดของสังฆะลดลง ทางด้านอุดมการณ์เท่ากับว่าทำให้พระศาสนา บริสุทธิ์ขึ้น เมื่อสังฆะบริสุทธิ์ขึ้น ประชาชนต่างก็จะมาทำบุญเพิ่มขึ้น เพราะบุญที่บุคคลจะได้ขึ้นอยู่ กับความบริสุทธิ์ของพระที่บุคคลนั้นนับถือ สังฆะเองก็เริ่มได้รับพระมหากรุณาธิคุณเพิ่มขึ้น เพราะโดยหลักการถือว่าพระมหากษัตริย์ต้องเป็นผู้ทรงปกป้องและอุปถัมภ์ค้ำจุนพระศาสนา การที่ประชาชนและพระมหากษัตริย์หันมาอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา สุดท้ายจะนำกลับไปสู่ลัทธิเจ้า ที่ดินของวัดอีก และแล้วรัฐก็ต้องเข้ามาจัดการปฏิรูปสังฆะใหม่อีกหมุนเวียนไปไม่รู้จบ (โรเบิร์ต เอช เทย์เลอร์ 2550, น.70)

พระพุทธศาสนาเถรวาทกับประเทศเมียนมาร์จึงมีความผูกพันกันมาอย่างยาวนาน ต้องพานพบกับความเสื่อมและความเจริญ แต่ก็สามารถอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมของเมียนมาร์ เรื่อยมา มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตลอด แม้ว่า ปัจจุบันเมียนมาร์จะไม่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเหมือนในอดีต แต่คณะสงฆ์เมียนมาร์ก็ยังมี อิทธิพลสำหรับประชาชน ดังจะเห็นได้จากการเป็นผู้นำในการเดินขบวนเรียกร้องความเป็นธรรม จากอำนาจรัฐ คณะสงฆ์เมียนมาร์ยังได้สร้างความสัมพันธ์กับประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทจากทั่วโลกดังเช่นใน ปีพุทธศักราช 2550 ได้มีการก่อตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาเถรวาทนานาชาติขึ้นและได้ประชุมครั้งแรกระหว่างช่วงวันที่ 9-11 มีนาคม 2550 ที่เมืองย่างกุ้ง ประเทศ เมียนมาร์ และการประชุมสมาคมฯ ที่เมืองสะกายในครั้งนี้จึงนับเป็นครั้งที่สอง

4.9 อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อประเทศเมียนมาร์

4.9.1 ด้านสังคม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ปัจจุบันประชากรของประเทศเมียนมาร์ ประมาณ 18 ล้านคน นับถือพุทธศาสนา ประมาณ 15 ล้านคน คือ ผู้นับถือประมาณร้อยละ 80 ส่วนด้านวัฒนธรรมประเพณี พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชาวเมียนมาร์ เช่น 1) ชาวเมียนมาร์นิยมให้ลูกบวชเป็นสามเณรมาก ตั้งแต่อายุน้อย ๆ เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนนาน ดังปรากฏในอดีตว่า มีพระเถระนักปราชญ์ชาวเมียนมาร์หลายรูปที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ให้การช่วยเหลือแก่ประเทศลังกาในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา 2) ชาวเมียนมาร์มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนามากจึงนิยมสร้างเจดีย์มาก พระมหากษัตริย์ในอดีตได้ทุ่มเทสร้างวัดวาอารามมากมาย 3) วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาโดยแต่ละวัดจะมีโรงเรียน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา เช่นเดียวกับประเทศไทยในอดีต 4) ประเพณีและวันสำคัญของเมียนมาร์ เช่นงานประเพณี และเทศกาลประจำปีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา 5) สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม สิ่งก่อสร้าง เช่น วิหาร เจดีย์ หรือปูชนียสถานอื่น ๆ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา 6) เป็นศูนย์รวมของจิตใจของเมียนมาร์ และยึดพระพุทธศาสนาเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต

4.9.2 ด้านการเมือง

พระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะศาสนาประจำชาติ ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลเมียนมาร์ได้ออกกฎหมายรับรองว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายอื่น ๆ อีกมากเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้ประเทศเมียนมาร์ โดยการปกครองของรัฐบาลทหารเมียนมาร์ หรือ SLORC (State Law and Order Restoration Council) ได้ถูกประณามว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการ โดยการปกครองที่ใช้อำนาจเป็นใหญ่ได้ทำการกดขี่ประชาชนและพระสงฆ์อย่างไร้จิตสำนึกทางด้านมนุษยธรรม ในครั้งที่รัฐบาลทหารได้ยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2531 ที่ไม่ยอมรับการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ โดยครั้งนั้นพรรคของนาง อองซาน ซูจี เป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกยึดอำนาจโดยรัฐบาลเผด็จการทหารของเมียนมาร์ ปัจจุบันนี้ทางพระภิกษุสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการต่อสู้อย่างสันติเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยได้จัดตั้งสหภาพยุวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ (All Burma Young Monks' Union) ในเขตปลดปล่อย โดยมีพระภิกษุคณะสงฆ์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของสหภาพยุวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ ในเขตปลดปล่อย ได้พิมพ์เอกสารและข้อเขียนเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนกับรัฐบาลทหารเมียนมาร์

4.9.3 ด้านเศรษฐกิจ

อิทธิพลจากหลักธรรมคำสั่งสอนที่สอนด้วยเรื่องเศรษฐกิจ การค้าขายได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดของชาวเมียนมาร์ เช่นกับความเชื่อของชาวพุทธทั่วไปในประเทศต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น เป็นต้น การนำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การนำหลักธรรมหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (ธรรมะไทย 2562)

4.10 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศเมียนมาร์

พระพุทธศาสนาในเมียนมาร์ แต่เดิมนั้นเมียนมาร์ก็มี 3 สถาบันหลักคล้ายไทย สถาบันหลักคล้ายไทยคือ สถาบันหลักคล้ายไทยคือ “ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” เมื่ออังกฤษเข้ายึดครองเมียนมาร์เป็นอาณานิคม ชาวพุทธถูกกีดกันในการเข้าทำงานกับรัฐบาลต่างๆ ที่ตามกฎหมายแล้วก็ได้มีการห้ามคนศาสนาอื่นเข้ารับราชการ แต่ทางปฏิบัติ รัฐบาลก็พยายามใช้คนอินเดีย คนอังกฤษลูกครึ่งเมียนมาร์ และคนอังกฤษเองเป็นพนักงานของรัฐเสียเป็นส่วนใหญ่ ศาสนาพุทธถูกตัดความสำคัญออกไปจากรัฐอาณานิคมอย่างสิ้นเชิง ได้มีการพยายามปลูกฝังศาสนาคริสต์นิกายบ่อนทำลายวัฒนธรรมของชาติต่างๆ นานา เช่น การบังคับให้ใช้ภาษาอังกฤษ และการจัดการศึกษาแบบอังกฤษโดยให้มีชั้นนารีตั้งโรงเรียนขึ้นมา ยกเลิกโรงเรียนวัดที่สอนโดยพระสงฆ์มาแต่โบราณ ตลอดจนการทำให้สถาบันชาติล่มสลายและสถาบันพระมหากษัตริย์สิ้นสุดลง (กษัตริย์องค์สุดท้ายของเมียนมาร์คือ พระเจ้าธีโบ เสด็จลี้ภัยไปอยู่อินเดีย) เหลือแต่เพียงสถาบันพุทธศาสนาเท่านั้นที่ยังคงอยู่เป็นที่พึ่งของประชาชน ในยามที่บ้านเมืองต้องตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งต่างชาติ แต่เดิมนั้นรัฐ (คือพระมหากษัตริย์) ทำหน้าที่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเมียนมาร์ เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองเมียนมาร์การทำนุบำรุงพุทธศาสนาจากรัฐจึงสิ้นสุดลง ทำให้พระสงฆ์กับประชาชนต้องรวมตัวกันเพื่อปกป้องพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันเดียวที่เหลืออยู่ในขณะนั้น พระสงฆ์เมียนมาร์จึงทำหน้าที่เป็นผู้นำประชาชนมาตลอดในยุคอาณานิคม สมัยที่อังกฤษปกครองเมียนมาร์นั้น ถ้าหลวงอังกฤษไม่ยอมถอดรองเท้าในเวลาเข้าโบสถ์พุทธศาสนาตามธรรมเนียมเมียนมาร์ ทำให้พระสงฆ์และชาวเมียนมาร์เกิดความขุ่นเคืองใจเป็นอย่างยิ่ง จนนำไปสู่การเดินขบวนประท้วงที่เรียกกันว่า “กบฏเกือบ” (ต่อมาชาวอังกฤษต้องยอมถอดรองเท้าในเวลาเข้าวัดเมียนมาร์) และกลายเป็น “ขบวนการกู้ชาติ” ในเวลาต่อมา (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ 2553, น.287) ความเคลื่อนไหวในเชิงการเมืองและวัฒนธรรมนี้ พระสงฆ์คือ ผู้นำของประชาชน

พระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่ในประวัติศาสตร์ ปัจจุบันพระสงฆ์ในเมียนมาร์ก็ยังคงมีบทบาทในการเมือง ประชาชนเมียนมาร์ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและเป็น

พุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดมากเมื่อเปรียบเทียบกับของคนไทย พระสงฆ์เมียนมาร์ถือเป็นผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนที่คนเมียนมาร์ให้ความเคารพนับถือมากที่สุด พระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาททางการเมืองมานาน โดยออกมาร่วมชุมนุมกับประชาชนเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษได้สำเร็จตั้งแต่นั้นมาพระเมียนมาร์ก็แสดงบทบาททางการเมืองต่อต้านรัฐบาลทหารเมียนมาร์มาตลอด พระเมียนมาร์มีอิทธิพลทางความคิดต่อประชาชนมาก คนเมียนมาร์จะเชื่อพระมากกว่าเชื่อรัฐบาล จะเห็นได้ว่ารัฐบาลทหารเมียนมาร์มักจะไม่ค่อยไปยุ่งอะไรกับพระเมียนมาร์เพราะถ้าขึ้นไปยุ่งจะกลายเป็นเรื่องใหญ่โตมากและมันแหละก็คือศูนย์กลางพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเมียนมาร์ ในปัจจุบันนี้ประเทศเมียนมาร์เป็นประเทศที่พุทธศาสนามีความมั่นคงที่สุดในโลกก็ว่า ประเทศเมียนมาร์จึงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ประชาชนเคร่งครัดในเรื่องพุทธศาสนามากที่สุดถึงขนาดที่หากหมู่บ้านไหนที่มีพระสงฆ์ชื่อดัง ไม่ได้ดังทางด้านปลุกเสกเครื่องราง แต่ดังทางด้านวิปัสสนากรรมฐาน และท่านไม่ฉันทัวทุกชนิดชาวบ้านก็จะไม่กินกันทั้งหมู่บ้านเหมือนกัน หากใครอยากจะทำเนื้อสัตว์ก็ต้องออกมาทานนอกหมู่บ้านที่เขาทานเนื้อสัตว์กัน ประเพณีแบบนี้ยังสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ แต่เดิมสถานะขององค์กรสงฆ์ในสมัยอาณาจักรมอญมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยยังมีกษัตริย์ปกครอง เนื่องจากกษัตริย์เป็นผู้ที่อุปถัมภ์องค์กรสงฆ์ให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาและเพื่อปราบปรามพระสงฆ์ที่ปฏิบัติผิดจากกฎระเบียบของพระธรรมวินัย แต่อังกฤษไม่ต้องการที่จะแสดงสถานะของตนเหมือนกับกษัตริย์และไม่ต้องการให้พระสงฆ์เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ดังนั้น จึงกำหนดแนวทางขององค์กรสงฆ์ให้มีอำนาจเฉพาะในขอบเขตด้านศาสนา ความช่วยเหลือก็เป็นไปเพื่อให้องค์กรสงฆ์สามารถควบคุมไม่ให้พระสงฆ์ออกมาก่อความไม่สงบ การที่อังกฤษลดบทบาทขององค์กรสงฆ์ทำให้องค์กรสงฆ์ไม่มีความเข้มแข็งที่จะควบคุมพระสงฆ์ทั้งหมดได้

ปัญหาการควบคุมขององค์กรสงฆ์เกิดขึ้นเมื่ออังกฤษได้เข้ามาปกครองเมียนมาร์ตอนล่างหลังสงครามอังกฤษ-เมียนมาร์ทั้ง 2 ครั้ง เนื่องจากพระสังฆราชาที่มณฑลเสฉวนไม่มีอำนาจในการปกครองพระสงฆ์ในเมียนมาร์ตอนล่างอีกต่อไป ทำให้พระสงฆ์ในบริเวณนี้ไม่ปฏิบัติตามพระวินัยและมีความแตกแยก ในคอร์ส 1884 พันเอก เอ็ดเวิร์ด ซิดาน (Edward Sladen) มองเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จึงส่งหนังสือถึงคณะกรรมการการปกครองเสนอให้มีการแต่งตั้งพระสังฆราชนอกเหนือจากเมียนมาร์ตอนบนเพื่อควบคุมองค์กรสงฆ์ให้เป็นระเบียบ (E. Michael Mendelson 1975, p. 180) แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจ

เดือนธันวาคม ค.ศ.1886 หลังจากการผนวกรวมดินแดนเมียนมาร์ตอนบน พระสังฆราชนิกายตองดอร์ (Taungdaw) และคณะอีก 13 รูปเดินทางลงมาอย่างกึ่งเพื่อพบกับ ผู้บัญชาการทหาร เซอร์ เฟรดเดอริก โรเบิร์ต (Sir Frederrick Roberts) พระองค์กล่าวว่าจะส่งสอน พระสงฆ์ให้ยอมรับในกฎระเบียบของอังกฤษทุกอย่างเพียงแต่ขอให้ยังคงมีอำนาจในการตัดสินใจ ความทางศาสนาอย่างเดิม การพูดคุยกับระเบิดครั้งนี้ทำให้ เซอร์ ชาร์ล เบอ์นาร์ด (Sir Charles Bernard) ข้าหลวงใหญ่ในขณะนั้นเห็นชอบที่จะให้พระสังฆราชมีอำนาจอย่างเดิมเพื่อป้องกันไม่ให้ พระสงฆ์เกิดความแตกแยกและสร้างที่พักให้บริเวณเจดีย์ชเวดากอง แต่เบอ์นาร์ดก็ต้องพบกับ ความผิดหวังเนื่องจากพระสังฆราชไม่สามารถจัดการแก้ไขความแตกแยกที่เกิดขึ้นในเมียนมาร์ ตอนล่างได้ ดังนั้นเมื่อ เซอร์ ชาร์ล ครอซเวท (Sir Charles Crosthwaite) มารับตำแหน่งข้าหลวงแทน เบอ์นาร์ดจึงยกเลิกอำนาจและสถานะของพระสังฆราชในเมียนมาร์ตอนล่างทั้งหมด (John F.Cady 1985, p.169)

การแต่งตั้งพระสังฆราชเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาเมื่อพระสังฆราชนิกายตองดอร์ พระชนม์ใน ค.ศ.1895 พระสงฆ์ขณะนั้นแบ่งแยกออกเป็นนิกายต่างๆทำให้ไม่สามารถแต่งตั้ง พระสังฆราชได้ จนกระทั่ง ค.ศ. 1901 อุเกา (U Gaung) อดีตเสนาบดีในสมัยพระเจ้าสีป่อซึ่งได้รับการ แต่งตั้งจากข้าหลวงให้เป็นที่ปรึกษาอาวุโสได้จัดการเลือกตั้งขึ้น ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกคือ พระสังฆราชโมตะ (Mota) (E. Michael Mendelson 1975, p. 192) แต่พระสังฆราชองค์นี้ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์โดยทั่วไป

ด้านการตัดสินใจ คดีความพบว่าอำนาจขององค์กรสงฆ์เริ่มหมดไป ถ้าพระสงฆ์ทำผิด คดีอาญาที่ต้องขึ้นศาลอาญาและจะได้รับ โทษทัณฑ์แบบเดียวกับฆราวาส (Aung Than 1965, p.6) ส่วนคดีความทางแพ่งองค์กรสงฆ์ก็ไม่มีอำนาจอย่างเต็มที่เพราะรัฐบาลได้ตั้งศาลแพ่งขึ้นมาพิจารณา ความทางแพ่งทั้งหมด คดีข้อพิพาทในเรื่องการบุกรุกที่ดินของวัดที่เกิดขึ้นระหว่างอุปยinya (U Pyinya) และ อุเตซา (U Te Za) คณะสงฆ์ตัดสินให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินนั้น แต่ผู้เสียหายอุธรณ์ต่อศาลแพ่ง คำตัดสินที่ออกมามีลักษณะตรงกันข้ามโดยบอกว่าคดีนี้ศาลไม่เห็นด้วยจึงยกฟ้อง ศาลจะยอมรับคำ ตัดสินของพระสงฆ์ต่อเมื่อคำตัดสินนั้นมีความเหมาะสม (Donald Eugene Smith 1965, p. 47-48)

ใน ค.ศ.1903 เซอร์ ฮิวจ์ บาร์เนส (Sir Huge Barnes) ซึ่งเป็นรองข้าหลวงได้ออกกฎ บัตร 11 ข้อเพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจของพระสังฆราชและองค์กรสงฆ์ กฎบัตรฉบับนี้มีเนื้อหา ระบุว่ารัฐบาลยอมรับสถานะพระสงฆ์ของพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน พระสังฆราชและองค์กรสงฆ์ สามารถกำหนดระเบียบและตัดสินข้อพิพาทด้านศาสนาที่เกิดขึ้นในเมียนมาร์ตอนเหนือได้ โดยจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของศาลแพ่ง และรัฐบาลต้องการให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาท

ด้านการศึกษาโดยที่รัฐบาลจะให้สิทธิต่างๆ เช่น การงดเว้นภาษีรายหัวหรือได้รับที่ดินและอุปกรณ์ในการซ่อมแซมศาสนสถาน (E. Michael Mendelson 1975, p. 185-186)

การปฏิบัติตามกฎบัตรดูเหมือนว่าจะไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากพระสงฆ์จำนวนมากปฏิบัติผิดไปจากข้อกำหนดในพระธรรมวินัย ในทศวรรษที่ 1920 รัฐบาลแก้ไขปัญหานี้ด้วยการขยายขอบเขตอำนาจขององค์กรตั้งให้ครอบคลุมมาถึงเมียนมาร์ตอนใต้อีกครั้งแต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1935 ศาลสูงที่ย่างกุ้งก็ยกเลิกกฎบัตรที่สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1903 หลังจากที่พระสังฆราชนิกายตองดอว์สิ้นพระชนม์เมื่อ ค.ศ. 1938 (E. Michael Mendelson 1975, p. 191) รัฐบาลก็ไม่ได้แต่งตั้งพระสังฆราชองค์ต่อมาจนกระทั่งเมียนมาร์ได้รับเอกราช (ตรี จตุรานน 2548)

จนกระทั่งต่อมาเมื่อเมียนมาร์ได้รับเอกราชจากอังกฤษในวันที่ 4 มกราคม 1948 นายกรัฐมนตรีอู (U Nu) ได้พยายามผลักดันนโยบาย “พุทธสังคมนิยม” (Buddhist Socialism) ในแบบฉบับของเมียนมาร์ โดยรัฐจะให้หลักประกันในด้านปัจจัยสี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) แก่ประชาชนและพุทธศาสนาให้แนวทางในด้านจิตใจและจริยธรรม ความพยายามของอูยังไม่ประสบผลสำเร็จนักก็เกิดรัฐประหารขึ้นก่อน แม้ว่าเมียนมาร์จะได้สถาบัน “ชาติ” กลับคืนมาแล้ว แต่ผู้นำรัฐก็เป็นเผด็จการทหารที่มุ่งแต่แสวงหาประโยชน์ส่วนตน ไม่แตกต่างไปจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษในอดีต ประชาชนจึงไม่อาจหวัง “รัฐ” ได้ ในยามที่ประชาชนรู้สึกโดดเดี่ยวภายใต้ระบอบเผด็จการทหารนั้น จึงมีเพียงสถาบันสูงเท่านั้นที่พอจะเป็นที่พึ่งของประชาชน พระสงฆ์จึงก้าวออกมาเป็นผู้นำประชาชน และยืนหยัดเคียงข้างประชาชนในการเรียกร้องความเป็นธรรมของสังคม เมื่อนางอองซาน ซูจี (Aung San Suu Kyi) บุตรสาวของอองซาน (วีรบุรุษการต่อสู้เพื่อเอกราชเมียนมาร์) ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1990 แต่ทุกรัฐบาลทหารล้มการเลือกตั้งนั้น และกักตัวนางออง ซาน ซูจี ไว้ที่บ้าน ทำให้เมียนมาร์ขาดผู้นำประชาชนอีกครั้งหนึ่ง สถาบันสงฆ์เมียนมาร์จึงยังคงเป็นเพียงความหวังเดียวของประชาชน การเดินขบวนประท้วงระบอบเผด็จการทหารโดยนักศึกษาและประชาชนเมียนมาร์ จึงมีพระสงฆ์ร่วมยืนหยัดเคียงข้างอย่างเหนียวแน่นเสมอมา (ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ 2553, น. 287-289)

พุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูให้กลับมามีบทบาทกับวิถีชีวิตของชาวเมียนมาร์อีกครั้ง หลังจากถูกกดบทบาทลงในยุคอาณานิคมการรวมกลุ่มของพระสงฆ์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งเพื่อความอยู่รอดของพระพุทธศาสนาในเมียนมาร์ (Spiro, 1982: 19) โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้ที่มีความเลื่อมใสในหลักธรรมจากทุกชั้นวรรณะเข้าไว้ด้วยกัน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสต่างๆ และเป็นสถานที่ให้ความรู้และเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติต่างๆ แก่ชาวพุทธเมียนมาร์อีกด้วย เหล่านี้ช่วยสร้างความสามัคคีและกระชับความผูกพันในชุมชน

มากยิ่งขึ้น (Human Rights Watch 2009, p. 27; Gil 2008, p. 6) เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นเพียงกลุ่มคนเดี่ยวที่ชาวเมียนมาร์ให้ความเคารพนับถืออยู่ในขณะนั้น จึงมีบทบาทอย่างสูงในด้านจิตใจ วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในทางการเมืองต่อชาวเมียนมาร์ด้วย นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังถือเป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญในการสร้างความกลมเกลียวและแนวคิดที่จะศรัทธาประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งเป็นบันไดที่นำไปสู่การรวมกลุ่มของภาคประชาชนในการต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง เช่นการก่อตั้งสมาคมชาตินิยมกลุ่มแรกขึ้นชื่อว่า Young Men's Buddhist Association (YMBA) เมื่อ ค.ศ. 1906 ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนสภาพมาเป็นองค์การทางการเมืองภายใต้ชื่อว่า General Council of Burmese Association (GCBA) เมื่อ ค.ศ. 1920 โดยเปลี่ยนแนวทางไปเป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิทางสังคมและการเมืองของมวลชนเมียนมาร์แทน (Human Rights Watch, 2009, p. 28-30)

หากพิจารณาถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเมืองเมียนมาร์คงกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในเมียนมาร์ไม่เคยทิ้งบทบาททางการเมือง กล่าวคือ พระสงฆ์เป็นกลุ่มชาตินิยม(nationalist) กลุ่มแรกที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองนับตั้งแต่สมัยอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ (Smith 1965, p. 85) โดยพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์อย่าง อู โอดตะมะ (U Ottama) ได้ออกมารวบรวมมวลชนเพื่อต่อต้านจักรวรรดิอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1886 (Ni Ni Myint 1985, p. 209) โดยตีความคำสอนทางพุทธศาสนาว่า “หากมนุษย์ไม่มีอิสรภาพ ก็ไม่สามารถตัดกิเลส เพื่อไปถึงนิพพานได้” ซึ่งก็เท่ากับว่า トラบไตที่เมียนมาร์ยังอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษพระสงฆ์เมียนมาร์ไม่สามารถจะบรรลุนิพพานได้ (Nguyen Van Dung 2007, p. 74) หรืออาจกล่าวได้ว่า ภารกิจหน้าที่ของชาวพุทธเมียนมาร์คือการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ

หลังจากเมียนมาร์ได้รับเอกราชแล้ว พระสงฆ์ยังคงมีอิทธิพลและบทบาทอยู่ในสมัยนายอูนู (U Nu) เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ได้พยายามฟื้นฟูและทำให้พุทธศาสนากลายเป็นสถาบันหลักในโครงสร้างของรัฐ โดยรัฐบาลจะให้หลักประกันในด้านปัจจัยสี่แก่ประชาชน และให้พุทธศาสนาเป็นแนวทางด้านจิตใจและจริยธรรม นอกจากนี้ยังแก้ไขรัฐธรรมนูญให้กำหนดให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติใน ค.ศ. 1961 แต่ภายหลังกองพลเนวิน (Ne Win) เข้ายึดอำนาจการปกครองในปีถัดมาก็ได้ยกเลิกการกำหนดศาสนาประจำชาติ (Mc Carthy 2011, p. 160) และพยายามควบคุมพระสงฆ์ไม่ให้เข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยการยุบพุทธสังฆสภา (Buddha Sasana Council) และออกคำสั่งขึ้นทะเบียนพระสงฆ์ทั่วประเทศให้มาอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลเผด็จการทหาร จนนำไปสู่การเดินขบวนประท้วงของพระสงฆ์เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1965 เป็นผลให้พระสงฆ์ถูกจับกุมจำนวน 92 รูป และยุติกิจกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์เมียนมาร์ลง (AP News 1965, p. 2) ต่อมาพระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาทในการเดินขบวนประท้วงร่วมกับนักเคลื่อนไหวทางการเมือง นักศึกษา และประชาชน

ในเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยครั้งสำคัญในเมียนมาร์เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1988 หรือที่เรียกว่าเหตุการณ์ 8888 รัฐบาลเผด็จการทหารนำกำลังทหารเข้าปราบปรามอย่างรุนแรง ทำให้เกิดความสูญเสียแก่นักศึกษาและประชาชนกว่า 3,000 คน รวมถึงพระสงฆ์มรณภาพหลายรูป และอีกประมาณ 300 รูปถูกจับสึกก่อนนำไปจำคุก (Aung Zaw 2007, p. 27)

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2007 กลุ่มประชาชน นักศึกษา และพระสงฆ์นับแสนคน รวมตัวกันเดินขบวนประท้วงรัฐบาลทหารเมียนมาร์ด้วยสาเหตุหลัก คือ เพื่อแสดงออกให้เห็นถึงความไม่พอใจต่อการประกาศขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิงเกือบเท่าตัว และการขึ้นราคาก๊าซหุงต้มถึง 5 เท่าอย่างฉับพลัน ที่ทำให้ชาวเมียนมาร์เดือดร้อนจากราคาค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น (เอนกชัย เรื่อง รัตนกร 2555: 4) นอกจากนี้ยังมีสาเหตุรอง คือ เพื่อเรียกร้องให้มีการปล่อยตัวนักโทษการเมืองและเรียกร้องความปรองดองแห่งชาติอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ได้ขึ้นมาทำหน้าที่นำการประท้วงครั้งนี้อย่างเต็มตัวแทนที่กลุ่มนักเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย เพื่อใช้ความน่าเลื่อมใสและการเดินประท้วงบนท้องถนนอย่างสงบของพระสงฆ์ในการสร้างความชอบธรรมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และเพื่อสร้างความสนใจของสื่อมวลชนทั่วโลกแก่การประท้วงครั้งนี้ นอกจากนี้ พระสงฆ์เมียนมาร์ปฏิเสธไม่รับบิณฑบาตหรือที่เรียกว่า “การคว่ำบาตร” และไม่รับเงินบริจาคจากเหล่าทหาร ซึ่งถือเป็นมาตรการรุนแรงที่สุดเท่าที่พระสงฆ์ในพุทธศาสนาพึงจะกระทำได้ ในการแสดงออกถึงความไม่พอใจและไม่ต้องการร่วมบุญกุศลกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในเมียนมาร์ (McCarthy 2008, p. 229) โดยสรุป พระสงฆ์มีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมากนับตั้งแต่ก่อนที่เมียนมาร์จะได้รับเอกราชจนกระทั่งการประท้วงใน ค.ศ. 2007 แต่ทว่า พระสงฆ์ก็ยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาสังคมที่เข้มแข็งเพียงพอที่จะนำพาเมียนมาร์ไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายของการประท้วงในแต่ละครั้งได้ พุทธศาสนาพึงจะกระทำได้ในการแสดงออกถึงความไม่พอใจและไม่ต้องการร่วมบุญกุศลกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในเมียนมาร์ (McCarthy 2008, p. 229) โดยสรุป พระสงฆ์มีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมากนับตั้งแต่ก่อนที่เมียนมาร์จะได้รับเอกราชจนกระทั่งการประท้วงใน ค.ศ. 2007 แต่ทว่า พระสงฆ์ยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาสังคมที่เข้มแข็งเพียงพอที่จะนำพาเมียนมาร์ไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายของการประท้วงในแต่ละครั้งได้ (เอนกชัย เรื่อง รัตนกร 2558, p. 75-77)

ด้วยประการต่างๆ การที่พระสงฆ์เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ด้วยเหตุผลหลายประการเช่นเพื่อปกป้องพุทธศาสนาจากผู้ปกครองเบียดเบียน ปกป้องชาวพุทธจากการเบียดเบียนของคนต่างศาสนา คัดค้านการผ่านร่างกฎหมายที่เห็นว่าจะนำความเสียหายมาแก่สังคมหรือศาสนาเป็นต้น เท่าที่ผ่านมามีพระสงฆ์เมียนมาร์ออกมาประท้วงท้องถนนหลายเหตุการณ์คือ พ.ศ.2531 (1988) การประท้วงเรื่องประชาธิปไตย และการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ มีจำนวนพระสงฆ์

และชาวพุทธเมียนมาร์ออกมาประท้วงตามท้องถนนหลายหมื่นคน แต่ถูกรัฐบาลทหารออกมาจับได้ จนมีผู้เสียชีวิตหลายร้อยคน พ.ศ.2550 (2007) การประท้วงเรียกว่า การปฏิวัติสีส้ม (Saffron Revolution) เรื่องน้ำมันและราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคที่พุ่งสูงขึ้นอย่างหนักจนประชาชนเดือนร้อนกันทั่วไปไปประเทศ ผลปรากฏว่า ถูกปราบปรามจากรัฐบาลทหารเมียนมาร์อย่างหนักจนมรณภาพไปหลายพันรูป (ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, p. 52)

4.11 เหตุการณ์สำคัญพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศเมียนมาร์

พระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะประจำชาติ ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลเมียนมาร์ได้ออกกฎหมายรับรองว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายอื่น ๆ อีกมาก เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้ประเทศเมียนมาร์ โดยการปกครองของรัฐบาลทหารเมียนมาร์ หรือ SLORC State Law and Order Restoration Council ได้ถูกประณามว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการ โดยการปกครองที่ใช้อำนาจเป็นใหญ่ ได้การกดขี่ประชาชนและพระสงฆ์อย่างไร้จิตสำนึกทางด้านมนุษยธรรม ในครั้งที่รัฐบาลทหารได้ยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2531 ที่ไม่ยอมรับการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ โดยครั้งนั้นพรรคของนาง อองซาน ซูจี เป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกยึดอำนาจโดยรัฐบาลเผด็จการทหารของเมียนมาร์ ปัจจุบันนี้ทางพระภิกษุสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการต่อสู้อย่างสันติเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยได้จัดตั้งสหภาพยวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ (All Burma Young Monks' Union) ในเขตปลดปล่อย โดยมีพระภิกษุเกษมสาระ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของสหภาพยวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ ในเขตปลดปล่อย ได้พิมพ์เอกสารและข้อเขียนเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนกับรัฐบาลทหารเมียนมาร์ พระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารงานของรัฐบาล ประเทศเมียนมาร์นั้นจัดได้ว่าเป็นประเทศเดียวในโลกที่พระสงฆ์เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากที่สุด โดยมีการลำดับเหตุการณ์ได้ดังนี้

- พ.ศ. 2429 อังกฤษได้ผนวกเมียนมาร์ไว้ในอำนาจ สมเด็จพระสังฆราชได้ห้ามพระสงฆ์เข้ายุ่ง

- พระเมียนมาร์ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

- พ.ศ. 2491 หลังจากที่เมียนมาร์ได้รับเอกราชรัฐบาลเมียนมาร์ได้เป็นเจ้าภาพจัดนักฎฐสังคีติ 29สังคายนาครั้งที่ 6

- พ.ศ. 2493 รัฐบาลเมียนมาร์ได้ออกกฎหมายตั้งสำนักสงฆ์คล้ายๆ กับศาลพระจีน 2 แห่ง ที่เมืองย่างกุ้ง และเมืองมันทาลย์ โดยใช้กฎหมายที่เรียกว่า “ธรรมาจริยะ” รัฐบาลเมียนมาร์ได้ออก

กฎหมายรับรองพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และยังออกกฎหมายอีกฉบับรับรองว่าจะให้ความคุ้มครองและและอุปถัมภ์แก่ทุกๆ ศาสนา ที่มีในประเทศเมียนมาร์

- พ.ศ. 2531 การต่อต้านของนักศึกษาประชาชนและพระสงฆ์ ชูจี และทำให้เมียนมาร์ต้องปิดประเทศ หันหลังให้วัฒนธรรมตะวันตกอย่างยาวนาน

- พ.ศ. 2550 ก็ได้เกิดการต่อสู้ระหว่างประชาชนที่นำโดยพระสงฆ์กับรัฐบาลขึ้นอีกครั้ง ที่สนับสนุนนางองซาน

- 29 ส.ค. 2550 พระสงฆ์เข้าร่วมการประท้วงเป็นครั้งแรก ที่เมืองสิตต่วยในภาคตะวันตกเฉียงเหนือ หลังจากการประท้วงครั้งแรกสองสัปดาห์ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยนักเคลื่อนไหวทางสังคมและสมาชิกพรรคฝ่ายค้านเอ็นแอลดี

- 5 ก.ย. 2550 พระสงฆ์ในเมืองปะก๊อวกู (Pakokku) นำประชาชนประท้วง โดยการเดินสวนคนตีไปตามถนนในเมือง เหตุการณ์เลวร้ายลง หลังจากทหารยิงปืนข่มขู่ และ เข้าทุบตีพระ

- 6 ก.ย. 2550 กลุ่มพระภิกษุชุมนุมอีกครั้งและมีการบุกทำลายร้านค้า บ้านเรือนของผู้นำทหาร พร้อมทั้งควบคุมเจ้าหน้าที่รัฐบาลเป็นตัวประกันนานหลายชั่วโมง (พระทศพร ทินฺนวิโร 2562)

เหตุการณ์ต่างๆ ดังกล่าวมานี้เป็นแค่ส่วนหนึ่งของเหตุการณ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในเมียนมาร์แต่เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นก็ได้รับแรงสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างมากเพราะเมียนมาร์เชื่อพระสงฆ์มากกว่านักการเมือง

ภาพที่ 4.4 การประท้วงด้วยความสงบโดยกลุ่มพระสงฆ์ แม่ชี ชาวบ้านทั่วไป และนักศึกษา

ที่มา : <http://oknation.nationtv.tv/blog/monnita/2007/09/25/entry-1>

4.12 บทสรุป

ประเทศเมียนมาร์ เป็นรัฐเอกราชในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนติดกับอินเดีย บังกลาเทศ จีน ลาว และไทย มีอารยธรรมช่วงต้นของประเทศเมียนมาร์มีนครรัฐปยูที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-เมียนมาร์ในเมียนมาร์ตอนบน และราชอาณาจักรมอญในเมียนมาร์ตอนล่าง ในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ชาวเมียนมาร์ได้เข้าครอบครองบริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนบน และสถาปนาราชอาณาจักรพุกามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1050 ภาษาและวัฒนธรรมเมียนมาร์พร้อมด้วยศาสนาพุทธนิกายเถรวาทค่อย ๆ ครอบงำในประเทศ อาณาจักรพุกามล่มสลายเพราะการบุกครองของมองโกลและรัฐหลายรัฐกำเนิดขึ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ราชวงศ์ตองอูสร้างเอกภาพอีกครั้ง และช่วงสั้น ๆ เป็นจักรวรรดิใหญ่สุดในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต้นศตวรรษที่ 19 ราชวงศ์โก้นบองได้ปกครองพื้นที่ประเทศเมียนมาร์และควบคุมมณีปุระและอัสสัมในช่วงสั้น ๆ ด้วย บริติชพิชิตเมียนมาร์หลังสงครามอังกฤษ-เมียนมาร์ทั้งสามครั้งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และประเทศกลายเป็นอาณานิคมบริติช ประเทศเมียนมาร์ได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1948 ช่วงต้นปกครองแบบชาติประชาธิปไตย และหลังรัฐประหารใน ค.ศ. 1962 เป็นการปกครองแบบเผด็จการทหาร แม้เผด็จการทหารสิ้นสุดลงอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 2011 แต่ผู้นำพรรคการเมืองส่วนใหญ่ยังเป็นอดีตนายทหารประเทศเมียนมาร์อุดมไปด้วยทรัพยากร แต่เศรษฐกิจเมียนมาร์เป็นหนึ่งในเศรษฐกิจด้อยพัฒนาที่สุดในโลก ทั้งนี้ สหประชาชาติและอีกหลายองค์การได้รายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในเมียนมาร์ รวมทั้งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การข่มขืนเป็นระบบ แรงงานเด็ก ทาส การค้ามนุษย์ และการขาดเสรีภาพในการพูด ในช่วงปีหลัง เมียนมาร์และผู้นำทหารได้ผ่อนปรนต่อนักเคลื่อนไหวประชาธิปไตยและกำลังพัฒนาความสัมพันธ์อย่างช้า ๆ กับมหาอำนาจและสหประชาชาติ

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่เมื่อครั้งปยูได้ตั้งอาณาจักรของปยูขึ้นที่เรียกว่า อาณาจักรศรีเกษตร ในกลางพุทธศตวรรษที่ 5 หรือประมาณปี พ.ศ.443 พุทธศาสนาในเมียนมาร์ส่วนใหญ่เป็นนิกายเถรวาทมีผู้นับถือโดยประมาณ 89% ของประชากรภายในประเทศ เป็นประเทศที่นับถือศาสนาพุทธมากที่สุดในแง่ของสัดส่วนพระสงฆ์ต่อประชากร และสัดส่วนของรายได้ที่ใช้ในศาสนา

พระพุทธศาสนาในเมียนมาร์ แต่เดิมนั้นเมียนมาร์ก็มี 3 สถาบันหลักคล้ายไทย สถาบันหลักคล้ายไทยคือ สถาบันหลักคล้ายไทยคือ “ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” เมื่ออังกฤษเข้ายึดครองเมียนมาร์เป็นอาณานิคม ชาวพุทธถูกกีดกันในการเข้าทำงานกับรัฐบาลต่างๆ ที่ตามกฎหมายแล้วก็ได้มีการห้ามคนศาสนาอื่นเข้ารับราชการ

พระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่ในประวัติศาสตร์ ปัจจุบันพระสงฆ์ในเมียนมาร์ก็ยังคงมีบทบาทในการเมือง ประชาชนเมียนมาร์ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดมากเมื่อเปรียบเทียบกับของคนไทย พระสงฆ์เมียนมาร์ถือเป็นผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนที่คนเมียนมาร์ให้ความเคารพนับถือมากที่สุด พระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาททางการเมืองมานาน โดยออกมาร่วมชุมนุมกับประชาชนเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษได้สำเร็จ ตั้งแต่บัดนั้นมาพระเมียนมาร์ก็แสดงบทบาททางการเมืองต่อต้านรัฐบาลทหารเมียนมาร์มาตลอด พระเมียนมาร์มีอิทธิพลทางความคิดต่อประชาชนมาก คนเมียนมาร์จะเชื่อพระมากกว่าเชื่อรัฐบาล จะเห็นได้ว่ารัฐบาลทหารเมียนมาร์มักจะไม่ค่อยไปยุ่งอะไรกับพระเมียนมาร์เพราะถ้าขึ้นไปยุ่งจะกลายเป็นเรื่องใหญ่โตมากและมันห่วยก็คือศูนย์กลางพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเมียนมาร์ ในปัจจุบันนี้ประเทศเมียนมาร์เป็นประเทศที่พุทธศาสนามีความมั่นคงที่สุดในโลกก็ว่า ประเทศเมียนมาร์จึงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ประชาชนเคร่งครัดในเรื่องพุทธศาสนามากที่สุดถึงขนาดที่หากหมู่บ้านไหนที่มีพระสงฆ์ชื่อดัง ไม่ได้ดังทางด้านปลุกเสกเครื่องราง แต่ดังทางด้านวิปัสสนากรรมฐาน และท่านไม่ฉันทนื้อสัตว์ทุกชนิดชาวบ้านก็จะไม่กินกันทั้งหมู่บ้านเหมือนกัน หากใครอยากจะทานเนื้อสัตว์ก็ต้องออกมาทานนอกหมู่บ้านที่เขาทานเนื้อสัตว์กัน ประเพณีแบบนี้ยังสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

5. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย

ประเทศไทย มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า ราชอาณาจักรไทย (Kingdom of Thailand) เป็นรัฐชาติอันตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดิมมีชื่อว่า "สยาม" รัฐบาลประกาศเปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทยอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 2482 ประเทศไทยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 50 ของโลก มีเนื้อที่ 513,120 ตารางกิโลเมตร (ราชบัณฑิตยสถาน 2545, น. 4) มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 20 ของโลก คือ ประมาณ 68 ล้านคน กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการแผ่นดินและนครใหญ่สุดของประเทศ และการปกครองส่วนภูมิภาค จัดระเบียบเป็น 77 จังหวัด (กรมการปกครอง 2560) ซึ่งตามประวัติศาสตร์ที่ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษร หลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดในดินแดนไทย คือ ศิลจารึก ในหลายพื้นที่พบศิลจารึกที่อยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน เช่น ที่ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ที่ซับจำปา จังหวัดลพบุรี ส่วนจารึกที่ปรากฏ

ศักราชชัดเจนที่สุด คือ จารึกอักษรปัลลวะ เป็นภาษาสันสกฤตและเขมร³ พบที่ปราสาทเขาน้อย จังหวัดปราจีนบุรีระบุมหาศักราช 559 หรือตรงกับ พ.ศ. 1180

สำหรับการแบ่งสมัยประวัติศาสตร์ในดินแดนไทยโดยละเอียดมีดังนี้

1. สมัยอาณาจักรแรกๆ นับช่วงเวลาก่อนการตั้งอาณาจักรสุโขทัย เช่น อาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16) อาณาจักรละโว้ (พุทธศตวรรษที่ 12-18) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เช่น ศิลาจารึก เกรียงจารึก ราชโอรานเหล่านี้มีการสร้างสรรค์ อารยธรรมภายใน และมีการรับและแลกเปลี่ยนอารยธรรมจากภายนอก เช่น การรับพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูการติดต่อกับชายกับพ่อค้าต่างแดน เป็นต้น

2. สมัยสุโขทัย ตั้งแต่การสถาปนากรุงสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. 1792 จนสุโขทัยถูกรวมเข้ากับกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2006 สมัยสุโขทัยเป็นช่วงที่มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทยหลายประการ เช่น ตัวหนังสือ การนับถือพระพุทธศาสนา การสร้างสรรค์ศิลปะที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง เช่น เจดีย์ทรงดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์พระพุทธรูปปางลีลา เป็นต้น

3. สมัยอยุธยา⁴ ตั้งแต่ พ.ศ. 1893-2310 สามารถแบ่งออกเป็นสมัยย่อยได้อีก โดยแบ่งตามสมัยของราชวงศ์และแบ่งตามลักษณะสำคัญของประวัติศาสตร์

3.1 แบ่งตามราชวงศ์ที่ปกครอง ได้แก่ ราชวงศ์อู่ทอง (พ.ศ. 1893-1913 และ พ.ศ. 1931-1952) ราชวงศ์สุพรรณภูมิ (พ.ศ. 1913-1931 และ พ.ศ. 1952-2112) ราชวงศ์สุโขทัย (พ.ศ. 2112-2173) ราชวงศ์ปราสาททอง (พ.ศ. 2173-2231) ราชวงศ์บ้านพลูหลวง (พ.ศ. 2231-2310)

3.2 แบ่งตามลักษณะสำคัญของประวัติศาสตร์ ได้แก่

3.2.1 สมัยการวางรากฐานและการสร้างความมั่นคง เริ่มตั้งแต่การตั้งอาณาจักรในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ใน พ.ศ. 1893 จนถึงสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ใน พ.ศ. 1991 เป็นช่วงที่อาณาจักรยังมีขนาดเล็ก ต่อมาได้ขยายอำนาจไปโจมตีอาณาจักรขอม ทำให้ราชสำนักอยุธยาได้รับวัฒนธรรมขอมเข้ามา รวมทั้งทำการค้ากับต่างชาติเช่น จีน

3.2.2 สมัยแห่งความมั่นคงทางการเมืองและเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 1991 ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใน พ.ศ. 2231 เป็นช่วงที่ระบบการปกครองมีระเบียบแบบแผน มีความมั่นคง มีการติดต่อกับต่างชาติอย่างกว้างขวาง

³ ภาษาตระกูลอินเดียน-ยุโรป ซึ่งมีใช้ในวรรณคดีอินเดียโบราณ เช่น คัมภีร์พระเวท ต่อมาใช้ในวรรณคดีของพราหมณ์และคัมภีร์พระพุทธศาสนานิกายมหายาน

⁴ สมัยที่อาณาจักรอยุธยาถูกสถาปนาขึ้นโดยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) และเป็นราชธานีไทยยาวนานถึง 417 ปี มีพระมหากษัตริย์ปกครองทั้งหมด 33 พระองค์

3.3 สมัยเสื่อมอำนาจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2231-2310 เป็นสมัยที่มีกบฏภายในมีการแย่งชิงอำนาจกันเองหลายครั้ง ส่งผลให้ราชสำนักอ่อนแอลงและเสียดังใน พ.ศ. 2310

3.4 สมัยธนบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2310-2325 เป็นสมัยของการฟื้นฟูบ้านเมืองหลังเสียกรุงศรีอยุธยา มีการทำสงครามเกือบตลอดเวลา

3.5 สมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-ปัจจุบัน มีการแบ่งเป็นสมัยย่อยโดยยึดตามการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองและการปกครองร่วมกัน โดยแบ่งได้ ดังนี้

3.5.1 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2394 อยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 เป็นช่วงการฟื้นฟูอาณาจักรในทุกด้านต่อจากสมัยธนบุรี

3.5.2 สมัยรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475 อยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4- รัชกาลที่ 7 เป็นช่วงที่มีการติดต่อกับต่างชาติมีการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย

3.5.3 สมัยประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองบ้านเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว (ศิริพร คาบเพชร และคณะ 2551, น.5-7)

ส่วนพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน วิถีพิเศษสารานุกรม (2562) ได้เรียบเรียงไว้ว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกันกับประเทศศรีลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ทั้ง 7 ประเทศในปัจจุบัน ได้แก่ ไทย เมียนมาร์ ศรีลังกา ลาว กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่เมียนมาร์ก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของเมียนมาร์ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ จึงทำให้คนไทยโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ไทยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (พระพุทธศาสนา ม.ป.ป.) ซึ่งสามารถแบ่งตามยุคสมัยต่อไปนี้

สมัยทวารวดี พระโสณะและพระอุตตระได้เดินทางจากแคว้นมคธ เข้ามาประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ โดยมีข้อสันนิษฐานว่า น่าจะมีศูนย์กลางอยู่บริเวณตอนกลางของไทยในปัจจุบัน โดยพิจารณาจากโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ศิลารูปพระธรรมจักร เป็นต้น พระพุทธศาสนาที่เข้ามาในสมัยนี้ เป็นนิกายเถรวาท

ดั้งเดิม โดยพุทธศาสนิกชนมีความศรัทธาเลื่อมใสบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก และได้สร้างสถูปเจดีย์ไว้สักการบูชา เรียกว่า สถูปรูปพองน้ำ เหมือนสถูปสาญจิในประเทศอินเดียที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างขึ้น โดยศิลปะในยุคนี้ เรียกว่า ศิลปะทวารวดี

สมัยอาณาจักรอัยลาว ซึ่งเป็นอาณาจักรของบรรพบุรุษชาวไทยที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซีเกียง ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้การยึดครองของชาวจีนฮั่น พระพุทธศาสนาในยุคนี้ คาดว่าเป็นแบบมหายาน ในสมัยขุนหลวงม้าว กษัตริย์ที่ทรงครองราชย์อยู่ในอาณาจักรอัยลาว ก่อนที่จะอพยพเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยในปัจจุบัน ได้รับเอาพระพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยการนำของพระสมณทูตชาวอินเดียมาเผยแพร่ ในคราวที่พระเจ้ากนิษกะมหาราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายาน ณ เมืองชัลันธร พระสมณทูตได้เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง ทำให้หัวเมืองไทยทั้ง 77 มีราษฎร 51,890 ครอบครัว เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานแทนเถรวาท

สมัยอาณาจักรศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13) อาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา เจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-13 กษัตริย์ศรีวิชัยมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ดังหลักฐานที่ปรากฏ ได้แก่ เจดีย์พระบรมธาตุไชยา เจดีย์บุโรพุทโธ รูปหล่อพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร รวมถึงหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมากซึ่งพบกระจายอยู่ทั่วไปในดินแดนสุวรรณภูมิ

สมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 15) ในสมัยกษัตริย์กัมพูชาราชวงศ์สุริยวรมันเรื่องอำนาจนั้น ได้แผ่อำนาจเขตขยายออกมาทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทย ในราว พ.ศ. 1540 และได้ตั้งราชธานีเป็นที่อำนวยการปกครองเมืองต่าง ๆ ในดินแดนดังกล่าวขึ้นหลายแห่ง เช่น เมืองลพบุรี ปกครองเมืองที่อยู่ในอาณาเขตทวารวดี ส่วนข้างใต้ เมืองสุโขทัย ปกครองเมืองที่อยู่ในอาณาเขตทวารวดี ส่วนข้างเหนือ เมืองศรีเทพ ปกครองหัวเมืองที่อยู่ตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เมืองพิมาย ปกครองเมืองที่อยู่ในที่ราบสูงตอนข้างเหนือ

เมืองต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นนี้เมืองลพบุรีหรือละโว้ ถือว่าเป็นเมืองสำคัญที่สุด กษัตริย์กัมพูชาราชวงศ์สุริยวรมัน ทรงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งมีสายสัมพันธ์เชื่อมต่อมาจากอาณาจักรศรีวิชัย แต่ฝ่ายมหายานในสมัยนี้ผสมกับศาสนาพราหมณ์มาก ประชาชนในอาณาเขตต่าง ๆ ดังกล่าว จึงได้รับพระพุทธศาสนาทั้งแบบเถรวาทที่สืบมาแต่เดิม กับแบบมหายานและศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาใหม่ด้วย ทำให้มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั้ง 2 แบบ และมีพระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายคือ ฝ่ายเถรวาท และฝ่ายมหายาน สำหรับศาสนสถานที่เป็นที่ประจักษ์พยานให้ได้ศึกษาถึงความ เป็นมาแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยครั้งนั้น ได้แก่พระปรางค์สามยอดที่จังหวัดลพบุรี

ปราสาทหินพิมาย ที่จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทหินเขาพนมรุ้งที่จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยนั้นถือเป็นศิลปะอยู่ในกลุ่ม ศิลปะสมัยลพบุรี

สมัยเถรวาทแบบพุกาม ในสมัยที่พระเจ้าอนุรุธมหาราช กษัตริย์พุกามเรืองอำนาจ ทรงรวบรวมเอาเมียนมาร์กับมอญเข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน แล้วแผ่อำนาจเขตเข้ามาถึงอาณาจักรล้านนา อาณาจักรล้านช้าง ละโว้ และทวารวดี พระเจ้าอนุรุธทรงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ทรงส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

ส่วนชนชาติไท หลังจากอาณาจักรอัยลาวถูกจีนทำลายจนพินาศ ก็ได้มาตั้งอาณาจักรน่านเจ้า ถึงประมาณ พ.ศ. 1299 ขุนท้าวกวาโอรสขุนบรมแห่งอาณาจักรน่านเจ้า ได้สถาปนาแคว้นโยนกเชียงแสนขึ้น ต่อมาอาณาจักรน่านเจ้าได้ถูกจีนแทรกซึมเข้าทำลายจนพินาศอีกครั้ง ซึ่งในคราวนี้ผู้ปกครองของจีนได้ใช้วิธีแบ่งชาวไทออกเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยแล้วผลักดันออกไปคนละทิศละทาง และนับแต่นั้นเป็นต้นมาชาวไทก็ได้แตกसानซ่านเช่นจนรวมกันไม่ติดอยู่จนถึงวันนี้ คือ ทางตะวันตกได้ถูกจีนผลักดันจนแตกกระจัดพลัดพรายไปถึงอัสม (อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน) ส่วนทางตะวันออกก็กระจัดกระจายไปถึงกวางสี หูหนาน เกาะไหหลำ รวมถึงตอนเหนือของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน ส่วนทางใต้นั้นก็ได้แก่ประชากรในประเทศต่างๆ ทางเอเชียอาคเนย์ปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเทศลาวและไทย

เมื่อกษัตริย์ขอม (กัมพูชา) เรืองอำนาจ คนไทยที่อยู่ในเขตอำนาจของขอมก็ได้รับทั้งศาสนาและวัฒนธรรมของเขมรไว้ด้วย ส่วนทางล้านนาก็ได้รับอิทธิพลจากเมียนมาร์เช่นเดียวกัน คือ เมื่ออาณาจักรพุกามของกษัตริย์เมียนมาร์เข้ามาครอบครองดินแดนแถบนี้ ดังเห็นว่ามีปูชนียสถานแบบเมียนมาร์หลายแห่ง และเจดีย์ที่มีฉัตรอยู่บนยอด และฉัตรที่ 4 มุมของเจดีย์ก็ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะพุกามแบบเมียนมาร์

สมัยกรุงสุโขทัย หลังจากอาณาจักรพุกามและกัมพูชาเสื่อมอำนาจลง คนไทยจึงได้ตั้งตัวเป็นอิสระ ได้ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นเอง 2 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรล้านนาทางภาคเหนือของไทย ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่และอาณาจักรสุโขทัยซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดสุโขทัยในปัจจุบัน เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงสดับกิตติศัพท์ของพระสงฆ์ลังกา จึงทรงอาราธนาพระมหาเถระสังฆราช ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกาที่มาเผยแผ่อยู่ที่นครศรีธรรมราช มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย

พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย ถึง 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และครั้งที่ 2 ในสมัยพระยาสิทธิเทพ พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก ศิลปะสมัยสุโขทัยได้รับการกล่าวขานว่างดงามมาก โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มีลักษณะงดงาม ไม่มีศิลปะสมัยใดเหมือน

สมัยล้านนา ปี พ.ศ. 1839 พญามังราย ทรงสร้างราชธานีขึ้น ชื่อว่า "นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" ได้ตั้งถิ่นฐาน ณ ลุ่มแม่น้ำปิง ได้สร้างเมือง สร้างวัง และวัดขึ้น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ได้สร้างวัดต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เป็นฝ่ายคามวาสี และอรัญญวาสี จนพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนา เช่น เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา ต่างก็มีความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านพระพุทธศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลต่อชาวล้านนาอย่างมาก ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งแรกในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันขึ้น ณ วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) เมื่อ ปี พ.ศ. 2020 ในสมัยล้านนา ได้เกิดมีพระเถระนักปราชญ์ชาวล้านนาหลายรูป ท่านเหล่านั้นได้รจนาคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก ได้แก่ พระสิริมังคลาจารย์ พญาณกิตติเถระ พระรัตนปัญญา พระโพธิรังษี พระนันทาจารย์ และพระสุวรรณรังษี

สมัยกรุงศรีอยุธยา พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาขึ้นมีความเป็นชินดูปณอยู่ค่อนข้างมาก พิธีกรรมต่าง ๆ ได้ปะปนพิธีของพราหมณ์มากกว่าที่ใด ๆ ราชบูรณอยุธยามุ่งในเรื่องการบุญการกุศล สร้างวัดวาอาราม สร้างปุษนียวัตถุ บำรุงศาสนาเป็นส่วนมาก ในสมัยอยุธยาต้องประสบกับภาวะสงครามกับเมียนมาร์ จนเกิดภาวะวิกฤตทางศาสนาหลายครั้ง ประวัติศาสตร์อยุธยาแบ่งเป็น 4 ช่วง ได้แก่

สมัยอยุธยาช่วงแรก (พ.ศ. 1991 - 2031)

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบร่มเย็น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ผนวชเป็นเวลา 8 เดือน เมื่อ พ.ศ. 1998 และทรงให้พระราชโอรสกับพระราชนัดดาผนวชเป็นสามเณรด้วย สันนิษฐานว่าเป็นการเริ่มต้นของประเพณีการบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการ ในรัชสมัยของพระองค์ ได้มีการรจนานั่งล้อมหาชาติคำหลวงใน พ.ศ. 2025

สมัยอยุธยาช่วงที่สอง (พ.ศ. 2031 - 2173)

สมัยนี้ได้มีความนิยมในการสร้างวัดขึ้น ทั้งกษัตริย์และประชาชนทั่วไปนิยมสร้างวัดประจำตระกูล ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้พบพระพุทธบาท สระบุรี ทรงให้สร้างมณฑปครอบพระพุทธบาทไว้ และโปรดให้หุ้มชนราชบัณฑิตแต่งกาพย์มหาชาติ เมื่อ พ.ศ. 2170 และโปรดให้สร้างพระไตรปิฎกด้วย

สมัยอยุธยาช่วงที่สาม (พ.ศ. 2173 - 2275)

พระมหากษัตริย์ที่มีพระนามยิ่งใหญ่ที่สุดในศตวรรษนี้ ได้แก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงมีบทบาทอย่างมากทั้งต่อฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร ทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า สมัยนี้ฝรั่งเศสได้เข้ามาติดต่อกับไทย และได้พยายามเผยแพร่

คริสต์ศาสนา และอาจทูลขอให้พระนารายณ์เข้ารีต แต่พระองค์ทรงมั่นคงในพระพุทธศาสนา มิหวั่นวารีฝรั่งเสด็จต้องคิดหวังไป

สมัยอยุธยาช่วงที่สี่ (พ.ศ. 2275 - 2310)

พระมหากษัตริย์ที่ทรงมีบทบาทมากในยุคนี้ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เสวยราช เมื่อ พ.ศ. 2275 การบวชเรียนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาถึงยุคหลัง ถึงกับกำหนดให้ผู้ที่จะเป็นขุนนาง มียศถาบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ผ่านการบวชเรียนมาเท่านั้น จึงจะทรงแต่งตั้งตำแหน่งหน้าที่ให้ ในสมัยนี้ได้ส่งพระภิกษุเถระชาวไทยไปฟื้นฟูพุทธศาสนาในประเทศ ลังกาตามคำทูลขอของกษัตริย์ลังกา เมื่อ พ.ศ. 2296 จนทำให้พุทธศาสนากลับเจริญรุ่งเรืองในลังกาอีกครั้ง จนถึงปัจจุบัน และเกิดนิกายของคณะสงฆ์ไทยขึ้นในลังกา ชื่อว่านิกายสยามวงศ์ นิกายนี้ยังคงมีอยู่ถึงปัจจุบัน

สมัยกรุงธนบุรี ในยุคนี้นับเป็นยุคแห่งความเสื่อมของพุทธศาสนาอีกสมัยหนึ่ง คือ นับแต่พระยาตาก(สิน)ได้ชักนำคนไทยเชื้อสายจีนหนีฝ่าทัพเมียนมาร์ออกจากกำแพงพระนครศรีอยุธยาจนกรุงศรีอยุธยาถูกเมียนมาร์ตีแตกในปี พ.ศ. 2310แล้ว เมียนมาร์ได้ทำลายบ้านเมืองจนเสียหายย่อยยับ ล้างผลาญชีวิตคน ข่มขืนผู้หญิงไทย ปล้นเอาทรัพย์สินมีค่าทั้งหมดกวาดต้อนประชาชนแม้กระทั่งพระสงฆ์ไปเป็นเชลยเป็นจำนวนมาก วัดวาอารามถูกเผาทำลายครั้งต่อมาพระยาตาก(สิน)ได้สถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์และตั้งราชธานีใหม่ คือ กรุงธนบุรีแล้วได้ทำนุบำรุงพระศาสนา และได้ชำระวงการศาสนาใหม่ ลงโทษสมณะที่กระทำความชั่วอันไม่สมกับความเป็นสมณะด้วยวิธีการต่าง ๆ เมื่อเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ ในปีพ.ศ. 2322 เจ้าพระยาจักรีก็ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเวียงจันทน์มาไว้ยังประเทศไทยด้วยเช่นกัน

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325 - 2352)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อปี พ.ศ. 2325 ต่อจากพระเจ้าตากสิน ได้ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรี มาตั้งราชธานีใหม่ เรียกชื่อว่า

“กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ
นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต
สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์”

ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ เช่น การสร้าง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดสระเกศ และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นต้น โปรดให้มีคำสั่งคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 9 และถือเป็นครั้งที่ 2 ในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน ณ วัดมหาธาตุ ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปกครองของสงฆ์ให้เรียบร้อย ทรงจัดให้มีการ

สอบพระปริยัติธรรม ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์แรกของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยสถาปนาพระสังฆราช (ศรี) เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อปี พ.ศ. 2352

รัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2352 - 2367)

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2352 เป็นทรงทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างพระมหากษัตริย์ไทยแต่โบราณในรัชสมัยของพระองค์ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชถึง 3 พระองค์ คือ สมเด็จพระสังฆราช (มี), สมเด็จพระสังฆราช (สุก), และสมเด็จพระสังฆราช (สอน)

ในปี พ.ศ. 2357 ทรงจัดตั้งสมณทูต 8 รูป ไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ได้จัดให้มีการจัดงานวันวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2360 ซึ่งแต่เดิมก็เคยปฏิบัติต่อกันมาเมื่อครั้งกรุงสุโขทัย แต่ได้ขาดตอนไปตั้งแต่เสียกรุงศรีอยุธยาแก่เมียนมาร์ จึงได้มีการฟื้นฟูวันวิสาขบูชาใหม่ ได้โปรดให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีการสอบไล่ปริยัติธรรมขึ้นใหม่ ได้ขยายหลักสูตร 3 ชั้น คือ เปรียญตรี - โท - เอก เป็น 9 ชั้น คือ ชั้นประโยค 1 - 9

รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 - 2394)

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนขึ้นไว้อีกหลายฉบับครบถ้วนกว่ารัชกาลก่อน ๆ โปรดให้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่ง และสร้างวัดใหม่ คือ วัดเทพธิดาราม วัดราชราชนัคดา และวัดเฉลิมพระเกียรติ ได้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อสอนหนังสือไทยแก่เด็กในสมัยนี้ได้เกิดนิยายชาดกขึ้น โดยพระวชิรญาณเถระ (เจ้าฟ้ามงกุฎ) ขณะที่ยังผนวชอยู่ได้ทรงศรัทธาเลื่อมใสในจริยาวัตรของพระมอญ ชื่อ ชาย ฉายา พุทฺธวโธ จึงได้ทรงอุปสมบทใหม่เมื่อ พ.ศ. 2372 ได้ตั้งคณะธรรมยุติกขึ้นในปี พ.ศ. 2376 แล้วเสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศวิหาร และตั้งเป็นศูนย์กลางของคณะธรรมยุติ

รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394 - 2411)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เมื่อทรงเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎได้ผนวช 27 พรรษาแล้วได้ลาสิกขาขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ 57 พรรษา ใน พ.ศ. 2394 ด้านการพระศาสนา ทรงพระราชศรัทธาสร้างวัดใหม่ขึ้นหลายวัด เช่น วัดปทุมวนาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม และวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นต้นตลอดจนบูรณะวัดต่าง ๆ อีกมาก โปรดให้มีพระราชพิธี "มาฆบูชา" ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. 2394 ณ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนได้ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงทุกวันนี้

รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 - 2453)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2411 ทรงสร้างวัดใหม่ขึ้น คือ วัดราชบพิตร วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตร วัดอภัยภูถาวรนิมิตร์ วัดจุฬาทิศราชนรรมสภา และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ทรงบูรณะวัดมหาธาตุ และวัดอื่น ๆ อีก ทรงนิพนธ์วรรณกรรมทางพุทธศาสนาจำนวนมาก โปรดให้มีการเริ่มต้นการศึกษาแบบสมัยใหม่ในประเทศไทย โดยให้พระสงฆ์รับภาระช่วยการศึกษาของชาติ

พ.ศ. 2427 ได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้นเป็นแห่งแรก ณ วัดมเหยงคณ์พาราม

พ.ศ. 2414 โปรดให้จัดการศึกษาแก่ประชาชนในหัวเมือง โดยจัดตั้งโรงเรียนในหัวเมืองขึ้น

พ.ศ. 2435 มีพระบรมราชโองการประกาศตั้งกรมธรรมการเป็นกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน) โปรดให้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยอักษรไทย จบละ 39 เล่ม จำนวน 1,000 จบ

พ.ศ. 2432 โปรดให้ย้ายที่ราชบัณฑิตยสถานจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกมาเป็นบาลีวิทยาลัย ชื่อมหาธาตุวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ

พ.ศ. 2439 ได้ประกาศเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงของพระภิกษุสามเณร

พ.ศ. 2436 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดตั้ง "มหามกุฏราชวิทยาลัย" ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเปิดในปีเดียวกัน

รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453 -2468)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงพระปรีชาปราดเปรื่องในความรู้ทางพระศาสนา ทรงนิพนธ์หนังสือแสดงคำสอนในพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น เทศนาเสือป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร เป็นต้น ถึงกับทรงอบรมสั่งสอนอบรมข้าราชการด้วยพระองค์เอง โปรดให้ใช้ พุทธศักราช (พ.ศ.) แทน ร.ศ. เมื่อ พ.ศ. 2456 ให้เปลี่ยนกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2454 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนวิธีการสอบบาลีสนามหลวงจากปากเปล่ามาเป็นข้อเขียน เป็นครั้งแรก

พ.ศ. 2469 ทรงเริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมใหม่ขึ้นอีกหลักสูตรหนึ่ง เรียกว่า "นักธรรม" โดยมีการสอบครั้งแรกเมื่อ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2454 ตอนแรกเรียกว่า "องค์ของสามเณรรู้ธรรม"

พ.ศ. 2462 ถึง พ.ศ. 2463 โปรดให้พิมพ์คัมภีร์อรรถกถาแห่งพระไตรปิฎกและอรรถกถาชาดก และคัมภีร์อื่นๆ เช่น วิสุทธิมรรค คัมภีร์มิลินทปัญหา เป็นต้น

รัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468 - 2477)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2468 - 2473 เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นการสังคายนาครั้งที่ 3 ในเมืองไทย แล้วทรงจัดให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ชุดละ 45 เล่มจำนวน 1,500 ชุด และพระราชทานแก่ประเทศต่าง ๆ ประมาณ 500 ชุด โปรดให้ย้ายกรมธรรมการกลับเข้ามารวมกับกระทรวงศึกษาธิการ และเปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการอย่างเดิม โดยมีพระราชดำริว่า "การศึกษาไม่ควรแยกออกจากวัด" ต่อมาปี พ.ศ. 2471 กระทรวงธรรมการประกาศเพิ่มหลักสูตรทางจริยศึกษาสำหรับนักเรียน ได้เปิดให้ฆราวาสเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม โดยจัดหลักสูตรใหม่ เรียกว่า "ธรรมศึกษา" ในรัชสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งยิ่งใหญ่ของไทย เมื่อคณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. 2477 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 8

รัชกาลที่ 8 (พ.ศ. 2477 - 2489)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 8 ในขณะที่พระพระชนมายุ เพียง 9 พรรษาเท่านั้น และยังกำลังทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศ จึงมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในด้านการศึกษาได้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

พระไตรปิฎก แปลโดยอรรถ พิมพ์เป็นเล่มสมุด 80 เล่ม เรียกว่าพระไตรปิฎกภาษาไทย แต่ไม่เสร็จสมบูรณ์ และได้ทำต่อจนเสร็จเมื่องานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ เมื่อปี พ.ศ. 2500

พระไตรปิฎก แปลโดยสำนวนเทศนา พิมพ์ใบลาน แบ่งเป็น 1250 กัณฑ์ เรียกว่าพระไตรปิฎกฉบับหลวง เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2492

พ.ศ. 2484 ได้เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และกรมธรรมการเปลี่ยนเป็น กรมการศาสนา และในปีเดียวกัน รัฐบาลได้ออก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์มีความสอดคล้องเหมาะสมกับการปกครองแบบใหม่

พ.ศ. 2488 มหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2436 ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ชื่อ "สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย" เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม

สมัยรัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489 - 2559)

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ ได้เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 9 สืบต่อมา มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภก ทรงให้การอุปถัมภ์แก่ทุกศาสนา ทรงสร้างวัดแห่งหนึ่งที่จังหวัดชลบุรี และทรงปกครองบ้านเมืองโดยสงบร่มเย็น ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ได้มีการส่งเสริมพุทธศาสนาด้านต่าง ๆ มากมาย

ในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นปีครบรอบ 2,500 ปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน วันที่ 12-18 พฤษภาคม 2500 รัฐบาลได้จัดงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งอินเดียและลังกาเรียกว่า "พุทธชยันตี" โดยกำหนดให้วันที่ 12-14 พฤษภาคมเป็นวันหยุดราชการ ศาลาพิธีตั้งอยู่กลางท้องสนามหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ เป็นองค์ประธานเปิดงาน มีผู้แทนจาก 13 ประเทศเข้าร่วม พระสงฆ์ 2,500 รูป เจริญพระพุทธมนต์พร้อมกันดังกังวาน ก้องไปทั่วทุกทิศ และมีการเชิญชวนพุทธศาสนิกชนรักษาศีลห้าหรือศีลแปด ตลอด 7 วัน 7 คืน

ในปี พ.ศ. 2500 นี้ รัฐบาลได้กำหนดพิธีเฉลิมฉลองทั่วประเทศ มีการจัดสร้างพุทธมณฑล ขึ้น ณ ที่ดิน 2,500 ไร่ ระหว่างกรุงเทพ-นครปฐม แล้วสร้างพระมหาพุทธปฎิมาปางประทับยืนลีลาสูง 2500 นิ้ว ภายในบริเวณรอบองค์พระมีภาพจำลองพระพุทธประวัติ และมีพิพิธภัณฑ์ทางพระพุทธศาสนา ได้ปลูกต้นไม้ที่มีชื่อในพระพุทธศาสนา เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นต้น สร้างพระพิมพ์ปางลีลาเป็นเนื้อชินและเนื้อผงจำนวน 4,842,500 องค์ พิมพ์พระไตรปิฎกแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยออกเผยแพร่ และบูรณะปูชนียสถาน วัด วาอารามทั่วพระราชอาณาจักร อุปสมบทพระภิกษุจำนวน 2,500 รูป และนิรโทษกรรมแก่นักโทษ ประกวอดวรรณกรรม ศิลปะทางพระพุทธศาสนา โดยเชิญผู้แทนพุทธศาสนิกชนทั่วโลกมาร่วมอนุโมทนา

ในปัจจุบันนี้มีประชากรไทยนับถือพุทธศาสนามากกว่าร้อยละ 94 และมีพุทธศาสนิกชนมากเป็นอันดับ 4 ของโลก (รองจากประเทศจีน ญี่ปุ่น และเวียดนาม ตามลำดับ)

การเรียกร้องให้บัญญัติพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ

กระแสเรียกร้องให้บัญญัติพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อต้นปีพุทธศักราช 2550 ชาวพุทธ 7 องค์หลัก กล่าวคือ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย, คณะสงฆ์อณัมนิกาย, คณะสงฆ์จีนนิกาย, และ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ได้เริ่มต้นเรียกร้อง ต่อมา กลุ่มชาวพุทธ ได้ขยายเพิ่มเป็นไม่น้อยกว่า 300 องค์กรทั่วประเทศและได้ผนึกกำลังกันเรียกร้องขึ้นมา

โดยก่อนหน้านั้น เมื่อพ.ศ. 2546 สมัยรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี นักวิชาการชาวไทยพุทธได้เขียนตำราเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการและกล่าวไว้ว่า ‘พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ’ แต่ถูกนายวินัย วัฒนะกุล ชวามุสลิม ท้วงติงว่ากล่าวเช่นนั้นไม่ได้ เพราะไม่มีในรัฐธรรมนูญและอาจขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ด้วย ทำให้กรมวิชาการต้องสั่งให้ตัดประโยคดังกล่าวออกไปจากหนังสือซึ่งเป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ทุกเล่ม ซึ่งหมายความว่าถ้าจะบอกว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของไทย ก็จะไม่กล่าวได้แต่เฉพาะในกรณีที่ไม่เป็นทางการเท่านั้น

ในการเรียกร้องครั้งนี้ มีแกนนำพระสงฆ์หลายรูปที่ออกมาสนับสนุน อาทิ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ ปัญญานันทภิกขุ, พระธรรมกิตติเมธี, พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร), พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม), พระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์), พระมหาโช ทัศนโย ฯลฯ นักวิชาการและชาวพุทธที่เขียนบทความ หรือให้สัมภาษณ์สนับสนุน ได้แก่ ศาสตราจารย์ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ซึ่งเขียนบทความหลายชิ้นลงหนังสือพิมพ์ข่าวสดและมติชนเพื่อสนับสนุน, ดร.ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์ ซึ่งเปิดเวปไซต์ส่วนตัวชี้แจงเหตุผล, นายวรเดช อมรรวิพัฒน์ กรรมการวิชาการฯ ประจำรัฐสภา, นาย บรรหาร ศิลปอาชา, พลเอก ชงชัย เกื้อสกุล, พลตรี ทองขาว พ่วงรอดพันธุ์, เปลว สีเงิน คอลัมน์นิสต์ชื่อดัง, นายพิเชียร อำนาจจรประเสริฐ, นายสมเกียรติ ศรีลัมภ์ เป็นต้น (วิกิพีเดีย สารานุกรม 2562)

กลุ่มชนที่ไม่เห็นด้วยได้แก่ เมตตานันโท ภิกขุ, พระไพศาล วิสาโล, ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์, ภิกษุณี รัมมณันทา, น.ต. ประสงค์ สุ่นศิริ, นายชงทอง จันทรางศุ

สมัยรัชกาลที่ 10 (พ.ศ. 2559 - ปัจจุบัน) สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 3 และ ฉบับที่ 4 โดยตามกฎหมายใหม่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงมีพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช และ กรรมการมหาเถรสมาคมได้ทั้งหมด โดยไม่จำเป็นต้องเลือกพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์เท่านั้น (ไอลอร์ 2561)

จากที่ได้นำเสนอในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการสรรค์สร้างสังคมและวัฒนธรรมไทยขึ้นมาเพื่อให้มีเอกลักษณ์ เป็นของเฉพาะตนที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิเป็นระยะเวลาอันยาวนานนับตั้งแต่สมัยของพระโสณะและพระอุตตระ พระธรรมทูตสายแรกที่ได้เดินทางมาเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวไทยในสมัยนั้น ได้รับเอากรอบแนวคิดและหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและได้ปลูกฝังแนวคิดดังกล่าวให้อนุชนรุ่นหลังมาเป็นลำดับ เราจะพบว่าดินแดนใดที่พระพุทธศาสนาแผ่เข้าไปถึงดินแดนนั้นก็จะมีประเพณี วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมา และผู้คนที่นับถือพระพุทธศาสนาในดินแดนนั้นๆ ก็จะยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธศาสนาสืบต่อกันเรื่อยมา

แม้กระทั่งพระมหากษัตริย์ทุกยุคทุกสมัย ทรงทำหน้าที่ 2 ประการ ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจหลักคือ ด้านหนึ่ง ทรงทำหน้าที่ปกครองประเทศ โดยนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการปกครอง เพื่อความสงบสุขของประชาชน เช่น ทศพิธราชธรรม เป็นต้น อีกด้านหนึ่ง พระมหากษัตริย์ทรงทำหน้าที่อุปถัมภ์คุ้มครองพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ

5.1 บริบทเชิงประวัติศาสตร์ ประเทศไทย พบหลักฐานการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องใน อาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันตั้งแต่ 20,000 ปีก่อนคริสตกาล ชาวไทเริ่มอพยพเข้าสู่บริเวณนี้ใน คริสต์ศตวรรษที่ 11 แล้วเข้ามาตั้งแคว้นแคว้นต่าง ๆ ที่สำคัญได้แก่ อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักร ล้านนาและอาณาจักรอยุธยา นักประวัติศาสตร์มักถือว่าอาณาจักรสุโขทัยเป็นจุดเริ่มต้นของ ประวัติศาสตร์ไทย ต่อมาอาณาจักรอยุธยาค่อย ๆ เรื่องอำนาจมากขึ้นจนเป็นมหาอำนาจในภูมิภาค ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 การติดต่อกับชาติตะวันตกเริ่มด้วยผู้แทนทางทูตชาวโปรตุเกสในปี 2054 อาณาจักรรุ่งเรืองอย่างมากในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ปี 2199–2231) แต่หลังจากนั้นค่อย ๆ เสื่อมอำนาจโดยมีสาเหตุส่วนหนึ่งจากการผลัดแผ่นดินที่มีการนองเลือด หลายรัชกาล จนสุดท้ายกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายสิ้นเชิงในปี 2310 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรง รวบรวมแผ่นดินที่แตกออกเป็นก๊กต่าง ๆ และสถาปนาอาณาจักรธนบุรีที่มีอายุ 15 ปี ความวุ่นวาย ในช่วงปลายอาณาจักรนำไปสู่การสำเร็จโทษพระองค์โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช ปฐมราชวงศ์จักรีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศเผชิญภัยคุกคามจากชาติใกล้เคียง แต่หลัง รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ชาติตะวันตกเริ่มมีอิทธิพลในภูมิภาคเป็น อย่างมาก นำไปสู่การเข้าเป็นภาคีแห่งสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมหลายฉบับ กระนั้น สยามไม่ตกเป็น อาณานิคมของตะวันตกชาติใด มีการปรับให้สยามทันสมัยและรวมอำนาจปกครองในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ปี 2411–53) สยามเข้าร่วมกับฝ่าย สัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งในปี 2460 ในปี 2475 เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการ ปกครองสู่ระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญโดยไม่เสียเลือดเนื้อ คณะราษฎรมิบบทบาทนำ ทางการเมือง และในพุทธทศวรรษ 2480 นายกรัฐมนตรี จอมพล แปลก พิบูลสงคราม ดำเนิน นโยบายชาตินิยมเข้มข้น ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยเข้ากับฝ่ายอักษะ แต่ฝ่ายสัมพันธมิตร ส่วนใหญ่ไม่ยอมรับการประกาศสงครามในช่วงสงครามเย็น ประเทศไทยเป็นพันธมิตรกับสหรัฐซึ่ง สนับสนุนรัฐบาลทหารมาก รัฐประหารที่มีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะในปี 2500 ทำ ให้คณะราษฎรหมดอำนาจ รัฐบาลพันฟูพระราชอำนาจและมีมาตรการต่อต้านคอมมิวนิสต์ใน ภูมิภาค ผลของเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ทำให้เกิดประชาธิปไตยระบบรัฐสภาช่วงสั้น ๆ ประเทศไทย มีนายกรัฐมนตรีจากการเลือกตั้งครั้งแรกในปี 2531 หลังพุทธทศวรรษ 2540 มีวิกฤตการเมือง

ระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนและต่อต้านอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรมาจนปัจจุบัน รวมทั้งเกิดรัฐประหารสองครั้ง โดยครั้งล่าสุดเกิดในปี 2557 รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเป็นฉบับที่ 20 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 หลังมีการลงประชามติรับร่างเมื่อหนึ่งปีก่อน (Encyclopaedia Britannica 2562)

ประเทศไทยเป็นสมาชิกสหประชาชาติ เอเปก อีกทั้งยังเป็นร่วมผู้ก่อตั้งอาเซียน ประเทศไทยเป็นพันธมิตรของสหรัฐตั้งแต่สนธิสัญญาซีโต้ในปี 2497 ถือเป็นประเทศอำนาจนำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศอำนาจปานกลางในเวทีโลก ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลาง-สูงและประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีรายได้หลักจากภาคอุตสาหกรรมและบริการ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้มีการอพยพเข้าสู่เมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ตามประมาณการในปี 2560 จีดีพีของประเทศไทยมีมูลค่าราว 432,898 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นับว่าเศรษฐกิจไทยเป็นเศรษฐกิจใหญ่สุดเป็นอันดับ 2 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใหญ่เป็นอันดับที่ 26 ของโลก (Ping, Jonathan H. 2005, p. 104)

5.1.1 ภูมิประเทศ

ประเทศไทยตั้งอยู่กลางคาบสมุทรอินโดจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังอยู่บนคาบสมุทรมาลายูด้วย อยู่ระหว่างละติจูด 5° ถึง 21° เหนือ และลองจิจูด 97° ถึง 106° ตะวันออก มีพรมแดนด้านตะวันออกติดประเทศลาวและประเทศกัมพูชา ทิศใต้เป็นแดนต่อแดนประเทศมาเลเซียและอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดทะเลอันดามันและประเทศเมียนมาร์ และทิศเหนือติดประเทศเมียนมาร์และลาว มีแม่น้ำโขงกั้นเป็นบางช่วง ประเทศไทยมีพื้นที่ 513,115 ตารางกิโลเมตร เป็นอันดับที่ 51 ของโลกและอันดับที่ 3 ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศอินโดนีเซียและเมียนมาร์ ประเทศไทยมีอาณาเขตทางทะเล (maritime zone) ตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 กว่า 323,488 ตารางกิโลเมตร มีความยาวชายฝั่งทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามันรวมถึงช่องแคบมะละกาตอนเหนือ รวมความยาวชายฝั่งทะเลในประเทศไทยทั้งสิ้น 3,148 กิโลเมตร (ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล 2562)

5.1.2 บริบทด้านเศรษฐกิจ

ประเทศไทยมีเศรษฐกิจแบบผสม ประเทศไทยมีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศอินโดนีเซีย โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติจัดให้ประเทศไทยเป็น "ผู้ประสบความสำเร็จสูง" ในเอเชียตะวันออกเฉียง (UNDP Report lists Thailand among Asia's fastest growing 2019) ในปี 2556 ประเทศไทยมีดัชนีการรับรู้การทุจริตค่อนข้างต่ำ โดยอยู่อันดับที่ 102 จาก 177 ประเทศธนาคารโลกจัดให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลาง-สูงในปี 2554 (The World Bank 2019)

ในปี 2556 การส่งออกเป็นสัดส่วน 74% ของจีดีพี (The World Bank 2019) ภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนต่อจีดีพีมากที่สุดคือ 38.1% ภาคการก่อสร้าง ค้าปลีกมีสัดส่วนต่อจีดีพี 13.4% ภาคการขนส่งและการสื่อสารมีสัดส่วนต่อจีดีพี 10.2% ภาคเกษตรกรรมมีสัดส่วนต่อจีดีพี 8.3% ในปี 2552–2553 ประเทศไทยส่งชิ้นส่วนและส่วนประกอบออก ซึ่งอยู่ในอุตสาหกรรมยานยนต์และอิเล็กทรอนิกส์เป็นสำคัญ มูลค่า 48,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือ 25% ของมูลค่าการส่งสินค้าออก (UNDP Report lists Thailand among Asia's fastest growing 2019)

ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกเป็นอันดับที่ 24 ของโลก และมีมูลค่าการนำเข้าเป็นอันดับที่ 23 ของโลก ประเทศคู่ค้าหลัก ได้แก่ ประเทศจีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย ฮองกงและเกาหลีใต้เครื่องจักรเป็นทั้งสินค้านำเข้าและส่งออกที่สำคัญที่สุดของไทย องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (JICA) เป็นเจ้าหนี้ต่างประเทศรายใหญ่ที่สุดของไทย (สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ 2562)

ประเทศไทยมีกำลังแรงงาน 39.38 ล้านคน อยู่ในภาคเกษตรกรรมมากที่สุด 15.41 ล้านคน หรือ 39.1% ของกำลังแรงงาน ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2556 ค่าแรงขั้นต่ำทางการทุกจังหวัดเป็น 300 บาท อัตราการว่างงานของประเทศอยู่ที่ 1.2% ซึ่งน้อยเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก แต่แนวโน้มแรงงานกว่าครึ่งประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคงหรืออาชีพที่ไม่เป็นทางการกับทั้ง 40% มีปัญหาการทำงานต่ำระดับ (Bangkok Post 2019)

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยเป็นประเทศยากจนที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง โดยก่อนหน้านี้อิทธิพลของเศรษฐกิจไทยซบเซามาอย่างน้อยหนึ่งศตวรรษระหว่างปี 2508 ถึง 2539 ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้นต่อคนเติบโตร้อยละ 7 ต่อปี และระหว่างปี 2530 ถึง 2539 เรียกว่าเป็นช่วง "เศรษฐกิจบูม" เศรษฐกิจไทยเติบโตเร็วที่สุดในโลก ซึ่งมาจากการลงทุนระดับสูงมาก การเติบโตของหุ้นเป็นปัจจัยทำให้เศรษฐกิจเติบโตกว่าครึ่ง การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในช่วงเศรษฐกิจบูมเป็นการไหลเข้าของทุนระยะสั้นร้อยละ 23 วิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 มีสาเหตุระยะยาวหลายอย่าง แต่ชนวนเหตุที่บั่นทอนความเชื่อมั่นเกิดจากการเติบโตของการส่งออกลดลงจากร้อยละ 20 ในปี 2538 เหลือประมาณร้อยละ 0 ในปี 2539 จีดีพีของไทยหดตัวร้อยละ 10.5 ในปี 2541 (Warr, Peter 2007)

ประเทศไทยฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์การเงินในปี 2546 การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของไทยล่าช้าเพราะขาดอุปทานรวมระหว่างปี 2542 ถึง 2550 จีดีพีไทยเติบโตระหว่างร้อยละ 2.1 ถึง 7.1 ต่อปี [102] ด้วยการผลิตเสถียรภาพจากการประท้วงใหญ่ในปี 2553 การเติบโตของจีดีพีของประเทศไทยอยู่ที่ราวร้อยละ 4–5 ลดลงจากร้อยละ 5–7 ในรัฐบาลพลเรือนก่อน ความไม่แน่นอนทางการเมืองเป็นสาเหตุหลักของการเสื่อมความเชื่อมั่นนักลงทุนและผู้บริโภค

ในปี 2559 ประเทศไทยมีผู้ย้ายถิ่นขึ้นทะเบียนประมาณ 2 ล้านคน โดยหนึ่งในสามเป็นผู้ถือใบอนุญาตทำงานชั่วคราว ส่วนแรงงานไม่สมัครมีอีกประมาณ 1–2 ล้านคน หลังรัฐประหารในประเทศไทยเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 แรงงานต่างด้าวกัมพูชาหลบหนีกลับประเทศจำนวน 180,000 คนหลังรัฐบาลประกาศจะปราบปราม ผลของการประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 ทำให้มีแรงงานต่างด้าวกลับประเทศหลายหมื่นคน (บีบีซี 2562)

ในปี 2560 เศรษฐกิจไทยมีแรงงานนอกระบบ (คือแรงงานที่ไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน) 20.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 55.2 ของผู้มีงานทำ

5.1.3 บริบทด้านการเมืองการปกครอง

เดิมประเทศไทยมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยาเป็นต้นมา มีการปกครองแบบรวมศูนย์เด็ดขาดตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ชเนศวร์ เจริญเมือง 2547, น. 82) ครั้นวันที่ 24 มิถุนายน 2475 คณะราษฎรปฏิวัติในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ

ในปี 2560 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 20 ฉบับ นับเป็นประเทศที่มีรัฐธรรมนูญมากที่สุดในทวีปเอเชีย ประเทศไทยขาดเสถียรภาพทางการเมืองสูงและมีรัฐประหารหลายครั้ง หลังเปลี่ยนรัฐบาลสำเร็จ รัฐบาลทหารมักยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่าและร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมีการเปลี่ยนสมคูลอำนาจฝ่ายการปกครองเรื่อยมา ประเทศไทยมีรัฐประหารมากที่สุดในโลกในประวัติศาสตร์ร่วมสมัย (Fisher, Max 2019) ในปี 2559 "ประเทศไทยมีทหารหรืออดีตทหารเป็นนายกรัฐมนตรีในประเทศไทยเป็นเวลา 57 จาก 85 ปี นับแต่ล้มสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปี 2475" (Gray, Denis D. 2019)

ในทางพฤตินัย ปัจจุบันประเทศไทยปกครองในระบอบเผด็จการทหาร คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ควบคุมอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ต่อมาในปี 2560 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 20 ในรัฐธรรมนูญดังกล่าว ระบุว่า ประเทศไทยมีรูปแบบรัฐเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา หรือใช้ว่า ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดรูปแบบองค์กรบริหารอำนาจทั้งสามส่วนดังนี้

1) อำนาจอธิปไตย มีสถานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน สองร้อยห้าสิบคน ทำหน้าที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา ไม่มีระบுவาระ เดิมสถานิติ บัญญัติของไทยได้แก่รัฐสภา ซึ่งใช้ระบบสภาคู่ ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

2) อำนาจบริหาร มีนายกรัฐมนตรี ซึ่งมาจากการแต่งตั้ง โดยพระมหากษัตริย์ ตามมติของสถานิติบัญญัติแห่งชาติ และรัฐมนตรีอื่นไม่เกินสามสิบห้าคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรง แต่งตั้งตามคำกราบบังคมทูลของนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีเป็นองค์กรบริหารอำนาจ ไม่มีระบ วาระ นายกรัฐมนตรีเป็นประมุขแห่งอำนาจและเป็นหัวหน้ารัฐบาล

3) อำนาจตุลาการ มีระบบศาล ซึ่งประกอบด้วยศาลยุติธรรม ศาลรัฐธรรมนูญ และศาลปกครอง เป็นองค์กรบริหารอำนาจ มีประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ และประธาน ศาลปกครองสูงสุด เป็นประมุขในส่วนของตน

5.1.4 บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม

ประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมไทยได้รับอิทธิพลหลักจากวัฒนธรรมอินเดีย จีน ขอม ตลอดจนวิญญานนิยม ศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู วัฒนธรรมชาติของไทยเป็นการ สร้างสรรค์ใหม่ มีอายุได้เพียงประมาณหนึ่งร้อยปี สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หลวงพิบูลสงคราม สนับสนุนการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยกลางเป็นวัฒนธรรมแห่งชาตินิยมและยังมิให้ชนกลุ่มน้อย แสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของตน วัฒนธรรมพลเมืองของไทยปัจจุบันนิยมว่าประเทศไทยเป็น ดินแดนของคนไทยกลาง มีศาสนาเดียวคือ พุทธนิกายเถรวาท และปกครองโดยราชวงศ์จักรี (Otto F. von Feigenblatt, M.A 2009, p. 598-90)

ศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเห็นว่า คนส่วนใหญ่ไม่สามารถตรัสรู้และไปถึง นิพพาน และดีที่สุดในที่ทำได้คือ การสะสมบุญผ่านการปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมอย่างสูง เช่น การถวาย อาหารพระสงฆ์และการบริจาคเงินเข้าวัด คำสอนทางศาสนาถูกเลือกให้สนับสนุนมุมมองทางโลก แบบศาสนาขงจื้อใหม่ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่สามเสาหลัก ศาสนาพุทธของไทยยังรวมการบูชาวิญญาน ของกัมพูชาและความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพ อีกทั้งเน้นรูปแบบมากกว่าแก่นสาร (Otto F. von Feigenblatt, M.A 2009, p. 595-6)

คนไทยเน้นและให้คุณค่ารูปแบบมารยาทภายนอกอย่างยิ่งเพื่อรักษา ความสัมพันธ์ สังคมไทยเป็นสังคมไม่เผชิญหน้าที่ถึงการวิจารณ์ในที่สาธารณะ การเสียหน้าเป็น ความเสื่อมเสียแก่คนไทย จึงมุ่งประนีประนอมในสถานการณ์ลำบาก การไหว้เป็นแบบการทักทาย และแสดงความเคารพของผู้ใหญ่ต่อผู้ใหญ่ตามประเพณีและมีแบบพิธีเข้มงวด คนไทยเคารพ ความสัมพันธ์แบบมีลำดับชั้น เมื่อคนไทยพบคนแปลกหน้าจะพยายามจัดให้อยู่ในลำดับชั้นทันที

เพื่อให้ทราบว่าควรปฏิบัติด้วยอย่างไร มักโดยถามเรื่องที่วัฒนธรรมอื่นมองว่าเป็นคำถามส่วนตัวอย่างยิ่ง สถานภาพมีเสื้อผ้า ลักษณะปรากฏทั่วไป อายุ อาชีพ การศึกษา นามสกุลและความเชื่อมโยงทางสังคมเป็นตัวกำหนด

ความสนุกเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตประจำวันของคนไทย คนไทยมีอารมณ์ขันในเกือบทุกสถานการณ์ บางคนมองว่าความสนุกเป็นการแสดงออกซึ่งปัจเจกนิยมในสังคมที่มีการทำตามกันอย่างสูง รวมทั้งเป็นสิ่งรบกวนจากเรื่องที่จริงจังในชีวิต เช่น อนิจจังและความรับผิดชอบ (Kislenko, Arne 2004, p. 146)

5.2 พระพุทธศาสนากับการเมืองพื้นที่ประเทศไทย

การกำเนิดพุทธะนำมาซึ่งพุทธศาสนาอันเป็นกลจักรวงล้อแห่งธรรมขับเคลื่อนสรรพสิ่งในหลากหลายมิติ ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมากในอัตราเฉลี่ย 94.6% ของคนไทยทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2555) ประการสำคัญของการนับถือศาสนาพุทธนั้นนำมาซึ่งการหลอมรวมจิตใจการยึดถือปฏิบัติตามหลักแห่งธรรมของพระบรมศาสดา ถือเป็นระเบียบแบบแผนอันคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีอันดั้งเดิมของไทย ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายโดยการนำมิติทางศาสนาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤติสังคมด้วยการส่งเสริมนำพลัง “บ ว ร” บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม (กรมการศาสนา 2560)

ด้วยบริบทดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภายใต้ “บ ว ร” (บ้าน วัด โรงเรียน) นั้น “วัด” จะเป็นหน่วยกลางในการเชื่อมต่อระหว่างบ้านกับโรงเรียนอันเป็นสถาบันหลักของชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาททางพระพุทธศาสนาจะมีมาก แต่เมื่อวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาผ่านสังคมไทยแล้วจะพบว่าที่ผ่านมา ผู้มีบทบาทอันเป็นตัวแทนในการเผยแผ่ศาสนธรรมก็คือ “พระสงฆ์” เพราะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 กว่าปี (Jerrold 1967) ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่หลักต้องปฏิบัติตามในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยเฉพาะด้าน 3 ซึ่งเป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุ และโทรทัศน์การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติการจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

การจัดโครงการ บวชนกขัมมจารีณี (ชีพรามณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรม เถลิงพระเกียรตินีเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตาม โรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแพร่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์” เช่น โครงการอุทยานการศึกษาในวัด โครงการสวนสมุนไพรวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬาโครงการวัดพัฒนาตัวอย่าง เป็นต้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2554)

ปัจจุบันการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดี พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบ และวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบ ตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ (วรรณไชย มะยงค์ 2558) ที่นี้ ประเด็นสำคัญมีอยู่ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ดังกล่าวส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคุณประโยชน์ให้สังคมประเทศชาติ “จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องของทางการเมืองได้อย่างไร” และก็มีคำถามต่อไปอีกว่า “เมื่อเข้าไปยุ่งเกี่ยวแล้วจะได้ประโยชน์อะไร” เพราะทั้ง ๆ ที่กฎหมายบ้านเมืองก็กำหนดไว้ชัดเจนว่า พระสงฆ์เป็นบุคคลธรรมดา เพียงแต่มีกรอบวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ถึงแม้เป็นบุคคลที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยสี่แต่ด้วยความศรัทธาต่อคุณธรรมอันยิ่งในศาสนา จึงต้องยอมละความสุขแบบชาวโลกมาแสวงหาธรรมที่เหนือโลกและท้ายที่สุดก็ย้อนกลับมาให้คุณประโยชน์ต่อสังคมไทยอยู่ดั้งเดิม ฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์ไทยที่มีต่อสังคมประเทศชาตินั้นเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นมาทุกยุคสมัยว่าท่านมีคุณูปการมากจนเกินที่จะพรรณนาได้ ตั้งแต่การรักษาความเป็นชาติไทยเคียงคู่มากับสถาบันพระมหากษัตริย์ การสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้สังคมมีความร่มเย็น เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกกลืนจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้ง ๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ในทางกลับกันต้องถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น สงฆ์ไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิ

ในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 106 (2) บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช”

บทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า พระภิกษุสงฆ์นั้นมี 2 ฐานะ คือ ฐานะพลเมืองของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายของรัฐเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป นอกจากนี้ พระภิกษุ จะถูกจำกัดสิทธิในบางส่วนแล้ว สิทธิในบางส่วนยังไม่เกินไปกว่าพลเมืองทั่วไป ดังบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 38 พระภิกษุสงฆ์ก็อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐธรรมนูญเสมอกับพลเมืองทั่วไปที่นับถือในทุกศาสนา ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ในการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมิควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น” ส่วนฐานะที่สองต้องอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยสงฆ์และต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย คณะสงฆ์ซึ่งฝ่ายบ้านเมืองได้บัญญัติเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยป้องกันบุคคลผู้มีเจตนาไม่สุจริตอาศัยร่มเงาพระพุทธศาสนาหาประโยชน์ใส่ตน อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของชุมชนและเป็นการส่งเสริมสถาบันสงฆ์อันเป็นสถานะที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของศาสนา เนื่องจากพระภิกษุเป็นตัวแทนของศาสนาในฐานะองค์พระสังฆรัตนะซึ่งเป็นที่เคารพบูชา จึงมีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป (กีรวุฒิ กิตยาศิษย์ 2556)

เพราะด้วยความศรัทธาจึงทำให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวทางด้านจิตใจที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมือง แต่ทว่าทางการเมือง (Politics) เป็นเรื่องของ การต่อสู้เพื่อการมีอำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ (Authority) หรือความขัดแย้ง (Conflict) (Easton, 1960) ซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการทางสังคมในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ และการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม (Wolin 1960) อย่างไรก็ตามในสภาพของความเป็นจริงการเมืองกลับกลายเป็นเรื่องของอิทธิพลและ ผู้ทรงอิทธิพลหรือผู้ที่สามารถได้รับหรือกอบโกยสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม อันได้แก่ อำนาจ ความเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี ความมั่นคง ชำนาญ และความรอบรู้ได้ มากที่สุด (Lasswell 1970) ชีวิตกับการเมืองเกี่ยวข้องกันเพราะการเมืองเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือผลการบริหารของรัฐนำไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอยู่ดี กินดี

มีสุขของประชาชน ชีวิตกับการเมืองจึงมีปฏิสัมพันธ์กัน (สัญญา เคนาภูมิ 2560) ซึ่ง อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า รูปแบบการปกครองใดก็ตามที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมถือเป็นรูปแบบที่ดี ในขณะที่รูปแบบการปกครองที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวกนั้นเป็นรูปแบบที่ไม่ดี ฉะนั้นเพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง นักปรัชญาการเมืองจึงเห็นว่าประชาชนจึงเป็นผู้มีสิทธิ์ที่จะเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครอง รูปแบบการปกครองนี้ เรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตย” (Copeland & Lawrence (Eds.) 1985) อย่างไรก็ดีประชาธิปไตยอาจมองได้ 3 มิติด้วยกัน ได้แก่ มิติอุดมการณ์ทางการเมือง มิติรูปแบบการปกครอง และมิติวิถีชีวิตของประชาชนทั้งสามอย่างอาศัยหลักการแห่งประชาธิปไตย เช่น (Mayo 1976; Neumann 1995 ; และ Ranny 1972) การยึดถือเหตุผล การเน้นความสำคัญของปัจเจกชน การถือรัฐเป็นเครื่องมือของประชาชน การอาศัยความสมัครใจเป็นใหญ่ การยึดถือกฎเหนือกฎ การเน้นความสำคัญของวิธีการ การถือความเห็นพ้องต้องกันเป็นหลักในมนุษยสัมพันธ์ การถือสมภาพ หรือความเท่าเทียมกัน ขึ้นมูลฐานของมนุษย์ ซึ่งออกมาในลักษณะของรูปธรรม ดังนี้ การควบคุมผู้วางนโยบายโดยประชาชนความเสมอภาคทางการเมือง เสรีภาพทางการเมืองหรือประสิทธิผลในการควบคุมโดยประชาชน ยึดเสียงส่วนมาก อำนาจอธิปไตย (อำนาจสูงสุด) มาจากพลเมือง การเลือกผู้นำเป็นไปโดยเสรี ผู้นำมีความรับผิดชอบการสนับสนุนระบบพรรคการเมืองหลายพรรค การไม่กีดกันการมีส่วนร่วมทางการเมือง การไม่กีดกันการมีส่วนร่วมทางการเมือง บริหารการปกครองส่งเสริมครองทัศนคติแบบประชาธิปไตย เน้นความเชื่อมั่นในความดีของมนุษย์ การรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

5.3 ลักษณะประการสำคัญของการเมือง

คำว่า *การเมือง* หรือ *Politics* ซึ่งเป็นคำที่ผู้คนโดยทั่วไปจะได้ยินเป็นการบ่อยครั้ง โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศคำเหล่านี้เราจะมีความคุ้นเคยกันดี ทั้งนี้เมื่อตั้งคำถามว่า *การเมืองมีความหมายอย่างไร* ทำไมประชาชนคนไทยหรือพลเมือง (Citizen) ต้องถือเอามาเป็นเรื่องใกล้ตัวและต้องทำความเข้าใจในหลักและกระบวนการ แต่เมื่อเราศึกษาค้นคว้าแล้วจะพบว่า คำตอบนี้มีความหลากหลายและข้อสรุปของนิยามความหมายที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจงจริงๆ เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเราทำการศึกษาแล้วนำมาวิเคราะห์สู่การสังเคราะห์ (Analysis to Synthesis) แล้วจะพบว่า *การเมือง* เป็นเรื่องที่ถูกติดกับระบบความเป็นรัฐ เป็นการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากร โดยมีอำนาจที่เป็นที่ยอมรับกันมาทำให้เกิดการปฏิบัติตาม หรือเป็นเรื่องของการที่มีคนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม สิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมในที่นี่มิได้หลายอย่าง เช่น อำนาจ ความศรัทธา นับถือ ความยุติธรรม ความนิยมชมชอบ ความอยู่ดีกินดี ความมั่งคั่ง ความรอบรู้ ทักษะ เป็นต้น บางครั้งจะถูกตีกรอบ

เอาไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระบบการเมือง ซึ่งสามารถแยกออกจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระบบย่อยอื่นๆ ของสังคมได้ โดยที่ระบบการเมืองจะมีเป้าหมายในตัวเองที่แตกต่างจากระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เช่น ระบบวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา (ชลธิศ ชีระจิตติ 2551)

ดังนั้น การเมืองจึงเป็นกิจกรรมและกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองโดยมีเป้าหมายเพื่อให้สังคมบรรลุถึงข้อตกลงทางผลประโยชน์ร่วมกัน นั่นก็คือ เป้าหมายในการจัดสรรทรัพยากร และสิ่งที่มีคุณค่าร่วมกัน ในสังคม ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของพฤติกรรมความสัมพันธ์หรือสถาบันของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม การใช้อิทธิพล การใช้อำนาจและอำนาจหน้าที่ภายในระบบการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเมืองเป็นเรื่องของการก่อร่างสร้างและแบ่งปันอำนาจภายในระบบการเมืองหรือภายในรัฐ ซึ่งจากมิติของการแสวงหาและแบ่งปันอำนาจดังกล่าวนี้ การเมืองจะมีความหมายแคบลงมาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง (Government) แต่การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมโดยรัฐหรือ ผู้มีอำนาจและอิทธิพลนั้น ไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใด อาจมองได้ว่าเป็นเรื่องของการครอบงำ หรือการมีอำนาจเหนือผู้อื่น ผ่านสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ สะท้อนให้เห็นลักษณะของรัฐซึ่งเป็นชุมชนของมนุษย์ในพื้นที่อันมีเขตแดนที่แน่นอน สามารถใช้กำลังและความรุนแรงบนพื้นฐานของการอ้างความชอบธรรม หรือเป็นที่ยอมรับได้

นอกเหนือจากที่กล่าวมา หากพิจารณาในแง่ของบทบาทของการสื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการรับรู้และทัศนคติของมวลชน ซึ่งส่งผลให้สื่อมวลชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างมากกับการเมืองและ/หรือรัฐ ทั้งนี้ สื่อมวลชนเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการเมืองและรัฐใน 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การมีอิทธิพลทางอุดมการณ์ในการสร้างรูปแบบของชีวิตและรูปแบบทางความคิด หรือการสร้างความคิด ความเชื่อ การรับรู้ให้ผู้รับสื่อคล้อยตามนั่นเอง (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2551)
2. การส่งผลต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยผ่านการจัดวาระนโยบาย (Agenda-setting) การบิดเบือนข่าว การสร้างข่าวเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของสาธารณะจากปัญหาที่เป็นอยู่ และการใช้โทรทัศน์เพื่อเป็นเครื่องมือในการโฆษณาหาเสียงให้ได้รับความนิยม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สื่อและเสรีภาพของสื่อมีความสำคัญต่อการเมืองเป็นอย่างมาก โดยในทางรัฐศาสตร์แล้วถือว่า สื่อมวลชนต้องมีเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี สิ่งนี้ถือเป็นเสาหลักหนึ่งของประชาธิปไตย (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา 2551) แต่อย่างไรก็ตาม ปรากฏอยู่เสมอว่า ผู้กุมอำนาจรัฐ หรือรัฐบาลมักไม่สามารถทนต่อการที่สื่อมวลชนมีเสรีภาพและทำการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้ จึงมักมีแนวคิดว่า ต้องควบคุมการสื่อสารมวลชนไว้ให้ได้มากที่สุด บางครั้งก็มีการใช้กลไกทางเศรษฐกิจและธุรกิจเข้าไปครอบงำหรือแทรกแซงสื่อเพื่อกำกับทิศทางหรือนำเสนอข่าวสารให้เป็นไปในลักษณะที่รัฐต้องการ

ฉะนั้น จึงเกิดการใช้กลยุทธ์ กลไกหรือมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุม ครอบงำ หรือแทรกแซงสื่อมวลชนเพื่อควบคุมหรือแย้งชิงพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะในสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการมีอำนาจครอบงำหรือมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และการรับรู้ของมวลชนหรือสาธารณชน ดังนั้น หากพิจารณาในแง่มุมดังกล่าวนี้ การเมืองจึงมีความหมายถึง การใช้วาทกรรมอันเป็นปฏิบัติการเชิงอำนาจ เพื่อครอบงำมวลชนหรือผู้หนึ่งผู้ใด หรือเพื่อควบคุมพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะในสื่อมวลชน

5.4 รูปแบบและลักษณะวิถีวัฒนธรรมทางการเมืองในประเทศไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นมีความนิยมอย่างแพร่หลาย ซึ่งประเทศต่าง ๆ ในโลกได้นำมาใช้เป็นระบบในการปกครองประเทศ นับตั้งแต่หลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็นระหว่างประเทศมหาอำนาจตะวันตกซึ่งมีประเทศสหรัฐอเมริกาและอดีตสหภาพโซเวียต สังคมการเมืองที่ใช้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถทำให้ประชาชนในประเทศนั้น ๆ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แท้จริงเกิดขึ้นได้ทันที แต่ต้องมีการพัฒนาและศึกษาอบรม หรือบ่มเพาะประชาชนในระบอบประชาธิปไตย จนวัฒนธรรมทางการเมืองสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนของประเทศนั้น ๆ ประชาชนต้องมีจิตสำนึกในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และมีจิตสำนึกหรือวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในประเด็นดังต่อไปนี้ (สมปอง รักษาธรรม 2552)

1. จิตสำนึกและความศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เมื่อประชาชนศรัทธาแล้วจะมีความเชื่อมั่น ถ้าหากมีอะไรเกิดขึ้นกับระบอบประชาธิปไตย ประชาชนต้องออกมาปกป้องระบบการเมืองที่ต้องรักษาเอาไว้คือระบอบประชาธิปไตยเพราะเป็นระบบการปกครองที่เสียหายน้อยที่สุด เพราะมีหลักการเคารพในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จิตสำนึกและความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยจะมีต้องมีขึ้นในหมู่ประชาชนและผู้นำทางการเมืองจึงทำให้ระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ

2. จิตสำนึกในเรื่องสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย หลักสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญขั้นพื้นฐานของระบบเสรีประชาธิปไตย เป็นการรับรองสิทธิของเสรีชนหรือประชาชนทั่วไป เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการชุมนุม สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย สิทธิในการเลือกประกอบอาชีพ สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการรับรู้ข่าวสาร เป็นต้น

3. จิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองและการเคารพสิทธิของผู้อื่น ผู้ที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยจะต้องพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองอันชอบธรรม เช่น ถ้าตนเองถูกกีดกันไม่ให้ลงคะแนนเสียงใช้สิทธิเลือกตั้ง จะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิของตนเองกลับคืนมาซึ่งถือเป็นสิทธิ

ขั้นพื้นฐานของประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิอันชอบธรรมถือเป็นหลักการของประชาธิปไตย แต่ในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย และต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของคนอื่น หากเป็นการเอาแต่ได้เพื่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น เป็นการแสดงว่าผู้นั้นขาดจิตสำนึกในระบอบประชาธิปไตยจะกลายเป็นเรื่องการเห็นแก่ตัว

4. จิตสำนึกในเรื่องเสียงส่วนใหญ่และสิทธิเสียงส่วนน้อย หลักการตัดสินใจข้อขัดแย้งและ การคลี่คลายข้อขัดแย้งในระบอบประชาธิปไตย คือ การออกเสียงลงคะแนน ก็ใช้เสียงข้างมากและเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ ในการตัดสินใจ แต่การใช้เสียงส่วนใหญ่จะต้องไม่ขัดต่อสิทธิของเสียงส่วนน้อย ต้องเคารพรับฟังเสียงส่วนน้อยในขณะเดียวกันเสียงส่วนใหญ่จะมาลงคะแนนเพื่อไปจำกัดสิทธิของเสียงส่วนน้อยไม่ได้

5. จิตสำนึกในเรื่องหลักความเสมอภาค คือหลักความเสมอภาคในทางกฎหมายชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ประชาชนทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันซึ่งใช้บังคับกับทุกคนในสังคม และหลักความเสมอภาคในทางการเมือง คือ เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปประชาชนผู้มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนเพื่อเลือกตัวแทนของตนเองเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารประชาชนหนึ่งคนก็มีหนึ่งเสียงเท่ากัน หลักทั้งสองประการต้องมีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ถ้าหาก ไม่มีหลักการนี้จะทำให้ประชาชนบางคนกลายเป็นผู้มีอภิสิทธิ์เหนือประชาชนคนอื่นทั้งในทางกฎหมายและในทางการเมือง

6. จิตสำนึกในหลักความยุติธรรม การเคารพกติกา ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยต้องมีหัวใจเป็นนักกีฬา เพราะบรรดาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในระบอบประชาธิปไตยต้องใช้หลักความยุติธรรมเป็นเครื่องมือตัดสินเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนและการดำเนินการต่าง ๆ ต้องปราศจากอคติหรือเห็นแก่ผลประโยชน์หากประชาชนในสังคมประชาธิปไตยไม่เคารพกติกาเสียแล้ว การจะยุติปัญหาต่าง ๆ ก็ไม่สามารถจะแก้ไขให้ลุล่วงไปได้

7. จิตสำนึกในความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นและพฤติกรรมที่แตกต่าง เมื่อผู้ใดใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการแสดงออกต่าง ๆ แม้เราจะไม่เห็นด้วยหรือไม่ชอบ ก็ต้องอดทน อดกลั้นรับฟังในความเห็นต่างนั้น トラบใดที่ผู้นั้นยังใช้สิทธิของตนเองภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย ผู้นั้นอาจจะพูดสำเนียงแตกต่างกัน หรือรูปลักษณะภายนอกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นเสรีภาพอันชอบธรรมของบุคคลนั้น トラบเท่าที่เขาไม่ได้ทำผิดกฎหมายและทำให้ใครเดือดร้อน

8. จิตสำนึกในหลักนิติธรรม (The Rule of Law) หลักนิติธรรม คือหลักการอันถูกต้องตามกฎหมายเป็นที่ยอมรับ มีความชอบธรรมตามกระบวนการกฎหมาย เรียกว่าการปกครองต้องเป็นไปตามหลักของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับการปกครองโดยคณะบุคคล

นอกจากนี้ หลักการดังกล่าว สัญญา เคนาภูมิ (2558) ยังได้สรุปรูปแบบและลักษณะประชาธิปไตยไว้ 3 ประการ คือ

1. ประชาธิปไตยที่แสดงถึงความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ให้ความสำคัญและรู้บทบาทของตนเองในการดำเนินการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการเรียนรู้ ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่ม มีความไว้วางใจเพื่อนในกลุ่มขณะปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มต่อตนเองและผู้อื่น

2. ประชาธิปไตยที่แสดงถึงความสามัคคีและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่น ช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจแก่เพื่อน ๆ ในการทำงานร่วมกัน มีความเสียสละเวลาเพื่อการทำกิจกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มอย่างเต็มที่ มีการแบ่งปันอุปกรณ์ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้กับเพื่อนในกลุ่ม สามารถร่วมงานกับบุคคลอื่นได้ดีและร่วมทำกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดระยะเวลาการเรียนรู้

3. ประชาธิปไตยที่แสดงถึงความมีเหตุผลและดุลยพินิจในการแก้ไขปัญหา เช่น มีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบคอบก่อนวางแผนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน มีเหตุผลในการที่จะอภิปรายร่วมกับเพื่อนในกลุ่มอย่างสมเหตุสมผล มีวิธีดำเนินการเรียนรู้โดยการใช้แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม มีการตัดสินใจแก้ปัญหาที่รอบคอบโดยอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล ได้กล่าวว่า

ทั้งนี้ประชาชนในสังคมไทยจะมีวิถีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือระบอบประชาธิปไตยแบบไหน หรือจะเจริญมากน้อยเพียงใด ก็คงต้องพิจารณาถึงอุปนิสัยหรือวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมนั้น ทั้งนี้เพราะเรายังคงเป็นปุถุชนคนธรรมดาวิถีแห่งจิตยังคงเต็มไปด้วยกิเลส ความอยากมีอยากได้ โดยส่วนมากจะยังคงยึดมั่นในอัตตา (ตัวกู ของกู) ถืออุดมการณ์ของตน เป็นใหญ่ แต่โดยประการทั้งปวงนั้นวิถีประชาธิปไตยจำเป็นต้องประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่

1. การเคารพเหตุผลมากกว่าตัวบุคคล ประชาชนจะใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา จะให้ความเคารพซึ่งกันและกัน และต้องยอมรับว่าประชาชนบางคนมีสติปัญญาและการใช้เหตุผลในวงจำกัด อาจจะทำให้เหตุผลถูกในเรื่องหนึ่ง และอีกเรื่องหนึ่งอาจจะให้เหตุผลไม่ถูกก็ได้การไม่ยึดหลักอาวุโสเคร่งครัดเกินไป ไม่ใช่ว่าคนอาวุโสจะปฏิบัติถูกทุกเรื่อง บางครั้งความคิด ๆ ของผู้อ่อนอาวุโสก็เป็นเรื่องที่ถูกต้อง สังคมประชาธิปไตยจะดำเนินไปด้วยดีเพราะประชาชนใช้เหตุผลในการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เห็นต่างจากตนเอง

2. การรู้จักประนีประนอม ผู้ศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยจะไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาแต่จะตกลงแก้ปัญหากันอย่างสันติวิธีถ้าหากมีการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาต่อกันระหว่างประชาชนด้วยกันก็ทำให้ขัดกับหลักเหตุผลของระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานซึ่งถือว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล

3. การมีระเบียบและมีวินัย ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนต้องปฏิบัติตามระเบียบและมีวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์โดยไม่ยอมให้ผู้ใดมาละเมิดหรือกระทำการตามอำเภอใจได้ถ้าหากมีกฎหมายที่ละเมิดสิทธิหรือไม่เป็นธรรมก็ต้องเสนอข้อเรียกร้องให้แก่ไขกฎหมายนั้นให้เป็นธรรม ไม่ใช่ฝ่าฝืนไม่ยอมรับ เพราะการกระทำเช่นนั้นจะทำให้ผู้อื่นฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายได้เช่นกัน จะทำให้เกิดความสับสนในสังคม ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลครบเท่าที่ไม่เกินขอบเขตของกฎหมาย เพราะถ้าประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองเกินขอบเขต ก็จะไปละเมิดหรือก้าวท้าวสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นจะทำให้สังคมประชาธิปไตยขาดความสงบสุขและไร้ระเบียบวินัย

4. ความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม ความรับผิดชอบและคำนึงถึงว่าตนเป็นเจ้าของประเทศและประชาชนคนอื่น ๆ ก็เป็นเจ้าของประเทศ การประพฤติดนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศโดยรักษาสমบัติของส่วนรวมหรือสมบัติของสาธารณะ รวมทั้งการรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมและประเทศชาติไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคม เช่น ไม่แสวงหาความร่ำรวยด้วยการทำลายทรัพยากรของประเทศชาติหรือผลิตสิ่งเสพติดมอมประชาชนในสังคม (วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ, สุขุม นวลสกุล, วิทยา จิตนุพงศ์ 2554)

5.5 บทบาทเชิงพุทธเกี่ยวกับธรรมที่ส่งผลทางการเมือง

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของหลายประเทศในโลกได้เคลื่อนตัวเข้าสู่ประชาธิปไตย จนทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบจระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยการนำของคณะราษฎรใน วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ทวิศักดิ์ ตั้งปฐมวงศ์, 2555) ด้วยบริบทเชิงพุทธในการทำหน้าที่น้อมหลักธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งประชาธิปไตยตามหลักการแล้ว ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา Abraham Lincoln (ค.ศ. 1809-1865) ได้ให้คำนิยามประชาธิปไตยในการกล่าวสุนทรพจน์ ณ เมือง เกตต์สเบอร์ก หรือ “เกตต์สเบิร์ก” ในมลรัฐเพนซิลวาเนียในวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1863 ว่า “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนจะไม่มีวันสูญสลายไปจากพื้นพิภพนี้ (Copeland & Lawrence (Eds.) 1985) ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครอง ที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมของรัฐและสร้างข้อตกลงของสังคมขึ้นมาใช้เอง (Chamow & Vallasi 1993) รัฐบาลต้องยอมรับ

สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลรวมถึงความถูกต้องและความชอบธรรมในการกระจายโอกาสและรายได้ และยังคงคำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนทุกคน ด้วยความเสมอภาค (Bertrand 1991)

ทั้งนี้ เพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของไทยให้เติบโตไปในทิศทางเดียวกันกับประเทศที่เจริญแล้ว เช่น อเมริกา และอังกฤษ เป็นต้น การตัดสินใจเลือกตั้งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนบทบาทหน้าที่อันเหมาะสมให้กับผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้ทำหน้าที่เมื่อได้รับเลือกตั้ง โดยเน้นการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวมให้อย่างทั่วถึง นอกจากจะได้ผู้นำที่เป็นผู้ที่มี ทักษะ ความรู้ ความสามารถแล้ว การตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองประชาชนก็ควรจะเน้นปล่อยวาง *อัตตาธิปไตย* ในการเป็น *ตัวกู* ของกู ลงบ้าง แต่ทว่าด้วยสัญชาตญาณของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเป็นส่วนใหญ่ การตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองจึงมุ่งเน้นตอบสนองกิเลสของตน โดยเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงผลของการพัฒนาประเทศส่วนรวม ซึ่งในบางคั้งนักการเมืองที่เลือกเข้ามาในการบริหารประเทศอาจจะไม่ได้เป็นไปเหมือนในอุดมคติที่คาดหวังไว้ แต่สิ่งที่ควรหันมาให้ความสนใจในการส่งเสริมการเลือกตั้งทางการเมืองก็คือ *หลักธรรมาธิปไตย* อันเป็นหลักการเพิ่มอุดมปัญญาประชาธิปไตยในการตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองเพื่อให้มองเห็นถึงประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม ไม่เลือกในสิ่งที่สนองต่อกิเลสของตน แต่จะมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนร่วมชาติ อันมีประการสำคัญต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

5.5.1 การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับหลักการประชาธิปไตยทางการเมือง

หลักประชาธิปไตยเป็นการให้อำนาจแก่ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การให้อำนาจทั้ง 3 คือ นิติบัญญัติ การบริหาร และตุลาการ อันเป็นหลักการสำคัญของระบอบการเมืองที่ได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากประชาคมโลกอย่างแพร่หลายมากที่สุดในปัจจุบันซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

1) หลักอำนาจธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty)

เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชน โดยแท้จริงประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจ โดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครองและผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระเสรีแบบลับและทั่วถึง มีกำหนดเวลาที่แน่นอน ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอธิปไตย 3 ประการคือ หลักอัตตาธิปไตยคือการเอาตนเป็นใหญ่ หลักโลกาธิปไตยคือการเอาโลกเป็นใหญ่ และหลักธรรมาธิปไตย คือการเอาหลักธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งพระพุทธศาสนามุ่งเน้นหลักธรรมาธิปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองที่ดีที่สุด เพื่อส่งผลให้การตัดสินใจเป็นธรรมมากที่สุด

2) หลักเสรีภาพ (Liberty)

การที่บุคคลสามารถกระทำ หรืองดเว้นกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ ต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้น ไม่ไปละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของผู้อื่นที่ ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน ในปัจจุบันในการเลือกตั้งแต่ละครั้งที่ผ่านมามะเห็น ได้ว่ามีการซื้อสิทธิขายเสียงกันอย่าง กว้างขวาง แต่ถ้าตามหลักการพระพุทธศาสนาแล้วนั้น มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่อันพึงกระทำที่ **“ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำจิตใจให้บริสุทธิ์”** ซึ่งในพระวินัยพระพุทธเจ้าได้ให้หลัก เสรีภาพในการคิดพิจารณาแก่ชาวกาลามะ ในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ในกาลามสูตร 10 ประการ เช่น อย่าเชื่อเพียงเพราะเล่าสืบกันมาฟังตามกันมา ข่าวลือ การอ้างตำราหรือทฤษฎี เป็นต้น หากจะ เชื่อต้องใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบตามหลักของ โยนิโสมนสิการ การตัดสินใจเลือกตั้ง ทางการเมืองก็เฉกเช่นเดียวกัน **“ควรใช้ปัญญาโดยละเอียดถี่ถ้วนด้วยตัวเอง”**

3) หลักความเสมอภาค (Equality)

ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่าหากมนุษย์มี โอกาสที่เสมอภาคเท่า เทียมกัน ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถที่แตกต่างกันก็ตาม มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตที่ดิร่วมกัน ได้ ความเสมอภาคจึงเป็นคุณลักษณะขั้นพื้นฐานที่ประชาชน ในสังคมเดียวกัน มีความเท่าเทียมกัน ภายใต้อกฎหมายเดียวกัน ซึ่งในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้อย่างชัดเจนในการให้ความเสมอภาคใน เรื่องวรรณะเชื้อชาติ เช่น บุคคลไม่ว่าจะอยู่วรรณะไหนก็สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ และนับถือกันในเรื่องของพรญา โดยไม่คำนึงว่าจะอยู่วรรณะใด เชื้อชาติใด หลักความเสมอภาคใน การเคารพนับถือพระรัตนตรัย เป็นต้น แต่ถ้าบริบททางการเมืองไทยนั้น จะมีการแบ่งแยกสรรปัน ส่วน แบ่งพรรคแบ่งพวก จนเกิดวาทะ **“พวกมากลากไป”** ทำให้พรรคที่ไม่ได้รับการเลือกตั้งหา วิธีการในการหาข้อผิดพลาดของคณะรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งให้เกิดความเสียหายและแสดง ความรับผิดชอบจนถึงขั้นยุบสภาหรือลาออกไปในที่สุด การตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองจึงควร เน้นหลักพรหมวิหารธรรม คือ **เมตตาตาสงสาร กรุณาช่วยเหลือ มุทิตาเมื่อได้ดี อุเบกขาไม่เห็นแก่ฝ่าย ใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะเน้นความเป็นกลาง คือพิจารณาก่อนการตัดสินใจด้วยหลักการและเหตุผลนั่นเอง**

4) หลักการปกครองโดยกฎหมาย (Rule of Law) หลักการนี้มีขึ้นเพื่อมุ่งจะ ให้ความคุ้มครองแก่สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ **“หนึ่งคนหนึ่งเสียง (One Man One Vote)”** ถือเป็นศักดิ์และสิทธิของประชาชน ในการเลือกตั้ง เพื่อเป็นการกำหนดให้ ผู้ปกครองหรือคณะรัฐบาลในฐานะที่ได้ผ่านการเลือกตั้งจะใช้อำนาจใดๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้ อำนาจไว้ อีกทั้งการใช้อำนาจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งเป็นไป เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพใดๆ ของประชาชนจะต้องเป็นไป

ตามเงื่อนไขของกฎหมายเท่านั้น ในพระพุทธศาสนามีพระวินัยซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่เป็นหลักปฏิบัติของสงฆ์ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหมู่คณะมีความสุข ช่มคนชั่ว ปกป้องคนดี จนถึงเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม คือพระพุทธศาสนา เป็นต้น การเลือกตั้งทางการเมืองก็เช่นกัน ถึงแม้จะผ่านการเลือกตั้งแต่ก็ยังคงต้องให้ความเคารพในเสียงของประชาชนในฐานะเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

5) หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule)

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ในการตัดสินใจใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวเลือกผู้ปกครอง เพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจเลือกผู้ปกครองนั้นจะสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง ก็จะต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย (Minority Right) ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติในลักษณะพวกมากลากไปในพระพุทธศาสนาก็ใช้หลักเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน เช่น การรับกฐิน จะต้องมีการถามท่ามกลางสงฆ์ว่า พระภิกษุรูปใดสมควรได้รับผ้ากฐิน โดยมีการเสนอพระภิกษุรูปที่สมควรได้รับผ้ากฐิน หากพระภิกษุสงฆ์เห็นด้วยก็เปล่งวาจาพร้อมกันว่า “สาธุ” หรือหากภิกษุรูปใดทำผิดพระวินัย ก็มีการตัดสินที่เรียกว่า “เขฎฐยลิกา” คือการระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติ ทั้งอธิกรณ์และการระงับสงฆ์ส่วนใหญ่ และในการประชุมทำสังฆกรรมต่างๆ นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ หากมีข้อข้องใจมีสิทธิยับยั้ง (Veto) ได้ แม้เพียงพระภิกษุรูปเดียวทั่วทั้งสงฆ์ทั้งหมดก็ต้องฟัง ดังกรรมาจาที่ว่า “ยสุสาขสมโตขมตติ... โสตุณฺหสุสยสุส นขมตติ โส ภาเสยฺย” แปลว่า “ถ้ากรรมนี้ ชอบใจต่อท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเงี้ยว ถ้าไม่ชอบใจต่อท่านผู้ใด ผู้นั้นพึงพูดขึ้น” การตัดสินใจเลือกตั้งก็เหมือนกันเมื่อได้ตัดสินใจไปแล้วก็ควรยอมรับในผลของคะแนนนั้น นอกเหนือจากการที่คณะผู้ผ่านการเลือกตั้งมีการปฏิบัติหน้าที่ไม่สุจริตก็สามารถออกมามีส่วนในการทวงอำนาจอธิปไตยของตนคืนได้ (เกษฎา ผาทอง 2559, น. 263-264)

จากสภาพการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบทบาทเชิงพุทธเกี่ยวกับธรรม เป็นกรอบแนวคิดในการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ส่งผลในทางการเมือง เมื่อทุกอย่างเป็นไปตามกระบวนการการประชาธิปไตย ผลของการตัดสินใจเลือกตั้งบุคคลเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศ จะออกมาเป็นอย่างไร ก็คงต้องยอมรับและปฏิบัติตามเพื่อเป็นการยอมรับในเสียงประชาชนส่วนใหญ่ แต่ถ้าเมื่อใดที่ผู้ได้รับเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศไม่สามารถทำตามแผนและนโยบายที่ตนกำหนด ก็คงต้องแสดงความรับผิดชอบด้วยการลาออกหรือยุบสภา เพื่อเป็นการป้องกันความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ทั้งนี้การตัดสินใจเลือกตั้งผู้แทนทางการเมืองก็เช่นกัน ประชาชนต้องใช้โยนิโสมนสิการ **“คือ การพินิจพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญาของตนด้วยเช่นกัน”**

กล่าวโดยสรุป ด้วยอัตราเฉลี่ย 94.6% ในการนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนคนไทย จึงเป็นปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองในหลายๆ ประการ เช่น บทบาทเชิงพุทธที่เกี่ยวกับ “ธรรม” บทบาทเชิงพุทธที่เกี่ยวกับ “พระสงฆ์” ซึ่งปัจจัยเชิงพุทธดังกล่าวเป็นส่วนที่ช่วยในการ โน้มน้ำใจจิตใจหรือชี้แนะแนวทางในการตัดสินใจหรือกระทำกิจกรรมทางการเมือง เพราะบริบททางสังคมไทยฐานรากดั้งเดิมมีความผูกพันอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามายาวนาน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ความคุ้นเคย การยอมรับนับถือในสถาบันศาสนาพุทธจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันนโยบายของรัฐบาลที่ได้กำหนดนำมิติทางศาสนา ร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤตสังคมด้วยการส่งเสริมพลัง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน จึงทำให้วัดในฐานะที่เป็นหน่วยกลางมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาที่หลายๆ ด้าน

5.6 บทบาทพระสงฆ์และข้อจำกัดทางการเมืองในสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญในทวีปประเทศเอเชีย ซึ่งมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการศึกษา สังคม จิตวิทยา เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งสะท้อนผ่านแง่มุมมองทางด้านปรัชญา พิธีกรรม ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีปฏิบัติของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ (Jerold Schecter, 1967) และประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมากในอัตราเฉลี่ย 94.6% ของคนไทยทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2555: 1) เมื่อวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาผ่านสังคมสังคมไทยจะพบว่า พระสงฆ์กับชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 กว่าปี บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะปัจเจก และองค์กรสามารถวิเคราะห์ได้จากความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักปกครอง และประชาชนทั่วไปตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา พระสงฆ์ทำหน้าที่สำคัญในฐานะเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ และบางครั้งสามารถนำเสนอทางเลือกของการตัดสินใจของกษัตริย์ต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองดังจะเห็นได้จากพ่อขุนรามคำแหง พระญาติไท และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือกรณีที่ชาวบ้านบางระจันที่กำลังเผชิญหน้ากับสงคราม พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพลังให้แก่ักการเมืองและประชาชน เพื่อให้บ้านเมืองสามารถผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆ มาได้ จะเห็นว่า ประวัติศาสตร์ของการพัฒนาชาติบ้านเมืองตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมานั้น พระสงฆ์ได้เข้ามาช่วยเป็น “แกนกลาง” ในการเชื่อมทั้งผู้ปกครอง และประชาชนให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของการนำเสนอหลักการทางพระพุทธศาสนา (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส 2557, น. 1)

เรื่องราวพระพุทธศาสนากับการเมืองในสังคมไทย โดยเฉพาะประเด็นด้านพระสงฆ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน “ความดีที่เคยสร้าง ความงามที่เคยทำ” ควบคู่กับการร่วมพัฒนาสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ปัจจุบันการเข้าแทรกแซงของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งกระทำโดยต่างศาสนา

ถึงแม้ว่าจะเป็น “คนกลุ่มน้อย แต่มากด้วยอำนาจ” เข้ามำกำหนดแผนแนวทางปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้จากภัยคุกคามทางศาสนานับวันยิ่งรุนแรงและแผ่ขยายออกไปเรื่อยๆ เช่น เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้กระทำการฆ่าพระสงฆ์พร้อมทั้งผู้นับถือศาสนาพุทธอย่างโหดเหี้ยม การยึดวัดสร้างศาสนสถาน การจับอดีตพระมหากษัตริย์ ปุณณจุนโท ลาลิกขา การสร้างศาสนสถานของต่างศาสนาในพื้นที่ชุมชนที่ไม่มีประชาชนในพื้นที่นับถือ ตลอดถึงเหตุการณ์กำจัดพุทธทางอ้อม เช่น การห้ามทำพิธีปลุกเสกวัตถุมงคล การสั่งให้ขนย้ายวัตถุที่ไม่ใช่พุทธศาสนาออกไปจากวัด เป็นต้น ประการสำคัญประเทศไทยเป็นเมืองแห่งประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพในการเลือกเคารพนับถือสิ่งใดก็ตามอันไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย ก็คงจะไม่ผิดแต่ประการใด แต่กลับต้องโดนเจ้าหน้าที่ของรัฐสั่งห้ามหรือให้ขนย้ายออกไปจากวัด ตลอดถึงอีกหลายหลากประการ จนทำให้พระสงฆ์หลายรูปออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งยื่นข้อเสนอเรียกร้องให้บรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติลงในรัฐธรรมนูญแต่ไม่สัมฤทธิ์ผล ทำให้ออกเป็นห่วงไม่ได้ว่าในอนาคตบ้านเมืองจะเป็นอย่างไร แต่ถ้าเราศึกษาในเรื่องของประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านแล้วนั้น การลุกฮือของพระสงฆ์ทั่วประเทศ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าห่วงอยู่พอสมควร (เกษญา ผาทอง 2561 : บทคัดย่อ)

5.7 วิถีความเป็นสงฆ์ในสังคมไทย

วิถีชีวิตของพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อยู่เสมอ เพราะปัจจัยการดำรงชีพของพระขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ดังพระบาลีที่ว่า “ปรปฐิพุทธา เม ชีวิกา” แปลว่า การเลี้ยงชีพของเรา (พระ) เนื่องด้วยผู้อื่น ด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นที่เป็นชาวบ้านหรือคฤหัสถ์นี้เอง จึงเป็นความจริงที่ต้องยอมรับว่า พระสงฆ์ไม่ได้หนีไปจากสังคมแต่ประการใด ดังนั้น บทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การตอบแทนแก่ชาวบ้าน ซึ่งการตอบแทนแก่ชาวบ้านนั้น พระสงฆ์จะทำตอบแทนอย่างไร แคล่ไหน จึงจะเหมาะสม พอดีและพองาม ในส่วนของคฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับ “การเมือง” หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำให้บ้านเมืองสงบสุขนั้น พระสงฆ์ได้วางตนดำรงสถานะอย่างไรต่อเรื่องดังกล่าว เพราะความหมายหนึ่งที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญ คือ การเมือง หมายถึง การจัดการทำให้คนที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก เป็นไปอย่างสันติสุข สงบสุข (พุทธทาสภิกขุ 2554) เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่โดยตรงเช่นกันที่จะสอนธรรม แสดงธรรม หรือเผยแผ่ธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุข สันติสุขแก่ชาวเมือง

5.8 ความเกี่ยวเนื่องพระสงฆ์กับสถาบันกษัตริย์

พุทธศาสนาในประเทศไทย เราสามารถจะพบได้ว่าการเมืองกับพระสงฆ์ไทยมีนั้นต่างมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวข้องมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเพราะสถาบันการปกครองของไทยโดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงให้การสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์มาโดยตลอด ไม่เพียงแต่เท่านั้น

พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ยังได้ทรงยึดถือเอาพุทธธรรมมาเป็นหลักในการปกครองอีกด้วยซึ่งเราจะเห็นได้จากในสมัยสุโขทัย เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ ได้มีการวางรากฐานพุทธธรรมให้เป็นรากฐานที่มั่นคง ทรงอาราธนาพระมหาเถระสังฆราช ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกาที่มาเผยแผ่อยู่ที่ นครศรีธรรมราช มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย มีการส่งเสริมการเรียนพระไตรปิฎก เมื่อพระยาสิทธิขึ้นครองราชย์ ก็ได้มีการพัฒนาพุทธธรรมตามบริบทของสังคมไทยให้เป็นแบบ “สามประสาน” คือ 1) การสร้างระบบความรู้ ที่เน้นเรื่องราวของการดำเนินชีวิตตามหลักกฎแห่งกรรม และไตรภูมิ เพื่อให้บุคคลมีแรงกระตุ้นในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นจนพ้นทุกข์ในวัฏสงสาร มุ่งเน้นให้คนเคารพในพระรัตนตรัย เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ระบบค่านิยมพฤติกรรมบุญ ที่เน้นการมีสัมมาทิฐิ ทานศีล ความกตัญญูการเชื่อฟังผู้ใหญ่ การมุ่งให้เห็นความสำคัญของการทำนุบำรุงกิจการของพระพุทธศาสนา 3) ระบบคติความเชื่อและวิถีปฏิบัติของประชาชนทั่วไปในเรื่องนรกสวรรค์และการทำดีทำชั่ว (สุภาพรรณ ณ บางช้าง 2535)

5.9 การเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

การเมือง (Politics) เป็นเรื่องของ การต่อสู้เพื่อการมีอำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ (Authority) หรือความขัดแย้ง (Conflict) (David Easton, 1960) ซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการทางสังคม ในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ และการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม (Wolin, Sheldon S., 1960) อย่างไรก็ตามในสภาพของความเป็นจริงการเมืองกลับกลายเป็นเรื่องของอิทธิพลและผู้ทรงอิทธิพลหรือผู้ที่สามารถได้รับหรือครอบงำสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ในสังคม อันได้แก่ อำนาจ ความเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี ความมั่นคง ชำนาญ และความรอบรู้ได้มากที่สุด (Harold D. Lasswell, 1970) ชีวิตกับการเมืองเกี่ยวข้องกันเพราะการเมืองเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือผลการบริหารของรัฐนำไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอยู่ดี กินดี มีสุขของประชาชน ชีวิตกับการเมืองจึงมีปฏิสัมพันธ์กัน (สัญญา เคนาภูมิ 2560, น. 22) ซึ่ง อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า รูปแบบการปกครองใดก็ตามที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมถือเป็นรูปแบบที่ดี ในขณะที่รูปแบบการปกครองที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวกนั้นเป็นรูปแบบที่ไม่ดี ฉะนั้นเพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง นักปรัชญาการเมืองจึงเห็นว่าประชาชนจึงเป็นผู้มีสิทธิ์ที่จะเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครอง รูปแบบการปกครองนี้ เรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตย” (Copeland and Lawrence (Eds.) 1985) อย่างไรก็ตามก็ตีประชาธิปไตยอาจมองได้ 3 มิติด้วยกัน ได้แก่ มิติอุดมการณ์ทางการเมือง มิติรูปแบบการปกครอง และมิติวิถีชีวิตของประชาชน ทั้งสามอย่างอาศัยหลักการแห่งประชาธิปไตย เช่น (Mayo 1976; Neumann 1995 ; และ Ranny 1972)

การยึดถือเหตุผล การเน้นความสำคัญของปัจเจกชน การถือรัฐเป็นเครื่องมือของประชาชน การอาศัยความสมัครใจเป็นใหญ่ การยึดถือกฎเหนือกฎ การเน้นความสำคัญของวิธีการ การถือความเห็นพ้องต้องกันเป็นหลักในมนุษยสัมพันธ์ การถือสมภาพ หรือความเท่าเทียมกัน ขึ้นมุลฐานของมนุษย์ ซึ่งออกมาในลักษณะของรูปธรรม ดังนี้ การควบคุมผู้วางนโยบาย โดยประชาชนความเสมอภาคทางการเมือง เสรีภาพทางการเมืองหรือประสิทธิผลในการควบคุม โดยประชาชน ยึดเสียงส่วนมาก อำนาจอธิปไตย (อำนาจสูงสุด) มาจากพลเมือง การเลือกผู้นำ เป็นไปโดยเสรี ผู้นำมีความรับผิดชอบการสนับสนุนระบบพรรคการเมืองหลายพรรค การไม่กีดกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองการบริหารการปกครองการส่งเสริมครรลองทัศน์คติแบบประชาธิปไตย เน้นความเชื่อมั่นในความดีของมนุษย์ การรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

5.10 ข้อจำกัดวิถีสงฆ์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ก็ถูกจำกัดลง ด้วยกฎหมายที่นักการเมืองร่างขึ้นมา ซึ่ง (ทวิวัฒน์ ปุณฺทริก วิวัฒน์ 2560) ได้ วิเคราะห์ว่า ในยุคการเมืองการปกครองของไทยที่ใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 พระสงฆ์ได้ถูกกลืนสิทธิทางการเมืองหลายด้านด้วยกัน เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตรประจำตัวประชาชน และสิทธิในการได้รับหนังสือเดินทางตามขั้นตอนปกติ รวมทั้งเรื่องราวของภิกษุณี สามเณรี และแม่ชีกับสิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการตีความทั้งในเชิงกฎหมาย (ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (ฉบับประชาชน) พ.ศ.2540) และพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้ง โดยได้ชี้ให้เห็นถึงความลักลั่นของการตีความสิทธิและหน้าที่แห่งคณะสงฆ์ไทยที่ขัดแย้งกันเอง ระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบต่างๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงกลาโหม, กระทรวงคมนาคม, และกระทรวงสาธารณสุข แม้พระสงฆ์ในปัจจุบันจะถูกจำกัดสิทธิและบทบาททางการเมืองด้วยข้อกฎหมายและการเมืองแต่ทางจริยธรรมแห่งพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ยังได้ใช้ธรรมในการที่จะออกช่วยเหลือประเทศชาติ โดยใช้ความรู้ ใช้คุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึกของการเป็นพระในร่มเงาของพระพุทธศาสนาออกช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่บ่มเพาะกันมาว่า พระสงฆ์คือ ที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ชี้แนะแนวทางสายกลางเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายโดยการนำมิติทางศาสนาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤติสังคมด้วยการส่งเสริมนำพลัง “บ ว ร” บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม (กรมการศาสนา 2560: 9-10) ซึ่ง “วัด” จะเป็นหน่วยกลางในการเชื่อมต่อระหว่างบ้านกับโรงเรียนอันเป็นสถาบันหลักของชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาททางพระพุทธศาสนาจะมีมาก แต่เมื่อวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาผ่านสังคมไทยแล้วจะพบว่าที่ผ่านมา ผู้มีบทบาทอันเป็นตัวแทนในการเผยแผ่ศาสนธรรมก็คือ “พระสงฆ์” เพราะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับ

ชาวบ้านมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 กว่าปี (Jerrold Schecter, 1967) ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่หลักต้องปฏิบัติตามในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยเฉพาะด้าน 3 ซึ่งเป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวิทยุทัศน์ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติการจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการ บวชนกขัมมจาริณี (ชีพรามณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันซัมมสวนะ (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแพร่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์” เช่น โครงการอุทยานการศึกษาในวัด โครงการสวนสมุนไพรวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา โครงการวัดพัฒนาตัวอย่าง เป็นต้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2554)

5.11 ข้อห้ามสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

ปัจจุบันการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดี พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบ ตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ (วรรณไชย มะยงค์ 2558: 352) ที่นี้ ประเด็นสำคัญมีอยู่ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ดังกล่าวส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคุณประโยชน์ให้สังคมประเทศชาติ **“จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการเมืองได้อย่างไร”** และก็มีคำถามต่อไปอีกว่า **“เมื่อเข้าไปยุ่งเกี่ยวแล้วจะได้ประโยชน์อะไร”** เพราะทั้งๆ ที่กฎหมายบ้านเมืองก็กำหนดไว้ชัดเจนว่า พระสงฆ์เป็นบุคลลธรรมดา

เพียงแต่มีกรอบวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ถึงแม้เป็นบุคคลที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยสี่แต่ด้วยความศรัทธาต่อคุณธรรมอันยิ่งในศาสนา จึงต้องยอมละความสุขแบบชาวโลกมาแสวงหาธรรมที่เหนือโลกและท้ายที่สุดก็ย้อนกลับมาให้คุณประโยชน์ต่อสังคมไทยอยู่ดั้งเดิม ฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์ไทยที่มีต่อสังคมประเทศชาตินั้นเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นมาทุกยุคสมัยว่าท่านมีคุณูปการมากจนเกินที่จะพรรณานำได้ ตั้งแต่การรักษาความเป็นชาติไทยเคียงคู่มาร่วมกับสถาบันพระมหากษัตริย์ การสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้สังคมมีความร่มเย็น เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกตีจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้งๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ในทางกลับกันต้องถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น สงฆ์ไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 106 (2) บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช”

5.12 สถานภาพสงฆ์กับวิถีปฏิบัติ

บทบัญญัติกฎหมายพระภิกษุสงฆ์นั้นมี 2 ฐานะคือ ฐานะพลเมืองของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายของรัฐเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป นอกจากพระภิกษุจะถูกจำกัดสิทธิในบางส่วนแล้ว สิทธิในบางส่วนยังไม่เกินไปกว่าพลเมืองทั่วไป ดังบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 38 พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐธรรมนูญเสมือนกับพลเมืองทั่วไปที่นับถือในทุกศาสนา ซึ่งบัญญัติว่า **“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น”** ส่วนฐานะที่สองต้องอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยสงฆ์และต้องไม่ขัดต่อกฎหมายคณะสงฆ์ซึ่งฝ่ายบ้านเมืองได้บัญญัติเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยป้องกันบุคคลผู้มิเจตนาไม่สุจริตอาศัยร่วมเงาพระพุทธศาสนาหาประโยชน์ใส่ตน อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของชุมชนและเป็นการส่งเสริมสถาบันสงฆ์อันเป็นสถานะที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของศาสนา เนื่องจากพระภิกษุเป็นตัวแทนของศาสนาในฐานะองค์พระสังฆรัตนะซึ่งเป็นที่เคารพบูชา จึงมีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป (กิริวุฒิ กิตติยาศิษย์ 2556, น. 4)

5.13 รัฐธรรมนูญภายใต้รัฐบาล คสช. กับข้อจำกัดเชิงพุทธ

รัฐประหารในประเทศไทย เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 (มัลลิกา ศรีวิชัย 2557) เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะประเด็นทางด้านกฎหมายที่กำหนด “มาตรา 44” กับ “กฏอัยการศึก” จากภาพรวมค่อนข้างเหมือนกันแต่จะแตกต่างกันทางรายละเอียด ตรงที่ กฏอัยการศึกมีบทบัญญัติที่ชัดเจน แต่มาตรา 44 ขอบเขตอำนาจนั้นกว้างกว่า ในเรื่องของอำนาจ กฏอัยการศึกให้อำนาจแก่ทหาร แต่ มาตรา 44 มีอำนาจทั้งนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ การฝ่าฝืนประกาศหรือคำสั่งของ คสช. ถือเป็นความผิด

ทั้งนี้ มาตรา 44 ได้มอบอำนาจให้กับข้าราชการทหาร ในการปราบปรามการกระทำผิดที่ระบุไว้ข้างต้น ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1) เรียกให้มารายงานตัว ส่งมอบเอกสาร หรือหลักฐาน ที่เกี่ยวกับการกระทำผิดข้างต้น ในกรณีที่การสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น มาตรา 44 กำหนดให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจกักตัวบุคคลดังกล่าวไว้ได้ไม่เกิน 7 วัน ในที่ที่ไม่ใช่สถานีตำรวจ ที่คุมขัง หรือเรือนจำ

ทั้งนี้ การขึ้นศาลทหาร จำกัดไว้เพียงบุคคลที่กระทำผิดต่อความมั่นคงของประเทศเท่านั้น

2) จับกุมได้ทันทีเมื่อทำความผิดข้างต้นแบบซึ่งหน้า และนำส่งเจ้าพนักงานสืบสวนให้ดำเนินการต่อไป

3) มีอำนาจตามกฎหมายในการเข้าไปร่วมสืบสวน โดยให้ถือว่าเจ้าหน้าที่ทหารเป็นพนักงานสอบสวนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

4) ตรวจค้นตัวบุคคล ที่อยู่อาศัย หรือยานพาหนะของบุคคลใดก็ตามที่ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดที่ได้ระบุไว้ข้างต้น โดยไม่ต้องขออนุญาตค้นจากศาล

5) เจ้าหน้าที่ทหารมีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่พบจากข้อ 4)

6) เจ้าหน้าที่ทหารมีอำนาจทุกประการ หาก คสช. มอบหมายให้ทำ หรือก็คือมีอำนาจหน้าที่แบบครอบจักรวาลนั่นเอง

มาตรา 44 ยังระบุว่า คสช. มีอำนาจออกคำสั่งห้ามสื่อมวลชนข่าวอะไรก็ตามที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ภายใต้อำนาจนี้ สื่อที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล อาจจะมีคามผิดตามกฎหมายได้ หาก คสช. เห็นว่าส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของชาติ (Sanook 2558)

นอกจากนี้ การไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือขัดขวางการทำงานของเจ้าหน้าที่ทหาร ถือเป็นความผิดตามมาตรา 44 มีโทษจำคุก และปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

แต่บริบทวิถีดั้งเดิมของสังคมไทยที่เคยปลูกฝังพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน จากกรณีพระสงฆ์ชุมนุมที่พุทธมณฑล จ.นครปฐม และมีข้อเรียกร้องหนึ่ง คือ “บรรจุพระพุทธศาสนา” เป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ

ในเรื่องพุทธศาสนา ตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับมีชัย ฤชุพันธุ์ ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 63 วรรคแรก ว่า รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

ส่วนในวรรคสอง บัญญัติว่า ในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา ไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชน มีส่วนร่วมในการดำเนินการมาตรการหรือกลไกดังกล่าว

จริงอยู่แม้ว่าร่างรัฐธรรมนูญ จะไม่ได้บัญญัติถึงขนาดที่ให้ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประจำชาติ

แต่ก็จะเห็นได้ว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับมีชัย ได้บัญญัติ ให้รัฐต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และที่สำคัญ ในวรรคสอง ได้ระบุ ให้รัฐต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา ไว้ด้วย

ซึ่งนับว่า มีดีกรีและความเข้มข้นในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา มากกว่า รัฐธรรมนูญ ปี 2540 และปี 2550 ที่บัญญัติ เพียงว่า รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น เท่านั้น

สำหรับเหตุผลที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ไม่ได้บัญญัติ ให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ มีเหตุผล 3 ประการ คือ 1.ร่างรัฐธรรมนูญมีมาตรการและกลไกในการปกป้องคุ้มครอง พระพุทธศาสนาอยู่แล้ว 2. การกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ อาจกระทบความรู้สึกของประชาชนในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนาซึ่งเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนและเป็นเรื่องอันตราย 3. ประเทศอื่นที่พลเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ก็ไม่ได้มีการบัญญัติให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ

ที่ผ่านมา ผู้ที่เห็นด้วยให้บัญญัติ “ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ” ให้เหตุผลว่า 1.ศาสนาพุทธเป็นศาสนาของคนส่วนใหญ่ในประเทศ 2.ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน 3.พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

ส่วนผู้ที่ไม่เห็นด้วย ให้เหตุผลว่า 1.เป็นการเลือกปฏิบัติ 2.ทำให้เกิดความแตกแยก
ว่าไปแล้ว การเรียกร้องให้ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประจำชาติ มีมานานแล้ว

- ในปี 2517 มีการเรียกร้องให้บัญญัติ “พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” ในรัฐธรรมนูญ

- เช่นเดียวกับปี 2540 ที่มีการยกย่องรัฐธรรมนูญ
- ส่วนในปี 2550 ถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศไทย ที่เกิดมีอบพระหน้ารัฐสภา อีกรอคั่น ให้ ส.ส.ร. แปรญัตติเพิ่มข้อความ “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” ไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ แต่ทุกครั้ง ไม่เคยสำเร็จ

และที่จริงแล้ว ประเทศไทยมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดยพฤตินัยอยู่แล้ว เห็นได้จาก การใช้ปี พ.ศ.อย่างเป็นทางการในการนับศักราชของประเทศ อีกทั้งมีวันหยุดประจำชาติเพื่อเฉลิมฉลองเทศกาลสำคัญในพุทธศาสนา โดยที่รัฐบาลไทยไม่เคยกำหนดให้มีวันหยุดราชการของศาสนาอื่นใดเลย

จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติให้ “ศาสนาพุทธ” เป็นศาสนาประจำชาติอีก (กรุงเทพธุรกิจ, 2560)

กล่าวโดยสรุป เรื่องราวที่เกี่ยวข้องระหว่างพุทธศาสนากับการเมืองโดยเฉพาะประเด็นด้านพระสงฆ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบันกับความดีที่เคยสร้างความงามที่เคยทำควบคู่กับการพัฒนาสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทั้งด้าน บทบาทในการเป็นที่ปรึกษา บทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทในการเป็นทูตสันติภาพ บทบาทในการเชื่อมสมานความขัดแย้ง บทบาทในการชี้แนะและชี้นำ บทบาทในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง บทบาทในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ บทบาทในการคือแห่งต่ออำนาจรัฐ บทบาทในการประท้วงผู้ปกครอง บทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง บทบาทในการลงสมัครรับเลือกตั้ง บทบาทในการเป็นนักการเมือง แต่มีมิติใหม่ทางสังคมการพัฒนาภายใต้ยุค โลกาภิวัตน์ (Globalization) การเปิดเสรีในการนับถือศาสนาที่หลากหลาย การเรียกร้องของพระสงฆ์ผู้ข้อกำหนดวิถีปฏิบัติตามประเพณี เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ด้วยการเข้าแทรกแซงของต่างศาสนาโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ถึงแม้ว่าจะเป็น “คนกลุ่มน้อย แต่มากด้วยอำนาจ” ในการกำหนดแผนแนวทางปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้จากภัยคุกคามทางศาสนา อันเกิดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้กระทำการฆ่าพระสงฆ์พร้อมทั้งผู้นับถือศาสนาพุทธอย่างโหดเหี้ยมไร้มนุษยธรรม การยึดวัดสร้างศาสนสถานของต่างศาสนา การจับอดีตพระมหาอภิชาติ ปุณณจนโท ลาลิกขา เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐให้ความเห็นว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง การสร้างศาสนสถานของต่างศาสนาในพื้นที่ชุมชนที่ไม่มีประชาชนในพื้นที่นับถือซึ่งชาวบ้านในชุมชนออกมาต่อต้านก็ไม่สัมฤทธิ์ผล ตลอดจนเหตุการณ์จำกัดเชิงพุทธทางอ้อมในศาสนสถาน เช่น การห้ามทำพิธีปลุกเสกวัตถุมงคล การสั่งให้ขนย้ายวัตถุที่ไม่ใช่พุทธศาสนาออกไปจากวัด เป็นต้น แต่ทั้งที่ความเกี่ยวพันพุทธศาสนากับรัฐปลุกภัยความเชื่อมาที่มีแหล่งกำเนิดมาจากสถานที่เดียวกัน ประการสำคัญประเทศไทยเป็นเมืองแห่งประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพในการเลือกเคารพนับถือสิ่งใดก็ตามอันไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย เป็นที่พึงพอใจให้มี

แรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต ก็คงจะไม่ผิดแต่ประการใด แต่กลับต้องโดนเจ้าหน้าที่ของรัฐสั่งให้ขนย้ายออกไปจากวัด อีกหลายหลากประการกับข้อจำกัดเชิงพุทธ จนทำให้พระสงฆ์หลายรูปออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งยื่นข้อเสนอเรียกร้องให้บรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติลงในรัฐธรรมนูญ แต่ทุกอย่างล้วนไม่สัมฤทธิ์ผล ในอนาคตบ้านเมืองจะเป็นอย่างไรนั้นเราไม่อาจคาดการณ์ได้ แต่ถ้าในเรื่องของประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านแล้วนั้น การลุกฮือของพระสงฆ์ทั้งประเทศเพื่อปกป้องสิทธิของตน ก็เป็นสิ่งที่น่าห่วงอยู่พอสมควร

5.14 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย

พุทธศาสนามีความรุ่งเรืองมากในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หลังจากนั้นพุทธศาสนาได้เลือนหายไปทีละสาย แม้ประเทศศรีลังกาที่พุทธศาสนามีรากฐานมั่นคงในยุคนั้น ก็เสื่อมสลายลงเหลือที่มั่นสุดท้ายในแผ่นดินสุวรรณภูมิอันเป็นผลงานการวางรากฐานของพระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้า (พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด วงศ์ชะอุ่ม) 2556) แต่พุทธศาสนาในแผ่นดินสุวรรณภูมิในลาว กัมพูชา หรือเมียนมา (เมียนมาร์) เริ่มเสื่อมถอยลง เพราะการเมืองของประเทศนั้น ๆ และการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่จนพุทธศาสนาเหลือปรากฏสุดท้ายบนผืนแผ่นดินไทยที่เป็นที่พึงของสังคมและแนวคิดทางการเมืองไทยมาทุกยุคทุกสมัย (สมหมาย จันทรเรือง 2557, น. 18)

พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะที่เป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่ของทั้งปัจเจกบุคคลและสังคม โดยส่วนรวม

ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และความต่อเนื่องของสังคม พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์บูรณาการของสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอด ปลูกฝังวัฒนธรรม และจริยธรรมทางสังคมก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม นอกจากพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย หลักการในพุทธศาสนาไม่เพียงเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและปัญหาทางศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกันในโอกาสทางสังคมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง

ในอดีตข้อกล่าวอ้างที่ว่าหลักการในพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่มาที่สำคัญของแนวความคิดทางการเมืองและอำนาจของผู้ปกครองที่ผู้ปกครองยึดเป็นแนวทางการบริหารประเทศได้รับการยอมรับจากผู้อยู่ใต้การปกครองอย่างปราศจากข้อโต้แย้ง แต่ในปัจจุบันทรศนะในเรื่องนี้

แยกออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นพวกหัวสมัยใหม่ และพวกที่เชื่อว่าเรื่องการเมืองการปกครอง และสังคมเป็นกิจกรรมของฝ่ายอาณาจักร (secularist) มีความเห็นว่าพุทธศาสนาไม่อาจจะช่วยแก้ปัญหาทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ซึ่งนับวันทวีความซับซ้อนขึ้นได้ หลักการปฏิบัติทางพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ล้าสมัยนำมาปฏิบัติกับสถานการณ์ใหม่ๆ ไม่ได้ หรือถ้านำมาปฏิบัติได้ก็ไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะว่าหลักการทางพุทธศาสนาทั้งคตินิยมและการปฏิบัติไม่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นกิจกรรมของฝ่ายอาณาจักร กล่าวโดยสรุปฝ่ายนี้ไม่เชื่อว่าพุทธศาสนาจะมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อวิถีชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน (สมบูรณ์ สุขสำราญ 2522, น. 1-2)

อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งสนใจในบทบาทที่เคยมีและที่อาจจะมิของพุทธศาสนาในทางการเมือง มีทัศนะว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลซ่อนเร้นอยู่และอาจจะนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยไม่คำนึงถึงกาลเวลา เชื่อว่าความสัมพันธ์ซึ่งได้ต่อกันอยู่ระหว่างศาสนากับการเมืองเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นและต่อเนื่องตลอดเวลา การเปลี่ยนมือในอำนาจทางการเมืองจากฝ่ายศาสนจักรมาอยู่ในมือของฝ่ายอาณาจักรเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ศาสนาไม่ได้สูญเสียบทบาทในทางการเมืองโดยสิ้นเชิงเพียงแต่บทบาทและอิทธิพลของศาสนาในทางการเมืองเป็นแปลงจากรูปแบบเดิมมาเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง การที่ศาสนายังมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองอยู่ก็เพราะว่าสังคมจะคงอยู่ได้ก็เพราะมีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมเป็นเครื่องค้ำจุน ศาสนาเป็นที่มาของกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมซึ่งเป็นรากฐานของกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มีไว้สำหรับความคงอยู่ ความเจริญ และความปกติของสังคม ผู้ปกครอง (กษัตริย์หรือรัฐบาล) จะมีอำนาจปกครองได้ต่อเมื่อสามารถอ้างเหตุผลสนับสนุนความชอบธรรมในอำนาจปกครองของตน ในอดีตและปัจจุบันศาสนาและจารีตนิยมยังคงเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญของความชอบธรรม (Max Weber 1947, p. 328)

หลักคำสอนของพุทธศาสนามีอยู่มากมายและจำแนกออกเป็นหลายหมวดหมู่ แต่ละหลักคำสอนแต่ละหมวดหมู่มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งสาเหตุ ผล และทางที่จะแก้ปัญหาแต่ละอย่าง นอกจากนี้ระดับของความคลุมเครือและความกว้างไกลของแต่ละหลักคำสอน ยังมีจุดหมายเพื่อสนองตอบความต้องการที่แตกต่างกัน ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยต้องยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ อำนาจอธิปไตยของปวงชน เสรีภาพของบุคคล ความเสมอภาค หลักนิติธรรมและรัฐบาลจากการเลือกตั้ง หากผู้นำประเทศขาดซึ่งคุณธรรม ไม่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองและการใช้อำนาจทางการเมืองของผู้นำประเทศก็ต้องใช้

วิธีการทุกรูปแบบที่จะทำให้ตนได้มาซึ่งอำนาจ แต่ในทางที่เป็นจริงแล้วในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผู้นำประเทศทุกคนมีการใช้หลักคำสอนทางศาสนาประกอบกรกำหนดนโยบาย และถือปฏิบัติน้อยบ้างมากบ้างตามแต่ลักษณะของผู้นำ (ฉัตรสุภาวดี สารมาศ 2562)

การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองของพระพุทธเจ้าทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับในฐานะที่เป็นครู เข้าไปช่วยขจัดทุกข์ ทรงเป็นกลางทางการเมืองหรืออยู่เหนือการเมือง ดังนั้น พระองค์จึงสามารถประกาศศาสนาไปได้ทุกแคว้น ไม่เลือกว่าแคว้นนั้น ๆ จะมีการปกครองในรูปแบบใด พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมะให้เหมาะสมกับรูปแบบการปกครองของรัฐ โดยไม่ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการปกครองภายในของรัฐแต่อย่างใด (พระมหาธรรมรัฐ อริยธมฺโม (ยศขุน) 2543 : 22) ดังจะเห็นได้จากพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งรัฐมคธทรงมีความคุ้นเคยกับพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่ก่อนที่จะตรัสรู้และเคยเสนอที่จะแบ่งพระราชสมบัติครึ่งหนึ่งแก่พระพุทธองค์ในตอนทีเสด็จออกผนวชใหม่ ๆ แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธ เพราะว่าเป้าหมายของพระองค์นั้นอยู่ที่การแสวงหาโมกขธรรม มิได้มีพระประสงค์จะมีอำนาจทางการเมือง พระเจ้าพิมพิสารทรงมีความเลื่อมใสและทูลขอพรว่า ถ้าหากว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้วก็ขอให้เสด็จมาโปรด พระพุทธองค์ก็ทรงรับปณิญา และหลังจากตรัสรู้ธรรมแล้วก็ได้เสด็จมาโปรดจนทำให้พระเจ้าพิมพิสารได้มีดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน พร้อมด้วยข้าราชการและประชาชนอีกจำนวนมาก และได้ถวายวัดเวฬุวันให้เป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา ทรงให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทรงรักษาอุโบสถศีลและบริหารราชการแผ่นดินควบคู่กันไปด้วย อีกทั้งพระพุทธองค์ทรงมีความสัมพันธ์กับพระเจ้าอชาตศัตรูในฐานะเป็นผู้ชี้แนวทาง และทรงได้รับความเคารพนับถือจากพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นอย่างมาก เมื่อทรงมีความทุกข์หรือประสบปัญหาที่ตัดสินใจไม่ได้ ก็จะมาเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยพระองค์เองบ้าง ส่งคนมาเฝ้าเพื่อทูลถามปัญหาบ้าง เช่น ในคราวที่ทรงต้องการจะยกกองทัพไปรบกับแคว้นวัชชี แต่ยังตัดสินใจไม่ได้ว่าจะยกไปดีหรือไม่ เพราะขณะนั้นแคว้นวัชชีกำลังเข้มแข็ง ก็ทรงส่งวัสสการพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อที่จะหยั่งดูว่าพระพุทธเจ้าจะตรัสว่าอย่างไรบ้าง พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสบอกอย่างไร เพียงแต่หันไปตรัสกับพระอานนท์ว่า เจ้าลิจฉวีทั้งหลายจะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีทางเสื่อมเลย หากเจ้าลิจฉวีทั้งหลายยังคงปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรมที่พระองค์เคยแสดงไว้อย่างมั่นคง คล้าย ๆ กับเป็นการตรัสเตือนมิให้ไปรบกัน เพราะถ้าขึ้นรบไปก็จะมีแต่การเสียทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูก็ไม่กล้ายกกองทัพไปจริง ๆ แต่ท้ายที่สุด แคว้นวัชชีก็ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของแคว้นมคธเพราะไม่ปฏิบัติตามหลักที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้คือเกิดแตกความสามัคคีกัน (ที.ม. 10/67-70/65-68)

พระพุทธเจ้านอกจากการที่ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองของแคว้นต่าง ๆ ในฐานะเป็นผู้แนะนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับรูปแบบการปกครองของรัฐนั้น ๆ แล้ว ยังปรากฏว่า พระองค์ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย คือ ในคราวที่เสด็จไประงับความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์แห่งรัฐสัทกะและรัฐโกถิยะ ซึ่งกำลังจะทำสงครามกันเนื่องจากการแย่งน้ำจากแม่น้ำโรหิณี ซึ่งแท้จริงแล้ว ทั้ง 2 รัฐต่างเป็นพระญาติของพระองค์นั่นเอง โดยพระองค์ตรัสถามกษัตริย์เหล่านั้นว่า

“น้ำมีราคาเท่าไร มหาบพิตร”

“มีราคาน้อย พระเจ้าข้า”

“กษัตริย์ทั้งหลายมีราคาเท่าไร”

“ขึ้นชื่อกษัตริย์ทั้งหลายหากำมิได้พระเจ้าข้า”

“ก็การที่ท่านทั้งหลายจะทำกษัตริย์ซึ่งหากำมิได้ให้ฉิบหายเพียงเพราะเรื่องน้ำมีประมานน้อย ควรแล้วหรือ”

บรรดากษัตริย์เหล่านั้นนิ่งเงียบ ลำดับนั้น พระศาสดาจึงตรัสเตือนพระญาติเหล่านั้นว่า”มหาบพิตร เพราะเหตุไร พวกท่านจึงกระทำการมาถึงปานนี้เมื่อเราไม่มีอยู่ ในวันนี้แม่น้ำคือโลหิต จักไหลนอง ท่านทั้งหลายทำการไม่สมควรแล้ว ท่านทั้งหลายเป็นผู้มีเวรด้วยเวร 5 อยู่ เราไม่มีเวรอยู่ ท่านทั้งหลายเป็นผู้มีความเดือดร้อนด้วยกิเลสอยู่ เราไม่มีความเดือดร้อนอยู่ ท่านทั้งหลายเป็นผู้มีความขวนขวายในอันแสวงหากามคุณอยู่ เราไม่มีความขวนขวายอยู่ (ขุ.ธ.อ. 6/183-186)

พระพุทธเจ้าไม่ทรงทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิด ทั้ง ๆ ที่ทรงทราบว่าสาเหตุของการขัดแย้งที่แท้จริงนั้นเป็นเรื่องของการยึดถือในเรื่องมานะทิฐิที่ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมให้ใครมาดูหมิ่นราชวงศ์แต่พระองค์ไม่ทรงยกประเด็นนี้ขึ้นมาตรัสถาม เพราะจะทำให้กษัตริย์เหล่านั้นเสียพระพักตร์ แต่พระองค์ทรงนำเอาความขัดแย้งนั้นมาเป็นอุปกรณ์ในการสอนธรรม ทรงให้บรรดากษัตริย์เหล่านั้นรู้ถึงผลเสียของการวิวาทบาดหมางโดยไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายผิด แต่ทรงตั้งคำถามที่จะให้กษัตริย์เหล่านั้นรู้ถึงผลเสียของการทะเลาะวิวาทด้วยตนเอง ทรงเตือนสติมากกว่าที่จะเป็นการตัดสินว่า ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายผิด

ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ที่พระพุทธองค์เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระองค์ทรงสร้างความสัมพันธ์กับพระราชาและผู้นำของรัฐต่าง ๆ โดยเป็นผู้ให้คำแนะนำพุทธวิธีด้านการเมือง ตอบปัญหาข้อข้องใจที่เสนาอำมาตย์ไม่สามารถให้คำปรึกษาได้ ขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้รับการอุปถัมภ์จากพระราชาและผู้นำรัฐนั้น ๆ ซึ่งทำให้คบหาคดี ชนทุกชั้น และประชาชนเอาใจใส่ตามไปด้วย ทำให้มีความคิดร่วมกัน มีทัศนคติใกล้เคียงเสมอกัน มีทิวฐิสามัญตาทั่วทั้งแคว้น เกิดความร่วมมือร่วมใจภายในรัฐในการสนับสนุนพระพุทธศาสนา เป็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่น

ระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับรากหญ้า นอกจากนี้ความสัมพันธ์เช่นนี้ยังแผ่ขยายไปถึงรัฐใกล้เคียงที่ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเหมือนกัน ทำให้รัฐใกล้เคียงเหล่านั้นมีทัศนคติใกล้เคียงกัน มีความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างรัฐในด้านต่าง ๆ ตามมา เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การค้า เกิดกิจกรรมความช่วยเหลือระหว่างกัน ทำให้ภายในรัฐมีความสงบสุข ปราศจากการทะเลาะเบาะแว้ง การรุกรานศึกสงครามแย่งชิงอาณาเขตระหว่างแว่นแคว้นใกล้เคียงก็มีน้อยลง ทำให้บ้านเมืองมีเสถียรภาพประชาชนไม่ตกอยู่ในสภาพเดือดร้อนทุกข์เข็ญจากภาวะสงคราม กษัตริย์และผู้ปกครองรัฐทั้งหลายเองก็ย่อมตระหนักเช่นกันว่า หากประชาชนในรัฐห่างไกลหลักศาสนา ขาดผู้อบรมศีลธรรม ประชาชนก็จะยิ่งขาดหลักจริยธรรม ขาดปัญญา ทำให้พระองค์ไม่อาจพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของรัฐให้เจริญขึ้นได้ จึงเห็นความสำคัญที่จะอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทำให้ประชาชนมีความสงบร่มเย็น ไม่เบียดเบียนกัน (มานพ นักการเรือน 2558)

ไตรสรณคมน์ เป็นสรณะสูงสุด เป็นดวงประทีปส่องทางให้ชีวิตของมวลมนุษยชาติ การที่ประชาชนในชาติมีความสามัคคี สร้างความเจริญมั่นคงแก่ประเทศชาติได้เพราะมีไตรสรณคมน์ที่อุบัติขึ้นมาในโลกเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สมจริงดังคำที่พระอรรคชาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า ศีล สมาธิ และปัญญามีอยู่ในสังคมาใด สังคมนั้นย่อมมีศีลธรรม ผู้คนรักษาถูระเบียบวินัย รู้จักเคารพศรัทธาของสังคมา ความจริงพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ประชาชนเคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะตลอดชีวิต แม้พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ ยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนา ให้สถิตสถาพรเป็นสรณะที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชนชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย (แก้ว ชิตตะขบ 2553, น.2)

พระสงฆ์ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ในอดีตกาลจนถึงปัจจุบันนี้ พระสงฆ์เป็นสถาบันหลักของชาติทำหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่กุลบุตรกุลธิดา นำพาพุทธศาสนิกชนปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตให้ร่มเย็นเป็นสุข พระสงฆ์เป็นผู้มืบทบาทสำคัญเพราะบุคคลากรของพระพุทธศาสนา (เสถียร พันธรัณย์ 2554, น.11) พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่การเคารพนับถือ บูชาสักการะต้อนรับด้วยอามิสบูชา ควรแก่การกราบไหว้ เป็นนายเหนือมนุษย์อันยอดเยี่ยมของโลก (ม.ม. (ไทย) 12/74/66) มีปณิธานในการเผยแผ่คำสอนและไม่เพียงแต่ให้การอบรมสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้นยังเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมจนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนเรื่องของพระสงฆ์กับการเมือง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงห้ามพระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ทรงสั่งสอนให้พระสงฆ์จาริกไปเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น

แต่ก็ปรากฏในพระวินัยส่วนที่เป็นอาทิพรหมจริยการศึกษา (ข้อปฏิบัติอันเป็นส่วนเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์) คือ สิล 227 ข้อ มีลักษณะที่พอจะเกี่ยวกับการเมืองดังนี้

1. ในปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 8 มีว่า ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี ในคราวที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ไปทำสงคราม ได้มีพระภิกษุพวกลัพพัคคีย์ได้ออกไปดูกองทัพ เผอิญว่าพระองค์ได้เห็นก่อนจึงได้ตัดเรียกคำว่า “พระคุณเจ้าพากันมาทำไมกัน...?” พระภิกษุพวกลัพพัคคีย์ตอบว่า “พวกอาตมาอยากคุมหาบพิตร” จึงมีรับสั่งว่า “การที่พระคุณเจ้ามาดูผู้ผลิตเพลินในการรบไม่มีประโยชน์ พระคุณเจ้าควรจะไปดูพระพุทธเจ้าถึงจะดี” เมื่อพวกเขาได้เห็นต่างก็พากันติเตียนว่า “พระสงฆ์มาดูกองทัพ พวกที่มาเป็นทหารเพราะต้องเลี้ยงชีพ ต้องมีหน้าที่ดูแลลูกๆ และเมียมีผู้มาถวาย มีชีวิตที่ค้ำอยู่แล้ว ไม่ควรมา” พระสงฆ์ได้ยินชาวบ้านพูดเช่นนั้น ก็พากันไปกราบทูลรายงานพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้บัญญัติอุยยุต สิกขาบทว่า “ภิกษुकองทัพที่ยกไปเพื่อจะรบกัน เป็นปาจิตติย” (วิ.มหา. 2/562-566/496-499)

2. ในปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 9 มีว่า ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี ในคราวที่พระเจ้าปเสนทิโกศลจะได้ไปทำสงคราม ได้มีพระภิกษุพวกลัพพัคคีย์ได้ออกไปดูกองทัพ หากมีภารกิจจำเป็นที่จะต้องเข้าไปร่วมในกองทัพ แต่อนุญาตให้อยู่ได้เพียง 3 วัน 3 คืนเท่านั้น แต่พระภิกษุลัพพัคคีย์ ออกไปอยู่มากกว่านั้น เมื่อพวกเขาได้เห็นต่างก็พากันติเตียน พระสงฆ์ได้ยินชาวบ้านพูดเช่นนั้น ก็พากันไปกราบทูลรายงานพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้บัญญัติเสนาवासสิกขาบทว่า “พี พักอยู่ในกองทัพเกิน 3 คืนเป็นปาจิตติย” (วิ.มหา. 2/567-570/500-501)

3. ในปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 10 มีว่า ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี ในคราวที่พระเจ้าปเสนทิโกศลจะได้ไปทำสงคราม ได้มีพระภิกษุลัพพัคคีย์รูปหนึ่งได้เข้าไปอยู่ในค่ายกองทัพ ตามกำหนดการที่อนุญาตให้อยู่ได้เพียง 3 วัน 3 คืน คั้น ในเวลาที่อยู่นั้นได้เข้าไปดูการสู้รบ การตรวจตราพลทหาร การจัดกระบวนทัพทหารหมู่ทหารที่จัดผลเรียบร้อยแล้ว การฝึกซ้อมการใช้อาวุธ เมื่อพวกเขาได้เห็นต่างก็พากันติเตียน พระสงฆ์ได้ยินชาวบ้านพูดเช่นนั้น ก็พากันไปกราบทูลรายงานพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้บัญญัติอุยโยธกสิกขาบทว่า “ภิกษुकการรบ การตรวจพล การจัดทัพและทัพที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว เป็นปาจิตติย” (วิ.มหา. 2/571-574/502-504) แต่ก็ทรงยกเว้นสำหรับบางกรณีจำเป็น เช่น มีญาติป่วยอยู่ในกองทัพ ก็ทรงอนุญาตให้เข้าไปกองทัพได้ แต่พักได้ไม่เกิน 3 คืน และระหว่าง 3 คืนนั้น ก็ทรงไม่ให้พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเตรียมกองทัพ (สุขพัฒน์ อนนจารย์ ม.ป.ป.)

พระวินัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า ไม่ทรงประสงค์จะให้พระภิกษุไปยุ่งเกี่ยวกับศึกสงครามที่เป็นเรื่องของบ้านเมือง หรือผู้ปกครองเมืองจะทำการต่อสู้ป้องกันดินแดนของตน หรือการขยายเขตพระราชอำนาจออกไปยังดินแดนต่างๆ หรือผู้ปกครองบ้านเมืองจะทำการต่อสู้ป้องกันดินแดนของตน หรือการขยายเขตพระราชอำนาจออกไปยังดินแดนต่างๆ ซึ่งประการดังกล่าวต้องมีการบรรณาพันกันตามปกติวิสัยของการทำสงคราม แต่ไม่ใช่ปกติวิสัยของสมณะที่จะไปร่วมยินดีกับการดังกล่าวด้วย

ความเกี่ยวข้องทางการเมืองที่เราต้องการศึกษาไม่ได้มีลักษณะของการไปดูกำลังพล การไปพักอยู่ในกองทัพ หรือการไปดูการซ้อมรบ แต่เรากำลังหมายถึงการแสดงออกความคิดเห็นทางการเมือง การออกไปร่วมชุมนุมของพระสงฆ์ การออกไปร่วมชุมนุมกับฆราวาส เพื่อเรียกร้องบางสิ่งบางอย่างจากรัฐ ซึ่งเมื่อตรวจสอบข้อห้ามในพระวินัยก็จะพบว่า ไม่มีข้อห้ามการแสดงออกทางการเมืองในลักษณะดังกล่าวข้างต้น (สุขวัฒน์ อนันจารย์ ม.ป.ป.)

ความกล่าวในเบื้องต้นนี้ พระวินัยห้ามการไปยุ่งเกี่ยวกับกองทัพ การทำศึกสงคราม แต่ไม่ได้ห้ามการแสดงออกทางการเมืองในลักษณะอื่นๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น หรือการชุมนุมสิ่งทีพระพุทธรเจ้าไม่ได้ห้ามไว้นี้ ก่อนจะปฏิบัติควรพิจารณาโดยใช้หลักพระธรรมวินัย

1. วัตถุประสงค์ในการบัญญัติวินัย 10 ประการ ซึ่งมีใจความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นนี้ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (วิ.มหา. 1/20/37) และในอีกสูตรหนึ่งอธิบายว่า สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควรและขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร แต่สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควรและขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร (วิ.มหา. 5/92/131)

2. หลักมหาปเทศ 4 ซึ่งมีใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องว่า การอ้างพุทธพจน์ การอ้างสงฆ์ การอ้างพระเถระจำนวนมาก และการอ้างพระเถระรูปหนึ่งขึ้นว่า คำพูดนี้ได้มาจากแหล่งดังกล่าวก็ไม่ควรยืนยันหรือปฏิเสธทันทีแต่ควรตรวจสอบกับพระธรรมและพระวินัยดูก่อนแล้วจึงเชื่อและปฏิบัติตามได้ (ที.ม. 10/113-116/144)

3. หลักตัดสินพระธรรมวินัย 8 ประการ ซึ่งมีใจความว่า ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ความหมดเครื่องผูกมัด ความไม่พ้อคุณกิเลส ความมกน้อย ความสันโดษ ความสงัด การประกอบความเพียร และความเลื่องง่าย ธรรมเหล่านั้นเป็นคำสอนของศาสดา (วิ.จู. 7/523/331)

ในส่วนของพระสงฆ์กับการเมืองไทย ได้ออกคำสั่งห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ 2538 ไว้ในหนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม 8 3 ตอนที่ 1 วันที่ 25 มกราคม 2538 ว่า (ชูชาติ สุทธิ 2555)

“...ข้อ 4 ห้ามพระภิกษุสามเณรเข้าไปในที่ชุมนุมหรือในบริเวณสภาเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใด หรือในที่ชุมนุมทางการเมือง ไม่ว่ากรณีใดๆ

ข้อ 5 ห้ามพระภิกษุสามเณรทำการใดๆอันเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือโดยตรง หรือโดยอ้อมแก่การหาเสียง เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาเทศบาลหรือสภาการเมืองอื่นใดแก่บุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ 6 ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมชุมนุมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ 7 ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมอภิปรายหรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองซึ่งจัดตั้งขึ้นทั้งในวัดและนอกวัด

ข้อ 8 ให้พระสังฆาธิการตั้งแต่ชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป ผู้มีอำนาจหน้าที่ในทางปกครองชี้แจงแนะนำผู้อยู่ในปกครองของตนให้ทราบคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ อย่าให้มีการฝ่าฝืนละเมิด

ข้อ 9 พระภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืนละเมิดคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ ให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน

ถ้าความผิดเกิดขึ้นนอกเขตสังกัด ให้เจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดเกิดขึ้นว่ากล่าวตักเตือนแล้วแจ้งให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการ

มหาเถรสมาคมได้แสดงผลของการห้ามพระภิกษุสามเณรที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองไว้ ซึ่ง ชูชาติ สุทธิ ได้แสดงทัศนะและสรุปไว้ ดังนี้

1. การเมืองเป็นหน้าที่ของฆราวาสผู้มีสิทธิ์ตามกฎหมายโดยเฉพาะ ไม่ใช่หน้าที่ของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่นอกเหนือการเมือง จึงไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง แม้ผู้ได้รับเลือกเป็น สภาผู้แทนราษฎรแล้ว หากบวชเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ก็ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรทันที

2. การที่พระภิกษุสามเณรเข้าไปเกี่ยวข้องหรือช่วยสนับสนุนการเลือกตั้งบุคคลใดๆ เพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาเทศบาล เป็นต้น ย่อมเป็นการประพฤติผิดวิสัยของสมณะ (ผู้สงบ) บรรพชิต (ผู้เว้นกิจกรรมมันเศร้าหมอง) นำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและหมู่คณะตลอดถึงพระศาสนา เป็นที่ติเตียนของสาธุชนทั้งในและนอกพระศาสนา เพราะสมณะและบรรพชิตสมควรวางตนเป็นกลาง ทำจิตใจให้กว้างขวาง ด้วยเมตตาทั่วไปแก่ชนทั้งปวง ผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยไม่เลือกหน้า

3. ในตำแหน่งที่มีผู้แข่งขันช่วงชิงกันมากคน พระภิกษุสามเณรเข้าช่วยให้ผู้ใดได้ย่อมเป็นที่พอใจของผู้นั้น แต่ผู้ไม่ได้ก็เป็นจำนวนมากกับพวกพ้องย่อมไม่พอใจ เสื่อมความเคารพนับถือความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และความดำรงอยู่ของพระศาสนาขึ้นอยู่กับความเคารพนับถือของ

ประชาชน พระภิกษุสามเณรจึงควรทำตนให้เป็นที่เคารพนับถือแก่ประชาชนทั่วไป ไม่ควรทำตนให้เป็นพวกเป็นฝ่ายของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะทำให้ชนทั้งหลายเห็นว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบียดเบียน คลายความนับถือและคติเตียนต่างๆ

4. แต่หากพระสงฆ์ท่านใดไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแล้ว ความมัวหมองของศีลของข้อวัตรปฏิบัติของท่านก็มักตามมาทันที จะเกิดการแบ่งกลุ่มของประชาชนจะเกิดการชิงดีชิงเด่นแก่งแย่งชิงกันและกัน ในที่สุดนำมาซึ่งการทำลายล้างผลาญกันก็อาจเป็นไปได้

ฉะนั้น พระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิปราศจากความขัดแย้งหรือการชิงดีชิงเด่นเหล่านี้ ท่านจึงต้องอยู่เหนือการเมืองไม่ให้ท่านมายุ่งเกี่ยวกับการเมือง พระพุทธเจ้าเองก็ทรงมีความสัมพันธ์กับนักการเมือง แต่พระองค์ทรงมีฐานะเหนือการเมือง มีความเป็นกลางทางการเมือง ส่งเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะการให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อให้การปกครองสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถอำนวยประโยชน์ให้กับประชาชนได้มากขึ้น (พระมหาธรรมวโร อริยธมโม 2542)

ทั้งนี้ ที่ผ่านมามีการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์นั้นทรงแบ่งออกเป็น 3 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาแรก พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง ระยะเวลาที่ 2 ทรงมอบอำนาจให้พระสาวกที่เป็นพระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์ปกครองดูแลตักเตือนศิษย์ของตนภายใต้พระธรรมวินัย โดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นประธาน และระยะสุดท้าย ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์ดูแลกันเอง ภายใต้พระธรรมวินัย โดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นประธาน

ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัย ดังปัจฉิมโอวาทว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไปแล้วพระธรรมและพระวินัยนั้นแหละจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (ที ม. (ไทย) 10/216/164) อำนาจการปกครองขึ้นอยู่กับคณะสงฆ์(หมู่สงฆ์) ซึ่งสอดคล้องกับภูมิธรรมร่วมกับคณะสงฆ์ ถ้าเป็นเขตเมืองต้องประกอบด้วยคณะสงฆ์อย่างน้อย 10 รูป ส่วนเขตชนบทต้องประกอบด้วยคณะสงฆ์อย่างน้อย 5 รูป ร่วมกันพิจารณาอนุญาตให้กุลบุตรเข้ามาเป็นสมาชิกของสงฆ์ และร่วมกันดูแลอบรมสั่งสอน โดยมีอุปัชฌาย์หรืออาจารย์เป็นหลักสำคัญ

พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ที่นี้เดิมที่ยังไม่ได้มีการรวบรวมจัดระบบไว้ให้เป็นหมวดหมู่เพียงมีพระอรหันต์ไม่กี่องค์ที่ท่องจำเป็นหลัก หากมิได้มีการทบทวนอาจจะทำให้เกิดการผิดพลาด คลาดเคลื่อนได้และทำให้มีการอธิบายความหมายของพระธรรมวินัย และส่งผลถึงความเห็นและการปฏิบัติที่ผิดและอาจทำให้พระธรรมวินัยเสื่อมสูญไปในที่สุด

การปกครองคณะสงฆ์หลังพุทธกาลได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นรูปแบบในการปกครองตามพุทธประสงค์ที่ได้วางเดิม ภายหลังมีพระสงฆ์บางกลุ่มบางรูปได้พยายามประพฤติปฏิบัติตนให้ผิดเพี้ยนไปจากพระธรรมวินัย

คณะสงฆ์ส่วนมากซึ่งเป็นผู้เคร่งครัดในพระธรรมวินัยได้มีความเห็นร่วมกัน การทบทวนและจัดระบบของพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่เพื่อป้องกันความเห็นผิด การปฏิบัติตนและความมั่นคงแห่งพุทธศาสนาในอนาคต จึงได้จัดทำสังคายนาเพื่อรักษาพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่ต่อไป (พระโสภณวราภรณ์ และ อำพร มณีเนียม 2554, น. 56)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์แห่งสังคมสงฆ์ในแต่ละพื้นที่โดยส่วนมากไม่มีความแตกต่างจากครั้งพุทธกาลเท่าไรนัก อย่างกรณีบริบททางสังคมไทยโดยพื้นฐานมีสถาบันสงฆ์ เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จะเห็นได้ชัดในสังคมชนบทนั้น บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติและการดำรงชีพตลอดถึงความศรัทธานั้นมีมาก การจะเริ่มคิดและทำสิ่งใดประชาชนในชุมชนในหมู่บ้าน จะมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่วัด วัดจะกลายเป็นจุดศูนย์กลางของการพบปะ สนทนา ปรีกษาหารือกัน ฉะนั้น อิทธิพลทางด้านความคิดในการชี้แนะของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนจึงมีมาก อาจเรียกได้ว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ศูนย์กลางพัฒนาชุมชน ฯลฯ ส่วนเรื่องของพระสงฆ์ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น จำเป็นต้องใช้ วิจารณ์ญาณในการพิจารณาไตร่ตรองก่อนวิพากษ์วิจารณ์ เพราะบางครั้งที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การเรียกร้อง สิทธิหน้าที่อันพึงจะได้รับการอุปถัมภ์ทางศาสนาจากภาครัฐก็เป็นได้ แต่กรณีอีกหลายประเทศที่เข้าไปมีบทบาททางการเมือง เช่น ประเทศศรีลังกา สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ กัมพูชา และลาว เป็นต้น มีลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ตามบริบทของแต่ละประเทศ พระสงฆ์บางประเทศอาจกระทำเกินบทบาทหน้าที่ซึ่งผิดไปจากพระธรรมวินัย

ในส่วนของพุทธศาสนาในประเทศไทยเรานั้น จะพบได้ว่าการเมืองกับพระสงฆ์ไทยนั้นต่างมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวข้องมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเพราะสถาบันการปกครองของไทย โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงให้การสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์มาโดยตลอด ไม่เพียงแต่เท่านั้น พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ยังได้ทรงยึดถือเอาพุทธธรรมมาเป็นหลักในการปกครองอีกด้วย ซึ่งเราจะเห็นได้จากในสมัยสุโขทัย เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ ได้มีการวางรากฐานพุทธธรรมให้เป็นรากฐานที่มั่นคง ทรงอาราธนาพระมหาเถระสังฆราช ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกาที่มาเผยแผ่อยู่ที่นครศรีธรรมราชมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย มีการส่งเสริมการเรียนพระไตรปิฎก เมื่อพระยาลิไทขึ้นครองราชย์ ก็ได้มีการพัฒนาพุทธธรรมตามบริบทของสังคมไทยให้เป็นแบบ “สามประสาน” คือ 1) การสร้างระบบความรู้ ที่เน้นเรื่องราวของการดำเนินชีวิตตามหลักกฎแห่งกรรมและไตรภูมิ เพื่อให้บุคคลมีแรงกระตุ้นในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นจนพ้นทุกข์ในวัฏสงสาร มุ่งเน้นให้คนเคารพในพระรัตนตรัย เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ระบบค่านิยมพฤติกรรมบุญ ที่เน้นการมีสัมมาทิฐิ ทานศีล ความกตัญญู

การเชื่อฟังผู้ใหญ่ การมุ่งให้เห็นความสำคัญของการทำนุบำรุงกิจการของพระพุทธศาสนา 3) ระบบคติความเชื่อและวิถีปฏิบัติของประชาชนทั่วไปในเรื่องนรกสวรรค์และการทำดีทำชั่ว (สุภาพรรณ ณ บางช้าง 2535)

ความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าว เส้นทางตามแนวพุทธศาสนา พระสงฆ์ ถือเป็นหมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองในมุมมองของสาธารณชนถือเป็นเรื่องไม่สมควรอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงคงเหลือบทบาทหรือพันธกิจอยู่เพียง 2 บ และ 2 ส คือ บ = บิณฑบาต บ = บังสุกุล และ ส = สังฆทาน และ ส = สวดมนต์ ซึ่งเป็นเรื่องกิจวัตรและกิจกรรมทางพิธีกรรม โดยไม่ได้ใส่ใจต่อทุกขสังข์ของสังคมรอบด้าน หน้าที่ของพระสงฆ์ มีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่พระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอณัตินเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่าประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักการของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด จึงถือได้ว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหลักข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมดของพระสงฆ์ (ชูชาติ สุทธิ 2555, น. 12-13)

แต่ในสังคมปัจจุบันพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนมากขึ้น ทำให้มหาเถรสมาคมกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการ 6 ด้านด้วยกัน ซึ่งด้านที่เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับประชาชน คือ ด้านสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

1. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันภัยยาเสพติด เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น

2. การช่วยเหลือสถานที่ที่เป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า เป็นต้น

3. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพอุทกภัย หรือช่วยคนชรา หรือคนพิการ การสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็น การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ 5-9 คนเป็น กรรมการสำหรับผู้ควบคุม และส่งเสริม มีคณะกรรมการอำนวยการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด

ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง (พระธรรมปริยัติโสภณ วรวิทย์ คงคปญฺโญ 2548, น. 35-36)

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลา ยาวนานนับตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบันสถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งมีศาสนทายาทคือพระภิกษุสงฆ์เป็น ตัวแทนทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็ดำรงอยู่ ในฐานะผู้นำชาวพุทธในสังคมทำให้พระสงฆ์และวัดมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนเพราะวัดและ พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจศีลธรรมและพฤติกรรมต่างๆ แนะนำสั่งสอนให้ประชาชน ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) 2538, น. 57)

พุทธศาสนาในประเทศไทย เราสามารถจะพบได้ว่าการเมืองกับพระสงฆ์ไทยนั้นต่าง มีความสัมพันธ์กันเกี่ยวข้องมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเพราะสถาบันการปกครองของไทยโดยเฉพาะสถาบัน พระมหากษัตริย์ทรงให้การสนับสนุน กิจการคณะสงฆ์มาโดยตลอด ไม่เพียงแต่ เท่านั้น พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ยังได้ทรงยึดถือเอาพุทธธรรมมาเป็นหลักในการปกครองอีกด้วย ซึ่งเรา จะเห็นได้จากในสมัยสุโขทัย เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ ได้มีการวางรากฐานพุทธธรรม ให้เป็นรากฐานที่มั่นคง ทรงอาราธนาพระมหาเถระสังฆราช ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกาที่มาเผยแผ่อยู่ที่ นครศรีธรรมราช มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย มีการส่งเสริมการเรียนพระไตรปิฎก เมื่อพระยาไทยขึ้นครองราชย์ ก็ได้มีการพัฒนาพุทธธรรมตามบริบทของสังคมไทยให้เป็นแบบ “สาม ประสาน” คือ 1) การสร้างระบบความรู้ ที่เน้นเรื่องราวของการดำเนินชีวิตตามหลักกฎแห่งกรรมและ ไตรภูมิ เพื่อให้บุคคลมีแรงกระตุ้นในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นจนพ้นทุกข์ในวัฏสงสาร มุ่งเน้นให้คน เคารพในพระรัตนตรัย เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ระบบ ค่านิยมพฤติกรรมบุญ ที่เน้นการมีสัมมาทิฐิ ทานศีล ความกตัญญูการเชื่อฟังผู้ใหญ่ การมุ่งให้เห็น ความสำคัญของการทำนุบำรุงกิจการของพระพุทธศาสนา 3) ระบบคติความเชื่อและวิถีปฏิบัติของ ประชาชนทั่วไปในเรื่องนรกสวรรค์และการทำดีทำชั่ว (สุภาพรรณ ณ บางช้าง 2535)

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับสถาบันสงฆ์ จะเห็นได้ว่าสถาบันสงฆ์เป็นที่ ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนไว้ให้มั่นคง ยามเกิดศึกสงครามขึ้นมาพระสงฆ์ก็มีบทบาทในการ รวบรวมกำลังพลปลุกขวัญกำลังใจ ให้บรรดานักรบไทยออกศึกสงคราม โดยไม่หวั่นเกรงต่ออริ ศัตรู โดยในยุคปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์กับการเมือง มิใช่เป็นเรื่องแปลกหากได้ศึกษาประวัติ พระพุทธศาสนาในเมืองไทยแล้วจะทำให้เข้าใจอย่างชัดเจนและต้องเห็นว่า เมื่อสังคมหาข้อยุติอะไร ไม่ได้ มักจะให้พระเถระออกมาพูดออกมาเตือนและออกมาปรามตามเหตุผลโดยไม่มีอคติ ผู้บริหาร ฟังแล้วนำไปไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผล จากกรณีห้ามพระพูดถึงการเมืองผ่านสื่อโทรทัศน์แต่สิ่งที่

นำคิดคือ สิ่งที่คนทั่วไปต้องการจากพระสงฆ์คือ หลักธรรมคำเตือน ข้อคิดให้แก่ประชาชนส่วนรวม หรือประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว พวกพ้องและวงศาคณาญาติ การดั่งการเมืองเข้ามาหาธรรมไม่ใช่เรื่องเลวร้าย แต่การเมืองที่ออกจากธรรมยิ่งเป็นสิ่งที่เลวร้ายต่อประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันมีงานวิจัยและบทวิเคราะห์มากมายเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองไทย ดังนี้ (วิมลรักษ์ ศานติธรรม 2557, น. 10-11)

พระมหาพรหม ฐมฺมหาโส (2557) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า (2556 – 2576) โดยผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะศึกษาถึงบริบทของพระสงฆ์กับการเมืองในประเทศต่าง ๆ คือ ศรีลังกา เมียนมาร์ กัมพูชา ในฐานะที่ประเทศทั้งสามนับถือพุทธศาสนาเถรวาท และมีรูปแบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยมีข้อสังเกตว่า พระสงฆ์ในต่างประเทศ เช่น ศรีลังกา นั้นได้ พัฒนาสถานะของตนเองจากพระสงฆ์ที่เคยสัมพันธ์กับการเมืองไปสู่การเป็นพระนักการเมือง (Political Monks) ซึ่งการดำเนินบทบาทในลักษณะนี้ ถือว่าเป็นการพัฒนาบทบาทของตนเองกับการเมืองเกินขอบเขตที่ปรากฏในพระธรรมวินัย โดยตีความธรรมวินัยให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและการเมือง การที่พระสงฆ์บางรูปเป็นผู้นำในการกระตุ้นกลุ่มคนให้จับอาวุธเพื่อฆ่ากลุ่มคนที่รุกรานทางการเมืองและมีความเชื่อที่แตกต่างนั้น ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในประเทศศรีลังกา และเมียนมาร์เท่านั้น หากแต่ปรากฏการณ์นี้ได้เคยเกิดขึ้นในประเทศไทยเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากพระเจ้าฝางซึ่งตั้งก๊กของพระขึ้นมา แล้วนำชาวบ้านฆ่ากลุ่มคนที่พยายามจะแย่งชิงพื้นที่การปกครองเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ในประเทศต่าง ๆ หากจำเป็นต้องเลือกแล้วกลุ่มพระสงฆ์เหล่านั้น จะคำนึงถึงความอยู่รอดของสังคม การเมือง และชาติพันธุ์ โดยนำหลักธรรมที่ปรากฏในศาสนามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการตีความเพื่อรองรับอุดมการณ์และความอยู่รอด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการบิดเบือน เพื่อความอยู่รอด จะเห็นได้ว่า ประสพการณ์การต่อสู้ของพระสงฆ์นั้น หลักการศาสนาจะเป็นทางเลือกที่จะปฏิบัติมากกว่าเป็นทางยืนหยัดบนฐานของธรรม ทั้งนี้ตัวแปรคือ “ความอยู่รอด” ของสังคม ศาสนา การเมือง และชาติพันธุ์

ในขณะที่บทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ได้สะท้อนบทบาทที่สัมพันธ์กับการเมืองในหลายมิติ คือ 1) บทบาทในการเป็นที่ปรึกษา 2) บทบาทในการสนับสนุนกระบวนการสร้างสันติภาพ 3) บทบาทในการชี้แนะและชี้นำผู้นำทางการเมือง 4) บทบาทในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง 5) บทบาทในการสนองตอบต่อนโยบายแห่งรัฐ 6) บทบาทในการคือแห่งต่ออำนาจรัฐ 7) บทบาทในการประท้วงรัฐเพื่อเรียกร้อง 8) บทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง 9) บทบาทในการลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ (2552) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปฏิรูปประเทศไทย : พระสงฆ์กับการถูกรอนสิทธิทางการเมือง เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวของพระสงฆ์ไทยกับสิทธิทางกฎหมายในประเด็นต่าง ๆ เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตรประจำตัวประชาชน และสิทธิในการได้รับหนังสือเดินทางตามขั้นตอนปกติ โดยการตีความทั้งเชิงกฎหมายและพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้ง ในที่นี้จะชี้ให้เห็นถึงความลักลั่นของการตีความสิทธิและหน้าที่แห่งคณะสงฆ์ไทยที่ขัดแย้งกันเอง ระหว่างกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงคมนาคม และกระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งยังได้มีการเปรียบเทียบกับสิทธิทางกฎหมายของคณะสงฆ์ในประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทอีกด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถูกยกเลิกโดย "คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข" ที่กระทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 รัฐบาลแต่งตั้งของ พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้ให้สัตยาบันประชาคมโลกในการประชุมเอเปค (APEC) เมื่อวันที่ 18-19 พฤศจิกายน 2549 ที่เวียดนามว่า ไทยจะจัดให้มีการเลือกตั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2550 ถ้าคำมั่นสัตยาบันนี้เป็นจริง ก็จะต้องมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

ผู้ทำการศึกษาได้วิเคราะห์ไว้ว่า เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ควรจะมีโครงสร้างคล้ายกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยแก้ไขจุดอ่อนในประเด็นการซื้อสิทธิขายเสียง และประเด็นการแทรกแซงองค์กรอิสระจากรัฐ ในส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนานั้น ควรจะระบุให้ชัดเจนว่า "พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ" อันสะท้อนข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย (ศรีลังกา เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา ซึ่งเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ล้วนแล้วแต่ปกป้องพระพุทธศาสนาโดยระบุข้อความดังกล่าวในรัฐธรรมนูญของตนทั้งสิ้น) (วิมลรักษ์ สานติธรรม 2557, น. 13)

อย่างไรก็ตาม หลังจากการเมืองไทยมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา เรื่องพระสงฆ์กับการเมืองไทย จะเป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อพระสงฆ์ออกมาเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างชัดเจนในหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง การร่วมปราศรัยทางการเมือง จนกระทั่งเป็นแกนนำมีอบชุมนุมประท้วง ขับไล่รัฐบาล จนสื่อสารมวลชนต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญมาสัมภาษณ์ออกรายการ โทรทัศน์เพื่อจะหาข้อยุติว่า พระสงฆ์ควรจะมาเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่ แต่ก็ยังไม่เป็นข้อยุติ เนื่องจากพระสงฆ์เองมีทั้งกลุ่มที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดง และที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลือง ทำให้พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายต่างก็มาให้เหตุผลสนับสนุนความถูกต้องชอบธรรมของฝ่ายตนเอง เมื่อพิจารณาถึงหลักพระธรรมวินัยก็ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าห้าม

พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แม้ว่าจะมีคำสั่งของมหาเถรสมาคมเรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรยุ่งเกี่ยวกับการเมืองก็ตาม แต่ไม่สามารถที่จะหยุดยั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ได้ (ไกรฤกษ์ ศีลาคม 2558, น. 135)

หากศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองจากประวัติศาสตร์ ใน พ.ศ.2135 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับสมเด็จพระเอกาทศรถทรงทวยหาญหัตถิ มีชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชาและนางจาชะโร แห่งกรุง หงสาวดี ภายหลังจากชัยชนะในครั้งนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้โปรดให้ลูกขุนปรึกษาโทษข้าราชการชั้นแม่ทัพนายกองมีโทษถึงประหารชีวิตหลายคน หากแต่วันตัดสินพิพากษาให้ลงโทษนั้นเป็นเวลาใกล้กับวันพระ จึงโปรดให้เอาตัวข้าราชการเหล่านั้นไปจองจำไว้ก่อน เมื่อพ้นวันพระไปแล้วจึงให้นำตัวไปประหารชีวิตตามคา ลูกขุนพิพากษาโทษ ในคราวนั้นมีพระมหาเถรจารย์รูปหนึ่งผู้มีปรีชาสามารถ แดกฉานในพระพุทธวจนะ มีวาตะหลักแหลม ได้พาพระราชาคณะ 25 รูปเข้าไปเฝ้าถวายพระพรถามข่าวสงคราม และด้วยวาตะหลักแหลมของท่าน ได้ช่วยให้บรรดาข้าราชการซึ่งถูกตัดสินประหารชีวิตแล้ว ให้รอดพ้นจากพระราชอาญาโทษได้ พระมหาเถรจารย์รูปนี้คือ สมเด็จพระพนรัต วัดป่าแก้ว อีกทั้งพระอาจารย์ธรรมโชติ ตามประวัติเดิม พานักอาศัยอยู่ ณ วัดเขานางบวช ต่อมาชาวบ้านบางระจันได้อาราธนาไปพำนักอยู่ ณ วัดโพธิ์เก้าต้น จังหวัดสิงห์บุรี ด้วยเหตุที่พระอาจารย์ธรรมโชติมีวิทยาอาคมสูง และได้ลงวิทยาอาคมกับผ้าประเจียด ตะกรุดพิสมร แจกจ่ายให้กับนักรบค่ายบางระจัน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระนิพนธ์ในหนังสือ ไทยรบเมียนมาร์ว่า พระอาจารย์ธรรมโชตินั้นได้หายสาบสูญไปหรือจะมรณภาพในเวลาเสียค่ายแก่เมียนมาร์ หรือหนีรอดไปได้หาปรากฏไม่ แต่ตามความเชื่อและตำนานท้องถิ่นของชาวจังหวัดสุพรรณบุรีเล่าสืบต่อกันมาว่า เมื่อค่ายบางระจันมีทีท่าว่าจะแตก ลูกศิษย์ใกล้ชิดพระอาจารย์ธรรมโชติก็ได้นิมนต์ท่านหลบหนีออกจากค่าย โดยที่ท่านไม่ได้เต็มใจ เพราะคิดจะอยู่สู้ด้วยกัน ตายด้วยกัน แต่สุดท้ายท่านก็ขัดศรัทธาจึงนิมนต์ของชาวบ้านที่รัก หวงแหน และเชิดชูท่านเสียมิได้ ว่าผ้าเหลืองไม่เหมาะที่จะมาจมกองเลือดจมพื้นพสุธาให้คนต่ำช้าสามานเยียงเมียนมาร์เข้าศึกได้ย่ำยี

แม้กระทั่ง ช่วง พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้สนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ (Kirsch, 1978, p. 63) จนมีวาทกรรมจากคาสอนของพระสงฆ์ว่า ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป การทำงานของพระสงฆ์ในช่วงนี้ไม่เป็นไปตามธรรมชาติแต่เป็นไปแบบก้าวกระโดดตามกระแสความนิยม โดยมีหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอ็นจีโอเข้าร่วมสนับสนุน

การประชุมของพระสงฆ์ไทยในการเรียกร้องให้บรรจุกว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา แต่ก็ยังไม่เป็นผลสำเร็จในปัจจุบัน

พระสงฆ์ซึ่งเป็นคณะศิษย์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ร่วมกันชุมนุมประท้วงในกรณีที่รัฐบาล โดยนายวิญญู เครืองาม ได้มีการเซ็นคำสั่งแต่งตั้งให้สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเส โณ) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เพราะเป็นเสมือนหนึ่งว่า ตั้งสมเด็จพระสังฆราชซ้อนกัน 2 พระองค์ และอีกทั้งการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชอาณา โดยเฉพาะ ไม่ใช่อาณาจักรรัฐบาล จนเป็นเหตุให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่คือ การแต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่มีสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเส โณ) เป็นประธานคณะเหมือนเดิม แต่ก็ช่วยให้ระงับความขัดแย้งลงได้ เพราะเป็นการบริหารคณะสงฆ์โดยคณะพระมหาคณะ ไม่ใช่ผู้ใดผู้หนึ่งที่มีอำนาจแทนสมเด็จพระสังฆราช

เหตุการณ์ การชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) โดยมีพระสงฆ์เข้าร่วมการชุมนุมทั้งในรูปแบบผู้ร่วมชุมนุมปกติและเป็นแกนนำปราศรัย หรือ การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองทางสถานีวิทยุ และสถานีโทรทัศน์ต่างๆ อาทิ กลุ่มสมณะโพธิรักษ์ พระมหาโชวี ทัศนियो ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

กรณีของ พระมหาโชวี ทัศนियो ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนคนเสื้อแดงอย่างชัดเจน ได้แสดงความคิดเห็นผ่านทางสถานีโทรทัศน์เอเชียอแพคทว่า พระสงฆ์ทำไมจึงไม่มีสิทธิ์เลือกตั้ง หากอ้างว่าพระไม่เกี่ยวกับเมือง ทำไมเวลาเกณฑ์ทหารก็จึงให้พระภิกษุสามเณรไปร่วมเกณฑ์ทหาร ด้วยทั้งที่เป็นเรื่องบ้านเมือง นอกจากนี้ท่านยังชูประเด็นอีกว่า พระสงฆ์นอกจากจะควรมีสิทธิ์เลือกตั้งแล้ว ยังควรที่จะมีสิทธิ์สมัครเป็นสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญได้อีกด้วย (พอจะเทียบเคียงได้กับกรณี พระไพศาล วิสาโล ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการปฏิรูปประเทศในรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ)

อีกทั้ง พระสุวิทย์ ธีรธมฺโม หรือที่รู้จักในนามว่า หลวงปู่พุทธะอิสระ เป็นเจ้าอาวาสวัดอ้อน้อย อาเภอแก่งแสน จังหวัดนครปฐม ร่วมกับ กบปส. ในการชุมนุมขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในวิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2556 – 2557 และศาลอาญานุมัติหมายจับแกนนำ กบปส. รวม 43 คน ผู้ต้องหาคดีกบฏ และความผิดอื่น รวม 8 ข้อหา

ในวงการคณะสงฆ์มีระเบียบการปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งตราโดยรัฐสภา หรือ ฝ่ายนิติบัญญัติ กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชจะต้องได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์ และให้มีการปกครองเป็นลำดับชั้นไปตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะหน เป็นต้น โดยมีสมณศักดิ์เป็นสิ่งที่กำหนด

ตั้งแต่พระครูชั้นต่างๆ พระราชาคณะชั้นสามัญ พระราชาคณะชั้นราช พระราชาคณะชั้นเทพ พระราชาคณะชั้นธรรม ชั้นรองสมเด็จพระสังฆราช ชั้นสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งในทุกตำแหน่งนั้นถือได้ว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ปฏิบัติหน้าที่ปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และได้รับนิยัด หรือ เงินเดือนจากทางราชการ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวว่า ศาสนาเกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่แล้วโดยนัยยะดังกล่าว (วิมลรักษ์ สานติธรรม 2557, น. 136-141)

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังระบุในมาตราที่ 100 (1) ว่า

ภิกษุ สามเณร นักพรต และนักบวช เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง และใน

มาตราที่ 102 ระบุว่า ภิกษุ สามเณร นักพรต และนักบวช เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิ

สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(ราชกิจจานุเบกษา, 34 - 35)

กล่าวโดยสรุป พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะที่เป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่ของทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมโดยส่วนรวม ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และความต่อเนื่องของสังคม พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์บูรณาการของสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอด ปลูกฝัง วัฒนธรรม และจริยธรรมทางสังคมก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม และความรู้สึกเป็นชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม แต่การที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในทางการเมือง การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองของพระพุทธรูปเจ้าทรงเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นครู เข้าไปช่วยขจัดทุกข์ ทรงเป็นกลางทางการเมืองหรืออยู่เหนือการเมือง ดังนั้น พระองค์จึงสามารถประกาศศาสนาไปได้ทุกแคว้น ไม่เลือกแคว้นนั้น ๆ จะมีการปกครองในรูปแบบใด พระพุทธรูปเจ้าทรงสอนธรรมะให้เหมาะสมกับรูปแบบการปกครองของรัฐ โดยไม่ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการปกครองภายในของรัฐแต่อย่างใด

ในส่วนของพุทธศาสนาในประเทศไทยเรานั้น จะพบได้ว่าการเมืองกับพระสงฆ์ไทยนั้นต่างมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวข้องมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเพราะสถาบันการปกครองของไทยโดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงให้การสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์มาโดยตลอด ไม่เพียงแต่เท่านั้นพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ยังได้ทรงยึดถือเอาพุทธธรรมมาเป็นหลักในการปกครองอีกด้วย

แต่ประวัติศาสตร์ ดังที่ ใน พ.ศ.2135 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับสมเด็จพระเอกาทศรถทรงทวยุทธหัตถิมิชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชและนางจาชะโร แห่งกรุงหงสาวดี

ภายหลังชัยชนะในครั้งนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้โปรดให้ลูกขุนปรึกษาโทษข้าราชการชั้นแม่ทัพนายกองมีโทษถึงประหารชีวิตหลายคน หากแต่วันตัดสินพิพากษาให้ลงโทษนั้นเป็นเวลาใกล้กับวันพระ จึงโปรดให้เอาตัวข้าราชการเหล่านั้นไปจองจำไว้ก่อน เมื่อพ้นวันพระไปแล้วจึงให้นำตัวไปประหารชีวิตตามศาลูกขุนพิพากษาโทษ ในครานั้นมีพระมหาเถรจารย์รูปหนึ่งผู้มีปรีชาสามารถแตกฉานในพระพุทธวจนะ มีวาทีหลักแหลม ได้พาพระราชกณะ 25 รูปเข้าไปเฝ้าถวายพระพรตามข่าวสงคราม และด้วยวาทีหลักแหลมของท่าน ได้ช่วยให้บรรดาข้าราชการซึ่งถูกตัดสินประหารชีวิตแล้ว ให้รอดพ้นจากพระราชอาญาโทษได้ พระมหาเถรจารย์รูปนี้คือ สมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว

หรือแม่กระทั่ง พระสุวิทย์ ธีรธมฺโม หรือที่รู้จักในนามว่า หลวงปู่พุทธะอิสระ เป็นเจ้าอาวาสวัดอ้อน้อย อำเภอตากวางแสน จังหวัดนครปฐม ร่วมกับ กปปส. ในการชุมนุมขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในวิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2556 – 2557 และศาลอาญานุมัติหมายจับแกนนำ กปปส. รวม 43 คน ผู้ต้องหาคดีกบฏ และความผิดอื่น รวม 8 ข้อหา

จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่พระสงฆ์มีส่วนในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง แต่พฤติกรรมแห่งการปฏิบัติของพระสงฆ์นั้นจะเป็นการเสริมสร้างไปในเชิงบวกหรือเชิงลบนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการและเป้าหมายของการกระทำ แต่ถ้าเรายึดถือในพระธรรมวินัยแล้วนั้น พระสงฆ์ก็ถือได้ว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์สามารถทำได้ แต่อยู่ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย คือ ไม่สร้างความแตกแยก ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง เป็นการกระทำที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป และที่สำคัญพระสงฆ์ควรเป็นผู้น้อมนำหลักธรรมคำสอนมาสู่การพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ให้เกิดสันติภาพ เพื่อให้สัตว์โลกอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ในอดีตข้อกล่าวอ้างที่ว่าหลักการในพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่แท้ที่สำคัญของแนวความคิดทางการเมืองและอำนาจของผู้ปกครองที่ผู้ปกครองยึดเป็นแนวทางการบริหารประเทศ ได้รับการยอมรับจากผู้อยู่ใต้การปกครองอย่างปราศจากข้อโต้แย้ง

ภาพที่ 4.5 พระสงฆ์ที่นำประชุมพูดคุยเรื่องการเมืองที่วัดหรือองค์กรพุทธศาสนา

ที่มา : <https://www.bbc.com/thai/thailand-46901485>

5.15 บทสรุป

ประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมไทยได้รับอิทธิพลหลักจากวัฒนธรรมอินเดีย จีน ขอม ตลอดจนวิญญูณานิยม ศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู วัฒนธรรมชาติของไทยเป็นการสร้างสรรค์ใหม่ มีอายุได้เพียงประมาณหนึ่งร้อยปี สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หลวงพิบูลสงครามสนับสนุนการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยกลางเป็นวัฒนธรรมแห่งชาตินิยมและยังให้มีชนกลุ่มน้อยแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของตน วัฒนธรรมพลเมืองของไทยปัจจุบันนิยามว่าประเทศไทยเป็นดินแดนของคนไทยกลาง มีศาสนาเดียวคือ พุทธนิกายเถรวาท และปกครองโดยราชวงศ์จักรี

คนไทยเน้นและให้คุณค่ารูปแบบมารยาทภายนอกอย่างยิ่งเพื่อรักษาความสัมพันธ์สังคมไทยเป็นสังคมไม่เผชิญหน้าที่เล็งการวิจารณ์ในที่สาธารณะ การเสียหน้าเป็นความเสื่อมเสียแก่คนไทย จึงมุ่งประนีประนอมในสถานการณ์ลำบาก การไหว้เป็นแบบการทักทายและแสดงความเคารพของผู้น้อยต่อผู้ใหญ่ตามประเพณีและมีแบบพิธีเข้มงวด คนไทยเคารพความสัมพันธ์แบบมีลำดับชั้น เมื่อคนไทยพบคนแปลกหน้าจะพยายามจัดให้อยู่ในลำดับชั้นทันทีเพื่อให้ทราบว่าการปฏิบัติด้วยอย่างไร มักโดยถามเรื่องที่วัฒนธรรมอื่นมองว่าเป็นคำถามส่วนตัวอย่างยิ่ง สถานภาพมี

เสื้อผ้า ลักษณะปรากฏทั่วไป อายุ อาชีพ การศึกษา นามสกุลและความเชื่อมโยงทางสังคมเป็นตัวกำหนด

ส่วนในมิติทางด้านพุทธศาสนากับการเมืองโดยเฉพาะประเด็นด้านพระสงฆ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบันกับความดีที่เคยสร้างความงามที่เคยทำควบคู่กับการพัฒนาสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทั้งด้าน บทบาทในการเป็นที่ปรึกษา บทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทในการเป็นทูตสันติภาพ บทบาทในการเชื่อมสมานความขัดแย้ง บทบาทในการชี้แนะและชี้้นำ บทบาทในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง บทบาทในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ บทบาทในการคือแพ่งต่ออำนาจรัฐ บทบาทในการประท้วงผู้ปกครอง บทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง บทบาทในการลงสมัครรับการเลือกตั้ง บทบาทในการเป็นนักการเมือง แต่มีมิติใหม่ทางสังคมการพัฒนาภายใต้ยุค โลกาภิวัตน์ (Globalization) การเปิดเสรีในการนับถือศาสนาที่หลากหลาย การเรียกร้องของพระสงฆ์สู่ข้อกำหนดวิถีปฏิบัติตามประเพณี เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย

บทที่ 5

วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ทั้งนี้จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยพบว่าในพื้นที่ที่การวิจัยทั้ง 4 ประเทศ พระสงฆ์ต่างมีกำลังพุทธศาสนาช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ร่วมกับองค์กรมนุษยธรรมต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดสันติภาพ ความเจริญรุ่งเรือง ความเข้าใจซึ่งกันและกันในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมสังสารวัฏเดียวกัน ทั้งนี้การนำเสนอเรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอเรื่องราวต่าง ๆ โดยอาศัยบริบทเชิงพื้นที่ในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ เนื่องด้วยพระพุทธรูปศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า 7 ประเทศ ใน 4 ประเทศในการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย มีดังต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย มีความเหมือนความต่างกัน และเป็นที่น่าสนใจว่าแต่ละประเทศมีรูปแบบมีความเหมือนและแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น แนวคิดพื้นฐาน บริบทของพื้นที่ กฎหมายของของประเทศ รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ จุดเด่นทางการเมือง ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นรูปธรรม ผลกระทบทางการเมือง รูปแบบการแสดงออก และมุมมองพระสงฆ์ สถาบันทางการเมือง ทางสังคม โดยอาศัยหลักสิทธิมนุษยชน มีรูปแบบการเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

1. บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา

1.1 หลักพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐาน ตามบริบทของของพื้นที่ประเทศกัมพูชา

สำหรับประเทศกัมพูชา ประเทศกัมพูชา (Cambodia) เป็นประเทศตั้งอยู่ในส่วนใต้ของคาบสมุทรอินโดจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ 181,035 ตารางกิโลเมตร มีพรมแดนทิศตะวันตกติดต่อกับประเทศไทย ทิศเหนือติดกับประเทศไทยและลาว ทิศตะวันออกและทิศใต้ติดกับเวียดนาม และทิศตะวันตกเฉียงใต้ติดอ่าวไทย เป็นประเทศที่มีประชากรประชากรกว่า 14.8 ล้านคน ถือว่ามากที่สุดอันดับที่ 66 ของโลก มีศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งประชากรกัมพูชานับถือประมาณ 95% ชนกลุ่มน้อยในประเทศมีชาวเวียดนาม ชาวจีน ชาวจาม และชาวเขามากกว่า 30 เมืองหลวงและเมืองใหญ่สุด คือ พนมเปญ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของกัมพูชา และเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต ที่มีความคล้ายคลึงและผูกพันกับไทยมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับของวัฒนธรรมแห่งราชสำนัก ภาษาตัวอักษร คำศัพท์ วรรณคดี นาฏศิลป์ ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิต (Kasetsiri 2003)

กัมพูชามีการปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ มีพระบาทสมเด็จพระบรมนาถ นโรดม สีหมุนี มาจากการเลือกตั้งโดยราชสภาเพื่อราชบัลลังก์ เป็นประมุขแห่งรัฐ ประมุขรัฐบาล คือ สมเด็จอัครมหาเสนาบดีเดโช ฮุน เซน ผู้ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้นำที่ดำรงตำแหน่งนานที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยได้ปกครองกัมพูชามาเป็นระยะเวลากว่า 25 ปี

ใน พ.ศ. 1345 พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ปราบดาภิเษกตนเป็นพระมหากษัตริย์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของจักรวรรดิขะแมร์ อำนาจและความมั่งคั่งมหาศาลของจักรวรรดิขะแมร์ที่มีพระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติสืบต่อกันมานั้นได้มีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลากว่า 600 ปี กัมพูชาถูกปกครองเป็นเมืองขึ้นของประเทศเพื่อนบ้าน กระทั่งถูกฝรั่งเศสยึดเป็นอาณานิคมในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 กัมพูชาได้รับเอกราชใน พ.ศ. 2496 สงครามเวียดนามได้ขยายเข้าสู่กัมพูชา ทำให้เขมรแดงขึ้นสู่อำนาจ ซึ่งยึดกรุงพนมเปญได้ใน พ.ศ. 2518 กัมพูชาผงาดขึ้นอีกหลายปีให้หลังภายในเขตอิทธิพลสังคมนิยมเป็นสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชากระทั่ง พ.ศ. 2536 หลังจากหลายปีแห่งการโค่นล้ม ชาติซึ่งเสียหายจากสงครามก็ได้รวมเข้าด้วยกันอีกครั้งภายใต้ระบอบราชาธิปไตยในปีเดียวกันนั่นเอง (Wikiwand 2562) ในการบูรณะประเทศหลังสงครามกลางเมืองนานหลายทศวรรษ กัมพูชามีความคืบหน้าอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจและทรัพยากรมนุษย์ ประเทศกัมพูชาได้มีหนึ่งในบันทึกเศรษฐกิจที่ดีที่สุดในเอเชีย โดยมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ย 6.0% เป็นเวลานาน 10 ปี ภาคสิ่งทอ เกษตรกรรม ก่อสร้าง เสื้อผ้าและการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง

ได้นำไปสู่การลงทุนจากต่างชาติและการค้าระหว่างประเทศเฝ้า (The Phnom Penh Post – Cambodia's Newspaper of Record, 2019) ใน พ.ศ. 2548 มีการพบแหล่งน้ำมันและแก๊สธรรมชาติใต้น้ำอาณาเขตของกัมพูชา การขุดเจาะเชิงพาณิชย์เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2556 รายได้จากน้ำมันสามารถมีผลต่อเศรษฐกิจกัมพูชาอย่างลึกซึ้ง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี 2562)

1.2 บทกฎหมายที่ใช้ในการปกครองประเทศ

การตรากฎหมายของประเทศกัมพูชาเป็นผลพวงมากจากประวัติศาสตร์อันยาวนานในเรื่องอิทธิพลทางศาสนาและการเมือง ในอดีตกัมพูชาใช้ระบบกฎหมายซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากจารีตประเพณีของศาสนาพุทธและลัทธิขอม ต่อมาภายหลังระบบกฎหมายดังกล่าวได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรตามแบบของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผู้ครอบครองอาณานิคมของกัมพูชาในขณะนั้น หลังการได้รับอิสรภาพจากประเทศฝรั่งเศส ระบบกฎหมายของกัมพูชาได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ (The Communist Party of Kampuchea-CPK) ในช่วงปี พ.ศ.2518-2522 พรรค CPK (เขมรแดง) ได้ทำการล้มล้างระบบและสถาบันกฎหมายทั้งหมดของประเทศ และเปลี่ยนไปใช้ระบบกฎหมายแบบเผด็จการแทน นอกจากนี้ พรรค CPK ยังได้ทำการกวาดล้างและประหารชีวิตนักกฎหมายและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขากฎหมายให้หมดไปจากกัมพูชา ก่อให้เกิดสภาวะทางกฎหมายที่เรียกว่า "สุญญากาศทางกฎหมาย (Legal Vacuum)" นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีนักกฎหมายเหลืออยู่ในกัมพูชาเพียง 10 คน ในจำนวนนั้นประกอบด้วยผู้พิพากษา 5 คน

ภายหลังจากปี พ.ศ.2522 เวียดนามได้เข้ามามีอิทธิพลในกัมพูชาและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายอีกครั้ง โดยใช้ต้นแบบจากระบบกฎหมายเวียดนาม ต่อมาในภายหลังสหประชาชาติได้ยื่นมือเข้าช่วยเหลือกัมพูชาในช่วงปี พ.ศ.2534-2536 โดยจัดตั้งองค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชา (UNTAC) The United Nations Transitional Authority in Cambodia เพื่อเข้ามาปฏิรูประบบกฎหมาย ซึ่งรวมไปถึงการออกกฎหมายใหม่อีกหลายฉบับ รวมถึงรัฐธรรมนูญกัมพูชาในปี พ.ศ.2536 กฎหมายกัมพูชาปัจจุบันจึงเป็นการผสมผสานระหว่างจารีตประเพณีของกัมพูชา ระบบกฎหมายฝรั่งเศส และระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ประเทศตะวันตกหลายๆ ประเทศเข้ามาบูรณะระบบกฎหมายของกัมพูชาหลังสงครามในประเทศสงบปัจจุบันระบบกฎหมายของกัมพูชา กฎหมายแพ่งมีลักษณะผสมผสานกับข้อปฏิบัติที่ได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศสที่ได้จากองค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชา (UNTAC) พระราชกฤษฎีกา พระราชบัญญัติ ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายลัทธิคอมมิวนิสต์และโดยได้รับอิทธิพลจากกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เพิ่มขึ้น

กฎหมายระหว่างประเทศ ถือว่าเป็นบ่อเกิดของกฎหมายกัมพูชาตามคำตัดสินของ สภารัฐธรรมนูญ (Constitutional Council) ตามมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญกัมพูชา สนธิสัญญา ระหว่างประเทศทั้งหมด สามารถถือได้ว่าเป็นกฎหมายกัมพูชาเมื่อผ่านความเห็นชอบจากสภา ผู้แทนราษฎร (National Assembly) วุฒิสภา (Senate) และผ่านการลงพระปรมาภิไธยและการอนุมัติ จากพระมหากษัตริย์ (Signature and Ratification by the King) ถึงแม้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยทั่วไปจะถือว่าเป็นกฎหมายกัมพูชาก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลและ พระมหากษัตริย์แต่สำหรับเรื่องสิทธิมนุษยชนในมาตรา 31 ของรัฐธรรมนูญกัมพูชาได้ให้การ รับรองหลักสิทธิมนุษยชนตามที่ปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Charter) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights) และสนธิสัญญา อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี และสิทธิเด็ก เข้ามามีผลเป็นกฎหมายภายในกัมพูชา โดยทันที (อาเซียนไทย 2562)

1.3 รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศกัมพูชา

รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในกัมพูชา ศาสนาพุทธเข้ามาสู่กัมพูชาเมื่อราว พุทธศตวรรษที่ 10 โดยศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเป็นศาสนาประจำรัฐตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ยกเว้นช่วงที่เขมรแดงครองอำนาจ ในปัจจุบันมีจำนวนเป็น 95% ของประชากรทั้งหมด

ในช่วงพันปีแรกของจักรวรรดิเขมร กัมพูชาปกครองด้วยระบบกษัตริย์แบบฮินดู และมีกษัตริย์ที่เป็นชาวพุทธเป็นบางครั้ง เช่น พระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ของฟูนัน และพระเจ้าสุริยวรมัน ที่ 1 ศาสนาพุทธรูปแบบต่างๆ ดำรงอยู่อย่างสันติภายใต้การปกครองของกษัตริย์ที่นับถือศาสนา ฮินดู และประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

หลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส พระนโรดม สีหนุได้นำเสนอพุทธสังคมนิยม โดยเน้นความเสมอภาค ความเป็นอยู่ที่ดีของคนจน จนกระทั่งเข้าสู่ยุคของเขมรแดงที่ศาสนา เป็นสิ่งผิดกฎหมาย มีการทำลายวัด พระพุทธรูป เผาทำลายคัมภีร์ทางศาสนา มีการตีความศาสนา เพื่อรับใช้การปฏิวัติ หลังจากเขมรแดงสิ้นสุดอำนาจใน พ.ศ. 2522 สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชายัง ควบคุมพระสงฆ์อย่างเคร่งครัด พระสงฆ์ต้องเข้าอบรมลัทธิคอมมิวนิสต์แบบ โซเวียต ยุบรวม ธรรมยุติกนิกายกับมหานิกายเข้าด้วยกัน จนถึงสมัยราชอาณาจักรกัมพูชา พุทธศาสนาจึงได้ฟื้นตัว อีกครั้ง (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ 2553)

ประเทศกัมพูชาถือได้ว่าเป็นอาณาจักรที่พุทธศาสนาผสมกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในรัฐสมาชิกอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นอารยธรรมยุคพระนคร (นครวัด-นครธม) โบราณสถานในรูปของปราสาทราชวัง ศาสนสถาน เทวาลัยที่ยิ่งใหญ่สะท้อนอิทธิพลของลัทธิการ ปกครองแบบเทวราชา โภธิสัตว์ราชา และพุทธราชา แต่ในความยิ่งใหญ่ก็เต็มไปด้วยความผันแปร

คือพระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชามีทั้งนิกายมหายานผสมศาสนาฮินดูและนิกายเถรวาท (ปัจจุบันเหลือเฉพาะนิกายเถรวาท) อำนาจการตีความพระพุทธศาสนาจะอยู่ในชนชั้นสูงหรือชนชั้นปกครอง ตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคความขัดแย้งทางการเมืองและสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (กฎพร จินชานนา 2560)

ทั้งนี้ เมื่อพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ ดินแดนแถบประเทศกัมพูชา เป็นดินแดนแห่งแรกที่ได้เอาพุทธศาสนาจากอินเดีย และได้รับอิทธิพลในด้านความเจริญทางด้านจิตใจมาจากประเทศอินเดีย ศาสนาแรกที่เป็นศาสนาสำคัญของชาวกัมพูชา คือ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาที่รองลงมา คือ พระพุทธศาสนา ศาสนาทั้งสองนี้ ได้วางรากฐานลงในประเทศนี้ เป็นครั้งแรก และในปัจจุบันนี้ ก็ยังแผ่อิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง ประชากรส่วนใหญ่ยังคงนับถือศาสนาทั้งสองนี้อยู่ ตามประวัติศาสตร์ของกัมพูชา จัดได้เป็น 4 ยุค ได้แก่

1. ยุคฟูนัน (Funan, Founan) หรืออาณาจักรพนมหรือยุคก่อนเขมร พุทธศตวรรษที่ 6-11 (พ.ศ. 600-1100) อาณาจักรฟูนันเป็นอาณาจักรเก่าแก่ของขอมโบราณที่สร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 6 ชาวจีนเรียกว่า อาณาจักรฟูนัน

2. สมัยเจนละ (พ.ศ. 1100 - 1344) พุทธศตวรรษที่ 11 อาณาจักรเจนละตั้งอยู่ทางทิศเหนือของฟูนัน ถือว่าเป็นยุคของเขมรหรือกัมพูชาที่แท้จริง ซึ่งถือได้ว่าได้เริ่มต้นในสมัยเจนละนี้ พระเจ้าวรมันเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์แรกของสมัยเจนละ ราว พ.ศ. 1093 กษัตริย์ในยุคนั้นยังคงนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะเป็นหลัก ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 13 ได้มีกษัตริย์ที่นับถือพระพุทธศาสนา คือสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 1193 - 1256) มีหลักฐานแสดงว่าพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ มีศิลาจารึกที่วัดไพรเวียร ใกล้เมืองเวียงพระ เมื่อ พ.ศ. 1207 กล่าวถึงกษัตริย์สองพี่น้องที่บวชในพุทธศาสนา พระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ได้โปรดให้สร้างวัดถวายเป็นหลักฐานจากข้อบันทึกของหลวงจีนอี้จิง ที่เดินทางไปอินเดียและผ่านทะเลใต้ว่า สมัยนั้นพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีวัดทั่วไปทุกแห่ง มีศาสนาพราหมณ์และพุทธอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประชาชนทั่วไปนิยมบวชในพุทธศาสนา แม้พวกเจ้านายก็นิยมบวชเช่นเดียวกัน

3. สมัยมหานคร (พ.ศ. 1345 - 1755) ยุคมหานคร ได้แก่ยุคที่นครวัด นครธม ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ทะเลสาบ และอยู่ทางเหนือของเมืองเสียมราฐ เป็นเมืองหลวงของกัมพูชา เป็นยุคที่อารยธรรมของขอมเจริญรุ่งเรืองมาก มีศิลปะและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ทางด้านศาสนา ปรากฏว่าพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเจริญรุ่งเรืองพร้อมกับศาสนาพราหมณ์ ส่วนพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทคงเป็นที่นับถืออยู่ในหมู่ประชาชนทั่วไป ส่วนทางชั้นสูง หรือในราชสำนักนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน และถือลัทธิพราหมณ์ ในยุคนี้ได้มีธรรมเนียมถือศาสนาคนละอย่างระหว่างพระราช

กับ ปุโรหิต ถ้าพระราชาเป็นพุทธ ปุโรหิตเป็นพราหมณ์ หรือถ้าพระราชาถือพราหมณ์ ปุโรหิตถือพุทธ ถือเป็นประเพณีที่ยึดถือต่อกันมาหลายร้อยปี

4. ยุคหลังพระนคร (พ.ศ. 1975-ปัจจุบัน) ประเทศกัมพูชาในตอนต้นของยุคหลังพระนครได้สิ้นอำนาจลง เพราะได้เป็นเมืองขึ้นของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2137 ถึง พ.ศ. 2161 พอได้รับเอกราชจากไทย ก็เกิดปัญหาสงครามกับเวียดนามบ้าง กับไทยบ้าง สงครามภายในบ้าง เป็นเมืองขึ้นของไทย และ เวียดนามด้วย จนกระทั่งใกล้ขึ้นศตวรรษที่ 24 ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามามีบทบาทในอินโดจีน และใน พ.ศ. 2410 กัมพูชาก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส จนถึงปี พ.ศ. 2497 จึงได้อิสระภาพคืนมา และเรียกชื่อประเทศว่า พระราชอาณาจักรกัมพูชา มีเมืองหลวงชื่อ พนมเปญ มีกษัตริย์ครองราชย์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2483 พระนามว่า พระเจ้าบรมโกศล (อาณาจักรพนันหรือพูนาน 2562)

1.4 ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นรูปธรรม

พระสงฆ์ในประเทศกัมพูชามีบทบาทสำคัญในทางการเมืองมาช้านานตั้งแต่ยุคพนันเรื่อยมา กษัตริย์ผู้ปกครองประเทศในแต่ละยุคให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี บางพระองค์ทรงยึดแนวทางการบริหารประเทศตามแบบอย่างพระเจ้าอโศกมหาราชทุกประการ ยึดเอาแนวคำสอนจาริกเป็นศิลาจาริกให้อนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดเจตนารมณ์ตามแบบอย่างพระองค์ แม้แต่ในยุคที่ศาสนาพราหมณ์อินดูเข้ามามีบทบาทสำคัญกว่าพระพุทธศาสนา ก็จะทรงให้ปุโรหิตที่ปรักขานับถือพระพุทธศาสนาเพื่อคานอำนาจและนำหลักคำสอนมาช่วยเหลือสังคม ยุคที่พระพุทธศาสนาได้มีบทบาททางการเมืองมากที่สุดคือยุคอาณาจักรขอม ที่ประเทศตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ทั้งประชาชนและพระสงฆ์ได้ร่วมกันเดินขบวนต่อต้านและเรียกร้องประชาธิปไตย กลับคืนมา จากการถูกกดขี่และพยายามจะควบคุมปกครองพระสงฆ์ของฝรั่งเศส แสดงให้เห็นว่าในกัมพูชาพระสงฆ์มีบทบาทมากเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะผู้นำทางจิตใจของสังคมเมื่อบ้านเมืองแตกแยกเกิดสงครามคอมมิวนิสต์เช่นฆ่ากันเองของคนในชาติจนนำไปสู่ความวิบัติล่มจมของสถาบันกษัตริย์ที่แตกแยกมีหลายชั่วอำนาจ ผู้ที่สามารถกอบกู้นำพาประเทศชาติผ่านพ้นวิกฤตการณ์นั้นไปได้รับเอกราชคือมหากษัตริย์สมเด็จพระนโรดมสีหนุ ที่ได้ผนวชในพระพุทธศาสนาศึกษาหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง นำเอาหลักธรรมคำสอนทางพุทธมาปกครองบริหารประเทศ ถึงกับประกาศใช้นโยบาย **"สังคมนิยมพระพุทธศาสนา"** ซึ่งเป็นทางสายกลางมัชฌิมาปฏิปทา เป็นแนวทางการบริหารประเทศ ทรงมีแนวความคิดว่า อาณาจักรขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ ส่วนพุทธจักรขับเคลื่อนศีลธรรม พระสงฆ์ต้องมีบทบาททางการเมืองควบคู่ไปกับสถาบันทางการเมือง

ดังนั้น แม้ประเทศกัมพูชาจะเกิดวิกฤตทางการเมืองพระสงฆ์ถูกสังหารล้มตายไปมากกว่า 93 เปอร์เซ็นต์ แต่กลับปรากฏว่า เมื่อสังคมกลับคืนสู่ภาวะปรกติ คนในชาติได้ตระหนักรู้คุณค่าของพระพุทธศาสนาได้ช่วยฟื้นฟูใหม่ จัดให้มีการอุปสมบทพระภิกษุและสร้างระบอบการ

ปกครองสงฆ์ในรูปแบบสังฆาธิปไตยขึ้นมาใหม่มีสังฆมนตรีสมเด็จพระสังฆราชสองพระองค์ทั้งมหานิกายและธรรมยุติ ทำหน้าที่เสมือนนักการเมืองลงพื้นที่ช่วยเหลือประชาชนในยามทุกข์ยากถึงเหล่านี้ถือเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศกัมพูชาไม่เหมือนประเทศใดในโลก เป็นประเด็นที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง สถาบันสงฆ์ได้รับเกียรติยกย่องจากสังคมให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมควบคู่ไปกับสถาบันชาติ และกับสถาบันพระมหากษัตริย์กัมพูชา (iMcu 2562)

1.5 ผลกระทบทางการเมืองของพระสงฆ์กัมพูชา

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อประชาชนกัมพูชา ถึงแม้ว่าบ้านเมืองจะตกอยู่ในภัยสงครามการแก่งแย่งระหว่างผู้มีอำนาจไม่เคยขาดสาย ประคองค้ำคินแดนเขมรเป็นดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ในความตระกำลำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ในความตระกำลำบากด้วยภัยสงคราม ต้องมีชีวิตอยู่กับการเสี่ยงตายจากสงคราม บางครั้งต้องแยกพ่อแยกแม่ แยกพี่แยกน้องกัน หรือเสียชีวิตจากกันก่อนเวลาอันควร เนื่องจากความโหดร้ายของสงคราม อันเกิดจากกองกำลังหลายกลุ่มที่คอยประหัตประหารกัน ถึงแม้ว่าในช่วงที่เขมรแดงเรืองอำนาจในกัมพูชา ได้ล้มล้างพระพุทธศาสนา โดยหวังจะให้สิ้นซาก แต่ก็ทำลายได้เพียงแค่รูปแบบและส่วนประกอบภายนอกเท่านั้น ไม่สามารถทำลายพุทธศาสนาที่มีอยู่ในใจคนเขมรได้ เพราะได้ฝังลึกอยู่ในใจเป็นเวลาช้านานมรดกอันล้ำค่าที่พุทธศาสนามอบให้กับกัมพูชานั้น มีค่าเกินกว่าจะนับได้ เพราะได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนเขมรไปแล้ว มีอิทธิพลต่อแนวคิด วิถีชีวิตของชาวเขมร

ดังนั้น วัตถุประสงค์ต่างๆ จึงเป็นที่พึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรม ได้มีสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่ามากมาย เช่น นครวัด นครธม เขาพระวิหาร เป็นต้น ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา ที่เป็นมรดกสำคัญกัมพูชา (ธรรมะไทย 2562)

1.6 รูปแบบการแสดงออกบทบาทของพระสงฆ์กัมพูชา

รูปแบบการแสดงออกบทบาทของพระสงฆ์กัมพูชา แบ่งออกเป็น 4 ช่วงดังนี้

1. พุทธศาสนากับการเมืองยุคลอนนอล ชนชั้นปกครองของสาธารณรัฐกัมพูชาได้สัญญาับประชาชนว่าจะยกย่องพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาประจำชาติ และจะเคารพขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวกัมพูชา บทบาททางศาสนาที่เคยปฏิบัติโดยพระมหากษัตริย์จะถูกแทนที่โดยประธานาธิบดี และเพื่อเป็นหลักประกันแก่ประชาชน มีการจารึกบนอนุสาวรีย์สาธารณรัฐหน้าพระราชวังว่า "พุทธศาสนาสอนให้เราซื่อสัตย์ ปฏิเสธความเห็นแก่ตัว และส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เหนือสิ่งอื่นใดพุทธศาสนาคือสัญลักษณ์ของเสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ ความก้าวหน้า และความสมบูรณ์พูนสุข" ลอนนอลได้เรียกร้องให้ประชาชนออกมาต่อต้านคอมมิวนิสต์เขมรแดงและเวียดนาม โดยให้เหตุผลเป็นคำขวัญว่า "ถ้าคอมมิวนิสต์มาพุทธศาสนาจะหมดสิ้นไป"

2. พุทธศาสนาภายใต้เขมรแดง สงครามกลางเมืองสิ้นสุดลงในเดือนเมษายน ค.ศ. 1975 ด้วยชัยชนะของเขมรแดง รัฐบาลเขมรแดงปกครองประเทศอย่างเข้มงวด และเปลี่ยนแปลงสังคมกัมพูชาอย่างถึงรากถึงโคน รัฐธรรมนูญคอมมิวนิสต์ได้ถูกประกาศใช้โดยกล่าวถึงเสรีภาพทางศาสนาในมาตรา 20 ว่า "พลเมืองกัมพูชาทุกคนมีสิทธิที่จะนับถือศาสนาหรือไม่นับถือศาสนาก็ได้ ศาสนาปฏิบัติกิจวัตรซึ่งขัดขวางกัมพูชาประชาธิปไตยและประชาชนเป็นสิ่งต้องห้าม" ภายใต้รัฐบาลเขมรแดง พุทธศาสนาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงทั้งในด้านคำสอน คณะสงฆ์ และวัด พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าถูกตีความให้รับใช้การปฏิวัติ พระสงฆ์ต้องเข้ารับการศึกษานใหม่ และต้องใช้แรงงานเช่นเดียวกับฆราวาสทั้งในท้องถิ่น การก่อสร้างถนนและเขื่อน มีการทำลายวัดวาอารามและพระพุทธรูป มีการเผาัมภีร์และตำราทางศาสนา ภายในระยะเวลาเพียงสี่ปีพุทธศาสนาเกือบสูญสิ้นไปจากประเทศ

3. พุทธศาสนาภายใต้ระบอบเฮงสัมริน การยึดครองกรุงพนมเปญของกองทัพเวียดนามเมื่อวันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1979 ทำให้การปกครองของเขมรแดงสิ้นสุดลง ระบอบเฮงสัมริน (Heng Samrin) ได้ถูกสถาปนาขึ้นภายใต้การควบคุมของเวียดนาม รัฐบาลใหม่ได้ฟื้นฟูพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง โดยซ่อมแซมวัดและพระพุทธรูปจำนวนหนึ่ง รวมทั้งอนุญาตให้ผู้ชายที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปบวชเป็นพระภิกษุได้ แทนที่จะดำเนินพุทธศาสนาว่าเป็นผีของประชาชนดังเช่นเขมรแดง เฮงสัมริน กลับยกย่องพุทธศาสนาว่าเป็นพลังทางศีลธรรมที่สำคัญในการสร้างสังคมใหม่ โดยกล่าวว่า "พุทธศาสนาสอนเราให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตยและเป็นเอกภาพ โดยคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน พุทธศาสนาสอนเราให้รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น อันสอดคล้องกับสังคมมนุษย์ที่ต้องการสันติภาพและสันติสุข" เฮงสัมริน ได้ใช้พุทธศาสนาและคณะสงฆ์กัมพูชา เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการต่อสู้กับเขมรแดง ภายใต้ระบอบเฮงสัมริน แม้พระสงฆ์จะมีได้ถูกมองว่าเป็นกาฝากของสังคม และเป็นผู้ยังประโยชน์แก่ประเทศ แต่คณะสงฆ์ก็ถูกควบคุมจากรัฐบาลอย่างใกล้ชิด โดยต้องเข้ารับการอบรมลัทธิคอมมิวนิสต์จากเวียดนามและโซเวียต นิคาชธรรมยุตและมหานิกายของกัมพูชากลับรวมเป็นหนึ่งเดียว และพระสงฆ์ต้องตีความพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ

4. พุทธศาสนากับสังคมกัมพูชาปัจจุบัน เมื่อรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยถูกจัดตั้งขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรืซอนซาน (Son Sann) เป็นผู้นำนั้น ซอนซานเชื่อมั่นว่า พุทธศาสนาอันเป็นรากฐานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกัมพูชา จะเป็นพลังอันสำคัญในการรวมชาติกัมพูชาให้เป็นหนึ่งเดียว รัฐบาลซอนซานจึงสนับสนุนการฟื้นฟูพุทธศาสนาเถรวาทในรูปแบบดั้งเดิมของกัมพูชาขึ้นมาใหม่

ดังนั้น ภายใต้รัฐบาลปัจจุบันของสมเด็จพระสันตะปาปา (Hun Sen) สถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ โดยเจ้าโรดมลีห์โมลี (พระโอรสของเจ้าโรดมลีห์) ทรงเป็นกษัตริย์องค์ปัจจุบัน พุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีได้รับการส่งเสริมสนับสนุน พร้อมกับระบอบประชาธิปไตยที่มีพรรคการเมืองหลายพรรค สำหรับชาวกัมพูชาแล้วพุทธศาสนาและเอกลักษณ์ความเป็นกัมพูชาคือสิ่งเดียวกัน เป็นการยากที่จะจินตนาการว่า ชาวกัมพูชาจะสามารถอยู่ภายใต้ระบอบการเมืองที่มีอุดมการณ์เป็นปฏิปักษ์กับพุทธศาสนาได้ (Thai Cadet 2562)

2. บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศลาว

2.1 หลักพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐาน ตามบริบทของพื้นที่ประเทศลาว

ประเทศลาว มีชื่อเรียกประเทศอย่างเป็นทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) มีเมืองหลวงคือ เวียงจันทน์ (Vientiane) เป็นเมืองหลวงในปัจจุบัน ลาวปรากฏชัดขึ้นเมื่อมีการก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างเชียงทอง หรือ หลวงพระบาง สันนิษฐานว่าเมืองนี้คงเป็นเมืองศูนย์กลางอำนาจของชนชาติที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรมาก่อนจะตกอยู่ในอำนาจของชนชาติลาว ทั้งนี้ถือกันว่าประวัติศาสตร์ลาวเริ่มต้นจากเรื่องราวของพระเจ้าฟ้ารุ่ง ที่กล่าวกันว่าสืบเชื้อสายมาจากขุนลอ โอรสขุนบรม ซึ่งได้ก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างขึ้นในปี พ.ศ.1896 (ธีระ นุชเปี่ยม อ้างใน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา 2558 : 100) จากนั้นหลังจากยุคของพระเจ้าสามแสนไทย พระราชโอรสองค์โตซึ่งอยู่ในราชสมบัติถึง 43 ปี เมื่อพระองค์สวรรคตลงได้เกิดความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้างมาโดยตลอด และมีทั้งช่วงที่สงบรุ่งเรืองอยู่หลายสมัย สมัยพระเจ้าโพธิสารราช ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมด้านพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านนา จึงทำให้มีความรุ่งเรืองในด้านพุทธศาสนา ประเทศลาวเป็นประเทศตั้งอยู่ในส่วนใต้ของคาบสมุทรอินโดจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ประมาณ 236,800 ตารางกิโลเมตร มีพรมแดนทิศเหนือติดกับประเทศจีน ทิศใต้ติดกับประเทศไทยและกัมพูชา ทิศตะวันออกติดกับเวียดนาม และทิศตะวันตกติดกับประเทศเมียนมาร์ เป็นประเทศที่มีประชากรประชากรกว่า 6.7 ล้านคน มีศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและนับถือผีเป็นหลัก ใช้ภาษาลาวเป็นภาษาราชการ คนเฝ้าใช้ภาษาประจำเผ่าควบคู่กับภาษาลาว ภาษาฝรั่งเศส ยังคงใช้ในวงราชการและการติดต่อค้าขายบ้าง และภาษาอังกฤษใช้ในการติดต่อกับต่างประเทศและการค้าการศึกษา (ธัญชนก นาควิโรจน์ 2562) ลาวได้ชื่อว่าเป็นประเทศแห่งป่าไม้และภูเขา ด้วยทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และมีภูเขา สลับซับซ้อนโดยเฉพาะทางตอนเหนือของประเทศ ตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า “ดินแดนสุวรรณภูมิ” หรือ คาบสมุทรอินโดจีน กฎหมายการ

บริหารประเทศลาวนั้นมีพื้นฐานมาจากประเพณี โบราณและแนวทางปฏิบัติแบบสังคมนิยม ไม่ยอมรับเขตอำนาจโดยบังคับของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ)

2.2 บทกฎหมายที่ใช้ในการปกครองประเทศลาว

การตรากฎหมายของประเทศลาวมีลำดับขั้นหรือศักดิ์ของกฎหมายประกอบด้วย

1. รัฐธรรมนูญ (Constitution)
2. กฎหมาย (Law)
3. ราชบัญญัติ (Decree) เทียบเท่ากับ พระราชกำหนดของไทย โดย ประเทศลาว เรียก “กฎหมายน้อย”

4. ราชดำริหรือคำรัสประธานประเทศ (Presidential Edict) (กฎหมายซึ่งประกาศ บังคับใช้โดยประธานประเทศ และนายกรัฐมนตรี โดยมีต้องผ่านการพิจารณาของสภาแห่งชาติ ศักดิ์ของกฎหมายเทียบเท่ากับพระราชกฤษฎีกา) ซึ่งการศึกษานี้จะกล่าวถึงเฉพาะ “กฎหมาย” เท่านั้น กระบวนการตราและการบังคับใช้ “กฎหมาย” เป็นกระบวนการบังคับใช้กฎหมายหลักของประเทศลาว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายของไทยแล้ว “กฎหมาย” นี้ มีศักดิ์ของกฎหมาย เทียบได้กับ “พระราชบัญญัติ” ตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมาย ประเทศลาว องค์การจัดตั้งและบุคคล ที่มีสิทธิเสนอร่างกฎหมายเพื่อให้สภาแห่งชาติพิจารณา มีดังนี้

- 4.1 ประธานประเทศ
- 4.2 คณะประจำสภาแห่งชาติ
- 4.3 รัฐบาล
- 4.4 ศาลประชาชนสูงสุด
- 4.5 องค์การอัยการประชาชนสูงสุด
- 4.6 แนวลาวสร้างชาติ หรือองค์การจัดตั้งมหาชน (ศูนย์กลางชาวหนุ่มลาว สหพันธ์กรรมกรลาว ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว) งานระบบกฎหมายและการออกกฎหมายของประเทศลาว นั้น แบ่งตามหลักการเป็น 2 ด้าน ซึ่งเป็นหลักการที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และให้ความสำคัญมากเท่าๆ กันทั้งสองด้าน และเป็นหลักการที่ประเทศซึ่งปกครองตามระบอบประชาธิปไตยประชาชนหรือสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ถือปฏิบัติ แบ่งได้ดังนี้

- 1) การตราและปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย
- 2) งานประชาสัมพันธ์และเผยแพร่การบังคับใช้กฎหมาย

กระบวนการตราและปรับปรุงแก้ไขกฎหมายจะดำเนินการตามแผนการปฏิบัติงาน 5 ปี ของสภาแห่งชาติ ซึ่งในรอบ 5 ปี จะกำหนดว่าจะมีการตราหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายใดบ้าง ซึ่งครบตามวาระของสภาแห่งชาติชุดนั้น โดยในแต่ละปีเมื่อจะมีการพิจารณาเสนอ

โครงการตราหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายใด รัฐบาลโดยหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายหรือหน่วยงาน (เจ้าของ) ผู้รักษาการตามกฎหมายนั้นจะมีการประสานงานรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูล เพื่อประกอบความเห็นต่อร่างกฎหมายนั้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และร่วมกันจัดทำร่างกฎหมายขึ้น เมื่อได้จัดทำร่างกฎหมายเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงเสนอกระทรวงยุติธรรมเพื่อพิจารณารับรองแล้วจึงเสนอต่อรัฐบาล เมื่อคณะรัฐบาลลงมติรับรองแล้วจึงเสนอต่อสภาแห่งชาติ ก่อนเปิดสมัยประชุมสภาแห่งชาติไม่น้อยกว่า 60 วัน (อาเซี่ยน ไทย 2562)

2.3 รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศลาว

รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศลาว จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาในประเทศลาวมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแยกไม่ได้ และยังคงเป็นผู้เผยแพร่ร่วมกับผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์ทำให้พระพุทธศาสนาฟื้นฟูขึ้นมาได้ก็เพราะบทบาทของพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวพุทธทั้งหลายได้ทำหน้าที่ให้ธรรมแฝงไปกับหลักการของลัทธิคอมมิวนิสต์นั่นเอง จากปรากฏการณ์ที่ว่า ผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ใช้พระสงฆ์ลาวเป็นเครื่องมือเผยแพร่คำสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ให้แก่เยาวชนลาวรุ่นใหม่เพื่อล้างสมองให้รับแนวคิดของคอมมิวนิสต์ที่กำลังมาแรงอยู่ในขณะนั้น กลายเป็นจุดเปลี่ยนที่ไม่มีใครคาดคิด จะเห็นได้ว่า ผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ได้ให้โอกาสแก่พระสงฆ์ในประเทศจีนมาเผยแพร่อุดมคติแบบคอมมิวนิสต์ร่วมกับผู้นำลัทธิจึงทำให้เยาวชนที่ถูกล้างสมองไม่ได้เห็นภาพของพระภิกษุ เพียงไม่นานศาสนาก็ถูกลบไปจากความทรงจำ เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากประเทศจีน เป็นการล้มล้างสถาบันสงฆ์อย่างสิ้นเชิง แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์ต้องการให้ทุกคนต้องเสมอภาคกัน สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่ขัดขวางอุดมการณ์ ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่นับถือแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์นี้มองเห็นศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นตัวขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของการจัดการสังคมภายใต้แนวคิดนี้ ประเทศจีนแม้ว่า จะเป็นประเทศพระพุทธศาสนามาก่อนแต่บริบททางสังคมไม่เหมือนกับประเทศลาว อีกทั้งผู้นำแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ คือ เหมาเจ๋อตง ไม่ได้ใช้แนวทางที่คอมมิวนิสต์ในประเทศลาวใช้ คือ ให้พระภิกษุเป็นผู้เผยแพร่คำสอนจึงทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศจีนนั้นหมดไป สถาบันสงฆ์ล้มอย่างไม่มีเหลือต้นตอ ในประเทศลาว

ดังนั้น แม้ว่าบทพระสงฆ์จะถูกบังคับให้นับถือแนวคิดนี้และเผยแพร่แนวคิดนี้ แต่ประชาชนชาวลาวที่เป็นผู้ใหญ่ได้ให้ความเคารพต่อพระสงฆ์ เชื้อฟังพระสงฆ์ สถาบันสงฆ์แม้จะไม่มี แต่ความเป็นพระสงฆ์ยังคงมี ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงดำรงอยู่คู่กับประชาชนชาวลาวได้อย่างกลมกลืนกลายเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา กล่าวคือ พระสงฆ์คือที่พึ่งพิงของชาวบ้าน ชาวบ้านคือที่พึ่งพิงของพระสงฆ์ ไม่ต้องผ่านสถาบันศาสนาใดๆ (สุวิญ รักษัตย์ 2553)

การเมืองการปกครองใน สปป.ลาว การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกในปี ค.ศ.1991 สำคัญ คือ การระบุถึงรูปแบบรัฐ สปป.ลาว เป็นรัฐเดี่ยวที่ปกครองด้วยระบอบ ประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ อันมีพรรค ประชาชนปฏิวัติลาวเป็นองค์กรนำที่มีอำนาจสูงสุดในการ กำหนดและสั่งการนโยบาย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง ความเป็นเอกภาพของชาติ จากนั้น ได้มีการ แก้ไขปรับปรุงในปี ค.ศ. 2003 ซึ่งแบ่งเป็น 11 หมวด จำนวน 98 มาตรา ประเทศลาวปกครองด้วย ระบบคอมมิวนิสต์ การปกครองด้วยรูปแบบคอมมิวนิสต์ระบบการเมืองการปกครองมีความ แตกต่างจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง รัฐบาลมีอำนาจทางการเมืองอย่าง เด็ดที่ในการบริหารประเทศและควบคุมการมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นทาง การเมืองของประชาชนอย่างเข้มงวด อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองของรัฐ คือสภาแห่งชาติมี ฐานะเป็นองค์กรที่เป็นตัวแทนสิทธิและ ผลประโยชน์ของประชาชนลาวบรรดาชนเผ่า มีอำนาจใน การลงมติตัดสินในเรื่องต่างๆ ที่เป็นภารกิจพื้นฐานของประเทศ และมีอำนาจในการตรวจสอบการ ทำงานองค์กรต่างๆ ของรัฐทั้งในฝ่ายบริหาร ตุลาการและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น

2.4 ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นรูปธรรม

พระพุทธศาสนาในประเทศลาว ภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม จาก พ.ศ. 2518-2533 ผ่านบทบาทของพระสงฆ์ 3 ด้านคือ การปกครอง การเผยแผ่ศาสนาภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2518 รัฐบาล สปป. ลาว ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติการปกครองสงฆ์ พ.ศ. 2502 ทำให้ตำแหน่งพระสังฆราชและสมณศักดิ์ต่างๆ ของพระสงฆ์ถูกยกเลิกไปด้วย จากนั้นรัฐบาล โดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์จึงได้ประกาศใช้กฎหมายองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์รัฐบาลเข้มงวดกับพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กำหนดให้พระสงฆ์ประยุกต์หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เข้ากับปรัชญามากซ์ ห้ามเผยแผ่ หลักคำสอนที่ล้าหลังในด้านการศึกษา พระสงฆ์ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินงบประมาณ บุคลากรและวัสดุอุปกรณ์จากกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรการเรียนการสอนเน้นหนักในด้าน ทฤษฎีการเมือง การปกครอง บนฐานนโยบายสังคมนิยม

2.5 ผลกระทบทางการเมืองของพระสงฆ์ลาว

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว รัฐบาลใหม่ ภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้ปรับเปลี่ยน ระบบการบริหารกิจการภายใน ประเทศเพื่อให้เหมาะสมกับแนวทางของมากซ์-เลนิน ภายใต้อุดมการณ์ดังกล่าว พระพุทธศาสนาก็เป็นหนึ่งในองค์กรของรัฐบาลที่จะต้องได้รับการ เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม ปรากฏว่านอกจากเจ้าหน้าที่ของพรรคและรัฐบาลแล้วยังมีการจัดตั้งแนว ร่วมต่างๆ ขึ้นในทุกระดับให้เป็นส่วนประกอบของแนวลาวัรักษาคือซึ่งต่อมาเรียกว่าแนวลาวัสร้าง

ชาติ ดังนั้นแทบทุกหมู่บ้านจึงมีสาขาของสหพันธ์แม่หญิงลาว สาว-หนุ่ม ประชาชนปฏิวัติลาว สหพันธ์สงฆ์ ฯลฯ ขึ้นอยู่กับที่ตั้งของหมู่บ้านผู้แทนเหล่านี้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจะคอย สอดส่องดูแลประชาชน เพื่อไม่ให้มีการแสดงออกถึงความเป็นปฏิปักษ์ต่อนโยบายของระบอบการ ปกครองใหม่ (แกรนท์อีแวนส์ 2549) กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศลาว ช่วงนี้มิใช่ การเกิดขึ้นอย่างบังเอิญแต่เกิดขึ้นอย่างมีเจตนาหรืออยู่ภายใต้กรอบทฤษฎีการพัฒนาองค์กรของ รัฐบาลไปสู่ความเป็นสังคมนิยมเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เปลี่ยนชื่อประเทศจากราชอาณาจักร ลาวเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นระบบการปกครองกุมอำนาจแบบพรรค เดียวเบ็ดเสร็จ เป็นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่พรรค

ดังนั้นองค์กรใดๆ ทั้งที่ไม่ว่าจะเป็นของรัฐบาลและเอกชนที่มีอิสระภายใต้รัฐบาล เก่า ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้ยุบเลิกหรือปรับเปลี่ยนบทบาทและภารกิจให้เข้ากับการ ปกครองแบบใหม่ รัฐบาลได้เข้ามาควบคุมดูแลองค์กรทางพระพุทธศาสนาอย่างเข้มงวดและ ให้อนุวัติเป็นไปตามแนวทางอุดมการณ์สังคมนิยมซึ่งปรากฏในบทบาทของพระสงฆ์ 3 ด้าน คือ การปกครอง การเผยแผ่และการศึกษาของพระสงฆ์

2.6 รูปแบบการแสดงออกบทบาทของพระสงฆ์ลาว

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสงฆ์ลาวในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2518 จากสภาพการณ์แล้วคงเป็นด้วยความยากลำบากด้วยเงื่อนไขทางการเมืองและสังคม กล่าวคือ ทางการเมืองโดยรัฐบาลต้องการให้พระสงฆ์ทำงานใกล้ชิดกับรัฐบาลในแง่นี้มีมุมมองที่ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. รัฐบาลมองเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับชาวบ้านทุกระดับ การจะสื่อสารหรือเทศนากับชาวบ้านเป็นไปได้ง่าย จากหลักฐานที่ทางการได้นำปัญญาชนและ ข้าราชการในระบอบไปสัมมนาเพื่อปรับตัวเข้ากับอุดมการณ์สังคมนิยมใหม่ของพรรค มูลเหตุที่เขา (พรรคประชาชนปฏิวัติลาว) ต้องเอาพระสงฆ์ไปสัมมนาก่อนก็เพราะว่าพระสงฆ์เป็นที่นับถือของ ประชาชนมากเขาก็เลยเอาพระสงฆ์นั้นแหละเป็นบันไดก้าวเข้าไปชักจูงประชาชน เอาพระสงฆ์นั้น แหละเป็นผู้เผยแผ่หลักการของพวกเขา (พระมหาจันลา ต้นบัวลี, 2520) โดยเฉพาะในเขต ปลดปล่อยชนบทนั้นพระสงฆ์ร่วมกับพรรคประชาชนปฏิวัติได้ ช่วยเผยแผ่ศาสนาและอุดมการณ์ สังคมเป็นอย่างมาก (คณะกัมมะกานจัดงาน ชาปะนะกิดสพ 2553)

2. รัฐบาลมีความระแวงในบทบาทของสงฆ์ในการที่จะเทศนาสั่งสอนชาวบ้าน ชาวเมืองให้กระด้างกระเดื่องต่ออำนาจรัฐจึงต้องจัดระเบียบสงฆ์ให้มีความชัดเจน เนื่องจากในช่วง นี้มีฝ่ายปฏิการคือผู้สูญเสียอำนาจฝ่ายขวาเดิมยังปฏิบัติการณ์เพื่อคืนสู่อำนาจอีก กอปรกับพระสงฆ์ใน

เมืองทั้งเป็นธรรมยุตและมหานิกายบางส่วนที่สนับสนุนรัฐบาลของเจ้ามหาชีวิต ยังรอทำที่รัฐบาลระบอบใหม่ว่าจะจัดระเบียบสงฆ์อย่างไรอีกได้เห็นตัวอย่างจากอดีตสมเด็จพระสังฆราชหลบหนีออกจาก ประเทศลาว จึงทำให้รัฐบาลยังคงระวางพระสงฆ์บางกลุ่มอยู่ (สุเนต โภทิสาน 2554)

เพราะฉะนั้น เพื่อให้อุดมการณ์สังคมนิยมและการปฏิวัติสังคมนิยมเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและเรียบร้อย รัฐบาลจึงต้องจัดสัมมนาแนวความคิดทางการเมืองแบบมากซ์-เลนินให้กับพระสงฆ์เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ในการร่วมกันสร้างสังคมนิยมและประเทศชาติภายใต้ระบอบใหม่อีกประการหนึ่งการสัมมนาพระสงฆ์นี้ก็เพื่อเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับแนวคิดแบบมากซ์-เลนิน เพื่อใช้ในการเทศน์แก่ ประชาชนดังปรากฏในคำกล่าวปิดประชุมสัมมนาหลักสูตรการฝึกครูพระพุทธศาสนาที่เวียงจันทน์ของนายพุมิววิจิต ที่ว่า พระสงฆ์ควรที่จะศึกษาเรื่องการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิวัติที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติงานเคียงคู่กับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ได้พระสงฆ์ที่เทศนาสั่งสอนประชาชนในเขตชนบทต้องเข้าใจประชาชนที่มาฟังเทศน์ และต้องเลือกคำสอนที่เหมาะสมที่จะให้แก่ประชาชนเพื่อที่จะเปลี่ยนแนวคิดของพวกเขา ถ้าเทศนาเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในยุคโบราณอย่างเดียว จะทำให้ประชาชนไม่เข้าใจและไม่สามารถเห็นถึงความสัมพันธ์ที่จะนำมาใช้กับความ เป็นจริงในปัจจุบัน ได้ทั้งนี้พระสงฆ์ควรที่จะผสมผสานเรื่องราวทางการเมืองปัจจุบัน และเรื่องพระพุทธศาสนาเข้าไปในการเทศนาแต่ครั้งด้วย ตัวอย่าง เช่น นโยบายของพรรคและรัฐบาลคือ ต้องการให้พระสงฆ์เทศนาสั่งสอนประชาชน กระตุ้นให้ประชาชนเข้าใจนโยบายทั้งหมดของพรรค และรัฐบาลอันเป็นแนวทางเดียวกับคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งประชาชนจะต้องปฏิบัติตามดังนั้น จะไม่มีคนเกียจคร้าน ขโมย คนหลอกลวงในประเทศของเรา จะมีแต่คนที่ขยันทำงานให้ประเทศเจริญรุ่งเรือง ถ้าพระสงฆ์สามารถทำได้เช่นนี้ อย่างนั้นก็หมายความว่าพระสงฆ์มีส่วนช่วยต่อการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ (Martin StuartFox 1996)

3. บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ ประเทศเมียนมาร์

3.1 หลักพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐาน ตามบริบทของของพื้นที่ประเทศเมียนมาร์

สำหรับประเทศเมียนมาร์ หรือ เมียนมาร์ นั้น (Burma หรือ Myanmar) (The world facebook 2019) มีชื่อทางการว่า สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ หรือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) มีพรมแดนทางแผ่นดินติดต่อกับสองประเทศซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลกได้แก่ จีน และอินเดีย แต่เดิมชาวตะวันตกเรียกประเทศนี้ว่า Burma จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2532 เมียนมาร์ได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น Myanmar ชื่อใหม่นี้เป็นที่ยอมรับจากองค์การสหประชาชาติ แต่บางชาติ เช่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร ไม่ยอมรับการเปลี่ยนชื่อนี้ เนื่องจากไม่ยอมรับรัฐบาลทหารที่เป็นผู้เปลี่ยนชื่อ ปัจจุบันหลายคนใช้คำว่า Myanmar ซึ่งมาจากชื่อประเทศในภาษาเมียนมาร์ว่า Myanma Naingngandaw ไม่ว่าจะมีความเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลทหารอย่างไรก็ตาม คำว่าเมียนมาร์ เป็นการทับศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า Myanmar แต่ความจริงแล้ว ชาวเมียนมาร์เรียกชื่อประเทศตนเองว่า มยะหฺมา หรือ เมียนมา ส่วนในประเทศไทยจะสะกดว่า “เมียนมาร์” ในอดีตอาณาจักรเมียนมาร์สมัยราชวงศ์อลองพญาได้ใช้ธงพื้นขาวกลางมีรูปนกยูงเป็นธงชาติ เมื่อเมียนมาร์ตกเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรอังกฤษโดยผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียเมื่อปี พ.ศ. 2428 ธงชาติสหราชอาณาจักรจึงถูกชักขึ้นเหนือดินแดนเมียนมาร์ (แสงจันทร์ แสงสุภา 2558) เป็นรัฐเอกราชในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนติดกับอินเดีย บังกลาเทศ จีน ลาว และไทย หนึ่งในสามของพรมแดนเมียนมาร์ที่มีความยาว 1,930 กิโลเมตรเป็นแนวชายฝั่งตามอ่าวเบงกอลและทะเลอันดามันด้วยพื้นที่ 676,578 ตารางกิโลเมตร ประเทศเมียนมาร์เป็นประเทศที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 40 ของโลก และใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมียนมาร์ยังเป็นประเทศที่มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 24 ของโลก โดยมีประชากรกว่า 60.28 ล้านคน นับแต่ได้รับเอกราชใน พ.ศ. 2491 มีเมืองหลวง คือ กรุงเนปยีดอ และนครใหญ่สุด คือ ย่างกุ้ง ประเทศเมียนมาร์เผชิญกับหนึ่งในสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อที่สุดท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่มากมายซึ่งยังแก้ไขไม่ตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ถึง 2554 ประเทศเมียนมาร์อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร คณะผู้ยึดอำนาจการปกครองถูกยุบอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2554 หลังการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2553 และมีการตั้งรัฐบาลพลเรือนในนามแทน แต่ทหารยังมีอิทธิพลอยู่มาก (คนัย ไชยโยธา 2557, น. 23)

3.2 บทกฎหมายที่ใช้ในการปกครองประเทศ

การตรากฎหมายของประเทศเมียนมาร์ถือว่า เมียนมาเป็นประเทศเก่าแก่ มีระบบกฎหมายที่วิวัฒนาการมาจากขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่เรียกว่า “Dammathat” เป็นระบบกฎหมายที่ผู้พิพากษาคัดสินอรรถคดีเป็นลายลักษณ์อักษร โดยใช้จารีตประเพณีที่สั่งสมมาช้านานพิจารณาคดี ซึ่งจารีตประเพณีเหล่านี้ประกอบด้วย หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายครอบครัวและมรดก ซึ่งผู้พิพากษายึดหลักสิทธิที่เท่าเทียมกัน (Equalitarian Rights) ในการตัดสินคดี กฎหมายเมียนมายังมีวิวัฒนาการมาจากอีกหลักที่เรียกว่า "Phyahton" เป็นคำตัดสินของศาลยุติธรรมและศาลแห่งพระเจ้าแผ่นดินที่รวบรวมสืบเนื่องกันมา ซึ่งในปัจจุบันเปรียบได้กับรายงานคำตัดสินของศาลฎีกา (Law Reports of Supreme Court) แต่ในขณะเดียวกันระบบกฎหมายของเมียนมาก็ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษตั้งแต่สมัยเป็นอาณานิคม ซึ่งระบบกฎหมายของอังกฤษเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ที่ไม่ถึงกับเน้นความแตกต่างระหว่างเอกชนกับฝ่ายเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานรัฐ โดยถือว่าทั้งสองฝ่ายอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางกฎหมายเดียวกัน เมียนมาได้นำกฎหมายอังกฤษมาใช้ เช่น กฎหมายบริษัท กฎหมายแรงงาน กฎหมายลิขสิทธิ์ และกฎหมายประกันสังคม ฯลฯ จึงทำให้ดูเหมือนว่ามีกฎหมายที่เป็นสากลและทันสมัยกว่าประเทศอื่นๆ อย่างไรก็ตามกฎหมายประกันสังคมมีใช้ก่อนประเทศไทย จากระบบกฎหมายที่มีเอกลักษณ์ เนื่องจากการผสมผสานกันระหว่างจารีตแบบเมียนมากับแบบอังกฤษ และกฎหมายใหม่ของเมียนมาตามแต่ละยุค ทำให้มีวิวัฒนาการที่ต้องปรับเปลี่ยนตามสภาพการเมือง ดูได้จากประเทศเมียนมาเมื่อได้รับเอกราชได้มีการจัดตั้งศาลฎีกา (Supreme Court) และศาลสูง (High Court) และศาลชั้นอื่นๆ ขึ้นมาตามพระราชบัญญัติตุลาการแห่งสหภาพในปี 2491 (Union Judiciary Act of 1948) ต่อมาในปี 2505 สภาแห่งการปฏิวัติ (Revolutionary Council) ได้ยึดอำนาจของประเทศ และเปลี่ยนแปลงการปกครองรวมถึงระบบศาลและกระบวนการยุติธรรมไปเป็นระบอบสังคมนิยม สภาแห่งการปฏิวัติได้ล้มล้างศาลฎีกาและศาลสูง และได้มีการจัดตั้งศาลหัวหน้าคณะปฏิวัติ (Chief Court) ขึ้นมาแทน ส่วนระบบศาลของเมียนมาในปัจจุบัน กฎหมายว่าด้วยตุลาการแห่งสหภาพ พ.ศ. 2553 ได้ออกมารับรองระบบศาลภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแห่งสหภาพเมียนมา พ.ศ. 2551 โดยดำเนินงานภายใต้หลักการดังต่อไปนี้ (มาตรา 3 ของกฎหมายว่าด้วยตุลาการแห่งสหภาพปี 2553)

1. ศาลฎีกา (Supreme Court of the Union) เป็นศาลสูงสุด ที่มีลำดับความสำคัญและอำนาจเหนือกว่าศาลสูงในเขตการปกครองหรือศาลสูงในรัฐต่างๆ ที่ประกอบไปด้วยศาลต่างๆ ตามลำดับชั้นดังต่อไปนี้

1) ศาลฎีกาแห่งสหภาพเมียนมา (The Supreme Court of the Union of Myanmar)

2) ศาลสูงแห่งสหภาพเมียนมา หรือศาลสูงแห่งรัฐ (The High Court of the Region or the State)

3) ศาลในเขตปกครองตนเอง (Court of Self-Administered Division)

4) ศาลในพื้นที่ปกครองตนเอง (Court of Self-Administered Zone)

5) ศาลแขวง (District Courts)

6) ศาลจังหวัด (Township Courts)

7) ศาลอื่นๆ ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย (Other Courts established by Law) เช่น ศาลคดีเด็กและเยาวชน (Juvenile Courts) ศาลคดีท้องถิ่น (Courts to try municipal of fences) และ ศาลคดีจราจร (Courts to try traffic offences)

8) ศาลทหาร (Court Martial) ศาลทหารก่อตั้งโดยรัฐธรรมนูญแห่งสหภาพเมียนมา เพื่อพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับหน่วยกองกำลังปกป้องแผ่นดิน ซึ่งศาลอื่นไม่สามารถมีเขตอำนาจ ศาลเหนือคดีที่เกี่ยวข้องกับทหารได้

9) ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Tribunal of The Union) (อาเซียนไทย 2558)

เมียนมาร์มีรูปแบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ โดยมีรัฐสภาซึ่งประกอบด้วย สภาประชาชน สภาชาติพันธุ์และสภาท้องถิ่น สมาชิกรัฐสภาจากการเลือกตั้ง โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขและหัวหน้ารัฐบาลก่อนปี พ.ศ. 2554 เมียนมาร์มีระบอบการปกครอง โดยรัฐบาลทหาร ภายใต้สภาพสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (State Peace and Development Council- SPDC) โดยมีประธาน SPDC เป็นประมุขของประเทศ และมีนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้า คณะรัฐบาล ในช่วงเวลาดังกล่าว เมียนมาร์มักถูกประชาคมโลกตำหนิเกี่ยวกับระบบการปกครอง ซึ่งใช้การปกครองคือ ระบอบเผด็จการทหาร (Military Council) แต่ก็เป็นเพราะปัจจัยภายในประเทศที่คณะรัฐบาล จะต้องหาทางแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในชาติ มากที่สุด อันอาจเป็นประเด็นที่ประชาคมโลกไม่อาจเข้าใจปัญหาภายใน ซึ่งเป็นปัจจัยเฉพาะของ เมียนมาร์เอง

อย่างไรก็ตาม เมียนมาร์มีความพยายาม ที่จะดำเนินการ ให้ประเทศก้าวไปสู่ ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในเร็ววัน ซึ่งนับว่าเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ดังจะเห็นว่า พลเอกจิ้น ชุ่น นายกรัฐมนตรีของประเทศในขณะนั้น ได้ประกาศ นโยบายการ ดำเนินการไปสู่ กระบวนการปรองดองแห่งชาติและประชาธิปไตย (Roadmap towards Democracy) เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2546 ถึงแม้เมียนมาร์จะได้จัดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 7 พ.ย. 2553 ตาม ระบอบประชาธิปไตยทั่วไป แต่กระนั้นก็ดี กระบวนการประชาธิปไตยของเมียนมาร์ดังกล่าวนี้ กลับไม่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ ทั้งนี้เนื่องจาก คณะรัฐบาลทหารของเมียนมาร์ยังไม่ได้

ลงจากอำนาจอย่างแท้จริง เป็นเพียง การเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากรัฐบาลทหาร มาเป็นรัฐบาลพลเรือนโดยคณะ ผู้บริหารระดับสูง ยังคงเป็นนายทหารนอกราชการนั่นเองนอกจากนี้เมียนมาร์แบ่งการปกครองเป็น 7 รัฐ ตามกลุ่มเชื้อชาติที่เป็น ชนกลุ่มใหญ่ในแต่ละรัฐ (รัฐชิน รัฐกะฉิ่น รัฐกะเหรี่ยง รัฐกะยา รัฐมอญ รัฐยะไข่ และรัฐชาน) และแบ่งเป็น 7 ภาค ได้แก่ อีรวดี พะโค มาเกว มัณฑะเลย์ สะกาย ตะนาวศรี (น่านินตยา) และ ย่างกุ้ง ในเขตพื้นที่ราบลุ่มที่ประชากรเชื้อสายเมียนมาร์อาศัยเป็นส่วนใหญ่ (อาเซียน 2562)

3.3 รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์

รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์พระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะศาสนาประจำชาติ ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลเมียนมาร์ได้ออกกฎหมายรับรองว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายอื่น ๆ อีกมากเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้ประเทศเมียนมาร์ โดยการปกครองของรัฐบาลทหารเมียนมาร์ หรือ SLORC (State Law and Order Restoration Council) ได้ถูกประณามว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการ โดยการปกครองที่ใช้อำนาจเป็นใหญ่ได้ทำการกดขี่ประชาชนและพระสงฆ์อย่างไร้จิตสำนึกทางด้านมนุษยธรรม ในครั้งที่รัฐบาลทหารได้ยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2531 ที่ไม่ยอมรับการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ โดยครั้งนั้นพรรคของนาง อองซาน ซูจี เป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกยึดอำนาจโดยรัฐบาลเผด็จการทหารของเมียนมาร์ ปัจจุบันนี้ทางพระภิกษุสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการต่อสู้อย่างสันติเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยได้จัดตั้งสหภาพยุวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ (All Burma Young Monks' Union) ในเขตปลดปล่อย โดยมีพระภิกษุเคมะสาระ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของสหภาพยุวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ ในเขตปลดปล่อย ได้พิมพ์เอกสารและข้อเขียนเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนกับรัฐบาลทหารเมียนมาร์

ดังนั้นชาวเมียนมาร์เป็นชนชาติที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต โดยยึดถือการนับถือศาสนา ตลอดจนการปฏิบัติตามประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศเมียนมาร์ โดยชาวเมียนมาร์ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ทำให้มีการสร้างเจดีย์ พระธาตุ และศาสนสถานทั่วทั้งประเทศ เช่น เจดีย์ชเวดากอง เจดีย์ชเวมอว์ดอว์ เป็นต้น ประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีปอยส่างลอง หรืองานบวชลูกแก้ว งานไหว้พุทธเจดีย์ประจำปี ซึ่งมักนิยมจัดในเดือนหลังออกพรรษา จำนวนประชากรประมาณ 50.51 ล้านคน ความหนาแน่น โดยเฉลี่ย 61 คน/ตารางกิโลเมตร เมียนมาร์มีประชากรหลายเชื้อชาติ จึงเกิดเป็นปัญหาชนกลุ่มน้อย มีชาติพันธุ์เมียนมาร์ 63% ไทยใหญ่ 16% มอญ 5% ยะไข่ 5% กะเหรี่ยง 3.5% คะฉิ่น 3% ไทย 3% ชิน 1%

วัฒนธรรมของเมียนมาร์ได้รับอิทธิพลทั้งจากจีน อินเดีย และไทยมาช้านาน ดังสะท้อนให้เห็นในด้านภาษา คณิตศาสตร์ และอาหาร สำหรับศิลปะของเมียนมาร์นั้นได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีและพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ในปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมเมียนมาร์ยังได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมากขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดจากเขตชนบทของประเทศ ด้านการแต่งกาย ชาวเมียนมาร์ทั้งหญิงและชายนิยมนุ่งโจงกระเบน เรียกว่า ลองยี ส่วนการแต่งกายแบบโบราณเรียกว่า ลุนตยาอซิก (วรรณภา ลีระศิริ 2558) ในปี ค.ศ. 2014 ประเทศเมียนมาร์มีประชากรที่นับถือศาสนาแบ่งได้ดังนี้ ศาสนาพุทธ 87.9% ศาสนาคริสต์ 6.2% ศาสนาอิสลาม 4.3% ศาสนาฮินดู 0.5% ศาสนาพื้นบ้านเมียนมาร์ 0.8% อื่น ๆ 0.2% และไม่นับถือศาสนา 0.1%

3.4 ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นรูปธรรม

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เห็นได้เด่นชัดและเป็นรูปธรรม คือพุทธศาสนากับการเมืองยุคเอกราชระหว่างการยึดครองของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ.1942-45) รัฐบาลของ ดร.บาเมียว (Dr.Ba Maw) ที่ญี่ปุ่นหนุนหลังอยู่ได้จัดตั้งสภากลางสงฆ์ทุกนิกาย (Grand Council of the Sangha of All Orders) ขึ้นเพื่อรวมพระสงฆ์เมียนมาร์ในทุกนิกายให้เป็นหนึ่งเดียว ภายหลังจากที่อังกฤษได้เข้ายึดครองเมียนมาร์อีกครั้งหนึ่งปี ค.ศ.1945 ผู้นำพระสงฆ์ (sayadaw) ทางตอนล่างของเมียนมาร์ได้พยายามที่จะฟื้นฟูสภากลางสงฆ์ขึ้นมาใหม่ แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะความแตกต่างทางนิกายได้

หลังจากได้รับเอกราช การเมืองของเมียนมาร์ยังขาดผู้นำที่เข้มแข็งและยังมีการแบ่งฝ่ายและปัญหากลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการปกครองตนเอง ทำให้เมียนมาร์ต้องประสบกับภาวะความไม่แน่นอนทางการเมือง แม้จะมีการสนับสนุนพุทธศาสนาโดยบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ และมีการเฉลิมฉลอง 2,500 ปีของพุทธศาสนา โดยมีการจัดทำการสังคายนาพระไตรปิฎกจากภาครัฐ แต่ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ความไม่เสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจที่ตกต่ำนำไปสู่การเรียกร้องให้ทหารเข้ามาจัดการจนนำไปสู่การยึดครองอำนาจเป็นเวลานานปี ค.ศ.1947 ออง ซาน (Aung San) ผู้นำเมียนมาร์ประสบความสำเร็จในการเจรจาที่กรุงลอนดอนเพื่อให้มีการเลือกตั้งขึ้นในเมียนมาร์ ออง ซานได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกลอบสังหารเสียก่อน และกลายเป็นวีรบุรุษของการต่อสู้เพื่อเอกราชอนุ (UNu) ได้เข้ามาสานงานต่อ จนกระทั่งเมียนมาร์ได้รับเอกราชจากอังกฤษในวันที่ 4 มกราคม ค.ศ.1948 ทศวรรษที่ 1950 นายกรัฐมนตรีอู๋นุได้พยายามฟื้นฟูพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนากลายเป็นสถาบันหลักในโครงสร้างของรัฐ มีการสังคายนาพุทธศาสนาครั้งที่ 6 ในปี ค.ศ.1954 อู๋นุพยายามผลักดันนโยบาย "พุทธสังคมนิยม" (Buddhist Socialism) ในแบบฉบับของเมียนมาร์ โดยรัฐจะให้หลักประกันในด้านปัจจัยสี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) แก่ประชาชน และพุทธศาสนาให้แนวทางในด้านจิตใจ

และจริยธรรม ความพยายามของอนุชังไม่ประสบผลสำเร็จนักก็เกิดรัฐประหารขึ้นก่อน รัฐบาลทหารเมียนมาร์ได้แยกตัวออกจากเรื่องของศาสนา โดยปล่อยให้คณะสงฆ์ดำเนินการด้านศาสนาไปตามลำพัง (ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, น.48-49)

3.5 ผลกระทบทางการเมืองของพระสงฆ์เมียนมาร์

ในประวัติศาสตร์ของเมียนมาร์ที่ผ่านมาพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการร่วมประท้วงทางการเมือง ดังตัวอย่างในปี 2531 (1988) ที่มีการประท้วงใหญ่ต่อต้านรัฐบาลทหารเมียนมาร์ ในครั้งนั้นมีผู้เสียชีวิตราว 3,000 คนจากเหตุการณ์ประท้วงดังกล่าว ซึ่งคาดว่ามีพระสงฆ์และสามเณรรวมอยู่ในจำนวนผู้เสียชีวิตด้วย ทำให้พระสงฆ์ในตอนนั้นไม่ยอมรับการบีบหนทางของการทำบุญหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จากผู้นำรัฐบาลเมียนมาร์และทหารเมียนมาร์ รัฐบาลเมียนมาร์เองจึงได้ทำการปราบปรามตามวัดต่างๆ อย่างหนัก ต่อมาพระจำนวน 100 รูปที่เข้าร่วมการประท้วงได้ถูกจำคุกเป็นเวลาหลายสิบปีปรากฏการณ์นี้เป็นปรากฏการณ์ที่ต่อเนื่องตั้งแต่หลังจากการปล่อยตัวผู้นำนักศึกษา และนำมาซึ่งกลุ่มชุกชว คือ กลุ่มอดีตนักศึกษาและประชาชนที่เคยร์ร่วมกันเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยในปี 1988 ได้นัดกันแต่งชุกชวไปสวดมนต์ตามวัดหรือศาสนสถานตามเมืองต่างๆ ของเมียนมาร์ โดยมีเป้าหมายที่จะเรียกร้องให้มีการปล่อยนักโทษการเมืองและเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนผ่านการเมืองเมียนมาร์ในสู่ประชาธิปไตยอย่างสงบและสันติ รวมถึงเรียกร้องให้รัฐบาลรับผิดชอบต่อกรณีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์น้ำท่วม (ซึ่งตอนนั้นรัฐบาลทหารเมียนมาร์ค่อนข้างเพิกเฉยมาก) มีการล่ารายชื่อเพื่อเรียกร้องต่อที่ประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติซึ่งเหตุการณ์นั้นได้สร้างความตื่นตัวให้แก่ประชาชนในเมียนมาร์ค่อนข้างมาก เพราะในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาสังคมเมียนมาร์อยู่บนพื้นฐานของความหวาดกลัวอำนาจของรัฐบาลทหารมาตลอด กิจกรรมครั้งนี้ได้จุดประกายให้ผู้คนลุกขึ้นมาทำอะไรเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากสิ่งที่ย่อยๆ ไม่เสียงมาก แต่พอมาเจอกับสถานการณ์ขึ้นราคาน้ำมันอย่างมโหฬารในครั้งนี้ ทำให้ผู้คนเริ่มรู้สึกว่ามันไม่ได้อีกต่อไปแล้ว เพราะส่งผลกระทบต่อผู้คนเกือบทุกคน เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคขึ้นราคาไม่สอดคล้องกับรายรับ

ดังนั้นบทบาทพระสงฆ์ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีไม่น้อยในสังคมเมียนมาร์ ก็เห็นว่าควรจะต้องทำอะไรให้รัฐบาลรู้บ้าง ก็เลยออกมาประท้วง ตอนแรกก็เริ่มจากเล็กๆ เพียงบางวัด พอพระเริ่มประท้วง ทหารและกองกำลังจัดตั้งของทหารเข้าไปปราบปรามมีการไล่ทุบตีพระ จนพระต้องปิดล้อมวัดไม่ให้ทหารออกจากวัดได้ จนต้องมีการเจรจากัน ในที่สุดทหารก็ใช้วิธีการบริจาของให้วัดแทน ซึ่งพระก็ไม่ยอมและใช้วิธีการคว่ำบาตรรัฐบาลทหารเมียนมาร์ (คือการไม่รับของใส่บาตร ไม่รับภิกษิณมณฑ์ ไม่รับการทำบุญใดๆของทหารและครอบครัว) และเริ่มขยายวงกว้างไปเรื่อยๆ

จนนำมาซึ่งการเดินขบวนครั้งที่ผ่านมาของพระสงฆ์ เอาเข้าจริงๆ แล้วบทบาทของพระสงฆ์เมียนมาร์กับการเมืองเป็นสิ่งที่คู่กันมาตลอด (ประชาไท 2562)

3.6 รูปแบบการแสดงออกบทบาทของพระสงฆ์เมียนมาร์

พระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่ในประวัติศาสตร์ ปัจจุบันพระสงฆ์ในเมียนมาร์ก็ยังคงมีบทบาทในการเมือง ประชาชนเมียนมาร์ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดมากเมื่อเปรียบเทียบกับของคนไทย พระสงฆ์เมียนมาร์ถือเป็นผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนที่คนเมียนมาร์ให้ความเคารพนับถือมากที่สุด พระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาททางการเมืองมานาน โดยออกมาร่วมชุมนุมกับประชาชนเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษได้สำเร็จ ตั้งแต่นั้นมาพระเมียนมาร์ก็แสดงบทบาททางการเมืองต่อต้านรัฐบาลทหารเมียนมาร์มาตลอด พระเมียนมาร์มีอิทธิพลทางความคิดต่อประชาชนมาก คนเมียนมาร์จะเชื่อพระมากกว่าเชื่อรัฐบาล....จะเห็นได้ว่ารัฐบาลทหารเมียนมาร์มักจะไม่ค่อยไปยุ่งอะไรกับพระเมียนมาร์เพราะถ้าขึ้นไปยุ่งจะกลายเป็นเรื่องใหญ่โตมากและมันหยาบๆ ก็คือศูนย์กลางพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเมียนมาร์ในปัจจุบันนี้ประเทศเมียนมาร์เป็นประเทศที่พุทธศาสนามีความมั่นคงที่สุดในโลก

ดังนั้นประเทศเมียนมาร์จึงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ประชาชนเคร่งครัดในเรื่องพุทธศาสนามากที่สุดถึงขนาดที่หากหมู่บ้านไหนที่มีพระสงฆ์ชื่อดังไม่ได้ตั้งทางด้านปลูกเสกเครื่องรางแต่ตั้งทางด้าน วิปัสสนากรรมฐาน และท่านไม่ฉันทเนื้อสัตว์ทุกชนิดชาวบ้านก็จะไม่กินกันทั้งหมู่บ้านเหมือนกัน หากใครอยากจะทานเนื้อสัตว์ก็ต้องออกมาทานนอกหมู่บ้านที่เขาทานเนื้อสัตว์กัน ประเพณีแบบนี้ยังสืบทอดมาถึงปัจจุบัน (โกทูน 2562)

4. บทวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย

4.1 หลักพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐาน ตามบริบทของพื้นที่ประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า ราชอาณาจักรไทย (Kingdom of Thailand) เป็นรัฐชาติอันตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดิมมีชื่อว่า "สยาม" รัฐบาลประกาศเปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทยอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 2482 ประเทศไทยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 50 ของโลก มีเนื้อที่ 513,120 ตารางกิโลเมตร (ราชบัณฑิตยสถาน 2545, น. 4) มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 20 ของโลก คือ ประมาณ 68 ล้านคน กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการแผ่นดินและนครใหญ่ที่สุดของประเทศ และการปกครองส่วนภูมิภาค จัดระเบียบเป็น 77 จังหวัด (กรมการปกครอง 2560) ซึ่งตามประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษร

หลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดในดินแดนไทย คือ ศิลาจารึก ในหลายพื้นที่พบศิลาจารึกที่อยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน เช่น ที่ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ชัยจำปา จังหวัดลพบุรี ส่วนจารึกที่ปรากฏศักราชชัดเจนที่สุด คือ จารึกอักษรปัลลวะ เป็นภาษาสันสกฤตและเขมร พบที่ปราสาทเขาน้อย จังหวัดปราจีนบุรีระบุมหาศักราช 559 หรือตรงกับ พ.ศ. 1180

ประเทศไทยตั้งอยู่กลางคาบสมุทรอินโดจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังอยู่บนคาบสมุทรมาเลย์ด้วย อยู่ระหว่างละติจูด 5° ถึง 21° เหนือ และลองจิจูด 97° ถึง 106° ตะวันออก มีพรมแดนด้านตะวันตกติดประเทศลาวและประเทศกัมพูชา ทิศใต้เป็นแดนต่อแดนประเทศมาเลเซียและอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดทะเลอันดามันและประเทศเมียนมาร์ และทิศเหนือติดประเทศเมียนมาร์และลาว มีแม่น้ำโขงกั้นเป็นบางช่วง ประเทศไทยมีพื้นที่ 513,115 ตารางกิโลเมตร เป็นอันดับที่ 51 ของโลกและอันดับที่ 3 ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศอินโดนีเซียและเมียนมาร์ ประเทศไทยมีอาณาเขตทางทะเล (maritime zone) ตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 กว่า 323,488 ตารางกิโลเมตร มีความยาวชายฝั่งทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทย และฝั่งอันดามันรวมถึงช่องแคบมะละกาตอนเหนือ รวมความยาวชายฝั่งทะเลในประเทศไทยทั้งสิ้น 3,148 กิโลเมตร (ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล 2562)

4.2 บทกฎหมายที่ใช้ในการปกครองประเทศ

บทกฎหมายของประเทศไทย ระเบียบกฎหมายไทยช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นไทยก็ได้ยึดแนวทางตรากฎหมายอย่างอังกฤษ คำเรียกกฎหมายก็เหลืออยู่ เช่น บางฉบับตราเป็นพระราชกำหนดแต่ให้ชื่อว่าพระราชบัญญัติก็มี ราชบัณฑิตยสถานสันนิษฐานว่าเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะพระราชกำหนดและพระราชบัญญัติสมัยนั้นมีความหมายอย่างเดียวกัน ครั้นต่อมาเมื่อมีรัฐธรรมนูญสำหรับปกครองแผ่นดินขึ้นก็มีการแบ่งแยกอำนาจเป็นฝ่ายๆ ไป อำนาจในการออกกฎหมายจึงตกแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ และกฎหมายเป็นระบบระเบียบดังปัจจุบัน กฎหมายในประเทศไทยแบ่งเป็น 3 ยุค ดังนี้

1. กฎหมายในยุคสุโขทัย ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (ปี พ.ศ. 1828-1835) เรียกกันว่า กฎหมายสิบบท ได้แก่ 1) บทเรื่องมรดก 2) บทเรื่องที่ดิน 3) บทวิธีพิจารณาความ 4) บทลักษณะฎีกา และมีการเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะโจรลงไปอีกครั้งรัชสมัยพญาเลอไทย กษัตริย์สุโขทัยองค์ที่ 4 ซึ่งมีส่วนของการนำกฎหมายพระธรรมศาสตร์มาใช้ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพราหมณ์ ซึ่งได้มีส่วนขยาย ที่เรียกว่า “พระราชศาสตร์” มาใช้ (วิกิตำรา 2562)

2. กฎหมายกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแห่งที่สองของไทย ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1893 - 2310 พระมหากษัตริย์ในยุคนั้น ได้สร้างกฎหมายซึ่งเรียกว่าพระราชศาสตร์ไว้มากมาย พระราชศาสตร์เหล่านี้ เมื่อเริ่มต้น ได้อ้างถึงพระธรรมศาสตร์ฉบับของมनुเป็นแม่บท เรียกกันว่า “มनुสาราจารย์” พระธรรมศาสตร์ฉบับของมनुสาราจารย์นี้ เป็นกฎหมายที่มีต้นกำเนิดใน

อินเดีย เรียกว่าคำกิริพระธรรมศาสตร์ ต่อมามอญได้เจริญและปกครองดินแดนแหลมทองมาก่อน ได้แปลต้นฉบับคำกิริภาษาสันสกฤตมาเป็นภาษาบาลีเรียกว่า “คัมภีร์ธรรมสัตถัม” และได้ดัดแปลงแก้ไขบทบัญญัติบางเรื่องให้มีความเหมาะสมกับชุมชนของตน ต่อจากนั้นนักกฎหมายไทยในสมัยพระนครศรีอยุธยาจึงนำเอาคำกิริของมอญของมอญมาเป็นหลักในการบัญญัติกฎหมายของตน ลักษณะกฎหมายในสมัยนั้นจะเป็นกฎหมายอาญาเสียเป็นส่วนใหญ่ ในยุคนั้น การบันทึกกฎหมายลงในกระดาษเริ่มมีขึ้นแล้ว เชื่อกันว่าการออกกฎหมายในสมัยก่อนนั้น จะคงมีอยู่ในราชการเพียงสามฉบับเท่านั้น ได้แก่ ฉบับที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้งาน ฉบับให้ขุนนางข้าราชการทั่วไปได้อ่านกัน หรือคัดลอกนำไปใช้ ฉบับสุดท้ายจะอยู่ที่ผู้พิพากษาเพื่อใช้ในการพิจารณาบรรดคดี

3. กฎหมายกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 เห็นว่ากฎหมายที่ใช้กันแต่ก่อนมานั้นขาดความชัดเจน และไม่ได้รับการจัดเรียงไว้เป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการศึกษาและนำมาใช้ จึงโปรดเกล้าให้มีการชำระกฎหมายขึ้นมาใหม่ ในคำกิริพระธรรมศาสตร์ โดยนำมารวบรวมกฎหมายเดิมเข้าเป็นลักษณะๆ สำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2348 และนำมาประทับตราเข้าเป็นตราพระราชสีห์ ซึ่งเป็นตราของกระทรวงมหาดไทย ตราราชสีห์ ของพระทรวงกลาโหม และตราบัวแก้ว ซึ่งเป็นตราของคลัง บนหน้าปกแต่ละเล่ม ตามลักษณะระของการปกครองในสมัยนั้น กฎหมายฉบับนั้นเรียกกันว่า “กฎหมายตราสามดวง” กฎหมายตราสามดวงนี้ ถือเป็นประมวลกฎหมายของแผ่นดินที่ได้รับการปรับปรุงให้มีความรัดกุม ยุติธรรมทั้งทางแพ่งและอาญา นอกจากนี้จะได้บรรจุพระธรรมศาสตร์ตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว ยังคงมีกฎหมายสำคัญๆ อีกหลายเรื่อง อาทิ กฎหมายลักษณะพยาน ลักษณะทาส ลักษณะโจร และต่อมาได้มีการตราขึ้นอีกหลายฉบับ ต่อมาประเทศไทยมีการติดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่างๆ มาก ฟังเห็นได้ว่ากฎหมายเดิมนั้นไม่ได้รับการยอมรับจากนานอารยประเทศ จนทำให้ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต นอกจากนั้นยังไม่สามารถนำมาใช้บังคับได้ทุกกรณี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงตรากฎหมายขึ้นใหม่ อาทิ พระราชบัญญัติมารดาและสินสมรส ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดวางระบบศาลขึ้นมาใหม่ และได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายทั้งจากอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม ญี่ปุ่น และลังกามาเป็นที่ปรึกษากฎหมาย และในสมัยนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ก็ได้แก้ไขชำระกฎหมายตราสามดวงเดิมขึ้นใหม่ และจัดพิมพ์ขึ้นในชื่อของ “กฎหมายราชบุรี” ในปี พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมายขึ้นมาใหม่ ทำการร่างกฎหมายลักษณะอาญา กฎหมายว่าด้วยการเลิกทาส กฎหมายวิธีบัญญัติ ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและกฎหมายที่สำคัญหลายๆ ฉบับ และในรัชสมัยต่อมา กฎหมายไทยได้ถูกพัฒนาสืบต่อกันยาวนาน ตราบจนทุกวันนี้ มีการจัดทำประมวลกฎหมาย และร่างกฎหมายต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งกฎหมายไทยนั้น ได้รับอิทธิพลทั้งจาก

กฎหมายภาคพื้นยุโรป อาทิกฎหมายอังกฤษ กฎหมายฝรั่งเศส รวมทั้งจารีตประเพณีเดิมของไทยด้วย (เมื่ออยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และ 6 ว่าด้วยเรื่องครอบครัวและมรดก) และได้รับการแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา มีกฎหมายที่ทันสมัยถูกตราขึ้นใหม่ๆตลอด เช่น กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หรือที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ (Thailaws 2562)

4.3 รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศไทย

รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศไทย การกำเนิดพุทธชนนำมาซึ่งพุทธศาสนา อันเป็นกลจักรวงล้อแห่งธรรมขับเคลื่อนสรรพสิ่งในหลากหลายมิติ ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมากในอัตราเฉลี่ย 94.6% ของคนไทยทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2555) ประการสำคัญของการนับถือศาสนาพุทธนั้นนำมาซึ่งการหลอมรวมจิตใจการยึดถือปฏิบัติตามหลักแห่งธรรมของพระบรมศาสดา ถือเป็นระเบียบแบบแผนอันคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดั้งเดิมของไทย ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายโดยการนำมิติทางศาสนามาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤตสังคมด้วยการส่งเสริมนำพลัง “บ ว ร” บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม (กรมการศาสนา 2560)

ด้วยบริบทดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภายใต้ “บ ว ร” (บ้าน วัด โรงเรียน) นั้น “วัด” จะเป็นหน่วยกลางในการเชื่อมต่อระหว่างบ้านกับโรงเรียนอันเป็นสถาบันหลักของชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาททางพระพุทธศาสนาจะมีมาก แต่เมื่อวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาผ่านสังคมไทยแล้วจะพบว่าที่ผ่านมา ผู้มีบทบาทอันเป็นตัวแทนในการเผยแผ่ศาสนธรรมก็คือ “พระสงฆ์” เพราะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 กว่าปี (Jerrold 1967) ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่หลักต้องปฏิบัติตามในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยเฉพาะด้าน 3 ซึ่งเป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุ และโทรทัศน์การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติการจัดงานในวันสำคัญ

ทางพระพุทธศาสนาการจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการ บวชนกข้ามจารีณิ (จีพราหมณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันฉัตรมงคล (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแพร่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์” เช่น โครงการอุทยานการศึกษาในวัด โครงการสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬาโครงการวัดพัฒนาตัวอย่าง เป็นต้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2554)

ปัจจุบันการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดี พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่ດึ้นนั้นจะต้องมีรูปแบบ และวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับกาแบ่งงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบ ตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ (วรรณไชย มะยงค์ 2558) ที่นี้ ประเด็นสำคัญมีอยู่ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ดังกล่าวส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคุณประโยชน์ให้สังคมประเทศชาติ “จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองได้อย่างไร” และก็มีคำถามต่อไปอีกว่า “เมื่อเข้าไปยุ่งเกี่ยวแล้วจะได้ประโยชน์อะไร” เพราะทั้ง ๆ ที่กฎหมายบ้านเมืองก็กำหนดไว้ชัดเจนว่า พระสงฆ์เป็นบุคคลธรรมดา เพียงแต่มีกรอบวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ถึงแม้เป็นบุคคลที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยสี่แต่ด้วยความศรัทธาต่อคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ในศาสนา จึงต้องยอมละความสุขแบบชาวโลกมาแสวงหาธรรมที่เหนือโลกและทำยที่สุดก็ย้อนกลับมาให้คุณประโยชน์ต่อสังคมไทยอยู่ดั่งเดิม ฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์ไทยที่มีต่อสังคมประเทศชาตินั้นเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นมาทุกยุคสมัยว่าท่านมีคุณูปการมากจนเกินที่จะพรรณนาได้ ตั้งแต่การรักษาความเป็นชาติไทยเคียงคู่มากับสถาบันพระมหากษัตริย์ การสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้สังคมมีความร่มเย็น เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกกลืนจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้ง ๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ในทางกลับกันต้องถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น สงฆ์ไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิ

ในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 106 (2) บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช”

4.4 ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นรูปธรรม

ในช่วงสมัยหนึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับรัฐยุคเก่าในประเทศเพื่อนบ้านถูกเปลี่ยนแปลงโดยประเทศเจ้าอาณานิคม พุทธศาสนาและพระสงฆ์ต่างเผชิญกับวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองร่วมกับประชาชนในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ การปฏิรูปสู่รัฐสมัยใหม่เริ่มขึ้นเมื่อสยามเผชิญอิทธิพลลัทธิล่าอาณานิคมยุโรป โดย ร.4 ขณะที่ยังทรงผนวชเป็น “วชิรญาณภิกขุ” (27 พรรษา) ได้ก่อตั้งคณะสงฆ์ใหม่คือ “ธรรมยุติกนิกาย” (เรียกคณะสงฆ์กลุ่มเดิมซึ่งเป็นส่วนข้างมากกว่า “มหานิกาย”) และทรงสร้างปรัชญาการปกครองแบบรัฐสมัยใหม่ ผ่านการตีความพุทธศาสนา สร้างแนวคิด “อนกชนนิกโรสโมสรสมมติ” ที่ถือว่าผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองได้โดยความยินยอมของผู้ใต้ปกครอง และต้องปกครองโดยธรรมเพื่อความผาสุกแห่งมหาชนชาวสยาม หากกษัตริย์ไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมก็ถูกถอดถอนได้ ถือเป็นความคิดใหม่ในสมัยนั้น

กระบวนการปฏิรูปตั้งแต่สมัย ร.4- ร.6 ไม่ได้มีส่วนร่วมในการปฏิรูป แต่เป็นฝ่ายที่ถูกปฏิรูป พระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมหรือมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปมีเพียงพระสงฆ์ชั้นสูงเท่านั้น คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นพระอนุชาต่างมารดาของ ร.5 ท่านทรงสืบทอดประเพณีการตีความพุทธศาสนาแบบแยกทางโลก-ทางธรรมและเน้นความมีเหตุผลสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์จาก ร.5 เป็นกำลังทางความคิดของ ร.5 ในการวางระบบการปกครองและการศึกษาสงฆ์ วางรากฐานการศึกษาชาติที่เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัย ร.5 จนมาถึง ร.6 โดยเฉพาะการสนับสนุน ร.6 ในการผนวกรวมความมั่นคงของพุทธศาสนาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความมั่นคงของรัฐ ภายใต้อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตยที่พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) ในปี 2475 ก็ไม่ได้มีการแก้ไขโครงสร้างอำนาจปกครองคณะสงฆ์และระบบสมณศักดิ์แบบเดิม ต่อมามีการตรา พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ฉบับ 2484 ตามข้อเรียกร้องของยุวสงฆ์คณะปฏิสังขรณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับทางบ้านเมือง กฎหมายฉบับดังกล่าวได้กำหนดโครงสร้างองค์กรปกครองสงฆ์ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข โดยพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง แบ่งอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ สังฆสภา ประกอบด้วยพระสงฆ์ 45 รูป ซึ่งแต่งตั้งโดยสมเด็จพระสังฆราช ตามสมณศักดิ์และความรู้ ทำหน้าที่ร่างสังฆมัตติ กติกาสงฆ์หรือกฎหมายสงฆ์ คณะสังฆมนตรี ทำหน้าที่เหมือนคณะรัฐมนตรี มีอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ โดยมีสังฆนายกทำหน้าที่เหมือน

นายกรัฐมนตรี ทั้งหมดแต่งตั้งโดยสมเด็จพระสังฆราช และคณะวินัยธร ทำหน้าที่เหมือนเป็นตุลาการสงฆ์ มีหน้าที่วินิจฉัยและระงับอธิกรณ์

สมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ปกครองด้วยระบบเผด็จการทหาร พร้อมกับยกย่องสถาบันกษัตริย์ให้โดดเด่นเป็น “สถาบันกษัตริย์ยุคใหม่” ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความศักดิ์สิทธิ์ ความชื่นชอบของประชาชน และความเป็นสาธารณะ ขณะเดียวกันก็ได้ยกเลิก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ฉบับ 2484 ตรา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ฉบับ 2505 ขึ้นแทน โดยกลับไปใช้ระบบการปกครองสงฆ์แบบสมัย ร.5 ซึ่งเป็นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่คณะกรรมการมหาเถรสมาคมเพียงคณะเดียว โดยไม่มีระบบถ่วงดุลตรวจสอบ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบเผด็จการของบ้านเมืองในยุคนั้น รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับรัฐไทย เป็นรูปแบบที่ถูกกำหนดโดยชนชั้นปกครองร่วมกับพระสงฆ์ระดับสูงที่อยู่ในแวดวงชนชั้นปกครอง หรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศูนย์กลางอำนาจรัฐมาโดยตลอด รูปแบบความสัมพันธ์จึงมีพัฒนาการมาในทางที่คณะสงฆ์ต้องพึ่งพาการอุปถัมภ์จากรัฐและเป็นกลไกอำนาจรัฐมากขึ้น โดยลำดับผลที่ตามมาคือ การสร้าง “มายาคติ” ว่า การที่พระสงฆ์ทำหน้าที่สนับสนุนอุดมการณ์รัฐ เช่น การเทศนาปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์แก่ประชาชน ย่อมไม่ถือว่า “ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง” **“แม้แต่พระสงฆ์บางรูปบางกลุ่ม จะอ้างอุดมการณ์นั้นสนับสนุนความรุนแรงในการจัดการกับฝ่ายที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองต่างออกไป เช่น การประณามขับไล่คนที่พวกตนกล่าวหาว่าไม่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ว่าไม่ใช่คนไทยถึงที่นำสนใจก็คือโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แบบที่สถาปนาขึ้นตั้งแต่สมัย ร.5 เป็นต้นมา ได้ทำให้องค์กรสงฆ์เป็น “องค์กรแบบราชการ” ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในของคณะสงฆ์แบบที่เคยมีมาแต่เดิม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบมี “ความเป็นสังคม” พระสงฆ์พึ่งพาปัจจัยสี่จากชาวบ้าน ชาวบ้านเองก็พึ่งพาพระสงฆ์ในทางปัญญา การรักษาประเพณีวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ภายในองค์กรสงฆ์และระหว่างองค์กรสงฆ์กับประชาชน ก็กลายเป็น “ความสัมพันธ์แบบกลไก” (สุรพศ ทวีศักดิ์ 2548)**

4.5 ผลกระทบทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ก็ถูกจำกัดลง ด้วยกฎหมายที่นักการเมืองร่างขึ้นมา ในยุคการเมืองการปกครองของไทยที่ใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 พระสงฆ์ได้ถูกกลืนรอนสิทธิทางการเมืองหลายด้านด้วยกัน เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตรประจำตัวประชาชนและสิทธิในการได้รับหนังสือเดินทางตามขั้นตอนปกติ รวมทั้งเรื่องราวของภิกษุณี สามเณรี และแม่ชีกับสิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการตีความทั้งในเชิงกฎหมาย (ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน) พ.ศ.2540 มุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกกลืนจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วใน

รัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้งๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ในทางกลับกันต้องถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น สงฆ์ไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 106 (2) บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช” (ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ 2560)

4.6 รูปแบบการแสดงออกบทธาของพระสงฆ์ไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานมีสถาบันที่อยู่คู่บ้านคู่มืองของคนไทยประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะสถาบันศาสนาชาวไทยโดยส่วนมากได้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาอันยาวนาน พระพุทธศาสนาจึงได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย และได้มีการผสมผสานจากลัทธิอื่น หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2552) การดำรงอยู่ซึ่งพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่อย่างต่อเนื่อง และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ปรับตัวเองให้เข้ากับบริบทของสังคม (Phrakruyanapetcharat (Tewin Piyatussi) 2014) แม้ว่าพระสงฆ์จะเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกบทบาทหนึ่งนั้นพระสงฆ์ถือว่าเป็นพลเมืองของประเทศชาติ และอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศเช่นเดียวกัน แนวโน้มที่เกิดขึ้นในอนาคตนั้น พระสงฆ์จึงควรที่จะเข้าไปทำหน้าที่ในการช่วยรัฐพัฒนา “คนดี” ในมิติของศาสนา ให้กลายเป็น “พลเมืองที่ดี” ของประเทศชาติ และของโลก จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเริ่มต้นพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เรียนรู้และเข้าใจมิติด้านนี้มากยิ่งขึ้น และเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์เข้าไปทำหน้าที่ดังกล่าว อีกทั้งช่วยสนับสนุน โครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งในแง่งบประมาณและเครื่องมือต่างๆ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส 2557)

ปัจจุบันแนวโน้มบทบาทพระสงฆ์ในอนาคตข้างหน้านั้นพระสงฆ์เมื่อออกบวชเป็นพระภิกษุอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยแล้วย่อมมีบทบาทสากล จึงอยู่เหนือลัทธิการเมือง การบริหารย่อมเป็นของต่ำกว่าพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักธรรมวินัยของพระพุทธเจ้านั้นมีการเผยแผ่ไปทุกทิศทุกทางของโลก จะไม่ลดลดต่ำไปอยู่ใต้ระบอบการเมืองแต่การเมืองนั้นจะนำหลักธรรมวินัยมาบูรณาการเข้ากันกับหลักบริหารปกครอง บทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในอนาคตนั้นพระสงฆ์จะมีความตื่นตัวทางการเมืองและมีความเข้าใจในองค์ประกอบของสังคมนั้นๆ โดยเฉพาะในประเทศไทยอันเป็นเมืองพุทธศาสนานิกายเถรวาทประจำชาติถ้าพระสงฆ์ไม่มีบทบาททางการเมืองไม่มีความรู้เรื่องการบริหาร การปกครองภาครัฐแล้วก็จะไม่มีข้อมูลไปเทศนาสั่งสอน

ให้ประชาชน ได้รู้เท่าทันและในอนาคตนั้นพระสงฆ์จะมีบทบาทดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมโดยเชื่อมโยง บูรณาการกับนโยบายของรัฐด้านการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนในลักษณะเช่นนี้จะส่งผลให้พระสงฆ์อีกจำนวนมากแสดงบทบาท (Phramaha Prapan Thaiyai et.al. 2014)

การดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วโลกความร่วมมือระหว่างฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร เป็นกลไกที่มีพลังก่อให้เกิดการพัฒนาความยั่งยืนได้ และบทบาทพระสงฆ์ในอนาคตจะเป็นบทบาทด้านการให้การศึกษาและการเผยแผ่เป็นหลัก โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเผยแผ่แก่สังคม ให้คนในสังคมได้นำเอาหลักธรรมนั้นไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตประสบแต่สิ่งที่ดีงาม ให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์และประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง แม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปนานแล้ว พระภิกษุสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนาก็ยึดถือคำสั่งสอนของพระองค์มาเป็นหลักปฏิบัติคำสั่งสอนทั้งทางฝ่ายพระธรรมและวินัยนั้น ได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์นั้นผูกพันกับสังคมของคฤหัสถ์โดยพื้นฐานพระภิกษุสงฆ์ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและเพื่อประโยชน์แก่สังคม

5. ผลการสังเคราะห์การเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

จากผลการเปรียบเทียบ หลักพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐาน ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ บทกฏหมายของของแต่ละประเทศ รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นรูปธรรม ผลกระทบทางการเมืองของพระสงฆ์ลาว รูปแบบการแสดงออกบทบาทของพระสงฆ์

ทั้งนี้ ผลการสังเคราะห์การเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ผลการสังเคราะห์การเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

พื้นที่	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
หัวข้อเปรียบเทียบ				
หลักพื้นฐานแนวคิดพื้นฐานตามบริบทของแต่ละพื้นที่	ประเทศกัมพูชา (Cambodia) มีเมืองหลวง คือ พนมเปญ เป็นประเทศที่มีประชากรประมาณ 14.8 ล้านคน ศาสนาหลักของกัมพูชาเป็นศาสนาพุทธนิกายเถรวาท	ประเทศลาว มีชื่อเรียกประเทศอย่างเป็นทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) มีเมืองหลวงคือ เวียงจันทน์ เป็นประเทศที่มีประชากรประมาณ 6.48 ล้านคน ศาสนาหลักของลาวเป็นศาสนาพุทธนิกายเถรวาท	ประเทศเมียนมาร์ หรือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) แต่เดิมชาวตะวันตกเรียกประเทศนี้ว่า Burma จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2532 เมียนมาร์ได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น Myanmar มีเมืองหลวงคือ กรุงเนปยีดอ โดยมีประชากรกว่า 60.28 ล้านคน ศาสนาหลักของเมียนมาร์เป็นพุทธศาสนานิกายเถรวาท	ประเทศไทย มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า ราชอาณาจักรไทย (Kingdom of Thailand) โดยมีประชากรประมาณ 68 ล้านคน ศาสนาหลักของไทยเป็นศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
บทกฎหมาย ของแต่ละ ประเทศ	การตรากฎหมายของประเทศ กัมพูชาเป็นผลพวงมาจาก ประวัติศาสตร์อันยาวนานใน เรื่องอิทธิพลทางศาสนาและ การเมือง ในอดีตกัมพูชาใช้ ระบบกฎหมายซึ่งได้รับ อิทธิพลมาจากจารีตประเพณี ของศาสนาพุทธและลัทธิขอม ต่อมาภายหลังระบบกฎหมาย ดังกล่าวได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป เป็นระบบกฎหมายแบบ ประมวลกฎหมาย (Civil Law) หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์ อักษรตามแบบของประเทศ	กฎหมายของประเทศลาว ในอดีต ได้รับอิทธิพลมาจากกัมภีร์พระ ธรรมศาสตร์ของพวกมอญซึ่ง ได้รับเอามาจากแนวคำสอนของ พวกพราหมณ์ในอินเดีย ผสม กับคำสอนทางพุทธศาสนาและ จารีตประเพณี ยึดถือในเรื่อง ความยุติธรรม มีความยืดหยุ่น สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ตามความเหมาะสม ครั้นเมื่อ ฝรั่งเศสได้เข้ามาปกครองลาว จึง ได้มีการบัญญัติกฎหมายออกใช้ บังคับ ในรูปของประมวล กฎหมายต่างๆ (Code of Law)	ที่เรียกว่า "Dammathat" แต่ได้เปลี่ยนแปลงในช่วงได้รับ อิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษ ตั้งแต่สมัยเป็นอาณานิคม ซึ่ง ระบบกฎหมายของอังกฤษเป็น ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)	บทกฎหมายของประเทศไทย แบ่งเป็น 3 ยุค คือ 1. กฎหมายใน ยุคสุโขทัย ปรากฏอยู่ในศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงรามคำแหง (ปี พ.ศ. 1828-1835) เรียกกันว่า กฎหมายสิบท และมีการเพิ่มเติม กฎหมายลักษณะโจรลงไปใน ครั้งรัชสมัยพญาเลอไทย กษัตริย์ สุโขทัยองค์ที่ 4 ซึ่งมีส่วนของการ นำกฎหมายพระธรรมศาสตร์มา ใช้ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก พราหมณ์ ซึ่งได้มีส่วนขยาย ที่ เรียกว่า “พระราชศาสตร์” มาใช้ 2. กฎหมายกรุงศรีอยุธยา

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผู้ครอบครอง อาณานิคมของกัมพูชาใน ขณะนั้น หลังการได้รับ อิสรภาพ ระบบกฎหมายของ กัมพูชาได้ตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ พรรค CPK (เขมรแดง) ได้ทำ การล้มล้างระบบและสถาบัน กฎหมายทั้งหมดของประเทศ กฎหมายกัมพูชาปัจจุบันจึง เป็นการผสมผสานระหว่าง จารีตประเพณีของกัมพูชา ระบบกฎหมายฝรั่งเศส และ</p>	<p>หรือ “ประมวลกฎหมายพระ ราชอาณาจักรลาว” ต่อมาเมื่อลาว เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง มาเป็นสาธารณรัฐ ในปี ค.ศ.1975 รัฐบาลในช่วงเวลานั้น ดำเนินการ บริหารประเทศตามแนวนโยบาย ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เป็นข้ออ้างอิงในการแก้ไขปัญหา ของสังคมและการพิจารณาคดี และเริ่มมีการประกาศใช้กฎหมาย ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1989 จนถึงช่วง ต้นทศวรรษ 1990 สภาพประชาชน สูงสุดในเวลานั้นหรือสภา</p>		<p>พระมหากษัตริย์ในยุคนั้น ได้ สร้างกฎหมายซึ่งเรียกว่าพระราช ศาสตร์ไว้มากมาย พระราช ศาสตร์เหล่านี้ เมื่อเริ่มต้นได้อย่าง ถึงพระธรรมศาสตร์ฉบับของมณู เป็นแม่บท เรียกกันว่า ‘มณูสารา จารย์’ พระธรรมศาสตร์ฉบับของ มณูสาราจารย์นี้ เป็นกฎหมายที่มี ต้นกำเนิดในอินเดีย เรียกว่าคำภีร์ พระธรรมศาสตร์</p> <p>3. กฎหมายกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 เห็น</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ประเทศตะวันตกหลายๆ ประเทศเข้ามาบูรณะระบบกฎหมายของกัมพูชา</p>	<p>แห่งชาติในปัจจุบัน ได้มีมติรับรองกฎหมายหลายฉบับหนึ่งในนั้นคือ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ค.ศ.1991 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบบกฎหมายของประเทศลาวในปัจจุบันเป็นระบบประมวลกฎหมาย (civil Law) ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศส</p>		<p>ว่ากฎหมายที่ใช้กันแต่ก่อนมานั้นขาดความชัดเจน และไม่ได้รับการจัดเรียงไว้เป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการศึกษาและนำมาใช้ จึงโปรดเกล้าให้มีการชำระกฎหมายขึ้นมาใหม่ ในคำภีร์พระธรรมศาสตร์ โดยนำมารวบรวมกฎหมายเดิมเข้าเป็นลักษณะๆ สำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2348 และนำมาประทับตราเข้าเป็นตราพระราชสิทธิ์ ซึ่งเป็นตราของกระทรวงมหาดไทย ตราพระราชสิทธิ์ของพระทรวงกลาโหม และตรา</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
				<p>บัวแก้ว ซึ่งเป็นตราของคลัง บนหน้าปกแต่ละเล่ม ตามลักษณะของการปกครองในสมัยนั้น กฎหมายฉบับนั้นเรียกกันว่า “กฏหมายตราสามดวง” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงตรากฎหมายขึ้นใหม่ อาทิ พระราชบัญญัติमारดา และสินสมรส ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดวางระบบศาลขึ้นมาใหม่ และได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายทั้งจากอังกฤษ</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
				<p>ฝรั่งเศส เบลเยียม ญี่ปุ่น และลังกามาเป็นที่ปรึกษากฎหมาย และในสมัยนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ก็ได้แก้ไขชำระกฎหมายตราสามดวงเดิมขึ้นใหม่ และจัดพิมพ์ขึ้นในชื่อของ ‘กฎหมายราชบุรี’ ในปี พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมายขึ้นมาใหม่ ทำการร่างกฎหมายลักษณะอาญา กฎหมาย</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
				<p>กฎหมายไทยได้ถูกพัฒนาสืบต่อกันยาวนาน ครอบคลุมทุกวันนี้ มีการจัดทำประมวลกฎหมาย และร่างกฎหมายต่างๆเป็นจำนวนมาก ซึ่งกฎหมายไทยนั้น ได้รับอิทธิพลทั้งจากกฎหมายภาคพื้นยุโรป อาทิกฎหมายอังกฤษ กฎหมายฝรั่งเศส รวมทั้งจารีตประเพณีเดิมของไทยด้วย</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์	ศาสนาพุทธเข้ามาสู่กัมพูชาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 10 โดยศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเป็นศาสนาประจำรัฐตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ยกเว้นช่วงที่เขมรแดงครองอำนาจ ในปัจจุบันมีจำนวนเป็น 95% ของประชากรทั้งหมด ในช่วงพันปีแรกของจักรวรรดิเขมร กัมพูชาปกครองด้วยระบบกษัตริย์แบบฮินดูและมีกษัตริย์ที่เป็นชาวพุทธเป็นบางครั้ง เช่น พระเจ้าชัยวรมัน	รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศลาว จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาในประเทศลาวมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแยกไม่ได้ และยังคงเป็นผู้เผยแพร่ร่วมกับผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้พระพุทธศาสนาฟื้นฟูขึ้นมาได้ก็เพราะบทบาทของพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวพุทธทั้งหลายได้ทำหน้าที่ให้ธรรมแฝงไปกับหลักการของลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้สิ่งที่พระสงฆ์	รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์ พระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะศาสนาประจำชาติ ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลเมียนมาร์ได้ออกกฎหมายรับรองว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายอื่น ๆ อีกมากเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้ทางพระภิกษุสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการต่อสู้อย่างสันติเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยได้จัดตั้งสหภาพภิกษุสงฆ์แห่ง	ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ของจำกัดด้วยกฎหมายชัดเจน แต่พระสงฆ์ในฐานะตัวแทนทางศาสนา รัฐบาลได้กำหนดนโยบายโดยการนำมติทางศาสนาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤติสังคมด้วยการส่งเสริมนำพลัง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม ปัจจุบันการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดี พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญ

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>ที่ 1 ของพูนัน และพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ศาสนาพุทธรูปแบบต่างๆ ดำรงอยู่อย่างสันติภายใต้การปกครองของกษัตริย์ที่นับถือศาสนาฮินดูและประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท หลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส พระนโรดม สีหนุได้นำเสนอพุทธสังคมนิยมโดยเน้นความเสมอภาค ความเป็นอยู่ที่ดีของคนจนจนกระทั่งเข้าสู่ยุคของเขมรแดงที่ศาสนาเป็นสิ่งผิด</p>	<p>ทำตามแนวนโยบายของลัทธิคอมมิวนิสต์คือการเผยแพร่พุทธศาสนาที่ผสมแนวคิดของคอมมิวนิสต์ เพื่อความอยู่รอดของศาสนา</p>	<p>เมียนมาร์ (All Burma Young Monks' Union) ในเขตปลดปล่อย โดยมีพระภิกษุเคมะสาระ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของสหภาพยุวสงฆ์แห่งเมียนมาร์ ในเขตปลดปล่อย ได้พิมพ์เอกสารและข้อเขียนเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนกับรัฐบาลทหารเมียนมาร์ และมีพระสงฆ์อีกหลายรูปที่เป็นแกนนำในการเรียกร้องต่อรัฐบาลเพื่อผลประโยชน์ทางศาสนาและผลประโยชน์กับประชาชน</p>	<p>มั่นคง การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่คตินั้นต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตนและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>กฏหมาย มีการทำลายวัด พระพุทธรูป เสาทำลายกัมภีร์ ทางศาสนา มีการตีความศาสนา เพื่อรับใช้การปฏิบัติ หลังจาก เขมรแดงสิ้นสุดอำนาจใน พ.ศ. 2522 สาธารณรัฐประชาชน กัมพูชายังควบคุมพระสงฆ์อย่าง เคร่งครัด พระสงฆ์ต้องเข้าอบรม ลัทธิคอมมิวนิสต์แบบโซเวียต ยุบรวมธรรมยุติกนิกายกับ มหานิกายเข้าด้วยกัน จนถึงสมัย ราชอาณาจักรกัมพูชา พุทธ ศาสนาจึงได้ฟื้นตัวอีกครั้ง</p>			

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
ปรากฏการณ์ ทางการเมือง ที่เป็น รูปธรรม	พระสงฆ์ในประเทศกัมพูชามีบทบาทสำคัญในทางการเมืองมาช้านาน ตั้งแต่ยุคฟูนันเรื่อยมา กษัตริย์ผู้ปกครองประเทศในแต่ละยุคให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปศาสนามากเป็นพิเศษ บางพระองค์ทรงยึดแนวทางการบริหารประเทศตามแบบอย่างพระเจ้าอโศกมหาราชทุกประการ ยึดเอาแนวคำสอนจารึกเป็นศิลา	พระพุทธรูปศาสนาในประเทศลาวภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม จาก พ.ศ. 2518-2533 ผ่านบทบาทของพระสงฆ์ 3 ด้านคือ การปกครอง การเผยแผ่ศาสนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2518 รัฐบาลลาว ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติการปกครองสงฆ์ พ.ศ. 2502 ทำให้ตำแหน่งพระสังฆราชและสมณศักดิ์ต่างๆ ของพระสงฆ์ถูกยกเลิกจากนั้น	ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เห็นได้เด่นชัดและเป็นรูปธรรม พุทธศาสนากับการเมืองยุคเอกราช ระหว่างการยึดครองของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. 1942-45) รัฐบาลของ ดร.บาเมียว (Dr.Ba Maw) ที่ญี่ปุ่นหนุนหลัง อยู่ได้จัดตั้งสภากลางสงฆ์ทุกนิกาย (Grand Council of the Sangha of All Orders) ขึ้น เพื่อรวมพระสงฆ์เมียนมาร์ในทุก	ในช่วงสมัยหนึ่ง โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับรัฐยุคเก่าในประเทศเพื่อนบ้านถูกเปลี่ยนแปลงโดยประเทศเจ้าอาณานิคม พุทธศาสนาและพระสงฆ์ต่างเผชิญกับวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองร่วมกับประชาชนในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ การปฏิรูปสู่รัฐสมัยใหม่เริ่มขึ้นเมื่อสยามเผชิญอิทธิพลลัทธิล่า

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>จาริกให้ผู้นุชนรุ่นหลังได้สืบ ทอดเจตนารมณ์ตามแบบอย่าง พระองค์ แม้แต่ในยุคที่ศาสนา พราหมณ์ฮินดูเข้ามามีบทบาท สำคัญกว่าพระพุทธศาสนา ก็ จะทรงให้ปุโรหิตที่ปรึกษา นับ ถือพระพุทธศาสนาเพื่อคน อำนาจและนำหลักคำสอนมา ช่วยเหลือสังคม แม้ประเทศ กัมพูชาจะเกิดวิกฤตทาง การเมืองพระสงฆ์ถูกสังหาร ล้มตายไปมากกว่า 93 เปอร์เซ็นต์ แต่กลับปรากฏว่า</p>	<p>รัฐบาลโดยความเห็นชอบของ คณะสงฆ์จึงได้ประกาศใช้ กฎหมายองค์การพุทธศาสนา สัมพันธลาว ในการบริหาร จัดการองค์กรสงฆ์รัฐบาลเข้มงวด กับพระสงฆ์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา กำหนดให้ พระสงฆ์ประยุกต์หลักคำสอน ของพระพุทธศาสนาให้เข้ากับ ปรัชญามากซ์ ห้ามเผยแผ่หลักคำ สอนที่ล้าหลังในด้านการศึกษา พระสงฆ์ได้รับการสนับสนุน ด้านการเงินงบประมาณ บุคลากร</p>	<p>นิกายให้เป็นหนึ่งเดียว ภายหลัง จากที่อังกฤษได้เข้ายึดครองเมียน มาร์อีกครั้งหนึ่งปี ค.ศ.1945 ผู้นำ พระสงฆ์ (sayadaw) ทางตอนล่าง ของเมียนมาร์ได้พยายามที่จะ ฟื้นฟูสภาพกลางสงฆ์ขึ้นมาใหม่ แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะความ แตกต่างทางนิกายได้</p>	<p>อาณานิคมยุโรป โดย ร.4 ขณะที่ ทรงผนวชเป็น “วชิรญาณภิกขุ” (27 พรรษา) ได้ก่อตั้งคณะสงฆ์ นิกายใหม่คือ “ธรรมยุติกนิกาย” และทรงสร้างปรัชญาการ ปกครองแบบรัฐสมัยใหม่ ผ่าน การตีความพุทธศาสนา สร้าง แนวคิด “อเนกชนนิกโรสโมสร สมมติ” ที่ถือว่าผู้ปกครองเป็น ผู้ปกครองได้โดยความยินยอม ของผู้ใต้ปกครอง และต้อง ปกครองโดยธรรมเพื่อความ ผาสุกแห่งมหาชนชาวสยาม หาก</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	เมื่อสังคมกลับคืนสู่ภาวะ ปกติ คนในชาติได้ตระหนักรู้ คุณค่าของพระพุทธศาสนาได้ ช่วยฟื้นฟูใหม่ จัดให้มีการ อุปสมบทพระภิกษุและสร้าง ระบอบการปกครองสงฆ์ใน รูปแบบสังฆาธิปไตยขึ้นมา ใหม่มีสังฆมนตรีสมเด็จ พระสังฆราชสองพระองค์ทั้ง มหานิกายและธรรมยุติ ทำ หน้าที่เสมือนนักการเมืองลง พื้นที่ช่วยเหลือประชาชนใน ยามทุกข์ยาก	และ วัสดุ อุปกรณ์ จาก กระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตร การเรียนการสอนเน้นหนักใน ด้านทฤษฎีการเมือง การปกครอง บนฐานนโยบายสังคมนิยม		กษัตริย์ไม่ตั้งอยู่ใน ทศพิธราชธรรมก็ถูกถอดถอนได้ ถือเป็นความคิดใหม่ในสมัยนั้น

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
ผลกระทบ ทางการเมือง ของพระสงฆ์ ลาว	พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อ ประชาชนกัมพูชา ถึงแม้ว่า บ้านเมืองจะตกอยู่ในภัย สงครามการแก่งแย่งระหว่างผู้ มีอำนาจไม่เคยขาดสาย ประจวบคั้งว่าดินแดนเขมรเป็น ดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ใน ความตกระกำลำบากด้วยภัย สงคราม ต้องมีชีวิตรอยู่กั ดินแดนที่ถูกสถาปนาให้ตกอยู่ใน ความตกระกำลำบากด้วยภัย สงคราม ต้องมีชีวิตรอยู่กั เสี่ยงตายจากสงคราม อดวา	ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทาง การเมืองการปกครองของ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว รัฐบาลใหม่ ภายใต้ระบอบการปกครองแบบ สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้ ปรับเปลี่ยนระบบการบริหาร กิจการภายใน ประเทศเพื่อให้ เหมาะสมกับแนวทางของมากซ์- เลนิน ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว พระพุทธศาสนาที่เป็นหนึ่งใน องค์กรของรัฐบาลที่จะต้องได้รับ การเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม	พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการ ร่วมประท้วงทางการเมือง ดัง ตัวอย่างในปี 2531(1988) ที่มีการ ประท้วงใหญ่ต่อต้านรัฐบาล ทหารเมียนมาร์ ในครั้งนั้นมี ผู้เสียชีวิตราว 3,000 คน จาก เหตุการณ์ประท้วงดังกล่าว ซึ่ง คาดว่ามีพระสงฆ์และสามเณร รวมอยู่ในจำนวนผู้เสียชีวิตด้วย ทำให้พระสงฆ์ในตอนนั้นไม่ ยอมรับการบิณฑบาต การทำบุญ หรือ ประกอบ พิธีกรรมทาง ศาสนา จากผู้นำรัฐบาลเมียนมาร์	การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บทบาททางการเมืองของ พระสงฆ์ก็ถูกจำกัดลง ด้วย กฎหมายที่นักการเมืองร่างขึ้นมา ในยุคการเมืองการปกครองของ ไทยที่ใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 พระสงฆ์ได้ถูก ลิดรอนสิทธิทางการเมืองหลาย ด้านด้วยกัน เช่น สิทธิในการ เลือกตั้ง สิทธิในการถือบัตร ประจำตัวประชาชนและสิทธิใน การได้รับหนังสือเดินทางตาม

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>อารามต่างๆ จึงเป็นที่พึ่งเป็น ศูนย์กลางของชุมชนทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม ได้มี สถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า มากมาย เช่น นครวัด นครธม เจาพระวิหาร เป็นต้น ซึ่งเป็น สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา ที่เป็นมรดกสำคัญกัมพูชา</p>	<p>รัฐบาลได้เข้ามาควบคุมดูแล องค์กรทางพระพุทธศาสนาอย่าง เข้มงวดและให้นุวัติเป็นไปตาม แนวทางอุดมการณ์สังคมนิยมซึ่ง ปรากฏในบทบาทของพระสงฆ์ 3 ด้าน คือ การปกครอง การเผยแผ่ และการศึกษาของพระสงฆ์</p>	<p>และทหารเมียนมาร์ รัฐบาลเมียน มาร์เองจึงได้ทำการปราบปราม ตามวัดต่างๆอย่างหนัก ต่อมาพระ จำนวน 100 รูปที่เข้าร่วมการ ประท้วงได้ถูกจำคุกเป็นเวลา หลายสิบปี</p>	<p>ขั้นตอนปกติ รวมทั้งเรื่องราวของ ภิกษุณี สามเณรี และแม่ชีกับสิทธิ ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการ ตีความทั้งในเชิงกฎหมาย (ตาม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (ฉบับประชาชน) พ.ศ.2540 มุม หนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกลี้มจาก สังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้ว ในรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติ ใดที่จะส่งเสริม หรือรับรอง สถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษ แยกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้งๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็น สถาบันหลักของประเทศ</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
<p>รูปแบบการ แสดงออก บทบาทของ พระสงฆ์</p>	<p>1. พุทธศาสนากับการเมืองยุค ลอนนอล ชนชั้นปกครองของ สาธารณรัฐกัมพูชาได้สัญญา กับประชาชนว่า จะยกย่อง พุทธศาสนาให้เป็นศาสนา ประจำชาติ บทบาทพระสงฆ์ จึงมีมาก</p> <p>2. พุทธศาสนาภายใต้เขมรแดง พระสงฆ์ต้องเข้ารับการศีกษา ใหม่ และต้องใช้แรงงาน เช่นเดียวกับฆราวาสทั้งในท้อง นา การก่อสร้างถนนและเขื่อน</p>	<p>การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ สงฆ์ลาวในช่วงหลังเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2518 ดูจาก สภาพการณ์แล้วคงเป็นด้วยความ ยากลำบากด้วยเงื่อนไขทาง การเมืองและสังคม กล่าวคือ ทาง การเมืองโดยรัฐบาลต้องการให้ พระสงฆ์ทำงานใกล้ชิดกับ รัฐบาลในแง่นี้มีมุมมองที่สามารถ วิเคราะห์ได้ดังนี้ 1) รัฐบาล มองเห็นความสำคัญของ พระสงฆ์ที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับ</p>	<p>พระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาททาง การเมืองตั้งแต่ในประวัติศาสตร์ ปัจจุบันพระสงฆ์ในเมียนมาร์ก็ ยังคงมีบทบาทในการเมือง ประชาชนเมียนมาร์ส่วนใหญ่นับ ถือศาสนาพุทธและเป็น พุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดมาก พระสงฆ์เมียนมาร์ถือเป็นผู้นำ ทางศาสนาและผู้นำชุมชนที่คน เมียนมาร์ให้ความเคารพนับถือ มากที่สุด พระสงฆ์เมียนมาร์มี บทบาททางการเมืองมานานโดย</p>	<p>ประเทศไทยเป็นประเทศที่มี ประวัติศาสตร์มายาวนานมี สถาบันที่อยู่คู่บ้านคู่เมืองของคน ไทยประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ หน้าที่หลักทางการของพระสงฆ์ ที่กระทำได้คือแม้ว่าพระสงฆ์จะ เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกบทบาทหนึ่งนั้น พระสงฆ์ถือว่าเป็นพลเมืองของ ประเทศชาติ และอยู่ภายใต้</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>3. พุทธศาสนาภายใต้ระบอบ เฮง สัมริน หลังสิ้นสุดการ ปกครองของเขมรแดง การยึด ครองกรุงพนมเปญของ กองทัพเวียดนามเฮง สัมริน ได้ ใช้พุทธศาสนาและคณะสงฆ์ กัมพูชา เป็นเครื่องมือทาง การเมืองในการต่อสู้กับเขมร แดง ภายใต้ระบอบเฮง สัมริน ยกย่องยกย่องพุทธศาสนาว่า เป็นพลังทางศีลธรรม</p>	<p>ชาวบ้านทุกระดับ การจะสื่อสาร หรือเทศนากับชาวบ้านเป็นไปได้ ง่าย จากหลักฐานที่ทางการได้นำ ปัญหาชนและข้าราชการใน ระบอบไปสัมมนาเพื่อปรับตัวเข้า กับอุดมการณ์สังคมนิยมใหม่ของ พรรค มุลเหตุที่เขา (พรรค ประชาชนปฏิวัติลาว) ต้องเอา พระสงฆ์ไปสัมมนาก่อนก็ เพราะว่าพระสงฆ์เป็นที่นับถือ ของประชาชนมาก</p>	<p>ออกมาร่วมชุมนุมกับประชาชน เรียกร้องเอกราชจากอังกฤษได้ สำเร็จ</p>	<p>กฎหมายของประเทศเช่นเดียวกัน แนวโน้มที่เกิดขึ้นในอนาคตนั้น พระสงฆ์จึงควรที่จะเข้าไปทำ หน้าที่ในการช่วยรัฐพัฒนา “คน ดี” ใน มิติ ของ ศา ส น า ใ ให้ กลายเป็น “พลเมืองที่ดี” ของ ประเทศชาติ และของโลก จำเป็น อย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเริ่มต้นพัฒนา ศักยภาพของพระสงฆ์ให้เรียนรู้ และเข้าใจมิติด้านนี้มากยิ่งขึ้น และเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์เข้าไป ทำหน้าที่ดังกล่าว อีกทั้งช่วย</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พื้นที่ หัวข้อ เปรียบเทียบ	ประเทศกัมพูชา	ประเทศลาว	ประเทศเมียนมาร์	ประเทศไทย
	<p>4. พุทธศาสนากับสังคม กัมพูชาปัจจุบันรากฐาน วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาว กัมพูชา จะเป็นพลังอันสำคัญ ในการรวมชาติกัมพูชาให้เป็น หนึ่งเดียว และให้สิทธิ พระสงฆ์ในการมรลิตสิทธิ เลือกตั้งในทางการเมือง</p>	<p>2) รัฐบาลมีความระแวดระวัง บทบาทของสงฆ์ในการที่จะ เทศนาสั่งสอนชาวบ้านเมือง ให้กระด้างกระเดื่องต่ออำนาจรัฐ จึงต้องจัดระเบียบสงฆ์ให้มีความ ชัดเจน จะเห็นได้ว่ารูปแบบการแสดงออก บทบาทของพระสงฆ์ในลาวจะถูก จำกัดด้วยอำนาจของรัฐ</p>		<p>สนับสนุนโครงการและกิจกรรม ต่างๆ ทั้งในแง่งบประมาณและ เครื่องมือต่างๆ</p>

บทที่ 6

วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

*“The old world is dying away, and the new world struggles to come forth :
now is time of monster.”*

โลกเก่ากำลังตายจากไป และโลกใหม่กำลังฝ่าฟันเพื่อเข้ามาแทนที่
ขณะนี้จึงเป็นช่วงเวลาของสัตว์ประหลาด

Antonio Gramsci อันโตนิโอ กรัมสกี

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย (2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย (3) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาระเบิดเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) และเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการระดมสมอง (Brainstorming) จากหลายกลุ่มทางสังคม เพื่อลดแนวโน้มความลำเอียง (Bias) ของข้อมูล สร้างความมั่นใจในการใช้ได้ของผลที่ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะที่ศึกษาได้ และสามารถที่จะสนับสนุนให้ข้อมูลเชิงคุณภาพมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเป็นไปได้ในบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จำนวน 21 รูป/คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม หลักๆ ได้แก่ (1) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 6 รูป (2) นักวิชาการจากสถาบันทางการศึกษา จำนวน 8 รูป/คน (3) ภาครัฐ จำนวน 3 รูป/คน (4) ภาคประชาชน จำนวน 1 คน (5) พระสงฆ์จาก

ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ จำนวน 3 รูป และการสนทนากลุ่มระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน จำนวน 10 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป (2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 3 คน และ (3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 1 คน (4) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จากคณะกรรมการศูนย์สมานฉันท์ ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป จำนวน 1 คน โดยมีวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม 3 ประการ คือ (1) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” (2) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย (3) เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ไปพัฒนาแก้ไขปรับปรุงวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย”

จากที่มาของการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เก็บข้อมูลมาทำการวิเคราะห์และประมวลผล จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview: IDI) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล (Key Informants) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case Study) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) รวมถึงการควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ผลการศึกษาบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์
2. ผลการศึกษารูปแบบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
3. ผลการวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์
4. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

1. ผลการศึกษาบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัย 4 ประเทศ ได้แก่ ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้สรุปสาระสำคัญดังต่อไปนี้

บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีปัญหาการเมืองพอสมควรที่เด่นชัด มีเรื่องที่พระเจ้าอชาตศัตรูจะบุกแคว้นวัชชี ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแก้ไขด้วยการตรัสยืนยันว่า ทราบใดที่เจ้าแคว้นวัชชีปฏิบัติอธิปไตยธรรม 7 ประการ จะมีแต่เจริญเพียงอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมถอย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ทางฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูระงับการรุกรานเอาไว้เสียก่อน ส่วนอีกเรื่องก็คือ เมื่อครั้งพระเจ้าวิฑูทกะยกทัพไปทำลายศากยวงศ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเสด็จไปห้ามทัพด้วยพระองค์เองถึง 3 ครั้ง พอถึงครั้งที่ 4 ก็ทรงทราบว่านี่เป็นวิบากกรรมที่ใครๆ ก็ไม่อาจจะจับได้ จึงไม่ทรงห้ามเหมือนคราวก่อน พระเจ้าวิฑูทกะยกทัพไปฆ่าเจ้าศากยะแทบจะหมดสิ้น แล้วจึงยกทัพกลับโดยมาพักอยู่ที่ริมแม่น้ำ กรรมบันดาลให้เกิดฝนตกครั้งใหญ่ มีน้ำหลากท่วมมา ทำให้พระเจ้าวิฑูทกะและส่วนหนึ่งของกองทัพโดนน้ำพัดพาไปและจมน้ำตายกันหมด

บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้วางแบบแผนการปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างให้เห็นไว้ชัดเจนในหลายประเด็น และเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ นำมาสู่การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่บริบทในสังคมปัจจุบัน อันประกอบไปด้วย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญของข้อมูล โดยเน้นบริบทพื้นที่ประเทศไทยเป็นหลัก ดังนี้

1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก ทำให้ทราบถึงที่มาของบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ประเด็นหลักคือ 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของพระพุทธเจ้า 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้อง

กับพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลกับปัจจุบัน และ 4) ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

1.1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของพระพุทธรเจ้า

พระพุทธศาสนาหลังพุทธปรินิพพานแล้วประมาณ 300 ปี ในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช เกิดการสังคายนา จำนวน 3 ครั้ง ครั้งแรกตามหลังพุทธปรินิพพานได้เพียง 3 – 4 เดือน ต่อมาครั้งที่ 2 100 ปี ครั้งที่ 3 ประมาณ 238 ปี แต่ครั้งที่ 3 เติมพระอภิธรรมเข้าไป สิ่งที่พระพุทธรเจ้าตรัสสอนมีเพียงพระธรรมวินัยเท่านั้น (สุลลภณ สิวรัถย์ (ส.สิวรัถย์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) การที่พระพุทธรเจ้าสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองจะยึดวิถีธรรมาธิปไตยให้ถือหลักธรรมเป็นใหญ่ ไม่ใช่อัตตาธิปไตย (พระเมธีธรรมาจารย์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2562) เช่น พระพุทธรเจ้าได้ตรัสไว้หลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองเวสาลี ชาววัชชีค่อนข้างสมครสมานสามัคคี พระพุทธรเจ้าทราบถึงความสามัคคีจะเป็นกำลังสำคัญให้กับเมืองเวสาลีที่ใครๆ ก็ไม่อาจจะทำลายได้ อีกทั้ง มีคราวหนึ่งที่พระพุทธรเจ้าอยู่บนยอดเขาอิสิชฎ พระเจ้าชาตศัตรูส่งวัสสการพราหมณ์ไปถามว่า “*พระองค์จะยกกองทัพไปตีแคว้นวัชชี ไปทำลาย พระองค์คิดจะทำอย่างไร พระองค์เลยถามพระอานนทว่ายังประพฤติดุปรธานิยธรรมอยู่หรือไม่ พระอานนทตอบว่าชาววัชชียังประพฤติดุปรธานิยธรรมอยู่ ถ้าประพฤติดูปรธานิยธรรมอยู่ใครก็มิอาจทำลายได้*” ดังนั้นหลักการส่งเสริมทางการเมืองก็คือการใช้อุดมธรรมเพราะเป็นธรรมะที่สำคัญมี 7 ข้อ คือ 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิคัย เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง 3) ไม่บัญญัติ หรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิดหรือวางข้อกำหนดคกฏเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม 4) ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มามาก 5) ไม่ข่มเหงสตรี เป็นการให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก 6) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชเนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่มชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดีงาม 7) ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจ

และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุกนี่คือ ประเด็นทางด้านการเมืองของพระพุทธเจ้า คือเน้นสมัครสมานสามัคคี คือ ประชุมกันตลอดจะได้ พุคฺคฺยปริกษาหารือกัน (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การวางรากฐานทางการเมืองตาม วิถีของพระพุทธเจ้า จะทรงเน้นถึงแนวทางการพัฒนาส่วนรวม โดยอาศัยพุทธบริษัททั้ง 4 ก่อให้เกิด ความสามัคคี ซึ่งรูปแบบทางการเมืองการปกครองในสมัยพุทธเจ้า ถือเป็นกลไกทางสังคมที่มี 2 ลักษณะ คือ การเมืองการปกครองฝ่ายอาณาจักร และการเมืองการปกครองฝ่ายศาสนจักร (ปรีชา ช้างขวัญยืน 2540, น. 4-6) ได้แก่

1) การเมืองการปกครองฝ่ายอาณาจักร ในสมัยพระพุทธเจ้าแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) รัฐบาลราชาธิปไตย ในสมัยพระพุทธเจ้า การเมืองการปกครองของ อินเดียโบราณ ได้พัฒนาขึ้นอีกขั้น คือ บรรดาเหล่ารัฐหรือแคว้นอิสระซึ่งทำสงครามแย่งชิงอำนาจ กันลดจำนวนลงเพราะถูกผนวกเข้ากับแคว้นที่ชนะสงคราม แคว้นที่ชนะสงครามเหล่านี้จึงมีอาณา เขตขยายออกไปและมีแคว้นที่แพ้สงครามเป็นแคว้นในความปกครอง เกิดเป็นอาณาจักรขึ้น 4 อาณาจักร คือ โกสัมพีหรือวัตสะ อวันตี โกศล และมคธ อาณาจักรเหล่านี้ต่างก็ต้องการมีอำนาจเหนือ อาณาจักรอื่นๆ จึงเกิดการสร้างเสริมกำลัง

(2) สมาพันธรัฐ สาธารณรัฐ หรือสามัคคีธรรม สามคำข้างต้นเป็นคำที่มี ผู้ใช้เรียกระบบการปกครองของรัฐเล็กๆ ทางตอนเหนือของอินเดีย ผู้ที่เรียกว่าสมาพันธรัฐ เช่น รัมมะ สังกร ตรีปถิ เรียกตามลักษณะของรัฐซึ่งเกิดจากภาพรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของรัฐเล็ก ผู้ที่เรียกว่าสาธารณรัฐ เช่น อัลเตการ์ เรียกตามลักษณะการปกครอง ซึ่งประชาชนเป็นผู้เลือก ผู้ปกครอง ส่วนคำว่าสามัคคีธรรม เรียกตามความนิยมของชาวพุทธศาสนิกชนในเมืองไทย เพราะ พระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุที่ทำให้รัฐเหล่านี้เข้มแข็งโดยตรัสถึงอธิปไตยธรรมซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้ เกิดความสามัคคีในรัฐ

2) การเมืองการปกครองฝ่ายศาสนจักร ในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครอง ที่เกิดขึ้นใหม่ รูปแบบการเมืองการปกครองพยามที่จะลดความเหลื่อมล้ำในทางสังคม ซึ่งระบบ สังคมในสมัยนั้น เป็นระบบสังคมของศาสนาพราหมณ์มีความเชื่อและปฏิบัติเกี่ยวกับวรรณะ (สุจิตรา อ่อนค้อม 2545, น.18) ดังนี้

(1) วรรณะพราหมณ์ มีหน้าที่ติดต่อเทพเจ้า สั่งสอนศาสนา ประกอบ พิธีกรรมแก่ประชาชนทุกศาสนา

(2) วรรณกะษัตริย์ ได้แก่ พวกนักรบ ทำหน้าที่ป้องกันชาติบ้านเมือง และทำศึกสงครามขยายอาณาเขต

(3) วรรณะแพทย์ เป็น วรรณะของคนส่วนใหญ่ในสังคม ได้แก่ ผู้ประกอบพาณิชย์กรรม เกษตรกรรม และศิลปหัตถกรรมต่างๆ

(4) วรรณะศูทร เป็น วรรณะของพวกกรรมกรผู้ทำงานรับจ้างที่ต้องใช้แรงแบกหามและให้บริการแก่วรรณะอื่นๆ

พระพุทธเจ้ามิได้สอนระบบการเมืองใหม่ แต่สอนธรรมที่จะทำให้ระบบการเมืองที่มีอยู่แล้วสองระบบ ดำเนินไปเพื่อความสุขแก่ประชาชนและไม่รุกรานกันในระหว่างรัฐ และด้วยเหตุที่ต้องการเอาธรรมเป็นหลักปกครองจึงต้องทรงชี้ว่าระบบวรรณะนั้นไม่ถูกต้องในสองลักษณะ คือ ลักษณะแรก ความสูงต่ำทางวรรณะที่ถือกำเนิดเป็นหลักนั้น ทรงแย้งด้วยหลักความประพฤตินองบุคคล ลักษณะที่สอง หน้าที่ตามวรรณะนั้นทรงชี้ว่าเกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่พราหมณ์นำมาอธิบายผิดโดยเฉพาะวรรณะกษัตริย์ ซึ่งพราหมณ์เน้นที่การทำสงคราม การสู้รบ ซึ่งเป็นเหตุแห่งการรุกรานนั้น แท้ที่จริงแล้วกษัตริย์มีหน้าที่ระงับข้อพิพาทของประชาชน และทำนุบำรุงประชาชนให้มีความสุข (ปริชา ช้างขวัญยืน 2540, น.107) เพราะฉะนั้น การวางรากฐานของพระพุทธเจ้าจึงมีความเห็นในตรรกะการสอนที่แตกต่างไปลักษณะของศาสนาพราหมณ์ โดยอาศัยพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์โลก

เมื่อเป็นเช่นดังกล่าวในเบื้องต้นนี้ พระพุทธเจ้าห้ามจึงทรงห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ห้ามไปดูพระราชาจัดทัพ ห้ามไปดูทหาร ซ้อมรบ ซ้อมสวนสนาม ตามพระธรรมวินัย พุทธเจ้าออกจากความเป็นยุวราช युวกษัตริย์ ออกบวช คือ สละสมบัติทุกอย่างเพื่อที่จะแสวงหาโมกขธรรม เป็นบุคคลที่พอแล้วเพื่อที่จะแสวงหาโมกขธรรม (หอมหวล บั้วระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) โดยที่พระพุทธองค์จะไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือไปมีบทบาทในทางการเมือง แม้กระทั่งการมองว่าเข้าไปเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางการเมืองที่เป็นส่วนของราชอาณาจักรในสมัยพุทธกาล พระองค์ไม่ทรงกระทำ เพียงแต่มีหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ปกครอง มีจักรวรรดิสูตร ธรรมะสำหรับพระราชา ทศพิธราชธรรม โดยการอธิบายถึงการจุดของสัตว์โลกมาจากแรงกรรม พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงคนเกิดขึ้นมาแตกต่างกันโดยกรรม ในมิติหนึ่งยังยอมรับอยู่ว่าเรื่องชนชั้นเป็นเรื่องปกติ พุทธศาสนามองว่าเป็นเรื่องปกติต้องมีการปกครองแบบมีพระราชมิขุนนาง มีพ่อค้า มีประชาชน แต่ว่าโดยหลักในการปกครองชนชั้น ถ้ามองในหลักพุทธก็ต้องมีหลักธรรมเข้าไปประกอบ แต่พระพุทธองค์ไม่ได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองที่เป็นอยู่ในยุคนั้น (พระมหาไพฑลย์ วรณฺ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) โดยพระพุทธองค์จะทรงวางพระองค์ให้เป็นครูหรือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของนักการเมืองทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายค้านหรือ

ฝ่ายรัฐบาลและประชาชนทุกหมู่เหล่า หมายความว่า เป็นครูได้ทุกคนทุกกลุ่ม ไม่ให้เหมือนในสังคมปัจจุบันที่พระสงฆ์ถูกมองว่าเป็นสินนี้สินี่หรือเป็นคนของพรรคนั้น เป็นคนของพรรคนี คือพระพุทธรองค์เป็นครูของทุกพรรคการเมือง ฝ่ายค้านก็เป็นลูกศิษย์เราได้ ฝ่ายรัฐบาลก็เป็นลูกศิษย์เรา แต่พระพุทธรองค์จะสอนให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักการเมือง บทบาทหน้าที่ที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมทางการเมือง คือ นักการเมืองควรจะใช้การหาเสียงในเชิงนโยบาย (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ถึงแม้การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางโลก พระพุทธรองค์จะทรงอยู่ในสถานะคนกลางในการเชื่อมสมานสามัคคี กรณีที่ทรงห้ามพระญาติฝ่ายพระบิดากับฝ่ายพระมารดาซึ่งแย่งกันตบน้ำเข้านาคให้วิวาทกัน จะเห็นว่าพระพุทธรองค์ไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่เข้าไปให้สตินักการเมือง พระพุทธรองค์ทรงเข้าไปห้ามโดยใช้พระปัญญาคุณในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยปรารถนากับทั้งสองฝ่ายว่า “รบกันเพื่อแย่งน้ำใช้ไหม น้ำกับคนอะไรสำคัญกว่ากัน คนสำคัญเพราะฉะนั้นทำไมท่านถึงฆ่าคนเพื่อแย่งน้ำเล่า” นักการเมืองเกิดสติก็เลิกรบกัน ประการเช่นนี้คือบทบาทพระสงฆ์กับนักการเมือง พระสงฆ์ให้สตินักการเมืองได้ในฐานะที่นักการเมืองเป็นประชาชนคนหนึ่ง แต่พระสงฆ์เล่นการเมืองในเชิงเข้าไปวางกลยุทธ์วางยุทธศาสตร์ หรือไปร่วมแย่งชิงผลประโยชน์กับนักการเมืองไม่ได้ (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562)

เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาแล้วบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของพระพุทธเจ้าจะทรงเน้นในเรื่องคุณธรรม การเมืองแบบมีคุณธรรม โดยอาศัยหลักพุทธธรรม หลักปฏิบัติ เป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่จะทำได้ การทำให้คนมีวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่มองผู้อื่นเป็นศัตรู มีขันติธรรมก็เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมที่ดี ก็จะส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองดีไปด้วย เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ได้แยกออกจากวัฒนธรรมที่คนเขานับถือปฏิบัติ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) อย่างไรก็ตาม การเกี่ยวข้องกับการเมืองของพระพุทธรองค์ล้วนเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงบวกมาตลอดเพื่อทำให้บ้านเมืองเกิดสันติสุข (พระสุธีวีรบัณฑิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) นำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่มวลมนุษยชาติ (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) ก่อเกิดประโยชน์ตน ประโยชน์ส่วนรวม สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่คนทุกคนชั้นวรรณะได้อย่างเท่าเทียม (พระครูสุตัตตนาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของพระพุทธเจ้าโดยภาพรวมแล้วนั้นจะทรงเน้นในเรื่องของการใช้พระมหากรุณาคุณ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ เป็นบทบาทหลักในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดี ไม่แบ่งแยกชนชั้น ทุกคนเกิดมาภายใต้วิถีแห่งกรรม สรรพสิ่งในโลก เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป

เป็นเรื่องปกติ แต่หลักสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงกระทำในทางการเมือง คือทรงวางตัวอยู่เหนือการเมือง ทำหน้าที่คนกลางในการให้คำปรึกษา ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งแนะแนวทางโดยอาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรมอันเป็นข้อค้นพบโดยพระองค์เอง ให้มนุษย์ทุกหมู่เหล่าใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อก่อนให้เกิดความผาสุก สงบ สันติ แก่มวลมนุษยชาติ

1.1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (หอมหวล บัณฑิต, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) พระสงฆ์สามารถยุ่งเกี่ยวกับการเมืองได้ แต่ต้องเป็นในลักษณะของการเสริมสร้างสิ่งที่ดีงามโดยใช้หลักธรรมที่เป็นแนวทางปฏิบัติ (พระครูสุตริตนาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562) จากสถานการณ์ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าพยายามทำทลายขนบธรรมเนียมเดิมของจารีตประเพณีหรือสังคมอินเดียที่อยู่ในยุคนั้น ทรงตั้งสังคมหรือสังฆะขึ้นมาใหม่และวางแนวปฏิบัติที่ไม่ถือตามจารีต ไม่ถือเรื่องวรรณะ แต่จะใช้กรอบตามพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการปกครองดูแล (พระมหาไพฑลย์ วรวิมล, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) การในสถานการณ์สังคมปัจจุบัน การน้อมนำคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับการเมืองเริ่มลดน้อยถอยลง มีข้อจำกัด ในอนาคตพระพุทธศาสนามีโอกาสได้สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองสามารถทำได้ แต่ทว่าเป้าหมายจะต่างจากเดิม คือ สิ่งที่พระพุทธศาสนาจะทำได้ก็คือต้องผ่านทางนักรการเมืองซึ่งจะอยู่ในรูปของรัฐบาลหรือฝ่ายค้านก็ได้ หาวิธีที่จะทำให้คนเหล่านี้เข้าใจและก็ใช้ประโยชน์ในทางการเมืองจากพระพุทธศาสนาได้ แต่ในทางปฏิบัติในความเป็นจริง เมื่อเทียบกันแล้ว เวลานี้บทบาทของพระสงฆ์ในยุคประชาธิปไตยจะน้อยกว่าบทบาทของพระสงฆ์ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) เรียกได้ว่า กาลเวลาผันเปลี่ยน ราตรีผันผ่าน สรรพสิ่งในโลกย่อมเปลี่ยนแปลงตาม เพราะฉะนั้น การที่พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้นั้น ต้องเน้นคำสอนในเรื่องความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง โดยเฉพาะมูลแห่งความเลื่อมของประเทศไทยและนักรการเมือง คือ “ความโลภ” และอาฆาตมาดร้าย เอาชนะกันในสภาไม่ได้ ก็ไปไล่ล่ากันบนถนนหนทาง และสุดท้ายการลุ่มหลงในตำแหน่งหน้าที่ผลประโยชน์ของตนโดยไม่คำนึงถึงประเทศไทย กลายเป็นบุคคลที่ไม่เหตุแห่งความเลื่อม พระสงฆ์จำเป็นต้องคอยกำกับชี้แนะ การฟังหูไว้หู ไม่เป็นคนหูเบา เชื่อง่าย ทุกอย่างต้องผ่านกระบวนการของการพิสูจน์ กรณีมีนักรการเมืองที่โลกมากได้ลี้ภัยไปยังต่างประเทศ ต้องหาข้อมูลให้ชัดเจนไม่ให้เชื่ออะไรโดยง่าย เพราะถ้าบุคคลเหล่านั้น โคนไส้ร้าย จะก่อให้เกิดความเกลียดชังกันในสังคม หากพระสงฆ์ไปจับประเด็นที่ไม่ได้ข้อมูลเป็นจริงจะทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ค้นหาให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงแล้วค่อยมา

ด้กลับมาเดือน ปัจจุบันนี้ จะเห็นการเกลียดชังอาฆาตมาดร้าย เหล่านี้ อันมาจากความกลัว ก่อให้เกิด ความเกลียด ความโกรธและถ้อยคำขมขื่นในอำนาจอย่างไม่ลืมหูลืมตาจะพาบ้านเมืองไม่สามารถ พัฒนาไปได้ พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ในการเป็นทูตสันติภาพ ผ่านกระบวนการธรรมะของ พระพุทธเจ้า โดยการชี้เหตุแห่งความเลื่อมจากความโลภ ความโกรธ ความหลงของนักการเมือง โดยการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง และชี้ให้เห็นโทษความโลภ ความโกรธ ความหลง จะเป็นภายิตที่ว่า โลภ ฆมมานั ปริปนุโล พระสงฆ์ควรแสดงธรรมลักษณะ แบบนี้ ให้นักการเมืองได้นำไปเป็นคติเตือนใจ นักการเมืองเมื่อรู้อันตรายของความ โลภ จะหาทาง ลด ละ เลิก จะรู้จักความเสียสละ รู้จักทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล ภาวนา ใ้ส่าบตร รู้จักเห็นใจคนอื่นคน ยากคนจน จะส่งผลให้บ้านเมืองสงบสุข แม้กระทั่งการอาฆาตพยาบาทบุคคลที่เป็นศัตรู ถึงแม้ กระทั่งบุคคลเหล่านั้นได้ลี้ภัยในต่างประเทศ แต่ยังคงตามอาฆาตพยาบาทไม่หยุด สร้างศัตรูกันไม่หยุด ดังวลีที่น่าสนใจ “*นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน มันบินขึ้นที่สูงไม่ได้*” มีแต่ศัตรูๆ จะทำให้ตกต่ำ ตก อำนาจ ตกตำแหน่ง ซึ่งจะทำให้ชีวิตไม่มีความสุข บ้านเมืองขาดความเจริญ สิ่งที่พระสงฆ์ควร กระทำในการนำคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ โดยใช้โอกาสผ่านสื่อออนไลน์ วิทยุ โทรทัศน์ การกล่อมเกล่าในส่วนนี้จะทำให้บ้านเมืองเกิดความดีงาม (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ความเข้าใจโดยง่ายว่า พระสงฆ์เป็นผู้คอยเตือน ชี้แนะ เกี่ยวข้องกับการเมืองอันพึง ประสงค์ คือ การเตือนโดยหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดสติ (พระสุธีวีรบัณฑิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) ประการต่างๆ ที่เป็นความขัดแย้งทางการเมืองถ้อยคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ การที่มีสติรู้อยู่กับปัจจุบัน ไม่โหยหาในอดีต ไม่ทุกข์ร้อนกับอดีต ทำปัจจุบันให้ดี (ไพบุลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) เน้นสอนคนให้เป็นคนดี สอนให้คนมุ่งทำดี แม้กระทั่ง อานิสงส์ของการทำดีจะส่งผลดีทั้งในชาติและชาติหน้า ไม่ใช่ทำดีเพื่อจะได้ดีในวันข้างหน้าเพียง อย่างเดียว (ภานุวัฒน์ ชัดเจนงาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

วัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนาก็เพื่อรับใช้และเอื้อประ โยชน์แก่ มนุษยชาติ พระพุทธองค์ทรงอุทิศพระองค์เป็นแบบอย่างให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นถึงความเป็นผู้มี ความพอพระทัย และความอดทน ในการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชาวโลกอย่างเสียสละ พระพุทธ องค์ให้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เป็นสำคัญ ถ้าเรามีความสามารถช่วยเหลือได้ แต่ถ้าไม่สามารถช่วยได้ เราก็อย่าเบียดเบียนเขา อยากรู้ก็ตาม วิถีของปुरुชนคนธรรมดา เรื่องของการมีกิเลสไฟแสวงหาแต่ ประโยชน์ตนเป็นหลักถือเป็นเรื่องธรรมดา การเขียนเขียนกันมิให้เห็นอย่างกว้างขวาง

ที่นี้ บทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองที่จะเข้าไปเสริมสร้างในแบบที่ พระสงฆ์จะทำได้ คือ การทำให้คนมีวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่มองผู้อื่นเป็นศัตรู มีขันติ ธรรมก็เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมที่ดี ส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองดีไปด้วย เพราะวัฒนธรรม

ทางการเมืองไม่ได้แยกออกจากวัฒนธรรมที่คนเขานับถือปฏิบัติ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562)

จากผู้ให้สัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า บริบทของพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะการหลอมรวมจิตใจ สามารถตัดเรื่องการเมืองที่ได้มากพอสมควร กรณีการมีกิจกรรมร่วมทำบุญ พุทธศาสนิกชนจะไม่มีความรู้สึกในการแบ่งแยกความเห็นต่างในทางสังคม “เสื้อเหลือง หรือเสื้อแดง” ยกเว้นกลุ่มทางสังคมบางกลุ่ม ไปไกลถึงขนาดว่าพระสงฆ์รูปนี้เป็นเสื้อเหลือง ไม่ทำบุญด้วย พระสงฆ์รูปนี้เป็นเสื้อแดงไม่ไปทำบุญ ไม่ไปฟังพระธรรมเทศนา แต่สิ่งที่พระสงฆ์ทำได้คือการเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและในระหว่างที่พุทธศาสนิกชนเดินทางมา แสวงบุญควรเน้นการใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่จำเป็นต้องสอนในแง่ที่อธิบายว่าการเมืองการปกครองที่ดีเป็นอย่างไร ประชาธิปไตยที่ดีเป็นอย่างไร แต่ใช้มุมนี้ในการบอกให้คนเข้าใจว่ามนุษย์มีความต่างกัน ต้องอยู่กับคนที่มีความเห็นต่างให้ได้ ยอมรับในกติกาที่บ้านเมืองมีให้ได้ คือทำให้รู้สึกได้ว่าไม่จำเป็นต้องรักคนที่เห็นต่าง แต่ต้องอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ยอมรับกติกา กฎหมายบ้านเมืองเหมือนที่ยอมรับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ยอมรับกฎธรรมเนียมนิยม ประเพณี เพราะว่าทั้งเสื้อทั้งแดงไม่มีใครมาถกเถียงถึงเรื่องของศีลห้าเป็นของที่ไม่ดี เพราะทุกคนก็จะเห็นพ้องต้องกัน โหมตรงนี้ที่จะทำให้เข้าใจว่ามนุษย์มีวิถีคิดหลายแบบ การที่ดำรงอยู่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งหลายอันเป็นหลักธรรมคำสอนที่ศาสนาพุทธได้นำมาใช้ (ธนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) เพื่อให้เกิดปรองดอง สมานฉันท์ บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในมุมมองควรเป็นการสนับสนุนให้ทั้งสองฝ่ายให้มีความสมัครสมานสามัคคี ลดอัตตา ไม่ยึดตัวเองเป็นหลัก ต้องมีความยืดหยุ่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา มองทุกคนด้วยความมีเมตตา แม้กระทั่งพระสงฆ์เองหากยึดอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในลักษณะของการ จะเห็นกลุ่มการเมืองที่ไม่อยู่อุดมการณ์เป็นศัตรูหรือเป็นฝ่ายตรงกันข้าม เมื่อจะสร้างความสามัคคี ไปเกลี้ยกล่อมหรือแสดงธรรมแบบไหนไม่เป็นประโยชน์ เพราะพระสงฆ์เองถ้าเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สำคัญที่สุดคือพระสงฆ์ ต้องมีความเที่ยงธรรม เป็นที่พึ่งให้กับสองฝ่าย พยายามดึงให้ทั้งสองฝ่ายมาสมัครสมานสามัคคี (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจรรโลงรักษาไว้ซึ่งคุณงามความดีที่เป็นแบบแผน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม เช่น หลักคำสอนทางพุทธศาสนาส่งเสริมบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะพ่อปกครองลูก กรณี พระยาสิทธิโพธิ์ พ่อขุนรามคำแหง พระมหาธรรมราชา หรือแม้กระทั่งผ่านวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ในไตรภูมิพระร่วง ที่พูดถึงเรื่องนรก สวรรค์ เป็นเรื่องที่ทำให้คนต้องทำดีอยู่ภายใต้การปกครองแบบราบรื่นเพราะคนกลัวบาปกรรม เป็นผลมาจากพระสงฆ์ส่งเสริม

การเทศน์ เทศน์เรื่องบาป เรื่องกรรม เรื่องกุศล เรื่องพระมหากษัตริย์ทรงมีพระคุณต่อประเทศชาติ อันนี้คือการสอนของพระสงฆ์ สมัยราชาธิปไตยพระสงฆ์จะสอนแนวเรื่องบาปบุญคุณโทษ การรู้จักกตัญญู สอนในลักษณะนี้ทำให้ประชาชนมีจิตใจไม่แข็งกระด้าง พระสงฆ์จะมีบทบาทสูงในฐานะที่สอนความดีความชั่วความงามบาปบุญคุณโทษความกตัญญูอะไรต่างๆ พระมหากษัตริย์ก็เอาคำสอนแบบนี้มาบอกต่อประชาชน เป็นไปในลักษณะเกื้อกูลกัน พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัททั้งหมด ไม่เลือกปฏิบัติ เพราะการสอนไม่ได้เป็นการกีดกันทางการเมือง ในปัจจุบันพรรคการเมืองจัดกิจกรรมในวัด พระสงฆ์ก็สั่งห้ามหาว่าเป็นเรื่องสกปรก หลักรัฐธรรมนูญไม่เข้าถึง เพราะมองไปว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์เรื่องของความเอาเปรียบเสียเปรียบมองในแง่ลบศาสนาจึงไม่ได้เข้าไปสู่การสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง (สุรพล สุขะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์สามารถสอนนักการเมืองได้เช่นเดียวกับในประวัติศาสตร์ แต่การสอนนักการเมืองเป็นการสอนในหลักวิชานักการเมืองควรจะเป็นนักการเมืองที่ดีอย่างไร จะครองบ้านเมืองอย่างไรเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ไม่ใช่ไปสอนกลยุทธ์ให้นักการเมือง ไปสอนธรรมะให้นักการเมืองอันนี้สำคัญ อย่าไปปนกันเพราะมีหลายรูปไปเบียดเบียนารมณ์ของพระพุทธเจ้าถึงขั้นไปเล่นการเมืองเอง อันนี้ไปตีเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าผิด (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) ซึ่งการเมืองกับพระสงฆ์แยกจากกันไม่ได้ พระสงฆ์ต้องสอนให้นักการเมืองอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ และอปปริหานิยธรรม 7 (พระเมธีธรรมาจารย์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2562)

เพราะฉะนั้นคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของธรรมจักร พระราชาเป็นตัวแทนของอาณาจักร พระสงฆ์เกื้อกูลพระราชาเป็นมโนธรรมสำนึกในพระราชา ถ้าคณะสงฆ์เข้มแข็งพระราชาก็ต้องฟังคณะสงฆ์มาก พระสงฆ์อ่อนพระราชาจะไม่ฟังคณะสงฆ์ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์อาจจะมียุทธศาสตร์ทางการเมืองที่ไม่ได้ชัดเจนมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันด้วยข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

กล่าวโดยสรุป หลักการสำคัญพระพุทธศาสนาคือสันติภาพภายในตัวของมนุษย์ ถ้าเรามีสันติหรือความสงบในหัวใจ เราก็สามารถต่อสู้กับปัญหาภายนอกได้ ด้วยความสุ่มรอบคอบและด้วยปัญญา เราจะเป็นคนที่เข้มสู้ปัญหา พระพุทธศาสนาสอนให้เรารักกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน มีความอดทน ไม่เบียดเบียนกัน และคำสอนที่สำคัญที่ทำให้เรามีสันติภาพภายใน คือ หลักของอิทัปปยจตา ที่สอนว่า “สรรพสิ่งอิงอาศัยกันและกันตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง” บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทาง

พระพุทธศาสนานั้น จะเป็นเครื่องมือในการจรรโลงสังคมให้เกิดความเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน เพราะคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์นำมาใช้ในการเทศนา ถือได้ว่าเป็นหลักแห่งความจริงที่สามารถวัดและพิสูจน์ได้ เช่น เรื่องของการเตือนสติประชาชนทุกฝ่ายทางบ้านเมือง พระสงฆ์สามารถแสดงธรรมในลักษณะสรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลก เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นธรรมดา การโกรธ การเกลียด การแบ่งพรรคแบ่งฝ่าย ความโลภ ฯลฯ ประการต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นความเสื่อม เป็นสิ่งสมมติที่เกิดจากกิเลสที่มีในตัวเรา มวลมนุษยชาติทั้งหลายมีที่สิ้นสุดที่เดียวกันคือมีความตายรออยู่ เพราะฉะนั้น การไม่เบียดเบียนตน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น หมั่นทำความดีให้ถึงพร้อม ถือเป็นแนวทางที่เป็นสัจธรรมที่พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้

1.1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลกับปัจจุบัน

บทบาทของพุทธเจ้าในทางการเมืองกับพระสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ พุทธจักรอันเป็นกงล้อแห่งธรรม จะขับเคลื่อนได้ต้องอาศัยกองทหารหนุน นั่นหมายถึง ภิภุหนุ่มสามเณรน้อยทั้งหลาย และกองทัพธรรมอยู่ได้ต้องอาศัยชาวบ้าน ประการสำคัญ พระพุทธเจ้าไม่ไปเผยแพร่พุทธศาสนาที่เมืองพาราณสี พระพุทธองค์ทรงคิดว่าไม่มีประโยชน์เพราะความเชื่อของพราหมณ์เข้มแข็งหยั่งรากลึก พระพุทธเจ้าไปประกาศพระสัทธรรมจะค้ำถึงผู้นำเป็นหลัก นั่นหมายถึงพระมหากษัตริย์ พระพุทธองค์ทรงเดินทางไปแสดงธรรมที่แคว้นมคธ ซึ่งห่างไกลจากพาราณสี แสดงให้เห็นถึงการมองยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการนำพุทธศาสนาไปเผยแผ่ ถือได้ว่าเป็นการเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง (หอมหวล บัระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) อีกทั้ง พระเจ้าปเสนทิโกศลให้ความอุปถัมภ์หรือนับถือหลายศาสนาจนไปถึงพระเจ้าอโศก พุทธศาสนาจึงได้มีบทบาทเด่นชัด แต่พระเจ้าอโศกก็ยังอุปถัมภ์ศาสนาอื่นด้วย พระสงฆ์ก็มีบทบาทไม่มาก หลังจากนั้นพระสงฆ์เริ่มมีบทบาทมาก เพราะแบบอย่างพระเจ้าอโศกวางเอาไว้มีความชัดเจน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์สามารถมีบทบาทอย่างน้อยก็ให้คำแนะนำพระเจ้าแผ่นดิน ขุนนาง เจ้านาย อันนี้ถือได้ว่าเป็นบทบาททางการเมืองได้ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ศรีลังกา ไทย เมียนมาร์ มอญ กัมพูชา ลาว ไม่ว่าจะนิคายเถรวาท หรือนิกายมหายาน ตอนนี้อยู่ศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพมหานคร แท้จริงแล้วศาสนาพุทธทั้งหมดที่เรา นับถือเป็นลัทธิลังกาวงศ์ กล่าวได้ว่ารับมาจากศรีลังกา มหาวิหารที่ลังกาเป็นต้นแบบทั้งหมดของศาสนาพุทธ จนตราบเท่าทุกวันนี้พระสงฆ์เรียนเปรียญธรรม 8-9 ยังต้องเรียนวิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆษาจารย์ พระสงฆ์ที่ไปเรียนส่วนมากเรียนเปรียญธรรม เรียนแบบอรรถกถา เพราะฉะนั้นหลักศาสนาพุทธที่เรายึดถือปฏิบัติมาจากลังกา ที่นี้ลังกาอ้างว่ารับศาสนาจากพระเจ้าอโศก

พระเจ้าอโศกส่งสมณทูตไปโดยอ้างว่าเป็นลูกพระเจ้าอโศกมาตั้งพระพุทธศาสนาที่ลังกา ส่วนที่มาสุวรรณภูมินั้นพระโสณะเถระและอุตตเถระมาสุวรรณภูมิ นี่เป็นสายที่ลังกาอ้างอยู่ในมหาวงศ์ของลังกา แต่ที่เมืองไทยเราเคยเล่าศาสนาก่อนนั้นแล้ว เราเคยเป็นมหายาน เราเป็นนิกายมหายานมาก่อนแล้ว พระมหายานเผยแผร์มาแถบนี้ดูบุโรพุทโธเป็นตัวอย่าง บุโรพุทโธ (Borobudur) เป็นพุทธสถานที่ใหญ่ที่สุด เก้าแก่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์เป็นมหายาน รูปพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เห็นชัดเรื่องอิทธิพลของมหายาน แต่กระแสหลักเมืองไทยเรานี้รับลัทธิลังกาวงศ์ เพราะที่ลังกาวงศ์เชื่อตามความคิดเริ่มตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (สุลลภณ ศิวรัทย์ (ส.ศิวรัทย์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ในสมัยปัจจุบัน หากประชาชนหรือพระมหากษัตริย์ไม่นับถือพระสงฆ์ หรือพระสงฆ์ไม่ประพฤติตนให้เป็นที่เคารพนับถือ พุทธศาสนาก็จะถูกทำลาย การที่มีกระแสแยกรัฐออกจากศาสนา หรือแยกศาสนาออกจากรัฐ ประการเบื้องต้นต้องพิจารณาว่าเป็นผลประโยชน์ของใคร เป็นของคนที่ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียในทางศาสนาหรือไม่ การมองโลกในอุดมคติ รัฐอยู่กับศาสนาเป็นเรื่องที่เพื่อฝัน พระสงฆ์ก็คือชาวบ้าน ชาวบ้านก็คือพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็คือประชาชน ถ้าจะต้องแยกพระออกจากศาสนา หรือศาสนาจากรัฐก็ต้องมีให้มีปกครองตัวเอง มีกฎหมายตัวเอง การที่บอกมาให้แยกรัฐจากศาสนาหรือศาสนาจากรัฐเป็นเรื่องเพื่อฝัน หากดูศาสนาคริสต์หรือศาสนาอิสลาม ศาสนาเหล่านั้นไม่มีนักบวช คนที่นับถือศาสนาเหล่านั้นทำงานเป็นกองทัพ นักบวชหรือฆราวาสทำหน้าที่เป็นผู้นำศาสนา เป็นผู้นำการเมือง จึงแยกศาสนากับการปกครองออกจากกันไม่ได้ เขาจึงต้องเอากฎหมายทางศาสนาเป็นรัฐธรรมนูญ บุคคลที่กล่าวว่าจะเอารัฐออกจากศาสนาหรือศาสนาจากรัฐเป็นคนที่เพื่อฝันมาก (หอมหวล บั้วระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เนื่องจากว่าในอดีตของไทยเราปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในสมัยสุโขทัยปกครองโดยราชาธิปไตย คือพ่อปกครองลูกไม่ใช่สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพราะฉะนั้นพระมหากษัตริย์ที่ใช้ระบบพ่อปกครองลูกก็มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่นุ่มนวลอ่อนโยน หรือผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับราษฎร พ่อปกครองลูกเห็นราษฎรเหมือนลูกเหมือนหลาน การที่พระสงฆ์มีบทบาทอย่างไรในวัฒนธรรมแบบนั้นในราชาธิปไตยพ่อปกครองลูก (สุรพล สุขะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) หากกษัตริย์มุ่งไปทางไหนราษฎรจะมุ่งไปด้านนั้น ปัจจุบันเมืองไทยเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีหลายกลุ่มการเมือง ผู้คนมีความเห็นที่แตกต่างหลากหลาย อย่างการเลือกตั้งในเมืองไทยครั้งล่าสุด จะเห็นได้ว่ามีอยู่หลายฝ่าย ประเพณี วัฒนธรรม และกาลเวลาผ่านไปก็จะทำให้การเมืองแตกต่างกันออกไป สมัยก่อนเน้นสถาบันเป็นหลัก แต่พอปัจจุบันอำนาจมาอยู่ที่ประชาชน มีการเลือกตั้งให้ประชาชนได้เลือกตั้งอย่างอิสระเสรี กลุ่มการเมืองก็มีหลากหลาย พระสงฆ์ก็มีความคิดที่หลากหลายชอบการเมืองแตกต่างกันไป บางพรรคก็สนับสนุน บางพรรคก็มองศาสนาในมุมมองที่แตกแยก (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) เพราะเมื่อก่อนข้อมูลข่าวสารการบ้าน

การเมืองพระสงฆ์ไม่สามารถเข้าถึงเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะไม่มีสื่อให้พระสงฆ์สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ โดยส่วนมากพระสงฆ์จะจำพรรษาอยู่ในป่า ข้อมูลเหล่านี้พระสงฆ์ไม่ได้รับรู้ และไม่ได้นำมาผูกพันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต จะมุ่งหน้าปลีกวิเวกมากกว่า แต่ปัจจุบันนี้การที่สังคมเปลี่ยน พระสงฆ์อยู่ในกุฏิอยู่ในวัดก็ได้ยินเสียงประชาสัมพันธ์ ทั้งสื่อวีรถแห่ประชาสัมพันธ์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์เปลี่ยนทัศนคติได้ เพียงแต่ว่าพระสงฆ์รูปไหนสนใจมากสนใจน้อย แต่ผู้ที่สนใจเรื่องทางการเมือง หากมีสติปัญญาที่จะนำหลักธรรมถ่ายทอดไปในสังคม โดยอาศัยสื่อออนไลน์ (นามหายอกนามบ่ง) สำคัญอยู่ที่ว่าพระสงฆ์ไม่ล้าเส้นและไม่ตกกระแส ข่าวอย่างสิ้นเชิง รับรู้บ้างแต่อย่างมาเกินควร อย่าล้าไปเข้าข้างในการแสดงออกที่ชัดเจน รวมถึงพระสงฆ์จะต้องไม่ให้ร้ายวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นด้วยความอาฆาตมาดร้าย ขาดเมตตา ถึงแม้ฝ่ายที่ตนชอบหรือไม่ชอบต้องประกอบด้วยมีเมตตา ปราบปรามให้คนมีความสุขให้ได้ เมื่อปราบปรามให้คนอื่นมีความสุขไม่ได้ พระสงฆ์จะไปปรับเวรรับกรรมรับทุกข์จากผลการเมืองที่อันเกินเหตุ แต่ถ้ารับรู้รับทราบแบบมีอุเบกขา (การปล่อยวาง) อยู่บ้าง มีเมตตาบ้าง ตรงไหนช่วยผ่อนทุกข์คลายทุกข์ได้ให้ช่วยไป แต่หากนักการเมืองทำดี พระสงฆ์ต้องรู้จักยินดี ชื่นชมถือว่าไม่เสียหายอะไร หรือหากนักการเมืองทำไม่ถูก ไม่ดีก็ตำหนิไปบ้าง แต่อย่าใช้คำรุนแรงหยาบคายให้เขาเหล่านั้นรู้สึกได้ด้วย ความปรารถนาดี (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) เพราะพระพุทธเจ้าได้ทำเป็นตัวอย่างมาแล้วในสมัยพุทธกาลคือพระพุทธเจ้าจะวางพระองค์ให้เป็นครูหรือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของนักการเมืองทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายค้านหรือฝ่ายรัฐบาลและประชาชนทุกหมู่เหล่าก็คือต้องวางตัวให้เขามองว่าเราเป็นครูเขาได้ทุกคนทุกกลุ่ม ไม่พยายามเอาตัวเองให้ถูกมองว่าพระสงฆ์เป็นสินนี้สินนี้หรือเป็นคนของพรรคคนนั้น เป็นคนของพรรคนี้นี้ คือเป็นครูของทุกพรรคการเมือง ฝ่ายค้านก็เป็นลูกศิษย์เราได้ ฝ่ายรัฐบาลก็เป็นลูกศิษย์เราได้ แต่พระสงฆ์ควรจะสอนให้เขารู้จักบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักการเมือง บทบาทหน้าที่ที่ถูกต้อง (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) โดยเฉพาะในเรื่องของการเมืองก็คือการมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของการปกครองสมัยก่อนพระสงฆ์จะมีส่วนเกี่ยวข้องเหมือนในฐานะเป็นที่พึ่งหรือผู้ชี้แนะแนวทางในการอยู่ร่วมกันเป็นส่วนมาก การอยู่ร่วมกันของคนสมัยก่อนคือการไม่เบียดเบียนกัน ซึ่งพระสงฆ์สมัยก่อนหรือในสมัยนี้ยังมีบางรูปที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของการสร้างความปรองดองกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติมิตร สมัยก่อนในยามมีการสู้รบ ออกศึก พระสงฆ์จะมีบทบาทมาก เช่น บทบาทการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เสริมสร้างสภาวะจิตใจ เพราะความเกี่ยวเนื่องของคนสมัยก่อน วัดถือเป็นศูนย์รวมของสรรพศาสตร์ คนทั้งหลายเข้ามาหาความรู้ที่วัด ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของประชาชนและเป็นศูนย์รวมผลที่ง่ายที่สุด อีกทั้งการสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พระสงฆ์จะใช้วัดเป็นที่บอกกล่าวหรือเป็นที่สั่งสอนให้คำแนะนำ สังเกตได้ชัดเมื่อเกิดศึกสงคราม มีการไปสู้รบของเหล่า

ขุนกำลังพล บทบาทหลักที่พระสงฆ์จะกระทำคือการปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ประพรมน้ำพุทธมนต์ สร้างขวัญและกำลังใจ ก่อให้เกิดความมั่นใจในตัวปัจเจกบุคคลหรือเป็นกลุ่ม (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) ที่นี้ต่อมาความแตกต่างกันที่เห็นได้ชัดเจน คือ ในเรื่องของเทคโนโลยีในเรื่องของแนวความคิดในเรื่องของสภาพแวดล้อมต่างๆ มีความแตกต่างกันถามว่าแตกต่างกันตรงไหนคือครั้งพระพุทธกาล ยังมีศีลธรรมอยู่ในใจ ประเด็นเรื่องการปกครองในเรื่องของการเมืองหรือการนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการปกครองและการใช้ชีวิตแต่ปัจจุบันกลับลดน้อยถอยลงไปเรื่อย ซึ่งคนเราใช้อำนาจอาจจะไม่ใช่คุณค่าทางจิตใจในการตัดสินใจหรือการบริหารใช้ในชีวิตต่างๆ ในสังคมปัจจุบันแตกต่างกัน (Ven. Xaidone Kommameung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562)

นอกจากนี้ เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์ศาสนากับการปกครองจะเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างไรไม่ออก กษัตริย์ที่เก่งด้านการรบต้องใส่เสื้อยันต์ต้องมีเครื่องรางของขลังออกรบ มีการประพรมน้ำมนต์ก่อนที่จะออกศึก สมัยก่อน โคนของมิกมทำให้ถึงแก่ชีวิต ต้องใส่เสื้อยันต์รวมถึงการอาบน้ำว่านตามความเชื่อทางศาสนา พระสงฆ์ก็จะเข้ามามีบทบาทในเรื่องทางความคิดของผู้นำของประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน (ภานุวัฒน์ ชัดเงางาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) กรณีตัวอย่างตอนที่พระนเรศวรจะประหารชีวิตแม่ทัพนายกองด้วยเหตุผลว่าแม่ทัพนายกองปล่อยให้ท่านหลงเข้าไปในดงของข้าศึก แต่บังเอิญว่าโชคดีที่ท่านรบชนะ ท่านก็เลยไม่สิ้นพระชนม์และเมื่อกลับมาที่กรุงศรีอยุธยาแล้วไม่ได้ลงโทษเพราะสมเด็จพระพนรัตน์ท่านไปขอเอาไว้ว่าไม่ควรที่จะประหาร พระนเรศวรทรงพิจารณาแล้วว่าพระผู้ใหญ่มาขอขนาคนี่แล้วท่านคงจะเป็นที่จะต้องยอม เหตุการณ์นี้ทำให้พระนเรศวรหลงเข้าไปในดงของข้าศึก หนึ่งคล้ายกับว่าบุญกรรมจะบันดาลให้ได้สร้างบารมี การที่หลุดเข้าไปแล้วยังชนะได้แสดงว่าบารมีท่านสูง ดังนั้นการที่เหตุการณ์มันทำให้แม่ทัพนายกองปล่อยพระนเรศวรหลุดเข้าไปอาจจะเป็นเชิงลบ แต่ในอีกมุมมองหนึ่งเป็นเชิงบวกที่จะช่วยเสริมบารมีพระองค์ ในทางศาสนาถือว่าฟังได้ แต่ว่าในทางการเมืองหรือทางการรบหรือในทางยุทธศาสตร์ฟังไม่ได้ แต่เนื่องจากเหตุการณ์นี้ผู้ที่มาขอเป็นพระผู้ใหญ่ เหตุการณ์จึงไม่เกิดการประหารชีวิต แต่ก่อนนี้พระสงฆ์ที่เป็นพระผู้ใหญ่สามารถมีอิทธิพลต่อพระมหากษัตริย์ พอมีอิทธิพลต่อพระมหากษัตริย์จะทำให้มันลงมาถึงประชาชนได้ด้วย เพราะฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในยุคนี้จะเป็นอีกแบบหนึ่ง หมายความว่าถ้าเรามีพระสงฆ์ดี มีพระผู้ใหญ่ที่ดีและพระเถระผู้ใหญ่ที่ดีที่มีอิทธิพลต่อพระมหากษัตริย์ (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) อีกรณีการช่วยเหลืออย่างกรณีการต่อสู้กันสมัยบางระจันตามนิยามท้องเรื่อง พระสงฆ์ก็จะมามีบทบาทในทางการเมืองโดยตรงนอกจากจะสอนปฏิบัติธรรมหรือทำพิธีกรรมต่างๆ แล้วก็ยังเข้าไปมีส่วนในการช่วยฝึกให้ความเข้มแข็ง

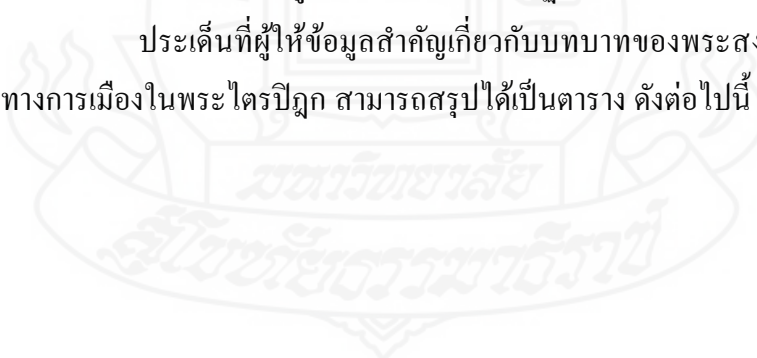
อะไรต่างๆ (ไพบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) แต่ถ้าเปรียบอดีตกับปัจจุบันก็มีส่วนต่างอยู่บ้าง ก่อนข้างไปด้วยกันกับวิถีของชาวพุทธ การเข้าวัด การไปทำบุญแต่ละวัน แต่ละเทศกาลงานบุญ และความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับญาติโยมทั้งหลาย มีส่วนให้บทบาทของพระสงฆ์จะเข้าเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในด้านพฤติกรรมด้วยส่วนหนึ่ง (สตีธร ธานานิธิ โชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) แต่ความเป็นอิสระพระสงฆ์ในสมัยก่อน ก่อนข้างมีความเป็นอิสระมากกว่าคณะสงฆ์ในยุคนี้ อาทิ เรื่องของกฎหมาย ในสมัยพระสงฆ์ประกาศศาสนา เผยแผ่ธรรมไปได้ทั่ว โดยไม่ได้ขึ้นต่อรัฐใดรัฐหนึ่งหรืออยู่ในการปกครองของราชอาณาจักรใดราชอาณาจักรหนึ่ง แคว้นใดแคว้นหนึ่ง แต่พระสงฆ์ในบริบทปัจจุบันเรากฎถูกมัดด้วยพันธะ เช่น เรามีสัญญาติ ภาวะของการเป็นพลเมืองของประเทศที่ต้องทำตามกรอบ อันนี้ก็ขั้นหนึ่งแล้ว กฎหมายที่เราเป็นพลเมืองของประเทศอันหนึ่ง กฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 จึงมองได้ว่าก่อนข้างต่างกันเยอะมาก และมีหลายมิติมากของคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล อย่างของเราคณะสงฆ์ภายใต้โครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ต้องขึ้นตรงต่อรัฐ ทำหน้าที่เป็นกลไกในการตอบสนองหรือรับใช้ในอุดมการณ์ของรัฐ (พระมหาไพวัลลย์ วรคุณ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) ยุคปัจจุบันพระสงฆ์กับการเมืองนี้ก่อนข้างจะมีแค่พิธีกรรม พระสงฆ์แทบไม่มีบทบาท สิ่งที่รัฐกำลังทำอยู่คือการตัดกำลังของพุทธศาสนา โดยเฉพาะประเด็นที่ทำในลักษณะทางอ้อม เช่น การจัดเก็บภาษีของวัด เก็บภาษีรายได้ส่วนบุคคล ตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน ศาสนสมบัติ ให้พระทำบัตรประชาชนแบบ smart card แทบจะไม่มีอิสระเหมือนในสมัยพุทธกาล (พระสุธีวิโรจน์ ชาติ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประการดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็นว่า เมื่อครั้งพุทธกาลบทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองที่พระพุทธรเจ้าเป็นแบบแผนแนวทางในการปฏิบัติโดยส่วนมากนั้นพระองค์ทรงพยายามในการหลีกเลี่ยงเหตุการณ์อันนำมาสู่ความรุนแรง พระองค์ทรงหาโอกาสอันเหมาะสม โดยพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงภูมิหลังและเหตุการณ์อันจะเกิดขึ้นในอนาคต จะทำหน้าที่หลักโดยการประกาศพระสัทธรรมที่ทรงค้นพบ และทรงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางการเมืองของพระราชาในแต่ละแคว้น หากเปรียบเทียบในสมัยปัจจุบันพระสงฆ์ก็จะมีส่วนในการเป็นที่ปรึกษา ชี้แนะให้กับผู้ปกครอง กล่าวคือ พระสงฆ์ปัจจุบันต้องสอนธรรมะให้นักการเมืองเหมือนที่พระพุทธรองค์ทรงกระทำในครั้งที่ยังมีพระราชินีอยู่ จะแตกต่างเฉพาะในบริบทการของการปกครองแบบทางโลกที่กำหนดข้อจำกัดในการเข้าไปมีส่วนร่วมได้ตามสถานภาพของตนเท่าไร

1.1.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองในพระไตรปิฎก

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาใช้แนวคิดตามวิถีของพระพุทธเจ้าในการพัฒนาพระสงฆ์เป็นหลัก แนวคิดเชิงพุทธกับการเมืองการปกครองเริ่มเปลี่ยนจากความคิดว่ามนุษย์สมัยก่อนเชื่อว่ามนุษย์ไม่เท่าเทียมกัน ในประเทศอินเดียจะมีความชัดเจนในเรื่องของการแบ่งวรรณะ 4 (ภานูวัณฺณ ขัตติยงาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) การที่พระพุทธองค์ทรงตรัสธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมยุคนั้น โดยเฉพาะกลุ่มสังฆะที่พระพุทธเจ้าตั้งขึ้น โดยมีเจตนาธรรมที่ต้องการสร้างชุมชนที่เป็นตัวอย่างภราดรภาพ ในมิติหนึ่งพระพุทธเจ้าค่อนข้างท้าทายบริบทของสังคมและการเมือง เพราะความเชื่อเกี่ยวข้องกับการเมือง พุทธศาสนาในยุคนั้น พรหมณ์ในยุคนั้น มีมิติที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยชัดเจนอย่างแยกกันไม่ออก ซึ่งพระพุทธเจ้าพยายามท้าทายขนบธรรมเนียมเดิมของจารีตประเพณีหรือสังคมอินเดียที่อยู่ในยุคนั้น โดยการที่ตั้งสังคมหรือสังฆะขึ้นมาใหม่และวางแนวปฏิบัติที่ไม่ถือตามจารีต ไม่ถือเรื่องวรรณะ แต่มาใช้กรอบตามธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการปกครองดูแล (พระมหาไพฑลย์ วรคุณ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) ประการดังกล่าวความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงที่พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เมื่อเข้ามาเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบันจะไม่ค่อยมีความเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก จะมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะในส่วนของบริบทตามลักษณะเชิงพื้นที่ของแต่ละประเทศ ซึ่งแต่ละที่มีบริบทด้านรูปแบบการปกครองที่ไม่เหมือนกัน นำมาซึ่งรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกันด้วย

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.1 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ตามวิถีของพระพุทธเจ้า	11	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 14, 15, 18, 21
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม คำสอนทาง พระพุทธศาสนา	13	1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 18
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ในครั้งพุทธกาลกับ ปัจจุบัน	14	1, 2, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20
ข้อเสนอแนะและ แนวทางบทบาทของ พระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองใน พระไตรปิฎก	2	6, 11

1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย ทำให้ทราบถึงข้อพึงปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย 2) สิ่งที่เป็นอยู่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน 3) สิ่งที่จะควรจะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ และ 4) ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

1.2.1 ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

สมัยพุทธกาลแคว้นต่างๆ ในชมพูทวีป หรือ อินเดีย เนปาลในปัจจุบัน นั้น มีระบอบการปกครองหลัก คือ ระบอบราชาธิปไตยหรือ ระบอบกษัตริย์ปกครอง และระบอบสามัคคีธรรม หรือ ระบอบสหรัฐกล่าวคือ กษัตริย์ผู้ปกครองหลายเมืองทำความตกลงร่วมมือกัน และหมุนเวียนกันเป็นผู้นำ ไม่ใช่ระบอบประชาธิปไตยซึ่งนิยมแพร่หลายในปัจจุบัน เป็นเหตุให้ไม่มีเหตุการณ์การชุมนุมเรียกร้องเกิดขึ้น พระสงฆ์โดยมากมักดำรงตนอยู่เรียบง่ายตามอารามทั้งในป่าและชานเมืองมุ่งบำเพ็ญสมณธรรมเป็นสำคัญ แต่หากพูดถึงพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองสำหรับพระสงฆ์หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการห้ามพระสงฆ์มิให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้นที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา มีลักษณะที่พอจะเทียบเคียงได้ดังนี้

1) ในปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 8 มีว่า “ภิกษุอุกองทัพที่ยกไปเพื่อรบกัน เป็นปาจิตติย” (วิ. มหา. ไทย) 2/562-566/496 – 499)

2) ในปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 9 มีว่า “ภิกษุอยู่ในกองทัพเกิน 3 คีน เป็นปาจิตติย” (วิ. มหา. (ไทย) 2/567-570/500-501)

3) ในปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 10 มีว่า “ภิกษุอุการรบ การตรวจผลการจัดทัพและทัพที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว เป็นปาจิตติย” (วิ. มหา.(ไทย) 2/571-574/502-504)

แต่พระพุทธองค์ก็ทรงยกเว้นสำหรับบางกรณีจำเป็น เช่น มีญาติป่วยอยู่ในกองทัพ ก็ทรงอนุญาตให้เข้าไปกองทัพได้ แต่พักได้ไม่เกิน 3 คีน และระหว่าง 3 คีนนั้น ทรงไม่ให้พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเตรียมกองทัพ (ไกรฤกษ์ ศีลาคม 2558, น. 143-145)

ประการดังกล่าวเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่า ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ในปัจจุบันมีทั้งเป็นไปตามพระธรรมวินัยและไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย สังเกตเห็นว่าพระสงฆ์ที่ยุ่งการเมืองมีทั้งการแสดงพฤติกรรมที่ชัดเจนและอยู่ในลักษณะของการแฝงทางการเมือง แต่สังเกตได้ว่าพระสงฆ์กลุ่มไหนไปอยู่กลุ่มการเมืองที่มีอำนาจมากจะถูกยกย่อง บางครั้งประชาชนอาจจะไม่ชอบแต่ไม่ได้มีการลงโทษด้วยกฎหมายหรือพระวินัย ดังสุภาษิตที่ว่า “ปากว่าตาขยิบ” แต่หากเป็นฝ่ายตรงข้ามจะถูกตำหนิ ถูกจับ อย่างกรณีพระสงฆ์ถูกจับกรณีมีการกล่าวหาเรื่องคดีเงินทอนวัด เห็นได้ชัดว่าไม่ใช่เรื่องเงินทอนวัดอย่างเดียว อาจมีอีกกว่านั้น (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) แต่โดยความเข้าใจของประชาชนมองว่าผิดพระธรรมวินัย แม้กระทั่งการที่พระสงฆ์เข้าร่วมประชุมทางการเมือง หรืออยู่เบื้องหลังพรรคการเมือง การเป็นหัวคะแนนให้พรรคการเมืองแบบลับแต่ผิดพระธรรมวินัย (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) แต่ทุกอย่างของการกระทำต้องแสดงออกในลักษณะอย่าให้เป็นโลกวิฆชะ(ทางโลกคิดเดื่อน) ถึงไม่ผิดพระธรรมวินัยร้ายแรงแต่ชาวโลกคิดเดียนก็ถือว่าไม่เหมาะสม ไม่รักษารธรรมวินัย หรือการพูดอะไรด้วยอคติและหยาบคายก้าวร้าวฝ่ายหนึ่ง ไปยกย่องสรรเสริญพูดดีพูดหวานกับอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งๆ ที่ทั้งสองฝ่ายยังไม่ได้ดีได้เลวได้ร้ายอะไรมากมาย แต่ด้วยความอคติองพระสงฆ์เองก่อเกิดเสียหายกระทบต่อภาครัฐ พระธรรมวินัยจะเน้นเรื่องการวางตัว หากวางตัวไม่เหมาะสมขึ้นเวทีโววายกล่าวหาว่าร้ายอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วมาเชียร์อีกฝ่ายหนึ่ง ถือเป็นอคติเพราะความไม่ชอบ ลำเอียงเพราะชอบลำเอียงเพราะชังแล้วออกอาการทำให้เสียสมณะสาธูป ไม่คู่ตัวเองควรจะอยู่ในสถานะใดจึงจะเหมาะสม เรื่องการวางตัวตามพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับการเมือง หลวงพ่อพุทธทาสเป็นบุคคลต้นแบบทางการเมืองที่ดีเยี่ยม ไม่มีคำว่าลำเอียงพรรคใดพรรคหนึ่ง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดำรงสมณสาธูปและธรรมเนียมจารีตปฏิบัติเป็นอย่างดี (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่การที่พระมายุ่งกับการเมืองมันไม่ใช่กิจของสงฆ์อย่างแน่แท้ ในความเห็นของนักกฎหมายพระสงฆ์ควร จะอยู่ส่วนสงฆ์ (ภานุวัฒน์ ชัดเจนงาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาจะอยู่เพียงลำพังหรือไม่เกี่ยวข้องกับอะไรกับสังคมภายนอกเลยไม่ได้ การกระทำในลักษณะดังกล่าวถึงแม้จะไม่ใช่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้น แต่บางอย่างอาจเป็นไปเพื่อความเกื้อกูลแก่ประชาชน โดยส่วนรวมเหมือนประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมียนมาร์ กัมพูชา การที่ประชาชนรับความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พระสงฆ์จะออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองอาจจะเป็นการยื่นหนังสือ หรือแม้การประท้วงโดยสันติวิธี แต่การเรียกร้องในลักษณะของการออกมาเดินขบวน ไม่ค่อยเหมาะสมกับสมณะวิสัยเท่าไรนัก กล่าวคือไม่สอดคล้องกับธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า กรณีพระสงฆ์จะเรียกร้องหรือขอร้องให้

รัฐบาลกระทำตามความต้องการของตน ไม่ควรจะไปใช้วิธีการแบบที่ทางโลกกระทำ แต่มีวิธีการที่จะต้องบอกกันได้เหมือนในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้ามีการบอกกล่าวเตือนสตินักการเมืองไม่ใช่ว่าสมัยพุทธกาลมีการเอาพระสงฆ์ไปเดินขบวนเรียกร้อง ถ้าทำอย่างนั้นก็ไม่น่าจะเหมาะสม คือแม่จะเป็นสิทธิที่ทำได้ตามหลักประชาธิปไตย ตามกฎหมายที่พระสงฆ์ถือว่าเป็นประชาชนคนหนึ่ง แม่ในเชิงกฎหมายบอกว่าเป็นการใช้สิทธิตามหลักประชาธิปไตย แต่เนื่องจากว่าพระสงฆ์มีกรรมวินัยคุ้มครองอยู่ (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) จึงทำให้พระสงฆ์ต้องรักษาภาพลักษณ์ของความเป็นพระสงฆ์ที่พุทธศาสนิกชนกราบไหว้และเคารพนับถือ

ประการต่างๆ จะเห็นได้ตามบทบาทที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยชัดเจน ประชาชนทั่วไปมีหลักกฎหมาย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว พระสงฆ์มีหลักธรรมะวินัยเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว (พระเมธีธรรมจารย์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2562) ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์มีความแตกต่างกัน กรณีวัดพระศรีมหาธาตุแต่ก่อนสมภารจะเดินดูความเรียบร้อยภายในวัด กฎไหนมีโทษหนักจะทำการยึดถึงแม้จะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ต้องกำหนดห้ามดูโทษหนักหรือห้ามอะไรต่างๆ สมัยรัชกาลที่ 6 มีวิทยุครั้งแรกสมเด็จพระสังฆราชเจ้าสั่งห้ามไม่ให้พระฟังวิทยุ ในหลวงเสด็จไปพบสมเด็จพระสังฆราชบอกว่าถ้าพระสงฆ์ไม่ฟังวิทยุจะไม่รู้เรื่องข่าวสารการเมือง ให้ห้ามเฉพาะบันเทิงคดีไม่ให้พระสงฆ์ฟัง แต่พระสงฆ์ต้องฟังข่าว ให้วันพระมีวิทยุธรรมเทศนาแลกเปลี่ยนกัน ด้วยความเจริญของเทคโนโลยีบางครั้งทำให้พระสงฆ์หย่อนต่อพระธรรมวินัย (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ส่วนทางคณะสงฆ์ประเทศเมียนมาร์จะเน้นตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ไม่ล่วงละเมิดอภินิหารที่เรียกว่า ปาราชิก 4 การแสดงออกทางการเมืองยังถือว่าไม่ผิดพระธรรมวินัย แต่หากมีการกระทำผิดที่เป็นอาชญากรรมต้องรับโทษตามกฎหมาย (Ven. Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) ถือเป็นเรื่องปกติข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยโดยต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอยู่ 2 ประเภท คือ 1) กฎหมายทางพระพุทธศาสนา เรียกได้ว่า พระธรรมวินัย 2) กฎหมายที่เป็นฝ่ายทางโลก หรือฝ่ายบ้านเมือง ทั้งสองอย่างนี้ล้วนเป็นเครื่องกำหนดบทบาทภายใต้กรอบที่พระสงฆ์จะกระทำกิจกรรมใดทางการเมืองต้องระลึกรั้งเป็นเบื้องต้น

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย เมื่อย้อนดูลักษณะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจะเห็นได้ว่าโดยหลักการแล้ว พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระภิกษุสามารถเล่นการเมืองได้ แต่ไม่มีพระธรรมวินัยข้อใดที่บ่งบอกหรือห้ามพระสงฆ์ลงเล่นการเมือง แต่ที่ปรากฏนั้นทรงห้ามไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับการทหารหาหวิเคราะห์แล้วการทหารเป็นการเมืองหรือไม่ เพราะใน

สมัยพุทธกาลไม่ปรากฏมีคำศัพท์การเมือง มีแต่คำว่ากษัตริย์กับการทหารแต่สถานการณ์ความจริงในปัจจุบันพระสงฆ์ก็เป็นพลเมืองของรัฐ อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ และภายใต้กฎหมายอันเดียวกันกับปวงชนของรัฐ พระสงฆ์ก็ยิ่งเข้าการเกณฑ์ทหารปฏิบัติตามที่พลเมืองและที่สำคัญยังอาศัยอยู่ในรัฐ เพราะสถาบันศาสนายังเป็นสถาบันหลักของชาติ

1.2.2 สิ่งที่เป็นอยู่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนามีศีล วินัย คูณคล้ายกับจะเหมือนกฎหมายบ้านเมือง แต่ในความเป็นจริงแล้วศีลเป็นกฎระเบียบข้อบังคับให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามแต่ศีลหรือวินัยไม่ได้เหมือนหรือมีลักษณะเดียวกับกฎหมาย หากผู้ละเมิดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษทัณฑ์ส่วนศีลหรือพระวินัยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อนำตนและสังคมไปสู่ความเจริญไปสู่ความสุข ผลหรือโทษมีอยู่ในตัวเป็นการเฉพาะหากใครละเมิดจะได้รับผล คือวิบากกรรมที่จะต้องชดใช้ในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกฎหรือข้อที่ควรประพฤติงดเว้น และปฏิบัติเพื่อเป็นไปในทางเจริญ (สุภาพพัฒน์ อนนจารย์ ม.ป.ป.) ความแตกต่างด้านศีลาจารวัตรข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงวางแผนการปฏิบัติยังคงนำมาเป็นข้อปฏิบัติจนถึงปัจจุบันเพื่อให้เกิดผลจากการปฏิบัติแก่คณะสงฆ์ให้เป็นรูปธรรม

แต่เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน พระธรรมวินัยเป็นข้อห้ามการปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ควร แต่ควรอยู่ในสถานภาพของตน เพราะจากการศึกษาในพระไตรปิฎกจะพบว่าพระสงฆ์มีบทบาททางการเมืองมาโดยตลอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในหลากหลายรูปแบบการแสดงออกทางการเมืองของพระสงฆ์ไม่ใช่สิ่งต้องห้าม ในพระพุทธศาสนา แต่พฤติกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ถูกจำกัดขอบเขตด้วยพระธรรมวินัย หากแสดงนัยยะทางการเมืองต้องแสดงออกโดยการชี้โทษ หรือการชี้ความถูกต้องเหมาะสมสามารถให้นักการเมืองหรือประชาชนได้มีสติระลึกรู้บทบาทหน้าที่ของตนอันพึงกระทำให้เท่าทัน โลกและเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ถึงแม้การเมืองโดยความเข้าใจแล้วมักจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องของทางโลก แต่ความเป็นจริงในสังคมพระสงฆ์ก็มีการเมืองด้วยเช่นกัน เริ่มตั้งแต่การที่พระสงฆ์แบ่งออกมาเป็น 2 ฝ่ายคือ ธรรมยุติกกับมหานิกาย มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง เนื่องจากการแยกออกมาสะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อหลักธรรมคำสอนที่อาจจะแตกต่างกัน หรือแม้กระทั่งปัญหาทางการเมืองไทยที่พบหลังจากปี พ.ศ.2548 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่ามีการแบ่งแยกพระสงฆ์ออกมาเป็น 2 ขั้วค่อนข้างชัดเจน คือ ขั้วที่อยู่กับเสื้อแดงกับขั้วที่อยู่กับเสื้อเหลือง (ธนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) ที่มีพระสงฆ์บางรูปลงไปเกลือกกลั้วกับการเมือง นั้นทำให้เกิดความเสียหายต่อคณะสงฆ์

จนสุดท้ายต้องมีกฎหมายตราออกมาว่าพระสงฆ์ต้องอยู่ห่างจากการเมือง หรือมีกฎหมายออกมาว่าห้ามนักการเมืองไปหาเสียงที่วัดเป็นต้น กฎเหล่านี้ออกมาเพราะในรอบหลายปีที่ผ่านมา มีพระสงฆ์บ้างที่ลงไปคลุกคลีกับนักการเมืองและเล่นการเมืองอย่างเปิดเผย แต่พระสงฆ์โดยรวมของประเทศไทยถือว่ายังเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีตามพระธรรมวินัย (พระมหาภูติชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) ซึ่งหากจะเปรียบเทียบพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบันแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าความศรัทธาและความขลังของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติยังคงเป็นอมตะมาตราบถึงปัจจุบัน แต่การที่จะให้พระสงฆ์ทุกรูปมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแบบเดียวกันทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องยากเพราะมนุษย์มีจิตใจที่หลากหลาย มีความคิดเห็นที่แตกต่างจึงนำมาสู่การยึดถือการปฏิบัติที่แตกต่างกันด้วย

กล่าวโดยสรุป พระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงประสงค์จะให้พระสงฆ์ไปยุ่งเกี่ยวกับศึกสงครามหรือทางการเมือง ปล่อยให้เป็นเรื่องของบ้านเมืองหรือผู้ปกครองบ้านเมืองจะทำการต่อสู้ป้องกันดินแดนของตนหรือการขยายเขตพระราชอำนาจออกไปยังดินแดนต่างๆ ซึ่งการรบราฆ่าฟันกันตามปกติวิสัยของการสงครามแต่ไม่ใช่ปกติวิสัยของสมณะที่จะไปร่วมยินดีกับสงคราม ควรที่จะรักษาวิถีการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าเองทรงพิจารณาโดยละเอียดถี่ถ้วนและวางแนวทางป้องกันไว้ให้กับพระสงฆ์เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมทางศาสนา และเพื่อดำรงคงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา

1.2.3 สิ่งที่จะควรจะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์

สิ่งที่ควรจะเป็นสำหรับการปฏิบัติในบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับข้อบังคับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และซึ่งพระสงฆ์ในเมืองไทยนี้จะมีข้อบังคับสำหรับพระสงฆ์อยู่ 3 ประการด้วยกัน ประกอบด้วย

- 1) กฎของพระธรรมวินัยเป็นกฎที่มาทั้งในสิกขาบทและนอกสิกขาบท
- 2) กฎหมายคณะสงฆ์เป็นกฎที่ออกโดยรัฐและกรรมการเถรสมาคม
- 3) กฎหมายบ้านเมืองเป็นกฎที่ออกโดยอำนาจรัฐและจารีตประเพณี

พระสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้กฎพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง กฎหมายคณะสงฆ์ และพระสงฆ์เป็นผู้ที่สืบทอดพระศาสนาโดยตรง พระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมขึ้นอยู่กับสถาบันของสงฆ์ เมื่อมีเหตุการณ์ทางบ้านเมืองเข้ามากระทบสิทธิและเสรีภาพของวงการสงฆ์ก็มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง จะกล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจอย่างเดียวไม่ได้เมื่อนักบวชของพระพุทธศาสนาผู้ที่มีหน้าที่ในการรักษาศาสนาโดยตรง และมีความจำเป็น

ที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและอยู่ภายใต้กฎหมาย พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยอำนาจบ้านเมืองเป็นหลัก และอยู่ใต้กฎหมายของบ้านเมือง ถ้าไม่ทำเช่นนั้นความสงบสุขเรียบร้อยทางสังคมเกิดขึ้นไม่ได้ (สุขพัฒน์ อนนจารย์ ม.ป.ป.) อย่างในสมัยพระพุทธเจ้า ตราบใดที่พระสงฆ์อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติหรือมีกฎหมายบางอย่างที่ตราขึ้นมาโดยรัฐ ใช้ในการดูแลเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลยที่จะไม่ให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วม เหมือนการตั้งข้อสังเกตว่าพระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกตั้งเลือกตั้งคือเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ คณะสงฆ์ไม่มีสิทธิที่จะเลือกสภาผู้แทนราษฎร ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมองว่าพระสงฆ์สมควรอยู่ส่วนพระสงฆ์ไม่ควรเข้ามายุ่งวุ่นวาย ไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ไม่ใช่เรื่องของสงฆ์ ความไม่เป็นธรรมอยู่ตรงที่พระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกผู้แทนราษฎร ไม่มีสิทธิเลือก ส.ส. แต่ ส.ส. เข้าไปนั่งในสภามีอำนาจในการตรากฎหมายออกมาบังคับใช้กับคณะสงฆ์ พระสงฆ์ไม่มีปากไม่มีเสียงเหมือนคนชอบพูดว่าคุณไปออกกฎหมายกันแล้วมาจับขังใส่ขังพระสงฆ์ การอ้างมิติพระธรรมวินัยล้วนไม่สมเหตุผล (พระมหาไพวัลลย์ วรณฺโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) เพราะพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นประชาชนคนหนึ่ง แม้ในเชิงกฎหมายก็บอกว่าเป็นการใช้สิทธิตามหลักประชาธิปไตย แต่เนื่องจากว่าพระสงฆ์ มีพระธรรมวินัยคุ้มครองอยู่ การที่พระสงฆ์มาทำอย่างนั้นจึงไม่เหมาะสม แต่ว่ามีวิธีการเรียกร้องแบบอื่นอยู่ อย่างเช่นอาจจะต้องเป็นฉันทามติร่วมกันของคณะสงฆ์และก็ไปยื่นกับทางราชการเป็นหนังสือให้รัฐบาลช่วยเหลือตามความต้องการของคณะสงฆ์ จะให้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างในลักษณะแบบใด แต่ว่านั้นก็ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ใช่ว่าออกไปเดินขบวนเหมือนชาวบ้าน ซึ่งมันมีรูปแบบการเรียกร้องที่หลากหลายไม่ใช่แบบนั้นแบบเดียว ไปเรียกร้องแบบนั้นแทนที่จะทำให้คนศรัทธาจะกลายเป็นว่ายิ่งไม่ศรัทธา ยิ่งไม่อยากทำ ให้ ยิ่งไม่อยากช่วยเหลือ ในฐานะที่คนไทยเป็นพุทธศาสนิกชน ไม่ว่าจะฝ่ายค่านหรือฝ่ายรัฐบาล ล้วนเป็นพุทธศาสนิกชน ถ้าหากพระสงฆ์มีสัมมาปฏิบัติที่ดีและเป็นທີ່เคารพนับถือของนักการเมืองทุกฝ่าย เชิญฝ่ายค่านหรือฝ่ายรัฐบาลมาเสวนาหาทางออกให้ประเทศ โดยให้ผู้นำสงฆ์เป็นคนกลางในการสร้างความเข้าใจ อย่างนี้เรียกว่าสร้างสรรค์ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยด้วย (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ถ้าตามหลักของพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าก็คือต้องอยู่ในกรอบตามพระธรรมวินัย คือ ไม่ยุ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองถือว่าเป็นกิจกรรมของชาวบ้าน เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่ได้ให้กำลังใจฝั่งใดฝั่งหนึ่ง ไม่ได้ติดฝั่งใดฝั่งหนึ่ง (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) แต่ถ้าพระสงฆ์แม่นยำในพระธรรมวินัยและมีบทบาททางการเมืองรู้เท่าทันการเมืองถือว่าใช้ได้ แต่ปัญหาของเมืองไทยมีพระราชบัญญัติว่าคณะสงฆ์ห้ามเกี่ยวข้องกับการเมือง ห้ามพระสงฆ์ไปลงคะแนนเลือกตั้ง ห้ามพระสงฆ์สมัครผู้แทนเพราะถือว่าพระสงฆ์ได้อภิสิทธิ์ต่างๆ แล้ว ไม่ต้องเป็นทหาร แต่ความเป็นจริง

ไม่เป็นเช่นนั้น พระสงฆ์เป็นหัวคะแนนที่แพงที่สุด แต่ไม่ออกหน้า ชาติชาย ชุมหะวัน เคยกล่าวว่า พระสงฆ์เป็นหัวคะแนนที่แพงที่สุด ท่านจะเอาโบสถ์ วิหาร ลาน เจดีย์ ที่ประเทศศรีลังกาอนุญาตให้ พระสงฆ์เป็น ส.ส. ได้ สามารถพูดในสภาโค่นประธานาธิบดีได้ แต่ปรากฏว่าพระสงฆ์มีศิลาจารึกไว้ เพราะแม่นยำเอาการเมืองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ สามารถประกาศเลยว่าวัดของที่พระสงฆ์อยู่จำ พรรษาพื้นที่ประมาณ 100 ไร่เป็นที่จากการถวาย ที่ตรงนั้นให้ปลูกผักไม่มีสารเคมีหมดและภายใน 10 ปีประเทศศรีลังกาทั้งหมดจะไม่มีพืชผักที่มีสารเคมี การที่พระสงฆ์ลงเล่นการเมืองในลักษณะ แบบนี้ถือว่าถูกต้องแล้ว ถ้ารู้เท่าทันการเมืองถือว่าใช้ได้ ถ้าไม่รู้เท่าทันมันอันตรายถือว่าไปเล่นกับ ไฟ การเมืองมันเป็นเรื่องของทั้งโลกะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ต้องรู้เท่าทัน ทั้งหมดมัน ต้องมีจิตสำนึก (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ละลึกรู้เท่าทันใน พฤติกรรมอันกระทำการของคนที่ให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่ง พระพุทธศาสนาที่มีพระสงฆ์เป็นองค์แทนพระพุทธเจ้าในการประกาศธรรม

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่จะควรจะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ กล่าวคือพระสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้กฎ พระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง กฎหมายคณะสงฆ์ โดยจะต้องยึดถือกฎหมายเหล่านี้อย่างเคร่งครัด เพราะ ถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้สละแล้วซึ่งความโลภ ความโกรธ ความหลง และพระสงฆ์เป็นผู้ที่สืบทอดพระ ศาสนาโดยตรง หากการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ไม่เป็นที่น่าเคารพนับถือ จะก่อให้เกิดความเสื่อม ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนจะนำไปสู่การล่มสลายของพระพุทธศาสนาในที่สุด

1.2.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย

จากกรณีของพระสงฆ์ไทยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้น จะพบว่า พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในสังคมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในแง่ของการที่จะทำ ให้คนสองฝั่งหันหน้าปรึกษาหารือทางออกร่วมกัน ในอดีตที่ผ่านมา เมื่อมองตามวิถีการปฏิบัติของ พระพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธองค์ไม่ฝักใฝ่ในทางการเมือง แต่มุ่งสั่งสอนให้มนุษย์รู้เท่าทันกิเลส มุ่งการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากสังสารวัฏเป็นอริยบุคคลเป็นหลัก (พระครูสุตฺตนาภรณ์ , สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พระองค์จำเป็นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ทรงเข้าไป เกี่ยวข้องโดยการวางตนเป็นกลาง ไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งของสองฝ่าย แต่เมื่อมาพิจารณาถึง บริบทปัจจุบัน จะพบว่า พระสงฆ์บางรูปมีการแสดงบทบาทออกทางการเมืองอย่างชัดเจนใน ลักษณะของการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองแสดงถึงความฝักใฝ่ทางการเมืองโดยชัดเจน ยิ่งไปกว่า นั้นพระสงฆ์บางรูปพยายามตีความคำสอนทางพระพุทธศาสนามาหนุนเสริมทางการเมืองและการ

เป็นแก่นนำมีอุปประท้วงจับได้รัฐบาลซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่เกินเลยไปจากความเหมาะสมตามหลักพระธรรมวินัย

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.2 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย	8	1, 3, 7, 8, 11, 15, 18, 21
สิ่งที่เป็นอยู่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์จากอดีตถึงปัจจุบัน	2	2, 13
สิ่งที่ควรจะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์	4	6, 7, 18, 21

ตารางที่ 6.2 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย	1	5

1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย ทำให้ทราบความเกี่ยวเนื่องทางการเมืองของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประเพณี 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามกฎหมาย และ 4) ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

1.3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ เมื่อศึกษาเส้นทางเข้ามาของพระพุทธศาสนาในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทยนั้น จะเห็นได้ว่าบริบทของแต่ละพื้นที่จะมีการเข้าของพระพุทธศาสนาคล้ายคลึงกัน แต่การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนามีความสั่นคลอนเป็นบางช่วง ขึ้นอยู่กับบริบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแต่ละประเทศ จากประวัติศาสตร์นั้น ประเทศกัมพูชาก่อนที่จะมีพระพุทธศาสนา มีศาสนาที่ไปประจำพื้นที่ประเทศมาแล้ว พระพุทธศาสนาสู่กัมพูชาเริ่มมีพระพุทธศาสนา แม้ว่ายังมีบางช่วงบางสมัยพระพุทธศาสนาหายไปและสลับปรับเปลี่ยน บางยุคเจริญรุ่งเรือง แต่ว่าเรา

เห็นที่เจริญที่สุดของพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าวรมันที่ 7 คือเป็นของมหายาน พระสงฆ์มีบทบาทมากในการที่จะเอาวิธีของพระพุทธเจ้ามาใช้คือพระสงฆ์ต้องเป็นผู้ที่นำการเมืองหรือผู้นำจะต้องไปหา ไปปรึกษา และก็ไปเอาแนวทางที่เป็นการสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพราะว่าบทบาทของพระสงฆ์ในประเทศกัมพูชาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็คือจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศนี้มาโดยตลอด ยิ่งมาถึงสมัยที่พระพุทธศาสนาเจริญเติบโตมาจนถึงทุกวันนี้คือการเมืองกับพระสงฆ์แทบจะอยู่ด้วยกันพระพุทธศาสนาเจริญไปการเมืองเจริญไปด้วยกัน ที่นี้นักการเมืองส่วนมากถึงช่วงที่มีการเลือกตั้งจะไปโฆษณาหาเสียงที่วัดเพื่อที่จะทำให้คนที่เลือกตั้งเห็นว่านักการเมืองมีศีลธรรม และอาศัยช่องทางนี้ในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับพระสงฆ์ หากชนะการเลือกตั้ง จะก่อสร้างศาสนวัตถุให้ภายในวัดจนกระทั่งถึงปัจจุบันกัมพูชามีช่วงหนึ่งที่เป็นสมัยสงครามเขมรแดง ยุคเขมรแดงพระพุทธศาสนาถูกทำลาย วัดไม่มีเหลือ พระสงฆ์ไม่มีสักรูป มีแต่โบสถ์และพระพุทธรูปถูกทุบทิ้งในสระน้ำและสถานที่วัดเอาไปทำเป็นคุก ฯลฯ สุดท้ายหลังจากสงครามมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่มีพระสงฆ์จำนวนมากขึ้น เข้ามาพัฒนาพระพุทธศาสนาและเสริมสร้างวัฒนธรรมที่เป็นแบบพุทธ เช่น บทบาทในการช่วยสันติภาพ ช่วยสานความร่วมมือเป็นต้น หากกล่าวในเชิงการเมือง บทบาทในการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศกัมพูชา จะมีกิจกรรมเดินเพื่อสันติภาพ จะเข้าไปหาผู้ที่ต่อต้านอยู่ในป่าเดินประกาศเลยเพราะว่าในการสอนด้วยการใช้หลักการสันติภาพไม่ได้พูด แต่สอนด้วยการเดินไปหา เดินไปเผยแผ่ เพราะถ้าไม่เดินไป ถ้าอยู่นิ่งหรือว่าแค่พูดจะไม่ได้ผล ก็ต้องเดินไป ถึงแม้จะต้องเจอระเบิดเหยียบก็ไม่สามารถห้ามได้ (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ในพื้นที่ประเทศกัมพูชาดังกล่าวพระสงฆ์ถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในการเป็นผู้แทนของประชาชนในการเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ให้กับประชาชน โดยการแสดงออกผ่านแนวทางสันติวิธี เช่น การนั่งสมาธิประท้วง การเดินเพื่อสันติภาพ ประชาชนจะรู้สึกอุ่นใจเมื่อได้อยู่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ ฉะนั้นพระสงฆ์ในประเทศกัมพูชาถือได้ว่ามียุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นอย่างมาก ส่วนประเทศลาวนั้นถือได้ว่าเป็นประเทศพี่น้องกับไทย มีวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างกันนัก เนื่องจากเคยเป็นพี่น้องกันมาแต่โบราณ ที่อพยพมาจากจีน เมื่อตอนอยู่ในอาณาจักรอัยลาว เมื่อประมาณ พ.ศ. 612 ก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานมาก่อน เมื่อถูกจีนรุกราน จึงได้อพยพมาอยู่ในเมืองล้านช้างประมาณ พ.ศ. 1290 ก็กลับมาเป็นนับถือผีสงเวทศาสดาเดิมอีก ต่อมาเมื่อเจ้าสุวรรณคำผงขึ้นเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. 1895-1896 ทรงมีพระโอรส 6 พระองค์ ใน 6 พระองค์นั้น เจ้าฟ้าจุ่มมีลักษณะผิดแปลกจากพระโอรสองค์อื่น คือมีฟันและลิ้นเป็นสีดำ โหรทำนายว่าเป็นกาลกีนิจจึงได้นำไปลอยแพ บังเอิญแพได้มาถึงเมืองขอม (กัมพูชา) ได้รับการเลี้ยงดูจากพระมหาปาสมันตเถระ ต่อมาได้เข้าถวายตัวเป็น

มหาดเล็กในราชสำนักของพระเจ้าอินทปัตต์ และได้อภิเษกสมรสกับพระธิดาของพระเจ้าอินทปัตต์ พระนามว่า พระนางแก้วยอดฟ้า (ฟ้าหญิงคำหยาด) ต่อมาบิดาให้ไปตีเมืองล้านช้าง และสามารถยึดเมืองล้านช้างได้ ในปี พ.ศ. 1896 แล้วขึ้นครองราชย์ เป็นกษัตริย์องค์ที่ 23 ของราชวงศ์ล้านช้าง ทรงพระนามว่า พระเจ้าฟ้ารุ่งแห่งล้าชธานี เมื่ออาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้างในยุคนี้ กล่าวคือพระนางแก้วยอดฟ้าพระมเหสีผู้ทรงศรัทธาพุทธศาสนามาก่อน เมื่อครั้งอยู่ในเมืองขอมทรงเห็นประชาชนนับถือผีสาวยทวดา และฆ่าสัตว์บูชาเช่นสรวง จึงได้ทูลขอให้พระเจ้าฟ้ารุ่งไปอัญเชิญพระพุทธรูปมาเผยแพร่ในอาณาจักรล้านช้าง พระเจ้าฟ้ารุ่งทรงเห็นด้วย จึงให้ทูตไปทูลขออนุญาตพระสงฆ์เขมรเข้ามาเผยแพร่ในประเทศลาว และพระนางยังได้ขอร้องทางเขมร ได้จัดส่งพระสงฆ์มาประกาศศาสนาแบบเถรวาท ซึ่งมีพระมหาปาสามานเจ้าเป็นประมุข เข้ามาเผยแพร่ในล้านช้าง พระพุทธรูปจึงได้เผยแพร่มาสู่ประเทศลาว และได้รับการอุปถัมภ์อย่างดีจากพระเจ้าฟ้ารุ่ง เนื่องจากพระเจ้าฟ้ารุ่งเคยได้รับอุปการะจากพระมหาปาสามานเถระเมื่อครั้งทรงพระเยาว์ด้วย พระมหาปาสามานเถระและคณะได้เดินทางออกจากเมืองกัมพูชาเมื่อปี พ.ศ. 1902 ไปตามลำค้ำจนถึงเมืองแกพร้อมกันนำเอาพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ชื่อ พระบาง และพระไตรปิฎกไปด้วยเพื่อที่จะถวายแก่พระเจ้าฟ้ารุ่ง เมื่อคณะสงฆ์เดินทางมาถึงเวียงจันทน์ เจ้าเมืองจันทน์ได้นิมนต์พักสมโภชพระบางอยู่ 3 คืน 3 วัน แล้วคณะสงฆ์ก็เดินทางต่อไปยังเวียงคำ อารามพระเถระไปในเมือง ประชาชนได้มาสวมโภชนพระบางกัน 3 คืน 3 วัน ครั้นจะเดินทางต่างปรากฏว่าพระพุทธรูปไม่สามารถยกไปได้ จึงเสี่ยงทายว่าทวดอารักษ์คงปรารถนาจะให้พระบางอยู่ที่เวียงคำพระเถระและผู้ติดตาม ได้มีเดินทางไปยังเมืองเชียงทอง ครั้งถึงเชียงทอง ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าฟ้ารุ่งและพระมเหสี พระเถระและคณะจึงได้เผยแพร่พุทธศาสนาในลาวจนเจริญรุ่งเรืองประดิษฐานมั่นคงสืบมา ต่อมาเมื่อประเทศลาวได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ฝ่ายรัฐบาลให้ความสำคัญกับพระสงฆ์มาก เพราะอาศัยพระสงฆ์เป็นเครื่องมือลงไปสั่งสอนญาติโยมให้ซึมซับให้มีความสามัคคีแต่แอบแฝงด้วยการกล่อมเกลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ (Ven. Xaidone Kommameang (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) จะเห็นได้ว่าประเทศลาวลัทธิความเชื่อเดิมนั้นผูกพันแนบแน่นมากกับความเชื่อเรื่องของการนับถือผีมาโดยตลอด จนกระทั่งเจ้าฟ้ารุ่งได้นำพระพุทธรูปจากประเทศกัมพูชามาเผยแพร่ให้เลิกนับถือผี ให้ประชาชนหันมานับถือพระพุทธรูปแทน แต่จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นคอมมิวนิสต์นั้น ฝ่ายรัฐบาลได้อาศัยพระพุทธรูปเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ลัทธิความเชื่อผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อลดการต่อต้านจากประชาชนลาว ทั้งนี้บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในประเทศลาวจะเห็นได้ชัดในส่วนประวัติศาสตร์ของประเทศเมียนมาร์ เมืองสะเทินจะมีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาเป็นการต่อเชื่อมจากกษัตริย์ เพื่อที่จะดึงให้

ประชาชนมีความนับถือพุทธศาสนามากขึ้นและเปิดโอกาสให้ให้มีการสอนทางคัมภีร์ต่างๆ ของประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพุทธศาสนายิ่งขึ้น แสดงว่าถ้าเรื่องเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนา ส่วนหนึ่งมาจากคัมภีร์เก่าของคนโบราณอันจะส่งผลในแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมแก่พระสงฆ์ แต่บทบาทในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์นั้น มีการสร้างโรงเรียนให้เด็กนักเรียน ให้ได้เรียนรู้ประเพณีและมีการสอนธรรมะวันเสาร์ อาทิตย์ ทุกโรงเรียน และจะมีเด็กเยาวชนเข้ามาเรียนอยู่ตลอด รวมถึงการเข้าไปมีบทบาทในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นแบบแผนปฏิบัติ เช่น ในเรื่องของการที่พระสงฆ์เห็นความทุกข์ลำบากของประชาชนจะออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเรียกร้องต่อรัฐบาล แต่โดยความเป็นจริงแล้ว สิ่งไหนที่ดีของประวัติศาสตร์อันดีงามของประเทศก็อยากให้พระสงฆ์ยึดถือปฏิบัติดั้งเดิม (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) หากติดตามสถานการณ์ทางการเมืองของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในเมียนมาร์แล้วนั้น แบบแผนการปฏิบัติของพระสงฆ์จะเข้มข้นมากในการกำหนดบทบาทแบบแผนแนวทางการปฏิบัติที่จะออกในลักษณะของหัวรุนแรงในการเรียกร้องสิทธิจากรัฐบาล ในส่วนของบทบาทของคณะสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาบทบาทของพระสงฆ์ไม่ปรากฏชัด ปรากฏแต่ตัวดาวารามที่ยังเหลืออยู่ การจดบันทึกอะไรมันก็ไม่ค่อยมี จะมีแต่ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง การที่จะพูดถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในทางการเมืองนั้นคงยังไม่มียุทธวิธี แต่ถ้าวัดถึงร่องรอยของการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาอันนั้นย้อนไปไกล ตั้งแต่สมัยศรีวิชัย พระปฐมเจดีย์หรือทวารวดี แต่ว่าในเรื่องกรณีของบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์เนื่องจากมันจะต้องไปตรวจสอบในเอกสารต่างๆ แต่ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในสมัยสุโขทัยคงเหมือนกับพระภิกษุในสมัยตั้งแต่พุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ให้เอื้อเฟื้อต่อพระราชาคืออยู่ในกฎหมายบ้านเมือง แต่ว่าก็ปฏิบัติธรรมไปด้วย บทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองสมัยกรุงศรีอยุธยาจะชัดเจนเพราะมีเอกสารกล่าวถึงเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงความรุ่งเรืองสมัยพระบรมไตรโลกนาถที่ประเทศศรีลังกาเกิดปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องของพระพุทธศาสนาต้องขอพระภิกษุจากไทยไปในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งตอนนั้นพระสงฆ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวคณะสงฆ์กับพระราช ในสมัยกรุงศรีอยุธยาภิกษุตรีก็ปกครองโดยที่มีคณะสงฆ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวในพระพุทธศาสนา มีความคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตตั้งแต่สมัยพุทธกาลต่อเนื่องมาและมีผลกระทบในเมืองไทยตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ที่จะมีผลกระทบ กรณีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระยาวิชัยเขนที่จะเอาศาสนาคริสต์เข้ามา ซึ่งในอยุธยาจะมีร่องรอยในการที่มายู่กับการเมืองแต่ไม่ใช่พระสงฆ์ในศาสนาพุทธ แต่มีศาสนาอื่นแทรกเข้ามา พระสงฆ์และคณะสงฆ์ยังมั่นคงอยู่

ในสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย (ไพบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) อย่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ประกาศอิสรภาพอันนั้น พระสงฆ์เป็นผู้แจ้งให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่าทางเมียนมาร์ไม่ซื้อและบ้านเมืองจะปกครองดูแลด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยต้องอาศัยพระสงฆ์ (พระสุธีวิโรจน์จิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) เพราะสมัยก่อนพระสงฆ์จะมีส่วนเกี่ยวข้องเหมือนเป็นที่พึ่งหรือผู้ชี้แนะแนวทางที่จะอยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันของคนสมัยก่อนคือการไม่เบียดเบียนกัน ซึ่งพระสงฆ์สมัยก่อนหรือในสมัยนี้ยังมีบางรูปที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องปรองดองกันอยู่ร่วมกันอย่างพันธมิตร ซึ่งสมัยก่อนเวลาที่เราจะไปสู้รบสู้ศึกหรือว่าออกศึกส่วนมากจะยึดพระสงฆ์เป็นหลัก ใช้เป็นผู้นำทางจิต ทางสภาวะจิตใจ เพราะว่าสมัยก่อนคนทั้งหลายหาความรู้ที่วัด คือไปทำบุญที่วัด สถานที่ๆ จะให้ความรู้คือที่วัด แหล่งศูนย์รวมทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของประชาชนหรือในส่วนของภาคที่ดูแลการปกครอง ศูนย์รวมที่เวลาเรารวมพลที่ง่ายที่สุดคือที่วัด ในสมัยก่อนการให้ความรู้หรือการสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) ในอีกหนึ่งมุมทางการเมืองของพระสงฆ์แต่ละยุคสมัยการเมือง ถ้าพระเจ้าแผ่นดินหมกมุ่นมัวเมาในกิจกรรมที่ไม่สร้างสรรค์กับบ้านเมือง จะมีพระสงฆ์ถือเทียนเข้าในวัด หรือเวลาพระราชกริ้วโกรธสามารถแก้สถานการณ์ได้ บทบาทเหล่านี้พระเอามาประยุกต์ใช้ในบางเรื่องบางกรณีที่เกิดขึ้น จะไม่ต้องมีอะไรเสียหายบาดเจ็บล้มตาย (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ด้วยตามบริบทเชิงประวัติศาสตร์บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคมไทยควบคู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด

หากเปรียบเทียบประวัติศาสตร์กับยุคปัจจุบัน สมัยก่อนเราอยู่ในการเมืองการปกครองแบบที่พระเจ้าแผ่นดินท่านปกครองเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปัจจุบันนี้การปกครองเป็นในยุคประชาธิปไตย พระสงฆ์อยู่ใน 2 ระบอบ บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะเป็นอีกแบบหนึ่ง ตัวอย่างตอนที่พระนเรศวรจะประหารชีวิตแม่ทัพนายกองด้วยเหตุผลว่าแม่ทัพนายกองปล่อยให้ท่านหลงเข้าไปในดงของข้าศึก แต่บังเอิญว่าโชคดีที่รบชนะ ทำให้ไม่สิ้นพระชนม์และเมื่อกลับมาที่กรุงศรีอยุธยาแล้ว ได้ลงโทษถึงขั้นจะสั่งประหารชีวิต แต่ปรากฏว่ามีพระผู้ใหญ่คือสมเด็จพระพนรัตน์ขอเอาไว้ว่าไม่ควรที่จะประหาร พระนเรศวรคงถือว่าพระผู้ใหญ่ผู้นี้เป็นอย่างมาก ท้ายที่สุดแล้วพระนเรศวรเห็นว่าฟังได้ในทางศาสนาคือสมเด็จพระท่านบอกว่าตอนที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้คนเดียวและมันอาจจะเป็นไปได้ว่าที่เหตุการณ์มันทำให้พระนเรศวรหลงเข้าไปในแง่หนึ่งนี่คล้ายๆ กับว่าบุญกรรมจะบันดาลให้ท่านสร้างบารมี ท่านหลุดเข้าไปแล้วท่านยังชนะได้นี่มันเป็นเรื่องที่แสดงว่าบารมีสูงอยู่พอสมควร (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) หลังจากที่เราย้ายการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย เริ่มตั้งแต่การที่พระสงฆ์

แบ่งออกมาเป็น 2 นิภาย คือ ธรรมยุติกัมมทานิกาย มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองพอสมควร เนื่องจากการแยกออกมาสะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อหลักธรรมคำสอนที่อาจจะแตกต่างกัน ปัญหาทางการเมืองที่เราพบหลังจากปี 2548 สมัยคุณทักษิณเป็นต้นมา เราจะเห็นการแบ่งแยกพระสงฆ์ออกมาเป็น 2 ขั้วค่อนข้างชัดเจน คือ ขั้วที่อยู่กับเสื้อแดงกับขั้วที่อยู่กับเสื้อเหลือง (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) แต่ที่นี้ ในระยะหลังไปตั้งแต่ในประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ศาสนากับการเมืองมันมาครอบงำซึ่งกันและกัน คือศาสนาในประวัติศาสตร์ชาติไทยไม่เคยมีอำนาจเหนือการเมืองหรือที่จะมาครอบงำการเมืองหรือสั่งให้นักการเมืองต้องหันซ้ายหันขวาไม่มี ประเด็นศาสนากับการเมือง ถึงจะแยกการเมืองกับศาสนาและไม่ให้ศาสนามาเล่นการเมือง ที่แยกในแง่ที่ว่าไม่ให้ศาสนามาเล่นการเมือง แต่ไม่ได้หมายความว่าการเล่นการเมืองไม่จำเป็นต้องมีศาสนา คำว่าแยกหมายความว่าไม่ให้องค์กรศาสนาเล่นการเมือง แต่คำสอนทางศาสนากับการเมืองมันแยกกันไม่ออก อย่างเช่นคุณธรรมและศีลธรรมทางการเมืองต้องมี แยกกันไม่ออก แยกศาสนาในแง่ขององค์กร แต่ไม่ได้แยกศาสนาในแง่ของคุณธรรมและจริยธรรม ไม่มีควมจำเป็นที่จะต้องแยกหรือไม่แยก แต่ปกตินั้นก็ไม่มีอะไรให้แยกอยู่แล้ว จะเขียนหรือไม่เขียนก็ไม่มีความจำเป็นอะไร แต่ตะวันตกที่เขียนเพราะว่ามันมีปัญหามาก่อน (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ซึ่งในอดีตมีคนวิเคราะห์ไว้มากมาย หากศึกษารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ทฤษฎีค่อนข้างเยอะ ในปัจจุบันพระสงฆ์ควรจะเป็นอย่างไร ทุกอย่างทุกที่มันเป็นเรื่องผลประโยชน์ ถ้าพูดถึงเรื่องการเมืองน้อยๆ มีอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ 1) การเมืองพูดถึงอำนาจ 2) การเมืองเรื่องผลประโยชน์ เพราะฉะนั้นมีการเมืองที่ไหน มี 2 อย่างอยู่ในนี้ หากจะกล่าวถึงพระสงฆ์มีผลประโยชน์กับการเมืองหรือไม่ แน่ชัดว่ามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ผลประโยชน์ของพุทธศาสนาคือความสุขของประชาชน ความร่มเย็น (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) ในสมัยก่อนแนวคิดนี้จะฝังรากลึกอยู่ในผู้บริหาร ผู้ปกครองแม้กระทั่งทศพิธราชธรรมเป็นแนวคิดของทางพุทธศาสนาถูกถ่ายทอดมาทางการเมือง การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และในปัจจุบัน (ภาณุวัฒน์ ชัดเจนงาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) แต่ในแง่ของวัฒนธรรมทางการเมืองก็ยังมีพระสงฆ์บางกลุ่มบางคณะที่เป็นนักวิชาการมองว่า พระสงฆ์ควรจะมีบทบาทในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง คือให้ความรู้แก่ประชาชน เช่น ให้ตอบคำถามให้ได้ว่าการไปรับเงินจากนักการเมืองมาแล้วเป็นบาปหรือไม่ถ้าไม่ไปเลือกคนนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของชาวบ้านบอกถ้ารับเงินคนนี้ก็ต่อเลือกคนนี้ พระสงฆ์ต้องไปตอบคำถามเทศนาให้ได้ว่ารับเงินมาแล้วถ้าไม่เลือกคนนั้นบาปหรือไม่ ในทางจริยธรรมทางการเมืองพระสงฆ์จะต้องเทศนาชัดเจนว่าบาปบุญคุณโทษเป็นอย่างไร การซื้อสิทธิขายเสียง การซื้อมนุษย์ด้วยกันเป็นบาปในทางศาสนาหรือไม่ เพราะฉะนั้นพระสงฆ์หลายท่านในปัจจุบัน เช่น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปยุตฺโต) ได้เทศนาชัดเจน เป็นการทำให้

การเมืองเข้มแข็งโดยอาศัยหลักศาสนาได้ เพราะฉะนั้นความใกล้ชิดระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองถอยห่างกันเยอะ เพราะมีความคิดที่ตัดออกจากกัน ดังนั้นหลักศาสนาจึงไม่ค่อยเข้าไปสู่การสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยอ่อนแอ เพราะว่าเรื่องของ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง เรื่องของการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นวัฒนธรรมที่ต้องสร้าง แต่ศาสนาดูเหมือนไม่มี (สุรพล สุยะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) แต่หากพูดถึงพระสงฆ์ไปกล่อมเกลางานการเมืองแม้ว่าจะมีหรือไม่มีกฎหมายห้าม พระสงฆ์ไม่ควรเข้ามายุ่งในการเมือง พระสงฆ์ควรทำหน้าที่ของพระสงฆ์ ฉะนั้นการที่เข้ามายุ่งไม่ว่าทางตรงทางอ้อมไม่ว่าจารีตประเพณี กฎหมาย แต่กฎหมายไม่ให้อำนาจอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ไทย ไม่เหมือนยุโรปซึ่งปกครองด้วยโป๊ป สมัยก่อนกษัตริย์ต้องไปหาโป๊ป ของไทยไม่มี แต่บทบาทของศาสนาของพระสงฆ์จะมีสูงมาก ทั้งด้านพิธีกรรม แต่ทางด้านการเมืองปกครองจะมีในมหาเถรสมาคม หากพระมหาเถระไม่ได้เรียนหนังสือไม่ได้ศึกษาไม่มีแนวคิด มหาเถรสมาคมเป็นชุมนุมของพระสงฆ์ผู้ใหญ่ในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติให้พระสงฆ์หมู่ใหญ่ ซึ่งเป็นตัวแทนเข้าไปถ้าไม่มีความรู้ทางโลกทางไม่สามารรถที่เข้าไปปรับปรุงบทบาทของพระสงฆ์ในแง่การเมืองการปกครองได้ (ภาณุวัฒน์ ขัดเงางาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) เนื่องด้วยพระสงฆ์เป็นหนึ่งในสถาบันหลักที่สำคัญ เพราะว่าชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ศาสนาคือพุทธศาสนาและกลุ่มชนที่ดูแลศาสนาคือพระสงฆ์ ดังนั้นเราจะต้องอิงกับการเมืองมาตลอด ตั้งแต่ยุคสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ ในด้านกฎหมายที่สำคัญเช่นการเลือกตั้ง พระสงฆ์ไม่มีสิทธิอยู่แล้ว แต่ประเด็นอื่นๆ พระสงฆ์เหมือนกับประชาชนทั่วไป แม้กระทั่งทุกวันนี้พระสงฆ์ยังต้องเสียภาษี เรื่องของทหารพระสงฆ์ต้องไปคัดเลือกเหมือนกันกับคนอื่น ทุกวันนี้พระสงฆ์ไม่ต่างจากประชาชนทั่วไป แต่จะถูกปิดทางด้าน การเลือกตั้ง ด้านการเมือง อยากให้พระสงฆ์ไปเป็นกลาง แต่ว่าเรื่องอื่นๆ เหมือนชาวบ้านทั่วไป (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ เนื่องด้วยการเข้ามาของพระพุทธรศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมินี้มีที่มาจากาการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ได้ส่งสมณทูตมาเผยแผ่พระพุทธรศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ แต่เมื่อเข้ามาแล้ว ผู้ที่เป็นองค์แทนในการประกาศพระพุทธรศาสนา คือพระสงฆ์ จึงฝังรากลึกกร่วมด้วยช่วยกันในการพัฒนาสังคมตามวิถีชีวิตของบริบทเชิงพื้นที่ แต่เนื่องด้วย บริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแต่ละประเทศแตกต่างกัน บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละเทศจึงแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองในแต่ละที่ว่ามีพื้นที่ให้พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทมากน้อยเพียงไร

1.3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประเพณี

วัดและพระสงฆ์คือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญหน้าที่หลักของพระสงฆ์คือการศึกษาปฏิบัติธรรมและการสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาให้แพร่หลายและสืบต่อคำสอนของศาสนาให้คงอยู่ในสังคมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา วัดในฐานะองค์กรที่สำคัญองค์กรหนึ่งในสังคมไทย และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในอดีตวัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชนเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือและเป็นศูนย์รวมในด้านจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยนัยนี้วัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักที่สำคัญของประเทศชาติ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล โส), 2552) ในการเผยแพร่คุณงามความดี ถ้าไม่มีเรื่องอำนาจและไม่มีเรื่องผลประโยชน์ของธรรมะเข้าสู่ประชาชน ผลประโยชน์ของพุทธศาสนาคือความสุขของประชาชน (หอมหวล บัระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) โดยเฉพาะถ้ามีพระสงฆ์ดี มีพระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่ดี และพระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่ดีที่มีอิทธิพลด้านการเป็นที่ปรึกษาต่อพระมหากษัตริย์ แนวคิดของพระพุทธศาสนาจะส่งจากพระสงฆ์ผู้ใหญ่ไปยังพระมหากษัตริย์และจะลงไปถึงประชาชน ในอดีตบทบาทตรงนี้ค่อนข้างจะมาก พอมาถึงยุคปัจจุบัน โอกาสที่พระสงฆ์จะเป็นพระสงฆ์ผู้ใหญ่จะไปมีอิทธิพลต่อพระมหากษัตริย์ยังได้เหมือนเดิมอยู่ แต่เนื่องจากว่าพระมหากษัตริย์ ณ เวลานั้นมีข้อจำกัดไม่สามารถที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองได้เต็มที่เหมือนกับในอดีต ดังนั้นถ้าผ่านทางช่องทางกษัตริย์การมีส่วนร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาสังคมจะเป็นเหมือนเดิม แต่หากผ่านทางช่องทางใหม่คนที่เข้ามาบริหารบ้านเมืองแทนพระมหากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตยจะเป็นอีกแบบหนึ่งเป็นชนชั้นกลาง ชนชั้นกลางจะต่างจากกษัตริย์คือว่าจะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาน้อยกว่ากษัตริย์ นายกรัฐมนตรีไทยที่จะรู้เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะน้อยกว่าพระมหากษัตริย์ เมื่อรู้เรื่องน้อยกว่าโอกาสที่พระสงฆ์ผู้ใหญ่จะทำให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเข้าใจคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาและเอาไปประยุกต์ใช้กับการเมืองนั้นยาก (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) ดังนั้น พุทธศาสนาในสังคมไทยจะเป็น 2 ลักษณะ คือ พุทธศาสนาในฐานะที่อยู่กับรัฐ กับพุทธศาสนาที่มีลักษณะอยู่กับวิถีชีวิตชาวบ้าน ถ้าเป็นระบบรัฐจะถูกครอบงำด้วยระบบสมณศักดิ์ไล่ตามกันมา มีการแต่งตั้งโยกย้าย อันนี้เป็นระดับรัฐ แต่ว่าระดับชาวบ้านจะอยู่ทั่วไป ซึ่งวิถีชาวบ้านถ้าเอาระดับรัฐมาจับบางทีก็ไม่ถูกเหมือนกัน ยกตัวอย่างในสมัยในสังคมไทยที่ผ่านมา เมื่อถึงฤดูกาลเกี่ยวข้าวชาวบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์สามเณรทั้งวัดไปเกี่ยวข้าว เหลือของร่วมไปหมด ปัจจุบันไม่รู้ว่าสังคมจะมองอย่างไรถ้าเผื่อว่าพระสงฆ์ไปเกี่ยวข้าวอย่างนั้น อาจจะมีคนตำหนิมากกว่าคนชื่นชม อันนี้เป็นระดับวิถีชาวบ้าน หรือมีปัญหาอะไรพระสงฆ์จะเป็นผู้นำ สมัยก่อนบางพื้นที่มีบ่อน้ำสาธารณะเป็นน้ำดื่มประจำหมู่บ้าน ถ้าภาชนะหล่นลงไป ชาวบ้านจะไม่มีสิทธิที่จะลงไปคว้านหาเพราะเป็นสิ่งไม่

เหมาะสม ต้องให้พระสงฆ์สามเณรเท่านั้น ลงไปตักลงไปหยิบในน้ำ ชาวบ้านไม่รังเกียจ แต่ถ้าเป็นชาวบ้านด้วยกันลงไปจะถูกล่ามึง พระพุทธศาสนาถ้าจะส่งเสริมต้องส่งเสริมทั้ง 2 ระดับด้วยกัน ระดับที่อยู่เกี่ยวกับรัฐอันนั้นก็ส่วนหนึ่ง ระดับที่อยู่กับชาวบ้านอีกส่วนหนึ่ง เพราะว่าพุทธศาสนาถ้าไม่ได้อยู่กับชาวบ้านพระสงฆ์อยู่ไม่ได้ ดังนั้นการที่จะอยู่กับชาวบ้านได้พระสงฆ์ต้องเข้าไปคลุกคลีเข้าไปช่วยเหลือเกื้อกูล เข้าไปตามวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตายตามวิถีชาวบ้านอันเป็นประเพณีอันดีงามสืบทอดมา (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) หากจะพูดถึงที่ผ่านมามณะสงฆ์ในยุคก่อนยังมีบทบาทมากกว่าในยุคสมัยนี้ เพราะคณะสงฆ์ขึ้นตรงต่อพระราช และคณะสงฆ์ที่เป็นพระมหาเถระที่เป็นที่นับถือของพระมหากษัตริย์ ก่อนข้างมีความกล้าหาญทางจริยธรรมทางการที่จะเตือน คณะสงฆ์ที่เรียกว่ามหาเถระสมาคมในปัจจุบันทำหน้าที่เพียงถวายคำปรึกษาให้พระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น พระเจ้าแผ่นดินจะวินิจฉัยด้วยตัวเองว่าจะดูแลศาสนาฝ่ายศาสนาจักรอย่างไรขึ้นอยู่กับพระองค์ มหาเถระก็ได้แค่ถวายคำแนะนำ แต่ว่าอำนาจเต็มจริงๆ ไม่ได้อยู่ที่คณะสงฆ์ (พระมหาไพวัลย์ วรบุญ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของชาวมุขชนได้ดีอีก ทั้งยังเป็นการช่วยเสริมภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อมุขชนด้วย ประเวศ วะสี (2539) จึงได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์ไว้ดังนี้

1) พระสงฆ์เป็นผู้สร้างมุขชน สงฆ์ให้เป็นมุขชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชคือ เพื่อเรียนรู้ ดังนั้น สงฆ์คือ มุขชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ การเรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ การเรียนรู้สังคมปัจจุบันให้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน และการเรียนรู้ติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า “อนุศาสนิปาฏิหาริย์” รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

2) การศึกษาของสงฆ์ควรร่วมกับทางโลกพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

3) พระสงฆ์ควรทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของมุขชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของมุขชนความสำคัญของวัด คือ การเป็นส่วนหนึ่งของมุขชน ดังนั้น ถ้าวัดเข้มแข็งจะทำให้โครงสร้างของมุขชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในมุขชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในมุขชน จะทำให้มุขชน และสังคมอ่อนแอไปด้วย

4) พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระบบในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา จำนวนกว่า 30,000 โรงเรียน เพราะโรงเรียนเหล่านี้ยังไม่สามารถผลิตคนที่มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดหากวัดสามารถจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

5) พระสงฆ์ควรแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร มีขอบเขตแค่ไหน มีที่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นอย่างไร

6) พระสงฆ์ต้องเป็นผู้ดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิธีแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชน ได้อย่างถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนรู้โรธทางดับทุกข์และรู้มรรควิธีที่จะดับทุกข์

7) ช่วยพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชน และชาวบ้าน พัฒนาด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

ประการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ตามประเพณีพระพุทธศาสนาเกี่ยวเนื่องเป็นวิถีชีวิตกับชาวบ้านตั้งแต่เกิดต้องไปหาพระตั้งชื่อ ดูฤกษ์การตัดผมไฟ โคนจุก ไปจนถึงแต่งงาน พอตายพระสงฆ์สวดบังสุกุล (พระสุธีวีรบัณฑิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) ความเกี่ยวเนื่องจึงมีตั้งแต่เกิดจนตายอีกทั้ง การนำหลักธรรมคำสอนเพื่อสร้างความเชื่อให้ประชาชนรู้สึกว่าจะต้องอยู่กับจารีตตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา พระสงฆ์จะเป็นหนึ่งในตัวแสดงสำคัญที่มีบทบาททางการเมือง เช่น หลวงพ่อคุณเป็นพระเกจิชื่อดัง ดังนั้นถ้านักการเมืองท่านใดสามารถที่จะทำให้ประชาชนเห็นว่าเป็นศิษยานุศิษย์ของพระสงฆ์รูปนี้ และพระสงฆ์รูปนี้มีความเอ็นดูหรือท่านอาจจะพูดออกมาว่านักการเมืองคนนี้เป็นคนดี ประชาชนที่ศรัทธาหลวงพ่อคุณอาจจะมีความเอ็นเอียงทางการเมืองเพราะว่าหลวงพ่อคุณเป็นคนการันตินักการเมืองคนนี้ บทบาทจะเปลี่ยนไป ยังอยู่ในปฏิสัมพันธ์แบบนี้ หลังจากนั้นเป็นต้นมาเราจะเห็นได้ว่าการใช้การเมืองโยงกับศาสนา โยงกันไป โยงกันมามันน่าสนใจมาก (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) ทั้งนี้ เมื่อเราไปดูที่ประเทศตะวันตก แต่ก่อนเนื่องจากว่าศาสนากับการเมืองมันแยกกันออก พุง่ายๆ คือ ศาสนาลงมาเล่นการเมือง ถ้าท่านรู้จักวัฒนธรรมตะวันตก ประเทศตะวันตกสมัยยุคกลางที่ผ่านมา องค์กรศาสนจักรที่อยู่ทั่วากัน แต่ก่อนนี้การเมืองกับศาสนามันแยกกันไม่ออก ใครจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินต้องให้ศาสนจักรเป็นคนอนุมัติเห็นชอบแต่งตั้งต้องสวมมงกุฎให้ แสดงว่าศาสนามีอำนาจเหนือการเมือง การเมืองตกอยู่ภายใต้ของศาสนา มันแยกกันไม่ออกในสมัยก่อน เพราะฉะนั้นในระบบการเมืองสมัยใหม่เมื่อมีการปฏิวัติประชาธิปไตยมีการออกกฎหมายให้แยกกัน ศาสนาคงสอนไปในเรื่องศีลธรรม คุณธรรม เรื่องพระเจ้า ใหว่พระ สวดมนต์เขาก็ทำไป การเมืองก็เรื่องการบ้านการเมือง การปกครองให้ฝ่ายการเมืองเล่นกันไปต้องแยกกัน แต่ประเทศไทยเคยมีประวัติศาสตร์

แบบนี้หรือไม่ ไม่มีที่ว่าการเมืองกับศาสนายู่งกันก่อเกิดความวุ่นวาย (พระมหาสมบุรณ์ วุฑุฑิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) หากดูตามประเพณีมีความชัดเจนมากกว่า พระสงฆ์ไทยอยู่เหนือการเมืองที่ผ่านมาเป็นอันมาโดยตลอด ไม่ได้ไปยุ่งการเมืองไม่ได้ไปเล่นการเมืองอยู่เหนือการเมือง พระสงฆ์จะเกี่ยวข้องทางการเมืองก็มี 2 สถานะเท่านั้น 1) นักการเมืองมาทำบุญตามปกติในฐานะที่เขาเป็นชาวบ้านคนหนึ่งคนพุทธคนหนึ่งมาทำบุญทำกุศลกับพระสงฆ์องค์เจ้าที่เขาเคารพนับถือ 2) พระสงฆ์ไปให้ธรรมะกับนักการเมืองตามที่เขารารณาเท่านั้นเอง นอกนั้นไม่ได้มีปัญหาอะไร โดยรวมถือว่ายังระบอบได้ออยู่ตามพระธรรมวินัย (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) เพราะบางครั้งการที่นักเมืองเข้าไปในวัดอาจจะมีความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือแม้แต่ตัวพระสงฆ์เอง บทบาทอาจจะเข้าไปช่วยเหลืออุปถัมภ์พระพุทธศาสนาก็เป็นได้ แต่ศาสนามองไปว่าเรื่องการเมืองเป็นเรื่องสกปรก เป็นเรื่องที่ไม่ควรไปแตะต้องสัมผัส แต่หลักพระพุทธเจ้าท่านสอนทั้งนักการเมืองผู้บริหารสอนหมด เพราะการสอนไม่ได้เป็นการกลัวเกลือกทางการเมือง (สุรพล สุขะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) พระสงฆ์ก็จะมึบทบาทในทางการเมืองโดยตรงนอกจากจะสอนปฏิบัติธรรมหรือทำพิธีกรรมต่างๆ แล้วยังเข้าไปมีส่วนในการช่วยฝึกให้ความเข้มแข็งให้กับสังคม สมัยนั้นจารีตประเพณีเมื่อมีการฝึกการต่อสู้ต่างๆ ในวัด เป็นทั้งนักมวยสมัยบางระจันที่เห็นมาโดยคุณลักษณะอย่างนั้น คือมีบทบาทโดยสำคัญก็คือในฐานะเป็นครูบาอาจารย์ด้วยและสอนทั้งสรรพวิชาและวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองคือทศพิธราชธรรมอย่างนี้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย มีครูบาอาจารย์หมด และมีบางกลุ่มสอนเรื่องอากมอันนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ว่าทั้งหมดนี้ถามว่าวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์นั้นมีความสัมพันธ์ค่อนข้างมาก (ไพบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) ที่นี้ถ้าเอาตรงนั้นมาจับและแบ่งน้ำหนักว่าสัมพันธ์กับการเมืองมากหรือน้อยระดับใด รวมทั้งปัจจุบันความเกี่ยวข้องกับการเมืองเกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเพราะฉะนั้นพระสงฆ์มีส่วนร่วม สมัยพระพุทธเจ้าทรงเตือนเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน นักการเมืองข้าราชการทหารในสมัยโบราณพอสมควร (พระสุธีวีรบัณฑิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) ประการต่างๆ ที่เป็นตามประเพณีโบราณมาจะเห็นได้ในหลายรูปแบบ

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประเพณี เป็นความเป็นมาเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงในการที่พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ประกาศพระพุทธศาสนาที่จะเข้ามามีส่วนสัมพันธ์กับชาวบ้านทั้งทางตรงและอ้อม บทบาทที่แสดงออกตามจารีตประเพณีจะเป็นในลักษณะของการเป็นที่ปรึกษา การชี้แนะ ชี้นำ และการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งทางด้านการดำรงชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้ความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงมีมาก บทบาทพระสงฆ์จึงกลายเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านหรือประชาชน การที่พระสงฆ์จะกระทำการใดหรือชี้นำที่จะกระทำอะไร

ชาวบ้านจะพร้อมที่จะปฏิบัติตาม อันนี้ถือได้ว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประเพณี

1.3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตาม

กฎหมาย

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามกฎหมาย โดยความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์ต้องพยายามไม่ทำอะไรผิดกฎหมายโดยความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์จะอยู่ในระบบกฎหมายพยายามต้องทำให้ถูกต้อง ไม่ให้นักการเมืองเอาไปพูดประจานได้ ไม่ต้องให้นักการเมืองคิดนโยบายที่จะกราบพระสงฆ์ให้อยู่ในกรอบในธรรมเนียมในจารีตในสมณสาธูป ขอให้ทำเรื่องที่ถูกต้องเป็นรูปแบบไว้ กฎหมาย ศีลธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ถ้าทุกอย่างทางวัดทางพระสงฆ์ทำให้ถูกต้อง สามารถพูดคุยได้เรียกว่า เอหิภัสลโก (ให้มาคุยได้) เดียวนี้แม้กระทั่งพระสงฆ์เองจะถูกตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน ต้องแจ้งยอดทรัพย์สิน ต้องบอกที่มาที่ไปของสมบัติและต้องเตือนว่าอย่ารวยผิดปกติ ต้องรวยให้เป็นปกติ ความปกติเป็นวัฒนธรรมที่ดีที่สุด อย่ามีเรื่องผิดปกติ ศีลธรรมคือความปกติ อยู่อย่างปกติอย่างที่เราร้องขอให้มีการปฏิบัติตามปกติ พระสงฆ์เชียร์ให้บ้านเมืองอยู่ภาวะปกติให้มากที่สุด โดยนักการเมืองช่วยกันทำให้บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ ต้องดอกหญ้าไว้บ่อยๆ ให้ชินหูชินตาไม่นานจะโน้มเอียงเข้ามาได้ (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่ถึงอย่างไรทุกคนในสังคมต้องทำความเข้าใจในหน้าที่ของตน เข้าใจในบทบาทของตน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วบทบาทนั้นตามที่ จำนง อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2533) ได้กล่าวไว้จะมีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ 1) บทบาทในอุดมคติเป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมาย 2) บทบาทที่บุคคลเข้าใจเป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และ 3) บทบาทที่แสดงออกจริงเป็นการกระทำที่เกิดจากการกระทำของบุคคลจริง ซึ่งสิ่งที่สะท้อนบทบาทตามข้อกฎหมายในอดีตพระสงฆ์น่าจะมีบทบาทมากกับการสร้างหล่อหลอมความคิดความเชื่อและพฤติกรรมทางการเมืองของคน ไม่อย่างนั้นคงไม่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าพระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง โดยเจตนารมณ์ที่เขียนไว้แบบนี้คือ ไม่อยากให้พระเข้ามายุ่งเกี่ยวโดยตรงกับการเมือง เพราะพระสงฆ์เป็นคนที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธา เวลาที่พระสงฆ์พูดอะไร แนะนำอะไร บอกอะไร รัฐบาลหวังว่าประชาชนจะเชื่อ เช่น บอกว่าพรรคนี้ดี ส.ส.คนนั้นดี ผู้แทนคนนั้นดี รัฐบาลนี้ดี นโยบายแบบนี้ดีหรือไม่ดี แนวโน้มน่าจะ使人เชื่อ (สตีเฟน ธนาธิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) กฎหมายจึงจำกัดขอบเขตที่พระสงฆ์พึงรักษาระยะทางการเมืองไว้

แต่สถานการณ์ความเป็นพระสงฆ์จากที่ผ่านมาและในปัจจุบันคณะสงฆ์อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ กฎพระสงฆ์ฉบับต่างๆ ที่ออกมาเกี่ยวกับกฎพระสงฆ์ต่างเป็นการกำกับไว้ใช้เฉพาะพระสงฆ์และที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพระธรรมวินัย

เกี่ยวข้องกับอุบาสกและอุบาสิกา ลงรายละเอียดถึงห้ามพระสงฆ์ไม่ให้ทำกิจกรรมต้องห้าม ห้ามละเมิดพระธรรมวินัยและบางอันลงรายละเอียดถึงเอาพระธรรมวินัยไปเขียนอยู่ในกฎนั้นด้วย เช่น เรื่องเงินทอง เรื่องการไปรับเงิน การไปเอาทรัพย์สิน เรื่องเกี่ยวกับการต้องอาบัติปาราชิกเขียนอยู่ในกฎหมายหมด ซึ่งในกฎพระสงฆ์นั้นของสมัยรัชกาลที่ 1 เข้มขันที่สุดเพราะอยู่ในช่วงสร้างราชวงศ์ใหม่ แต่ว่าในสมัยนั้นการเมืองในวัฒนธรรมและบทบาทพระสงฆ์ในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเกิดขึ้นในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในเรื่องของอุปถัมภ์ช่วยเหลือทางการเมือง เรื่องความมั่นคงทางการเมืองนั้นมีมาต่อเนื่องตลอดและเป็นบทบาทสำคัญ เพราะว่าความเชื่อความศรัทธาของประชาชนในส่วนของพระมหากษัตริย์กับส่วนของพระสงฆ์นั้นจะคู่กันมาโดยตลอด (ไพบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) แต่เมื่อพิจารณาแล้วไม่มีประเทศใดในโลกที่จะออกกฎหมายมาครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ทุกประการ ฉะนั้นจะมีอะไรที่หลุดออกไปกฎหมายเขอะแยะออกมาแทบจะทุกวัน เพราะ พฤติกรรมมนุษย์เขอะมาก รัฐจะบังคับในการปกครองอย่างไร นั้นแหละคือจารีตประเพณีที่จะนำไปกำหนดเป็นกฎหมาย รวมทั้งเรื่องนี้ด้วยการที่พระสงฆ์เองมายุ่งกับการเมือง มีกฎหมายเขียนไว้หรือไม่หมายความว่าไม่มีกฎหมายเขียนสามารถทำได้ อันนี้หลักการระบอบกฎหมายปกครองคือประชาชนทำได้เท่าที่กฎหมายไม่ห้าม แต่รัฐจะทำได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้ รัฐจะทำได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้นเอง ถ้ารัฐไม่ให้อำนาจไว้ไปทำสู่มสู่มห้า มาตรา 157 ถ้ามหานะ ฉะนั้นเจ้าหน้าที่รัฐทุกประเภทจะไม่ทำอะไรนอกเหนือกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ ถ้าประชาชนทำได้ทุกอย่างเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้ามไว้เพราะเราเป็นระบบลายลักษณ์อักษรแต่เชื่อว่าทำได้ทุกอย่างมันจะมีกฎหมายซึ่งเป็นกฎหมายจารีตประเพณีรองรับอีกชั้นหนึ่ง ประเทศไทยหากย้อนไปกฎหมายจารีตประเพณีดั้งเดิมเราใช้จารีตประเพณีในการปกครองมานาน เพิ่งจะชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เราใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่พระองค์ประกาศที่จะยกร่างกฎหมายแพ่งอาญาและกฎหมายต่างๆ เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร สมัยรัชกาลที่ 4 ต่อรัชกาลที่ 5 ต่อราชการที่ 8 ที่ 9 ประมวลกฎหมายทั้งหลายและเราประกาศว่าจะใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ประเทศในโลกก็มี 2-3 ระบบ สังคมนิยมเราไม่พูดถึงคอมมิวนิสต์เราไม่ชอบ มันมีของมันอยู่ศาสนามีแต่ระบบที่ใช้กันทั่วโลกคือลายลักษณ์อักษรกับจารีตประเพณีนั้นหมายความว่าจารีตประเพณีมันมีมาดั้งเดิมเรามีกฎหมายตราสามดวง เพราะฉะนั้นเข้าใจว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรกับจารีตประเพณีมันกลับไปกลับมาได้ตลอด ลายลักษณ์อักษรเป็นการบันทึกจารีตประเพณีพอลายลักษณ์อักษรไม่ได้เรื่องแล้วจารีตประเพณีไปล้มล้างลายลักษณ์อักษรก็ได้ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตซึ่งมันจะกลับไปกลับมาปกติ เพราะฉะนั้น common law ก็คือ civil law ก็คือ ที่เราใช้อยู่แต่ประเทศไทยเราประกาศว่าเราใช้ civil law ไม่ได้ทั้ง common law (ภาณุวัฒน์ ชัดเจนงาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) จะอย่างไรก็ตามพระสงฆ์ถึงแม้มีช่องว่างทางกฎหมายในการอนุญาต

ทางการเมืองในบางกรณีหรือไม่มี พระสงฆ์ยังต้องเป็นพระสงฆ์แบบเดิมคือยังต้องเป็นครูของทั้ง
 นักการเมืองและประชาชน ที่นี้การเป็นครูในแง่หนึ่งมันก็เป็นสิ่งที่เราทำได้ในเชิงวัฒนธรรม แต่ว่า
 มันก็อาศัยปัจจัยทางกฎหมายประกอบ ถ้ามีการแก้กฎหมายให้พระสงฆ์เล่นการเมืองได้ ตั้งพรรค
 การเมืองได้ สมัคร ส.ส.ได้ เลือกผู้แทนได้ บทบาทนี้อาจจะถูกกระทบกระเทือน แต่ ณ เวลานี้
 กฎหมายยังไม่อนุญาตทั้งสมัคร ส.ส.เองหรือเลือก ส.ส.ได้เอง กฎหมายนี้มันก็ยังช่วยทำให้
 วัฒนธรรมที่พระสงฆ์จะเป็นครูของทั้งนักการเมืองและประชาชนยังได้อยู่และครูต้องเป็นกลาง
 ไม่มีอคติกับพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งและถ้าเราประสงค์ที่จะให้นักการเมืองเข้าใจแนวคิด
 ของพระพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์ต้องปฏิบัติต่อทุกพรรคการเมืองเท่ากัน (สมภาร พรหมทา,
 สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนที่สำคัญของโฉมหน้าทางประวัติศาสตร์ของ
 องค์กรสงฆ์ คือ การเผชิญหน้ากับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในอีกมุมหนึ่ง
 พระสงฆ์ยังต้องรักษาความสัมพันธ์กับระบอบราชาธิปไตยทั้งในแง่ของการนำเสนอหลักการปฏิบัติ
 พิธีกรรม และความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง พระสงฆ์มีความจำเป็นที่จะต้องจัดวาง
 สถานะขององค์กร และเชิงปัจเจกต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จะเห็นว่า ไม่จำเพาะ
 องค์กรสงฆ์ หรือตัวพระสงฆ์เองที่พยายามตั้งหลักว่าจะวางสถานะต่อระบอบใหม่ และผู้ปกครองใน
 ระบอบใหม่อย่างไร แต่ผู้ปกครองในระบอบใหม่คือ คณะราษฎรก็สับสนเช่นกันว่าจะจัดวางพระสงฆ์
 และองค์กรสงฆ์อย่างไร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ “พระสงฆ์กับสิทธิในการเลือกตั้ง” ในขณะที่
 พระสงฆ์เป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐได้กันพระสงฆ์ออกไปให้มีสิทธิในการเลือกตั้ง
 (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส 2558) ถึงแม้พระสงฆ์จะไม่มีสิทธิในการเลือกตั้งโดยตรง พระสงฆ์มีส่วน
 ในการให้ความรู้ให้ความเข้าใจให้ข้อเสนอแนะว่าเลือกตั้งเป็นเรื่องของสิทธิ ต้องไปเลือกคนดีให้มาดูแล
 บ้านเมือง อย่าไปทำผิดกฎหมายอย่างไรปรับเงินซื้อเสียง ส่วนคนจะเชื่อหรือไม่อันนี้เป็นบทบาทของ
 พระสงฆ์ว่ามีอิทธิพลต่อสิ่งที่เขาไปตัดสินใจหรือไม่ ถ้าเปรียบอดีต ในแง่ข้อกฎหมายสิ่งที่สะท้อนข้อ
 กฎหมายมันทำให้เชื่อว่าในอดีตพระสงฆ์น่าจะมีบทบาทมากกับการสร้างหล่อหลอมความคิดความเชื่อ
 และพฤติกรรมทางการเมืองของคน ไม่อย่างนั้นคงไม่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าพระสงฆ์ไม่มีสิทธิ
 เลือกตั้ง ซึ่งเจตนารมณ์ที่เขียนไว้แบบนี้คือ ไม่อยากให้พระสงฆ์เข้ามายุ่งเกี่ยวโดยตรงกับการเมือง
 (สตีล รัตนวิจิตร, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) อย่างไรก็ตามในประเทศลาวกฎหมายคณะสงฆ์จะออก
 เรื่องของการปกครองสงฆ์ต่างๆ ในการปกครองพระสงฆ์เป็นอย่างไรจะมีรัฐธรรมนูญ กฎหมายเฉพาะ
 พระสงฆ์โดยตรงแยกออกจากกัน แต่ต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญว่าการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญของ
 ประเทศต้องสำคัญ (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) แต่ในส่วนของประเทศ
 เมียนมาร์พระสงฆ์ทำตามพระธรรมวินัยเป็นหลักแต่สามารถเรียกร้องทางการเมืองตาม

กฎหมายได้ แต่ถ้าก่อให้เกิดความรุนแรงรัฐบาลทหารจำเป็นต้องเข้าควบคุม (Ven. Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562)

ในปัจจุบันจะสังเกตว่าพระสงฆ์ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง ออกมาให้เห็นเต็มตัวชัดเจนทางการเมือง ซึ่งพูดว่าชัดเจนหรือไม่ พระสงฆ์จะมีหลักการปฏิบัติของทางศาสนาอยู่แล้ว พระสงฆ์ต้องทำตัวเป็นกลางเหมือนกับข้าราชการที่ต้องทำตัวเป็นกลาง แต่ทางด้านสื่อหรือ Social Media ที่มีอิทธิพลเข้ามาเบียดทางด้านกิจของพระสงฆ์ บางทีพระสงฆ์สมัยนี้อาจจะเอาตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองมากกว่าสมัยก่อน แล้วถึงกับมีการเคลื่อนไหวที่ชัดเจนถามว่าผิดหรือไม่ หากในฐานะประชาชนมองว่าไม่ได้ผิด แต่ ณ ตอนนี้เป็นสถานภาพของท่านเองอยู่ในสมณเพศ เพราะฉะนั้นปัจจุบันพระสงฆ์จะออกมาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองมากไปบางทีอาจจะขัดกับกิจของพระสงฆ์สงฆ์หรือหลักของทางพุทธศาสนาที่บัญญัติไว้ (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) แม้กระทั่งพระสงฆ์บางกลุ่มเข้าไปเรียกร้องในการแก้กฎหมายซึ่งเป็นเรื่องของทางโลก แต่ถ้าตามหลักความเป็นจริงการที่พระสงฆ์ไปทำแบบนี้ถือว่าไม่ผิด เพราะไม่ได้ไปทำอะไรเป็นการเสียหาย เพียงแต่เรียกร้องเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในทางสังคมเท่านั้น พระสงฆ์จะแก้ไขเฉพาะกฎหมายที่บังคับใช้กับพระสงฆ์ กฎใหญ่ที่ปกครองคนทั้งสังคมแก้ไขไม่ได้ ต้องไปช่องทางต่อไป มีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องไปช่องทางปกครอง ทำอย่างไรให้เหมาะสม จะให้พระสงฆ์ถือหนังสือไปยื่นประท้วงจะไม่งาม และการแสดงออกของพระสงฆ์ทุกรูปแบบจะอยู่ในระบบ (สตีธร ธนานิติ โชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) โดยสังคมจะมองว่าพระสงฆ์มีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะการแย่งชิงอำนาจ หรือว่าการเมืองแบบถือฝักถือฝ่าย อยากเข้าไปแก้ไขกฎหมายสังคมไทยยังไม่ยอมรับ จะเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ได้ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) แต่โดยพื้นฐานแล้วในฐานะที่พระสงฆ์ก็เป็นพลเมือง เป็นประชาชนของประเทศ แม้กฎหมายจะบอกว่าไม่มีส่วนเลือกตั้ง แต่พระสงฆ์ก็ต้องมีส่วน คำว่ามีหุ้นส่วนหมายความว่าในระบบประชาธิปไตยทุกภาคส่วนและคนทุกคนต้องมีอำนาจที่เป็นของประชาชนและพระสงฆ์ก็เป็นประชาชน เพราะฉะนั้น โดยความที่เป็นประชาธิปไตยพระสงฆ์ก็ต้องมีส่วนในตัวของมันเอง โดยกฎหมายอยู่แล้ว แต่บทบาทของพระสงฆ์ไม่ให้ไปเลือกตั้ง ไม่ให้ไปอยู่ข้างพรรคใดพรรคหนึ่ง เพราะฉะนั้นในความเป็นหุ้นส่วนของพระสงฆ์อย่างที่ว่าเป็นคือพระสงฆ์ต้องจำกัดบทบาทของตัวเองว่าตัวเองจะยืนอยู่ตรงไหนของการเมืองของระบบประชาธิปไตย (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) อันนี้จะชัดเจนมากกว่า แต่หากว่าการเมืองอยู่ภายใต้กฎหมายพระสงฆ์อยู่ภายใต้กฎหมาย ทุกอย่างต้องบริหารควบคู่กันไป (พระเมธีธรรมจารย์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2562) ประการสำคัญหากผู้ถือกฎหมายบ้านเมืองไม่เลือกปฏิบัติให้สิทธิเสรีภาพทุกภาค

ส่วนในทางสังคมอย่างเท่า ทุกคนมีสิทธิมีเสียงที่จะเสนอแนวคิด แนวทางอันจะส่งผลให้บ้านเมืองปราศจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม

1.3.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

แนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย ที่มาของการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมินี้ เจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาคือการประกาศหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่เมื่อการประกาศธรรมนั้นนำไปสู่การได้รับความยอมรับนับถือจากประชาชน จึงทำให้พระสงฆ์อยู่ในสถานภาพที่เป็นบุคคลที่ละแล้วซึ่งความโลภ ความโกรธ ความหลง แต่ทั้งนี้การที่พระสงฆ์เมื่อมาอยู่ในดินแดนหรือในอาณาเขตของประเทศใดประเทศหนึ่ง ข้อที่ขาดไม่ได้คือเบื้องต้นต้องโอนอ่อนผ่อนตามรัฐ การตอบสนองนโยบายของรัฐนั้น ในปัจจุบันอันนี้ชัดเจน คือบทบาทของมหาเถรสมาคมจะเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐ รัฐบาลสั่งอะไรมามหาเถรสมาคมต้องสนองตอบ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บอกว่าให้พระสงฆ์สอนเรื่องสันโดษ พระสงฆ์สนองตอบ รัฐบาลมีนโยบายต่อคอมมิวนิสต์ พระสงฆ์ก็สนองตอบ นี่คือนโยบายหลักที่เป็นคือโอนอ่อนผ่อนตามรัฐบาล (พระมหาคาวสยาม วชิรปัญญา โณ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) แต่อย่างไรก็ตาม การรักษานับธรรมเนียมประเพณีอันดีงามถือเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ควรรักษา แต่หากอันใดที่พอปรับเพื่อให้ไปได้ด้วยกันระหว่างศาสนากับรัฐต้องโอนอ่อนให้ไปได้ด้วยกัน

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย สามารถสรุปได้เป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.3 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์	13	1, 2, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 20, 21

ตารางที่ 6.3 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ตามประเพณี	9	2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 16
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ตามกฎหมาย	11	1, 3, 7, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 20, 21
ข้อเสนอแนะและ แนวทางบทบาทของ พระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองตาม ประวัติศาสตร์ ประเพณี และตามกฎหมาย	1	8

2. ผลการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

จากผลการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลให้ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง เรียกได้ว่าการเมือง (Politics) เป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่ออำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ (Authority) หรือความขัดแย้ง (Conflict) (David Easton 1960) ซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการทางสังคมในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ และการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม (Wolin, Sheldon S. 1960) อย่างไรก็ตามในสภาพของความเป็นจริงการเมืองกลับกลายเป็นเรื่องของอิทธิพลและผู้ทรงอิทธิพลหรือผู้ที่สามารถได้รับหรือกอบโกยสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ในสังคม อันได้แก่ อำนาจ ความเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี

ความมั่นคงชำนาญ และความรอบรู้ได้มากที่สุด (Harold D. Lasswell 1970) ชีวิตกับการเมือง
 เกี่ยวข้องกันเพราะการเมืองเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือผลการบริหารของรัฐ
 นำไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอยู่ดี กินดี มีสุขของประชาชน ชีวิตกับการเมืองจึงมี
 ปฏิสัมพันธ์กัน อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า รูปแบบการปกครองใดก็ตามที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครอง
 ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมถือเป็นรูปแบบที่ดี ในขณะที่เดียวกันรูปแบบการปกครองที่
 ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวกนั้นเป็นรูปแบบที่ไม่ดี
 ฉะนั้นเพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง นัก
 ปรัชญาการเมืองจึงเห็นว่า ประชาชนจึงเป็นผู้มีสิทธิที่จะเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครอง รูปแบบการ
 ปกครองนี้ เรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตย” (Copolend and Lawrence (Eds.) 1985) อย่างไรก็ตาม
 ประชาธิปไตยอาจมองได้ 3 มิติด้วยกัน ได้แก่ มิติอุดมการณ์ทางการเมือง มิติรูปแบบการปกครอง
 และมิติวิถีชีวิตของประชาชน ทั้งสามอย่างอาศัยหลักการแห่งประชาธิปไตย เช่น (Mayo 1976;
 Neumann 1995 ; และ Ranny 1972) การยึดถือเหตุผล การเน้นความสำคัญของปัจเจกชน การถือรัฐ
 เป็นเครื่องมือของประชาชน การอาศัยความสมัครใจเป็นใหญ่ การยึดถือกฎเหนือกฎ การเน้น
 ความสำคัญของวิธีการ การถือความเห็นพ้องต้องกันเป็นหลักในมนุษยสัมพันธ์การถือสมภาพ หรือ
 ความเท่าเทียมกัน ขึ้นมูลฐานของมนุษย์ ซึ่งออกมาในลักษณะของรูปธรรม ดังนี้ การควบคุมผู้วาง
 นโยบายโดยประชาชนความเสมอภาคทางการเมือง เสรีภาพทางการเมืองหรือประสิทธิผลในการ
 ควบคุมโดยประชาชน ยึดเสียงส่วนมาก อำนาจอธิปไตย (อำนาจสูงสุด) มาจากพลเมือง การเลือก
 ผู้นำเป็นไปโดยเสรี ผู้นำมีความรับผิดชอบการสนับสนุนระบบพรรคการเมืองหลายพรรค การไม่
 กีดกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองการบริหารการปกครองการส่งเสริมครรลองทัศน์คติแบบประชาธิปไตย
 เน้นความเชื่อมั่นในความคิดของมนุษย์ การรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น ซึ่ง ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวินวัฒน์
 (2560) ได้วิเคราะห์ว่า ในยุคการเมืองการปกครองของไทยที่ใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.
 2540 พระสงฆ์ได้ถูกสิทธิทางการเมืองหลายด้านด้วยกัน เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิใน
 การถือบัตรประจำตัวประชาชนและสิทธิในการได้รับหนังสือเดินทางตามขั้นตอนปกติ รวมทั้ง
 เรื่องราวของภิกษุณี สามเณรี และแม่ชีกับสิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการตีความทั้งในเชิง
 กฎหมาย (ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน พ.ศ.2540) และพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้ง
 โดยได้ชี้ให้เห็นถึงความลักลั่นของการตีความสิทธิและหน้าที่แห่งคณะสงฆ์ไทยที่ขัดแย้งกันเอง
 ระหว่างหน่วย งานรับผิดชอบต่างๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย,กระทรวงกลาโหม,กระทรวง
 คมนาคม, และกระทรวงสาธารณสุข แม้พระสงฆ์ในปัจจุบันจะถูกจำกัดสิทธิและบทบาททางการเมือง
 ด้วยข้อกฎหมายและการเมืองแต่ทางจริยธรรมแห่งพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ยังได้ใช้ธรรมใน
 การที่จะออกช่วยเหลือประเทศชาติ โดยใช้ความรู้ ใช้คุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึกของการเป็น

พระในร่มเงาของพระพุทธศาสนาออกช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ ทั้งนี้เป็นเพราะวัฒนธรรมของสังคมไทยที่บ่มเพาะกันมาว่า พระสงฆ์คือ ที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ซึ่งแนะแนวทางสายกลางเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายโดยการนำมิติทางศาสนา ร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤตสังคมด้วยการส่งเสริมนำพลัง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม (กรมการศาสนา 2560: 9-10) ซึ่ง “วัด” จะเป็นหน่วยกลางในการเชื่อมต่อระหว่างบ้านกับโรงเรียนอันเป็นสถาบันหลักของชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาททางพระพุทธศาสนาจะมีมาก แต่เมื่อวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาผ่านสังคมไทยแล้วจะพบว่าที่ผ่านมา ผู้มีบทบาทอันเป็นตัวแทนในการเผยแผ่ศาสนาธรรมก็คือ “พระสงฆ์” เพราะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 กว่าปี (Jerrold Schecter 1967) ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ดังกล่าว เรียกได้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่หลักต้องปฏิบัติตามในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยเฉพาะด้าน 3 ซึ่งเป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวิทยุทัศน์การกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติการจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการ บวชนกขัมมจารีณี (ชีพราหมณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็น พุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียนเข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์” เช่น โครงการอุทยานการศึกษาในวัด โครงการสวนสมุนไพรวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬาโครงการวัดพัฒนาตัวอย่าง เป็นต้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2554) ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญของข้อมูลโดยเน้นบริบทพื้นที่ประเทศไทยเป็นหลัก ดังนี้

2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทาง

สังคม

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย ทำให้ทราบถึงการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ประเด็นหลัก คือ

- 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง
- 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นนักการเมือง
- 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง
- 4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการคือแพ่งต่ออำนาจรัฐ
- 5) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และ
- 6) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

2.1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง ในอดีตพุทธศาสนาในประเทศไทยมีรากฐานอยู่ที่ชุมชน วัดจึงกลมกลืนสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ความที่ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเป็นไปทางด้านศาสนา พุทธศาสนาในอดีตของไทย จึงมีลักษณะที่สอดคล้องและเกื้อกูลชุมชนมาก ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” (พระครูไพศาลพัฒนคุณ (ฐิตปัญโญ) 2558 : 97) ฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองตามประวัติศาสตร์สมัยก่อนยึดหลักทางการเมืองกล่าวคือ สร้างสันติสุขและเอาหลักพุทธศาสนาสร้างให้คนอยู่ด้วยกันสั่งสอนให้คนรักษาศีล 5 คือจะมีข้อที่ไม่เบียดเบียนกัน พยายามให้คนอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุขบนขอบข่ายของตัวเองและพึงกระทำหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี แต่ปัจจุบันพระสงฆ์ค่อนข้างไปอิงกับการเมืองมากไป (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) อย่างไรก็ตามต้องดูความสงบสุขความผาสุกของประชาชนส่วนรวมเป็นหลัก ช่วยเหลือส่งเสริมให้ประชาชนมีกินมีใช้ เดินตามที่พระพุทธเจ้าให้เดินทางสายกลาง หรือที่เรียกว่า อริยมรรค มีองค์ 8 มีอยู่ 2 ข้อ สัมมาสัมมัชฌัตตะ (การงานชอบ) กับสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพโดยชอบ) บ้านเมืองหากขาด 2 อย่างนี้ พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองในยุคที่ข้าวยากหมากแพง เช่น สนับสนุนอาชีพ สนับสนุนการศึกษาให้ประชาชนหารายได้มาพอใช้ บ้านเมืองจะเกิดความสงบ ถ้าประชาชน

ไม่มีอาชีพ โดยเฉพาะในยุคที่เศรษฐกิจไม่ดีคนจะมีแนวคิดที่จะไปเป็นมิชชันนารี เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ต้องมีบทบาทสนับสนุนแนวทางที่รัฐเสนอมา การเมืองเสนอมาพึงเสริมกันไป เช่น เขาจะมีที่นาแปลงใหญ่ถ้าติดตามเรียนรู้ก่อนที่รัฐบาลจะออกนโยบาย พระสงฆ์มีบทบาทเต็มที่อยู่แล้วที่จะ ทำให้การหากินสงบ ไม่ผิดศีลผิดกรรมผิดกฎหมาย หากินแล้วสบายใจไม่ติดคุกติดตะราง ไม่ถูกสาปถูกแช่ง ถ้าพระสงฆ์มีบทบาทตรงนี้ มีบทบาทแนะนำความสงบสุขให้ละอาฆาตพยาบาท ให้ปรองดองสามัคคี พวกนี้จะเป็นบทบาทโดยตรงของพระสงฆ์อยู่แล้ว นอกจากไม่ทำหน้าที่หรือไปทำในสิ่งที่ตรงข้ามที่ไม่ใช่วัฒนธรรมของผู้ที่อยู่ในร่มเงาของพุทธศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนชัดเจนว่าหากินอย่างสงบ และการใช้จ่ายก็ใช้จ่ายอย่างรัดกุมรอบคอบ ลดความจำเป็น ของใช้แพงเกินส่วนเกิดลดลงไปก็จะทำให้บทบาทที่พระสงฆ์กระตุ้นสังคม ช่วยบ้านช่วยเมืองหรือสนับสนุนให้พรรคการเมืองที่ตั้งรัฐบาลทำเรื่องนี้เป็นนโยบาย อย่าไปสอนให้ความหวังแบบลมแล้ง ไปสอนประชาชนว่าให้ประชาชนกินคืออยู่ดีไม่มีขอบเขต พระเจ้าพระสงฆ์ก็ต้องดูขอบเขตว่าต้องสอนให้ประชาชนกินอยู่อย่างพอดี กินอยู่อย่างพอดีมีขอบเขตมีจำกัด มีเท่าที่จำเป็น ไม่กินเกิน ใช้เกิน ทุกวันนี้เราไปเจอรัฐบาลที่ชอบขูขอบอกความหวังให้ประชาชนกินคืออยู่ดีซึ่งมันไม่มีขอบเขต กินเกินใช้เกินบ้านเมืองต้องวุ่นวาย (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พระสงฆ์จะสอนประชาชนให้รู้จักพอเพียง รู้จักการเลี้ยงชีพชอบ การงานชอบก็ตาม หากขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีแบบแผนการปฏิบัติที่ชัดเจนอาจจะทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2546, น. 47-48) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการวัดสมัยใหม่ เพื่อแก้ปัญหา ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิดทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ใน โครงสร้างการบริหารนั้นด้วยเพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

2) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

3) จัดระบบงาน ได้แก่ การจัดการบริหารต่างๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อ ไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

4) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

5) บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อาศัยอยู่อาศัยในวัดนั้นๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญดังนั้นจึงควรเลือกให้บุคคลให้เหมาะสม

6) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

7) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบรูปแบบต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว

ประการต่างๆ เหล่านี้จะเป็นวิธีการที่ในการวางแผนการปฏิบัติสำหรับให้พระสงฆ์ได้นำไปขยายผลพัฒนาสังคม ช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง อีกทั้ง พระสงฆ์สามารถช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองโดยการส่งเสริมจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันทางสังคม สังคมมันมีหลายมิติ สังคมบางแห่งเป็นมิติของทางโลก เป็นมิติของชาวบ้าน แต่พระสงฆ์ต้องเข้าไปเสริมในส่วนที่ทางโลกไม่มี อย่างเช่นทางโลกทำธุรกิจเก่งอยู่แล้ว พระสงฆ์ทำสู้ไม่ได้ ให้ไปขายของแข่งกับชาวบ้าน พระสงฆ์จะไปขายของสู้กับชาวบ้านได้อย่างไร แต่สิ่งที่ชาวบ้านไม่เก่งเท่าพระสงฆ์คือในเชิงของการสอนให้เขารู้จักผิดชอบชั่วดีในการทำธุรกิจและเป็นผู้นำในเรื่องความรู้ผิดชอบชั่วดีด้วย อย่างเช่นแค่สอนให้เขาทำธุรกิจโดยไม่คดโกง ไม่เอาเปรียบลูกค้าอันนี้ถือว่าเข้ามามีส่วนร่วมทางธุรกิจได้แล้ว เป็นคุณธรรมในการทำธุรกิจ อย่างเช่นขายผัก ขายอาหาร โดยที่ไม่ใส่สารพิษเข้าไป เกษตรกรปลูกข้าว ปลูกผัก บางทีก็ใช้ยาฆ่าศัตรูพืชหรือยาฆ่าแมลง คนกินมันก็เป็นอันตรายถือว่าเป็นการเบียดเบียน มันผิดคุณธรรมตามหลักของการเบียดเบียนใช้ไหม ถ้าเราจะสอนเรื่องของอาชีพต้องสอนในเชิงของคุณธรรมและศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพ แม้แต่ในเรื่องสังคมเหมือนกัน (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ประการเหล่านี้พระสงฆ์อาจจะไม่ได้ช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองในเชิงวัตถุแต่ช่วยเหลือในการสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยส่วนรวม

แต่ในส่วนของประเทศกัมพูชานั้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของรัฐและทุกคนมีสิทธิ์ที่จะนับถือศาสนาอื่นๆ ได้ แต่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่รัฐบาลจะต้องดูแลรักษา หลังจากนั้นมาพระสงฆ์จะมีบทบาทในการที่จะร่วมมือ ร่วมการพัฒนาสังคมชาติในฐานะองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล แต่โดยส่วนมากก็จะเป็นส่วนร่วมในแนวทางของการพัฒนาประเทศเพื่อนบ้านที่กำลังขึ้นไปพัฒนาทางเมืองเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม พระสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามตามองค์กรมาเพื่อจะช่วยเหลือ บางองค์กรช่วยพัฒนาสังคม พัฒนาคนยากจน พัฒนาความรู้ บางองค์กรก็เรื่องสิทธิมนุษยชน บางองค์กรจะช่วยป่าไม้ กลายเป็นว่าองค์กรในประเทศกัมพูชาพระสงฆ์เป็น

หลักในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง ทั้งองค์กร โครงการพัฒนาอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแบบ พุทธและสังคม และองค์กรพัฒนาสังคมแบบพุทธ แต่องค์กรนี้ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่งและไม่ได้เป็น องค์กรต่อต้านทั้งรัฐบาลหรือว่าการเมือง แต่เป็นองค์กรพัฒนาคน พัฒนาศีลธรรมจริยธรรมที่ ประยุกต์เอาหลักคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเอาไปใช้ (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) ในส่วนของประเทศลาว มีนโยบายหลักที่ไม่แตกต่างกันในการที่ พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง ในปัจจุบันนี้เน้นหนักให้ความสำคัญที่สุดในการ ช่วยเหลือสังคม พระสงฆ์ทุกองค์กรและทุกแขวงไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญที่สุดในเรื่องการ ช่วยเหลือสังคมไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิตของประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยากพระสงฆ์สามารถยื่นมือเข้าไป ช่วยได้หรือทางด้านของการศึกษาเป็นอุปกรณ์ทางด้านการศึกษาต่างๆ สามารถยื่นมือเข้าไปช่วย ได้ ส่วนการบริหารยังไม่ได้มีแค่ทางรัฐบาลอนุญาตให้ทำได้ หากพระสงฆ์องค์ไหนที่เก่งสามารถ นำพาสามารถนำพาประชาชนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไม่ว่าจะเป็นด้านเกี่ยวกับศาสตร์การดำรงชีวิต ต่างๆ หรือว่าจะเป็นทางด้านธุรกิจการค้า ถ้าถามว่ามีแนวทางเลือกของกสิกรรมต่างๆ เราสามารถ เข้าไปช่วยได้เขาไม่กีดกันในเรื่องการช่วยเหลือสังคมอยู่แล้ว ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ถือว่าเป็นจุด แดกต่างสำคัญที่สุดที่สามารถดึงประชาชนให้เข้ามาได้เพราะพูดเรื่องความเชื่อถือใน พระพุทธศาสนาในลาวถือว่าแข็งแกร่ง โดยเฉพาะตัวเมือง แต่แบบชนบทไม่เท่าไร ในตัวเมืองถือ ว่าประชาชนเข้าวัดประจำในเรื่องของการทำบุญถือว่าเยอะ หรือเหตุการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือ องค์กรใดหรือมีประชาชนบ้านเมืองไหนที่ขาดเครื่องอุปโภคและบริโภคต่างๆ พระสงฆ์จะรับ บริจาคนำสิ่งของเครื่องใช้เหล่านั้น เอาไปช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ณ ปัจจุบันการช่วยเหลือสังคม กำลังมาแรงพระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้อง เข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อสิ่งศรัทธา หมายความว่าดึงให้ประชาชน เข้ามาช่วยเป็นกระบอกเสียงสำคัญให้พระสงฆ์ได้ประชาสัมพันธ์ให้ข่าวสารต่างๆ ให้ประชาชนหัน เข้ามาเพื่อช่วยเหลือสังคมให้เยอะขึ้นเพื่อให้เห็นความสำคัญของมนุษย์มากขึ้น (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) อีกทั้ง ประเทศเมียนมาร์ในส่วนของ การช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองของประเทศเมียนมาร์ คณะสงฆ์ต้องจัดทีมงานต้องจัดตั้งระดมเครื่องใช้ ไปช่วยเหลืออพยพ ทั้งจากผู้อพยพที่รัฐบาลเมียนมาร์กับชนกลุ่มน้อยปะทะกัน ประชาชนมีแต่ความ เดือดร้อนต้องอพยพหนีจากบ้านเกิดบ้านช่องตัวเอง คณะสงฆ์ต้องจัดทีมงานไปช่วยเหลือ (Ven. Nomleng Dammissara (Myanmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) ประการที่พระสงฆ์ช่วยเหลือ กิจการบ้านเมืองถือว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่อาจจะดูผิวเผินเพราะไม่ได้แก้ที่ปลายเหตุ สิ่งที่พระควร จะสังวรคือ จะช่วยคนจนอย่างไรให้เขาเหล่านั้นลุกขึ้นยืนและเรียกร่องสิทธิของเขาได้ สังฆราช บาทหลวง ที่ถูก CIA ฆ่า ท่านกล่าวว่าเวลาอาตมาพูดให้ไปช่วยคนจน ทุกคนบอกว่าอาตมาเป็น นักบุญ แต่อาตมาบอกว่าคนจนเขามีสิทธิที่จะได้เท่าเทียมกับคนรวย เท่านั้นมันหาว่าอาตมาเป็น

คอมมิวนิสต์ คนจนเขาต้องมีสิทธิ์อย่างน้อยต้องไม่ต่ำต่อยกกว่าคนชั้นกลาง หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร อุทิศชีวิตทั้งหมดเลย ท่านเคยเป็นอธิบดีกรมที่ใหญ่ที่สุด ท่านเป็นนักเรียนนอกรุ่นแรก พ่อเป็นถึงราชทูต ท่านลาออกไปเป็นชาวนาและท่านบอกว่าถ้าชาวนาไม่มีอนาคตเมืองไทยก็ไม่มีอนาคตและตอนนี้เป็นจริงแล้ว ตอนนี้ชาวไร่ชาวนาปลูกกระเทียม ปลูกหอม ไม่ได้เพราะมาจากเมืองจีนหมด รัฐบาลส่วนใหญ่จะเป็นคนเจ๊กและเจ๊กกุมเราไว้เกือบหมด ปัญหาเหล่านี้มองไม่เห็น ถ้ามองปัญหาเหล่านี้ไม่เห็นอย่าไปตีประเด็นเรื่องของการเมืองให้แตก เพราะว่าถ้าพระสงฆ์ช่วยเหลืออย่างคุณหญิงคุณนายไปช่วยนั้นก็ไม่เสียหาย แต่มันไม่ใช่ของจริง เพราะของจริงพระพุทธเจ้าตรัสพรหมวิหารธรรม คนที่เป็นใหญ่ได้ต้องมีพรหมวิหาร เมตตาต้องเริ่มจากรักตัวเอง คนส่วนมากไม่รักตัวเอง รักชื่อเสียงมากกว่า รักเกียรติยศมากกว่า รักเงินรักทองมากกว่า ไม่รักตัวเอง พวกที่ไปเล่นกีฬาโอลิมปิกต้องการเลี้ยงท้อง แต่ร่างกายพังหมดเลย เพราะฉะนั้นเมตตาคือรู้จักรักตัวเอง อย่าหลงตัวเอง เจริญเมตตาภาวนา เมื่อรักตัวเองแล้วนี้บอกว่าแม้มารดา รักลูกน้อยตัวเองยอมคร่าเพื่อชีวิตลูกน้อยฉันใด เมตตาคือรักตัวเองก่อนและรักเพื่อนๆ และคนรอบๆ ตัว รักมนุษยชาติมันง่าย รักเพื่อนๆ มันยากเพราะเพื่อนมันขัดขारा มันนิทาเราดัดหลัง มันสารพัดจะแกล้งเรา เมตตาคืออันแรกและกรุณาให้รักคนที่เดือดร้อนมากกว่าเรา เราเข้าใจกรุณาก่อนและค่อยไปแจก ต้องไปฟังคนอื่นว่าอย่างไร ไปร่วมรับความเดือดร้อนพร้อมกับ ตอนนี้ต้องเจริญมูทิตา ไม่เกลียดคนที่รังแกเรา ไม่เกลียดคนที่บดขยี้เรา เราควรจะใช้เมตตาหรือกรุณาหรือมูทิตา พรหมวิหารธรรมคือหัวใจ มนุษย์เราต้องมีความเป็นมิตรกันสำคัญตรงนี้และพระพุทธเจ้าบอกพระอานนท์ ซึ่งพระอานนท์ถามว่า “ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 อย่างไรเล่า” มนุษย์ต้องมีกัลยาณมิตร (สุตฺตกัษณฺ์ ศิวรัคฺชฺ์ (ส.ศิวรัคฺชฺ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ต้องเข้าไปมีบทบาทในการเข้าไปส่งเสริมทั้งเรื่องของการสอน การเข้าไปทำงานร่วมกับชาวบ้านในบทบาทของนักการศึกษา นักประชาสัมพันธ์ นักเผยแพร่ หรือบทบาทที่หลากหลาย เช่น บทบาทของ มมร. มจร. ที่ตั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นมา หรือ ต้องตั้งองค์กรที่เป็นสาธารณประโยชน์ อย่างในกรณีของสร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล สร้างอะไรที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน สร้างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ทั้งหลาย การทำงานเหล่านี้ก็คือการทำงานโดยทางอ้อม ทำงานการเมืองโดยทางอ้อม เป็นเรื่องของ การบริหารจัดการชุมชน ช่าวบ้าน ในขณะที่พระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาต้องทำหน้าที่ดึงมวลชนให้เข้าสู่หลักธรรม (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) ให้ศีลให้พร เวลาเขามาทำบุญมากราบ ไหว้วันสำคัญๆ ตกเดือนด้วยคำสอน โดยเฉพาะเอาง่ายๆ ให้ซื้อสัตย์สุจริต คงไม่ต้องพูดว่ารัฐบาลนี้ไม่โกง แต่โกงขอให้โกงน้อยลง และถ้าไม่โกงได้ก็จะดี แต่อย่าไปการันตี เดียวเขาจะหาว่าเข้าข้างเชียร์กันอีก ก็ต้องคอยตักเตือน คอยนำคอยสอนตามแต่โอกาส ยุคนี้พระสงฆ์ต้องอาศัยสื่อทาง

ออนไลน์ เช่น มีไลน์ มีเฟสบุ๊กในการเผยแพร่ธรรมะ มีนักการเมืองไปดูเหมือนกัน แต่ถ้ามีโอกาส ออกโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ก็ขอให้ทิ้งท้ายหลักธรรมเพื่อนักการเมืองไปพัฒนาบ้านเมืองสืบไป (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ประการเหล่านี้ก็ถือได้ว่าช่วยเหลือกิจการ บ้านเมือง หรือแม้กระทั่งไปช่วยภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วมใหญ่ ไฟไหม้ป่า มีอะไรเดือดร้อนขึ้นมาหรือ ต่างประเทศเกิดเหตุเภทภัยขึ้น จะแสดงน้ำใจแก่เดิมกระบวนการรับฟังความเห็นของคนที่เกี่ยวข้อง อีกหน่อย เช่น จะตัดสินใจเรื่องนี้แทนที่เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดจะตัดสินใจกันเองก็รับฟังจาก ชาวบ้าน คือใส่กลไกชาวบ้านเข้าไปหน่อย น่าจะทำให้กิจกรรมพวกนี้โปร่งใสมากขึ้นและเป็นการ สร้างวิถีประชาธิปไตยให้กับทุกคน การปรึกษาหารือสาธารณะ ใส่กลไกแบบนี้เข้าไปจะทำ กิจกรรมอะไรที่เกี่ยวข้องกับทางโลก รับเงินบริจาค เอาเงินบริจาคไปใช้ ระดมทุนช่วยเหลือ (สตีล รัตนวิจิตร, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) วิธีการเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นช่องทางที่ดีอีกทาง

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทาง การเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองพระสงฆ์สามารถกระทำได้หลากหลายรูปแบบทั้งจะ เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในด้านการกลมเกลียวให้ประชาชนทำงานด้วยอาชีพสุจริต การ ดำรงชีพด้วยวิธีการที่โปร่งใส หรือแม้แต่ให้นักการเมืองให้ลดการทุจริตลง ประการเหล่านี้ถือได้ว่าเป็น การช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองในเรื่องของภายในจิตใจ อีกทั้งพระสงฆ์สามารถกระทำได้คือการร่วม แรงร่วมใจหาวิธีการสร้างรายได้ สร้างอาชีพในยุคที่ข้าวยากหมากแพง โดยเน้นการดำรงในทางสาย กลางคือความพอเพียง นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังสามารถช่วยเหลือในการของการระดมทุนในการ สร้างโรงพยาบาลที่ขาดแคลนอุปกรณ์ทางการแพทย์ การมอบอุปกรณ์ให้กับโรงเรียนอยู่ในชนบท หรือระดมทุนในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติ ประการต่างๆ เหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นบทบาท ของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองอีกรูปแบบ หนึ่งที่พระสงฆ์สามารถกระทำได้

2.1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็น นักการเมือง

หน้าที่ของพระสงฆ์ มีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่ พระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า "พรหมจรรย์" ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติ ให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือ เรียกว่าประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักการของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด จึงถือได้ว่าการปฏิบัติ

ตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหลักข้อกำกับควบคุม การกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมดของพระสงฆ์ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญนั้นมี 4 ประการ

(อง.ตีก. 12/82/308.) ได้แก่

- 1) หน้าที่ในการศึกษาธรรม
- 2) หน้าที่ในการปฏิบัติธรรม
- 3) หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม
- 4) หน้าที่ในการรักษาธรรม

ประการดังกล่าวในสมณสูตรหน้าที่ของสมณะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน การดำรงและรักษาไว้ซึ่งสมณธรรม เพื่อให้เกิดการดำรงรักษาไว้ซึ่งแนวทางแห่งความดีงามให้แก่ อนุชนคนรุ่นหลังแต่ทั้งนี้ เนื่องจากการเมืองเป็นเรื่องผลประโยชน์ การที่พระสงฆ์ไปทำหน้าที่ใน การเป็นนักการเมืองซึ่งถือว่าไม่เหมาะสม เพราะขัดต่อแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ ถ้าพระสงฆ์จะต้องไปหาเสียงไปเดินถือว่าไม่เหมาะสม แทนที่เหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบันนอกจากที่ พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางไว้คือพระสงฆ์ควรต้องเรียนกฎหมายเพิ่มเติม เรียนหนังสือให้รู้ทัน ชาวบ้านและวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์พร้อมกับต้องศึกษาธรรมะด้วย การจะใช้ทฤษฎีทาง การเมืองทฤษฎีไหนก็แล้วแต่ จะต้องอิงกับพุทธศาสนา อิงหลักคำสอน อิงสถานการณ์ปัจจุบัน ความจริงพระสงฆ์มี 3 แส่นกว่ารูปในประเทศ มีมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรหลัก เพราะฉะนั้น ควรที่จะมีอำนาจในเรื่องของความคิดหรือความเป็นเอกภาพเพื่อพุทธศาสนา ไม่ใช่เพื่อตนเอง พระสงฆ์เวลาบวชในทางนโยบายขององค์กรหลักคล้ายๆ กับราชการ ถ้าเป็นผลประโยชน์ของ องค์กรหรือพุทธศาสนาต้องเห็นด้วยกันเพื่อให้มีศักยภาพ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันพระสงฆ์ส่วน หนึ่งอาจจะเป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยม (conservatism) อีกส่วนหนึ่งเป็นหัวก้าวหน้าจะมีข้อขัดแย้งทางที่ สร้างสรรค์คือมองกลไกทางสังคมและพยายามสร้างฐานอำนาจ ไม่มีอำนาจจัดการไม่ได้ สำคัญว่า จะอำนาจฝ่ายไหน เพราะฉะนั้นการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจเป็นเรื่องของผลประโยชน์ เป็นเรื่อง ของบริหารจัดการว่าจะบริหารจัดการอย่างไร มีฝ่ายอนุรักษ์กับฝ่ายก้าวหน้า ฝ่ายอนุรักษ์รักษา ศรัทธาหรือความเชื่อมั่นได้ดี ส่วนสายก้าวหน้าบางทีอาจจะออกมาในลักษณะของการไม่เหมาะสมแก่ สมณสาธูป (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) ทั้งจะสังเกตว่าพระสงฆ์ออกมา เคลื่อนไหวทางด้านการเมือง พระสงฆ์จะต้องยึดหลักหลักของทางศาสนา พระสงฆ์ต้องทำตัวเป็น กลางเหมือนกับข้าราชการที่ต้องทำตัวเป็นกลาง พระสงฆ์สมัยนี้บางส่วนเอาตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ทางการเมืองมากกว่าสมัยก่อน บางทีอาจจะขัดกับกิจของสงฆ์ (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) แต่หากมองตามหลักความเป็นจริงแล้ว การที่พระสงฆ์มายุ่งเกี่ยวกับการเมืองถือ ว่าไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยเพราะในพระธรรมวินัยไม่ได้ระบุถึงการที่พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยว

การเมือง จะชัดเจนเฉพาะในเรื่องของการเข้าไปยุ่งเกี่ยวในทางการศึกษาสงครามเท่านั้น เงื่อนไขสำคัญที่จะทำได้คือพระสงฆ์จะต้องไม่เป็นส่วนหนึ่งของการเมืองเอง คล้ายกับว่าต้องเป็นครูทั้งของนักการเมืองและประชาชนไม่ใช่หัวคะแนน ถ้าเป็นหัวคะแนนเมื่อไรบทบาทที่จะเสริมสร้างวัฒนธรรมนักการเมืองทำไม่ได้หรือแม้แต่สมมติมีการแก้กฎหมายให้คณะสงฆ์ไทยสามารถที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองได้ เช่น สมักรเป็นผู้แทนราษฎรได้หรือไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้แบบในศรีลังกา ประสบการณ์ที่ประเทศศรีลังกาพบคือว่าถ้าคณะสงฆ์เท่ากับฆราวาสเมื่อไรนี้ความเกรงใจกันมันจะไม่มี เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ของศรีลังกาจะเล่นการเมืองได้ ตั้งพรรคการเมืองได้ สมักร ศ.ส. ได้และเคยเป็น ศ.ส.แล้ว แต่เวลาอยู่ในสภาอภิปรายแล้วฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับพรรคของคณะสงฆ์นี้เขาก็จะไม่เกรงใจ คล้ายๆ ว่าค่ากันได้ในสภาเต็มที (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) โดยความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์เราในเมืองไทยมีข้อจำกัดในเรื่องของการจัดระบบบทบาท ภาระ เพราะเราได้รับการปลูกฝังจากครูบาอาจารย์แต่ละรุ่นมาว่าพระสงฆ์ไม่ควรไปยุ่งการเมือง ถ้ารูปไปไหนไปยุ่งการเมืองจะถูกประณาม เราก็ก็นั่งอยู่ทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายเสือเหลือง ฝ่ายเสือแดงมีพระสงฆ์อยู่ ดังนั้นถ้าจะถามว่าบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเมือง ควรที่จะแนะนำให้ประชาชนมีความสามัคคี ไม่ควรที่จะไปอยู่ฝ่ายการเมืองกลุ่มใดๆ หมายความว่าตั้งตัวเป็นกลาง โดยเน้นความสามัคคีของชาวพุทธเป็นหลัก หากไปอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะถูกตำหนิ ไปอยู่ฝ่ายเหลือง ฝ่ายแดงจะตำหนิ หรือถูกประณามว่ากล่าว เปรียบเสมือนกับชาวบ้านโยนสีใส่กันทะเลาะกันแล้วเราไปถือหางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ควรเรียกทั้งสองฝ่ายมาคุย หรือหาวิธีปองดอง แก้ไขสมานฉันท์น่าจะเป็นทางออกที่ดี ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างการเมือง น่าจะเป็นการสนับสนุนให้ทั้งสองฝ่ายให้มีความสมัครสมานสามัคคี ให้ลดอัตตา ไม่ยึดตัวเองเป็นหลัก ต้องมีความยืดหยุ่น มองเขามองเรา มองด้วยความมีเมตตา พระสงฆ์เองหากไปยึดอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำให้เกิดความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สำคัญที่สุดคือเราต้องมีความเที่ยงธรรม เป็นที่พึ่งให้กับสองฝ่าย พยายามดึงให้ทั้งสองฝ่ายมาสมัครสมานสามัคคี (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) คณะสงฆ์เองจนสุดท้ายต้องมีกฎออกมาให้ชัดเจน เพราะเรื่องการเมืองที่พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับปกครองคณะสงฆ์เป็นหลัก มหาเถรสมาคมต้องตรากฎคณะสงฆ์ออกมาบังคับใช้ให้ชัดเจนลงไป เพราะปล่อยไปจะเป็นอันตราย ผิดวินัยและผิดธรรมด้วย พระสงฆ์ไม่ควรจะไปทำอะไรในลักษณะที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง พระสงฆ์ต้องดำรงตนอย่างอิสระ พระพุทธเจ้าทรงย้ำหนักย้ำหนาแต่ในแง่ของธรรมะ การไปยุ่งกับการเมืองที่เป็นเรื่องของผลประโยชน์ เป็นเรื่องของยศทรัพย์อำนาจ ไม่ควรไปยุ่งด้วยประการทั้งปวงพระสงฆ์ต้องห่างจากยศทรัพย์อำนาจ ลงไปเป็นหัวคะแนนให้นักการเมืองเท่ากับเลือกข้างใดข้างหนึ่งไปแล้วอันนี้ก็ถือว่าไม่ถูกต้อง (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) พระสงฆ์เอาแนววิถีทาง

พระพุทธศาสนาเข้าไปให้กับนักการเมืองหรือประชาชน มีกรณีที่พระสงฆ์บางรูปเข้ากับข้างใดข้างหนึ่ง ผู้ที่เอาแนวคิดของพระพุทธศาสนาไปใช้กับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่าเสือเหลือง และมีฝ่ายที่สนับสนุนเสื้อแดง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี หากตัวอย่างที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมคงเป็นหลวงปู่พุทธทาสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) หรือพระไพศาล วิสาโร ไม่มีสี ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การทำงานจะทำให้มีคุณภาพ (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) พระสงฆ์ควรอยู่ตรงกลางให้มากที่สุดและเอาหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้หรือเอาวิธีการของพระพุทธเจ้าคือจะไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะไปให้คำปรึกษาในแต่ละฝ่ายให้รับคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาและเอาไปใช้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความมีเมตตาต่อกันและกันให้มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา หรือการอยู่ด้วยกันโดยให้มีสันติภาพ อันนี้คือสิ่งที่พระสงฆ์ควรจะเป็น (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) ไม่ใช่ไปยุ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองโดยตรง เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นกิจกรรมของชาวบ้าน (Ven. Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) อย่างกรณีในประเทศลาวไม่ได้ไม่มีสิทธิ์เล่นการเมืองโดยเด็ดขาด แม้แต่การแสดงความคิดเห็น (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) หรือเป็นการพูดเตือนสั่งสอนอบรมที่เราเรียกกันว่า เทศนา ถ้าเอาหลักการเมืองมาเป็นประเด็นในการเทศนา เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดคดโกง อันนี้เป็นบทบาทหน้าที่ที่ให้นักการเมืองอาจจะยับยั้งเมื่อโดนคำเตือนคำสอนเห็นภัยเห็นโทษที่รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุข ปลัดกระทรวงรัฐมนตรีเกษตรต้องคิดคดเพราะว่าเป็นนักการเมืองที่โกง เพราะฉะนั้นต้องเรื่องโกง เรื่องโลกของนักการเมืองว่าเป็นภัยอันตราย ตามที่บาลีว่า โลโก ฆมฺมานํ ปริปนฺโน เอกคนฺ โลกไปทำอะไรก็จะมีอันตรายกับตัวเอง และกับบ้านเมือง ยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจน บทบาทนี้เรียกว่าเป็นบทบาทที่ยอดเยี่ยม ถ้าพระสงฆ์องค์ใดไปเทศน์ให้นักการเมืองเปลี่ยนใจไม่โกงไม่กินไม่แย่งประชาชนนั่นคือบทบาทที่โดดเด่นที่สุด เรื่องบทบาทอย่างอื่นเป็นเรื่อง แต่ถ้าออกมาเตือนนักการเมืองให้รู้จักควบคุมอารมณ์ความโลภ ตอกย้ำไปเรื่อยๆ จนนักการเมืองรู้จักพระสงฆ์นั้นว่าเตือนให้สะท้อนเรื่องการโกงกินได้ดีเยี่ยม จะทำให้บทบาทของพระสงฆ์รูปนั้นมีประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองต่อนักการเมืองอย่างน้อยก็ลากนักการเมืองออกจากนรกมาได้ ออกจากความเป็นเปรตมาได้ ถ้าบ้านเมืองไม่มีเปรตไม่มี “มนุสสเปโต” มีแต่ “มนุสสเทโว” มนุษย์ประเสริฐ มนุษย์ใจพระสงฆ์ มนุษย์เทพ บ้านเมืองมีนักการเมืองเทพ ไม่มีนักการเมืองเปรต ก็จะทำให้บ้านเมืองไม่ตกหล่นร่วงไหล นักการเมืองเหมือนแมว ขบประมาณเหมือนปลาอย่าง โบราณว่าเอาปลาขบไปฝากไว้กับแมว เป็นแมวไม่กินเจแต่กินขบประมาณจับบ้านเมืองก็เสียหาย เพราะฉะนั้นบทบาทเรื่องนี้ควรจะมาสนใจนักการเมืองเรื่อยๆ เตือนไว้เรื่อยๆ ถ้ามีโอกาสอย่าลืมบทบาทนี้ให้ดี ถ้าทำได้ดีบ้านเมืองจะดีกว่านี้เยอะ (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่เรื่องการเรียกร้องต่อรัฐบาลพระสงฆ์ถือว่าทำได้ ถ้ามีการ

กระทำบางอย่างที่ไม่ถูกต้อง รัฐบาลทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม ผิดคุณธรรม พระสงฆ์สามารถที่จะไปท้วงติงได้โดยที่รูปแบบวิธีการ ถ้าไปทำแบบฆราวาสไปปลุกกระดมสร้างความโกรธเกลียดก็ไม่เหมาะ แต่การปลุกคั่นค้ำค้ำกันทักท้วง ท้วงติงรัฐบาลในนโยบายที่ไม่ถูกต้องทำได้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ท่านทำบ่อย ท่านทักท้วงในหลวงรัชกาลที่ 4 (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562)

จากข้อคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น เป็นมิติใหม่ที่พระสงฆ์ควรที่จะเปลี่ยนทัศนคติหรือแนวทางในการดำรงตนทางการเมือง ทั้งนี้ ลักษณะและองค์ประกอบที่จะทำให้แนวทางดังกล่าวเกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติงานที่นำพาองค์กรคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลนั้นต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ 2. สมาชิกทุกคนขององค์การฝึกรับผิดชอบต่อปัญหาหรือข้อยุ่งยากที่เกิดขึ้นและมีความเชื่อมั่นว่าปัญหาดังกล่าวจะสามารถแก้ไขให้ลุล่วงได้เสมอ 3. ผู้บังคับบัญชาเปิดโอกาสให้สมาชิกส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างกว้างขวางคุมความขัดแย้ง 4. มีการยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้บริหารระดับรองลงมาเป็นอย่างมาก 5. เมื่อมีวิกฤติการณ์เกิดขึ้นสมาชิกขององค์การทุกคนจะผนึกกำลังกันอย่างเร็วเพื่อแก้ปัญหาหรือสถานการณ์จนกระทั่งวิกฤติการณ์ดังกล่าวหมดสิ้นไปที่สุด 6. ภาวะผู้นำมีความยืดหยุ่นได้มาก และ 7. ความสำนึกในด้านระเบียบข้อบังคับหรือคำสั่งยังคงมีอยู่ แต่เมื่อเทียบอัตราส่วนกันแล้วความคิดริเริ่มหรือภาวะสร้างสรรค์มีอยู่สูงมากกว่าเรื่องใดก็ตามสมัยใหม่จะได้รับการพิจารณาและยกเลิกในที่สุด (อรุณ รักธรรม 2543, น. 124)

เมื่อจะให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล สิ่งสำคัญพระสงฆ์ต้องเรียนหนังสือพระสงฆ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งในโลกปัจจุบันต้องเรียนรู้กฎกติกาของสังคมปัจจุบัน พระธรรมวินัยอย่างเดียวไม่พอสำหรับพระสงฆ์ที่จะต้องมาพัฒนาหรือมีบทบาทในแง่ของการเมืองการปกครอง (ถาณวัฒน์ ชัดเงางาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) และที่สำคัญพระสงฆ์ต้องใช้ธรรมในการแก้ไขความขัดแย้งให้หันหน้าคุยกัน เอาธรรมเป็นตัวกลางในการเจรจาอย่างที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นนักรบการเมือง ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่ควรอย่างยิ่งในการเป็นพระสงฆ์ เพราะโดยหน้าที่ตามแนวทางของพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ชัดเจนให้พระสงฆ์ดำรงตนให้เหมาะแก่สมณสาธูป ทำหน้าที่ในการศึกษาธรรม ทำหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม ทำหน้าที่ในการรักษาธรรม แต่การที่จะไปเป็นนักรบการเมืองแค่คิดก็ผิดแล้ว พระสงฆ์ต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เลือกเข้าข้างพรรคการเมืองใดการเมืองหนึ่ง เพราะพระสงฆ์เป็นคนของประชาชนทุกฝ่าย หน้าที่ที่ดีที่สุดสำหรับพระสงฆ์ในทางการเมือง

คือการชี้คุณชี้โทษในทางการบริหารประเทศ โดยนำลัทธิธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแบบแผนในการปฏิบัติ เพื่อลดความโลภ ความโกรธ ความหลงให้กับนักการเมือง จะได้เกิดการพัฒนาได้เร็วยิ่งขึ้น

2.1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง ในสมัยก่อนแนวคิดนี้พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติและทรงวางหลักการปฏิบัติในการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษานักการเมือง โดยจะเป็นลักษณะของการปลุกฝังให้ผู้บริหารผู้ปกครองนำลัทธิธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเป็นในแนวทางในการปฏิบัติ เช่น ทศพิธราชธรรม เป็นแนวคิดของทางพุทธศาสนาสามารถนำมาถ่ายทอดทางการเมืองการปกครอง (ภานุวัฒน์ ชัดเงางาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) หากดูถึงวัฒนธรรมประเพณีไทย ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์จากที่ผ่านมาโดยส่วนมากจะอาศัยพระสงฆ์ในการเป็นที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดูฤกษ์ ดูยาม คุณลักษณะการประกอบอาชีพ พระสงฆ์วางระบบเป็นที่ปรึกษาให้ชาวบ้าน แบบนี้เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่สร้างขึ้นเอง แบบนี้น่าจะสร้างเป็น โมเดลต้นแบบ และศึกษาว่าวัดไหนพระสงฆ์ที่มีศักยภาพ ส่วนหนึ่งต้องถอดบทเรียนว่าทำไมท่านถึงเป็นที่ยอมรับ เป็นที่ศรัทธา ไปแนะนำให้คนทำอะไรแล้วเขาถึงยอม ส่วนหนึ่งต้องอาศัยตัวพระสงฆ์ด้วย ตัวการจัดการของวัดด้วยว่ามีบริบทพื้นที่เป็นอย่างไร ถึงสามารถบริหารจัดการในการเป็นที่ปรึกษาให้ชาวบ้านได้ (สตีเฟรช นานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) ซึ่งหลักในการบริหารจัดการ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549, น. 3-5) ได้กล่าวไว้เป็นหลักในการบริหารคณะสงฆ์ว่า การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี 5 ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้

1) P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

2) O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

3) S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

4) D คือ Directing หมายถึง การอำนวยความสะดวก เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

5) C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแลเป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

หลักการบริหารคณะสงฆ์ดังกล่าว พระสงฆ์จะต้องมีการน้อมนำหลักธรรมคำสอนที่เอื้อกับระบอบการปกครองในช่วงนั้น เช่น ทำอย่างไรถึงจะบอกประชาชนได้ว่าบุคคลผู้นี้เป็นพระมหากษัตริย์ การที่บุคคลผู้หนึ่งจะขึ้นมาเป็นผู้นำสูงสุดของคนส่วนมากพระสงฆ์จะสร้างความชอบธรรมให้กับองค์พระมหากษัตริย์อย่างไร พระสงฆ์ต้องใช้หลักธรรมคำสอนของศาสนาเข้ามาอธิบายว่าเพราะท่านเป็นผู้มีบุญ จุติลงมาเกิดจึงได้เป็นพระมหากษัตริย์ ดังนั้นความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันพระสงฆ์กับตัวพระมหากษัตริย์มีความเชื่อมโยงกันแบบนี้มาอย่างต่อเนื่อง (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) แม้แต่กรรมการเถรสมาคมแต่งตั้งโดยพระบรมราชวินิจฉัยพระมหากษัตริย์ ซึ่งจะทรงปรึกษามเสด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือไม่กี่แล้วแต่พระราชอัธยาศัย (สุลักษณ์ ศิวรักษ์) (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่ถ้าหากเป็นเรื่องของพระสงฆ์ในการเป็นที่ปรึกษานักการเมือง โดยทุกพรรคการเมืองควรมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาเพื่อกำหนดนโยบายทางด้านศาสนาในแต่ละการเมือง ในปัจจุบันยังไม่มี มีก็เป็นบางพรรคและนโยบายทางด้านศาสนาไม่ชัดเจน สังเกตได้ว่าแต่ละพรรคการเมืองก็ไม่มีพระสงฆ์เข้าไปเป็นที่ปรึกษา ยกเว้นหัวหน้าพรรคจะศรัทธาพระสงฆ์รูปนั้นเป็นการส่วนตัว แต่ที่จะไปเป็นที่ปรึกษาเหมือนพระสงฆ์เมียนมาร์ พระสงฆ์ศรีลังกาไม่มี พระสงฆ์ศรีลังกาถึงขนาดตั้งพรรคการเมืองได้เอง ลงเลือกตั้งเอง ท่านก็มีเหตุผลว่าท่านต้องการมาดูแลพุทธศาสนาและผลักดันกฎหมายสำคัญต่างๆ ในสภา แต่ของเราคงไม่มีขนาดนั้น ดังนั้นพระสงฆ์กับการเมืองของไทยยังไม่ไปถึงขนาดนั้น ถ้าเป็นไปได้องค์กรสงฆ์ควรได้เรียกพรรคการเมืองทุกพรรคมานั่งคุยและเสวนาและกำหนดนโยบายทางด้านศาสนาร่วมกัน ถ้าทำได้คงต้องให้เป็นอย่างนั้น นี้ (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) จะมีส่วนช่วยสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้ด้วยการสร้างวัฒนธรรมที่มีคุณธรรมให้กับประชาชนให้หลักคำสอนของพุทธเจ้า ทำให้คนมีค่านิยมที่ดีก็จะเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีได้ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม บทบาทในการเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองในสังคมปัจจุบันแทบจะไม่มีแล้ว ต่อไปพระสงฆ์มีหน้าที่แค่ทำพิธีกรรมของการสวดอภิธรรม (พระสุธีวิรัช วัฒนจิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) ส่วนทางการเมืองที่เป็นการแสดงความคิดเห็นบทบาทพระสงฆ์เริ่มลดน้อยถอยลง แต่พระสงฆ์สามารถกระทำได้ โดยชี้แนะให้เห็นว่าเรื่องนี้มันจะถูกต้อง เรื่องนี้มัน

เป็นของดี สิ่งนี้ดี สิ่งนี้ไม่ดี คือให้นักการเมืองเอาศีลธรรมนำการเมือง เอาเรื่องดีๆ นำ (ไพบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) และพระสงฆ์ควรจะดำรงตนเป็นกลางทางปัญญาและทางจริยธรรมของสงฆ์ ถ้าเราไปเลือกข้างใดข้างหนึ่งก็จะกลายเป็นว่าเราไปถือหางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคนก็จะหมดศรัทธาเราได้ เมื่อหมดศรัทธาเวลาเราเทศน์เราสอนคนก็ไม่อยากฟังธรรมะก็เท่ากับว่าจะทำให้ประชาชนพลัดจากธรรมะไป พลัดจากประโยชน์ที่เขาควรจะได้จากธรรมะ ธรรมะเองเมื่อผู้ดำรงธรรมนั้น ไม่น่าเชื่อถือ ก็เท่ากับว่าไม่มีสะพานที่จะเชื่อมธรรมไปหาคน ดังนั้นจะเป็นผลเสียมากกว่าดี ทางคณะสงฆ์ที่ดี ทางรัฐบาลก็สมควรจะหามาตรการร่วมกันว่าพระธรรมวินัยว่าอย่างไร กฎหมายคณะสงฆ์ว่าอย่างไร และรัฐธรรมนูญควรจะนิยามบทบาทของพระสงฆ์ให้ชัดเจนไปว่าอย่างไร (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) ประการเหล่านี้จะทำให้พระสงฆ์รู้ขอบเขตในการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษานักการเมือง

แต่หากเราไปดูในส่วนของประเทศกัมพูชานั้น พระสงฆ์จะให้คำปรึกษาแก่ผู้นำแต่ละกลุ่มถือว่ายาก แต่ยังมีอยู่ บทบาทก็จะไม่แสดงออกด้วยภาพที่เหมือนสมัยก่อนเพราะพระพุทธศาสนาอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐและอยู่ภายใต้กฎหมาย แต่ว่าหากมีพระสงฆ์องค์ใดองค์หนึ่งที่มีความรู้มีความสามารถในการที่จะชี้แจงได้ แต่ส่วนมากพระสงฆ์ในทุกวันนี้ความรู้ความสามารถหรือความยิ่งใหญ่ขนาดนั้นมันก็ยังจำกัดอยู่ แต่หากย้อนไปดูบทบาทพระสงฆ์ก่อนสงครามเขมรแดงคือพระเจ้าสีหนุ จะมีการปรึกษาลดอด ปรึกษาแนวทางในการนำไปพัฒนาประเทศก็ทำให้การเมืองราบรื่นดี ประเทศก็เจริญเติบโต จนมาถึงปัจจุบันนี้บทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองจะเอาแนวทางไปให้ที่ปรึกษาของนักเล่นการเมืองมันเปลี่ยนไปมันไม่เหมือนแต่ก่อนตอนนี้บทบาทการเมืองมันมีอำนาจมากกว่าและนโยบายของการเมืองสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นประเทศไหนเขาจะเอากฎหมายไปจับมากกว่าที่จะให้คำปรึกษาดูด้วยเหตุด้วยผล (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) ในส่วนของประเทศเมียนมาร์พระสงฆ์จะต่อต้านกลุ่มรัฐบาลที่เป็นทหารมีการฆ่ากันตั้งแต่ปี ค.ศ.2011 มีพระสงฆ์มรณภาพหลายรูป ตามประวัติศาสตร์ประเพณีสมัยก่อนพระสงฆ์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางการเมืองอย่างจริงจังมีแต่ให้คำแนะนำคำปรึกษา แต่ปัจจุบันพระสงฆ์มาทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างเต็มตัว (Ven. Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) อีกทั้งประเทศลาวการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทำไม่ได้โดยเด็ดขาด จะได้แค่ที่ปรึกษาหารือกัน จะแต่จะไปเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองโดยตรงอันนี้ทำไม่ได้ (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างชัดเจนในการเป็นที่ปรึกษานักการเมืองหรือผู้ปกครอง โดยบทบาทหน้าที่ของ

พระสงฆ์มีข้อจำกัดอยู่มาก การที่จะแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกการเมืองซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน พระสงฆ์ต้องพยายามวางตนให้เป็นกลาง นำคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการปกครองด้วยธรรมมาใช้ในการให้คำปรึกษาแก่นักการเมือง ข้อดีจะเกิดขึ้นหลายประการทั้งต่อพระพุทธศาสนาเอง ต่อตัวพระสงฆ์เอง ต่อนักการเมืองเอง และเพื่อประชาชนจะได้อยู่เย็นเป็นสุขที่มีนักการเมืองที่มีการปกครองด้วยธรรม

2.1.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการดี แพ่งต่ออำนาจรัฐ

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการดีแพ่งต่ออำนาจรัฐ ในอดีตพระสงฆ์ก็ส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองคือไม่ให้เกิดความรุนแรงในการปกครอง พระสงฆ์จะใกล้ชิดกับผู้ปกครองในลักษณะของการเทศนาอบรมสั่งสอนเกิดความน่าเชื่อถือ ทั้งราษฎร ผู้บริหารมีความใกล้ชิดกับพระสงฆ์ แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์กับฝ่ายการเมืองมีความห่างเหินกัน เพราะในปัจจุบันผู้บริหารคณะสงฆ์เองไปเข้าใจว่าเรื่องการเมืองเป็นเรื่องที่สกปรก เป็นเรื่องที่ไม่ควรไปยุ่งเกี่ยว จึงไม่ให้พระสงฆ์ไปเกี่ยวข้องกับทางการเมือง ทั้งออกคำสั่งมหาเถรสมาคม แต่ในแง่ของวัฒนธรรมทางการเมืองก็ยังมีพระสงฆ์บางกลุ่มบางคณะ (สุรพล สุขะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) ท่านมองว่าเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญในฐานะที่พระสงฆ์เป็นพลเมืองและรักษาปกป้องซึ่งศาสนาที่ตนเคารพนับถือ ไม่ให้ได้รับกระทบ ประเด็นนี้เป็นสิทธิที่พระสงฆ์ควรจะกระทำได้เพราะกระทบกับพระสงฆ์โดยตรง แต่ต้องอยู่ในขอบเขต ถ้าพระสงฆ์ไปเดินขบวนเรียกร้องเพราะมุ่งหมายจะรักษาธรรมให้สังคมและด้วยสันติวิธีไม่ได้ใช้ความรุนแรงใดๆ อันนี้เป็นเรื่องที่ยอมรับได้ แต่เมื่อไรการเรียกร้องนั้นเลยจากสันติวิธีออกไปเลยกรอบพระธรรมวินัยออกไป รวมทั้งมีกุศโลบายทางการเมืองเข้ามาผสมด้วยอันนั้น ไม่สมควรอย่างยิ่ง พระสงฆ์จะไปเรียกร้องจะไปแสดงพลังอย่างไรขอให้ทำอย่างสันติ ทำด้วยใจเป็นกลาง ทำด้วยมีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง แต่ถ้าทำหวังผลทางการเมืองอันนั้น ไม่ควร (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) พระสงฆ์ต้องรู้สถานะ รู้ขอบเขตที่ทางสังคมเขากำหนดไว้ให้ กรณีอาจารย์ก็เหมือนกัน หน้าที่อาจารย์เคยสอนหนังสือถ้าอาจารย์ไม่อยากจะสอนหนังสืออาจารย์อยากไปเที่ยวอาจารย์ต้องลาออกจากการเป็นอาจารย์จากทหารอยากเป็นรัฐมนตรีต้องลาออกไป พระสงฆ์อยากเป็นนักการเมืองท่านต้องลืงจากความเป็นพระสงฆ์ไปเป็นนักการเมือง ไม่มีใครว่ามิฉะนั้นบ้านเมืองจะปกครองไม่ได้ปั่นป่วนไปหมด ศาลไม่ทำหน้าที่ของศาล ไปรับเอาขุนนางการเมืองเต็มไปหมดบ้านเมืองอยู่ไม่ได้ ศาลไม่ควรจะยุ่งเกี่ยวกับการเมืองไม่ว่ากรณีใดทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น ต้องไม่ไปนั่งในองค์กรอิสระทั้งหลาย แนวคิดที่ด้วยอำนาจของมองเตสกีเออไม่เหลืออะไรเลย (กานูวัฒน์ ชัดเจนงาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) สิ่งที่พระสงฆ์จะไปดีแพ่ง

ต่ออำนาจรัฐไม่สามารถทำได้ สิ่งที่เราได้เราไปในนามองค์กรคณะสงฆ์ เช่น ตัวแทนมหาเถรสมาคม และยื่นกรอบนโยบายทางด้านศาสนา พระสงฆ์ควรจะทำประมาณนี้ พุทธศาสนาต้องการอะไร รัฐให้ได้แค่ไหน ต้องไม่ลืมว่าครั้งแต่สมัยก่อนสมัยอยุธยาเป็นต้นมาพุทธศาสนาถือเป็นนโยบายหลักหนึ่งของพระมหากษัตริย์ที่จะต้องปกป้องคุ้มครองและเผื่อแผ่ ปรากฏว่าปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา อำนาจที่เคยมีของพระมหากษัตริย์ที่เคยปกป้องพุทธศาสนาถูกดึงออกจากพระหัตถ์ของพระมหากษัตริย์ ดึงมาอยู่กับ ศ.ส. พอถึงมาปรากฏว่า ศ.ส.กลับไม่เข้าใจพุทธศาสนา ไม่ได้ใส่ใจประเด็นนี้ เน้นเศรษฐกิจหรือพรรคพวกตัวเองเป็นหลัก ถ้าอยู่กับพระมหากษัตริย์เหมือนเดิม เราจะสังเกตเห็นว่าพระมหากษัตริย์จะปรับทุกข์บำรุงสุขและจะปกป้องพุทธศาสนา สนับสนุนพระสงฆ์ หรือบางทีอาจจะออกกฎระเบียบที่ทำให้พุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า เห็นพระสงฆ์ทำไม่ดีไม่งามก็จะให้มีการลาสิกขาเป็นเรื่องปกติ ถือว่าเป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้พระศาสนาถูกบ่อนทำลายทั้งจากภายในและภายนอก (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) สิ่งที่สังคมไทยปรารถนาหรือคาดหวังอยากเห็นพระสงฆ์ในอุดมคติ จะมาจับเคลื่อนเคลื่อนไหวยุทธการเมืองต่อต้านนโยบายแห่งรัฐดูไม่ใช่อาการสำรวมของพระสงฆ์ แน่นนอนในแง่ของทัศนคติของผู้คนที่ออกมาเคลื่อนไหวยุทธการเมืองเขาก็จะรู้สึกว่ามันไม่เหมาะสม ปัญหาคือว่าแล้วเราจะทำอะไร ถ้าฟังจะให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ออก มาตรา 44 ไปจับพระสงฆ์ก็ไม่ใช่อีกเหมือนกัน เวลาคนที่ใช้กฎหมายจะใช้กฎหมายกับพระสงฆ์ต้องระวัง ต่างฝ่ายต่างมีเส้นแบ่งอยู่ คือมีข้อจำกัดทั้งคู่ พระเองก็ไม่สามารถแสดงออกได้เหมือนคนทั่วไปในทางการเมือง ขณะที่คนที่ใช้กฎหมายกับพระสงฆ์จะใช้กับมือชาวบ้านทั่วไปก็ไม่ได้อีก แท้จริงแล้วในตัวของมันเองก็มีช่องว่างอยู่ที่จะทำให้ไม่ลุกลามบานปลายไปสู่ความรุนแรงที่เป็นห่วงมากขึ้น แล้วถามว่าจะทำอย่างไรกับเหตุการณ์แบบนี้ ส่วนหนึ่งจะใช้อำนาจตามกฎหมาย 100% คงไม่ได้แน่ แต่กฎหมายก็บอกว่ามาทำแบบนี้ไม่ได้ ขัด มาตรา 44 ไม่ได้ สิ่งที่ต้องทำมากกว่า คือ ต้องทำคล้ายๆ จิตวิทยามวลชน ด้วยสถานะของสงฆ์ที่สังคมวางไว้แบบหนึ่งอยู่แล้ว น่าจะคุยได้ง่ายกว่า ถ้าเทียบกับแกนนำเสื้อเหลืองเสื้อแดงอันนี้อาจจะต้องใช้อำนาจเยอะ ต้องใช้คนที่มีการมีไปพูดคุย สิ่งสำคัญคือไม่ใช่พระสงฆ์ทำแบบนี้ไม่ดี ไม่ใช่แค่นั้น ต้องไปถามว่าแล้วสิ่งที่พระสงฆ์ต้องการจริงๆ คืออะไร สิ่งที่เป็นมากจะต้องมีกระบวนการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องไม่ว่าจะมาจากฝ่ายไหน จะใช้แต่อำนาจ กฎหมาย สกัคยบับยั้งอย่างเดียวแบบนี้ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องพระสงฆ์ กลุ่มอื่นก็ไม่สำเร็จ สุดท้ายต้องมีการรับฟัง รับทราบ รับรู้และตอบสนอง ฟังอย่างเดียวไม่ได้ รับมาเต็มไปหมดแต่ถ้าเงียบ ที่ผ่านมาก็เป็นแบบนี้ สิ่งสำคัญคือการตอบสนองในระดับที่ปัญหาจะยุติได้ ควรจะมีคำอธิบายที่สอดคล้องกันได้ (สตีธร ธนานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) แต่ในวงการคณะสงฆ์มีระเบียบการปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งตราโดยรัฐสภา หรือ ฝ่ายนิติบัญญัติ กำหนดให้ สมเด็จพระสังฆราชจะต้องได้รับการ

สถาปนาจากพระมหากษัตริย์ และให้มีการปกครองเป็นลำดับชั้นไปตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะหน เป็นต้น โดยมีสมณศักดิ์เป็นสิ่งที่กำหนดตั้งแต่พระครูชั้นต่างๆ พระราชาคณะชั้นสามัญ พระราชาคณะชั้นราช พระราชาคณะชั้นเทพ พระราชาคณะชั้นธรรม ชั้นรองสมเด็จพระสังฆราช ชั้นสมเด็จพระสังฆราช และระดับสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งในทุกตำแหน่งนั้นถือได้ว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ปฏิบัติหน้าที่ปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และได้รับนิยภัต หรือ เงินเดือนจากทางราชการ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวว่าศาสนาเกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่แล้วโดยนัยยะดังกล่าว (ไกรฤกษ์ ศิลาคม 2558, น. 140-141)

แต่ทั้งนี้ พระสงฆ์เป็นพลเมืองตลอดเวลา อยู่ในสังคมตลอด แม้ว่าจะมีสถานะเป็นพระสงฆ์ แต่ส่วนหนึ่งท่านเป็นพลเมือง ดังนั้น พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ด้วย ส่วนการเดินขบวน การแสดงออกทางการเมือง ไม่รู้ลึกว่าเป็นภาพลักษณ์ที่เสียเพราะความเป็นพระสงฆ์ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางการเมือง เป็นกลุ่มการเมืองหรือเป็นกลุ่มหนึ่งในสังคม สามารถที่จะทำแบบนี้ได้ในการที่จะสะท้อนให้เห็นว่าคณะสงฆ์มีความต้องการอย่างไร (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) แต่โดยส่วนมากจะโอนอ่อนผ่อนตามรัฐ การตอบสนองนโยบายของรัฐ อันนี้ชัดเจน บทบาทของมหาเถรสมาคมก็จะเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐ รัฐบาลสั่งอะไรมามหาเถรสมาคมก็สนองตอบ สมัยสฤษดิ์บอกว่าพระสอนเรื่องสั้นโดย พระสงฆ์ก็สนองตอบ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาชุมชนเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ พระสงฆ์ก็สนองตอบ นี่คือลักษณะ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) แต่ประการที่กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่เรียบง่ายเกินไปจนบางที่ทำให้ประชาชนเกิดข้อสงสัยว่ามีพระสงฆ์ไว้เพื่อทำอะไร แต่หากพระสงฆ์ทำหน้าที่ในการคือแพ่งต่ออำนาจรัฐถึงแม้มหาเถรสมาคมจะออกคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. 2538 ก็ตาม พระสงฆ์น่าจะเปลี่ยนมุมมองคือต่ออำนาจรัฐ เช่น พระสงฆ์อาจจะเป็นแกนนำในการเดินประท้วงด้านหิน ก๊าซพิษ เป็นต้น ยื่นหนังสือต่อสำนักนายกรัฐมนตรี หรือแม้แต่เป็นการผลักดันกรณีที่ชาวบ้านได้รับความยุติธรรมบางอย่างจากพวกนายทุนหรือจากรัฐ แบบนี้ที่ว่าเอาโครงการเข้าไปลงในหมู่บ้าน ไม่ได้ทำประชาพิจารณ์ก่อน ไม่ได้รับฟังความเห็นชาวบ้าน ถ้าจะมีบทบาททางการเมืองน่าจะมิบทบาทในมิตินี้ ควรจะสนับสนุนควรอยู่ข้างชาวบ้าน อยู่ข้างคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบซึ่งเป็นคนเล็กคนน้อย แต่ไม่ใช่พระสงฆ์ให้ความสนทนสนมหรืออยู่กับนักการเมือง ขึ้นเวทีเป็นแกนนำปราศรัยซึ่งเป็นไปในทางที่ยั่วหรือใช้คำที่อาจจะส่งเสริมความรุนแรง ซึ่งขัดกับความเป็นพุทธโดยสันติวิธี (พระมหาไพวัลย์ วรคุณ โฉ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) เป็นอารยะขัดขืนขัดขืนกฎของบ้านเมือง กลายเป็นคนหาเรื่อง ถ้าพระสงฆ์ฝ่าฝืนขัดขืนในสิ่งที่เป็นกฎหมายบ้านเมืองก็อยู่ยาก แต่ถ้ามีเรื่องที่ไม่ถูกต้อง และขัดขืนเพื่อให้เกิดความถูกต้อง ถ้าทำไปโดยถูกใจเขา

แต่ไม่ถูกต้องก็เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการไปให้ถูกต้อง พระสงฆ์อาจจะท้วงติงและขัดแย้ง แต่ไม่ใช่ขัดแย้งจนเรื่องจนทำให้เสียภาพพจน์ ไปอยู่ป่าก็ไม่ใช่ไปบวกรูปา เขาไม่ให้ตัดต้นไม้ก็ไปตัดต้นไม้ สร้างกุฏิสร้างศาลา การขัดแย้งป่าไม้ขัดแย้งการรุกป่ารุกเขาพวกนี้มีตัวอย่าง ที่สำคัญต่อจากนี้ไปเรื่องกฎระเบียบเงินวัดบัญชีจะไปขัดแย้งมากก็ไม่ได้แล้ว ก็ต้องชี้แจงเหมือนทางโลกใครจะเป็นใหญ่เป็นโตก็ต้องชี้แจงทรัพย์สินมีเท่าไรต้องบอกให้หมด ไปอำพรางซ่อนเร้นไม่ได้ วัดต่างๆ ต่อไปนี้ต้องทำตามกฎระเบียบที่มีกฎหมายใหม่ๆ ออกมาให้พระสงฆ์ต้องปฏิบัติเพื่อความโปร่งใสบริสุทธิ์ในธรรมวินัยต่อไป (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) นโยบายของมหาเถรสมาคมที่สั่งการมาข้างล่าง สั่งการไปบ้านเมือง มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนากรณีพระโพธิ์ธิ์ภิกษุก็ทำอะไรไม่ได้เป็นปัญหาของศาสนา (พระสุธีวีรบัณฑิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) แต่ถ้าพระสงฆ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองมันเป็นเรื่องธรรมดา พระสงฆ์ก็มีส่วนที่ต้องไปรู้จักกับนักการเมืองก็ควรที่จะไปยุ่งกับการเมืองในมิติของนำสิ่งที่ดีหรือไปช่วยเหลือ และชี้หนทางให้เข้าใจถึงสิ่งที่ดีตามคำสอนของพระพุทธเจ้า (ไพบุลย์ นิตติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) ไม่ใช่ไปยุ่งวุ่นวายในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เรื่องกฎหมายหลักในการบริหารกิจการบ้านเมือง การกำหนดวันสำคัญทางศาสนาหรือการบัญญัติให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่รัฐปกป้องคุ้มครอง สมัยนี้ไม่มีแล้ว ประเทศไทยเป็นรัฐโลกวิสัย หรือ รัฐฆราวาส (secular states) ในทางปฏิบัติ นักปรัชญาเยอรมันหลายคนเขาคิดว่าข้อเสนอให้อาณาเขตทางด้านศาสนามากำหนดเข้ากับการเมืองมันจะมีข้อดีบางอย่าง เพราะนั้นในทางปฏิบัติอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในทางการเมืองมีไม่มาก (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม เรื่องของการเมืองเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน การที่พระสงฆ์จะไปคือแฉต่อกฎหมายไม่สามารถทำได้ กรณีพระพรหมคิดล อดีตเจ้าอาวาสวัดสามพระยา เป็นคนโปรดของพระเจ้าอยู่หัว ท่านแต่งฉันท์ถวายพระพรพระเจ้าอยู่หัว แต่โดนจับสึกไป เพราะหมายตรวจเรื่องการใช้จ่ายเงินที่ได้รับจากทางราชการ วัดสระเกศถูกจับบัญชีอยู่ในธนาคารบัญชีที่ 100 ล้าน กุฏิองค์เดียวนี้มัน เลขที่ 100 ล้าน เมื่อก่อนนี้โยมเขาจะอุดหนุนพระสงฆ์และเขาดูแลพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์ไม่ดีเขาก็ไม่ใส่บาตร ถ้าพระทะเลาะกันเขาไม่ทอดกฐิน ทอดกฐินนี้เป็นสัญลักษณ์เลย ชาวบ้านเขานับถือพระสงฆ์ แต่ตอนนี้ไม่รู้เรื่องแล้ว กฐินเป็นเรื่องหาากินกันแล้ว พระจำพรรษาไม่ครบ 5 รูปก็ทอดกฐินได้ กฐินหลวงด้วยซ้ำ ตอนนี้และไม่มีใครมาเป็นมโนธรรมสำนึกให้คณะสงฆ์ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่หากเราไปดูในส่วนของประเทศลาว ยังไม่สามารถขยับได้เลย โดยเฉพาะการขัดแย้งต่อกฎหมายบ้านเมือง หากผู้ใดละเมิดกฎหมายบ้านเมืองทำผิดกฎหมายเขาจะมอบให้เป็นสิทธิของพระสงฆ์ตัดสินให้ลาสิกขาออกไปรับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) แต่ประเทศ

เมียนมาร์ถึงแม้ทางฝ่ายบ้านเมืองจะมีข้อห้ามทางการเมืองสำหรับพระสงฆ์แต่คณะสงฆ์ในเมียนมาร์ถือว่าสามัคคีกันมาก การที่ฝ่ายบ้านเมืองสั่งห้ามก็เหมือนยิ่งยุ กรณีที่มีการเทศนาจะให้จัดงานเทศน์ใหญ่ๆ เพื่อการดึงดูดประชาชนเวลาเทศน์อันดับแรกเขาจะเทศน์ธรรมดาแต่ต่อไปช่วงกลางจะเทศน์เรื่องการเมืองไปเรื่อยๆ อย่างนี้ เป็นต้น (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป ปรากฏการณ์บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการคือแผ่ต่ออำนาจรัฐ ทุกประเทศที่มีพระพุทธศาสนาล้วนกำหนดขอบเขตแห่งอำนาจให้พระสงฆ์ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งยึดตามหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความอ่อนอ่อนในฐานะที่พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมมานาน และพระสงฆ์มีความมักคุ้นกับชาวบ้านมานานในฐานะที่พึ่งทางจิตวิญญาณ การที่จะออกคำสั่งหรือปราบปรามพระสงฆ์ที่คือแผ่ต่ออำนาจรัฐเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก แต่สิ่งที่พระสงฆ์จะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการคือแผ่ต่ออำนาจรัฐควรให้เป็นในลักษณะของการยื่นหนังสือข้อเรียกร้องหรือคำอธิบายที่เป็นไปด้วยความละมุนละม่อมสมเหตุสมผลเพื่อลดความขัดแย้งอันจะนำมาสู่ความรุนแรงในทางการเมืองได้

2.1.5 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การที่พระสงฆ์จะเป็นผู้นำจะต้องมีลักษณะเป็นผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติตามให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันแล้ว เช่น ผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) 2549 : 26) ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านผู้นำ เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตวิญญาณ ในสถานการณ์ที่จะทำให้นัก 2 ฝ่ายเป็นศูนย์รวมใจกันถือว่าทำได้ยาก ยกเว้นในพิธีกรรมบางอย่างที่จะสามารถดึงคนที่มีความเห็นต่างกันสามารถเข้ามาอยู่ในพิธีกรรมเดียวกันได้ เช่น เวลาเราทอดกฐิน คนที่เขามาร่วมถวายกฐินก็ไม่ได้คิดว่าเราเป็นเหลืองเป็นแดงแต่คิดว่าตัวเองเป็นพุทธศาสนิกชนที่เขามาร่วมพิธีกรรม ในระหว่างที่ร่วมพิธีกรรมในบริบทของพุทธศาสนา จะตัดโหมดการเมืองได้มากพอสมควร เวลาที่เรามาร่วมทำบุญเราจะไม่รู้สึกว่าเขาไปใครเป็นเหลืองเป็นแดง ยกเว้นกลุ่มคนกลุ่มนั้นไปไกลถึงขนาดว่าพระสงฆ์รูปนี้เป็นเหลืองเราไม่ทำบุญเราไม่ไปฟัง พระรูปนี้เป็นแดงเราไม่ไปทำบุญ อันนี้ก็จะเป็นอย่างหนึ่ง สิ่งที่พระสงฆ์ทำได้ก็คือใช้การที่พระสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนและในระหว่างที่คนเข้ามาอาจจะใช้หลักธรรมคำสอน อาจจะไม่ต้องสอนในแง่ที่อธิบายว่าการเมืองการปกครองที่ดีเป็นอย่างไร

ประชาธิปไตยที่ดีที่สุดเป็นอย่างไร แต่ใช้มุมนี้ในการบอกให้คนเข้าใจว่ามนุษย์มีความต่างเราต้องอยู่กับคนที่มีความเห็นต่างให้ได้ ยอมรับในกติกาให้ได้ (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) ไม่ใช่พระสงฆ์ไปเน้นทางวัตถุนิยมจนลืมเรื่องจิตวิญญาณ เช่น สมมติเราจะให้คนหนุ่มสาวมีครอบครัว อย่างนั้นให้เขาหาเงินเยอะๆ สร้างบ้านซื้อรถนี่คือการสร้างครอบครัว แต่ไม่ได้เน้นจิตวิญญาณ เพราะมีเงินเยอะ บ้านเยอะ รถเยอะก็หย่าร้าง ครอบครัวล้มเหลวได้ถ้าไม่มี 4 ข้อที่เราเรียกจิตวิญญาณของคนครองเรือน ซึ่งประกอบไปด้วย 1. ศักดิ์ สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ 2. ทมะ สร้างความเย็นอกเย็นใจไม่หุนหันพลันแล่นเข้าใส่กัน 3. ขันติ จะทนกันอยู่ได้เพื่อครอบครัวเพื่อลูกหลาน 4. จาคะ รู้จักสละ อย่างกรณีพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงชี้แนะช่องทางให้ประชาชนกินคืออยู่ดี สร้างจิตวิญญาณให้พสกนิกรรู้จักกินอยู่อย่างพอดี เป็นต้น ประการเหล่านี้เป็นหน้าที่ทางจิตวิญญาณหากมีวหลงไหลในวัตถุการรับรู้เรื่องธรรมะจะไม่เหลือเลย เป็นพวกวัตถุนิยมอย่างชนิดที่เกลียดวัดเกลียดศาสนาเกลียดข้อปฏิบัติที่ทำให้จิตวิญญาณสูงขึ้น พระสงฆ์ต้องคอยกระตุ้นเรื่องนี้อย่าไปหลงไหลยินดีวัตถุกับเขาเกินไป อย่าไปเก็บรถหรูๆ มาประดับวัด ซึ่งเป็นเรื่องเสียเวลาคุณแลกรักษา ควรจะสอนให้เขารู้จักปล่อยวางในการสะสม ควรจะเปลี่ยนสะสมในเรื่องจิตวิญญาณ ยกจิตวิญญาณให้สูง สะสมเรื่องกรรมฐานความเชี่ยวชาญในการระงับดับทุกข์ให้มากกว่าการที่จะไปซุกหาอยู่กับวัตถุจนเกินไป (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่ถ้าหากการเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือว่าการต่อสู้คัดค้านถ่วงดุลอำนาจรัฐก็กลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมาได้ แต่ว่าบทบาทตรงนี้ของพระสงฆ์ก็ยังไม่ชัด เอาอิทธิพลทางการเมืองไปใช้เพื่อกดดันรัฐบาล ยกเว้นก็ธรรมภายในบางกรณี หรือว่ายุวสงฆ์ที่ไปกดดันเรื่องพระพิมลธรรม (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้นำทางด้านศีลธรรม ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจก็เป็นเศรษฐกิจที่มีจริยธรรม เราทำอย่างไรจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ คือสอนให้ประชาชนรู้จักการบริโภคที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม เราสอนประชาชนให้มีศีลธรรมทางเศรษฐกิจได้ ถ้าจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเราก็ต้องจำกัดบทบาทของเราว่าเราไม่ได้ไปสอนให้เขาทำประมง อันนั้นเป็นการฆ่าสัตว์มันก็ผิดจริยธรรมของพระสงฆ์ ฉะนั้นพระสงฆ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจก็ก็ต้องควรส่งเสริมให้ประชาชนทำเศรษฐกิจประกอบสัมมาอาชีพ ทำอย่างไรจะสอนให้ประชาชนประกอบสัมมาอาชีพที่มันไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและคนอื่น ถ้าจะไปส่งเสริมเศรษฐกิจต้องส่งเสริมในมิติของจริยธรรมทางธุรกิจ ก็จะไปส่งเสริมบทบาททางสังคมก็เป็นบทบาททางสังคมในเชิงคุณธรรมและจริยธรรม อย่างเช่นเราจะต้องสอนประชาชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยหลักศีลธรรมอย่างไร อย่างเช่นสอนเรื่องการรักษาศีล (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) เรื่องบุญเรื่องกรรม แต่พระสงฆ์สอนบอกแล้วว่าเราเกิดมาจน

เพราะเรามีกรรม เขารวยเพราะเขามีบุญ มันจบเร็วแต่ไม่ได้อธิบายวัฒนธรรมทางการเมืองของ ประชาธิปไตย เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นการที่เราอธิบายว่ามนุษย์เกิดมา เท่าเทียมกัน (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

ประการดังกล่าวเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่า การวางตัวของพระสงฆ์ในการที่ ในฐานะที่เป็นผู้ได้รับการยอมรับในทางสังคม น่าจะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่นำพาชาวบ้าน ผ่านพ้นวิกฤติแห่งความทุกข์ เพราะคน โดยส่วนมากไม่ทุกข์จะไม่ไปวัด จะไม่ไปหาพระสงฆ์ เพราะฉะนั้น พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546, น. 2-4) ได้กล่าวถึงความเทียบพร้อมของการเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ว่าต้องมีคุณสมบัติ ที่หมายถึงสติ ปัญญาความดีงาม ความรู้ ความสามารถ ของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมา ประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม พุทธองค์ตรัสไว้ในโคपालสูตร โดยการเปรียบเทียบ ผุ่งโค และโคจำฝูงเกี่ยวกับ ผู้นำ และผู้ตาม ใ้ว่า “เหมือนโคหัวหน้าฝูงว่ายน้ำไปสู่ฝั่งตรงกันข้าม หากโคหัวหน้าฝูงว่ายน้ำไปตรง เมื่อฝูงโค ทั้งหลาย ก็ไปตรงตามกัน และ ประสบกับความปลอดภัย หากโคหัวหน้าฝูงพาว่ายน้ำไปคตโคทั้งฝูงที่ติดตามยอมจะดำเนินไปคต และประสบกับความลำบาก ฉะนั้นคนในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น บุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ หรือเป็นผู้นำหากมีคุณธรรมใน การดำเนินชีวิตหรือในการปกครองแล้วผู้ตามยอมจะเดินตามแบบ ของผู้นำด้วยดี และประสบกับ ความปลอดภัยหากว่าผู้นำ หรือหัวหน้าไม่ประกอบ ด้วยคุณธรรมในการดำเนินชีวิตหรือในการ ปกครองแล้วผู้ตามยอมจะดำเนิน ไปตาม และประสบกับความลำบาก ฉนั้นนั้น” พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็น ความสำคัญของภาวะผู้นำ ที่มีต่อความอยู่รอดมีสวัสดิภาพและสันติสุขของผู้ตามหรือสังคม และประเทศชาติทั้งหมดโดยเปรียบเทียบเช่นจำโคและฝูงโค

ฉะนั้น หากพระสงฆ์ไม่เป็นตัวอย่างที่ดี การที่จะทำให้ประชาชนมีความ เคารพเชื่อถือเป็นไปได้ยาก เพราะพระสงฆ์เป็นแบบอย่างให้กับฆราวาส ในตอนหลังพระสงฆ์มี หน้าที่เหมือนพราหมณ์เลยคือทำพิธีเท่านั้นเอง ไม่สนใจชีวิตอย่างไร อย่างพระญี่ปุ่นยังนอนกับเมีย อย่างเปิดเผยเลย มีหน้าที่อย่างเดียวคือทำงตึกทำอะไรต่างๆ คือพระสงฆ์ของเราเป็นแบบอย่าง ให้กับฆราวาส เดียวนี้พระสงฆ์ไม่ได้เป็นแบบอย่างแล้วเพราะพระตอนนี้มีปมด้อยรู้สึกว่าคุณชาวบ้าน ไม่ได้ อยากเป็นอย่างฆราวาส สมเด็จก็อยากมีรถหวอนอย่างกับนายพล เดียวนี้มันหมดแล้ว ธรรมยุตกับมหานิกายไม่แตกต่างกัน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ประการดังกล่าวนี้เป็นบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็น ผู้นำทางจิตวิญญาณ ในส่วนของประเทศไทย แต่ประเทศกัมพูชาพระสงฆ์จัด โครงการอบรม ศิลธรรมและจริยธรรมประจำจังหวัด ให้ประชาชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสศึกษาธรรมะ รวมถึง การสอนในรายวิชาที่หาเรียนได้ยาก เช่นวิชาภาษาอังกฤษ จะทำให้ประชาชนสนใจมากขึ้น และ

การสอนของพระกัมพูชาจะเน้นด้านการพัฒนาส่วนรวม โดยการไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) หากไปดูในส่วนของประเทศเมียนมาร์กลุ่มพระสงฆ์จะเน้นไปที่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าคือ การช่วยเหลือสังคมหรือช่วยเหลือประชาชนการช่วยเหลือราษฎรจะเอาตามหลักพุทธศาสนามาเป็นแนวทางหลัก คือต้องทำให้สังคมโลกมีความสุขหรือมีความสันติสุข (Ven. Namleng Dammissara (Myanmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) เพราะโดยส่วนมากประชาชนจะยึดพระสงฆ์เป็นหลัก จะอยู่ในประเทศไหนก็ตามที่มีพระพุทธศาสนาโดยการนำของพระสงฆ์ จะเป็นใช้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เพราะว่าสมัยก่อนคนทั้งหลายหาความรู้ที่วัด คือไปทำบุญที่วัด สถานที่ที่จะให้ความรู้คือที่วัด แหล่งศูนย์รวมทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของประชาชนหรือในส่วนของภาคที่ดูแลการปกครอง ศูนย์รวมที่เวลาเรารวมพลที่ง่ายที่สุดก็คือที่วัด ดังนั้นในสมัยก่อนการให้ความรู้หรือการสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ พระสงฆ์ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในทางปฏิบัติ เพราะการเป็นแบบอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน พระสงฆ์ถือได้ว่าได้รับการยอมรับจากประชาชนและประชาชนจะเชื่อพระสงฆ์มาก การที่พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณต้องทำในลักษณะของการชี้แนะในการละชั่ว ละบาป สร้างความดี ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำความดีให้ถึงพร้อม อีกทั้งด้านการดำรงชีพ การเป็นที่พึ่งทางใจ เทศนาให้ธรรมะที่เหมาะสมอย่างในกรณีที่จะไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง พระสงฆ์ควรที่จะสอนให้รู้จักการรู้จักให้อภัย การปล่อยวาง การช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม ไม่อาฆาตพยาบาท มาคร่ำครวญ โดยการเอาธรรมะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างบริบททางการเมืองไปใช้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติ

2.1.6 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม

ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม โดยพระสงฆ์จะต้องมีความรู้ตามพระธรรมวินัย แม่นยำลึกซึ้ง ต้องมีความรู้ทางโลกกว้างขวาง ทันท่วงทีทางโลกทันทั้งทางธรรม โดยเน้นที่ความเท่าเทียม สิทธิมนุษยชน เสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญ (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ที่จะสร้างเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองได้ จะต้องเป็นสิ่งที่เจริญงอกงามในทางสังคม เช่น พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณไม่ว่าตนเป็นปฏิบัติต่อกฎระเบียบของประเทศหรือแม้แต่กฎของมหาเถรสมาคมก็ตาม แต่สร้าง

มโนสำนึกปลูกฝังคุณงามความดีที่จะนำไปเป็นแนวทางในการเกื้อกูล พัฒนาสังคมประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.4 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง	8	1, 7, 14, 17, 18, 19, 20, 21
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นนักการเมือง	11	1, 4, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 19, 20, 21
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง	11	4, 8, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการคือแห่งต่ออำนาจรัฐ	15	1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21

ตารางที่ 6.4 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ	8	1, 7, 12, 13, 15, 18, 19, 21
ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม	1	4

2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมือง 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ 4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายของรัฐ และ 5) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

2.2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมือง พระสงฆ์แบบเดิมคือยังต้องเป็นครูของทั้งนักการเมืองและประชาชน (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) กล่าวคือพระสงฆ์มีข้อจำกัดบทบาททางการเมืองในเชิงศีลธรรม อย่างเช่นในกรณีการเลือกตั้ง ถ้าพระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการเลือกตั้งไม่ใช่ไปชี้แนะชี้นำให้ประชาชนไปเลือกพรรคที่ตนชอบ แต่ชี้แนะชี้นำให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองตามหลักประชาธิปไตย ไม่ต้องไปแนะนำว่าใครเป็นคนดี แต่ต้องชี้แนะในลักษณะต้องห้ามคือห้ามซื้อสิทธิ์ ขายเสียง ต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตัวเองในทางประชาธิปไตย (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ซึ่งบทบาทดังกล่าว สุภา สกุลเงิน (2545, น. 15-16) ได้ให้แนวคิดอันเกี่ยวกับของบทบาทในการแสดงเกี่ยวข้องกันในทางสังคมอยู่ 4 ประการ คือ 1. บทบาทที่สังคมคาดหวัง 2) การรับรู้บทบาทของตน 3. การยอมรับบทบาทของบุคคล 4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล ฉะนั้น พระสงฆ์เป็นคนที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธา เวลาที่พูดอะไร แนะนำอะไร บอกอะไร ประชาชนจะเชื่อ เช่น บอกว่าพรรคนี้ดี ส.ส.คนนั้นดี ผู้แทนคนนั้นดี รัฐบาลนี้ดี นโยบายแบบนี้ดีหรือไม่ดี แนวโน้มนั้นจะทำให้คนเชื่อ ฝ่ายรัฐบาลบ้านเมืองเลยอยากให้พระสงฆ์มีความเป็นกลางทางการเมือง เลยเขียนรัฐธรรมนูญว่าพระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง (สตีล รัตนวิจิตร, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) ทุกพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองทุกกลุ่มเองก็ต้องการหวังพึ่งพระสงฆ์ แต่ถ้าพระสงฆ์ไปเอียงแล้ว เขาก็ไม่กล้าเข้าใกล้ ถึงเข้าใกล้เขาก็โดนด่า สมมติพระสงฆ์ชอบกลุ่มการเมืองนี้ กลุ่มการเมืองตรงข้ามไม่กล้าเข้ามาหา ฉะนั้น ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือการวางตัวของพระสงฆ์ พระสงฆ์ต้องเป็นกลางทางด้านการเมืองและให้คำปรึกษาเป็นที่พึ่งให้กับชาวพุทธทุกกลุ่มให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน พอเราเป็นกลางให้ทุกฝ่ายแล้ว ไม่มีสองมาตรฐาน นักการเมืองมั่นใจว่าเป็นธรรม พระสงฆ์แนะนำอะไรก็ได้ แต่ถ้าพระสงฆ์ไม่เป็นกลางต่อให้ไปว่าอย่างไรเขาก็ไม่ฟัง ดังนั้นอยู่ที่การวางตัวเป็นสำคัญที่สุด เรวางตัวเป็นกลางจะสามารถเข้าได้ทั้งสองฝ่าย หรือหลายฝ่ายก็ได้ อย่างเช่นกรณีพระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์ สมเด็จพระสังฆราชของเมียนมาร์เรียกพรรคการเมืองทุกพรรคไปฟังนโยบายจากท่านและท่านก็ให้อวาทให้คำแนะนำและฝากพุทธศาสนาไว้กับทุกๆ ท่านให้ช่วยดูแลและขอให้มีนโยบายทางด้านศาสนาอยู่ในนโยบายของแต่ละพรรคด้วย ดังนั้นพระสงฆ์ถ้าเราเป็นกลางแล้วก็จะมิบทบาทในการชี้แนะ แนะนำช่วยเหลือกลุ่มการเมืองต่างๆ (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) ในส่วนของระดับชาวบ้านเอง พระสงฆ์พยายามทำหน้าที่อันนี้อยู่แล้ว พระสงฆ์ไม่ควรใช้ฐานะเป็นผู้นำชุมชนในการเป็นหัวคะแนน เป็นคะแนนเสียงให้กับพรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่ตนเองมีความชื่นชอบ

แต่ว่าคณะสงฆ์ควรชี้แนะให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญในสิทธิในเสียงของตัวเอง จะเอาหลักศาสนาแบบปัจเจกอะไรก็ได้ในการชี้ให้เห็นว่าสิทธิและเสียงของเขามีความสำคัญอย่างไรและมีคุณค่าอย่างไร คือส่งเสริมให้คนเคารพสิทธิเสรีภาพที่มีในตัวเอง ในการที่จะไม่ซื้อสิทธิของเสียงไม่เห็นแก่เงินที่เขาเอามาแจก คณะสงฆ์ควรมีความเป็นกลางในเรื่องนี้และไม่ฝักใฝ่ในตัวนักการเมือง โดยเฉพาะในตัวนักการเมืองเป็นเรื่องที่เสียหาย (พระมหาไพวัลลย์ วรวัณ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) อันนี้ไม่ว่ายุคไหน เช่น เขาไปถือฝั่งถือฝ่าย หรือไปแบ่งข้าง แม้กระทั่งอาศัยผ้าเหลืองอาศัยวัดเป็นที่หลบภัย เพื่อไปมีอำนาจเพื่อปราบดาภิเษก สมัยอยุธยาก็มี อันนี้ผิดพระธรรมวินัยอยู่ ปัจจุบันมีการประชุมทางการเมืองก็ดี หรืออยู่เบื้องหลังพรรคการเมือง หรือเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองแบบนี้ไม่ถูกต้อง (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) หรือนักการเมืองที่กำลังจะลงเลือกตั้ง และรู้จักกับเจ้าอาวาสจึงคอยปรึกษาหาแนวทางอย่างไรหรือจะเอาของแบบไหนจะทำแบบไหนถึงจะชนะการเลือกตั้ง (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) พระสงฆ์ควรจะเป็นที่พึ่งหรือผู้ชี้แนะแนวทางที่จะอยู่ร่วมกันมากกว่าการอยู่ร่วมกันของคนสมัยก่อนก็คือการ ไม่เบียดเบียนกัน ซึ่งพระสงฆ์สมัยก่อนหรือในสมัยนี้ยังมีบางรูปที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องปรองดองกันอยู่ร่วมกันอย่างพันธมิตร (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) ให้พระสงฆ์วางตัวเป็นกลางให้มากที่สุดและเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้หรือเอาวิธีการของพระพุทธเจ้าคือจะไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ว่าจะไปให้คำปรึกษาในแต่ละฝ่ายให้รับคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาและเอาไปใช้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความมีเมตตาต่อกันและกันและมีความกรุณา มุทิตา อุเบกขา หรือการอยู่ด้วยกันโดยให้มีสันติภาพ อันนี้คือสิ่งที่พระสงฆ์ควรจะเป็น (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) แต่ความเป็นจริงในบรรดานักการเมืองทั้งหลายยังคงมองว่าพระสงฆ์มีอิทธิพลในด้านความคิด (สตีธร รัตนธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) แต่อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ต้องรู้จักชี้แนะให้ประชาชนเลือกนักการเมืองที่ดีและต้องเลือกด้วยจิตสำนึกในการเป็นประชาชนที่ดี ไม่ใช่เลือกเพราะอารมณ์สินจ้าง ไม่ใช่เลือกเพราะเขาเคยช่วยเหลือประโยชน์เล็กน้อย แต่พฤติกรรมเสียหายเขาเยอะ ต้องแนะนำให้เขารู้จักเลือกนักการเมือง แต่หากพระสงฆ์จะไปกล่าวตักเตือนนักการเมืองคงยากไม่เคยเห็นมีข่าว ส.ส.ยกทัพไปวัดเพื่อขอฟังธรรม อบรมธรรม เข้าค่ายปฏิบัติธรรมไม่มีสักพรรคในประเทศไทย (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่ประการสำคัญพระสงฆ์จะต้องแนะนำให้เห็นถึงความถูกต้อง ชอบธรรม กล่าวง่ายๆ ว่าเอาศีลธรรมนำการเมือง (ไพบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมือง โดยพระสงฆ์จะต้องพยายามวางตัวเป็นกลาง เป็นที่พึ่งให้กับทุกฝ่าย ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทำตัวให้สังคมทุกฝ่ายยอมรับให้ได้ เหมือนกรณีสมเด็จพระสังฆราชเมียนมาร์ได้เรียกประชุมนักการเมืองทุกฝ่าย และฝากนโยบายผ่านคำสอนทางพระพุทธศาสนารวมถึงการฝากพระพุทธศาสนาในการดูแล ประการเหล่านี้การวางตัวของพระสงฆ์จะได้การยอมรับจากสังคมทุกฝ่ายและจะทำให้บทบาทพระสงฆ์ในทางการเมืองจะออกมาเป็นเชิงบวกต่อประเทศชาติ

2.2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง พระพุทธเจ้าเคยสอนนักการเมืองที่ขัดแย้งกันมีอยู่แล้วในอดีต สอนนักการเมืองที่จะบริหารประเทศชาติ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้มีบันทึกในพระไตรปิฎก มันมีความในพระสูตรเยอะเยอะ ในหลายๆ พระสูตร ทรงสั่งสอนให้เห็นเลยว่านักปกครองที่ดีต้องวางตัวอย่างไร แต่พระสงฆ์เองต้องระมัดระวังที่จะพูด ซึ่งบางครั้งพระสงฆ์กลัวมีผลกระทบเกิดขึ้นอยู่ 2 ประเด็นหลัก คือ 1. กลัวว่าผิดเกณฑ์ของคณะสงฆ์ 2. กลัวมีอีกพรรคพวกที่เขาไม่เห็นด้วย อาจจะเสื่อมศรัทธาในศาสนา แต่จริงๆ แล้วพระสงฆ์ถ้าท่านแม่นยำในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือวิธีการของพระพุทธเจ้า แล้วเอามาเผยแพร่ให้คนทั่วไป ได้รู้ว่าพระพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องการเมืองเชิงสร้างสรรค์ (สุรพล สุขะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) แต่ตามบริบทของสังคมที่ผ่านมามีปัญหาทางการเมืองที่เราพบหลังจากปี พ.ศ.2548 สมัยคุณทักษิณเป็นต้นมา เราจะเห็นการแบ่งแยกพระสงฆ์ออกมาเป็น 2 ขั้วค่อนข้างชัดเจน คือ ขั้วที่อยู่กับเสื้อแดงกับขั้วที่อยู่กับเสื้อเหลือง ตอนที่สังคมเรายังไม่มีการแบ่งแยกในแง่ของความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน พระสงฆ์อาจจะมึบทบาททางการเมืองในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ชัดเจนมาก (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งทางการเมืองพระสงฆ์บางรูปได้เลือกฝ่ายและลงสนามทางการเมืองที่ชัดเจนอันนั้นเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่โดยภาพรวมของพระสงฆ์หมู่ๆ ใหญ่มากต้องทำหน้าที่ดึงมวลชนให้เข้าสู่หลักธรรมให้เข้าไปถึงชีวิตที่แท้จริง อีกส่วนหนึ่งก็ต้องเข้าไปถึงชาวบ้านที่เขาไม่ยอมเข้าวัดปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิภาวนา เขาทำนาทำไร่ทำกิจการพระสงฆ์ต้องเข้าไป ไม่จำเป็นต้องเป็นพรรคการเมือง เป็นหน้าที่ของนักเผยแผ่ นักการศึกษา นักสังคมสงเคราะห์ ถ้าพระสงฆ์เข้าไปให้ประโยชน์หรือเป็นที่นับถือของชาวบ้าน พระสงฆ์จะใส่ใส่ธรรมะแบบไหนได้ทั้งนั้น นี่คือการสร้างสรรค์ ส่วนเรื่องของการตั้งพรรคการเมือง พรรคการเมืองให้เป็นหน้าที่ของฆราวาสที่ลี้กจากความเป็นพระสงฆ์เมื่อไรค่อยไปตั้งพรรคการเมือง แม้แต่พระสงฆ์

นักสังคมสังเคราะห์หากไปทำออกหน้าออกตาเกินไป สังคมปัจจุบันก็ไม่เป็นที่ยอมรับ (หอมหวล บัระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เพราะฉะนั้นหัวใจในการบริหารบ้านเมืองและทำให้สังคมอยู่ได้ศาสนามีส่วนเยอะพอสมควร ที่ผ่านมามีเรียนวิชาพระพุทธศาสนามีเรียนในทุกระดับปัจจุบันแทบจะไม่ได้เรียน แม้กระทั่งมหาวิทยาลัยไม่ต้องกล่าวถึง เพราะมหาวิทยาลัยไม่มีวิชาเกี่ยวกับพุทธศาสนา เนื่องจากสังคมไทยไปรับเอาแนวคิดตะวันตกมาว่าศาสนาเท่าเทียมกันไม่จำเป็นต้องเรียนเพียงศาสนาเดียว ลืมความเป็นไทยลืมความเป็นชาติลืมความว่าประเทศไทย 80% ถึง 90% เป็นพุทธศาสนา เพียง 1% - 2% 5% แบ่งแยกศาสนา มาอ้างความชอบธรรมในความเท่าเทียมแล้วบอกในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นเอาคนประมาณ 10% 3 จังหวัดภาคใต้ มาเขียนลงในรัฐธรรมนูญกำหนดรัฐธรรมนูญว่าเท่าเทียมกันถือว่าไม่ถูกต้อง (ภานุวัฒน์ ชัดเงางาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

อย่างไรก็ดี พระมหาวิชัย วชิรเมธี ได้ชี้แนะแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง โดยขั้นแรกสุดพระสงฆ์ต้องจับประเด็นให้ได้ว่าเกิดอะไรขึ้นในสังคมหรือในการเมือง จับประเด็นให้ชัดว่าปัญหาอยู่ตรงไหน ถ้าจับประเด็นไม่ชัดแล้วกระโดดเข้าไปก็จะถูกดูดเข้าไปอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเสียความเป็นกลาง ขั้นที่สองเมื่อจำเป็นจะต้องเทศน์จะต้องสอนต้องคำนึงถึงคนทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แท้ที่จริงจะมีฝ่ายเดียว ฝ่ายมนุษย์ ต้องเทศน์ต้องสอนด้วยความเมตตากรุณาต่อทุกฝ่ายเท่าเทียมกัน อย่าไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สามทุกครั้งที่ต้องสอนจะต้องไม่กระตุ้นให้เกิดความแบ่งแยกหรือความเกลียดชัง และสี่ประการตัวให้อยู่ห่างผลประโยชน์ทางการเมืองและกลุ่มทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเราไปเลือกข้างใดข้างหนึ่งอันจะทำให้บทบาทในฐานะที่เป็นดุลทางสังคมนั้นสูญหายไป (พระมหาวิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) แต่โดยนัยยะแล้วประการดังกล่าวคณะสงฆ์ไม่มีทางเข้าใจเรื่องพวกนี้ คณะสงฆ์บอกว่าเป็นกลาง เป็นกลางคือไม่ยุ่งเลย หากมองในอีกมิติมันเป็นไปไม่ได้ คือสังฆะที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ไม่ใช่สังฆะที่จะเป็นแบบอย่างได้ พระสงฆ์ถึงจะเข้าไปมีส่วนในการเข้าไปช่วยยับยั้งความขัดแย้งระหว่างสีเสื้อ ถ้าเราจะยืนอยู่ไหนในหลักความเป็นอุเบกขาความเป็นกลาง เราต้องเคารพหลักการก่อน ทุกเรื่องต้องเคารพหลักการครบใดที่ไม่เคารพหลักการชี้แนวทางไปก็ไม่มีประโยชน์ (พระมหาไพฑลย์ วรคุณ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) หมายความว่าไม่เข้าไปในฐานะเป็นผู้สนับสนุนฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ อย่างเช่นพระสงฆ์อาจจะชอบนโยบายของพรรค ก. หรือชอบนโยบายของพรรค ข. โดยส่วนตัวเราอาจจะชอบได้ แต่เราไม่ควรจะเข้าไปช่วยหาเสียงหรือช่วยไปสนับสนุน แต่สิ่งที่พระสงฆ์ควรจะวางตัวคือความเป็นครูผู้สอนหรือเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรมของทุกฝ่าย คือไม่ว่าจะเป็นฝ่ายไหนมาเราก็สอนได้ทุกฝ่ายทุกฝ่ายเป็นลูกศิษย์ของเราได้หมด (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ส่วนมาก

มีไม่รุ้รูปที่ท่า ไม่ว่าจะเป็สมานฉันทระหว่งพุททกับอิสลามหรือว่าสิเหล็องกับสิแดง อาจจะยังไมซัด ส่วนใหญ่พระจะโอนไปทางนโยบารัฐบาลมากกว่า (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) หากไปดูที่ประเทศกัมพูชาทบาทพื้นฐานของพระสงฆ์ในการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองจะมีอยู่ 3 ฝ่าย โดยฝ่ายที่หนึ่งจะไม่แบ่งกันโดยสิ้นเชิงจะเข้าข้างพรรคที่ชอบ แต่ไม่แสดงตัวคน ฝ่ายที่สอง จะเป็นเข้าข้างพรรคใดพรรคหนึ่ง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่สาม คือพระสงฆ์ในภาพรวมที่อยากใหทุกฝ่ายถูกกันและอยู่ด้วยกันได้ ภาพอนันนี้และวิธีการที่จะใช้หลักที่จะไปช่วยสร้างสรรค้ให้ทุกกลุ่มอยู่ด้วยกันได้โดยการใช้หลักของพระพุททศาสนาเอาไปใช้ผ่านวิธีการคือกรเทศน์ (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) ในส่วนของประเทศเมียนมาร์คณะสงฆ์ย่างกึ่งกับคณะสงฆ์ฆณะเลยเคยมมีการประชุมร่วมกันเพื่อที่จะหาทางออกการแตกแยกของรัฐบาลกับฝั่งตรงข้าม เพื่อที่จะมีการให้หันหน้าเข้าหากันคุยกันได้ไม่ต้องแตกแยกเป็นพรรคเป็นฝ่ายโดยใช้วิธีการผ่านการจัดแสดงธรรมโดยเชิญทุกฝ่ายมาร่วมฟัง (Ven.Nomleng Dammissara. (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) ประการต่างๆ เหล่านี้ คือหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เผยแพร่หลักบัญญัติทางด้านธรรมะและให้สร้างสันติสุขในการที่จะอยู่ร่วมกันการสมานฉันท์ (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง พระสงฆ์ต้องเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง โดยพระสงฆ์เองต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จี๊คุณจี๊โทษของความขัดแย้ง เหมือนที่พระพุททเจ้าทรงเคยห้ามพระญาติเรื่องการแย่งน้ำเพื่อทำนา โดยจี๊ให้เห็นว่า “พวกเธอจะฆ่ากันเพื่อแย่งน้ำใช้ไหม น้ำกับคนอันไหนสำคัญกว่ากัน เมื่อคนสำคัญกว่าน้ำพวกเธอจะฆ่ากันเพื่อแย่งน้ำทำไม” ประการข้างต้นจะทำให้ทุกฝ่ายที่ขัดแย้งกันลุดคิดเมื่อทุกฝ่ายลุดคิดก็จะคิดได้ อันนี้เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ต้องไปเสริมสร้างให้เกิดวัฒนธรรมในทางการเมืองเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง

2.2.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่งกลุ่มการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่งกลุ่มการเมือง ตลอดระยะเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระพุททศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาเป็นเวลาช้านานนับพันปี มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมและความรู้สึของคนไทยและคนไทยได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุททศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน วิถีสังคมไทยส่วนใหญ่จึงมีความสัมพันธ์และผูกพันกับพระพุททศาสนามาเป็นเวลายาวนานพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ไม่ได้สอนธรรมเพียงอย่างเดียว หากยังมีบทบาทในทางโลก เช่น

การสอนวิชาช่าง สมุนไพโร สร้างสรรค์ศิลปะ วรรณคดี เป็นผู้นำพัฒนาชุมชน ชุดบ่อ ทำทาง สร้างสะพาน ไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน วัดจึงไม่ใช่สถานอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาและประกอบพิธีกรรมเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันทางสังคมแบบเอนกประสงค์ พระธรรมปิฎกได้สรุปบทบาททางโลกของวัดว่า เป็นทั้งสถานศึกษา สถานสงเคราะห์ สถานพยาบาล ที่พักคนเดินทาง สโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ สถานบันเทิง ที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม คลังพัสดุ ศูนย์กลางการบริหารการเมืองการปกครอง (พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต) 2527, น. 205-207) แต่ทั้งนี้ จากสถานการณ์ทางการเมืองไทยที่ผ่านมา เนื่องจากความคิดทางการเมืองของสังคมไทย แยกออกเป็น 2 ขั้ว เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งที่พระสงฆ์พึงกระทำ ควรกระทำในแง่ของการให้คำสอน ก็คือหลักธรรมทั่วไปที่ผ่านมาพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในสังคมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เอบทบาทอันนี้มาเป็นศูนย์รวมให้คนเข้ามาพูดคุยกันได้มากขึ้น ในตอนนี้ในแง่ของการที่จะทำให้คน 2 ฝ่าย เป็นรวมเป็นหนึ่งเดียวเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ยกเว้นในพิธีกรรมบางอย่างที่จะสามารถดึงคนที่มีความเห็นต่างกันสามารถเข้ามาอยู่ในพิธีกรรมเดียวกันได้ เช่น เวลาเราทอดกฐิน คนที่เข้ามาร่วมถวายกฐินก็ไม่ได้คิดว่าเราเป็นเหลืองเป็นแดงแต่คิดว่าตัวเองเป็นพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาร่วมพิธีกรรม ในระหว่างที่เขามาร่วมพิธีกรรมในบริบทของพุทธศาสนา จะตัดเรื่องการเมืองออก (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) ในสถานการณ์แบบนี้ กิจกรรมอะไรเชิญทุกกลุ่มการเมืองมาร่วมงานที่วัด จัดงานเสริมปัญญา เชิญคุณสมภาร สุนทรเวช เชิญคุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เชิญนักการเมืองพรรคนั้นพรรคนี่ มาพูดในเวทีแล้วเรานั่งกลาง ค่อยเติมค่อยเสริมให้เขาอยู่ด้วยความเมตตา ไม่อาฆาตมาดร้าย มีกิจกรรมดีๆ จัดขึ้นบ่อยๆ พระสงฆ์เป็นตัวเชื่อม เชิญฝ่ายค้านบ้าง ฝ่ายรัฐบาลบ้าง เชิญพรรคใหญ่ พรรคเล็กมาบ้าง แล้วเล่าถึงกิจกรรมต่างๆ ในศาสนาเพื่อเขาจะได้เอาไปสร้างเป็นนโยบาย ถ้าเขาเอาไปสร้างเป็นนโยบายสิ่งที่เราถ่ายทอดไปในกิจกรรมนั้นก็ส่งผลต่อสังคม ศาสนา รวมทั้งนักการเมือง (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่ส่วนมากพระสงฆ์ปฏิบัตินอกกรอบกรอบ อยู่ที่ว่าสังคมยอมรับหรือไม่ถ้าสังคมไม่ยอมรับเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ได้ สังคมไทยยังไม่ยอมรับที่พระสงฆ์มีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะการแย่งชิงอำนาจ หรือว่าการเมืองแบบถือฝักถือฝ่ายในทางการเมืองอยู่ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) ไปสอนไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้กับประชาชนไม่มีใครเชื่อ แต่หากพระสงฆ์หากแม่นยำในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือวิธีการของพระพุทธเจ้า แล้วเอามาเผยแผ่ให้คนทั่วไปได้รู้ว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องการเมืองเชิงสร้างสรรค์มากกว่าจะไปขัดแย้งกัน พระพุทธศาสนามีวิธีการที่พระพุทธเจ้าเคยทำเป็นตัวอย่าง ไม่ใช่เอาความรู้สึกส่วนตัวมาเป็นตัวจับที่เป็นปัญหาปัจจุบันคือพระสงฆ์ไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าบอกว่าผู้ใดทำให้คนเขาทะเลาะกันตีกัน ผู้นั้นได้ชื่อว่าจัดการได้ยอดเยี่ยม ความง่าย ๆ คือ

พระพุทธเจ้าบอกไม่อยากจะให้พระสงฆ์ไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เข้าข้างความถูกต้องความชอบธรรมความดีงาม คือพระสงฆ์ไม่หลุด พระสงฆ์อยู่ฝ่ายนี้สินี้ มันขาดความน่าเชื่อถือ แต่ถ้าพระสงฆ์ถือหลักพระพุทธเจ้า ผู้ใดเขาทะเลาะกันทำให้เขาดีกัน ไม่ไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มันจะไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้อย่างไร เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ควรยึดหลักการอันได้แก่

1. พระสงฆ์ควรสืบสานหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า
2. พระสงฆ์ควรศึกษาวิธีการที่พระพุทธเจ้าหรือพุทธสาวกเคยใช้มาแล้วในการช่วยเหลือแก้ไขความขัดแย้งทางการเมือง (สุรพล สุขะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

อีกทั้ง ก่อนที่พระสงฆ์จะเข้าไปใกล้เกี่ยวข้องกับพิพาทโดยพระสงฆ์ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม คือ ข้อที่หนึ่ง พระสงฆ์ต้องจับประเด็นให้ได้ว่าเกิดอะไรขึ้นในสังคมหรือในการเมือง จับประเด็นให้ชัดว่าปัญหาอยู่ตรงไหน ถ้าจับประเด็นไม่ชัดแล้วกระโดดเข้าไปจะถูกดูดเข้าไปอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะเสียความเป็นกลาง ขั้นที่สองเมื่อจำเป็นจะต้องเทศน์จะต้องสอนต้องคำนึงถึงคนทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แท้ที่จริงจะมีฝ่ายเดียว ฝ่ายมนุษย์ ต้องเทศน์ต้องสอนด้วยความเมตตากรุณาต่อทุกฝ่ายเท่าเทียมกัน อย่าฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และสามทุกครั้งที่ต้องสอนจะต้องไม่กระตุ้นให้เกิดความแบ่งแยกหรือความเกลียดชัง สี่ประการตัวให้อยู่ห่างผลประโยชน์ทางการเมืองและกลุ่มทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อ ไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเราไปเลือกข้างใดข้างหนึ่งอันจะทำให้บทบาทในฐานะที่เป็นกลางทางสังคมนั้นสูญหายไป (พระมหาวิจิตร วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) แต่ตอนนี้พระสงฆ์ไม่มีบทบาทใดเลย ภาครัฐสร้างกลไก เช่น องค์กรอิสระเข้ามาตรวจสอบ แต่ไม่เคยคิดว่าองค์กรตรวจสอบพวกนี้ต้องมีพระสงฆ์ร่วมด้วย ซึ่งประชาชนในสังคมจำนวนหนึ่งที่เขามองว่าต้องมียศของพระสงฆ์เข้ามาทำหน้าที่แบบนี้ ชี้ชี้ชี้ชี้ให้กับสังคมบางที่เขาต้องอาศัยสถาบันทางศาสนา ให้พระสงฆ์มีบทบาทเข้ามา ไม่ต้องไปอยู่ในส่วนต้องใช้อำนาจเหมือนเมียนมาร์ ศรีลังกา ไม่ต้องเป็นพรรคการเมืองเป็นฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารไปอยู่ฝ่ายขององค์กรอิสระน่าจะเป็นไปได้ องค์กรจำนวนหนึ่งที่เป็นองค์กรอิสระต้องการคนที่ใจเป็นกลางเป็นธรรม มีคุณธรรมสูง (สตีเฟน ธนานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาในประเทศไทยมีรากฐานอยู่ที่ชุมชน วัดจึงกลมกลืนสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ความที่ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเป็นไปทางด้านศาสนา พุทธศาสนาในอคิดของไทย จึงมีลักษณะที่สอดคล้องและเกื้อกูลชุมชนมาก (พระครูไพศาลวัฒน์คุณ (ฐิตปุญโญ) 2558, น. 97) ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อยบุคคลควรสละ ประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”

ปัญหาของคณะสงฆ์ไทยมี 4 ประการใหญ่ๆ ได้แก่ 1. โครงสร้างที่รวมศูนย์และไร้ประสิทธิภาพ 2. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐ 3. ความเห็นห่างจากสังคม 4. การขาดระบบกลั่นกรอง กำกับและกล่อมเกล่าที่มีคุณภาพ (พระไพศาล วิสาโล 2546, น. 246-247)

จากปัญหาของคณะสงฆ์ไทย เมื่อมาเทียบเคียงกับความเป็นจริงแล้ว แม้กระทั่งพระสงฆ์เองบางรูปใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้าไปให้กับนักการเมืองหรือประชาชนในทางที่ไม่ถูกต้อง กรณีท่านโพธิรักษ์ สันตือโกศโดยรวมหรือท่านพุทธอิสระโดยรวมถือเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี ในแง่ที่ว่าไม่ดีเพราะท่านเหล่านี้ไม่เป็นกลาง ทั้งนี้ ท่านพุทธอิสระกับท่านโพธิรักษ์ค่อนข้างจะเป็นตัวอย่างของผู้ที่เอาแนวคิดของพระพุทธศาสนาไปใช้กับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่เราเรียกว่าเสื้อเหลืองและมีฝ่ายที่สนับสนุนเสื้อแดง ซึ่งไม่ดีเหมือนกัน (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) แต่ถึงอย่างไรก็ตามพระสงฆ์ต้องรักษาระยะห่างระหว่างรัฐ ศาสนา หรือพระสงฆ์กับประชาชนให้พอดีๆ ถ้าศาสนาห่างจากประชาชนก็ไม่ดี รัฐไปใกล้ชิดกับศาสนามาก ศาสนาอาจจะรุ่งเรืองแต่ว่าอันตราย อย่างนาถนทา ศาสนาพุทธใกล้ชิดกับผู้ปกครองมาก แต่ห่างจากสังคม พอมุสลิมโจมตีเข้าไปก็ไม่เหลือ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) คณะสงฆ์ต้องเห็นความเป็นจริงมันเป็นเช่นนั้นหรือเปล่า ถ้าตราบใดที่คณะสงฆ์ยังไม่เห็นความจริง ความยุติธรรมหรือไม่มีความรู้ในทางการเมืองมากพอ โดยพื้นฐานเป็นเรื่องยากที่จะทำให้คณะสงฆ์เข้าใจ มิติความซับซ้อนของความขัดแย้ง ความขัดแย้งไม่ใช่อยู่ดีๆ คนสองกลุ่มมาทะเลาะกันแล้วไปบอกอย่างไม่ให้ทะเลาะกัน ในสองกลุ่มที่กำลังทะเลาะกันถ้ามองให้ลึกกลงไปมันมีความยุติธรรมอะไรบ้างอย่างที่ไม่ได้ถูกพูดถึง แล้วคนต้องการให้เข้าไปแก้ไขความยุติธรรมนั้น ถ้าคณะสงฆ์มองไม่เห็นความยุติธรรมคณะสงฆ์แสดงบทบาทอะไรไม่ได้ พระสงฆ์ต้องเห็นความยุติธรรมตามโครงสร้างก่อน ตราบใดที่พระสงฆ์ยังยืนคืออยู่ในโครงสร้างของตัวเองที่อยู่อย่างนี้ ตัวเองเป็นเจ้าของคณะผู้ปกครอง มีทั้งสมณะศักดิ์ มีทั้งยศถา ซึ่งเป็นแบบนี้คณะสงฆ์ไม่มีทางเข้าใจเรื่องพวกนี้หรือกรับคณะสงฆ์บอกว่าไม่เป็นกลาง เป็นกลางก็คือไม่ยุ่ง สังคมพระสงฆ์ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ไม่ใช่สังคมพระสงฆ์ที่จะเป็นแบบอย่างทำอะไรพระสงฆ์ถึงจะเข้าไปมีส่วนในการเข้าไปช่วยยับยั้งความขัดแย้งระหว่างสีเสื้อ ถ้าเราจะยืนอยู่ไหนในหลักความเป็นอุเบกขาความเป็นกลาง เราต้องเคารพหลักการก่อน ทุกเรื่องต้องเคารพหลักการ ตราบใดที่ไม่เคารพหลักการพูดไปก็เท่านั้น (พระมหาไพฑลย์ วรคุณ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) เพราะตราบใดที่ทุกฝ่ายไม่เคารพหลักการปฏิบัติ ไม่เคารพซึ่งแนวทางที่เป็นอยู่ในสังคมร่วมกัน ไม่ว่าพระสงฆ์หรือนักการเมืองก็ไม่มีความที่จะระงับข้อพิพาทได้ แต่พระสงฆ์เป็นผู้ที่เผยแพร่หลักบัญญัติทางด้านธรรมะและให้คนสร้างสันติสุขในการที่จะอยู่ร่วมกับการสมานฉันท์ ไม่ใช่การไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไปโจมตี

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พระสงฆ์เองเป็นที่ยึดของประชาชนต้องวางตัวให้เป็นกลาง (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) ทั้งการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองทั้งหลายหรือการมีส่วนร่วมในการปกครองถือว่าพระสงฆ์ทำได้ เพราะพระสงฆ์เป็นประชาชนคนไทย ซึ่งมีสิทธิ์ในมีส่วนร่วมทางการเมือง (ไพบุลย์ นิตตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) โดยเฉพาะการทำหน้าที่ในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทความขัดแย้งในทางการเมืองถือเป็นการสมควร

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มการเมือง ทั้งพระสงฆ์ นักการเมือง ประชาชน ต้องเข้าใจในหลักการ รู้ขอบเขตหน้าที่ของตน โดยเฉพาะตัวแสดงบทบาทที่จะไปทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นพระสงฆ์เองยังต้องวางตัวเป็นกลาง เพราะจากสถานการณ์ที่ผ่านมา มีพระสงฆ์บางรูปทำตัวไปเป็นกลางทางการเมือง เข้าข้างฝ่ายการเมืองที่มีอุดมการณ์ตรงข้ามตนอย่างชัดเจน เมื่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายต่างๆ การที่พระสงฆ์จะไปห้ามปรามหรือไปสร้างความสามัคคีในกลุ่มต่างๆ จะทำได้ยาก แต่หากพระสงฆ์วางตัวเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะทำให้พระสงฆ์มีความน่าเชื่อถือ จะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างความปรองดอง สามัคคีก็ทำได้ง่าย เพราะฉะนั้นการที่พระสงฆ์จะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพระสงฆ์เองต้องทำตัวให้น่าเชื่อถือแล้ววางตัวเป็นกลางในการเชื่อมระหว่างกลุ่มต่างๆ ไม่เอนเอียงเพราะชอบ โดยการจัดกิจกรรมงานบุญเชิญหัวหน้ากลุ่มการเมืองทุกกลุ่มมาร่วม อย่างนี้เป็นต้น

2.2.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ โดยหลักการแล้วนโยบายรัฐ นักการเมืองต้องเป็นผู้สนองนโยบาย ส่วนพระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุนการเมือง (พระเมธีธรรมจารย์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2562) แต่จากสถานการณ์ที่ผ่านมาพระสงฆ์จะสนองนโยบายแห่งรัฐได้อย่างไร โดยผ่านวิธีที่เอาพระพุทธศาสนาไปเป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ให้แก่ประชาชน (พระครูสุตธัตตนาภรณ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562) อีกทั้ง คณะสงฆ์ทำเรื่องดังกล่าวได้ดีมาก มันถูกทำอย่างนี้อยู่แล้ว เช่น มหาเถรสมาคมมีการประชุมกันตามวาระ ส่วนมากระเบียบวาระการประชุมก็มีแต่เรื่องรัฐบาลขอให้คณะสงฆ์สนองต่อนโยบายของรัฐ เช่น การจัดโครงการสวดมนต์ข้ามปี สวดมนต์ถวายพระพร รัฐบาลขอให้คณะสงฆ์จัดกิจกรรมคณะสงฆ์ได้ตอบสนองทุกโครงการ อย่างกรณีสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) วัดปากน้ำดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า ซึ่งเป็นโครงการที่จะสนองนโยบายของรัฐ ชูเรื่องหมู่บ้านศีลห้าเพื่อความปรองดองสมานฉันท์ ขนาดมองโครงการยังมองไม่ออกเลยว่าการมีศีลห้าจะไปส่งเสริมให้

คนมีความสมานฉันท์ที่มีความรักใคร่กันอย่างไร แต่ทำโครงการออกมา คณะสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหากับรัฐบาลไหนเข้าได้หมด (พระมหาไพวัลย์ วรณฺโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) เพราะวัฒนธรรมและบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเกิดขึ้นในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทางราชการมอบหมายให้ พระสงฆ์ดำเนินการสร้างความมั่นคงทางการเมืองมีมาต่อเนื่องตลอด และเป็นบทบาทสำคัญ เพราะว่าการเชื่อความศรัทธาของประชาชนในพระสงฆ์นั้นจะแน่นแฟ้นมากกว่าหน่วยงานอื่น (ไพบุลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) ประการต่างๆ จะเห็นได้ว่าเรื่องตอบสนองนโยบายของรัฐชัดเจนอยู่แล้ว ส่วนเรื่องสมานฉันท์ก็ยังไม่ชัด มีไม่กี่รูปที่ทำ ไม่ว่าจะเป็นสมานฉันท์ระหว่างพุทธกับอิสลามหรือว่าสีเหลืองกับสีแดง อาจจะยังไม่ชัด ส่วนใหญ่พระสงฆ์จะเน้นไปทางนโยบายรัฐบาลมากกว่า (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐมีอยู่ทั่วไปตั้งแต่ครูบาศรีวิชัย บำเพ็ญอุทิศจริยา สร้างสาธารณประโยชน์ สร้างทาง สร้างถนน สร้างสะพาน สระน้ำ อย่างที่วัดสวนแก้วทำธนาคารน้ำให้ประชาชนมีน้ำใช้อุปโภคบริโภค การเกษตร ถ้าพระสงฆ์มีบทบาทตรงนี้ประชาชนก็จะเลื่อมใส และแม้แต่แนะนำให้นักการเมืองสร้างสาธารณประโยชน์ ทำคุณทำประโยชน์ที่เราเรียกว่าอุทิศจริยา กระตุ้นคนให้ทำความดีด้วยใจรักให้มากขึ้น มีจิตอาสาให้มากขึ้น จะทำให้บ้านเมืองก้าวสู่ความเจริญได้ (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) พระสงฆ์ต้องเป็นนักพัฒนาสังคมโดยปกติชาวบ้านจะศรัทธาและเชื่อในพระสงฆ์ว่าพระสงฆ์ไม่มีลัทธิลัทธิ ไม่มีผลประโยชน์ พระสงฆ์ไปทำให้ชาวบ้านทำกิจกรรมหรือพยายามทำให้เป็นตัวอย่าง แต่ว่าต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย คือต้องไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องนั้น แต่ให้ปัญญา ให้แนวทาง ให้วิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ อย่างเช่น พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ แม้จะสามารถนำประชาชนให้ตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และมีเงินทองหลายพันล้านอยู่ในจังหวัดตราด แต่ตัวท่านเองไม่ได้เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มต่างๆ ไม่ได้เป็นสมาชิก แต่ท่านเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการทำให้ประชาชนมารวมตัวกัน หากท่านไม่นำเขาก็จะรวมตัวกันยากเพราะชาวบ้านศรัทธาท่าน ท่านอาศัยความศรัทธานำพาชาวบ้านปฏิบัติ แต่ว่าท่านไม่ได้ทำเอง ท่านสอนวิธีการการทำบุญไปสอนให้เขารู้จักออม ประการเหล่านี้อยู่ในขอบเขตที่พระสงฆ์สามารถทำได้ (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562)

จากข้อคิดเห็นดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การที่พระสงฆ์ตอบสนองนโยบายแห่งรัฐถือเป็นหน้าที่ตามกฎหมายที่ทำตามกระบวนการปกติ แต่โดยความเป็นจริงแล้วสิ่งไหนที่เจริญอกงาม พระสงฆ์ก็ปฏิบัติตามปกติอยู่แล้ว เพราะการบวชของพระสงฆ์โดยส่วนมากอุดมการณ์เพื่อประโยชน์คนและประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4

ที่ ปัญญา ใ้บางยาง (2548, น. 50) ได้กล่าวไว้ไว้เป็น 2 นัย คือ นัยแห่งพระสูตรและนัยแห่งพระอภิธรรมจะแสดงหนักไปทางโลกุตระ ในที่นี้เป็นการแสดงตามนัยแห่งพระสูตร ความหมายของอิทธิบาท ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรมนี้เรียกว่า ฉันทะ ความปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคอง ธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ จิต มโน มานัส มโน วิญญาณธาตุ นี้เรียกว่า จิต ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา

ประการข้างต้น พระสงฆ์ไม่มีเงินเดือนเพราะฉะนั้นไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับประชาชนอยู่แล้วเกี่ยวกับเงินของวัดก็ไม่มีเงินวัดก็ให้เข้าบัญชีตลอด อย่างเช่น ที่สร้างโบสถ์ วิหาร ลาน เจดีย์ ล้วนมาจากศรัทธาญาติโยม (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) ในส่วนของประเทศลาว ข้อจำกัดค่อนข้างที่จะเยอะกว่าทุกประเทศ แม้กระทั่งสมมุติพระสงฆ์ทำประชรัฐบาล แค่เรื่องถนนหนทางโดนอุ้มหายตั้งแต่วันที่ทำ แต่การตอบสนองนโยบายแห่งรัฐคงเป็นการให้ปฏิบัติตามกฎหมาย โดยรัฐจะกำหนดขอบเขตให้พระสงฆ์ปฏิบัติ และพระสงฆ์ไม่มีสิทธิที่จะไปต่อต้านหรือโต้แย้งไม่ว่ากรณีใดทั้งสิ้น หากพระสงฆ์ต้องการที่จะพัฒนาในส่วนที่รัฐบาลเข้าไม่ถึง ต้องขออนุญาตก่อน หลังจากนั้นค่อยสามารถรับบริจาคได้เพื่อไปช่วยเหลือชาวบ้านที่ตกทุกข์ได้ยากตามขั้นตอนของกฎหมาย (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ โดยภาพรวมการปฏิบัติกิจของพระสงฆ์เรื่องของการทำตามนโยบายแห่งรัฐยังทำเป็นเรื่องปกติ อันนี้ระบุในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ชัดเจน แต่ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเห็นได้ชัดในส่วนที่สังคมออนไลน์เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคม การแข่งขันการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐจะมีมากขึ้น พระสงฆ์มีความกระตือรือร้นมากขึ้น เพราะวัดทุกวันนี้พระสงฆ์พยายามสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเห็นจุดเด่นของทางวัดที่ตนพำนัก เพราะนอกเหนือจากจะเป็นการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ ยังสามารถดึงดูดประชาชนให้เข้าวัดมากยิ่งขึ้น อีกอย่างพระสงฆ์ถือได้ว่าทำหน้าที่ในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐมาโดยตลอด เพียงแต่จะเสริมเพิ่มเติมเฉพาะในส่วนที่นักการเมืองหรือทางราชการเข้าไม่ถึงพื้นที่หรืออาจจะสนับสนุนส่งเสริมไม่ทั่วถึง อันนี้ถือเป็นบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐที่คืออีกรูปแบบ

2.2.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม สถาบันสงฆ์ไม่ว่าพระสงฆ์หรือวัดเป็นหน้าที่แบบนี้อยู่แล้วในสังคม เป็นศูนย์รวมสรรพกำลังของผู้คนการระดมการพัฒนาในด้านต่างๆ หรือแม้แต่กระบวนการจัดการทรัพย์สินของวัดของสงฆ์ที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน ทำให้โปร่งใสมากขึ้น การบริจาคปัจจัยให้ทางวัดเพื่อสร้างพระอุโบสถ หอระฆัง ฯลฯ ถ้าเงินมีเหลือและทางวัดเห็นว่าส่วนนี้ควรจะไปช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ เช่น น้ำท่วมใหญ่ ไฟไหม้ป่า ความเดือดร้อนหรือต่างประเทศเกิดเหตุเภทภัยพระสงฆ์สามารถเป็นผู้นำในการแสดงน้ำใจ แค่นี้ก็สมควรรับการรับฟังความเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดจะตัดสินใจลงมือปฏิบัติในการทำกิจกรรมต่างๆ ต้องรับฟังจากชาวบ้าน คือใส่กลไกชาวบ้านเพิ่มเติมเข้าไปด้วย จะทำให้งิจกรรมพวกนี้โปร่งใสมากขึ้น เป็นการสร้างวิถีประชาธิปไตยให้กับทุกคน การปรึกษาหารือสาธารณะ ใส่กลไกแบบนี้เข้าไปจะทำกิจกรรมอะไรที่เกี่ยวข้องกับทางโลก ได้รับการยอมรับมากขึ้น (สตีธร รัตนธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562)

หรือรับผิดชอบในส่วนของกิจกรรมของสังคม เช่น หมู่บ้านไหนไม่มีโรงเรียน คณะสงฆ์ทำเอกสารเป็นทางการและไปยื่น หน่วยงานราชการ เพื่อทำการขออนุญาตสร้างโรงเรียน โดยการระดมทุนจากคณะสงฆ์เอง (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) โดยอาศัยฐานที่คนศรัทธา แล้วเงินที่ได้ก็ไม่ใช้เงินอุดหนุนจากคณะสงฆ์ ไม่ได้เงินอุดหนุนจากรัฐบาล แต่เป็นเงินบริจาคของชาวบ้านมาผลักดันขับเคลื่อน (พระมหาไพวัลลย์ รวณฺโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) อีกทั้งการบริหารจัดการชุมชน พระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาก็ต้องทำหน้าที่ดึงมวลชนให้เข้าสู่หลักธรรมให้เข้าเข้าถึงชีวิตที่แท้จริง อีกส่วนหนึ่งต้องเข้าไปถึงชาวบ้านที่ไม่อยากเข้าวัดปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิภาวนา พระสงฆ์ต้องเข้าไปทำงานทางการเมืองที่สร้างสรรค์กล่าว กล่าวคือ การทำหน้าที่ให้ครบตามความต้องการของสังคม (หอมหวล บัระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) ก่อให้เกิดความเมตตา กรุณา มีความใจกว้าง จะนำไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองที่เปิดกว้างที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติ ถ้าวัฒนธรรมของชาวบ้านเป็นวัฒนธรรมที่เน้นวัตถุนิยมและเป็นวัฒนธรรมที่คับแคบ เห็นแก่ตัว วัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นลบ พระสงฆ์สามารถมีส่วนช่วยสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้ด้วยการสร้างวัฒนธรรมที่มีคุณธรรมให้กับประชาชน (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) สังคมต้องคิดว่าเรื่องจิตวิญญาณที่จะได้จากพระสงฆ์มีความสำคัญ เป็นการปลูกฝัง เช่น เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นศาสนิกที่ดีของศาสนา นอกจากนี้ถือว่าไม่ได้เป็น

ประโยชน์อะไรโดยตรงกับบทบาทพระสงฆ์ที่ปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม ถ้าพระสงฆ์เป็นลูกหลานของเขาให้เป็นลูกที่ดี เป็นลูกศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนก็เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองสุจริต ไม่หลีกเลียงภาษีเป็นพลเมืองดีของแผ่นดิน ให้เขาเป็นคนดีมีพลัง สร้างพลังให้กับชาติพลังของแผ่นดิน ไม่ทำตัวเป็นภาระ ไปติดคุกติดตะราง (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม พระสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคมโดยตรงอยู่แล้ว การที่พระสงฆ์ทำการปลูกฝังแนวความคิดให้กับประชาชนทุกกลุ่มผ่านมิติทางพระพุทธศาสนาจะเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะพระสงฆ์เองถือเป็นบุคคลตัวอย่างในการเป็นทำหน้าที่การพัฒนาสังคมในหลากหลายรูปแบบ หากพระสงฆ์จะสร้างเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองควรให้เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในการกล่อมเกล่าประชาชนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.5 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมือง	11	1, 6, 7, 8, 9, 12, 15, 16, 17, 19, 21
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง	11	4, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 21

ตารางที่ 6.5 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไต่เถี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ	10	1, 4, 6, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ	9	1, 3, 5, 6, 7, 15, 16, 20, 21
ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่องสังคม	6	1, 6, 14, 15, 17, 21

2.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ทราบถึงการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วงผู้ปกครอง 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการลงสมัครรับการ

เลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม 4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการสนับสนุนพรรคการเมือง และ 5) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

2.3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วงผู้ปกครอง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วงผู้ปกครองสังคมไทยเรื่องศาสนากับเรื่องการเมืองค่อนข้างจะแยกกันมานานจนเหมือนเราต้องยอมรับร่วมกันว่าต้องแยกเลยลำบากหน่อย ไม่เหมือนสังคมแบบศรีลังกาที่มองว่าพระสงฆ์ปกติที่จัดตั้งพรรคการเมืองได้ ลงเลือกตั้งเป็น ส.ส. ได้ เพราะฉะนั้นเวลาพระสงฆ์ทำอะไร เช่น ไปเดินขบวนประท้วง การเรียกร้อง เป็นสิทธิถ้าเป็นผลประโยชน์ของพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์ไม่ออกไปเรียกร้องแล้วใครจะไปเรียกร้องให้ กรณีรูปแบบประชาธิปไตยไม่มีอะไร แต่พอมาเจอกับค่านิยมสังคมไทยที่มีเรื่องของความเหมาะสม สิ่งที่เป็นท่าเลกกลายเป็นเรื่องไม่สร้างสรรค์ หากจะไปเปลี่ยนสังคมคงยากเพราะเป็นเรื่องที่ปลูกฝังมานาน เช่น การไปเรียกร้องให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ คนที่เขียนไว้ในรัฐธรรมนูญค่อนข้างฉลาด เพราะรู้ว่าปัญหาคืออะไร เขาก็จะเขียนว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือแทน (สตีเฟน ธนานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) ส่วนการที่พระสงฆ์ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือเดินขบวน เป็นการแสดงออกทางการเมือง พระสงฆ์อาจจะมีส่วนร่วมได้ พระสงฆ์จะมาเดินขบวนเหมือนอย่างเมียนมาร์เป็นภาพลักษณ์ เพราะพระสงฆ์เป็นสถาบันทางการเมือง เป็นกลุ่มการเมืองหรือเป็นกลุ่มหนึ่งในสังคมสามารถที่จะทำแบบนี้ได้ในการที่จะสะท้อนให้เห็นว่าคณะสงฆ์มีความต้องการอย่างไร สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ได้ (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) ทั้งนี้ พระสงฆ์ไม่มีสิทธิมีเสียงในเรื่องของการเมือง ออกเสียงอะไรไม่ได้ แต่ สนช.หรือ ส.ส. ไปออกกฎหมายอะไรก็ไม่รู้เรื่องพุทธศาสนาแล้วมาบังคับพระสงฆ์ออกจากป่า รื้อวัด รื้อโบสถ์ พวกนี้คือตกรกทั้งนั้น คนที่แยกรัฐจากศาสนาหรือศาสนาจากรัฐเป็นพวกที่เพื่อฝัน ต้องมองความเป็นจริง หรือพระสงฆ์ถูกฆ่า ถูกทำลายล้างที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐทำอะไรอยู่ ทหารทำอะไรอยู่ ชาวบ้านที่แยกรัฐไปจากศาสนารับผิดชอบอย่างไร นักสิทธิมนุษยชนรับผิดชอบหรือไม่ ถ้าพระสงฆ์จะเล่นการเมืองต้องเล่นให้ถูก เล่นให้เหมาะสม คือ ต้องเรียนรู้กฎหมาย พระสงฆ์ต้องเรียนนิติศาสตร์ต้องรู้จักออกกฎหมายเพื่อตัวเอง อย่าให้คนอื่นมาออกเพื่อทำลายหรือบังคับเกินขอบเขต หรือถ้าใครจะออกกฎหมายเพื่อพระสงฆ์ต้องให้พระสงฆ์ไปออกกฎหมายด้วย ต้องมีสิทธิมีเสียงในการออกกฎหมายเพื่อปกครอง

ตัวเอง หรือเหมือนประชาชนที่ต้องปกครองตนเองมี ส.ส.เป็นผู้แทน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ต้องมีสิทธิในการเลือกผู้แทนเพื่อไปใช้สิทธิใช้เสียงแทนตัวเอง และต้องบัญญัติรัฐธรรมนูญด้วยว่า ประชาชนทุกคนที่ไปใช้สิทธิรวมทั้งพระสงฆ์ด้วย (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) ในขณะที่กระแสประชาธิปไตยกำลังเป็นที่ยอมรับทั้งในทั่วโลก และสังคมไทย เพราะการเมืองมองการปกครองในระบอบนี้มีความเชื่อว่า “ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของประชาชน ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เพราะประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของประเทศ ด้วยเหตุนี้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่เพียงแต่ต้องมีกติกา หรือรัฐธรรมนูญที่จะกำหนดรูปแบบหรือระบบที่ใช้ในการปกครองประเทศภายใต้หลักการดังที่ได้กล่าวมาแล้วเท่านั้น สิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันคือ “คน” หรือประชาชน ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศที่มีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอกัน จะต้องมีความสามารถในการปกครองตนเอง ระบอบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองโดยประชาชน หรือการปกครองที่ประชาชนปกครองตนเองจึงจะประสบความสำเร็จได้ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส 2558)

จากกระแสของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้เติบโตอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาพลเมืองในรัฐดังกล่าว จึงทำให้นักรัฐศาสตร์ นักการเมืองการปกครอง และกลุ่มคนจำนวนมากเริ่มหันกลับมาวิเคราะห์วิถีประชาธิปไตยดั้งเดิมของสังคมไทยที่อยู่บนฐานของความเชื่อแบบไทยดั้งจะเห็นได้จากข้อสังเกตที่ว่า (สถาบันพระปกเกล้า 2555)

“คุณค่า วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมไทย นับเป็นปัจจัยสำคัญในการ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมไทย ทั้งนี้ เพราะการส่งเสริมแนวคิดความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและค่านิยมของคนในชาตินั้นๆ อยู่ไม่น้อยว่าจะสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จในประเทศนั้นได้มากน้อยเพียงใด ดังที่มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสังคมไทยว่า สอดรับกับแนวคิดเรื่องพลเมืองหรือไม่ การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในบทบาทสังคมประชาธิปไตย จึงอาจเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในสังคมไทยมีแนวทางที่เหมาะสมโดยตั้งอยู่บนฐานของสังคมไทยเอง”

ฉะนั้น บทบาทของคณะสงฆ์ที่ควรจะทำถ้าจะมีส่วนร่วมทางการเมือง พระสงฆ์อาจจะเป็นแกนนำในการเดินประท้วงถนัด ถิ่นพิน ยืนหนังสือต่อสำนักนายกรัฐมนตรี หรือแม้แต่เป็นการผลักดันกรณีที่ชาวบ้านได้รับความอยู่ดีธรรมบางอย่างจากพวกนายทุนหรือจากรัฐ แบบนี้ที่เอาโครงการเข้าไปลงในหมู่บ้าน ไม่ได้ทำประชาพิจารณ์ก่อน ไม่ได้รับฟังความเห็นชาวบ้าน ถ้าจะมีบทบาททางการเมืองน่าจะมิบทบาทในมิตินี้ ควรจะสนับสนุนควรอยู่ข้างชาวบ้าน

อยู่ข้างคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบซึ่งเป็นคนเล็กคนน้อย แต่คณะสงฆ์ที่มีความสนิทสนมหรืออยู่กับ
 นักการเมืองไม่เป็นการเหมาะสม และสิ่งที่ไม่สมควรผมคือการขึ้นเวทีเป็นแกนนำปราศรัยซึ่ง
 เป็นไปในทางที่ยั่วหรือใช้คำที่อาจจะส่งเสริมความรุนแรง ซึ่งขัดกับความเป็นพุทธโดยสันติวิธี
 (พระมหาไพวัลย์ วรณฺโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) หรือการประท้วงต้องมีเหตุผล ถ้าเป็นการ
 ประท้วงการเมืองโดยเฉพาะ เป็นสิ่งที่ไม่สมควร เช่น ไปประท้วงช่วยชาวบ้านเรื่องการเมือง แต่ถ้า
 เรื่องกระทบการศาสนาโดยตรงก็จำเป็น เรื่องพุทธศาสนาประจำชาติ ถ้าจะให้ชาวบ้านตื่นตัวบางทีก็
 ต้องมีพระสงฆ์ช่วยผลักดัน หรือเขาจะออกกฎหมายมาบีบบังคับพระสงฆ์ ทุกวันนี้จะบีบพระสงฆ์
 ไม่ให้รับมรดก และเรื่องตรวจสอบเงิน ฯลฯ ออกกฎหมาย ถ้าไม่ทำอะไรก็เหมือนคนตายแล้ว ต้องมี
 สิทธิมีเสียงแสดงความคิดเห็นหรือเรียกร้องบ้าง เพราะบ้านเมืองเป็นระบอบประชาธิปไตย ควรจะ
 เป็นอย่างนั้นมากกว่า (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) บางทีประชาชน
 ไม่เข้าใจ คนพุทธชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจบทบาทคณะสงฆ์ในแบบที่เป็นในยุคนี้ในศตวรรษที่
 21 ภายได้โครงสร้างคณะสงฆ์มีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง ศาสนจักรที่เป็นอยู่ไม่ใช่ในสมัย
 พระพุทธเจ้าคือ แยกอยู่ พระสงฆ์อยู่ในป่า ปฏิบัติธรรมกรรมฐาน มันไม่ใช่ ชาวบ้านไม่เข้าใจมีความ
 เข้าใจผิด ลองถามเขาคว่ำมหาเถรสมาคมมีหน้าที่อะไรบ้าง ชาวพุทธที่เป็นชาวบ้าน 95% ตอบ
 ไม่ได้ เพราะไม่รู้เรื่อง แต่เข้าใจพระสงฆ์ที่ออกมาเรียกร้อง แต่ไม่เห็นด้วยที่พระสงฆ์ออกมา
 เรียกร้องบัญญัติพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ว่าเป็นสิทธิที่พระสงฆ์ทำได้ ไม่ว่าจะออกมา
 เดินขบวนเรียกร้องขอให้เป็นไปตามแนวทางสันติวิธี เช่น สวดมนต์ประท้วง (พระมหาไพวัลย์
 วรณฺโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงชี้แนะทางออกทางการเมือง
 ให้กษัตริย์ดีกว่าทำสงครามกัน แต่ไม่ใช่ว่าสมัยพุทธกาลคณะสงฆ์เห็นกษัตริย์ทำเรื่องไม่เหมาะสม
 ไปเดินขบวนเรียกร้องไม่ถูกต้อง (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) หรือทำ
 เป็นหนังสือให้รัฐบาลช่วยเหลือ จะให้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา แต่
 พระสงฆ์ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ใช่ว่าออกไปเดินขบวนเหมือนชาวบ้าน มันมี
 รูปแบบการเรียกร้องที่หลากหลายไม่ใช่แบบนั้นแบบเดียว ไปเรียกร้องแบบนั้นแทนที่จะทำให้คน
 เขาศรัทธาจะกลายเป็นว่าเขายังไม่ศรัทธา เขายังไม่ยอมทำให้ เขายังไม่ยอมช่วยเหลือ ในฐานะที่
 คนไทยเป็นพุทธศาสนิกชน ไม่ว่าจะฝ่ายค้านหรือฝ่ายรัฐบาลเข้าเหล่านั้นเป็นพุทธศาสนิกชน
 จะเชิญรัฐบาลมาหรือเชิญนายกรัฐมนตรีมานั่งปรึกษาหารือก็ได้ โดยให้ผู้นำสงฆ์เป็นคนคุยแทน
 (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ก็หรือแม้แต่เรื่องการบรรจุพระพุทธศาสนา
 ในหลักสูตรต่างๆ อันนี้ควร เพราะเป็นเรื่องพัฒนาปัญญาของประชาชน แต่ถ้าไปเรียกร้องสิทธิที่
 พระอยากเลือกตั้งอันนี้ไม่ควร เพราะสิทธิทุกคนมีอยู่แล้ว อยากเลือกตั้งก็ลาสิกขาไป กฎหมายไม่ได้

ห้าม แต่ถ้าคุณเข้ามาบวชแสดงว่าคุณรับสถานภาพของพระสงฆ์ และคุณยอมรับที่จะไม่ใช้สิทธินั้น ถ้าคุณอยากใช้สิทธิคุณก็สึกไปก็ไปใช้สิทธินั้น แต่ถ้าบวชก็ต้องยอมรับพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ก็ต้องทิ้งสิทธินั้นแล้วเอาพระวินัยเป็นหลัก การเรียกร้องต้องเป็นเรื่องๆ ไปว่าอันไหนได้อันไหนไม่ได้จะรวมกันทั้งหมดไม่ได้ (พระมหาวิจิตร วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562)

แต่อีกแนวคิดที่แตกต่างจากที่กล่าวเบื้องต้น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ มองว่า การเดินขบวนเรียกพุทธศาสนาประจำชาติเป็นการเดินขบวนที่มีความเห็นแก่ตัวมาก เพราะเราชาวพุทธโดยปริมาณมากกว่าคนที่ถือศาสนาอื่นหมด เพราะเราไม่รู้ว่าศาสนาอื่นเขาถูกรังแกอย่างไรบ้าง มุสลิมภาคใต้ 3 จังหวัด เราเรียกชื่อประเทศไทยถือว่าเอาเปรียบเขาแล้วเพราะเขาไม่ใช่ไทย เขาเป็นมาเลเซีย และเรื่องนี้อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เคยตกลงให้เขามีอำนาจอธิปไตยของตัวเอง บริเวณนั้นจะต้องเรียนกฎหมายอิสลามได้ เรียนภาษาอาหรับได้และในเรื่องกฎหมายครอบครัวก็ใช้กฎหมายมุสลิมตัดสินก็ใช้ได้ ถ้าเป็นไทยหมดบังคับให้เขาเป็นไทย ศาสนาพุทธนั้นเป็นสากลไม่ใช่ชาตินิยม ตัวอย่างที่ปรากฏ อนุเคยต้องการศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติของเมียนมาร์ อนุพงษ์เลย ลังกาแต่ก่อน อังกฤษปกครองและนายมาตั้งศาสนาพุทธก็พังเลย พระสงฆ์เรียกร้องจนพระสงฆ์ไปยี่งายากที่ ลังกาซึ่งเป็นเรื่องที่อันตราย อำนาจการเมืองมันเป็น โทสจิริตที่รวมทั้ง โมหะจิริต พระสงฆ์ต้องภาวนายู่ตลอด (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) การออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคมดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ในพระวินัยก็ไม่มีข้อห้ามเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้อย่างชัดเจนด้วยแต่นักวิชาการและพระสงฆ์หลายฝ่ายกลับเห็นว่า นี่ไม่ใช่กิจของพระสงฆ์ ผิดพระธรรมวินัย ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เมื่อเหตุผลในทางสังคมกับเหตุผลในทางพระวินัย โดยเฉพาะเรื่องโลกวิฆชะเกิดขัดแย้งกัน เราจำเป็นต้องมีการตีความพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาเหล่านี้ (ไกรฤกษ์ ศิลาคม 2558, น. 145)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วงผู้ปกครอง ต้องพิจารณาดูในความเหมาะสมในเรื่องที่จะไปทำการประท้วง โดยคำนึงถึงความจำเป็นแล้วหรือไม่ เมื่อไปประท้วงแล้วจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นหรือไม่ จะสำเร็จหรือไม่ แต่โดยเบื้องต้นถ้าจะสร้างให้เป็นบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วงผู้ปกครอง ต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่าสมเหตุสมผลหรือไม่ที่จะทำในลักษณะดังกล่าว โดยผ่านการประชุมร่วมกันในองค์กรสงฆ์หรือองค์กรปกป้องหรือพิทักษ์พระพุทธศาสนา หากได้มติดำเนินการตามระเบียบขั้นตอน เพราะการที่พระสงฆ์ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองถือว่าทำได้ แต่เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะพระสงฆ์เป็นบุคคลพิเศษกว่ากลุ่มอื่น เพราะฉะนั้นการที่พระสงฆ์จะทำอะไรต้องคำนึงส่วนตรงนี้ด้วย เพราะที่ผ่านมาระยะที่พระสงฆ์ออกมาเรียกร้องพระพุทธศาสนา

เป็นศาสนาประจำชาติ ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่เสียหายเป็นอย่างยิ่ง แต่หากชาวพุทธเข้าใจการกระทำ เพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาถือว่าไม่เป็นการผิดพระธรรมวินัยแต่อย่างใด การผลักดันในส่วนตรงนี้ ถือว่าทำได้

2.3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการลงสมัครรับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการลงสมัครรับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง สังคมไทยเรื่องศาสนากับเรื่องการเมืองค่อนข้างจะแยกกันมานาน ไม่เหมือนสังคมแบบเมียนมาร์หรือศรีลังกาที่มองว่าพระสงฆ์ปกติตั้งพรรคการเมืองได้ ลงเลือกตั้งเป็น ส.ส. ได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ในรัฐธรรมนูญไทย พระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง เจตนารมณ์ที่เขียนไว้แบบนี้คือ ไม่อยากให้พระสงฆ์เข้ามายุ่งเกี่ยวโดยตรงกับการเมือง เพราะพระสงฆ์เป็นคนที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธา เวลาที่พระสงฆ์กล่าวอะไร แนะนำอะไร บอกอะไร หวังว่าประชาชนจะเชื่อ เช่น บอกว่าพรรคนั้นดี ส.ส.คนนั้นดี ผู้แทนคนนั้นดี รัฐบาลนี้ดี นโยบายแบบนั้นดีหรือไม่ดี แนวโน้มจะทำให้คนเชื่อ อยากให้พระสงฆ์มีความเป็นกลางทางการเมือง เลยเขียนรัฐธรรมนูญว่าพระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นหวังว่าพระสงฆ์จะเข้ามามีบทบาทหรือสามารถมาหล่อหลอมสร้างพฤติกรรมทางการเมืองหรือวิธีคิดบางอย่างให้กับผู้คนได้

ที่นี้เปรียบเทียบกับปัจจุบันถ้ามองในแง่ข้อกำหนดรัฐธรรมนูญ สังเกตเวลาที่ร่างรัฐธรรมนูญไปทำประชาพิจารณ์ พอมาพูดเรื่องว่าพระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง คนก็จะรู้สึกทำไมถึงไม่ให้หรือว่าบางคนก็ประชดประชันว่าให้เลือกคนดี แต่ขนาดพระสงฆ์เป็นภาพลักษณ์ของความดียังไม่สามารถมีสิทธิเลือกตั้งได้ (สตีล ธานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) อันนี้ ในแง่มุมมองของประชาชน ความเป็นกลางทางการเมืองพระสงฆ์มีมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ ทั้งในแง่ของความเชื่อของคนในสังคม พระสงฆ์เองมีความบริสุทธิ์ทางความคิดและด้วยความศรัทธาของคน ส่วนการมีส่วนร่วมในรูปแบบอื่นอาจจะลำบาก หากกฎหมายอนุญาตให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการไปเลือกตั้ง ในฐานะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในมุมมองที่สังคมไทยเคยปฏิบัติมาโดยตลอดรัฐไทยจะถูกมองว่าประหลาด (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) การห้ามพระไปลงคะแนนเลือกตั้ง ห้ามพระสมัครผู้แทนเพราะถือว่าพระสงฆ์ได้อิทธิฤทธิ์ต่างๆ ไม่ต้องเกณฑ์ทหาร แต่ความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น พระสงฆ์เป็นหัวคะแนนที่แพงที่สุด จะเอาโบสถ์ เอาวิหาร ฯลฯ ที่ศรีลังกาอนุญาตให้พระสงฆ์เป็น ส.ส. ได้ โดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้กล่าวถึงพระสงฆ์เล่นการเมืองในศรีลังกาอย่างพระรัตนเถระ ที่สามารถพูดในสภาโค่นประธานาธิบดีว่าเมื่อก่อนเคยรังเกียจพระสงฆ์นักการเมือง แต่ปรากฏว่าท่านเป็นพระสงฆ์มีศีลาจารวัตร เพราะท่านแม่นยำเอาการเมืองมาใช้ซึ่งเป็นประโยชน์ ท่านประกาศเลยว่าวัดของท่านพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ เป็นที่ที่เขา

ถวายท่าน ที่ตรงนั้นท่านให้ปลูกผักไม่มีสารเคมีหมดและท่านบอกว่าภายใน 10 ปี ศรีลังกาทั้งหมด จะไม่มีพืชผักที่มีสารเคมี ท่านไปเล่นการเมืองก็ถูกต้องแล้วแบบนี้ ถ้ารู้เท่าทันการเมืองก็ใช้ได้ ถ้าไม่รู้เท่าทันอันตรายเหมือนไปเล่นกับไฟ การเมืองมันเป็นเรื่องของทั้งโลกะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ต้องรู้เท่าทัน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นว่าพระสงฆ์มีสิทธิเลือกตั้ง หากทำโพลออกมาคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ประมาณ 80% ยังคงมองว่าพระสงฆ์กับการเมืองไม่ควรยุ่งเกี่ยวกัน พระสงฆ์ไม่ควรไปยุ่งกับการเมือง ไม่ต้องไปพูดถึงจะไปลงสมัคร แต่ว่าอย่างศรีลังกาที่เขาทำได้เพราะเขามีประวัติศาสตร์บาดแผลทางการเมือง (พระมหาไพฑลย์ วรคุณ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) แต่ถึงจะมีสิทธิทางการเมืองได้พระสงฆ์ควรจะอยู่ระดับไหน เราจะสังเกตเห็นว่าพระสงฆ์ก็ไม่กล้าที่จะมายุ่งเกี่ยวกับการเมืองมาก เพราะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างอันตราย ถ้าวางแผนที่ผิดทางจะถูกดำเนิน (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา โณ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

แต่ถ้าเอาตามหลักความเป็นจริง ฝ่ายบ้านเมืองไม่อยากจะให้พระภิกษุสงฆ์นั้นเข้ามายุ่งเกี่ยวทางการเมือง เพราะขัดต่อหลักจารีตประเพณี เมื่อไม่มีสิทธิเลือกตั้งมันก็สะท้อนวิธีคิดก็คือไม่อยากจะไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ยังเป็นวัฒนธรรมไทย ตั้งแต่สมัยไหนมาจนปัจจุบัน ดังนั้นความเคารพและถ้อยคารวะเหล่านั้นไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองอะไรต่างๆ คณะสงฆ์ก็จะมีบทบาทส่งผ่านตัวนักการเมืองนั้นๆ แต่ว่าเนื่องจากความจำกัดในเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของพระภิกษุมีอยู่น้อยเพราะว่าพระธรรมวินัยกำกับไว้ตั้งแต่ต้น พระธรรมวินัยโดยการกำกับของพระพุทธเจ้านั้นก็คือให้ละเลิกไม่ให้ไปยุ่งกับการเมือง แต่ว่าให้ไปปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง(ไพฑลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) อันนี้มหาเถรสมาคมมีกฎออกมาชัดเจน เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยื่นอยู่กับการปกครองคณะสงฆ์เป็นหลักด้วยส่วนหนึ่ง มหาเถรสมาคมต้องตรากฎคณะสงฆ์ออกมาบังคับใช้ให้ชัดเจนลงไป เพราะปล่อยไปจะเป็นอันตรายผิดวินัยและผิดธรรม พระสงฆ์ไม่ควรจะไปทำอะไร ในลักษณะที่ถูกเขาใช้ พระสงฆ์ต้องดำรงตนอย่างอิสระ ไม่ยอมให้คนอื่นเข้าเชิงใช้ พระพุทธเจ้าย้ำนักย้ำหนาแต่ในแง่ของพระธรรมการไปยุ่งกับการเมืองที่เป็นเรื่องของผลประโยชน์ เป็นเรื่องของยศทรัพย์อำนาจ ไม่ควรไปยุ่งด้วยประการทั้งปวงพระสงฆ์ต้องห่างจากยศทรัพย์อำนาจ ลงไปเป็นหัวคะแนนให้ก็เท่ากับเรื่องข้างใดข้างหนึ่งไปแล้วอันนี้ก็ถือว่าไม่ถูกต้อง (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) พระพุทธเจ้าพยายามไม่ให้เกี่ยวข้องเลย ยกเว้นว่าไปแนะนำพระราชธา แต่ว่าจะไปยุ่งเกี่ยวกับการต่อสู้ทางการเมืองหรือการไปกดดันอะไรไม่มี ทำไม่ได้ แม้แต่การสนทนาทางการเมืองในหมู่พระสงฆ์เอง พระพุทธเจ้ายังไม่สนับสนุน (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) พระสงฆ์จึงต้องรู้บทบาทว่าตัวเองจะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเข้าไปอย่างไร ไม่ใช่เข้าไป

ในฐานะเป็นผู้เล่น หมายความว่าไม่เข้าไปในฐานะเป็นผู้สนับสนุนฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ อย่างเช่นพระสงฆ์อาจจะชอบนโยบายของพรรค ก. หรือชอบนโยบายของพรรค ข. โดยส่วนตัวเราอาจจะชอบได้ แต่เราไม่ควรจะเข้าไปช่วยหาเสียงหรือช่วยไปสนับสนุน แต่พระสงฆ์ควรจะวางตัวเป็นครูผู้สอนหรือเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรมของทุกฝ่าย พระสงฆ์ควรจะจำกัดบทบาทในทางการเมืองของตัวเองให้อยู่เพียงแค่การเมืองในเชิงศีลธรรม อย่างเช่นในกรณีการเลือกตั้งที่ผ่านมาถ้าพระสงฆ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการเลือกตั้งก็ไม่เข้าไปสอนให้ประชาชนไปเลือกพรรคนั้น พรรคนั้น แต่สอนให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองตามหลักประชาธิปไตย (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562)

แต่หากจะเปรียบเทียบกับประเทศกัมพูชาไม่ว่าจะมีสิทธิในการเลือกตั้งขนาดไหน พระสงฆ์ยังอยู่ในแบบเจียบๆ ไม่ต้องแสดงตัวให้ญาติโยมว่าอยู่ข้างไหนฝ่ายไหน เพราะว่าการแสดงตัวให้ญาติโยมเห็นแล้วเขาจะเข้าทางใดทางหนึ่งไม่ว่าจะมีสิทธิ์เลือกตั้งหรือไม่มีสิทธิ์ต้องอยู่ตรงกลางตลอด จะต่างจากไทย คือพระสงฆ์มีสิทธิ์เลือกตั้ง พระสงฆ์คือเป็นราษฎรที่มีสิทธิ์ในการเลือกผู้บริหารของประเทศ แต่จะไม่ใช้เป็นตัวแทน มีสิทธิ์ในการเลือกตั้งได้ แต่เป็นตัวแทนไม่ได้ กลายเป็นว่าพระสงฆ์บางครั้งมีสิทธิ์ในการที่จะไปร่วมพูดหรือไปเสวนาได้ แต่ว่าอย่าให้เกินขอบเขต คือในแบบสันติภาพและไม่ให้เกิดความรุนแรง บทบาททางการเมืองพระสงฆ์ก็เข้าไปร่วมเพราะพระสงฆ์ก็เป็นประชาชนเหมือนกันและความรู้ทางการเมือง ทั้งประเพณีและวัฒนธรรม หรือว่าเรื่องอะไรต่างๆ พระสงฆ์จะรู้มากกว่า ฉะนั้น เรื่องการเมืองจะกลัวพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์พูดไปจะมีผู้ตาม ไม่ได้มีอำนาจอะไร แต่ว่าพระสงฆ์จะมีอำนาจมาก ฉะนั้น ต้องระวังพระสงฆ์ที่มีแนวโน้มที่จะเข้าข้างใดข้างหนึ่งและก็ออกมาให้เป็นกิจจะลักษณะ แต่ยังมีพระสงฆ์บางรูปแสดงตนอย่างเป็นทางการว่าจะอยู่ฝ่ายนี้ แต่ว่าคณะสงฆ์หรือว่าพระสงฆ์ทั้งหมดก็จะอยู่แบบกลางๆ แม้แต่ในใจจะชอบพรรคนั้นหรือพรรคนั้น แต่จะพยายามที่จะอยู่ตรงกลางที่สุดเพราะอันนี้จะเป็นแนวทางของพระพุทธเจ้าที่ว่าถ้าเป็นผู้นำจิตใจ และต้องอยู่เป็นกลาง จะทำให้บ้านเมืองอยู่ด้วยกันด้วยสันติภาพ อันนี้เราเอาหลักสายกลางของพระพุทธเจ้ามาใช้ อันนี้เป็นจุดสำคัญที่สุดที่พระสงฆ์จะต้องยืนจุดนี้ (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) แต่ประเทศลาวไม่ใช่แบบนั้น พระสงฆ์ลาวไม่มีสิทธิใดในทางการเมือง ลาวมีพรรคเดียวมีประธานประเทศเป็นประมุข มันจะไม่เหมือนทางไทยแต่บทบาทเรื่องของการเมือง ถ้าถามความรู้สึกพระสงฆ์ลาว ถ้าอนุญาตให้พระสงฆ์ลาวไปมีบทบาทในเรื่องของการเมืองคิดว่าเป็นการดี แต่ว่าให้อยู่ในขีดจำกัดและข้อกำหนดแต่ละขั้นตอนนี้คือให้เข้าไปมีส่วนร่วมได้เฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สมควรเหมาะสมแก่สมณะสาธูป (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการลงสมัครรับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง เมื่อดูจากประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จะมีความรู้สึกที่เหมือนกัน กล่าวคือ ในเรื่องของการเมือง การมีสิทธิเลือกตั้ง ในประเทศที่กล่าวมานี้จะมีเพียงประเทศเดียว คือกัมพูชาที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้พระสงฆ์มีสิทธิในการเลือกตั้ง แต่ถึงจะมีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย พระสงฆ์เหล่านั้นยังไม่ออกตัวที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะเกรงถูกมองว่าพระสงฆ์ขาดความเป็นกลางทางการเมืองเลือกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะทำให้เสียภาพลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนา แต่สิ่งที่พระสงฆ์ในทุกประเทศทำได้ในทางการเมืองคือการชี้แนะการพิจารณาคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยใช้หลักธรรมในการพิจารณา เช่น บุคคลผู้ใดจะเป็นนักการเมืองจะต้องรู้จักการใช้หลักพรหมวิหารธรรม หลักสาราณียธรรม หลักสัปปุริสธรรม อย่างนี้เป็นต้น

2.3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม ตลอดระยะเวลา 2,600 กว่าปีที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้เข้าไปสัมพันธ์กับการเมืองการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือระบอบราชาธิปไตย ตัวแปรที่ชี้ชัดคือพระพุทธเจ้าทรงมีฐานะก่อนออกผนวชเป็นพระมหากษัตริย์ พระสหายของพระองค์ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์ก่อนผนวชคือกษัตริย์เช่นกัน และเมื่อพระองค์ออกผนวชแล้วพระองค์ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลากหลายมิติและสถานการณ์ ในขณะที่เดียวกันสาวกบางกลุ่มที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในองค์กรพระพุทธศาสนามีสถานะของการเป็นกษัตริย์

จากตัวแปรในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการออกแบบหลักธรรมการวางท่าที และพิธีกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของการปกครองในระบอบราชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากการจัดวางธรรมะเพื่อเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระราชา เช่น หลักจักกวัตติสูตร หลักทศพิธราชธรรม และหลักราชสังคหวัตถุธรรม ในขณะที่การปรับพฤติกรรมและท่าทีของพระสงฆ์ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมของพระราชนั้น พระองค์ได้ทรงออกแบบหลักการเสขียวัตตรเพื่อเป็นแนวในการวางท่าที หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “คุณสมบัติผู้ดี” สำหรับพระสงฆ์ที่จะเข้าไปสู่สังคมชั้นสูง อันจะนำมาซึ่งความเคารพและศรัทธาในวัตรปฏิบัติ เพราะพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งมาจากกลุ่มคนที่เป็นชนชั้นทาส และจัณฑาล

จะเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับกษัตริย์ตามระบอบราชาธิปไตย นั้นมีความผสมกลมกลืนทั้งในหลักการดำเนินชีวิต การจัดวางสถานะ และการจัดวางพิธีกรรม แนวทางในลักษณะนี้ถือว่าการเข้าไปช่วยส่งเสริมบทบาทระหว่างกันและกันมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อศึกษาจากประวัติศาสตร์ในบางยุคจะพบว่า ความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนานั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระราชา ไม่ว่าจะเป็นพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าชาคคัฏฐ พระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ รวมไปถึงพระราชาในประเทศศรีลังกา ประเทศเมียนมาร์ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส 2558)

เมื่อความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่า การเป็นทูตสันติภาพทางสังคมของพระสงฆ์คือให้ธรรมะแก่สังคม เรามีธรรมะครอบคลุมทุกเรื่อง อย่างที่นี้ไร่เชิงตะวันเปิดโรงเรียนชานา สอนอาชีพมากกว่า 20 อาชีพ ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้นเป็นรุ่นที่ 6 แล้ว ก็มีคนที่หายจากความอยากจนไปแล้วเยอะแยะมากมาย สิ่งเหล่านี้เป็นสร้างสถาบันการศึกษาขึ้นมาแล้วเอาหลักสูตรสัมมาอาชีพมาสอนต่อ ครูบาอาจารย์ไม่ใช่เราไปลงมือปฏิบัติเอง เราเป็นคนต้นคิดต้นเรื่องให้สร้างสถาบันเสริมสัมมาอาชีพให้เขา เขาก็ได้สัมมาอาชีพจากวัดไปเป็นอีกวิธีหนึ่ง (พระมหาวิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) หรือการสร้างสันติภาพด้วยบทบาทการเป็นนักการศึกษา นักประชาสัมพันธ์ นักเผยแพร่ หรือบทบาทอะไรก็ได้แล้วแต่ บทบาทของ มมร. มจร. ที่ตั้งโรงเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นมา หรือ ต้องตั้งองค์กรที่เป็นสาธารณประโยชน์ อย่างในกรณีของสร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล สร้างอะไรที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน สร้างธนาคารได้ใหม่ เป็นกลุ่มสังฆะ ออมทรัพย์ทั้งหลาย ทำพวกนี้ขึ้นมา การทำงานเหล่านี้ก็คือการทำงานโดยทางอ้อม ทำงานการเมืองโดยทางอ้อม เป็นเรื่องของการบริหารจัดการชุมชน (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่พระสงฆ์ทำได้ ทำได้ในหลายรูปแบบด้วย เช่น เวลาไปเทศน์ไปสอน สามารถมีส่วนสร้างสันติภาพทางสังคม โดยการรับรู้อันใหม่ให้ประชาชนเข้าใจว่า วัฒนธรรมแบบราชาธิปไตยเป็นอย่างไร อันนี้เป็นอันหนึ่งที่พระสงฆ์ทำได้ดีกว่าคนอื่น แง่มุมมองของประชาชน ความเป็นกลางทางการเมืองพระสงฆ์มีมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ ในแง่ของความเชื่อของคนในสังคมพระสงฆ์เองมีความบริสุทธิ์ทางความคิดและด้วยความศรัทธาของคน (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) อีกทั้ง การเผยแพร่ศีลธรรมทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ หรือทาง website มีพระสงฆ์ไม่กักรูปที่มาพูดธรรมะทาง Facebook, Line มีมากกว่าแต่ก่อน (พระสุธีวีรบัณฑิต, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) ในส่วนของด้านที่เป็นอยู่ทางสังคม อย่างกรณี บทบาทพระสงฆ์ปกคิมิหน้าที่อบรมสั่งสอนประชาชน แต่ว่ากรณีสถานการณ์ปัจจุบันที่ทหารเข้าไปเฝ้าเข้าไปจับตา แม้กระทั่งเวลาที่พระเทศน์ทำให้พระสงฆ์เกิดความตื่นตระหนกในการที่จะทำหน้าที่ในการอบรมชี้แนวทางในการสร้างสันติภาพ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) โดยให้ทุกทุกภาค

ส่วนค่านึงถึงบ้านเมืองเป็นของส่วนรวมเป็นของคนในชาติ พระสงฆ์รู้สึกว่าเป็นหน่วยหนึ่ง ของสังคม คนในสังคมเดียวกันจะปล่อยปะละเลยเพิกเฉยก็ไม่ดีไม่งาม พระสงฆ์ก็ต้องแสดงบทบาท ชัดเจนว่าเป็นพระสงฆ์ที่มีเมตตา ปรารถนาให้พุทธศาสนิกชนมีความสุข ถ้าประชาชนทุกข์พยายาม หาทางช่วยเหลือในทางใดทางหนึ่งให้คลายทุกข์ลงไปได้ ถ้าเขามีอะไร ได้คิด ได้ดี พระสงฆ์ก็ไม่ต้อง ไปอิจฉา มายินดีโมทนา มุทิตาไปกับเขา พระสงฆ์ต้องมีจิตวิญญาณเป็นผู้หลักผู้ใหญ่และถ้าช่วย อะไรไม่ได้พระสงฆ์ต้องรู้จักวางอุเบกขา อุเบกขาไม่ใช่วางเฉยนิ่งดูตาย หมายถึงทำใจให้ปกติ แล้ว มองว่าจะช่วยเขาได้อย่างไรด้วยใจที่ปกติ เรียกว่าอุเบกขา ถ้าพระสงฆ์ไม่มี 4 อย่างนี้ ปรารถนาให้ เขาเป็นสุข ไม่คิดช่วยคลายทุกข์ให้เขา ไม่ยินดีเมื่อเขาได้ดี ไม่รู้จักวางใจเฉยบ้าง ไม่ต้องไปทุกข์ตาม เขา อย่างนี้เรียกว่ามีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับภาวะของความเป็นพระสงฆ์ ถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้ใหญ่ ต้องมองดู เมื่ออยู่ข้างบนก็ต้องเห็นความทุกข์ของคนข้างล่างด้วย (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทาง การเมืองในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม พระสงฆ์สามารถทำได้โดยอิงอาศัยหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์เป็นทูตสันติภาพทางสังคมอยู่แล้ว เนื่องจากพระสงฆ์ไม่มีความขัดแย้ง กับใคร และพระสงฆ์ควรถือ โอกาสตรงนี้ทำเป็นแบบอย่างให้ประชาชนได้เห็น โดยเฉพาะ สถานการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในกลุ่มการเมืองหลายกลุ่ม พระสงฆ์ควรแสดงบทบาทในการสร้างสันติภาพ โดยการเป็นผู้นำในการชี้คุณชี้โทษของการ ทะเลาะกันให้เห็นภาพเป็นรูปธรรม โดยชี้แนะว่าสรรพสิ่งที่เกิดมาอยู่ภายใต้วิฎสงสารเดียวกัน ทุกคนมีเกิด มีแก่ มีเจ็บ และมีตาย กันทุกคน การที่จะไปแก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่น รบราฆ่าฟันกัน ไม่สมควร ถึงเราไม่ฆ่าเขา สักวันเขาก็ตาย ตัวเราเองก็ตาย อันนี้เป็นแบบอย่างในการสร้างสันติภาพ โดยอาศัยการแสดงธรรมผ่านสื่อออนไลน์ และอีกอย่างอาจจะทำในลักษณะของการทำกิจกรรมทาง สังคมร่วมกัน ให้กลุ่มที่มีปัญหาหันมาร่วมปฏิบัติธรรมด้วยกันหรือมีกิจกรรมที่มีลักษณะของความ ร่วมมือกัน ไม่ใช่ตัวพระสงฆ์เองทำตัวเป็นแกนนำในการสร้างความแตกแยกในทางสังคม พระสงฆ์ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในทางสังคม

2.3.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการ สนับสนุนพรรคการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการ สนับสนุนพรรคการเมือง ซึ่งระบบการเมืองในสมัยก่อนเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กษัตริย์ มีอำนาจสูงสุด ถ้ากษัตริย์มีแนวคิดไปทางไหนประชาชนต้องปฏิบัติตาม แต่ปัจจุบันเป็นระบอบ ประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้คนทุกระดับเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง จึงทำให้หลายกลุ่มทาง

การเมืองมีความเห็นที่แตกต่างหลากหลาย อย่างการเลือกตั้งล่าสุดเราก็เห็นอยู่แล้วว่ามียุหลายฝ่าย ฝ่ายที่ชอบรัฐบาลเดิมกับฝ่ายที่ไม่ชอบ และกาลเวลาผ่านไปทำให้การเมืองแตกต่างกันออกไป สมัยก่อนก็เน้นสถาบันเป็นหลัก แต่พอปัจจุบันอำนาจมาอยู่ที่ประชาชน มีการเลือกตั้งให้ประชาชนได้เลือกตั้งอย่างอิสระเสรี กลุ่มการเมืองก็มีหลากหลาย ดังนั้น พระสงฆ์ก็มีความคิดที่ที่หลากหลาย ชอบการเมืองแตกต่างกันไป บางพรรคก็สนับสนุน บางพรรคก็มองศาสนาในมุมมองที่แตกแยกก็มี เราต้องดูนโยบายของแต่ละพรรคเป็นหลัก (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562 แต่โดยทั่วไปบทบาทการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเมืองของพระสงฆ์ยังเป็นระบบอุปถัมภ์ แต่สำหรับในระบอบประชาธิปไตย เมื่อเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยแล้ววัฒนธรรมการปกครองในลักษณะทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยก็ยังไม่เอื้อกับพระภิกษุที่เข้าไปเกี่ยวข้อง แม้สภาพยังไม่ให้พระภิกษุเข้าไปเลย ก็เป็นเรื่องของการบริหารบ้านเมืองกันเองในกลุ่มของฆราวาส วัฒนธรรมของประชาธิปไตยถึงแม้จะเป็นการเปิดเสรีทางการเมืองพระสงฆ์ก็ไม่มีสิทธิที่จะไปเป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาล อาจจะมีได้แต่ในลักษณะของการเป็นหัวคะแนนให้พรรคการเมือง (ไพบุลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) เพราะพระสงฆ์กับประชาชนมีความใกล้ชิดกัน การชี้แนะในการสนับสนุนพรรคการเมืองจึงทำได้ง่าย วัฒนธรรมทางการเมืองไทยจะสะท้อนออกมาทางพฤติกรรมบทบาทของพระสงฆ์จะเข้าไปมีอิทธิพลในเรื่องนี้ ส่วนหนึ่งก็คือวิถีคิดวิถีการตัดสินใจทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง คนจะเลือกพรรคไหนเลือก ส.ส. เลือกคนดีอะไรแบบนี้ คือ วิถีคิดต้องมาก่อน พระสงฆ์จะมีส่วนในการให้ความรู้ให้ความเข้าใจให้ข้อแนะนำว่าเลือกตั้งเป็นเรื่องของสิทธิ ต้องไปเลือกคนดีให้เขามาดูแลบ้านเมือง (สตีธร ธนานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) เช่น หลวงพ่อคุณท่านก็เป็นพระเกจิชื่อดัง ถ้านักการเมืองกลุ่มใดสามารถที่จะทำให้ประชาชนเห็นว่าเป็นศิษยานุศิษย์ของพระสงฆ์รูปนี้ และพระสงฆ์รูปนี้มีความเอ็นดูหรืออาจจะพูดออกมาว่านักการเมืองคนนี้เป็นคนดี ประชาชนที่ศรัทธาหลวงพ่อกุณอาจจะมีคามเอนเอียงทางการเมืองเพราะว่าหลวงพ่อกุณเป็นคนกัณฑ์นักการเมืองคนนี้ไปแล้ว บทบาทก็จะเปลี่ยนไป ยังอยู่ในปฏิสัมพันธ์แบบนี้ หลังจากนั้นเป็นต้นมาเราจะเห็นได้ว่าการใช้การเมืองโยงกับศาสนา โยงกัน ไปโยงกันมา มันน่าสนใจมาก อย่างเวลาเรามีงานศพก็จะมีนักการเมืองสงฆ์หรือมาก็เดินเข้ามาอยู่ในวัด เข้ามาฟังสวดต่างๆ ที่อาจจะไม่รู้จักคุ้นเคยอะไรกับผู้เสียชีวิต แต่รู้ว่าในพิธีกรรมของพุทธศาสนาแบบนี้ทางความเชื่อการให้เกียรติคนตายเป็นกลไกอันหนึ่งที่จะทำให้คนที่เรียกว่าเป็นฐานเสียงรู้สึกว่าคุณคนดียังมาให้เกียรติเคารพศพของเขา เพราะฉะนั้นบทบาททางการเมืองของสงฆ์ตามธรรมชาติ สายจำปามองว่า 1) พระสงฆ์ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองในทางตรงก็ได้ 2) พระสงฆ์ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองในทางอ้อม ประการเหล่านี้พระสงฆ์สามารถทำได้ เพื่อใช้บริบททางพุทธศาสนาเปิดอู่ให้ฝ่ายการเมืองสามารถใช้ประโยชน์ทางนี้ได้ (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

แต่ทั้งนี้ พระสงฆ์ในฐานะที่ได้รับความศรัทธาจากประชาชนต้องปฏิบัติให้เหมาะสมแก่การเคารพศรัทธา ต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 6 ประการ คือ 1. รับผิดชอบตนเอง และพึ่งตนเองได้ 2. เคารพสิทธิผู้อื่น 3. เคารพความแตกต่าง 4. เคารพหลักเสมอภาค 5. เคารพกติกา 6. มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาโดยเริ่มต้นที่ตนเอง (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล 2556)

เมื่อพระสงฆ์มีคุณสมบัติดังกล่าว พระสงฆ์จะเป็นกลางทางการเมือง ประชาชนจะเคารพ นับถือ เพราะพระสงฆ์ฝึกฝัฝ่ายใด (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) แต่ต้องยอมรับว่าในสังคมไทยพระสงฆ์ค่อนข้างถูกวางภาพไว้สูงมาก เมื่อเวลาพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งไปมีส่วนในการสนับสนุนพรรคการเมือง ทำให้ภาพของพระสงฆ์โดยรวมถูกเหมาไปทั้งหมด ถ้าไปเป็นคะแนนเสียงหรือมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองมีส่วน ได้ผลประโยชน์ (พระมหาไพวัลย์ วรณฺโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) และพระสงฆ์ไม่ควรจะไปเชียร์ข้างใดข้างหนึ่ง แต่สามารถทำได้โดยการเก็บข้อมูลและสังเกตการณ์และพร้อมที่จะให้ข้อมูลทุกฝ่าย ให้ความรู้ทุกฝ่าย (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ทั้งนี้ ภายใต้กรอบของพระพุทธศาสนาโดยหลักการและแนวทางในการพัฒนาการเมืองที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดย 1. เน้นการพัฒนาพลเมืองในระดับรากที่เน้นความเสมอภาคโดยปฏิเสธระบบวรรณะที่ให้คุณค่าต่อมนุษย์ในเชิงดั่งอันสะท้อนถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เท่าเทียมและเที่ยงธรรม 2. เน้นให้พลเมืองปฏิบัติตามหน้าที่ภายใต้บรรทัดฐาน (Norm) ทางสังคมตามหลักทศ 6 3. เน้นให้พลเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ได้แบ่งแยกความยากดีมีจน ตามหลักสังคหวัตถุ 4. เน้นให้พลเมืองไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ในสังคมตามหลักศีล 5 6. เน้นให้ประชาชนพึ่งพาตนเองไม่เป็นภาระแก่คนอื่น ๆ ในสังคมตามหลักการตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนและ 7. เน้นให้ประชาชนเคารพคนอื่นหรือสิ่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็ระเบียบ กติกา หรือกฎหมายบ้านเมืองตามหลักการวธรรม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส 2558)

ทั้งนี้ ในส่วนของประเทศกัมพูชา ความเป็นกลางทางการเมืองจะมีสูงมาก จะไม่มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนพรรคการเมืองใดเป็นกรณีพิเศษ แต่จะเน้นการอธิบายหลักในเรื่องของการที่เราจะอยู่ด้วยกันได้โดยความเมตตา กรุณา มุทิตา ต่อกัน หรือว่าความเบียดเบียนกันจะทำให้ไม่มีความสุข คือเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ และคณะสงฆ์ควรที่จะทำประกาศออกมาในนามคณะสงฆ์ผู้ใหญ่คือขอให้ทุกฝ่ายทางการเมืองได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมให้มาก (Ven. Ratanak Keo, Ph.D. (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) แต่ในส่วนประเทศเมียนมาร์ นักการเมืองจะพยายามเข้าหาพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง จะพยายามแอบอ้างผลประโยชน์ให้กับพระสงฆ์หากให้การช่วยเหลือในด้านการเมืองหมายความว่าทำอะไรจะชนะการเลือกตั้ง (Ven. Nomleng Dammissara (Myanmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการสนับสนุนพรรคการเมือง พระสงฆ์ต้องถือคุณประโยชน์ต่อทุกฝ่ายการเมือง เพราะโดยหลักการพระสงฆ์เป็นปวงชนียบุคคลกับทุกฝ่าย จะไม่เข้าข้างหรือสนับสนุนพรรคการเมืองใดเป็นกรณีพิเศษ จะต้องมีพรหมวิหารธรรมเป็นที่ตั้ง เพราะโดยส่วนมากพระสงฆ์ที่ยังไม่ถึงขั้นบรรลุนิพพาน ความมีกิเลสยังหนาแน่นอยู่ การที่นักการเมืองเอาผลประโยชน์มาล่อจะชักจูงได้ง่าย แต่ถ้าพระสงฆ์พึงสังวรระวังเรื่องของการวางตัวให้เหมาะสม ประกาศตนเลยว่าพระสงฆ์ไม่มีนโยบายในการสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่พระสงฆ์จะทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของพรรคการเมืองทุกพรรคอย่างเท่าเทียมกัน

2.3.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง มันไม่ใช่กิจของสงฆ์อย่างแน่แท้ พระสงฆ์ก็สมควรที่จะอยู่ภายใต้กฎหมายคณะสงฆ์ เหมือนทหารมาตุภูมิ มันไม่ใช่หน้าที่ของทหารที่จะต้องมาเป็นรัฐบาล ทหารอาจจะรักษาในช่วงที่มีปัญหาแต่ตัวเองก็ต้องออกไป มันไม่ใช่หน้าที่ของทหารต้องมาเป็นรัฐมนตรี (ภาณุวัฒน์ ชัดเจนงาม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) กล่าวคือทุกภาคส่วนต้องจักหน้าที่ของตนเอง แต่การที่พระสงฆ์มาเรียกร้องต่อรัฐบาลในสังคมไทยไม่ค่อยเกิดขึ้นให้เห็นมากนัก แต่หากเห็นกระทำบางอย่างของรัฐบาลที่ไม่ถูกต้อง กรณีที่รัฐบาลทำผิดศีลธรรม ผิดคุณธรรม พระสงฆ์สามารถที่จะไปท้วงติงได้โดยที่รูปแบบให้ธรรมะในการดำเนินชีวิต ถ้าไปทำแบบฆราวาสไปปลุกกระดมสร้างความโกรธเกลียดไม่เหมาะสม (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในทางการเมือง พระสงฆ์มีหน้าที่ในการสอนเรื่องของการพัฒนาจิตใจ ในเรื่องทางเศรษฐกิจ ภาวะทางพาณิชย์ที่ทำอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าไม่ให้พระสงฆ์ประกอบอาชีพ ไม่ให้พระสงฆ์ประสงคในทรัพย์สมบัติเงินทอง ให้เรามีแค่ปัจจัย 4 ที่พอเลี้ยงชีพได้เท่านั้น บทบาทด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้มีตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ที่เห็นเด่นชัดคือการสอนให้ประชาชนรู้ผิดชอบชั่วดี มีศีลธรรม เพราะฉะนั้นถ้าจะไปเกี่ยวข้องกับมิติทางการเมืองก็ต้องเป็นมิติทางการเมืองในเชิงศีลธรรม ทำอย่างไรจะปลุกฝังวัฒนธรรมทางประชาธิปไตยที่มีศีลธรรม ศีลธรรมทั้งคนที่เป็นนักการเมืองและทั้งคนที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) โดยพระสงฆ์พยายามทำหน้าที่อันนี้อยู่แล้ว พระสงฆ์ไม่ควรใช้ฐานะเป็นผู้นำชุมชนในการเป็นหัวคะแนน เป็นคะแนนเสียงให้กับพรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่ตนเองมีความชื่นชอบ แต่ว่าคณะสงฆ์ควรสอนให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญในสิทธิในเสียงของตัวเอง จะเอาหลักศาสนาแบบ

ปัจเจกอะไรก็ได้ในการชี้ให้เห็นว่าสิทธิและเสียงของเขามีความสำคัญอย่างไรและมีคุณค่าอย่างไร คือส่งเสริมให้คนเคารพสิทธิเสรีภาพที่มีในตัวเอง ในการที่จะไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่เห็นแก่เงินที่เขาเอามาแจก (พระมหาไพวัลย์ วรคุณ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) ใช้หลักธรรมในการบริหารบ้านเมือง เช่น ทศพิธราชธรรม นั่นก็เป็นผู้บริหารบ้านเมืองอย่างสูง รองลงมานักการเมืองต้องมีคุณธรรมอะไรที่จะทำให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้าอย่างชัดเจนมากที่สุดก็คือหมั่นที่จะเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน อย่างที่เขาชอบพูดกันว่าประชาชนมาก่อน ต้องนึกถึงประชาชนให้ได้ก่อนว่าเขาอยู่ดีมีสุขอย่างไร เขาทุกข์ร้อนอย่างไร เราจะมีส่วนช่วยเหลือแก้ไขให้เขาอย่างไร ถ้าขึ้นมาอยู่ตำแหน่งแล้วไม่เห็นแก่ประชาชนแล้วจะกอบโกยเอาประโยชน์ของประชาชนมาเป็นของตนอีก ก็จะเกิดหายนะทางการเมือง บ้านเมืองก็จะเสียหายไปด้วย พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทเรียกร้องให้นักการเมืองเห็นประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่จะไปตรงกับความหมายว่าประชาธิปไตยคือประโยชน์สุขของประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ใช่เอาตัวเองเป็นใหญ่เป็นที่ตั้งประชาชนออกอวยกยากจน (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง พระสงฆ์ควรจะรับบทบาทหน้าที่อันพึงกระทำของตน โดยบทบาทหน้าที่ของตนในความเป็นพระสงฆ์จะไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในลักษณะของการมีส่วนร่วมจะต้องดูว่าสมเหตุผลหรือไม่ ต้องคำนึงถึงหลักความคุ้มค่าที่จะเกิดขึ้น แต่ทางที่ดีที่สุดสำหรับพระสงฆ์ที่สามารถทำได้คือการเน้นเรื่องของการพัฒนาองค์ความรู้ที่จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจให้กับนักการเมือง อย่างในปัจจุบันรัฐสภาไทยได้จำลองแบบมาจากไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นตำราที่สาธยายเกี่ยวกับนรก สวรรค์ โดยเฉพาะนักการเมืองจะได้ดูไว้เป็นคติเตือนใจว่า สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ จะทำอะไรให้คำนึงถึงโลกหลังความตาย เมื่อคิดได้เช่นนี้ จะได้ไม่คดโกงชาติบ้านเมือง

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.6 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ในการประท้วง ผู้ปกครอง	8	4, 6, 7, 8, 13, 14, 17, 18
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ในการลงสมัครรับการ เลือกตั้งเป็นผู้แทนทาง การเมือง	11	4, 6, 7, 8, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ในการเป็นทูตสันติภาพ ทางสังคม	6	1, 2, 4, 13, 14, 15
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ในการสนับสนุนพรรค การเมือง	9	6, 7, 8, 13, 15, 16, 17, 19, 21

ตารางที่ 6.6 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	5	1, 6, 7, 11, 15

3. ผลการศึกษาแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า “พระสงฆ์” มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่ พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก

พระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงมีพระวิสัยทัศน์อันยาวไกล พระองค์ต้องการให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองถาวร จึงได้ทรงวางแผนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา บำรุงส่งเสริมการศึกษาของชาติ พระองค์ได้มอบหมายให้ มหาเถรสมาคม มีอำนาจในการบริหารและปกครองพระสงฆ์ จนถึงระดับสูงสุดและให้การบำรุงการศึกษาแก่พระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับ บ้าน วัด โรงเรียนหรือรัฐบาล (บ-ว-ร) จนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่า ในยุคข้อมูลข่าวสารและการค้าไร้พรมแดน เทคโนโลยีอันทันสมัยได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยในทุก ๆ ด้าน พระสงฆ์ไทยจึงต้องมีการศึกษาสูงขึ้นเพื่อให้ทันต่อสังคมยุคใหม่และต้องมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมมากขึ้น (จริยา จัตุพร 2554) ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญของข้อมูลโดยเน้นบริบทพื้นที่ประเทศไทยเป็นหลัก ดังนี้

3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม ทำให้ทราบถึงการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการสละทางโลกของพระสงฆ์ 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์ 4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์ และ 5) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์ ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

3.1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน คณะสงฆ์เป็นจิตสำนึกของพระราชา ประเพณีนี้เป็นมาจนถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งที่หลังนับถือฝรั่งมากกว่าพระสงฆ์ พระราชาจะต้องทรงบาตรทุกเช้าเป็นเรื่องทานบารมี พระราชาจะต้องทรงธรรมทุกวัน พระสงฆ์ต้องไปเทศน์ในวังทุกวันเพิ่งมาเริ่มรัชกาลที่ 5 นี้เองเพื่อจะเตือนสติพระราชา พระราชาจะต้องทรงศีล (สุตถกษณ์ ศิวรักษณ์ (ส.ศิวรักษณ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แนวคิดของพระพุทธศาสนาก็จะส่งจากพระผู้ใหญ่ไปยังพระมหากษัตริย์และก็จะลงไปถึงประชาชน เพราะฉะนั้นในอดีตนี้บทบาทค่อนข้างจะมาก ปัจจุบัน โอกาสที่พระสงฆ์จะเป็นพระผู้ใหญ่จะมีอิทธิพลต่อพระมหากษัตริย์ก็ยังมีเหมือนเดิมอยู่ แต่เนื่องจากว่าพระมหากษัตริย์ ณ เวลามีข้อจำกัด ไม่สามารถที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองได้เต็มที่เหมือนกับในอดีต ดังนั้นถ้าผ่านทางช่องทางกษัตริย์นี้มันจะเป็นเหมือนเดิม แต่ว่าถ้าผ่านทางช่องทางใหม่คนที่เข้ามาบริหารบ้านเมืองแทนกษัตริย์ในระบบประชาธิปไตยนี่จะเป็นคนอีกแบบหนึ่งเป็นชนชั้นกลาง ชนชั้นกลางจะต่างจากกษัตริย์ก็คือว่าจะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาน้อยกว่ากษัตริย์ นายกรัฐมนตรีไทยที่จะรู้เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาน้อยกว่าพระมหากษัตริย์ ดังนั้นเมื่อรู้เรื่องน้อยกว่านี้ โอกาสที่พระสงฆ์ผู้ใหญ่จะทำให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเข้าใจคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาและเอาไปประยุกต์ใช้กับการเมืองนี้น้อย มีข้อจำกัด ถ้าตั้งเป้าว่าในอนาคตถ้าพระพุทธศาสนาอยากจะมีโอกาสได้สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองนี้สามารถทำได้ แต่ว่าเป้าหมายจะต่างจากเดิมคือว่าสิ่งที่

พระพุทธศาสนาจะทำได้ก็คือต้องผ่านทางนักการเมืองซึ่งจะอยู่ในรูปของรัฐบาลหรือฝ่ายค้าน (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) แต่ทั้งนี้ พระสงฆ์ต้องเลือกเทศน์เลือกสอนที่เหมาะสมกับการเมืองการปกครอง ไปเทศน์ไปสอนการเมืองการปกครอง ต้องเอาหลักสารานิชยกรรม อปริหานิยธรรม ทศพิทธาธรรม โดยเลือกคั่นกลั่นกรองหลักธรรมที่เหมาะสมไปสอนประชาชนและนักการเมือง (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) ซึ่งจะทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ได้ สิ่งสำคัญคือการศึกษาให้ชัดเจนถึงคำสอนและวิธีการของพุทธศาสนาแล้วเอามาบอกสังคมไทยว่าหลักพุทธศาสนาเป็นอย่างไร มันจะเกิดความรู้สึกสมานฉันท์ เกิดความดีต่อกัน หลักอื่นจะแก้ไขยาก หลักศาสนาคนจะยอมรับได้ง่ายกว่าหลักอื่น วัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ สังคมไทยในปัจจุบันมันแตกแยกกันถ้าเอาหลักวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เข้ามาเป็นตัวใหญ่ แล้วหลักการวิธีการทางศาสนาไปช่วยเสริมให้เข้มแข็งมันจะออกมาในรูปแบบที่ดีได้ (สุรพล สุธะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) อันนี้พระสงฆ์มีบทบาทมากในการที่จะเอาวิธีของพระพุทธเจ้ามาใช้คือพระสงฆ์ต้องเป็นผู้ที่นักการเมืองหรือผู้นำจะต้องไปหา ไปปรึกษา และก็ไปเอาแนวทางที่เป็นการสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพราะว่าบทบาทของพระสงฆ์อย่างในประเทศกัมพูชาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันจะเกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประเทศ ยิ่งมาถึงสมัยที่พระพุทธศาสนาเจริญเติบโตมาจนถึงทุกวันนี้คือการเมืองกับพระสงฆ์นี้แทบจะอยู่ด้วยกัน (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม ในสมัยก่อนพระสงฆ์ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน จะสังเกตว่ากิจกรรมทุกอย่างจะมาอยู่ที่พระสงฆ์และที่วัด โดยเฉพาะตามชนบทเรายังมีอยู่ แม้ว่าในสังคมเมืองจะบทบาทลดถอยน้อยลงไปก็ตาม บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน เวลาวันพระวันศีลหรือเวลาวันสำคัญ จะมีการบรรยายธรรมะ พระสงฆ์ควรชี้แนะให้ชาวบ้าน ได้เห็นความสำคัญบทบาททางการเมืองด้วย เพราะการเมืองครอบงำทุกอย่างของทุกคน แม้กระทั่งพระสงฆ์เองด้วย เพราะการเมืองจะเป็นตัวตัดสินทุกอย่าง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ประเพณี สังคม วัฒนธรรม การเมืองจะครอบคลุมทั้งหมด ดังนั้นทุกวันพระวันศีลหรือวันสำคัญกิจกรรมทางด้านศาสนา ควรที่จะมีการแนะนำประชาชนทางด้านบทบาทการเมืองด้วย ที่สำคัญพระสงฆ์ควรแนะนำประชาชนว่าการเมืองระบบประชาธิปไตยควรที่จะมีนโยบายอย่างไร ในปัจจุบันนี้เราจะเห็นว่าบทบาทด้านนี้ของพระสงฆ์ยังถือน้อยไป ในส่วนของมหาวิทยาลัยสงฆ์จะมีโครงการลักษณะอย่างนี้ และคณะรัฐศาสตร์มีกิจกรรมส่งเสริมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ไปจัดอบรมจัดกิจกรรมตามโรงเรียนตาม อบต. หรือเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ เราจะสังเกตเห็นได้ว่าเราเปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบันถือว่ายาวนาน การเมืองของเราก็ลุ่มๆ ดอนๆ และระดับชาวบ้านเอง

ก็ไม่ได้ใส่ใจการเมืองมากมายนัก อาจเพราะเขาคิดว่าเขาไม่เห็นหน้า ส.ส. ก็ตอนเลือกตั้ง พอเลือกตั้งเสร็จแล้วก็ไม่เคยเห็นเลย เมื่อไม่เคยเห็นเลยความผูกพันก็ไม่มี และที่สำคัญชาวบ้านยังมองไม่ออกว่า เลือกรพรรคไหนแล้วจะต่างกันอย่างไร เลือกลงไปแล้วก็พอๆ กัน หนักไปกว่านั้นก็คือการซื้อสิทธิขายเสียงถือว่าเป็นบ่อนทำลายประชาธิปไตยโดยตรง บางพรรคบางคนเห็นเรื่องขายสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องธรรมดา ในระดับชาวบ้านเขารับรู้กัน คินหมาหอนวันสุดท้ายจะมีการแจกจ่ายกัน แล้วพอมีการแจกจ่ายไปมากขนาดนั้นมีการทุ่มงบประมาณมากมายในการซื้อเสียง พอซื้อเสียงกันแล้วเขาต้องมีการ โกง คอร์รัปชันทุจริต ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังที่แก้ไม่ตกต่อให้พรรคไหนขึ้นมาถ้ายังเกี่ยวกับปัญหานี้ก็แก้ปัญหานี้ไม่ได้ เพราะจะต้องไปถอนทุนคืน ดังนั้น การส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน ก็คือในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา หรือเทศกาลสำคัญๆ พระสงฆ์ควรจะมีบทบาทในการอบรมแนะนำประชาชนในทางที่ถูกต้องว่าระบบการเมืองที่ถูกต้องควรจะเป็นลักษณะอย่างไร (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา โณ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) แต่สังคมไทยแต่ไหนแต่ไรต้องสร้างสรรค์การอยู่ร่วมกันให้เป็นสุข ร่วมไม้ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ อย่ามีใครที่จะทำให้แตกแยกวุ่นวาย การที่จะดำรงตนอยู่ในความสามัคคีธรรม และจงใจให้คนพอใจอยู่ในความสามัคคีธรรม ถือว่าเป็นบทบาทเป็นหน้าที่ อย่าไปยุยงให้เขาเกลียดชังกันได้ดีที่สุด ต้องให้เขาร่วมแรงร่วมใจสามัคคีปรองดอง ถ้ามีโอกาสหาเรื่องราวอะไรต่างๆ มาจงใจจะเป็นนิทานเรื่องนกถูกนายพรานเหวี่ยงแหครอบแต่พร้อมใจกันบินขึ้น ก็สามารถพาแหขึ้นไปบนอากาศและไปสวมกับต้นไม้ก็รอด แล้วมาเถียงกันหลังจากรอดแล้ว ก็มาอวดคืออยู่ตัวหนึ่งว่าวันนั้นถ้ามันไม่ได้บินเต็มทีกว่าตัวอื่นๆ ตัวนั้นก็เลยถูกเกลียดตอนหลังถูกพรานเหวี่ยงอีก นกทั้งฝูงก็เลยไม่ยอมบิน เยาะเย้ย ถากถางตัวนั้น มันพูดดีวันก่อนว่ามันบินเต็มทีพวกเราถึงได้รอด ในวันนี้ลองบินซิ ตัวเดียวบินอย่างไรก็ไม่ขึ้นก็เลยถูกนายพรานจับรวบแหทอดกรอบหมด นิทานพวกนี้เป็นเรื่องสร้างสรรค์เพราะเขาบอกว่าไม่มีอะไรที่จะสร้างความเจริญให้กับมนุษย์เท่ากับความสามัคคี พุทธภาษิตว่า สัพเพสังสังฆภูตานิ สามัคคี วุฑฒิสาธิกา ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ยังความเจริญให้สำเร็จ สามัคคีนำมาซึ่งความเจริญของมวลชน ถ้าพระสงฆ์ยังอยู่ในลักษณะปลุกเร้าสามัคคีธรรมอยู่ตลอดสร้างสรรค์ยิ่งกว่าอะไรทั้งหมด สร้างถนนหนทางยังไม่สร้างเท่ากับสามัคคีธรรม (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

ในขณะที่ ศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ จันทรวงศ์ (2555) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาคือการมีเหตุผลเชิงประจักษ์เกิดขึ้นในสังคมไทยที่ว่า 1. พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีเพื่อไปสู่การหลุดพ้นเฉพาะตัว 2. มุ่งเน้นแง่มุมเชิงโลกุตระไม่สัมพันธ์กับความจริง/สุขทุกข์ของสังคม และ 3. หลงลืมมิติทางสังคม/มิตินี้ความเป็นพลเมืองที่ดี แต่ศาสตราจารย์สายชล สัตยานุรักษ์ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อ

การพัฒนาพลเมืองว่า “คำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย อาจจะเน้นในแง่ที่พุทธศาสนาสอนให้เมตตา กรุณา ไม่กดขี่เอารัดเอาเปรียบกัน ความคิดเรื่องความเมตตา นี้ เราเคยเน้นความเมตตาที่คนใน “ที่สูง” มีต่อคนใน “ที่ต่ำ” หรือความเมตตาระหว่าง “ผู้ใหญ่” กับ “ผู้น้อย” เราก็สามารถจะเปลี่ยนมาเน้นความเมตตาระหว่างคนที่เสมอภาคกัน หรือเน้นความเมตตาที่มนุษย์พึงมีต่อกัน เน้นการใช้ปัญญาในการเข้าใจความเป็นไปต่างๆ และจัดการปัญหา ด้วยสติปัญญา การเผชิญหน้ากับความผันผวนและความเสี่ยงต่างๆ อย่างมีสติและปัญญา การตระหนักในความเป็นอนิจจังของทุกสิ่ง ทุกคน ทุกสถาบัน ที่ไม่มีอะไรเที่ยงแท้ แน่นนอน หรือหยุดนิ่งตายตัว การปรับเปลี่ยนความหมายบางส่วนหรือทั้งหมดของทุกสิ่งทุกอย่าง จึงเป็นเรื่องปรกติธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้” และพระสงฆ์สามารถช่วยกันเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เน้นการแบ่งชนชั้นทางสังคม ไปสู่สังคมที่เน้นแนวราบที่ให้ความสำคัญแก่ความเสมอภาค และความเป็นธรรมได้ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส 2558)

พระสงฆ์ใช้โอกาสเข้ามานำหลักธรรมะข้อคิด หลักการอยู่ด้วยกัน ซึ่งจะทันยุคทันสมัยกับเด็กปัจจุบัน เราเอาตรงนี้มาพูดคุยให้จิตสำนึกหรือคำแนะนำต่างๆ วัยรุ่นเราต้องเข้าใจว่าเขาต้องการอะไร สื่อใน Social Media ที่หลากหลายเขาจะยึดติด เพราะฉะนั้นเราต้องเข้ามาพูดคุย เข้ามาให้หลักปฏิบัติต่างๆ ในสถานศึกษาจะเป็นเรื่องที่ย่างและสอดแทรกสิ่งต่างๆ ได้ให้กับนักศึกษาให้กับวัยรุ่น ซึ่งเขาเหล่านี้ต่อไปจะเป็นคนปกครองประเทศหรือพัฒนาบ้านเมืองต่อไป เมื่อเราสร้างสรรค์คนพวกนี้ได้แล้ว จิตสำนึกของเขาตอนที่เราให้จะเป็นการสร้างการเก็บเล็กผสมน้อย แล้วทำให้ตัวเองแทนที่จะยึดหลักวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีอย่างเดียว เขาจะยึดหลักทางด้านศาสนาทางด้านธรรมะ จะทำให้คนที่ได้รับมีจิตสำนึกของการเป็นพลเมือง (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) หรือจะเทศน์จะสอนต้องดูคำสอนด้วยว่าไปกันได้ไหม ถ้าไปกันไม่ได้ รัฐบาลศาสนาก็จะขัดแย้งกันไปตลอด ฉะนั้นพระสงฆ์จำเป็นต้องรู้เท่าทันทางโลกขณะเดียวกันต้องแม่นยำทางธรรมเพื่อเวลาไปสอนชาวโลกจะได้ไม่ผิดพระธรรมวินัย เราจะได้เป็นที่พึ่งให้เขาทั้งทางโลกทั้งทางธรรม รู้โลกรู้ธรรมเราก็จะสามารถนำพาคำสอนของพระพุทธเจ้า นำพาศาสนาไปต่อในสังคมสมัยใหม่ได้อย่างมีพลังอย่างมีความหมาย แต่ถ้าไม่รู้โลกไม่รู้ธรรมพระสงฆ์ก็จะหมดความหมายหมดบทบาท ไปเทศน์ก็ไม่มีใครฟัง เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ต้องเรียกร้องกับตัวเองให้แม่นยำทั้งทางธรรมและรอบรู้ทางโลกถึงขั้นที่เรียกว่า ทางโลกก็เลิศล้ำทางธรรมก็เลิศมาก (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) ดังนั้นพระสงฆ์ควรสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่ใช้ความรุนแรงในสังคมไทย วัฒนธรรมการเป็นพี่เป็นน้องเป็นคนไทยด้วยกันในสังคมการเมือง คือตั้งเป็นประเด็นย่อยๆ แล้วหาคำสอนของพระพุทธเจ้า และอาจจะให้พระสงฆ์เรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองไม่ใช่สิ่งเสียหาย อย่างมหาจุฬาฯ มาสอนการเมืองในเชิงสร้างสรรค์

แบบนี้คิดดีใจท้อในประเด็นข้อขัดแย้งกับการเมืองและให้พระสงฆ์หาทางเข้าไปช่วย ไม่ใช่ปล่อยให้ปะละเลย เพราะหลักคำสอนใช้ได้หมดไม่ได้เลือกสอน เพราะนักการเมืองก็ต้องการคำสอนจากพระสงฆ์ที่ตรงไปตรงมา ไม่ใช่ความเชื่อทางการเมือง ทุกวันนี้ที่พระสงฆ์ออกมาแสดงความคิดเห็นส่วนมากเป็นความเชื่อทางการเมืองของใครของมัน เหมือนพระพุทธรูปสมเด็จพระพุฒาจารย์ (ปยุตฺโต) ท่านไม่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล ไม่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของท่าน แต่เอาหลักการวิธีการพุทธศาสนาบอกกล่าว ซึ่งท่านก็เผยแพร่ในระดับจำกัด แต่ถ้าพระสงฆ์ทั่วประเทศทำเป็นวาระแห่งชาติออกมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่ใช่ความรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยกสูงและสังคมไทยอยู่ไม่เป็นสุข เห็นไหมประเทศชาติตกต่ำเยอะมาก ถ้าพระสงฆ์ช่วยตั้งประเด็นและออกมาให้เห็นตรงไปตรงมาตามหลักการของพุทธศาสนาอันนี้น่าจะช่วยให้เยอะ ไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัว (สุรพล สุขะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) ยกตัวอย่างเช่น คำสอนเรื่องอบายมุข เช่น เล่นการพนัน เล่นการพนัน การดื่มเหล้า การสูบบุหรี่ คบคนชั่ว พวกนี้ที่เป็นอบายมุข ถ้าเราดูแล้วก็จะเป่าแห่งความเลื่อมทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่ายในทางที่เสียหาย แทนที่จะเอาเงินส่วนนั้นมาบำรุงครอบครัว สมมติมีเงินมาพอบ้านเอาไปดื่มเหล้าเล่นการพนัน หรือเอาไปเที่ยวกับก๊ิก เล่นหุ้น พนันบอล ซึ่งเป็นรอยรั่วทั้งนั้น ดังนั้นเราควรเอาคำสอนของพุทธศาสนาในประเด็นเหล่านี้มาสอนชาวพุทธให้ยึดมั่นงดเว้นจากอบายมุขที่สำคัญเน้นเรื่องมีหลักศีลธรรมจรรยา แม้กระทั่งเรื่องของศีลห้า เพราะว่ามีข้อสุดท้ายที่บอกว่า สีละเน โภคะสัมปะทา ถ้าเรารักษาศีลได้แล้ว ก็จะเปิดโภคทรัพย์ หมายความว่า พอเรารู้จักเงินอะไรต่างๆ เงินก็จะมาเอง เพราะไม่กินไม่เที่ยวไม่ไปทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม เงินที่มีก็ไม่ได้เสียหายไปในการใช้จ่าย ประเด็นด้านนี้พระสงฆ์ควรจะสอนในหลักพุทธธรรมในสิ่งเหล่านี้ และเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในครัวเรือน ในครอบครัวและจะเข้าสู่ในระดับสูงขึ้นมาอีก (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

การปลูกฝังเป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นหน้าที่เป็นกิจที่พระสงฆ์จะต้องแนะนำคำสอนให้ประชาชน โดยเฉพาะถ้าเทศน์กับเยาวชนต้องให้เยาวชนเห็นถึง 5 ดีให้ได้ คือ 1. เขาจะต้องเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ 2. เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ 3. เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน 4. ต้องเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และ 5. เป็นศาสนิกที่ดีของศาสนา อันนี้สำหรับผู้เยาว์วัย ส่วนหนุ่มสาวก็ต้องจัดระดับให้เขา รู้จักอะไรก่อนมีขั้นตอนมีผู้มีรักและค่อยมีลูก อย่าโดดข้ามขั้น ส่วนผู้เฒ่าต้องสอนเรื่องมรดกศาสตร์บัณฑิตต้องฝึกฝนเรื่องความตายก่อน เพราะฉะนั้นต้องสอนผู้หลักผู้ใหญ่ให้รู้จักปล่อยวางเรื่องจะเอาจะมีจะเป็น ฝึกการตายเสียก่อน ต้องสั่งสอนประชาชนตามวิถีตามเทศฐานะบทบาทเหล่านี้ แต่พระสงฆ์ผ่านเวทีเทศน์ บริษัทเทศน์ราชการเทศน์เล็กๆ ผู้สูงวัย นักโทษติดคุกทางกายแต่อย่าติดคุกทางใจ ใจเอาภัยใส่คุกไม่ได้ แต่กายเขาจับขังได้ ใจเราจะล่องลอยไปวัด

ไปหาหลักธรรมคำสอนที่วัดไหนก็ย่อมทำได้ อันนี้เป็นเรื่องของประสบการณ์แต่ละองค์แต่ละท่าน ไม่เหมือนกัน บางองค์ประสบการณ์โศกโชนในการเทศน์สั่งสอน ก็มักจะได้อะไรมาเผยแพร่สั่งสอน ทำให้ประชาชนนิยมชมชอบเลื่อมใสศรัทธาได้มาก เป็นเรื่องของแต่ละองค์แต่ละท่านที่สั่งสมบารมี ด้านนี้ อีกทั้ง พระสงฆ์ต้องมีบทบาทแนะนำอาชีพ โดยเฉพาะหลักเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ ผลิตให้ มากทำให้มาก บริโภคใช้จ่ายแต่น้อยหรือเหลือจะได้อะไรช่วยผู้อื่น ได้บุญได้กุศลเพิ่มขึ้นอีก อันนี้เป็น หน้าที่โดยตรงบทบาทสำคัญ ในช่วงนี้มีพระสงฆ์หลายรูปที่มองเห็นช่องทางที่พระพุทธรเจ้าตรีศ เรืองอาชีพชอบ (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) เพราะคำว่า “คน” หรือ “ประชาชน” ในกรอบของระบอบประชาธิปไตย หมายถึง “พลเมือง” และระบอบนี้มีความเชื่อว่า ตัวแปรสำคัญที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ “ต้องพัฒนาพลเมือง” เพราะพลเมืองคือรากฐานของประชาธิปไตย ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ของระบอบ ประชาธิปไตยจึงหมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ ควบคู่ไปกับการรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่าง และเคารพกติกาใน การอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคมของตนเอง (Bryan S. Turner 2000) ทั้งนี้ พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมได้ 1. เป็นการมีส่วนร่วมอย่างมากก็คือ การเขียน การสอน ซึ่งท่านพุทธทาสเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีบทบาททางการเมืองสูง เนื่องจากความคิด หลักธรรมคำสอนหลายอย่างที่ท่านเอามาถ่ายทอดสู่ประชาชนมีผลต่อการเมืองไทยอยู่ มากพอสมควร คนรู้สึกว่าคุณพุทธทาสเป็นพระสงฆ์ที่เป็นสายปฏิบัติ การที่ท่านเขียนหนังสือ ท่าน เทศนา คนจะรู้สึกว่าคุณมีความชอบธรรมที่เราจะน้อมนำสิ่งที่คุณเทศน์สิ่งที่คุณสอนมาใช้ (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)ถึงอย่างไรก็ตามพระสงฆ์เองต้องระมัดระวังที่จะพูด กลัวจะไม่เข้ากับฝ่ายนี้ ไปเข้ากับฝ่ายนี้ ซึ่งไม่กล้าพูดตรงไปตรงมา เพราะ 1. อาจจะถูกกล่าวหาว่าผิดเกณฑ์ ของคณะสงฆ์ 2. เกรงว่าจะมีอีกพรรคพวกหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยก็อาจจะเสื่อมศรัทธาในศาสนา แต่จริงๆ แล้วพระสงฆ์หากมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือวิธีการของพระพุทธเจ้า แล้ว เอามาเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้รู้ว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องการเมืองเชิงสร้างสรรค์แบบนี้ พระพุทธศาสนามีวิธีการที่พระพุทธเจ้าเคยทำเป็นตัวอย่างแบบนี้ จะทำในลักษณะการพิมพ์หนังสือ แจก ไม่ใช่เอาความรู้สึกส่วนตัวมาใส่ ที่เป็นปัญหาปัจจุบันคือพระสงฆ์ไปเข้าข้างฝ่ายโน้นฝ่ายนี้ทำ ให้เสียภาพพจน์ พระพุทธเจ้าบอกว่าผู้ใดทำให้คนเขาทะเลาะกันแล้วกลับมาดีกัน ผู้นั้นได้ชื่อว่า จัดการได้ยอดเยี่ยม ความง่ายๆ คือ พระพุทธเจ้าบอกไม่ยากให้พระสงฆ์ไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มันจะไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้อย่างไร เพราะฉะนั้นแนวทางในการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างในการอบรมสั่งสอนประชาชน คือ 1. ควรสืบสานหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้า 2. ศึกษาวิธีการที่พระพุทธเจ้าหรือพุทธสาวกเคยใช้มาแล้วในการช่วยเหลือแก้ไข

ความขัดแย้งทางการเมือง (สุรพล สุยะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562) อีกทั้ง พระสงฆ์ต้องเข้าไปเสริมในส่วนที่โลกเขาไม่มี อย่างเช่น ทางโลกเขาทำธุรกิจเก่งอยู่แล้ว พระสงฆ์ทำสู้เขาไม่ได้ ให้ไปขายของแข่งกับชาวบ้าน พระสงฆ์จะไปขายของสู้กับเขาไม่ได้เก่ง แต่สิ่งที่เขาไม่เก่งทำ พระสงฆ์คือในเชิงของการสอนให้เขารู้จักผิดชอบชั่วดีในการทำธุรกิจและเป็นผู้ดำเนินเรื่องความรู้ ผิดชอบชั่วดีด้วย อย่างเช่นแค่สอนให้เขาทำธุรกิจโดยไม่คดโกง ไม่เอาเปรียบลูกค้าถือว่าเข้ามามีส่วนร่วมทางธุรกิจแล้ว ถือว่าเป็นคุณธรรมในการทำธุรกิจ อย่างเช่นขายผัก ขายอาหาร โดยที่ไม่ใส่สารพิษเข้าไป เกษตรกรปลูกข้าว ปลูกผัก บางทีก็ใช้ยาฆ่าศัตรูพืชหรือยาฆ่าแมลง คนกินมันเป็นอันตรายถือว่าเป็นการเบียดเบียน ผิดคุณธรรมตามหลักของการเบียดเบียนใช้ใหม่ หากจะสอนเรื่องของอาชีพเราต้องสอนในเชิงของคุณธรรมและศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพ (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) การสร้างวัฒนธรรมที่มีคุณธรรมให้กับประชาชนให้หลักคำสอนของพุทธเจ้า ทำให้คนมีค่านิยมที่ดีก็จะเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดี (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) ที่สำคัญพระสงฆ์ต้องเป็นผู้คอยเตือนสติประชาชนทุกกลุ่ม โดยใช้หลักธรรมเป็นแนวทางการปฏิบัติ (พระสุธีวิรัตน์, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2562) อีกอย่างพระสงฆ์ต้องหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนประชาชนโดยบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน (พระเมธีธรรมาจารย์, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน จากอดีตที่ผ่านมาบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ จะเป็นการแสดงธรรมโปรดพระมหากษัตริย์เป็นประจำทุกวัน ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย บทบาทพระสงฆ์เริ่มลดหลั่นลงตามลำดับ การนิมนต์พระสงฆ์ไปแสดงธรรมโปรดพระมหากษัตริย์จะไม่มี เพราะที่ผ่านมาลำดับขั้นของการแสดงธรรมจะเป็นลำดับลดหลั่นตามกัน พระสงฆ์แสดงธรรมโปรดพระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์จะส่งผ่านต่อประชาชน นี่เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่ใช่เพิ่งเกิดในสังคมไทยแต่มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมให้กษัตริย์นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน แต่ทั้งนี้ในปัจจุบัน เรื่องของการเมืองโดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตยที่ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันในการแสดงออกทางการเมือง จึงทำให้ประชาชนแบ่งออกเป็นหลายฝ่ายทางการเมือง ซึ่งบางครั้งพระสงฆ์เองยังไม่มีความเป็นกลาง หากไปแสดงธรรมให้ประชาชนฟังจะเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจ เบื้องต้นพระสงฆ์ต้องวางตัวเป็นกลาง แล้วเลือกหัวข้อธรรมที่เหมาะสมแก่การแสดงธรรมโปรด เอาแบบอย่างที่ว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติมาโดยตลอด เช่น พระพุทธเจ้าจะไปแสดงธรรมโปรดใคร พระองค์จะพิจารณาตรวจดูภูมิหลังและจริตของบุคคลนั้น เมื่อตรวจดูแล้วจะพิจารณาถึงหัวข้อธรรมที่จะไปใช้ในการอบรมสั่งสอน จะได้ผลมาก โดยอบรมสั่งสอนได้

ทุกกลุ่ม ไม่เลือกปฏิบัติ ประการเหล่านี้จะเป็นแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชนในสถานการณ์ปัจจุบัน

3.1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการสละทางโลกของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการสละทางโลกของพระสงฆ์ ต้องดูเจตนาธรรม์ของบุคคลผู้จะเข้าสู่การบวชในทางพระพุทธศาสนา เบื้องต้นต้องดูบริบททางประวัติศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ที่เป็นส่วนประกอบ เพราะค่านิยมปัจจุบันว่าด้วยการบวชหรือบวชพระสงฆ์ในสังคมไทยมีลักษณะที่เปลี่ยนไป การบวชจากเดิมคือ การสละแล้วซึ่งทางโลก มุ่งสู่คุณค่าในทางหลักธรรม เพื่อศึกษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และมุ่งสู่ความคาดหวังอันสูงสุดคือ การเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นจุดหมายปลายทางของการบวช แต่การบวชในปัจจุบันกลับกลายเป็นเรื่องของคุณค่าและหน้าที่อันเป็นค่านิยมสำคัญในสังคมไทยคือ ค่านิยมว่าด้วยการเป็น “ลูกที่ดี” และ การเป็น “พ่อแม่ที่ดี” คุณค่าเชิงวัฒนธรรมไทยว่าด้วยการเป็นลูกที่ดี เกิดขึ้นจากค่านิยมที่เชื่อกันว่า การบวชเป็นการสร้างบุญที่ได้กุศลมาก เป็นโอกาสอันดีที่ลูกชายจะตอบแทนพระคุณบิดามารดา โดยเชื่อว่า “ลูกชายที่บวชเรียนจะสามารถช่วยให้บิดามารดาได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์” การบวชจึงเป็นเรื่องการตอบแทนคุณพ่อแม่ ลูกที่ประสงค์บวช (หรือแม้แต่ลูกบังคับ) ให้พ่อแม่จึงมีคุณค่ากับการเป็นลูกกตัญญู ในปัจจุบันเราจึงพบเห็นการบวชตามประเพณี หรือการบวชตามคุณค่าดังกล่าวนี้เป็นค่านิยมหลักของคนในสังคมไทย ส่วนคุณค่าการเป็น “พ่อแม่ที่ดี” หากลูกคนใดประสงค์บวชให้แล้ว จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมเพื่อเตรียมการบวชให้ลูกอย่างดี หรือเรียกภาษาชาวบ้านๆ ว่า “ทุ่มทุน” ไม่ว่าจะเงินทองมหรสพต่างๆ อย่างครบครัน (พระมหาทวี บุญทะมาตร์ 2562) ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้ว ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมายของการพัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนาทำให้เจริญทำให้เป็นให้มีขึ้นฝึกรอบรม คือ ภาวนา มี 4 ประการ คือ

1) กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้ความรู้จักติดต่อกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้อกุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สीलภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้อยู่อยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

3) จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้ความเข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อุตสาหะ มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้ความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) 2543)

ในสมัยพุทธกาล การสละสมบัติทุกอย่างเพื่อที่จะแสวงหาโมกขธรรม ทั้ง พรหมณ์กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ในสมัยนั้น คนที่พอแล้วเพื่อที่จะแสวงหาโมกขธรรม (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) แต่ในบริบทสังคมไทย ประเพณีวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกเรื่องของการบวชไม่ใช่เพียงเพื่อการสละทางโลก แต่เป็นประเพณีที่ต้องบวชเพื่อให้เป็นคนสุก คือหมายความว่าถ้าชายใดยังไม่ได้บวชถือเป็นคนดิบ คือ จะไปมีครอบครัวยังไม่ได้ หรือแม้กระทั่งประเพณีการบวชเรียน เพราะสมัยก่อนวัดเป็นศูนย์กลางทุกอย่างในทางสังคม ลูกหลานคนยากจนหรือผู้ความสนใจใฝ่ศึกษารัชมะ ต่างมาบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน เมื่อจบศาสตร์หรือระดับชั้นที่พอสมควรบางรูปก็ลาสิกขาไปใช้ชีวิตทางโลก บางรูปก็อยู่สืบทอดพระพุทธศาสนา (พระครูสุตรัตนภรณ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562) ศึกษาทางธรรมจะได้หลุดพ้นจากอวิชชา หลุดพ้นด้วยการสร้างบารมี (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) แต่ที่ผ่านมา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ ปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์ ที่นี้การศึกษาของคณะสงฆ์นี้มันต้องเป็นทั้งปริยัติศึกษาและปฏิบัติศึกษา พระจะต้องเรียนทั้งปริยัติและปฏิบัติ เพราะปฏิบัติมันจะช่วยโดยเฉพาะพระหนุ่มหรือเณรน้อย ถ้าเกิดเขากำหนดขึ้นมาต้องฝึกอบรมฐานเพื่อจะได้เอาชนะคนราคะ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่ทั้งนี้ แบบอย่างทำให้เห็นในการการสละทางโลก มีพระสงฆ์หลายรูปที่เป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตน เช่น พระเทพวิฑายาคม (คุณ ปรีสุทฺธิ) พระสงฆ์ต้องไม่ให้มีอะไรติดตัว

ต้องอุทิศตนแก่ส่วนรวม หลวงพ่อท่านจึงมีการสร้างโรงพยาบาล โรงเรียน สาธารณูปโภค ไม่ควรจะเป็นคนที่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่คิดไม่ช่วยไม่ให้อะไรเลย ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก พระสงฆ์จะต้องทำตัวเป็นที่รัก เป็นที่เคารพนับถือด้วยการให้วิทยาทาน ให้ธรรมทาน และที่สำคัญวัตถุทาน ทรัพย์สินเงินทองที่เขาบริจาคให้กับศาสนาถ้ามันมากเกินไปจนเป็นที่จะใช้ก็ไม่ต้องเก็บสะสมเด็ดขาด การเก็บสะสมเป็นการไม่ละไม่สละ พระพุทธเจ้าสละเวียงวังปราสาทหมดแล้ว มาอยู่โคนต้นไม้ พระสงฆ์บางรูปชาวไร่ชาวนาจะมาสละสมอีกก็สวนทางกับหลักการที่พระพุทธองค์ทรงว่าไว้ เพราะฉะนั้นมีอะไรเหมือนไม่มี ที่มีทั้งหมดต้องถือว่าเป็นของพุทธศาสนา อย่าไปยึดติดใส่บัญชีของตน ใส่ชื่อตนเป็นบัญชีส่วนตัว เวลาเขามาถวายอะไรส่วนตัวต้องบอก โยมต้องถวายทำนุบำรุงพระศาสนา ต้องแนะนำสั่งสอนเขา อย่าไปยินดีว่าถวายส่วนตัวแล้วเก็บเข้ายามแล้วไปฝากธนาคาร เปิดบัญชีเป็นชื่อของตัวเอง ที่จริงพระสงฆ์มีเรื่องที่สุดยอดอยู่เรื่องหนึ่งคือ คนเห็นพระสงฆ์เป็นสะพานบุญ บริจาคทรัพย์ให้เป็นทิพย์แล้วพระสงฆ์มานอนกอด ไม่เอาเงินไปสร้างบารมี แต่โง่ไปสร้างคดีก็มี อย่างนี้เรียกว่าเล่นผิบบทบาทผิบน้ำที่ ต้องพยายามอย่าให้มีของล้นกุฏิ ถ้าจะมีก็ขอให้เป็นเรื่องเอกสาร หนังสือธรรมะ อย่าให้มีทรัพย์สินเงินทอง “คืออยู่ที่ละพระอยู่ที่กิน” ถ้าพระสงฆ์ดีจริงก็ต้องเป็นพระสงฆ์ที่สละปล่อยวางทรัพย์สินเงินทอง ต้องให้ลาภสักการะอยู่ได้เท่า อย่ายให้อยู่บนหัว แล้วมันจะหนักหัวและก็ปวดหัว แต่ถ้ารู้จักไว้ได้ทำบุญเป็นทางเดินไปสู่มรรคผลไปสู่บุญบารมี อย่าให้มันเป็นอุจจาระต้องเดินขำอุจจาระ คือกองเงินกองทองที่ชาวบ้านเอามาถวายบริจาคปราสาทวิหารวัดวาอาราม แต่แล้วก็ต้องสละ จาคะเป็นเรื่องหัวใจของนักบวช (พระราชาธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) นี่ก็สาเหตุพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่ละเลิก ไม่ทำมาหากินแล้วไม่มีทรัพย์สินใดๆ ทั้งสิ้น มุ่งแสวงหาทางแห่งความหลุดพ้น รักษาพระธรรมวินัย (ไพบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) แต่ถ้าเอาตามหลักของพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าก็คือต้องอยู่ในโอวาทของพระพุทธเจ้าก็คือไม่ยุ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องทางโลกจนมากเกินไป (Ven.Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการสละทางโลกของพระสงฆ์ หากดูตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งพุทธกาลที่เจ้าชายสิทธัตถะสละทางโลกทิ้งทุกสิ่งที่มีในทางโลกมุ่งสู่การแสวงหาโมกขธรรมเพื่อการหลุดพ้นในวัฏสงสารจนสามารถค้นพบความจริงแห่งชีวิตสามารถหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ และนำสิ่งที่ค้นพบมาประกาศเผยแผ่ให้มนุษยโลกได้รู้และปฏิบัติตาม แต่ที่นี้ในสถานการณ์ปัจจุบันพระสงฆ์ที่เข้าสู่เส้นทางของพระพุทธเจ้า เราต้องดูบริบทตามประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศ แต่โดยส่วนมาก ไม่ว่าจะเป็นประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จะมีลักษณะของการบวชที่คล้ายคือกัน คือหมายความว่า บวชตามประเพณี บวชเรียน บวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมเพื่อการหลุดพ้น

ประการต่างๆ ล้วนเป็นการบวชที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้เมื่อบวชมาแล้วอุดมการณ์ของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน เมื่อบวชนานเริ่มรู้จักคนเยอะ เริ่มมีประชาชน นักการเมืองเข้าหาเยอะ บทบาทในการขึ้นำจึงมีได้ง่าย เพราะโดยส่วนมากคนที่ไปทำบุญที่วัดไปหาพระสงฆ์จะยึดมั่นในตัวบุคคล เพราะฉะนั้น จะอย่างไรก็ตามการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการสละทางโลกพระสงฆ์ต้องสำนึกในความเป็นสงฆ์และต้องเดินเส้นทางแห่งการไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำความดีให้ถึงพร้อมและเกื้อกูลต่อส่วนรวม

3.1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์ การตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ (คือรู้แจ้งความจริงตามสภาพความเป็นจริงอย่างถูกต้องด้วยพระองค์เองอันยอดเยี่ยม ไม่มีอะไรยิ่งกว่า) เป็นคำสอนที่เกิดจากพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า การตรัสรู้ของพระองค์ได้เป็นแสงสว่างให้แก่ชาวโลก ได้นำพาจิตวิญญาณของมนุษย์สู่สันติ พระองค์ได้แสดงให้เห็นว่า “สรรพสิ่งในสกลจักรวาลดำเนินไปตามธรรมชาติด้วยการอิงอาศัยกัน เป็นลูกโซ่... เมื่อสิ่งนี้มี... สิ่งนี้จึงมี... เมื่อสิ่งนี้ดับสิ่งนี้จึงดับ ความเป็นไปของสรรพสิ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับการคลบกันคาลของเทพเจ้าหรือผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติใดๆ” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539) ทั้งนี้ ความเป็นพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่ละเลิก ไม่ทำมาหากินแล้ว ไม่มีทรัพย์สินใดๆ ทั้งสิ้น มุ่งแสวงหาทางแห่งความหลุดพ้น ปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย และจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองจะปฏิบัติตนอยู่ในเรื่องของการที่จะแสวงหาแนวทางหลุดพ้นเพื่อเข้าสู่นิพพาน ไม่ใช่เป็นไปตามกระแสโลก (ไพฑูริย์ นิตตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ได้บอกว่าเป็นให้มานับถือศาสนาพุทธ แต่ท่านให้มาลองศึกษาและปฏิบัติดู ได้ผลอย่างไรจะนับถือหรือก็สุดแท้แต่บุคคล พระพุทธเจ้าจะให้ใช้สติปัญญาพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล ถ้าอะไรดีแล้วให้ถือตามสิ่งนั้น บุคคลผู้มาบวชเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ช่วงแรกของการบวชเข้ามาต้องเข้าใจในอุดมการณ์ของพระพุทธเจ้า ใฝ่รู้และใฝ่เรียน มุ่งมั่นปฏิบัติธรรม ปลีกวิเวก เมื่อสิ่งสมบารมีมั่นคงดีแล้ว กลับมาโปรดชาวบ้าน (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) โดยการให้ข้อเสนอแนะหลักการปฏิบัติตน การครองตน (จินตนา กำแพงศิริชัย, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2562) เพื่อเข้าสู่การหลุดพ้นจากไม่มีความรู้และหลุดพ้นอีกอันหนึ่งคือหลุดพ้นด้วยการสร้างบารมีของตัวเอง (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) และที่สำคัญ พระพุทธเจ้าย้ำนักย้ำหนาในเรื่องของธรรมะที่พระสงฆ์ไปยุ่งกับการเมืองที่เป็นเรื่องของผลประโยชน์ เป็นเรื่อง

ของยศทรัพย์อำนาจ ไม่ควรไปยุ่งด้วยประการทั้งปวง พระสงฆ์ต้องห่างจากยศทรัพย์อำนาจ วางตัวเป็นกลาง (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562)

กล่าวโดยสรุป ประการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์จะต้องยึดตามแนวทางของพระพุทธเจ้า แต่ในปัจจุบันด้วยแนวทางการคิดของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน มาบวชมีภูมิลำเนาไม่เหมือนกัน บางคนบวชเพื่อเรียน บางคนบวชเพื่อการหลุดพ้น บางคนบวชเพื่อหนีคดีทางโลก ฯลฯ แล้วแต่อุดมการณ์ของบุคคล แต่อย่างไรก็ตามพระสงฆ์จะมีภูมิลำเนาอย่างไรก็ตามไม่ควรที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น หากฝืนเข้าไปมีส่วนร่วมถือเป็นการทรยศต่อพระพุทธเจ้า แต่หากเข้าไปร่วมต้องเป็นในเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ไม่ทำให้ใครเสียผลประโยชน์ ชี้นะชี้นำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ให้ทุกคนถือคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม มองทุกคนเป็นเพื่อนร่วมโลกร่วมชะตากรรมเหมือนกันทั้งหมด

3.1.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์ ทุกวันนี้โลกเปลี่ยนแปลงเร็วมาก พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเป็นสายปฏิบัติ สายปฏิบัติมีความสำคัญต่อชาวบ้าน โดยเฉพาะส่วนที่เมื่อการเมืองเมื่อชีวิตฆราวาสเข้าวัดฟังธรรมปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิภาวนาเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงจากความวุ่นวาย พระสงฆ์ก็ต้องทำหน้าที่ เพราะพระสงฆ์ในมุมมองฆราวาสคือผู้ที่ละแล้วซึ่งกิเลสตัณหาทั้งปวง (หอมหวล บัระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) สำนึกต่อส่วนรวม มีความเสียสละตัวเองมาบวชเพื่อการหลุดพ้นแก่ตนเองและสัตว์โลก ทุกอย่างที่พระสงฆ์ทำคือต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะต่อประชาชนทุกกลุ่ม โดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลาง (สตีธร ธนาธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) และพระสงฆ์จะต้องไม่มีประเด็นทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง (ไพฑูริย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) และไม่ควรที่จะเอาเหตุผลทางด้านศาสนามาใช้ในทางการเมือง (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562)

ถึงอย่างไรก็ตาม ถ้าจะบอกว่าพระสงฆ์ต้องเข้าป่าทั้งหมด เพื่อปลีกวิเวกอันนั้นเป็นสิ่งที่ยืนยันที่ศึกษากันมา บางองค์ต้องปลีกวิเวกบ้างเพื่อจะได้มรรคผลนิพพานง่าย บางท่านปฏิบัติยากแต่บรรลุได้ง่าย บางคนปฏิบัติง่ายแต่บรรลุได้ง่าย บางคนปฏิบัติยากแต่บรรลุได้ยาก ขึ้นอยู่กับวาสนาบารมีของแต่ละท่านที่สั่งสมมา อย่างปลีกวิเวกเข้าป่าเข้าถ้ำหรืออยู่ในหมู่ชนอยู่ในสังคมแบบชนิดที่บวชอยู่ในตมแต่ไม่เปรอะเปื้อนโคลนตม อยู่แวดล้อมสังคมทั้งไปแต่จิตใจไม่ได้ไปยินดีกับสิ่งที่เขามียอดด้านไม่มีจิตยินดียินดีร้ายก็ผ่านไปแบบสบายๆ อยู่ที่ควบคุมผัสสะ ถ้าอยู่ในป่าไม่มีผัสสะไม่มี พระสงฆ์ไปได้กับลิงก็มีแต่ถ้าอยู่ในเมืองคุมผัสสะดี สีกาก็ไม่ได้มีปัญหาอะไร

สามารถเข้าถึงมรรคผลได้ทั้งวัดป่าและวัดเมือง ทั้งพระป่าและพระเมือง จะมีลักษณะเหมือนกัน (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ฉะนั้น เส้นทางแห่งการหลุดพ้นพระพุทธเจ้าได้วางแบบไว้ให้อยู่แล้ว

กล่าวโดยสรุป การมุ่งสู่เส้นทางแห่งการหลุดพ้นของพระสงฆ์โดยนัยยะของความเป็นจริงพระสงฆ์ตัดทางโลกหมดแล้วไม่สมควรที่จะมายุ่งเกี่ยวกับทางโลก แต่ทั้งนี้พระสงฆ์ด้วยความศรัทธาและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน พระสงฆ์อาจจะมีชาวบ้านมาปรึกษาหารือในแทบจะทุกเรื่อง แต่ถ้าเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ การปฏิบัติเพื่อลดละกิเลส เป็นธรรมชาติโดยยอกเนื่อหาในระบอบปฏิรูปกฎอานิสงส์แห่งการปฏิบัติธรรม ก็สามารถทำได้ตามโอกาสไม่ผิดแต่ประการใด แต่หากพระสงฆ์ไปเป็นผู้กล่าวหานักการเมือง ชี้นำทางการเมืองจะในรูปแบบใดก็ตามถือว่าไม่เหมาะสม แต่หากต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในทางการเมืองต้องทำในเชิงสร้างสรรค์ พระสงฆ์ควรที่จะต้องชี้แนะแนวทางว่า ชีวิตนี้สั้นนัก การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน การแสวงหาทรัพย์ภายนอก บ้าน รถ แก้ว แหวน เงินทอง ล้วนแต่เป็นของนอกกาย ตายแล้วเอาไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราทุกคนเกิดมาตัวเปล่า กลับไปก็ยอมกลับไปตัวเปล่า จะไปโกรธไปเกลียดกันทำไมแบบนี้เป็นต้น

3.1.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์

ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์ ควรเน้นในเรื่องคุณธรรมการเมืองแบบมีคุณธรรม หลักพุทธธรรม หลักปฏิบัติ การทำให้คนมีวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่มองผู้อื่นเป็นศัตรู มีขันติธรรมก็เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมที่ดี (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562) ไม่เห็นแก่ตัว การช่วยเหลือสังคมเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น ในสมัยพุทธกาล มานพคนหนึ่งชื่อว่า มาฆะมานพ เห็นถนนหนทางไม่ดี ก็รวมพรรคพวกช่วยกันทำถนนหนทางให้ดีขึ้น เห็นไม่มีที่พักอาศัยก็ช่วยกันสร้างศาลา ขุดบ่อสระน้ำ เพียงแค่ทำด้านสาธารณประโยชน์นี้ตลอดเท่าชีวิตและรักษา มานพคนนี้ได้กลายเป็นท้าวสักกะอยู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในตำนานทางพุทธศาสนาเราจะเห็นว่าพุทธเจ้าทรงสนับสนุนกิจกรรมหรือการทำประโยชน์เพราะว่าเป็นการตัดเสียซึ่งความตระหนี่ จะมีประโยชน์ตนกับประโยชน์ท่าน จะมีประโยชน์อยู่ 2 อย่าง ดังนั้น ประโยชน์ตนเองก็ไม่เสียหาย แต่ว่าประโยชน์ท่านเราก็ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นกัน เราอยู่ในสังคมไหนเราก็ต้องช่วยเหลือสังคมนั้นๆ เราจะสังเกตเห็นว่าสาธารณประโยชน์เกิดขึ้นจากคำสอนของพุทธศาสนา ยกตัวอย่างเช่น ศาลากลางบ้าน ไม่มีงบประมาณของรัฐ มีแต่พระสงฆ์หรือใครต่อใครช่วยกันสร้างศาลากลางบ้าน แต่ก่อนมีแต่พระสงฆ์

นำสร้างโรงเรียน ล้วนแล้วแต่เป็นคุณูปการที่เกิดจากพุทธศาสนาที่สอนให้คนเหล่านี้เห็นคุณค่าของการช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ (พระมหาคาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในมุมมองของประชาชนจะมองว่าผู้มาบวชต้องเป็นผู้ที่มุ่งสู่ความหลุดพ้นเท่านั้น แต่นั่นเป็นการมองที่ผิด สิ่งสำคัญคือต้องมุ่งมั่นว่าการบวชของตนนั้นตามคำที่กล่าวขอบวชมาในเบื้องต้น ว่า “สัพพะทุกขะนิสสะระณะ นิพพานะ สัจฉิกะระณัตถายะ” ผู้ที่หวังนิพพานเป็นอารมณ์ก็จะมีอะไรมากระชากรั้งคั้งให้ไปชื่นชอบนิยมอยู่กับเอกราชหรือยศถาบรรดาศักดิ์ ให้ก็ไม่ได้ปฏิเสธจะเอาคืนก็ไม่ได้เสียอกเสียใจอยู่อย่างรู้เท่ารู้ทันก็จะเข้าสู่ความสงบร่มเย็นเป็นมรรคเป็นผลทางศาสนาในระดับใดระดับหนึ่ง จะปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ตามที่พระพุทธเจ้าว่า ถ้าโลกนี้ยังมีคนปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 โลกนี้ก็จะไม่ว่างจากอรหันต์ (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) จะทำให้เกิดการฟื้นฟูทุกอย่าง ฟื้นฟูทั้งกายและใจ ทั้งเศรษฐกิจ ทั้งการเมือง ทั้งวัฒนธรรม ทั้งประเพณี ธรรมเนียมประเทศกัมพูชา ช่วงที่ฟื้นฟูมากที่สุดคือช่วงที่บวชหลังจากสมัยเขมรแดงมาบวชใหม่เพื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา อนุญาตให้บวชแม้กระทั่งคนที่มีอายุห้าสิบปีขึ้นไป ยิ่งพระสงฆ์รุ่นใหม่นี้นั้นประมาณ 20 ปีมานี้ ก็จะเป็นรุ่นที่บุกเบิกและช่วยฟื้นฟูเรื่องเศรษฐกิจและความรู้ ฟื้นฟูเรื่องสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เรื่องความรู้และเรื่องเศรษฐกิจ ฟื้นฟูเรื่องสังคมก็คือว่าพระสงฆ์ท่านมองเห็นชาวบ้านลำบากยากจนหรือไม่ได้พัฒนาความรู้และบางกลุ่มอาจจะไม่มีอะไรกิน ท่านก็ตั้งเป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ที่จะไปช่วย ปัญหาพื้นที่อยู่ในหมู่บ้านผมคือคนมองเห็นบทบาทของพระสงฆ์ลดลง พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ทั้งทั้งประโยชน์คนและส่วนรวม (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562)

ที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์จะมุ่งแต่เส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์เองไม่ได้ เพราะเราปฏิเสธการช่วยเหลือสังคมหรือการพัฒนาสังคมไม่ได้ เพราะว่าชีวิตพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับชาวบ้านมาโดยตลอด พระสงฆ์ไม่ได้หาจุดปัจจัย ไม่มีเงินเดือน ไม่สามารถทำกับข้าว ทำอาหารเองได้ ยังต้องอาศัยชาวบ้านเป็นที่พึ่งในการเลี้ยงร่างกายเพื่อมีชีวิตอยู่เพื่อการปฏิบัติธรรม พระสงฆ์จึงต้องตอบแทนบุญคุณชาวบ้านที่ให้ข้าวให้น้ำนอกจากการตั้งใจปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นแล้วต้องเกื้อกูลแก่ชาวบ้านด้วย หรือแม้กระทั่งการทำหน้าที่ในด้าน การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองต้องเป็นในเชิงสร้างสรรค์ หาวิธีการสร้างความองงามให้แก่การเมือง เพื่อให้บ้านเมืองมีความสงบ ผาสุกเกิดประโยชน์กับประชาชนทุกหมู่เหล่า

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.7 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์ในการ อบรมสั่งสอนประชาชน	13	1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 18, 19
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์ในการ สละทางโลกของ พระสงฆ์	6	1, 5, 14, 18, 19, 21
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์ในการมุ่ง สู่ทางธรรมของ พระสงฆ์	5	4, 7, 12, 16, 19
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์มุ่ง เส้นทางหลุดพ้นของ พระสงฆ์	5	1, 9, 14, 16, 17

ตารางที่ 6.7 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์	4	1, 8, 15, 19

3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการกระทำการถูกต้องตามกฎหมาย 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง 4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เพื่อกุลประโยชน์สาธารณะ และ 5) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

3.2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ ตลอดระยะเวลา 2,600 กว่าปีที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้เข้าไปสัมพันธ์กับการเมืองการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือระบอบราชาธิปไตย ตัวแปรที่ชี้ชัดคือพระพุทธรเจ้าทรงมีฐานะก่อนออกผนวชเป็นพระมหากษัตริย์

พระสหายของพระองค์ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์ก่อนผนวชคือกษัตริย์เช่นกัน และเมื่อพระองค์ออกผนวชแล้ว พระองค์ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลากหลายมิติและสถานการณ์ ในขณะที่เดียวกัน สาวกบางกลุ่มที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในองค์การพระพุทธศาสนามีสถานะของการเป็นกษัตริย์ จึงเป็นที่มาของการออกแบบหลักธรรม การวางท่าที และพิธีกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของการปกครองในระบอบราชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากการจัดวางธรรมะเพื่อเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระราช เช่น หลักจกักวัดติสุตร หลักทศพิธราชธรรม และหลักราชสังคหัตถุธรรม ในขณะที่การปรับพฤติกรรมและท่าทีของพระสงฆ์ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมของพระราชานั้น พระองค์ได้ทรงออกแบบหลักการเสขียวัตรเพื่อเป็นแนวในการวางท่าที หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “คุณสมบัตินี้” สำหรับพระสงฆ์ที่จะเข้าไปสู่สังคมชั้นสูง อันจะนำมาซึ่งความเคารพและศรัทธาในวัตรปฏิบัติ เพราะพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งมาจากกลุ่มคนที่เป็ชนชั้นทาส และจัณฑาล ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับกษัตริย์ตามระบอบราชาธิปไตยนั้นมีความผสมกลมกลืนทั้งในหลักการดำเนินชีวิต การจัดวางสถานะ และการจัดวางพิธีกรรม แนวทางในลักษณะนี้ถือว่าการเข้าไปช่วยส่งเสริมบทบาทระหว่างกันและกันมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อศึกษาจากประวัติศาสตร์ในบางยุคจะพบว่า ความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนานั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระราช ไม่ว่าจะเป็นพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าชาตศัตรู พระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ รวมไปถึงพระราชในประเทศศรีลังกา ประเทศเมียนมาร์ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว (พระมหาคณาธิปไตย ๒๕๕๘) แต่ทั้งนี้ในปัจจุบัน พระสงฆ์ต้องระมัดระวังตัวอย่างมาก เพราะปัญหาภายในที่ถูกตรวจสอบค่อนข้างเยอะ และการที่จะไปออกตัวด้านการเมืองต้องระมัดระวัง แม้กระทั่งการแสดงความคิดเห็นผ่าน facebook ไลน์ ข้อมูลลง Social ถึงกับการตักเตือนกันจากผู้มีอำนาจและจากคณะสงฆ์ ผู้ปกครองควรกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ให้ชัดเจน ควรมีคำสั่งจากรัฐบาล หรือ มหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่ประสานกับรัฐบาลว่าพระสงฆ์ควรมีสถานะแบบไหน (พระมหาคณาธิปไตย ๒๕๕๘) แต่ถ้าตามกฎหมายประชาธิปไตยและพระสงฆ์เป็นประชาชนคนหนึ่ง แม้ในเชิงกฎหมายบอกว่าการเลือกตั้งเป็นการใช้สิทธิตามหลักประชาธิปไตย แต่เนื่องจากว่าพระสงฆ์มีธรรมเนียมวินัยคุ้มครองอยู่ การที่พระสงฆ์มาทำอย่างนั้นไม่เหมาะสม หรือพระสงฆ์เองฉันตามติธรรมกันของคณะสงฆ์และไปยื่นกับทางการเป็นหนังสือให้รัฐบาลช่วยเหลือ จะให้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ว่าพระสงฆ์ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ใช่ออกไปเดินขบวนเหมือนชาวบ้าน มันมีรูปแบบการเรียกร้องที่หลากหลาย ไม่ใช่แบบนั้นแบบเดียว ไปเรียกร้องแบบนั้นแทนที่จะทำให้คนศรัทธาจะกลายเป็นว่ายังไม่ศรัทธา ยิ่งไม่อยากจะให้ ยิ่งไม่อยากจะช่วยเหลือ ในฐานะที่คนไทยเป็นพุทธศาสนิกชน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายค้าน

หรือฝ่ายรัฐบาลบุคคลเหล่านั้นเป็นพุทธศาสนิกชน หากว่าพระสงฆ์มีสัมมาปฏิบัติและเป็นที่เคารพ นับถือของนักการเมืองทุกฝ่าย อย่างนั้นเรียกว่าสร้างสรรค์ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย (พระมหาสมบูรณ วฑฺฒติโกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562)

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการเมืองการปกครองในระบบ ประชาธิปไตยที่เพิ่มสูงขึ้น จึงเป็นที่มาของ “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” และคำว่า “ความเป็นพลเมือง” จึงเป็นคำที่เริ่มใช้มากขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่หลังจากประชาชนในสังคมได้รวมตัวกันเข้าร่วมขับเคลื่อน กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเป็นอำนาจทางการเมืองที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐ จนเกิดการเมืองของพลเมืองที่มีการขยายตัวและทำงานในรูปแบบต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจจากรัฐ เช่น องค์กร สมาคม องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข สื่อสาธารณะ การศึกษา เป็นต้น (ทิพย์พพร ดันติสุนทร 2555, น. 37) กรณีพระสงฆ์ต้องการไปเรียกร้องให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ หากจะทำให้เรื่องพวกนี้เชิงสร้างสรรค์อาจจะต้องสร้างกลไกเฉพาะทางขึ้นมา เหมือนกับกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่ง เหมือนกับสหภาพแรงงาน สมาคมวิชาชีพอื่นๆ เพียงแต่ช่องทางนี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ (สตีธร ธนานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) แต่ในเชิงปฏิบัติไม่สามารถทำแบบนั้นได้ เพราะ 1. บริบทของสังคมไทยถ้าพูดถึงระบอบประชาธิปไตยแน่นอนมันเกิดหลังอะไรหลายๆ อย่าง การที่เราจะแยกพระสงฆ์ออกจากการเมือง ซึ่งทำได้ค่อนข้างยาก สิ่งที่ได้คือทำอย่างไรให้พระสงฆ์กับรูปแบบการปกครองที่กำลังดำเนินไปในรูปแบบประชาธิปไตยสามารถที่จะอยู่กันได้แบบไม่ขัดกัน นักวิชาการบางคนอาจจะบอกว่าแน่นอนเวลาคิดถึงเรื่องของพลเมือง พลเมืองต้องมีความเท่าเทียมกัน อาจจะไปขัดกับความเชื่อทางศาสนาบางอย่างที่เราเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาไม่เท่ากัน เพราะมนุษย์มีกรรมติดมา คนก็จะคิดว่าเวลาเราจะสร้างความเป็นพลเมืองให้มนุษย์เข้าใจว่ามนุษย์เกิดมาเพราะกรรม ประเด็นทำทนายจะต้องทำลายความเชื่อทางศาสนาทิ้งเสียก่อน ต้องไม่คิดว่ามนุษย์มีบาปกรรมติดตัวมาเกิดมาเป็นชนชั้นล่าง คนนั้นเกิดมาเป็นชนชั้นสูง 2. ให้มนุษย์เลิกเชื่อว่ามีใครเกิดมาแล้ววิเศษกว่าคนอื่น ดังนั้น พุทธศาสนาเป็นโหมคหนึ่งในการอธิบาย การทำให้รัฐเป็นรัฐฆราวาสในสังคมไทยจะเกิดขึ้นได้โดยบริบูรณ์ รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ จะมีการเคลื่อนไหวโดยการให้บรรจุพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) คุณหญิง ไชศรี ศรีอรุณ ประกาศว่าข้อเสนอที่จะให้พระพุทธรูปเป็นศาสนาประจำชาติเคยเข้ากรรมวิธีการของวุฒิสภาที่คุณหญิงเป็นประธานและกรรมวิธีการชุดนั้นก็มีความไม่รับที่จะให้บรรจุ และมีเหตุผลที่ชัดเจนเพียงพอล้ำรับมันจะไปขัดกับรัฐธรรมนูญที่ให้ถือปฏิบัติว่าศาสนาทุกศาสนาจะต้องเท่ากัน คือถ้ารับแล้วทุกคนมีเสรีภาพเท่ากันนี้ชาวมุสลิม 1 คน ชาวคริสต์ 1 คนก็มีเสรีภาพเท่ากับชาวพุทธ 99 คนใช่ไหมและเสรีภาพในการนับถือก็ต้องได้รับการปกป้องเท่ากัน เขาบอกว่า

มันขัด มันทำไม่ได้ ซึ่งเหตุผลนั้นเป็นเหตุผลที่ฟังได้และเขาก็เลยประกาศว่าข้อเสนอนี้มันคงเป็นไปได้ อยู่แล้วและคุณหญิงไขศรี พูดในทำนองว่าตราบเท่าที่ยังมีบทบาทอยู่ ข้อเสนอแบบนี้จะเสนอเข้าไปใหม่เมื่อไรก็ตกอยู่อย่างนั้น ณ ปัจจุบันนี้ถึงไม่รับ คราวนี้ที่ไม่รับเพราะไม่ใช่ว่าไม่ใช่ชาวพุทธ ไม่สนับสนุนพระพุทธศาสนา แต่ว่าพอเป็นชาวพุทธและไปคิดเรื่องนี้ในทางกฎหมายมันทำไม่ได้ พอทำไม่ได้ต้องบอกว่ามันบรรจุไม่ได้ แต่ประเทศไทยเราก็คงยังเป็นประเทศที่การปฏิบัติต่อศาสนาต่างๆ ในทางวัฒนธรรมนี้ไม่เท่ากัน พระพุทธศาสนาก็ยังได้รับการปฏิบัติมากกว่าศาสนาอื่นๆ งบประมาณที่ให้พระพุทธศาสนาตัวเลขที่เขาแจกแจงเป็นรายปีนี้มันเทียบกันไม่ได้ งบประมาณสมมติ 100 บาทที่ให้พระพุทธศาสนา มัน 90 บาทและที่มันกระจายไปยังศาสนาอื่น 10 บาทเท่านั้นเอง จะเป็นอย่างนี้มาตลอด เพราะฉะนั้นในทางกฎหมายเราบอกเท่ากัน แต่ในทางวัฒนธรรมนี้มันเท่ากันไม่ได้เพราะว่าชาวพุทธนี้เป็นคน 90% และสังคมไทยก็เป็นสังคมซึ่งพระมหากษัตริย์เป็นพุทธมามกะและเราก็มีวัดในทางพระพุทธศาสนา มากกว่าศาสนาอื่น (สมภาร พรหมทา, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562) ไม่ควรจะเรียกร้องมาก แต่ถ้าบอกเหตุผลความจำเป็นและจะสร้างสรรค์พัฒนาพระพุทธศาสนาหรือสังคมให้เจริญ พระสงฆ์ต้องชี้แนะต่อความจำเป็น อย่าไปขอมาก (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

ประการเหล่านี้เป็นการที่พระสงฆ์จะเรียกร้องต่อรัฐบาล ในการกำหนดทิศทางให้พระพุทธศาสนา ซึ่ง วินสตัน แอล. คิง (Winston L. King 1995, p. 75) ได้วิจารณ์หลักคำสอนและแนวทางพระพุทธศาสนาในยุคต้นค่อนข้างแรงว่า “ไม่มีความรู้สึกตื่นตัว (insensitivity) ในความมอยุติธรรม (ทางสังคม)” ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ 1. มุ่งหวังแต่พระนิพพาน เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากการเกิดใหม่ในสังสารวัฏ 2. รังเกียจแนวคิดในการเรียกร้องความยุติธรรม เพราะเห็นว่าเป็นสาเหตุแห่งการสร้างความเสื่อมถอย ดังคาถาธรรมบทที่ว่า “ชนเหล่าใดเข้าไปผูกเวรว่า ‘คนนี้ได้ค่าเรา ได้ฆ่าเรา ได้ชนะเรา และได้ลักสิ่งของของเราไป ‘เวรของชนเหล่านั้น ย่อมไม่สงบระงับ”

แต่ทีนี้เมื่อเราไปดูประเทศกัมพูชา พระสงฆ์เป็นประชาชนของรัฐมีสิทธิในการเลือกตั้ง แต่ไปเป็นนักการเมืองไม่มีใครให้ความสนใจ แต่ส่วนได้ส่วนเสียคือการที่มีกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่เข้าไปเล่นการเมืองกับรัฐบาลหรือว่า รัฐบาลกับฝ่ายค้านหรือว่าเป็นทางการเลยก็มี แต่ค่อนข้างจะส่วนน้อย ในภาพรวมหลายปีที่ผ่านมาคือพระสงฆ์ท่านมีสิทธิ์เลือกตั้ง แต่ว่าท่านก็จะพยายามอยู่ตรงกลางมากกว่า อีกกลุ่มหนึ่งส่วนมากจะมีลักษณะที่ต่อต้านคืออยู่ตรงฝ่ายค้านด้วยความที่ไม่ชอบกับการบริหารแบบใดแบบหนึ่งพระสงฆ์กลุ่มนี้จะต่อต้านโดยการบันทึกเป็น clip vdo หรือต่อต้านโดยการที่จะพาดำขบวนประท้วงอย่างนี้ก็มี พระสงฆ์ถูกจับสึกหรือจับลงโทษก็มีหลายรูปหลายองค์อยู่ที่ว่ามันไปกระทบกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) กรณีของประเทศลาว เดียวนี้ค่อนข้างจะเปลี่ยนไปเยอะเพราะ

เทคโนโลยีที่มันเข้ามาในลาวมีบทบาทสำคัญในลาว ในกรณีที่พระสงฆ์เห็นไม่สมควรหรือมันจะโพสต์ลงตามเพจเฟซบุ๊ก จะชี้แนะว่ารัฐบาลทำไม่เหมาะสม ถ้าทางรัฐบาลเห็นว่ามันไม่เหมาะสม ส่วนปกครองจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ ก็จะมองกระแสเหมือนกันเพราะว่าเดี๋ยวนี้จะไปตามกระแสหรือในส่วนที่ให้ทางประเทศจีนมาประมวลทำทางประชาชนไม่พร้อมเขาก็โพสต์ลง Facebook โพสต์ลงทางโซเชียลว่าไม่พร้อมไม่เห็นดีไม่สมควรทางรัฐบาลก็ไม่อนุมัติก็ไม่ให้ทำ เขาจะให้ความใส่ใจกับประชาชนเยอะถ้าหากว่าประชาชนไม่พร้อมและไม่เห็นดีเขาก็มองตามความเหมาะสมและสมควรเขาก็จะไปทำตามความเหมาะสม หากถามว่าประชาชนมีสิทธิ์ใหม่ในช่วงของระยะที่โลกโซเชียลเข้ามามีบทบาทสำคัญและก็มีส่วนช่วยเยอะแต่ครั้งก่อน ดีกว่าไปประท้วงจะไปพูดอะไรก็ได้ แต่เดี๋ยวนี้โลกโซเชียลเข้ามาสามารถแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองได้ง่าย เพราะเมื่อก่อนจะรวมตัวกันยาก แต่โลกโซเชียลที่ว่ามีบทบาทสำคัญให้แก่ประเทศลาวถือว่ามีส่วนช่วยเยอะที่รัฐบาลเห็นถึงความสำคัญเห็นถึงความไม่ต้องการเห็นถึงความพอใจของประชาชนที่แสดงความคิดเห็นผ่านโลกออนไลน์ (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) แต่ประเทศเมียนมาร์ การที่พระสงฆ์จะเรียกร้องต่อผู้ปกครองจะมีความชัดเจนกว่าหลายเทศ เพราะพระสงฆ์เมียนมาร์มีความเข้มแข็ง สามัคคีกัน เมื่อเห็นความไม่เหมาะสมทั้งการออกนโยบายให้กับพระพุทธรูปรวมถึงการที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาความเป็นอยู่ให้กับประชาชนได้ พระสงฆ์จะออกมาเคลื่อนไหว ถึงจะมีหมายจับพระสงฆ์ที่เป็นแกนนำ แต่ไม่สามารถที่จะจับได้เพราะว่าคณะสงฆ์จะปกป้องไม่ให้ฝ่ายบ้านเมืองบุกมาจับพระสงฆ์ได้ (Ven. Nomleng Dammissara. (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ พระสงฆ์ต้องรู้บทบาทหน้าที่ของตนในการที่จะกระทำซึ่งพฤติกรรมอันผิดไปจากหลักทางพระพุทธศาสนา การที่พระสงฆ์ไปเดินขบวนประท้วงในมุมมองของประชาชนถือเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมกับสมณะ วิธีการที่จะทำในเชิงสร้างสรรค์ที่พระสงฆ์สามารถทำได้ คือการที่พระสงฆ์ยอมรับในกติกาของบ้านเมือง ดำเนินการเรียกร้องด้วยกระบวนการทางกฎหมายหรือโดยสันติวิธี น่าจะได้ผลดีกว่า เพราะโดยส่วนมากทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านเป็นคนที่นับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่การที่ทางฝ่ายบ้านเมืองไม่สามารถยอมรับในคำเรียกร้องบางส่วนของพระสงฆ์อาจจะเป็นเพราะว่ากลัวเกิดความแตกแยกในทางสังคม แต่ถึงอย่างไรก็ตามพระสงฆ์ต้องยอมรับในข้อกำหนดที่ทางฝ่ายบ้านเมืองได้มีมติออกมาให้ได้

3.2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการกระทำการถูกต้องตามกฎหมาย

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการกระทำการถูกต้องตามกฎหมาย พระสงฆ์ต้องเข้าใจจิตวิตรของตนเป็นอันดับแรก ส่วนที่จะไปจัดกิจกรรมโน้มน้าวให้นักการเมืองมาปฏิบัติธรรมเป็นช่วง แต่ถ้าบารมีไม่ถึงคงทำไม่ได้ เพราะกว่านักการเมืองจะศรัทธา แต่ถ้านักการเมืองศรัทธาก็จะง่ายที่จะแนะนำชักจูงสอนโน้มน้าวให้นักการเมืองหรือประชาชนอยู่ในศีลในธรรม อยู่ในขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี อยู่ในกรอบกฎหมาย มีหลักอยู่ว่าพระสงฆ์ทำกิจของสงฆ์ให้สมบูรณ์ แล้วกิจกรรมที่จะทำเสริมโน้มน้าวนักการเมืองให้เข้าหาศาสนาและศีลธรรมเพื่อจะนำสิ่งเหล่านี้ไปใช้ปฏิบัติในการเสริมนโยบายการบ้านการเมืองให้เข้มแข็ง ให้ศีลธรรมกลับมาอย่าปล่อยให้หายไปเหมือนแต่ก่อน เช่น เดียวนี้คนไม่รู้กาลเทศะไปรบกวนกันในโรงพยาบาล นี่คือการไม่รู้กาลเทศะ ไม่รู้กฎหมายเป็นอย่างไร หมอบอกว่าอยากให้เราโทษพวกนี้ เพราะฉะนั้นเวลาเกิดเรื่องทำผิดกฎหมายทำให้เสียวัฒนธรรม เสียจารีตเสียประเพณี พระสงฆ์ต้องจดจำว่าเหล่านี้เอามาเทศน์ต่อ โดยการประยุกต์ ไม่ว่าจะ เป็นบวชภาค วัดสิงห์ ไปรูด้าโรงเรียนผิดกฎหมาย งานบุญกลายเป็นงานบาป และการอาชมาคร้าย เป็นเรื่องที่ไม่ควรปล่อยปะละเลย พระสงฆ์จะต้องบอกให้ฝ่ายกฎหมายของนักการเมืองให้ช่วยกันออกกฎหมายมาให้ดี เดียวนี้กฎหมายกดหัวกันฝ่ายหนึ่ง ให้โอกาสอีกฝ่ายหนึ่ง ที่เราเรียกว่าสอง พระสงฆ์ต้องคอยให้กฎหมายมีส่วนไปกับศีลธรรม ถ้าศีลธรรมเอาไม่อยู่ กฎหมายต้องเอาอยู่ ถ้าศีลธรรมไม่เอากฎหมายไม่เอาบ้านเมืองก็มีแต่ปัญหาและการเมืองก็ไม่มีความหมายอะไร ต้องให้นักการเมืองสนใจระหว่างกฎหมายกับกดหัว ถ้ากดหัวก็ต้องไปกดหัวคนชั่ว ไม่ใช่คนดีโดนกดหัวด้วย อันนี้ก็จะเสียหายเสียบทบาทของพระสงฆ์ ต้องคอยชี้เรื่องนี้อย่างให้กฎหมายไปกดหัวเพื่อประโยชน์ทางคดีแบบชนิดไม่มีศีลธรรม ทำผิดเป็นถูกทำถูกเป็นผิดใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย และอย่าให้คนชั่วสบายลอยตัว อย่าให้มีคำว่าคนรวยนอนบ้าน คนจนนอนคุก อย่าให้กฎหมายดีกับคนชั่วเกินไป ไปรบกวนไปรบกวนในโรงพยาบาลจะไม่ให้มีโทษเลยไม่ได้ และต้องโทษหนักกว่าดีข้างนอก ดีในวัดโทษในระดับหนึ่ง ดีในฝับบาร์ก็ต้องโทษอีกระดับหนึ่ง ดีกันถนนหนทางก็ต้องระดับหนึ่ง แต่ดีในโรงพยาบาลยังปล่อยให้ลอยนวลออกมาได้ บ้านเมืองเป็นแบบนี้ไม่ได้ พระสงฆ์ต้องคอยเตือนนักการเมืองไปออกกฎหมายคุมคนชั่วอยู่ จะทำให้บ้านเมืองดีผ่านนักการเมืองที่รู้กฎหมายและร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อผาสูกของบ้านเมือง (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) แต่ที่ผ่านมาพระสงฆ์จะเข้ามามีบทบาทหรือสามารถมาหล่อหลอมสร้างพฤติกรรมทางการเมืองหรือวิถีคิดบางอย่างให้กับผู้คนได้ ที่นี้เปรียบเทียบกับปัจจุบันถ้ามองในแง่ข้อกฎหมายรัฐธรรมนูญยังเขียนอยู่ แต่ถ้าสังเกตเวลาที่เขาร่างรัฐธรรมนูญไปรับฟังผู้คน พอมาพูดเรื่องนี้ว่าพระสงฆ์ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง

คนก็จะรู้สึกทำไมถึงไม่ให้หรือว่าบางคนก็ประชดประชันว่าให้เลือกคนดี แต่ขนาดพระสงฆ์เป็นภาพลักษณ์ของความดียังไม่สามารถมีสิทธิมาเลือกตั้งได้ จะสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งเสริมให้คนดีมาปกครองบ้านเมืองได้อย่างไร (สตีธร ธนาธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) ซึ่งตามประวัติศาสตร์ที่ดี ตามประเพณีที่ดี ตามกฎหมายที่ดีมีความชัดเจนมากกว่า พระสงฆ์ไทยอยู่เหนือการเมือง แต่ไหนแต่ไรก็เป็นอย่างนี้ ไม่ได้ไปยุ่งการเมืองไม่ได้ไปเล่นการเมืองอยู่เหนือการเมือง พระสงฆ์จะเกี่ยวข้องกับทางการเมืองก็มี 2 ฐานะเท่านั้น 1. นักการเมืองมาทำบุญตามปกติในฐานะที่เขาเป็นชาวบ้านคนหนึ่งคนพุทธคนหนึ่งมาทำบุญทำกุศลกับพระสงฆ์องค์เจ้าที่เขาเคารพนับถือ 2. พระสงฆ์ไปให้ธรรมะกับนักการเมืองตามที่นิมนต์เท่านั้น (พระมหาวิจิตร วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) แต่ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปิดหลักสูตรให้พระสงฆ์เรียนนิติศาสตร์ เพื่อให้รู้กฎหมายหรือออกกฎหมายเพื่อตัวเอง หรือถ้าใครจะออกกฎหมายเพื่อพระสงฆ์ต้องให้พระสงฆ์ไปออกกฎหมายด้วย ต้องมีสิทธิมีเสียงในการออกกฎหมายเพื่อปกครองตัวเอง หรือเหมือนประชาชนที่ต้องปกครองตนเองมี ส.ส.เป็นผู้แทน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ก็ต้องมีสิทธิในการเลือกผู้แทนเพื่อไปใช้สิทธิใช้เสียงแทนตัวเอง (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เมื่อเราเรียนรู้กฎหมายจะไม่ละเมิดกฎหมาย การทำผิดกฎหมายก็จะถูกจับกุม ดังนั้นพระสงฆ์ควรเรียนรู้เรื่องกฎหมาย แต่ว่าถ้าเราจะเรียนรู้เรื่องกฎหมายก็ไม่มีสถาบันในเราได้เรียนรู้ ยกเว้นบางรูปบางท่านที่ใส่ใจเรียนรู้ส่วนตัว การแก้ปัญหา มจร.จึงเปิดคณะนิติศาสตร์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้กฎหมาย กฎหมายทุกอย่างควรให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้และสืบทอด ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ทางด้านกฎหมาย คือ ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้ทางด้านกฎหมายให้ถูกต้อง เมื่อรู้แล้วก็สามารถช่วยเหลือตัวเอง และแนะนำผู้อื่นได้ด้วย (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พระสงฆ์จะมีทางเลือกที่หลากหลายในทางด้านกฎหมาย แต่พระสงฆ์อย่าลืมว่ามีพระธรรมวินัยกำกับไว้ตั้งแต่ต้นอยู่แล้ว แต่ว่าให้ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองควบคู่กันไปด้วย (ไพบุลย์ นิตตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) ที่สำคัญพระสงฆ์ควรมีสิทธิมีเสียงพื้นฐานในการวิพากษ์วิจารณ์ ถ้าทราบใครที่ยังเอากฎหมายมาปกครองพระสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมืองต้องเปิดโอกาสให้พระสงฆ์วิพากษ์วิจารณ์ กรณีก่อนที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่จะออกมา ถ้าไม่ให้พระสงฆ์พูดเรื่องนี้แล้วจะให้ใครพูด ปลอ่ยให้ฆราวาสพูดกันเองพระสงฆ์นั่งนิ่งเงียบอยู่ในวัดซึ่งมันเป็นไปได้ ไม่ใช่เรื่องที่ผิดกฎหมาย อันนี้แย่งที่พูดออกกฎหมายมาไม่ให้พระสงฆ์สามเณรมีปากมีเสียง ไม่ให้ยุ่งการเมือง ไม่ให้วิพากษ์วิจารณ์ อันนี้ขาดหลักสิทธิเสรีภาพ (พระมหาไพวัลย์ วรณฺ โณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562) เรื่องกฎหมายพระสงฆ์เรียนรู้ไว้แล้วเอามาตีเตือนประชาชน นักการเมืองก็จะเป็นประโยชน์ ทำให้ความหมายหรือบทบาทของพระสงฆ์

สูงขึ้น ทั้งวิถีภาวะทางโลกทางธรรมสามารถชี้้นำการประพฤติตามกฎจารีตประเพณี กฎหมาย บ้านเมือง เช่น รู้จักแนะนำว่ากฎหมายก็เหมือนวินัยของพระสงฆ์ ถ้าคุณมีวินัยเคารพกฎหมายไป แจ้งไม่ต้องไปที่มืด เดินผ่านที่สว่างไม่ได้ทำอะไรผิดกฎหมายไม่ต้องหลบไปที่มืดๆ การรู้จักนำ ศัพท์แสงทางพุทธศาสนาวิเคราะห์วิจัยให้เห็นของประโยชน์ของการอยู่ในศีลธรรมอยู่ใน กฎหมายบ้านเมืองจะดีกว่าที่ไปทำผิดกฎหมาย (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการกระทำการถูกต้องตามกฎหมาย พระสงฆ์ต้องศึกษาความเกี่ยวเนื่อง ในการบังคับกฎหมายออกมาใช้กับพระสงฆ์ โดยคำนึงถึงหลักความถูกต้องเหมาะสม เป็นธรรม ไม่ เป็นในลักษณะของการเบียดเบียนบังคับขู่เข็ญ จนพระสงฆ์มีความรู้สึกว่าคุณเหมาะสม จึงมี การเรียกร้องที่จะแก้ไขกฎหมาย แต่ในที่นี้พระสงฆ์ผลักดันเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สงฆ์ ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปิดหลักสูตรนิติศาสตร์เพื่อให้พระสงฆ์และผู้สนใจได้เข้า ศึกษาเพื่อนำองค์ความรู้ไปต่อยอดขยายผลสู่การยกระดับการพัฒนาวงการคณะสงฆ์ ให้ก้าวทันโลก ที่เปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ดีกว่าออกไปเคลื่อนไหวเรียกร้องให้เกิด ภาพลบกับคณะสงฆ์

3.2.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง สร้างสรรค์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง สร้างสรรค์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรมหรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนก เป็นสองส่วน คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก สามัญ

2) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสุนน

3) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน 2 ลักษณะคือเป็น โครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

4) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณร

ภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้

5) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

6) ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้ มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 พ.ศ. 2523 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและหมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังกล่าวล้วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งทางตรงและทางอ้อม หมายความว่าพระสงฆ์ไม่ได้ชำนาญทางด้านเศรษฐกิจ สังคมหรือการเมือง แต่ว่าการแนะนำของพระสงฆ์มีส่วนทำให้เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ระดับครอบครัวดีขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เรื่องอบายมุข การเล่นไพ่ การพนัน การดื่มเหล้า การสูบบุหรี่ คบคนชั่ว พวกนี้ที่เป็นอบายมุข เป็นทางแห่งความเสื่อมทั้งสิ้น หากสมมติหารายได้เข้าครอบครัวพอบ้านเอาไปดื่มเหล้าเล่นการพนัน ซึ่งเป็นรอยร้าวทั้งนั้น ฉะนั้น พระสงฆ์ควรเอาคำสอนของพุทธศาสนาในประเด็นเหล่านี้มาสอนชาวพุทธให้ยึดคงเว้นจากอบายมุข ที่สำคัญเน้นเรื่องมีหลักศีลธรรมจรรยา แม้กระทั่งเรื่องของศีลห้า เพราะว่ามีประเด็นสุดท้ายที่บอกว่า สีเลนะ โภคะสัมปะทา ถ้าเรารักษาศีลได้แล้ว ก็จะเปิดโภคทรัพย์ หมายความว่า พอเรารู้จักเว้นอะไรต่างๆ เงินก็จะมาเอง เพราะไม่กินไม่เที่ยวไม่ไปทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม เงินที่มีก็ไม่ได้เสียหายไปในการใช้จ่าย (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) ถึงแม้พระสงฆ์จะไม่ได้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยตรง แต่พระสงฆ์ก็จะมีบทบาทในการที่จะร่วมมือร่วมการพัฒนาสังคมชาติ โดยเฉพาะในเชิงพื้นที่ คือองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล แต่โดยส่วนมาก

คือจะเป็นส่วนร่วมในแนวทางของการพัฒนาระดมสรรพกำลังไปช่วยพัฒนา (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) ทั้งการดำรงชีวิตของประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก พระสงฆ์สามารถเข้าไปช่วยเหลือทั้งด้านการเป็นผู้นำฝึกอาชีพ หาวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคม เป็นกระบอกเสียงสำคัญที่จะระดมเงินต่างๆ เพื่อไปช่วยเหลือองค์กรต่างๆ ทั้งโรงพยาบาลหรือโรงเรียน เป็นต้น (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) แต่พระสงฆ์ที่มีบทบาทจริงๆ ส่วนใหญ่เป็นพระนอกกระแส ไม่ใช่พระสงฆ์ที่อยู่ในคณะสงฆ์ พระสงฆ์ที่อยู่ในคณะสงฆ์มีบทบาทกับเรื่องพวกนี้น้อยมาก ประชุมการตามวาระไม่มีอะไรเลย มีแต่เรื่องสมณศักดิ์ (พระมหาไพวัลลย์ วรคุณโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พระสงฆ์สามารถทำได้ในการเป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านการให้แนวทางและเป็นผู้ดำเนินการปฏิบัติ อย่างหลายกรณีที่พระสงฆ์เองได้ขับเคลื่อนการพัฒนา โดยเฉพาะในปัจจุบัน โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่นำโดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามั่งคณาจารย์ มีดำริที่จะเสริมสร้างและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามแนวทางของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ที่ได้ดำเนินการตามหัวข้ออบรม 8 หัวข้อ คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม โดยมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ได้ขับเคลื่อนโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าวได้ขับเคลื่อนและมีผลแห่งความสำเร็จจากการขับเคลื่อนเป็นอย่างมาก เพราะโครงการดังกล่าวนอกจากจะรณรงค์ให้คนรักษาศีล 5 และยังเน้นการสร้างอาชีพ เสริมสร้างรายได้ ด้วยการประกอบสัมมาชีพ ถือได้ว่าเป็นนโยบายที่พระสงฆ์ได้ขับเคลื่อนครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

3.2.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เกื้อกูลประโยชน์สาธารณะ

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เกื้อกูลประโยชน์สาธารณะ ด้วยบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชุมชนตัวชี้วัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนหมู่บ้าน ในแง่ของการระดมเอาความร่วมมือความสามัคคีของผู้คนอันนี้เป็นจุดแข็ง (Social Capital) เป็นทุนทางสังคมที่เป็นจุดแข็งมากของศาสนา และ

สอดคล้องกับประชาธิปไตย ที่อยากสร้างความเป็นพลเมือง ให้สำนึกต่อส่วนรวม การเสียสละตัวเองมาทำงานเพื่อส่วนรวม รวมกลุ่มรวมตัวกันแก้ไขปัญหาในชุมชนเองโดยไม่ต้องไปพึ่งพาภายนอก ถนนตรงทรุดพังเสียหายไปขอให้ อบต. แก้ไขปัญหา หากไม่มีงบต้องรอแทนที่จะบริจาค ลงแรงลงทุนจัดการกันไปเอง ส่วนของวัดพระสงฆ์สามารถพัฒนาตรงนี้ได้ (สตีล ธานานิธิโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) เหมือนมหายานที่มีวิถีคิด ไม่ต้องถึงขั้นนิพพาน ไม่ต้องไปถึงขั้นอรหันต์ เอาแค่เป็นพระโพธิสัตว์ก็ต้องไปช่วยเหลือให้เขาพ้นทุกข์ ไปช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมให้คนอื่นพ้นทุกข์ (ไพบุลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) แต่การที่พระสงฆ์จะทำได้ถึงจะนิกายไหนก็ตาม ต้องอาศัยแรงศรัทธาจากประชาชน เป็นกุศโลบายในการสอนธรรมะอย่างหนึ่ง การสอนธรรมะมี 2 แบบ กล่าวคือ สอนแบบขึ้นธรรมาสันนึ่งเทศน์กับการพาปฏิบัติ แต่ขึ้นธรรมาสันนึ่งเทศน์ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ หลังจากเทศน์เสร็จจะเป็นเพียงการให้ข้อคิดให้แนวทางเท่านั้นเอง การเผยแผ่ศาสนาแบบเทศน์ไม่เกิดผล ต้องเผยแผ่โดยการนำพาลงมือปฏิบัติ อย่างเช่น บางท่านนำพาประชาชนรักษาป่าและปลูกป่า บวชต้นไม้แบบนี้มันก็เกิดผลในเชิงประโยชน์สาธารณะ อย่างนี้ถ้าทำให้ดีจะต้องรู้จักขอบเขตที่ทำได้ไม่เลยในการละเมิดพระธรรมวินัย แต่ข้อที่เสี่ยงในการละเมิด คือ 1. ทำเพื่อเอามาประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเอง หากทำเป็นธุรกิจให้มันเป็นอาชีพ หมายความว่าพระสงฆ์ไปประกอบอาชีพเหมือนญาติโยม อย่างเช่นไปประกอบอาชีพในการปลูกพืช ทำสวนเกษตร คือปลูกเพื่อขาย ไม่ค่อยเหมาะสม แต่ว่าเป็นผู้นำสอนให้ประชาชนทำและไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นสิ่งที่น่าส่งเสริม (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) พระสงฆ์ควรจะทำที่ไม่ฝืนพระธรรมวินัยมาก ถ้าฝืนมากก็ต้องบอกว่าข้อนี้ทำไม่ได้ ส่วนไหนที่ทำได้ก็เทศน์สอนซึ่งเป็นหน้าที่อยู่แล้ว ประชาชนให้ไปทำพิธีให้สบายใจ แต่อย่าลืมเดิมวิธีให้เขาด้วย วิธีที่เขาจะสร้างบ้านสร้างเมือง วิธีที่เขาจะเป็นนักการเมืองที่ดี วิถีคิดวิธีทำวิีพุด ถ้ามีเวลาชี้ขั้นตอนให้ดี ชี้คุณชี้โทษ ให้เห็นประโยชน์ตามหลักธรรมที่มีอยู่ในศาสนา เช่น เราอยากให้กระจก ยืมให้กับเราเราก็ต้องยืมให้กระจก เราอยากให้ทุกคนทำตัวดีกับเราเราต้องทำดีกับเขา (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) คือ ทำให้คนมีวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่มองผู้อื่นเป็นศัตรู มีขันติธรรมก็เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมที่ดี จะส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองดีไปด้วย เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ได้แยกออกจากวัฒนธรรมที่คนเขานับถือปฏิบัติ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2562)

ประการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ไม่ได้ทำหน้าที่ในการเทศน์สอนอย่างเดียวพระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติเกื้อกูลต่อสาธารณะ ซึ่ง เสนาะ ดิยาว (2549) โดยอาศัยหลักในกาบริหาร ได้แก่

1) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

2) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์กร เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

3) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิผล หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพหมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

4) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก 2 ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์กรจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

ฉะนั้น ในการเลือกอะไรต่างๆ พระสงฆ์ต้องคำนึงถึงหลักการที่จะเป็นแบบแผนแนวทางในการนำมาบูรณาการให้เกิดผลสำเร็จ

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ก็เลือกประ โยชน์สาธารณะ พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาทอยู่ 2 แบบ คือ 1. แบบในการแสดงธรรมเพื่ออธิบายอบรมสั่งประประชาชนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี 2. แบบในการเป็นผู้นำในการลงมือปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งการที่จะให้ความช่วยเหลือในการเลือกต่อสาธารณะ หากกรอบประมาณของรัฐอาจจะมาไม่ถึง แต่พระสงฆ์สามารถทำได้โดยอาศัยศรัทธาจากประชาชนในการบริจาคเพื่อสมทบในการนำไปสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ถือเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดี

3.2.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม

ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นบุคคลพิเศษได้รับการนับถือจากประชาชนเป็นอย่างมาก และเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน จะเห็นความทุกข์ของชาวบ้าน ทุกข์เพราะความยากจนทุกข์เพราะกิเลสบีบบังคับให้ต้องทำชั่วประพฤติชั่ว พระสงฆ์ต้องนำหลักธรรมมาช่วยเทศน์แก้ไขตัดเตือน (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) เป็นหน้าที่แบบนี้อยู่แล้วในสังคม อีกทั้งพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมสรรพกำลังของผู้คนกระดมเงินบริจาคช่วยเหลือสังคม ถ้าทำถูกต้องสุจริต โปร่งใส ไม่ใช่เรื่องเสียหาย หรือแม้แต่กระบวนการจัดการทรัพย์สินของวัดของสงฆ์ที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน คือทำให้โปร่งใสมากขึ้น (สตีล ธานิชโชติ, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) แต่ในเชิงสร้างสรรค์คือการทำงานในระดับเล็กๆ ภาคประชาสังคม หรือแม้แต่การสร้างสันติที่ภาคใต้ 3 จังหวัดภาคใต้กลุ่มสิทธิมนุษยชน สันติศึกษา ไปคุยกับคนพุทธ ไปคุยกับตัวแทนคนมุสลิม ทำอย่างไรให้คนสองกลุ่มนี้อยู่ด้วยกันได้ เสนอปัญหา ไปเข้าพบแม่ทัพภาค 5 ไปเข้าพบ กอ.รมน. เหล่านี้เป็นเรื่องการเมืองด้านความคาดหวังของสังคมทั้งหมด พระสงฆ์สามารถทำได้ เชิงสร้างสรรค์ทำได้เยอะ กรณี อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์) บอกว่าเวลาสมัยชวาคนจนมาประท้วงขับไล่รัฐบาล นำเสียดายมากที่พระสงฆ์สักรูปจะเอาอาหารบิณฑบาตไปเลี้ยงชาวบ้านพวกนั้นให้กำลังใจเขาให้เขามาเรียกร้องความยุติธรรมไม่มีเลย นี่เป็นเรื่องการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ไม่มีใครกล้าทำ พอบอกเป็นเรื่องการเมืองไปจุดเทียนตอนที่นักศึกษาถูกจับใหม่ๆ กลุ่มดาวดิน ถูกศาลพิเศษกรุงเทพจับ ไปจุดเทียนตอนกลางคืน การแสดงพลังอย่างสันติและไม่ได้ไปไล่ใคร พระสงฆ์ไปเจริญมงคลคาถา ไปสวดมนต์ ปรากฏว่าหลังจากนั้นมีจดหมายมาจากเลขาธิการเถร

สมาคมส่งมาดำเนินเมื่อเป็นแบบนี้ ส่วนใหญ่พระสงฆ์ถึงไม่กล้า เพราะว่ายุ่งแล้วใช้อำนาจในการ รังแก ในการข่มเหง (พระมหาไพวัลย์ วรณโณ, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป ถึงแม้แนวทางในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง สร้างสรรค์ด้านความคาดหวังของสังคม พระสงฆ์มีวิธีการที่สร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบ แต่ต้อง ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองของคณะสงฆ์ด้วยที่จะผลักดันแนวทางในเชิงสร้างสรรค์ทางการเมืองนี้ด้วย หรือ ไม่ เพื่อให้เกื้อกูลกับประชาชนทุกฝ่าย พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางในการหลอมรวม ความสามัคคี บางครั้งเห็นพฤติกรรมของฝ่ายบ้านเมืองที่ไม่เหมาะสม วิธีการที่ดีที่สุดในการ เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์คือการเป็นผู้ที่ชี้แนะ ชี้ไปในสิ่งที่ ควร ไม่สมควรจะไปยุ่งส่งเสริมในการสร้างความแตกแยกในบ้านเมือง อาจจะทำในลักษณะของ การสร้างสรรค์ที่เป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือมวลมนุษยชาติ เช่น สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล ฯลฯ แบบนี้จะเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในเชิงสร้างสรรค์

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.8 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์เรียกร้อง ต่อคณะผู้ปกครองตาม สถานภาพ	8	1, 7, 8, 13, 17, 19, 20, 21
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์ในการ กระทำการถูกต้องตาม กฎหมาย	7	1, 4, 6, 8, 14, 16, 17

ตารางที่ 6.8 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจสังคม และการเมือง	4	6, 8, 19, 20
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เพื่อคุณประโยชน์สาธารณะ	5	1, 7, 15, 16, 17
ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม	3	1, 6, 17

3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

จากการวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการเป็นผู้สังเกตการณ์ 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการบทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง 3) บทบาท

ของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง และ 4) ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น ดังจะนำเสนอเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

3.3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเป็นผู้สังเกตการณ์

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ในสังคมปัจจุบัน ด้วยสถานภาพของพระสงฆ์มีความเหลื่อมล้ำและความสลับซับซ้อนตรงที่ว่า การบวชของพระสงฆ์มีที่มาจากต่างกัน กล่าวคือพระสงฆ์ส่วนหนึ่งอายุครบ 20 ปี บวชตามประเพณี 7 วัน หรือ 1 พรรษา แบบชายไทยที่บวชเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ แต่อีกส่วนหนึ่งเจตนาที่บวชเป็นพระสงฆ์ไปเรื่อยๆ ต้องแยกออกจากกันพอเราแยกสถานะแบบนี้ได้พระสงฆ์ที่มีเจตนารมณ์จะเป็นพระสงฆ์ตลอดไปหรือระยะยาว (สตีล รัตนวิจิตร, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562) พระสงฆ์ควรจะยืนอยู่จุดไหนถึงจะสอดคล้องกับสถานภาพของตัวเองและไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เช่น บทบาทของพระสงฆ์ต้องเป็นผู้ให้การศึกษาประชาชนทุกฝ่ายทุกหมู่เหล่าในแง่การเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นผู้ให้การศึกษาคือหมายความว่า เป็นครูของทุกๆ คน ทุกๆ ฝ่าย ทุกๆ พรรคการเมือง สอนให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่และก็ให้รู้หลักประชาธิปไตยที่ถูกต้องและก็สอนให้ประชาชนมีคุณธรรมและจริยธรรมในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ให้เขามีคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองและที่สำคัญก็คือพระสงฆ์ไม่ควรจะเข้าไปเป็นผู้เล่นในเกมทางการเมือง คือไม่เข้าไปเป็นหมากตัวหนึ่งในกระดานทางการเมือง เหมือนเล่นหมากรุกจะมี 2 ฝ่าย หมากทุกตัวที่อยู่บนกระดานก็เหมือนประชาชนในประเทศ พระสงฆ์ไม่ควรจะไปนั่งเป็นหมากตัวหนึ่งในกระดานนั้น แต่พระสงฆ์จะทำหน้าที่เหมือนกรรมการที่ยืนอยู่และเป็นผู้สังเกตการณ์ เหมือนกับกรรมการที่นั่งดูนักมวยที่ต่อยกันบนเวที แต่ไม่ต้องขึ้นไปต่อยบนเวทีด้วย แต่สอนให้ทั้ง 2 ฝ่ายต่อยกันอย่างมีคุณธรรม ทั้งมุมแดงและมุมน้ำเงินควรจะต้องอย่างไรถึงจะไม่เอาเปรียบคู่ต่อสู้คือต้องมีคุณธรรม (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ถ้าพระสงฆ์ไม่ทำหน้าที่สังเกตการณ์บ้านเมืองจะตกอยู่ในสภาพอย่างไร ไม่สามารถรู้ได้ เหมือนตัดช่องน้อยแต่พอตัว ไม่ได้คิดถึงความทุกข์ยากของบ้านเมืองของสังคม สังคมจะล่มจมด้วยอย่างไร จะเจริญด้วยอย่างไร ถือว่าเสียบทบาทของความเป็นพระสงฆ์ การที่พระพุทธเจ้าใคร่ที่อยู่ในข่ายที่จะไปโปรดได้ก็ไปโปรดจะไปลำบากเดินไกลก็ไป กิจหนึ่งของพระสงฆ์ที่ควรทำให้เป็นบทบาทชัดเจนคือสังเกตการณ์ดูบ้านเมืองสังคม แม้สังคมการเมืองควรจะมีจุดไหนที่ไปตักเตือนได้ด้วยวิธีไหนก็แล้วแต่ จะเทศน์ผ่านสื่อ เขียนเฟสเขียนไลน์ใครที่ทำ

ได้ควรจะทำให้สังเกตุการณ์ว่าใครกำลังจะทำให้บ้านเมืองเสียหาย ไม่ว่าจะป็นนโยบายอย่างสมมติว่าประชานิยมมันมากเกินไป ให้มากเกินไปแจกมากเกินไปจะทำให้คนเสีย อดตาหิ อดโนนาโถ คนเป็นที่พึ่งของตน แม้บัตรคนยากจน ถ้าให้กันแบบไม่ดู คนจนจริงๆ ได้ไปก็ยังอนุโมทนา แต่คนรวยก็มาแทรกแล้วเจ้าหน้าที่รัฐหรือทางการเมืองไม่รู้เรื่องปล่อยให้เงินก้อนนี้ไหลไปอยู่ในมือของคนที่มีอันจะกินไม่ควรจะปล่อยปะละเลย พระสงฆ์ควรจะเทศน์ทั่วถึงหรือแนะนำสอนอะไรได้ให้ทางการเมืองได้แก้ไข อุดรรู้ว่าให้คนไม่ยากจนอยากจน โดยเฉพาะเรากลัวมากที่สุดถ้าคนเราไม่พึ่งตัวเองตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วจะรอพึ่งคนอื่น ใครเล่าเขาจะเป็นที่พึ่งให้เราอดตาหิ อดโนนาโถ คนเป็นที่พึ่งของตน โกหิณา โภปิโรสิยา ใครเล่าจะมาเป็นที่พึ่งให้เราได้ตลอดไปต้องพึ่งตนเองให้ได้ พระต้องสังเกตุการณ์เรื่องนี้ให้ดี อย่าปล่อยให้เขาทำประชานิยมเงินนโยบายจนคนอ่อนแอ จ้องจะรอรับ (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ไม่รู้ว่าทางฝ่ายบ้านเมืองจะให้ขอบเขตพระสงฆ์ขนาดไหน เพราะว่าผู้ปกครองผู้นำสูงสุดของคณะสงฆ์พยายามเตือนอยู่ตลอดว่าพระสงฆ์นั้นควรเว้นห่างจากการเมือง ทำให้ไม่มั่นใจว่าจะให้พระสงฆ์เป็นผู้สังเกตุการณ์จะอยู่ประมาณไหน เนื่องจากยังไม่มื่อองค์กรที่จะบอกบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการเมืองอย่างชัดเจนว่าควรอยู่ระดับไหน (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) แต่สังคมคาดหวังกับบทบาทของคณะสงฆ์อยู่แล้ว ท่านอยู่ในปริมณฑลที่ท่าน ท่านพยายามที่จะสร้างหลักธรรมคำสอนให้ก่อเกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้ประชาชนเข้าใจ โหมดที่ฝั่งฆราวาสมีคนทำแบบนี้อยู่มาก ไม่ว่าจะป็นคนของพรรคการเมืองเองที่ส่งคนมาสังเกตุการณ์การเลือกตั้ง กลุ่ม NGO ที่มาสังเกตุการณ์การเลือกตั้ง หน้าที่แบบนี้พระสงฆ์อาจจะไม่เหมาะที่จะอยู่ในอำนาจหน้าที่แบบนี้หรือเข้าไปมีบทบาทแบบนี้ (ธนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ต้องยึดหลักศาสนาให้มั่นก่อน เช่น พระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลท่านเคยสอนนักการเมืองที่ขัดแย้งกันอย่างไร มีอยู่แล้วในอดีต สอนนักการเมืองที่จะบริหารประเทศชาติโดยวิธีการไหน อันไหนที่ชอบไม่ชอบ พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนไว้ ทรงสั่งสอนให้เห็นเลยว่านักปกครองที่ดีต้องเป็นอย่างไร แต่พระสงฆ์เองต้องระมัดระวังที่จะพูด กลัวว่าจะไม่เข้ากับฝ่ายนี้ ไปเข้ากับฝ่ายนี้ ซึ่งไม่กล้าพูดตรงไปตรงมา (สุรพล สุยะพรหม, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2562)

ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ตรัส สาราณียธรรม ไว้ใน โกสัมพียสูตร เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีปรองดองกัน เป็นธรรมที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งน่าจะนำมาเป็นแนวทางในการเป็นผู้สังเกตุการณ์ทางการเมือง ดังนี้

คุณกรภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน 6 ประการนี้ กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สาราณียธรรม 6 ประการ คือ

1) ตั้งมั่นเมตตาทายกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรมเมื่อนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกันเพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

2) ตั้งมั่นเมตตาวจิกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรมเมื่อนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

3) ตั้งมั่นเมตตาตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรมเมื่อนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

4) บริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้มีศีลทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรม เมื่อนี้ ทำให้ เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

5) เป็นผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ค้าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรม เมื่อนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

6) เป็นผู้มีทักท้วงโดยทักท้วงอันประเสริฐ เป็นนินยานิกรรรม เพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรม เมื่อนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน (ม.มู. (ไทย) 1/492/531.)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเป็นผู้สังเกตการณ์ สิ่งที่พระสงฆ์สามารถทำได้คือเป็นหูเป็นใจให้กับสังคม เพราะบทบาทหน้าที่ความเป็นพระสงฆ์มีข้อจำกัดไว้ หากแต่พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการสังเกตการณ์ทางการเมือง แล้วเก็บรายละเอียดเพื่อนำมาถ้อยแถลงไปประยุกต์ใช้ในการเทศน์ให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้ระดับสติปัญญาด้วยแนวทางสันติวิธี

3.3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง คำว่ามีหุ้นส่วนทางการเมืองหมายความว่าในระบอบประชาธิปไตยทุกภาคส่วนและคนทุกคนต้องมีอำนาจที่เป็นของประชาชนและพระสงฆ์ก็เป็นประชาชน เพราะฉะนั้นโดยความที่เป็นประชาธิปไตยพระสงฆ์มีหุ้นส่วนในตัวของมันเองโดยกฎหมายอยู่แล้ว แต่บทบาทของพระสงฆ์ไม่มีสิทธิ์เลือกตั้ง ไม่ให้ไปอยู่ข้างพรรคใดพรรคหนึ่ง เพราะฉะนั้นในความเป็นหุ้นส่วนของพระสงฆ์อย่างที่ว่าคือพระสงฆ์ต้องจำกัดบทบาทของตัวเองว่าตัวเองจะยืนอยู่ตรงไหนในการเมืองของระบบประชาธิปไตย ในเมื่อเล่นการเมืองไม่ได้ ไปลงเลือกตั้งไม่ได้ ไปเป็นหัวหน้าคณะไม่ได้ ไปรณรงค์หาเสียงคนนั้นคนนี้ก็ไม่ได้ ในเมื่อเขาไม่ให้เข้าไปยุ่งในเชิงของการเมือง ในการทำให้แต่ละฝ่ายมีส่วนได้ส่วนเสีย พระสงฆ์จะจำกัดบทบาทของตัวเองอยู่ที่บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในทางการเมืองประการนี้คือหุ้นส่วน (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) แต่หากพระสงฆ์ยังฝ่าฝืนพระสงฆ์จะถูกจัดเป็นหนึ่งในกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ถ้าพระสงฆ์ก้าวไปถึงจุดนั้นแล้ว จะต้องเปลี่ยนสถานะอะไรบางอย่าง หรือเปลี่ยนกฎอะไรบางอย่าง พอมีเส้นแบ่งระหว่างศาสนาจักรกับอาณาจักร ถ้าพระสงฆ์อยากจะเข้ามามีหุ้นส่วนทางการเมืองหมายความว่าเข้ามาใกล้เส้นของการเป็นฆราวาสแล้วถ้าท่านก้าวข้ามเส้นแบ่งอันนี้ไปเป็นฆราวาสมากขึ้นเรื่อยๆ ท่านอาจจะต้องยอมรับสถานะเช่นเดียวกับฆราวาส ดังนั้น การเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองของพระสงฆ์เป็นการไม่สมควร พระสงฆ์จะถูกกล่าวหาว่าเป็นพุทธพาณิชย์กับพระสงฆ์ที่ถูกมองว่าเป็นพระสงฆ์จริงๆ พระสงฆ์ที่เป็นพุทธพาณิชย์คือพระสงฆ์ที่เข้าใกล้ความเป็นฆราวาสหรือการข้ามเส้นแบ่งไปเป็นฆราวาสแล้ว ความศักดิ์สิทธิ์จะถูกทำลายลงหลังจากที่เข้ามาเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง และพยายามข้ามเส้นแบ่งนี้ไปเป็นฆราวาส (ชนศักดิ์ สายจำปา, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562) อีกประการ บทบาทในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองของพระสงฆ์ จะไปลงขันอะไรคงไม่ได้ จะเป็นหุ้นส่วนได้ในฐานะเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน อันนี้เป็นเรื่องชัดเจนใครเกิดมาร่วมชาติร่วมแผ่นดินร่วมโลก พระสงฆ์ต้องรู้สึกว่าทุกส่วนในทางสังคมเป็นเพื่อนทุกข์ ถ้าเขาเล่นการเมืองแล้วเป็นทุกข์หรือถ้าเขาสร้างทุกข์ให้ใคร เราควรสอนเรื่องวิธีระงับดับทุกข์ ไม่ควรปล่อยให้สังคมไทยฆ่าตัวตายเป็นทุกข์ ไม่ควรเป็นเรื่องที่จะปล่อยปะละเลย เป็นหุ้นส่วน ในฐานะเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ช่วยในการเตือนสติได้ (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม การเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองพระสงฆ์เป็นผู้แนะนำหรือให้คำปรึกษาเป็นหลัก ให้คำปรึกษากับรัฐบาลหรือให้คำปรึกษากับกลุ่มการเมืองต่างๆ แต่ทั้งนี้กลุ่มการเมืองก็ต้องเห็นคุณค่าของคณะสงฆ์ด้วย เพราะถ้าไม่เห็นคุณค่าแล้วมองพระสงฆ์ในแง่ลบแทนที่จะเข้ามาเพื่อช่วยเหลือก็ถือถือหรือแกล้งใจจะกลายเป็นว่าเข้ามาบีบคั้นทำให้พระสงฆ์อยู่ลำบาก ดังนั้น กลุ่มการเมืองในตอนนั้นเราไม่มั่นใจว่าใครที่มีความห่วงใยในพุทธศาสนาจริงๆ หรือมีนโยบายอะไรแอบแฝงหรือเปล่า คำว่าหุ้นส่วนการเมืองก็เป็นประเด็นที่ยังไม่ชัดเจนว่าพระสงฆ์เราจะไปเป็นหุ้นส่วนได้ขนาดไหนเพราะเราไม่มีที่ปรึกษาที่เป็นพระสงฆ์อยู่ในสภา ส่วนใหญ่ก็มีแต่ฆราวาสที่เป็นที่ปรึกษา และฆราวาสเองถ้ามีอคติกับฝ่ายไหนก็มักจะโจมตีฝ่ายนั้น (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) ฉะนั้น การเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองของพระสงฆ์ต้องจับประเด็นให้ชัดว่าปัญหาอยู่ตรงไหน ถ้าจับประเด็นไม่ชัดแล้วกระโดดเข้าไปจะถูกลูกเข้าไปอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะเสียความเป็นกลาง หรือเมื่อจำเป็นจะต้องเทศน์จะต้องสอนต้องคำนึงถึงคนทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แท้ที่จริงจะมีฝ่ายเดียว ฝ่ายมนุษย ต้องเทศน์สอนด้วยความเมตตากรุณาต่อทุกฝ่ายเท่าเทียมกัน อย่าไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทุกครั้งที่สอนจะต้องไม่กระตุ้นให้เกิดความแบ่งแยกหรือความเกลียดชัง ประคองตัวให้อยู่ห่างผลประโยชน์ทางการเมืองและกลุ่มทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเราไปเลือกข้างใดข้างหนึ่ง (พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2562) แต่ถ้าพระสงฆ์มีศีลธรรมมันก็อดตายก็ลด เพราะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองเท่าไรส่วนมากเต็มไปด้วยอวดตา แต่ถ้าลดอวดตาจะเดินทางที่ถูกต้อง (สุตถิชญ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์), สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562) ฉะนั้น พระสงฆ์เป็นหุ้นส่วนในการสนับสนุนธรรมะเท่านั้น (พระเมธีธรรมาจารย์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง พระสงฆ์ทำได้เพียงการเป็นหุ้นส่วนในการให้ธรรมะแก่นักการเมืองหรือประชาชนเท่านั้นถึงจะเหมาะสมที่สุด หากพระสงฆ์ไปมีหุ้นส่วนในการเป็นฐานเสียง หรือเป็นหัวคะแนนทางการเมือง เป็นผู้ชี้นำทางการเมืองให้กับพรรคใดพรรคหนึ่ง จะเป็นภาพลักษณ์อันเลื่อมเลียมมาถึงคณะสงฆ์โดยภาพรวม

3.3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง พระสงฆ์ต้องรู้บทบาทว่าตัวเองจะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเข้าไปอย่างไร ไม่ใช่ให้เข้าไปในฐานะเป็นผู้เล่นหมาขี้ปากหมาว่าไม่เข้าไปในฐานะเป็นผู้สนับสนุนฝ่ายนั้น ฝ่ายนี้ อย่างเช่นพระสงฆ์อาจจะชอบ

นโยบายของพรรค ก. หรือชอบนโยบายของพรรค ข. โดยส่วนตัวอาจจะชอบได้ แต่ไม่ควรจะเข้าไปช่วยหาเสียงหรือช่วยไปสนับสนุน อย่างเช่นในกรณีการเลือกตั้งที่ผ่านมาถ้าพระสงฆ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการเลือกตั้ง ไม่ใช่ไปสอนให้ประชาชนไปเลือกพรรคนั้น พรรคนี้ แต่สอนให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองตามหลักประชาธิปไตย อย่างเช่นต้องเลือกคนดี ไม่ต้องไปแนะนำว่าใครเป็นคนดีหรือให้เลือกพรรคนั้น พรรคนี้ ต้องไม่ซื้อเสียง ต้องไม่ขายสิทธิ์ ขายเสียง ต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตัวเองในทางประชาธิปไตยว่าเป็นอย่างไร อันนี้คือสอนศีลธรรมในทางการเมือง อย่างเลยไปถึงขนาดว่าอาจมาเป็นหัวคะแนนหรือสนับสนุนพรรคการเมืองนี้ ต้องให้ปัญญาแก่ประชาชนและให้ตัดสินใจเอง กรณี อย่างเช่นพระพุทธเจ้าให้หลักกับชาวบ้าน มีคนมาประกาศศาสนาเยอะแยะมากมาย แต่ละคนมาก็โจมตีคนนั้นและบอกว่าตัวเองดี คนใหม่มาโจมตีคนก่อนหน้านั้น และบอกว่าศาสนาของตัวเองดี พระพุทธเจ้าบอกว่าอย่าเพิ่งไปเชื่อ อย่าเพิ่งไปปฏิเสธหรือยอมรับ แต่ให้พิจารณาด้วยหลักความเป็นเหตุเป็นผล ถ้าหากว่าพิจารณาแล้วมันดี มันมีเหตุมีผล มันถูกต้องชอบธรรม นำไปปฏิบัติและมันได้ประโยชน์ให้ตัดสินใจปฏิบัติตามสิ่งนั้น อันนี้คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน สมัยนั้นก่อนเหมือนกับนักการเมืองทางศาสนาเผยแผ่โจมตีกันไปกันมา พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้บอกว่าให้ท่านไปนับถือศาสนานี้และให้ท่านเลิกนับถือศาสนานี้ ท่านไม่ทำ พระพุทธเจ้าให้วางหลักกลางๆ ว่าจะให้ใช้สติปัญญาพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล ถ้าอะไรดีแล้วให้ถือตามสิ่งนั้น ให้ใช้ปัญญาในการตัดสินใจ (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, สัมภาษณ์, เมษายน 2562) ต้องถือหลักอย่างที่ประเด็นข้างต้น คือ พูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่เป็นสุขให้เห็น ให้เขาเห็นว่าพระสงฆ์พูดแล้วทำได้ อยู่เป็นสุขให้เห็นได้ สักวันหนึ่งเราคงได้เห็นว่ามีนักการเมืองออกบวชไปสังเวชนียสถาน เบื่อวังวนกับการทะเลาะเบาะแว้งชิงดีชิงเด่น อำนาจตำแหน่งผลประโยชน์จนไม่สงบ พระสงฆ์ต้องพยายามชี้จุดให้เห็นว่าความสงบสำคัญและปฏิบัติอยู่ในความสงบให้เห็น ยิ่งให้เห็นมากเท่าไรเชื่อว่านักการเมืองเห็นภาพความสุขปรากฏขึ้นบ่อยๆ ทฤษฎีชีวิตหรือทัศนคติต้องยอมเปลี่ยนแปลงไปได้ การที่จะเปลี่ยนทัศนคติหรือจิตใจคนไม่มีอย่างอื่นนอกจากพูดให้ฟังทำให้ดูและอยู่เป็นสุข ถ้าเขามาวัดเห็นพระสงฆ์เป็นสุข เห็นพระสงฆ์สงบ หรือเขานิมนต์พระสงฆ์ไปที่มีสมาชิกตอนเราไปขอให้มีภาพลักษณ์ 3 อย่างชัดเจน พูดให้ฟังก็ชัดเจน ทำให้ดูก็ชัดเจน และอยู่เป็นสุขยังชัดเจน ทัศนคติของนักการเมืองก็จะเกิดคำว่าศรัทธาโน้มเอียงมาเริ่มสร้างวัฒนธรรมในตัวเอง หลังจากนั้นก็ไปสร้างวัฒนธรรมในพรรคในเมือง และอีกอย่างหากกลุ่มทางการเมืองแตกแยกก้าวฉานการเกลียดชังต้องบอกไว้เลยว่า ถ้านักการเมืองเกลียดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพระสงฆ์ต้องรีบขยายคำว่ามีสุขเพราะหมดเกลียด ถ้ามีเกลียดก็จะหมดสุข นักการเมืองที่ต้องอดยากปากแห้งท้องหิวรอเลือกตั้ง 5 ปี เพราะว่ามีแต่เกลียดกันอยู่ ถ้านักการเมืองรักกันดี ทหารจะมีโอกาสเข้ามาแย่งชิงได้อย่างไร เพราะมีแต่เกลียดกันถ้ารักษาสามัคคีกันรู้แพ้รู้ชนะในการเลือกตั้งและไม่ควรจะคัดค้าน ควรที่จะ

ทำให้เกิดความรู้สึกว่าหยุดการเกลียดกันมันไม่มีอะไรที่สร้างสรรค์ คำกันมาคำกัน ไปก็มีแต่เจ็บแค้น อีกประการ นักการเมืองขอโทษไวๆ หน้อยได้ไหม เวลาทำอะไรล่วงเกินให้รับขอโทษไป อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องรีบให้อภัยเร็วๆ แล้วปลวณรจะจะไม่เผือกเผาใจนักการเมืองที่ตั้งหน้าตั้งตาเกลียดซึ่งกัน ทะเลาะเบาะแว้งกัน แต่บางคนเกลียดจนกระทั่งตัวไม่ได้อยู่นี่แล้วก็ยังส่งความเกลียดไปได้ทุกวันๆ ทั้งข้อเขียนทั้งสัมภาษณ์ทั้งไปอภิปรายบนเวทีที่ร่วมแสดงความเกลียดซึ่งไม่หยุด ถ้าพระสงฆ์ยกตัวอย่างอย่างนี้ว่าถ้าอยากมีความสุขก็ต้องหยุดเกลียดจะได้หยุดการอยากที่จะมีเรื่องกัน ไม่ต้องไปนั่งกลัวว่าเขามาแล้วเราจะเสียเปรียบก็ทำความดีแข่งกันไป จบลงง่ายด้วยความที่เอาความดีชนะความชั่ว นี่ต่างคนต่างที่จะเอาชั่วชนะชั่ว การทะเลาะเบาะแว้งกันไม่ได้สร้างสรรค์บ้านเมืองสร้างแต่บาปเวรกรรมทั้งปากทั้งใจทั้งกาย ออกหน้าตาเกลียดซึ่ง (พระราชธรรมนิเทศ, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

ประการดังกล่าว ล้วนแสดงให้เห็นถึงท่าทีทางการเมืองในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่พระสงฆ์จะอย่างไรในการสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมทางการเมือง ตอนนี้อย่างไร พระสงฆ์ไม่เหมือนเดิมรัฐบาลไม่ว่าชุดไหน ถ้ามีความจริงใจต่อศาสนาควรที่จะมีคณะกรรมการชุดนี้เป็นชุดที่ให้คำปรึกษามีส่วนร่วมทางการเมือง และในระดับพรรคเองก็ควรที่จะมีคณะกรรมการชุดนี้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับระดับพรรคด้วย พอมีนโยบายทางด้านศาสนาในระดับพรรคแล้วจะเห็นภาพลักษณ์ที่ชัดเจน สมมติว่าพรรคนี้ให้พระสงฆ์ทำได้ขนาดนี้ แม้เราจะเข้าไปแทนองค์นั้นเรารู้ว่าหน้าที่เราจะต้องทำอะไร ดังนั้น เรื่องทั้งหมดจะเกิดเป็นพรรคเป็นผล เป็นนโยบายหรือสามารถทำได้ต้องมีนโยบายตั้งแต่ระดับบนขึ้นมา ตั้งแต่ระดับรัฐบาล หรือระดับมหาเถรสมาคมไต่ลงมาตามลำดับถึงพวกเราซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้น้อยว่าควรจะทำอย่างไร การมีส่วนร่วมทางการเมืองควรจะเป็นอย่างไร หรือแม้กระทั่งให้พระสงฆ์มีสิทธิเลือกตั้งควรจะมีไหม ข้อดีข้อเสียเป็นอย่างไร ตอนนี้อยู่ในประเทศกัมพูชา เดิมเขาก็ทำแบบไทย ทุกวันนี้กัมพูชามีสิทธิเลือกตั้งแล้ว ที่เมียนมาร์ยังไม่ มีแต่เขาก็สนับสนุนทางการเมืองออกหน้าออกตา พรรคสันนิบาตของนางองซานซูจี ศรีลังการเปิดให้พระสงฆ์ลงเลือกตั้งได้ ลงสมัคร ส.ส. ได้ เป็นรัฐมนตรีก็ได้ ส่วนอินเดียไม่ต้องถาม พระสงฆ์อินเดียเคยเป็นถึงรัฐมนตรี เคยเป็นนักการทูตอินเดียประจำประเทศมองโกเลีย ประเทศมองโกเลีย เป็นประเทศพระพุทธศาสนาเขาส่งพระสงฆ์ที่เป็นแบบลามะอยู่แถวแคชเมียร์ไปเป็นทูตอินเดีย ดังนั้นนโยบายทางด้านศาสนาของแต่ละรัฐแต่ละประเทศก็ไม่เท่าเทียมกัน นโยบายในฝ่ายไทยจำกัดในส่วนนี้ เมื่อจำกัดในส่วนนี้บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมการเมืองเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมค่อนข้างจำกัด ถ้าจะทำให้ต้องมาจากเบื้องบนเป็นต้นมา (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562)

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมทางการเมือง พระพุทธเจ้าทรงวางคุณสมบัติที่ทรงมีต่อเวไนยสัตว์ทุกหมู่เหล่า คือ ความเป็นกัลยาณมิตร (อง.สตุตท. (ไทย) 23/34/33); พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต (2542) อธิบายเพิ่มเติมว่า กัลยาณมิตรเป็นเสมือนผู้รู้ ทำให้สามารถชี้แนะ ชักนำบุคคลอื่นให้สามารถพัฒนาตนเองในทิศทางที่เหมาะสมในทุกด้าน เนื่องจากเคยมีประสบการณ์โดยตรงหรืออาจจะเป็นประสบการณ์ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทำให้สามารถที่จะให้คำแนะนำได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปด้วยความรัก ความเมตตา ปราศจากอคติ เมื่อบุคคลมีกัลยาณมิตรที่ดีแล้ว ก็ทำให้เริ่มมีความเข้าใจหรือเห็นแนวทางการฝึกปฏิบัติเพื่อนำไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรก็จะไม่มีผู้ที่คอยแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ทำให้มีโอกาสดำเนินชีวิตผิดพลาดไปในทางที่ไม่เหมาะสม สอดคล้องกับ วนฺยาคา ลลิตชนกัทร (2560) ที่กล่าวไว้ว่า วิธีการทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนให้มีคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งการปฏิบัติและการแสดงออกทางด้านกายพฤติกรรม ด้านทักษะทางสังคม ด้านคุณธรรมทางจิตใจ และด้านปัญญาความรู้ ดังนั้น การมีกัลยาณมิตรจึงเสมือนมีมิตรที่ดีที่คอยแนะนำ ชักจูงให้ได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดี ที่ถูกต้องและเหมาะสม ด้วยความรัก ความจริงใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน สามารถเป็นเพื่อนแท้ในทางธรรมบนเส้นทางแห่งการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาได้

ประเด็นในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมองทุกกลุ่มทางสังคมเป็นกัลยาณมิตร ถึงจะไปมีส่วนร่วมต้องรู้จักความเหมาะสมและทำเพื่อเพื่อสันติภาพ (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562) ไม่ใช่เหมือนกับประเทศเมียนมาร์ สมัยก่อนพระสงฆ์จะไม่ค่อยมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าไรนัก เพราะฉะนั้นทางพระธรรมวินัยเป็นหลัก ที่นี้มาในช่วงปัจจุบันด้วยความทันสมัย เช่น กระแสออนไลน์ Facebook Line Twiter ฯลฯ อีกทั้งทางทีวี ตอนนี้มีปัญหาเกี่ยวกับการเมือง อย่างกรณี “พระวีระฐู” แกนนำสงฆ์ชาตินิยมต่อต้านชาวมุสลิม หลังจากมีมติกรณีข่าวใหญ่วงการสงฆ์ในเมียนมาร์ ที่คณะกรรมการสังฆมหานายกะ หรือมะฮะนะ (มหาเถรสมาคมเมียนมาร์) 47 รูป ประชุมนัดพิเศษที่กรุงเนปิดอว์และลงมติห้าม “พระวีระฐู” ฉายา “บิณฑาเคนแห่งเมียนมาร์” แกนนำสงฆ์ชาตินิยม ผู้มีอิทธิพลในการสร้างความเกลียดชังชาวมุสลิมในเมียนมาร์ ไม่ให้เทศน์ 1 ปี เนื่องจากการเทศน์นั้นมีส่วนสร้างความแตกแยกทางเชื้อชาติและศาสนา และจะมีบทลงโทษทางกฎหมายหากฝ่าฝืน แต่อีกกลุ่มหนึ่งไม่ให้จับพระวีระฐู เพราะว่าพระวีระฐู ถือตัวเองว่าไม่ได้เป็นอย่างนั้น ไม่ได้หนีจากการจับแต่ว่าขอรับความเป็นจริงจากรัฐบาลของทหาร อันนี้ก็มีข้องเกี่ยวกับการเมืองของคณะสงฆ์อยู่ แต่จะรุนแรง (Ven. Nomleng Dammissara (Mynmar), สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2562) แต่ในส่วนประเทศลาวแค่พาดพิงการเมืองไม่ได้โดยเด็ดขาด ไม่ใช่เฉพาะแต่พระสงฆ์รวมทั้งประชาชนก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะพูด ถ้าพูดก็ถือว่าถูกลงโทษตามระเบียบราชการ เข้าใจ

ง่ายคือไม่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ จะมีได้เฉพาะทางรัฐบาลเป็นคนมาเชิญพระสงฆ์ไปร่วม (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง พระสงฆ์ต้องดูสถานภาพของตนว่ามีบทบาทเข้าร่วมได้ในรูปแบบไหนบ้าง เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้หมายความว่าต้องไปเดินขบวนประท้วง แต่การมีส่วนร่วมอาจจะเป็นลักษณะการเสนอข้อคิดแนวทางปฏิบัติให้ทุกกลุ่มทางสังคม เช่น การแสดงธรรม การแนะนำให้ทำความดี ประการเหล่านี้ ถึงแม้จะไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรงแต่ถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

3.3.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น พระสงฆ์สามารถแสดงบทบาทได้เต็มที่ หรือในกรณีของประเทศลาว ตอนที่ปฏิวัติ 1975 พระสงฆ์ที่มีอำนาจปกครองได้เข้าร่วมกับฝ่ายสังคมนิยม ฝ่ายสังคมนิยมชนะก็รอดจากการจับสึกและถูกฆ่า ในขณะที่ประเทศกัมพูชายุคเขมรแดง ที่ไม่เอาความเชื่อทางศาสนา พระสงฆ์ของกัมพูชาหนีไปอยู่ป่า บางส่วนถูกฆ่า ถ้าพระสงฆ์เข้ากับรัฐบาลอาจจะไม่ถูกฆ่า (หอมหวล บัวระภา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) ฉะนั้นหากพระสงฆ์อยู่การเมืองไม่ได้ เป็นอันตราย แต่ในปัจจุบันไม่ใช่เช่นนั้น ความเจริญเข้าถึงพระสงฆ์ต้องเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันที่ โดยการวางท่าทีที่เหมาะสมในการที่จะเข้าไปอยู่ในท่ามกลางกลุ่มทางสังคมที่หลากหลาย ต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลที่จะก่อให้เกิดผลในเชิงบวกและเชิงลบแก่ทุกกลุ่ม อย่าสักแต่ว่าชอบกลุ่มการเมืองนี้ เมื่อกลุ่มนี้ถูกกระทำเหมือนไม่พอใจจึงมีการออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น สามารถสรุปได้เป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.9 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์ในการ การเป็นผู้สังเกตการณ์	6	1, 7, 8, 10, 13, 17
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์ในการ การบทบาทความเป็น หุ้นส่วนทางการเมือง	7	1, 3, 4, 7, 8, 13, 18
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง เชิงสร้างสรรค์ในการ การบทบาทการมีส่วน ร่วมทางการเมือง	6	1, 7, 8, 19, 20, 21
ข้อเสนอแนะและ แนวทางเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ด้านบทบาทเชิง สร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น	1	4

3.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางเพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ข้อเสนอแนะและแนวทางเพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง อยากให้พระสงฆ์ลองศึกษาย้อนกลับไปดูจุดที่ดีของพระพุทธศาสนาหรือในส่วนของคำสอนของพระพุทธเจ้าในมิติต่างๆ ที่น่าจะศึกษาแบบเปิดกว้าง เช่น กรณีของการศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าในมิติของความเป็นต้นกำเนิดของวิชาวิทยาศาสตร์ การที่พระพุทธเจ้าพูดถึงขั้น 5 ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นการดำเนินงานของระบบสมองและระบบประสาทของสมองคน ซึ่งวิทยาศาสตร์เพิ่งรู้เมื่อไม่กี่ปีมานี้ ไม่ว่าในมิติของนิติศาสตร์พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าวางรากฐานของประมวลกฎหมาย วิธีที่จะพิจารณา เป็นทั้งศาสตร์บัญญัติ เป็นทั้งสารบัญญัติ 2,600 ปีจะวางมาได้ขนาดนี้ พระพุทธเจ้าจะมีระบบเรียกว่าเป็นการคิดเชิงระบบ คิดระบบกฎหมาย ในพระวินัยนั้นถ้าจะตีความคือกฎหมายฉบับที่สมบูรณ์แบบที่สุดของโลกในมิติแห่งนิติศาสตร์ มิติแห่งรัฐศาสตร์ พระพุทธเจ้าวางระบบการปกครองคณะสงฆ์ไว้อย่างอัจฉริยะ ถือว่าเป็นการปกครองคณะสงฆ์ที่มีรูปแบบที่เป็นยิ่งกว่าประชาธิปไตย กรณีเกิดปัญหาขึ้น เกิดอริกรขึ้น พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการแก้กรด้วยวิธีการละมุนละม่อม (ไปบูลย์ นิติตะวัน, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562) จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงวางหลักการไว้หมดแล้ว แต่ในปัจจุบันเรื่องของกฎหมาย ทางรัฐบาลจะออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์หรือพุทธศาสนา ควรจะต้องถามความต้องการของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ต้องระดมความคิดเห็นจากพระสงฆ์ บางทีรัฐพยายามที่จะบังคับหมายความว่าไม่ได้มีประชามติ หรือคณะสงฆ์ไม่รู้รับทราบ ทำให้แทนที่จะเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้า กลายเป็นบีบพระสงฆ์ให้อยู่ยาก แม้กระทั่งการรับเงินรับทองของพระสงฆ์ ไม่ใช่สมัยพุทธกาลไม่ต้องมีเงิน บิณฑบาตและเงินจกรม มันเป็นสังคัม 0.0, 1.0 ทุกวันนี้เป็นสังคัม 4.0 จะ 5.0 แล้ว จะไปที่ไหนได้ถ้าไม่มีเงิน จะมาบอกว่าพระสงฆ์ไม่ต้องมีค่าใช้จ่าย ฉะนั้น การจะออกกฎหมายกฎระเบียบต้องพึงเสียงพระสงฆ์ด้วยว่าถูกต้องหรือไม่ จะต้องทำอะไรให้พระสงฆ์อยู่ได้ในสังคัมปัจจุบัน ผลกระทบต่อพุทธศาสนาควรจะทำประชามติหรือสังฆพิจารณาให้พระสงฆ์ได้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆ ระดมความคิดเห็นออกมาเสนอความคิดเห็นร่วมกัน มีมติร่วมกัน แล้วนำเสนอออกไป แบบนั้นจะเป็นเรื่อง queทุกคนยอมรับ ที่สำคัญกฎหมายหรือกฎระเบียบต่างๆ เกี่ยวกับคณะสงฆ์ ควรที่จะให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเสนอแนะหรือคำชี้แนะถึงจะออกมาปฏิบัติร่วมกันได้ (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2562) เพราะหลักการทางกฎหมายหรือหลักการอยู่ร่วมกันในสังคัมสงฆ์และฆราวาสพระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักไว้ชัดเจน แต่ทำไมขนาดจะต้องให้พระสงฆ์ไปนั่งอยู่ในสภา อันไหนเหมาะสมอันไหนไม่เหมาะสม แต่มีสิทธิ์ในการใช้สิทธิ์ใช้เสียงเพราะว่าคำว่า

พระสงฆ์ประชาชนคนหนึ่ง แค่เปลี่ยนสถานภาพมาเป็นพระสงฆ์ (Ven. Xaidone Kommameaung (Lao), สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2562) แต่ทั้งนี้ พระสงฆ์ถึงแม้จะไม่มีอำนาจทางการเมืองโดยตรง โดยส่วนมากอยู่ในสถานะผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ควรจะดำรงความเป็นกลางให้ และเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้หรือเอาวิธีการของพระพุทธเจ้ามาใช้ ก็จะไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะไปให้คำปรึกษาในแต่ละฝ่ายให้รับคำสั่งสอนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความมีเมตตาต่อกันและกันและก็มีความกรุณา มุทิตา อุเบกขา หรือการอยู่ด้วยกัน โดยให้มีสันติภาพ อันนี้คือสิ่งที่พระสงฆ์ควรจะเป็น (Ven. Ratanak Keo (Cambodia), สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2562)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ให้เป็นไปในลักษณะการประยุกต์แนวทางของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงวางหลักการวางตนทางการเมืองของพระสงฆ์มาปรับให้เข้ากับสถานการณ์ทางการเมืองปัจจุบัน ให้เป็นไปในลักษณะของการเสริมสร้างเชิงสร้างสรรค์มากกว่าการเป็นผู้ไปมีส่วนร่วมทั้งการมีหุ้นส่วน มีส่วนได้ส่วนเสียทางการเมือง หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยการปลุกระดมมวลชนในการประท้วงผู้ปกครอง แต่หากได้ศึกษาแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ พระพุทธเจ้าจะทรงวางตัวเป็นกลางพิจารณาทุกอย่างด้วยความถูกต้องเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยยกเหตุและผลให้ทุกฝ่ายได้พิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสม ซึ่งถึงโทษจากการทะเลาะ และสอนธรรมะเข้าไป ประการเหล่านี้ น่าจะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในเชิงสร้างสรรค์ได้

ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางเพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง สามารถสรุปได้เป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.10 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางเพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
ข้อเสนอแนะและแนวทางเพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง	4	8, 16, 19, 20

4. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมดนั้น ทำให้ทราบถึงผลการวิจัยทั้งหมดของแต่ละวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้ 3 ข้อ ได้แก่ (1) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น (2) วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น (3) วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด 5 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ (1) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา (2) นักวิชาการจากสถาบันทางการศึกษา (3) ภาครัฐ (4) ภาคประชาชน (5) พระสงฆ์จากประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ จำนวน 21 รูป/คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดเลือกแบบเจาะจง ทั้งนี้ เพื่อให้การวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทยชัดเจนยิ่งขึ้นและเพื่อจะตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ในการที่จะนำผลการวิจัยดังกล่าวไปเป็นแนวทางสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคมได้จริง ผู้วิจัยจึงได้จัดประชุมผู้เชี่ยวชาญด้วยสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อจะได้งานวิจัยที่สมบูรณ์ ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion)

หลักการและเหตุผล

พระครูปลัด เกษฎา ผาทอง รหัสนักศึกษา 4608000032 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” เพื่อต้องการทราบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย เป็นอย่างไร อีกทั้งความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ในประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน เป็นอย่างไร ตลอดจนแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ควรเป็นอย่างไร

ทั้งนี้ ในปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่านพยายามแยกศาสนาออกจากการเมือง แต่เป็นเรื่องที่ยากอยู่พอสมควรถ้าเราศึกษาความเกี่ยวข้องกันมีตั้งแต่การก่อรากฐานของประเทศ แต่ผู้วิจัยมองว่าในเมื่อศาสนากับการเมืองไม่สามารถแยกออกจากการกันได้ เราจะทำอย่างไรให้ศาสนากับการเมืองมีความเกี่ยวเนื่องกัน ในเชิงสร้างสรรค์มากกว่าความขัดแย้ง เพื่อป้องกันเหตุการณ์ความรุนแรงเหมือนกับประเทศกัมพูชา ลาว และเมียนมาร์ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

1. เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย”
2. เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย
3. เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนาแก้ไขปรับปรุงวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ดังกล่าวนี้ให้สมบูรณ์ต่อไป

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม

ณ อาคารบริหาร ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

วันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ

วันอังคาร ที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป

ขั้นตอนการดำเนินการ

1. จัดทำโครงการ และเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเสนอขอความเห็นและขออนุมัติจากกรรมการควบคุมคณาจารย์ และกรรมการควบคุมคณาจารย์
2. ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming)
3. เสนอขอหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) จากหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

4. แจกกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

6. จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ตามวัน เวลา และสถานที่

7. ประเมินผลจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) มาสรุป รวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตกผลึกนำไปอภิปรายผล และนำไปเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการหรือการประชุมวิชาการ

8. สรุปผลรายงานการดำเนินงานไปยังประธานกรรมการควบคุมคุณภาพ และ กรรมการควบคุมคุณภาพ

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 10 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป/คน
2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 6 คน

3. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 1 คน

4. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญศูนย์รองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป จำนวน 1 คน

ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

รองศาสตราจารย์ ฐ โสธร ผู้ทองคำ

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้รับผิดชอบการสนทนากลุ่ม

พระครูปลัด เกษฎา ผาทอง

นักศึกษาลัทธิศรัทธารัฐศาสตร์คุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ผู้วิจัย สร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมีมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นการ

1) เพื่อขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย 2) เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 21 รูป/คน 3) เพื่อวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย 4) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) และ 5) สามารถหาลักษณะร่วม (common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ร่างแบบจำลองของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากประเด็นคำถามที่ได้ตั้งไว้ ดังจะนำเสนอไปตามลำดับต่อไปนี้

1. บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์
2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
3. แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์
4. การวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย

จากข้อค้นพบทั้งในประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ข้อ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอสาระสำคัญดังต่อไปนี้

จากผลของการสนทนากลุ่มเฉพาะในครั้งนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกันว่าผลการวิจัยที่ค้นพบในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3 นั้น มีความสอดคล้องสามารถวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทยได้ตามความเหมาะสม เพียงแต่บางท่านได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในบางประเด็นเพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนจะเข้าสู่ประเด็นการสนทนากลุ่มนั้น ศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ซึ่งเป็นกรรมการที่ปรึกษาหลักก็เห็นด้วยทุกประเด็น เพียงแต่จะมีประเด็นที่จะขอแนะนำให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ที่จะนำไปสู่วิเคราะห์พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย ซึ่งโดยพื้นฐานสังคมไทยเป็นสังคมพุทธเพราะประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานในวิถีชีวิตของคนไทย นับตั้งแต่

สถานการณ์ประเทศไทยเกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่ความรุนแรงยิ่งขึ้น สังคมมีการแบ่งขั้วแยกข้างกันอย่างให้เห็นได้ชัดเจน เพราะทุกฝ่ายต่างต้องการอำนาจจนลืมนำถึงความเดือดร้อนของประชาชนจนกระทั่งความขัดแย้งนั้นขยายตัวไปถึงในระดับครอบครัวเกิดสภาพสังคมที่ไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันแม้แต่คนที่เป็ญาติกันความขัดแย้งนี้แม้จะไม่มีการแสดงออกที่ชัดเจนก็ตามแต่ก็ทำให้เกิดความหวาดระแวงกัน สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากชนชั้นนำปลุกระดมคนชั้นล่างขึ้นมาร่วมกันเพื่อสนับสนุนพวกของตนวิกฤตปัญหาการเมืองในสังคมไทย ทำให้เกิดความไม่ปรองดอง ไม่สมานฉันท์ และได้้นำประเทศไปสู่สถานการณ์ความไม่สงบสุขในบ้านเมือง ทั้งนี้พฤติกรรมและอารมณ์ของบุคคลในสังคมมีปัญหาขั้นรุนแรงเพราะขาดการพัฒนาทางด้านพฤติกรรม ทางด้านร่างกาย และจิตใจ (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

พฤติกรรมการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นของสมาชิกของสังคมและมีการยึดถือปฏิบัติร่วมกัน การรับนำมาปฏิบัติจะมีระดับไม่เท่าเทียมกันขึ้นอยู่กับการศึกษาหรือโดยสภาพการบังคับ ถ้าในสังคมใดการบังคับให้ประพฤติปฏิบัติวัฒนธรรมที่เห็นว่าเหมาะสมอยู่ในขั้นที่รุนแรง บุคคลในสังคมจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่ในทางกลับกันถ้าถูกข้อยบังคับของสังคมหย่อนยาน บุคคลก็จะเลือกปฏิบัติตามความมากน้อยแตกต่างกันไป

สังคมไทยในสภาพปัจจุบันมีความหลากหลายในวิถีชีวิต ชนชาติ และศาสนา ซึ่งประชาชนคนไทยปัจจุบันส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากสังคมที่มีการผสมผสานกันระหว่างชาติพันธุ์ ในต่างยุคต่างสมัยจนแทบจะแยกออกจากกันได้ยาก โดยนำระบบวิถีคิดที่กำหนดแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติ อันเป็นที่ยอมรับของกลุ่มคนพวกเดียวกัน ตลอดจนนักวัฒนธรรมในปัจจุบันได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในความหมายพลังความคิด วิถีคิด และการสร้างปัญญา เพื่อนำไปสู่การจัดการความรู้ในการส่งเสริม เสริมสร้าง และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้และการพึ่งตนเองของครอบครัวชุมชนระหว่างชุมชนหรือการประกอบการ โดยกลุ่มหรือองค์กรชุมชนเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง การกล่อมเกลາทางการเมือง ยังอาจมีบทบาทช่วยสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ขึ้นมาเองก็ได้เช่นเดียวกัน เมื่อบริบทของสังคมการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป อาจกล่าวได้ว่า การกล่อมเกลาทางการเมือง มีหน้าที่สำคัญที่สอดคล้องประสานกับวัฒนธรรมทางการเมือง และยังช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งก็คือ การสร้างการเปลี่ยนแปลง การแก้ไข และการธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองของชาติ

ตลอดระยะเวลา 2,600 กว่าปีที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้เข้าไปสัมพันธ์กับการเมืองการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช หรือระบอบราชาธิปไตย ตัวแปรที่ชี้ชัดคือ

พระพุทธเจ้าทรงมีฐานะก่อนออกผนวชเป็นพระมหากษัตริย์ พระสหายของพระองค์ที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์ก่อนผนวชคือกษัตริย์เช่นกัน และเมื่อพระองค์ออกผนวชแล้ว พระองค์ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลากหลายมิติและสถานการณ์ ในขณะที่เดียวกัน สาวกบางกลุ่มที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในองค์พระพุทธรูปศาสนามีสถานะของการเป็นกษัตริย์

จากตัวแปรในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการออกแบบหลักธรรม การวางท่าที และพิธีกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของการปกครองในระบอบราชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากการจัดวางธรรมะเพื่อเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระราชา เช่น หลักจกักวัดวิสูตร หลักทศพิธราชธรรม และหลักราชสังคหวัตถุธรรม ในขณะที่การปรับพฤติกรรมและท่าทีของพระสงฆ์ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมของพระราชนั้น พระองค์ได้ทรงออกแบบหลักการเสขียวัตรเพื่อเป็นแนวในการวางท่าที หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “คุณสมบัติผู้ดี” สำหรับพระสงฆ์ที่จะเข้าไปสู่สังคมชั้นสูง อันจะนำมาซึ่งความเคารพและศรัทธาในวัตรปฏิบัติ เพราะพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งมาจากกลุ่มคนที่เป็นชนชั้นทาส และจัณฑาล

จะเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับกษัตริย์ตามระบอบราชาธิปไตยนั้นมีความผสมกลมกลืนทั้งในหลักการดำเนินชีวิต การจัดวางสถานะ และการจัดวางพิธีกรรม แนวทางในลักษณะนี้ถือว่าการเข้าไปช่วยส่งเสริมบทบาทระหว่างกันและกันมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อศึกษาจากประวัติศาสตร์ในบางยุคจะพบว่า ความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนานั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระราชา ไม่ว่าจะเป็นพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าอชาตศัตรู พระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ รวมไปถึงพระราชาในประเทศศรีลังกา ประเทศเมียนมาร์ ประเทศกัมพูชา และประเทศลาว

ในขณะที่สังคมไทยนั้น ระบอบราชาธิปไตยนั้นเป็นตัวแปรสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา โดยเริ่มต้นตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหงที่นิมนต์พระศรีลังกามาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชให้มาจำพรรษาที่สุโขทัย และประกาศพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนบุคคล รวมไปถึงการยกย่องศาสดา นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในมิติต่างๆ ในขณะเดียวกัน กษัตริย์ของประเทศไทยตั้งแต่ยุคสุโขทัยได้ศึกษาพระพุทธศาสนาเข้าใจอย่างแจ่มชัดจนนำไปสู่การพระราชนิพนธ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สำคัญดังจะเห็นได้จากไตรภูมิพระร่วงจนเป็นที่มาของการสร้างชุดความคิดแบบ “ไตรภูมิพระร่วง” ในการก่อสร้าง การออกแบบ ประติมากรรม และจิตรกรรมที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยจนมาเสื่อมลงในยุคที่วิทยาศาสตร์เฟื่องฟูในสมัยรัชกาลที่ 4

พระสงฆ์กับพระมหากษัตริย์ไทยมีความสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้น เมื่อรัชกาลที่ 5 พยายามที่จะขับเคลื่อนแนวคิดเรื่อง “ชาตินิยม” เพื่อต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ และการล่าอาณานิคมจากประเทศมหาอำนาจ จึงเป็นที่มาของการรวมศูนย์การบริหารจัดการบ้านเมือง และพระสงฆ์ได้กลายเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการสร้างฐานคิดดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์โปรดให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และกรมพระยาดำรงราชานุภาพรวมศูนย์การบริหารคณะสงฆ์โดยออกพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ขึ้นมา เพื่อให้การจัดการศึกษา การบริหาร การปกครอง ในหัวเมืองเป็นไปอย่างมีเอกภาพมากยิ่งขึ้น หลักการดังกล่าวได้รับการพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7

อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนที่สำคัญของโฉมหน้าทางประวัติศาสตร์ขององค์กรสงฆ์ คือ การเผชิญหน้ากับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในอีกมุมหนึ่ง พระสงฆ์ยังต้องรักษาความสัมพันธ์กับระบอบราชาธิปไตยทั้งในแง่ของการนำเสนอหลักการปฏิบัติ พิธีกรรม และความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง พระสงฆ์มีความจำเป็นที่จะต้องจัดวางสถานะขององค์กร และเชิงปัจเจกต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จะเห็นว่า ไม่เฉพาะองค์กรสงฆ์หรือตัวพระสงฆ์เองที่พยายามตั้งหลักว่าจะวางสถานะต่อระบอบใหม่ และผู้ปกครองในระบอบใหม่อย่างไร แต่ผู้ปกครองในระบอบใหม่คือ คณะราษฎรก็สับสนเช่นกันว่า จะจัดวางพระสงฆ์และองค์กรสงฆ์อย่างไร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ “พระสงฆ์กับสิทธิในการเลือกตั้ง” ในขณะที่พระสงฆ์เป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐได้กั้นพระสงฆ์ออกไปให้มีสิทธิในการเลือกตั้ง

ในขณะที่พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งเมื่อเริ่มปรับตัวได้ จึงพากันตั้งข้อสังเกตต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ว่า “ไม่เป็นประชาธิปไตย” เพราะมีลักษณะรวมศูนย์ และไม่เน้นการกระจายอำนาจ (Decentralization) จึงรวมตัวกันไปปรึกษาหารือกับผู้บริหารบ้านเมือง เพื่อให้มีการออกพระราชบัญญัติฉบับใหม่ให้เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และจึงเป็นที่มาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ที่สอดคล้องกับการบริหารบ้านเมืองให้มีการแบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ที่แยกออกจากกันตามการบริหารบ้านเมือง ปราบกฎการณณ์เช่นนี้ จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีประชาธิปไตยของพระสงฆ์ในยุคเริ่มต้นของระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ปี 2475

จะเห็นว่า ตั้งแต่ยุค 2475 เป็นต้นมาที่เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย พระสงฆ์ได้พยายามที่จะจัดวางสถานะของตัวเองให้สอดคล้องและลงตัวมากที่สุด ทั้งในระบอบเดิม และระบอบใหม่ อย่างไรก็ตาม ในยุคฟื้นฟูของระบอบประชาธิปไตย พระสงฆ์มักจะได้รับคำสั่งสังเกตจากผู้บริหารในระบอบประชาธิปไตยอยู่เนืองๆ เช่นกันว่า “สอนหลักการในพระพุทธศาสนาที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ” และจัดวางสถานะของตัวเองจนทำให้ผู้นำทางการเมืองเกิด

ความหวาดระแวงต่ออำนาจ และการใช้อำนาจ จนเป็นที่มาของให้พระสงฆ์ได้รับข้อการกล่าวหาในคดีอาญา และให้ลี้กษาลาเพศจากสมณะ (พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโต 2558)

นอกจากนั้น ในวิถีประชาธิปไตยที่เปิดกว้าง จึงทำให้พระสงฆ์บางรูปได้เข้าร่วมกับรัฐ และนำเสนอหลักการที่สนับสนุนรัฐดังวลีที่ว่า “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” จึงทำให้รัฐได้ใช้หลักการดังกล่าวปราบปรามประชาชนที่มีอุดมการณ์และความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่าง จนเป็นที่มาของการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นจำนวนมาก

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เพิ่มสูงขึ้น จึงเป็นที่มาของ “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” และคำว่า “ความเป็นพลเมือง” จึงเป็นคำที่เริ่มใช้มากขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่หลังจากประชาชนในสังคมได้รวมตัวกันเข้าร่วมขับเคลื่อน กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเป็นอำนาจทางการเมืองที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐ จนเกิดการเมืองของพลเมืองที่มีการขยายตัวและทำงานในรูปแบบต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจจากรัฐ เช่น องค์กร สมาคม องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข สื่อสาธารณะ การศึกษา เป็นต้น (ทิพย์พพร ต้นติสุนทร 2555, น. 77)

ในกรณีที่มีความคิดอันหลากหลายของประชาชนส่วนหนึ่งมักจะแสดงท่าทีต่อพระสงฆ์ให้ให้ออกไปจากวงการเมือง แม้แต่การรับรู้การเมือง ก็ไม่ควรด้วยซ้ำไปเพราะไม่ใช่กิจสงฆ์ แต่ถึงกระนั้นก็ตามในทางตรงกันข้าม ประชาชนอีกส่วนหนึ่งมีทัศนคติที่ว่า ถึงเวลาแล้วที่พระสงฆ์จะต้องตื่นขึ้นรับรู้ปัญหาบ้านเมือง ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมคิดร่วมสร้างชาติกับประชาชนเหมือนในประวัติศาสตร์ชาติไทยกรณีเรื่องราวของสมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว ต้นตำหรับพระสงฆ์กับการเมืองไทย เราย้อนไปใน พ.ศ. 2135 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กับสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงทำยุทธหัตถี มีชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชาและนางจาชะโร แห่งกรุงหงสาวดี เหตุคือทหารทั้งปวงตามพระองค์ไม่ทัน ทำให้พระองค์คอยู่งล้อมของศัตรู เมื่อกลับถึงพระนครจึงสั่งให้ประหารแม่ทัพนายกองเหล่านั้น แต่เป็นวันพระใหญ่จึงขังไว้ก่อนแล้วประหารในวันรุ่งขึ้นวันอาทิตย์ แรม 14 ค่ำ เดือนยี่ (พ.ศ. 2135) สมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว และพระราชาคณะยี่สิบห้ารูป ก็เข้ามาถวายพระพรถามข่าวซึ่งเสด็จงานพระราชสงคราม ได้กระทำยุทธหัตถีมิชัยแก่พระมหาอุปราชา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เล่าให้ฟังทุกประการ สมเด็จพระพนรัตน์ถวายพระพรถามว่า “พระองค์มิชัยแก่ข้าศึกเหตุไหนข้าราชการทั้งปวงจึงต้องราชทัณฑ์เล่า?” สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงตรัสบอกว่า “นายทัพนายกองเหล่านั้นอยู่ในกระบวนทัพโยม มันกลัวข้าศึกมากกว่าโยม ละให้โยมแต่สองคนพี่น้องฝ่าเข้าไปในท่ามกลางศึก จนได้ทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา มีชัยชนะแล้วจึงได้เห็นหน้ามัน นี่หากว่าบารมีของโยมหาไม่ แผ่นดินจะเป็นของชาวหงสาวดีเสียแล้ว เพราะเหตุดังนี้ โยมจึงให้ลงโทษโดยพระอัยการศึก” สมเด็จพระพนรัตน์ จึงถวายพระพรว่า “อาตมภาพพิเคราะห์ข้าราชการเหล่านี้

ที่จะไม่กลัวพระราชสมภารเจ้านั้น หามิได้ และเหตุทั้งนี้เห็นว่าเพื่อให้พระเกียรติยศพระราชสมภารเจ้าเป็นมหัศจรรย์ เหมือนสมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้า เมื่อ (วันจะตรัสรู้พระโพธิญาณ) พระองค์เสด็จเหนือปราศตบัลลังก์ ได้ดวงไม้พระมหาโพธิ ๓ เพลสาวยืนหั้นครั้งนั้น เทพยเจ้ามาเฝ้าพร้อมอยู่ทั้งหมื่นจักรวาล พระย้าวสวดีมารยกพลาพลเสนามารมาผจญครั้งนั้น ถ้าได้เทพยเจ้าเป็นบริวารมีชัยแก่พระยามาร ก็หาผู้เป็นมหามัศจรรย์นักไม่ นี้ผจญให้หม่อมรินทร์พรหมทั้งปวงปลาสนาการหนีไปสิ้น ยิ่งแต่พระองค์เดียวอาจสามารถผจญพระยามาราริราช กับทั้งพลเสนามารให้ปราศภัยแพ้ได้ สมเด็จพระบรมโลกนารถเจ้า จึงได้พระนามว่า พระพิฆิตมาร โมลิสรีสรรเพชญ์ญาณ เป็นมหามัศจรรย์ศาลิเรกไปทั่วอนันตโลกธาตุ เบื้องบนตราบเท่าถึงภวัคคพรหม เบื้องต่ำตลอดถึงอโธภาคเวจีเป็นที่สุด พิศาระหวัคก็เหมือนพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ครั้งนี้ ถ้าเสด็จพร้อมด้วยเสนางคนิกรโยธาทวยหาญมาก และมีชัยแก่พระมหาอุปราชา ก็จะมีผู้หาเป็นมหัศจรรย์แก่พระเกียรติยศปรากฏไปในนานาประเทศธานีใหญ่น้อยทั้งนั้นไม่ พระราชสมภารเจ้าอย่าทรงพระราชปริวิตกน้อยพระทัยเลย อันเหตุที่เป็นนี้เพื่อเทพยเจ้าทั้งปวงอันรักษาพระองค์จักดำรงพระเกียรติยศ คุณาตมภาพถวายพระพรเป็นแท้”

จากบทสนทนาี้ จึงเป็นการให้ธรรมะแบบลึกซึ้ง ทำให้พระองค์เข้าใจในธรรมะ และเข้าใจในความถูกต้อง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสั่งให้ท้าวพระยาพระหัวเมืองมุขมนตรีพันโท

กลุ่มนี้ไม่ขัดข้องที่เห็นพระสงฆ์แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ในฐานะที่เป็นพลเมือง และมีสถานะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมย่อมแสดงความเห็นตรงไปตรงมา อาจจะไปโดนพฤติกรรมของใครที่ไม่ชอบมาพากลเข้าบ้าง ก็ต้องสะดุ้งกันบ้างเป็นธรรมดา

ปัญหาอยู่ที่ว่า พระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมืองขนาดไหนจึงจะพอดี ไม่ขาดไม่เกิน

เส้นแบ่งตรงนี้แม้ไม่มีพระธรรมวินัยชี้ชัดไว้ เป็นข้อห้ามหรือเป็นขออนุญาต แต่พระสงฆ์ในฐานะผู้ถือธรรมคือความจริง ก็ควรแสดงความจริงที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก เช่นพอถึงเวลาใกล้จะเลือกตั้ง พระสงฆ์แสดงธรรมเรื่อง ความซื่อตรง ต่อประชาชน ต่อกฎหมาย ต่อรัฐธรรมนูญ ไม่โกงการเลือกตั้ง ไม่ซื้อเสียง เหล่านี้เป็นต้น เป็นสิ่งที่กระทำได้ เพราะนักการเมืองทุกคนทุกพรรคหากเชื่อฟังและทำตามจะทำให้การเมืองดีขึ้นแน่นอน หรือช่วงใกล้จะเลือกตั้งมีคนถามว่า คนดีมีลักษณะอย่างไร หากพระสงฆ์จะนำเสนอคนดีในมิติทางพระพุทธศาสนาว่า จะต้องเป็นคนรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบุคคล รู้จักสังคม เพื่อเป็นแนวทางที่พุทธศาสนิกชนจะนำไปเป็นคู่มือเลือกผู้แทนของตน นับเป็นการเกี่ยวข้องกับทางการเมืองของสงฆ์ที่เหมาะสมเพราะได้ร่วมให้แนวทางที่ถูกต้องแก่ประชาชน

แต่พระสงฆ์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับการเมืองในแนวทางที่ให้คุณให้โทษแก่นักการเมืองหรือพรรคการเมืองโดยตรง สิ่งนี้นักการเมืองไทยชอบกระทำอยู่เป็นประจำคือ นำพระสงฆ์มา

เกี่ยวกับการเมืองเสียเอง เพราะพระสงฆ์นับว่ามีอิทธิพล ทางความคิดต่อคนในชนบทส่วนใหญ่ หากพระสงฆ์รูปใดชี้หน้าว่าให้เลิกไครหรือพรรคใดย่อมมีผล ดังประวัติศาสตร์การเมือง ไทยที่ผ่านมา ไม่นานนี้ นักการเมืองจากพรรคต่างๆล้วนมีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นอาจารย์ และพยายามนำอาจารย์ของตนมา เล่นการเมือง

หลายท่านเข้าไปเกี่ยวข้องกับระดับช่วยประกาศรวมพรรคการเมืองให้พรรคการเมืองหนึ่ง ก็มี หรือเมื่อหลายปีที่แล้ว พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพทั้งประเทศพากันจับได้รัฐบาลในขณะนั้น จนกระทั่งการเลือกตั้งคราวต่อมาพรรคที่เคยเป็น รัฐบาลต้องเป็นฝ่ายค้าน เพราะพระเกียรตินั้นท่านเล่นงานว่าเป็นผีเป็นเปรตจนพรรคการเมืองนั้นเสียศูนย์ไปเลย

บทบาทเหล่านี้คือบทบาทที่พระสงฆ์ไม่ลงไปเกี่ยวข้องกับอย่างเด็ดขาด เพราะเป็นการเกี่ยวข้องกับการเมืองที่มี ส่วนได้ส่วนเสียที่ชัดเจนโดยตรง

อย่างไรก็ตามการที่จะนำพระสงฆ์หรือทหารออกจากการเมืองไทยอย่างเด็ดขาดคงเป็นไปได้ยากมาก เพราะเป็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดอันเป็นธรรมชาติของสังคมชนบท โดยทั่วไป เพราะสังคมไทยส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมชนบทมากกว่า สังคมเมือง

ปรากฏการณ์รัฐสภานารามครั้งแล้วครั้งเล่าเป็นการเตือนสติรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจว่า ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ใกล้ชิด ชุมชน ที่รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจจะมองข้ามไปไม่ได้ เพราะคนเหล่านี้ได้ทำหน้าที่สร้างเอกภาพ ความสามัคคี กลมเกลียวให้ สังคมไทยอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน หากบทบาทของพระสงฆ์ได้รับการศึกษาและปรับปรุงอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ จะเป็นอุปการะต่อสังคมไทยในด้านสร้างสรรค์ความสงบโดยตรงทีเดียว (พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต 2559)

เพราะฉะนั้น การที่เราจะเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยของไทย หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งมิใช่เพียงเพราะการศึกษาสถาบันทางการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมืองของประเทศหรือสังคมนั้นๆ เท่านั้น เพราะการสร้างประชาธิปไตยต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ประชาธิปไตยในประเทศนั้นประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลว ทั้งนี้ วัฒนธรรมหมายความถึงแนวความคิด แนวปฏิบัติ หรือเทคนิควิธีดั้งเดิมที่ใช้ร่วมกัน โดยกลุ่มคนพวกเดียวกัน ฉะนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความหมายที่กล่าวถึงแบบแผนทัศนคติและความเชื่อของบุคคล ที่มีต่อระบบการเมืองของกลุ่มสมาชิกของระบบการเมืองหนึ่ง โดยวัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละชุมชนก็จะมีความเป็นตัวของตัวเองซึ่งถูกกำหนดขึ้นหรือได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อม เช่น ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางการเมือง (political socialization) โดยสถาบันต่างๆ เช่น ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน กลุ่มสังคมและสื่อมวลชน เพื่อที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง และมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมต่างๆ อยู่เสมอ

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญอีกหลายท่านก็ยังได้สรุปไว้เป็นคำยืนยันว่า ในประเด็นคำถามเกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ดังกล่าวนี้ ในประเด็นที่รามาสนทนากันก็นั่งดูว่าในชื่อเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ที่สำคัญแนวโน้มของสภาวะบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองและกับชื่อเรื่องดูแล้วจะเน้นเรื่องที่ไทย เมื่อย้อนไปดูวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ในส่วนรูปแบบของการวิจัยก็คืองานวิจัยคุณฐิ นิพนธ์เรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิธีการดำเนินการวิจัยการดำเนินการวิจัยดำเนินการวิจัยทั้งหมด 3 ระยะด้วยกัน ระยะที่ 1 ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่นี้การศึกษา ระยะที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของแต่ละประเทศจากเอกสารคือตำราการวิจัยต่างๆ ระยะที่ 3 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผลของการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาของ 3 ประเทศมีกัมพูชา ลาวและเมียนมาร์ จะเน้นในเรื่องของการศึกษาเชิงเอกสารในส่วนของประเทศไทยจะเน้นการลงพื้นที่การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จากผลการวิจัยระยะที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย อันนี้เป็นผลเบื้องต้น อันนี้เป็นการรีวิวเอกสาร ส่วนผลการวิจัยระยะที่ 2 ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่สองโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบเอาข้อค้นพบที่ค้นพบจากการศึกษาค้นคว้าในเชิงเอกสารมาศึกษาเปรียบเทียบผลของแต่ละประเทศซึ่งแต่ละประเทศมีบริบทที่เหมือนกันและแตกต่างกันทั้ง 4 ประเทศ อย่างเช่นในเรื่องของการนำมาซึ่งพุทธศาสนาเหมือนกันแต่บริบทเศรษฐกิจสังคมและการเมืองก็แตกต่างกัน ข้อจำกัดของพระสงฆ์กับการเมืองแตกต่างกันเพราะว่าด้วยประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน อย่างกรณีของประเทศกัมพูชาถ้าเป็นช่วงยุคของเขมรแดงพระสงฆ์ไม่ค่อยมีบทบาทเพราะว่าในช่วงของเขมรแดงพยายาม

จะกำจัดพุทธศาสนาออกไป พระสงฆ์เข้าไปทำหน้าที่เหมือนบุคคลทั่วไป เป็นต้น แต่ในส่วนของลาวเป็นอีกอย่าง เพราะว่าด้วยประเทศลาวเป็นประเทศที่มีการปกครองเป็นแบบคอมมิวนิสต์และมีลักษณะข้อจำกัดเยอะพอสมควร เมียนมาร์อีกแบบหนึ่ง ส่วนของไทยอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเราเข้าใจอยู่แล้วว่าบริบทของแต่ละประเทศย่อมไม่เหมือนกันถึงแม้จะเป็นพุทธศาสนาเถรวาทเหมือนกันถึงแม้บทบาทของพระสงฆ์แต่ละประเทศใน 4 ประเทศที่กล่าวมานั้นในแต่ละประเทศทั้ง 4 ประเทศไม่เหมือนกัน สำคัญว่าจะมีบทบาททางการเมืองบทบาทที่มีผลต่อการเมืองมากน้อยเพียงใด (พระครูปลัดจันทุพงษ์ โส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ทั้งนี้ เท่าที่ตัวผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเองได้ตรวจสอบดูเอกสารผลการวิจัยในการประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะที่ได้นำมาเสนอในครั้งนี้ โดยมีความต้องการให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 รูป/คน ช่วยตรวจสอบ ยืนยันความถูกต้อง และร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย ที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติมพัฒนา งานวิจัยฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีความเห็นสอดคล้องในผลของการวิจัยทุกประเด็นในการวิจัยครั้งนี้ แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการตรวจสอบ และยืนยันผลการวิจัย รวมถึงพิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย ให้ถูกต้องตามกระบวนการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่ได้เชิญมาจำนวน 10 รูป/คน จึงขอเชิญท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้โปรดแสดงความคิดเห็นและช่วยให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแก่ประเด็นที่ยังขาดหายและร่วมกันยืนยันความสมบูรณ์ของงานวิจัยฉบับนี้ไปตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้และนำเสนอ (ธโรธร ผู้ทองคำ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ดังต่อไปนี้

5.1 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลและข้อคิดเห็นในลักษณะคล้ายคลึงกันว่า งานวิจัยฉบับนี้มีความสอดคล้องดีแล้วในแต่ละประเด็น เพียงแต่ประเด็นด้านขอบเขตพื้นที่ในการศึกษากว้างแล้วมีปัญหาในการศึกษาสำหรับผู้วิจัย แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจในการทำการศึกษานอกเหนือจากงานวิจัยฉบับนี้จะทำเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาปริญญาเอกแล้วยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยให้มีบริบทที่เหมาะสมแก่สังคม ทั้งการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในครั้งสมัยพระพุทธเจ้าจนกระทั่งถึงยุคการเผยแผ่ศาสนาเข้ามาในดินแดนทั้ง 4 ประเทศที่ใช้ในการศึกษา ด้วยสภาวะการณ์ของโลกหมุนเวียนสับเปลี่ยนไปตลอดไม่หยุดนิ่ง การนำบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในประวัติศาสตร์มาศึกษาเปรียบเทียบกับปัจจุบันจะทำให้เห็นภาพชัดได้ว่า แนวทางและแนวโน้มนโยบายที่จะเกิดขึ้นแก่

สังคมที่เป็นวิถีพุทธมาตั้งแต่ก่อนการสถาปนาของประเทศไทยและพระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่สำคัญควบคู่กับการพัฒนาประเทศมาโดยตลอดมีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกหรือเชิงลบหรือไม่อย่างไร ก็จะสามารถตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3 ได้อย่างถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นๆ ก็สนับสนุนผลการวิจัยฉบับนี้ ควรให้มีการศึกษาพุทธประวัติ จนกระทั่งถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนพุทธศาสนาผ่านตัวแทนหลักก็คือพระสงฆ์ จะทำให้ข้อค้นพบดียิ่งขึ้น (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

จากผลการวิจัยศึกษาที่ค้นพบมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่วิจัย มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์บางอย่างอาจคลาดเคลื่อนหากปราศจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและได้การยอมรับอย่างกว้างขวาง ผลลัพธ์ที่ออกมาอาจจะไม่ดี เพราะฉะนั้น คำตอบหรือข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จึงขึ้นอยู่กับว่าเกิดขึ้นในยุคใดแล้วใครเป็นคนเขียนนั่นเอง (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมีการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพราะเป็นการป้องกันการความโน้มเอียงของงานวิจัย อันจะส่งผลให้งานวิจัยมีคุณภาพมากขึ้น ดังจะนำเสนอไปแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

5. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก

5.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของพระพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักการเมืองการปกครองเอาไว้แก่เจ้าลิจฉวีซึ่งได้ปกครองแบบสามัคคีธรรมหรือสมาพันธรัฐซึ่งถือว่ามี การปกครองที่ถือค่อนข้างที่จะเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในยุคนั้น หลักธรรมการปกครองซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้มีชื่อว่า “อปริหานิยธรรม” แปลว่า ข้อปฏิบัติไม่เป็นที่ตั้งของความเสื่อม หรือข้อที่ประพฤติปฏิบัติแล้วจะไม่นำไปสู่ความเสื่อมเรียกอย่างง่ายว่า ปฏิบัติแล้วจะสามารถรักษาความเจริญรุ่งเรืองเอาได้นั่นเอง ซึ่งมีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่ 1. มีการประชุมกันเสมอ และพร้อมเพรียง 2. การประชุมเป็นไปโดยสามัคคี เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน ปฏิบัติกรณียะที่ควรทำโดยพร้อมกัน 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ควรบัญญัติ ไม่ทำลายข้อบัญญัติที่เหมาะสม ยึดถือปฏิบัติตามบัญญัติที่รับรองอยู่ 4. สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ผู้เก่าแก่ของบ้านเมือง และเชื่อฟังปฏิบัติตาม 5. ไม่ทำการข่มขืน

น้ำใจกุลสตรีโดยพลการ เชิดชูเกียรติศักดิ์ศรีของกุลสตรีให้สูงเด่น 6. สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ปู
ชนียสถานทั้งภายในและภายนอกเมือง ไม่ทำลายการบริจาคน้ำที่เข้ามาโดยธรรมแต่โบราณ 7.
ถวายการคุ้มครองป้องกันด้วยดีในพระอรหันต์ของชาวเมือง พร้อมด้วยใจปรารถนาว่า ท่านที่ยังไม่
ได้มา ขอได้โปรดมาเมืองข้าพเจ้าเถิด ส่วนท่านที่มาแล้วขอให้ท่านอยู่เป็นผาสุกในเมืองนี้เถิด (พระ
ราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) หรือแม้กระทั่งกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงทำ
หน้าที่ระงับข้อพิพาทไข่น้ำเข้านาของพระญาติทั้ง 2 ฝ่าย พระพุทธเจ้าทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
การเมือง เมื่อทั้ง 2 ฝ่าย มีความตึงเครียดเผชิญหน้า รอให้มีการปะทุออกมา อันจะก่อให้เกิดความ
สูญเสียทำลายชีวิตผู้คน กรณีนี้คือเรื่องการห้ามหรือการระงับข้อพิพาทไข่น้ำเข้านาของพระญาติทั้ง
2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสาकขวงศ์ซึ่งเป็นฝ่ายพระบิดา และฝ่ายโกถยวงศ์ซึ่งเป็นฝ่ายพระมารดา พระพุทธเจ้า
ทรงสอบสวนไต่ถามถึงที่มาของเรื่องและทรงให้ข้อคิดแก่บรรดาพระญาติว่า

“มหาบพิตร ทะเลาะด้วยเรื่องอะไรกัน”

“พวกข้าพระองค์ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

“แล้วใครจักทราบเล่า”

บรรดาพระญาติจึงสอบถามไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้อง แล้วกราบทูลว่า “ทะเลาะกัน
เพราะน้ำ พระเจ้าข้า”

“น้ำมีราคาเท่าไร มหาบพิตร”

“มีราคาน้อย พระเจ้าข้า”

“กษัตริย์ทั้งหลายมีราคาเท่าไร มหาบพิตร”

“ขึ้นชื่อว่ากษัตริย์ทั้งหลายประเมินค่ามิได้ พระเจ้าข้า”

“การที่พวกท่านทำให้กษัตริย์ซึ่งหาค่ามิได้ให้ฉิบหาย เพราะเหตุแห่งน้ำที่มีค่าเพียง
เล็กน้อย สมควรแล้วหรือ”

บรรดาพระญาติยอมรับโดยคุณิภาพ สูดท่ายพระบรมศาสดาจึงตรัสเตือนพวก
พระญาติว่า “มหาบพิตร เพราะเหตุไร พวกท่านจึงกระทำการกรรมเช่นนี้ เมื่อเราไม่มีอยู่ในวันนี้ แม่น้ำ
คือโลหิตจกไหลนอง พวกท่านทำการกรรมไม่สมควร เป็นผู้มิเวรด้วยเวร 5 มีความเดือดร้อนเพราะยัง
เต็มไปด้วยกิเลส มีความขวนขวายแสวงหากามคุณอยู่ แต่เราตถาคตมีนัยตรงกันข้าม” (พระครู
ปลัดฉันทวงศ์ โส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

จากประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้แสดงไว้ในเบื้องต้น สอดรับกับ
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งพระสงฆ์เองหรือแม้กระทั่ง
พระพุทธเจ้าจะไม่แสดงออกในเชิงการเรียกร้องต่อประชาชนหรือรัฐ แต่จะไม่แสดงออกในเชิง

สัญลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนา เช่น ระเบียบข้อพิพาทโดยการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดการแย้ง
น้ำทำนาของพระญาติ เป็นต้น (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

เมื่อพิจารณาจากคำพูดที่ผู้ทรงคุณและผู้เชี่ยวชาญได้แสดงมาแล่นั้น ทำให้เห็น
แนวทางของบทบาททางการเมืองที่เป็นนัยยะของพระพุทธเจ้าในมิติต่างๆ

5.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้อง
ต้องกันว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม
คำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้
หลักพุทธธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใดๆ
พุทธธรรมจึงสามารถครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด โดยกระบวนการที่นำ
หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นตัวเชื่อมกับการจัดการในสังคมปัจจุบัน ที่จะก่อให้เกิดองค์
ความรู้และแนวทางแก่พุทธบริษัทในกระบวนการต่างๆ โดยมีหลักบริหารจัดการ 3 ป. คือ
หลักปริยัติ (เรียนรู้) ปฏิบัติ (ทำตาม) และปฏิเวธ (ดูแลผล) ซึ่งมีกุญแจสำคัญ คือต้องให้สติเป็นตัว
ควบคุมให้ดีตลอด (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) หน้าที่โดยหลักของ
พระสงฆ์ที่จะไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง หลักการสำคัญของพระพุทธองค์ที่ทรงกำหนด
คุณลักษณะของผู้จะทำหน้าที่บริหาร 7 ประการ ในในทศุติปาปฉกสูตร มีดังนี้

1. จกขุมา หมายถึง ต้องมีปัญญามองการณ์ไกล ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถในการ
วางแผนและฉลาดในการใช้คน
2. วิฐุโร หมายถึง ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่าง ๆ หรือกิจการทั้ง
ปวงได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
3. นิสุสยสมฺปนฺโน หมายถึง เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น
ซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์

คุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับ
ความแตกต่างของพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติใช้ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม (พระ
ครูปลัดฉัฐพงษ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

5.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับ พระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลกับปัจจุบัน

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้อง
ต้องกันว่า ในสมัยพุทธกาล ในท่ามกลางแบ่งเป็น 4 วรณะ คือ พระสงฆ์ได้ออกเผยแผ่และสอน

ธรรมแก่ชนทุกชั้นวรรณะ โดยมีบทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านสงเคราะห์ปวงชนและด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช การที่พระมหากษัตริย์ให้พระสงฆ์ไปประกาศศาสนา หรือสั่งสอนศีลธรรมยังประเทศต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพระเจ้าอโศกมหาราชต้องการจะขยายนโยบายทางการเมืองของตนไปยังประเทศต่าง ๆ ด้วยบทบาทของพระสงฆ์ในประเทศศรีลังกา จึงต่างไปจากสมัยพุทธกาลและสมัยพระเจ้าอโศกอย่างมาก ที่เห็นได้ชัด บทบาทพระสงฆ์มีทั้งบทบาทหลักและบทบาทรอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการการประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่า ประพฤติให้เป็น ไปตามพระธรรมวินัยแม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงแสดงพุทธพจน์ตรัสสอนพระสงฆ์ให้สำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนนทากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำมาเทียบเคียงกับพระสงฆ์ในสถานการณ์ทางสังคมไทย ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้กล่าวถึง เช่น บทบาทของสังฆราชและคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยที่รับเอาลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์ อีกทั้งสมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว กับพระมหาเถรคันฉ่อง ในสมัยพระนเรศวร แห่งกรุงศรีอยุธยา นั้น มีบทบาททางสังคมและการเมือง รวมถึงการจับพระศึกในสมัยพระนารายณ์ หรือการปฏิรูปคณะสงฆ์ครั้งสำคัญทางเมืองหงสาวดีของพระเจ้าธรรมเจดีย์ปิฎกธร การบังคับให้พระโหว่ฤๅษีสักผู้เป็นพระโสดาบันในปลายสมัยกรุงธนบุรี บทบาทของวชิรญาณภิกขุกับการตั้งคณะธรรมยุตและการละทิ้งความเชื่อตามแบบไตรภูมิพระร่วง ก่อนการเสวยราชย์ของรัชกาลที่ 4 เรื่อยมาจนถึงการที่รัฐเข้ามาบงการการพระศาสนาอื่นๆ ขึ้น ในรัชกาลที่ 5 รวมถึงการใช้พระปรมาภิไธยให้เป็นชื่อของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนการออกพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ในปลายรัชกาล (เสนีย์ คำสุข, สนนทากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นๆ ได้กล่าวถึงหลวงพ่อ อาจ อาสภมหาเถระ ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรมนั้น ท่านได้ถูกทางการกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จึงถูกบังคับสึกเป็นฆราวาส และจำคุกอยู่ที่กองบังคับการตำรวจสันติบาลอยู่หลายปี จนกระทั่งศาลทหารสามารถพิสูจน์ว่าข้อกล่าวหาดังกล่าวเป็นความเท็จ และตัดสินยกฟ้องเมื่อ พ.ศ. 2509 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้พระเถระทั้งสองรูปคืนสู่สมณศักดิ์เดิมตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 คดีดังกล่าวนี้ นับเป็นเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาของไทย ซึ่งสร้าง

ความสะเทือนใจให้แก่ศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง (สัญญา เคนากุมิ, สนนทากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ฉะนั้น ความแตกต่างบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลกับปัจจุบัน ไม่มีความแตกต่างกันเท่าไรนัก เนื่องจากในครั้งพุทธกาลพระพุทเจ้าออกประกาศศาสนายังมีเรื่องของการโดนใส่ร้ายถึงขั้นหนัก เช่น นางจิญจมาณวิกา อาสาพวกเดียรถีย์หมายทำลายพระพุทศาสนาให้เสื่อมเสีย โดยมุ่งให้ร้ายพระศาสดา แสร้งว่าพระพุทเจ้าร่วมอภิรมย์จนทำให้นางมีครรภ์ เทียบปล่อยข่าวและเข้าไปประนามถึงวัดเชตวันขณะที่พระองค์ทรงแสดงธรรมแต่ด้วยพระพุทชบารมีในที่สุด ความจริงก็ได้ปรากฏว่านางโกหกโดยนำผ้ามาผูกคอตีที่ท้องแล้วกล่าวใส่ร้ายป้ายสีให้พระบรมศาสดาเสื่อมเสีย (ปัญญา คล้ายเดช, สนนทากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

5.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย

5.2.1 ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง

หลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า ถ้าหากสังคมเกิดวิกฤตมีปัญหาต่าง ๆ ประชาชนประสบแต่ความทุกข์ยากเดือดร้อนอดยาก พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถบำเพ็ญภาวนาอย่างสงบสุขได้และได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เพราะพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากประชาชน พระสงฆ์คือผู้ทรงศีล มีเมตตาธรรมต้องมารับผิดชอบต่อปัญหาความทุกข์ยากจนขัดสนในการเป็นอยู่ของประชาชนทางเศรษฐกิจ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนนทากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ทั้งนี้ พระราชรัตนาลงกรณ์ ได้กล่าวถึงในกรณีบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ที่จะทำให้พิสูจน์ได้ว่าหน้าที่อันใดถูกต้อง พระพุทชองค์ก็ได้ทรงแสดงไว้แล้วและปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายแห่ง ซึ่งประมวลเป็นหลักการตรวจสอบดังนี้

- 1) หลักการพิจารณาตามจตุปริสุทธิตีล
- 2) หลักการพิจารณาด้วยการเทียบเคียง
- 3) หลักการพิจารณาโดยอนุโลม
- 4) หลักการพิจารณาโดยการวิเคราะห์วัตถุประสงค์
- 5) หลักการพิจารณาโดยการประจักษ์ผลการปฏิบัติ
- 6) หลักการพิจารณาตามจตุปริสุทธิตีล เป็นหลักการโดยตรง และเป็นหลัก

สำหรับพระสงฆ์ที่จะเอื้อเพื่อปฏิบัติ ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อใหญ่ ดังนี้

(1) ปาฏิโมกขสังวรศีล ศีลคือความสำรวมพระปาฏิโมกข์ เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต

(2) อินทริยสังวรศีล ศีลคือความสำรวมอินทริย์ ระวังไม่ให้ปาบอกุศล ธรรมครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริย์ทั้ง 6

(3) อาชีวะปาริสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบเบียดเบียนมีหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

(4) บัณฑิตสันนิสิตศีล ศีลที่เกี่ยวกับบัณฑิต คือการพิจารณาใช้สอยบัณฑิต พระสงฆ์ฐานะบทบาทของผู้เฒ่าทางจิตวิญญาณจะเป็นส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนและเป็นกำลังใจให้กับประชาชน หรือเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน จะต้องเป็นผู้ที่มีศีลอาจารย์ที่ตรงตาม มีการปลูกฝังศรัทธาผ่านการประพฤติปฏิบัติ ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า “บุคคลพร่าสอนผู้อื่นอย่างไร ก็พึงทำตนอย่างนั้น ผู้ฝึกตนดีแล้ว จึงควรฝึก (ผู้อื่น) เพราะการฝึกตนทำได้แสนยาก” (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่ได้กล่าวในเบื้องต้น นั้น หลักการสำคัญเรียกว่าพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์ที่จะกระทำหน้าที่โดยเฉพาะในเรื่องของการเมือง ควรพึงสังวรระวังในเรื่องของกระทำที่ผิดแผกไปจากพระธรรมวินัยซึ่งจะส่งผลเสียต่อตนเองและพระพุทธศาสนา

5.2.2 สิ่งที่เป็นอยู่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า การที่พระพุทธองค์ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยก็เพื่อให้เข้าใจถึงสาระสำคัญของพระธรรมวินัยจริง ๆ มิใช่พระธรรมวินัยเพียงสิ่งที่เคยได้ยินได้ฟังมาเท่านั้น แต่อยู่ที่การได้ปฏิบัติตามดังที่พระพุทธองค์ทรงจำแนกบุคคลเป็น 4 ประเภท คือ

1) พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยทั้ง ไม่เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น

2) พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อย (แต่) เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น

3) พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยมาก (แต่) ไม่เข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น

4) พวกที่ได้ยินได้ฟังพระธรรมวินัยน้อยมาก ทั้งเข้าใจถึงความหมายของพระธรรมวินัยนั้น

ในพวกแรกนั้น หาได้รู้หรือรู้ธรรมดาไม่ พวกที่สองแม้สดับได้น้อยแต่ก็ปฏิบัติได้ผล พวกที่สามแม้ได้ยินได้ฟังมาก แต่ไม่สามารถเข้าถึงธรรม พวกที่สี่รู้และเข้าใจตามความหมายในพระธรรมวินัย และปฏิบัติได้ไม่ควรแก่การตำหนิ แต่กลับเป็นที่สรรเสริญของคนทั่วไป แม้พระมหากษัตริย์ (พระครูปลัดจันทรงศ์ โส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

จึงเป็นความสำคัญ 2 ส่วนใหญ่ที่พระสงฆ์พึงสำรวมสำเหนียกศึกษา คือ ฝ่ายภายในตามหลักการของพระธรรมวินัย ตามพุทธโฆวาท เพื่อปฏิบัติให้ตนพ้นทุกข์ และฝ่ายภายนอกที่ปฏิสัมพันธ์กับภคภูหัสถ์เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ตามสมควร และโดยไม่ผิดพระธรรมวินัย นั่นคือหน้าที่ใหญ่ ๆ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติอยู่ (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ทั้งนี้ในเรื่องของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน ก็ยังคงยึดถือมาปฏิบัติเหมือนเดิมเพียงแต่โลกแห่งการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น พระสงฆ์อาจจะมีเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาครอบงำ และบริโภคทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เข้ามาเกี่ยวข้อง หรือแม้แต่เรื่องของ การดำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาที่ถือว่าอยู่คู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่แต่ก่อรากสร้างฐานประเทศ เมื่อสถานการณ์ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมีการต่อสู้ของการแผ่ขยายของต่างศาสนา พระสงฆ์อาจจะมี การแสดงออกที่นอกเหนือไปจากพระธรรมวินัยบ้าง เช่น ในเรื่องการเรียกร้องบรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นต้น (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

5.2.3 สิ่งที่จะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า สถานการณ์ในชุมชนยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา เป็นการเปลี่ยนไปสู่ความร่วมมือและความขัดแย้งของคน กลุ่ม องค์กรในชุมชน ดังนั้นการทำงาน พัฒนาภายใต้กระแสที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอด การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงนี้ไม่ใช่เฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่มองเห็นได้ด้วยตา เพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในเรื่องความคิดเห็น (กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แม้กระทั่งพฤติกรรมสำหรับการปฏิบัติของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยก็แปรเปลี่ยนไป ฉะนั้น สิ่งที่จะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย 2 ทางด้วยกัน คือ 1) กฎหมายทางธรรม เรียกว่าพระธรรมวินัย 2) กฎหมายทางโลก เรียกได้ว่าเป็นกฎหมายหลักสากลที่ประชาชนจะต้องอยู่ร่วมกันและถือปฏิบัติร่วมกัน แต่พระสงฆ์

เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง จะรุ่งเรืองหรือเสื่อมก็ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์เป็นหลัก เมื่อมีเหตุการณ์ทางบ้านเมืองเข้าแทรกแรงหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงทางศาสนา พระสงฆ์ผู้มีหน้าที่ในการรักษาพระพุทธศาสนาโดยตรง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมายบ้านเมือง ถ้าไม่เช่นนั้นบ้านเมืองก็จะเกิดความวุ่นวาย ประชาชนก็จะเสื่อมศรัทธาในพระสงฆ์ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

5.3 กลุ่มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

5.3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยจัดเป็นสถาบัน ทางสังคมสถาบันหนึ่งและได้ทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้พระสงฆ์มิได้ทำเฉพาะหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้นแต่ยังได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่างๆ หลายด้านด้วยกัน (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ทั้งนี้ในสังคมปัจจุบันมีประเด็นการศึกษาและการวิพากษ์วิจารณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และการเมือง ทั้งในอดีตและปัจจุบันในบ้านเรา ยังคงวนเวียนอยู่กับเรื่อง “พุทธศาสนา” หรือไม่อาจตัดประเด็นพุทธศาสนาออกไปจากการทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองและศีลธรรมในสังคมไทยได้อย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะงานประวัติศาสตร์กระแสหลักหรือประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์ต่างอธิบายว่า ชนชั้นปกครองสยาม-ไทยผลิตและผลิตซ้ำความคิดทางการเมืองแบบพุทธอย่างไร ตั้งแต่การนำเสนอจักรวาลวิทยาแบบพุทธเป็นรากฐานทางอภิปรัชญา รองรับการกำหนดสถานะชนชั้นทางสังคม โดยสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการบำเพ็ญบารมี คุณธรรมของผู้ปกครอง จนถึงการจัดวางระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ และการกำหนดหน้าที่ของพุทธศาสนาในทางการเมืองและสังคม เช่น เมื่อรัชกาลที่ 1 ตั้งปณิธานจะบรรลुพระโพธิญาณในอนาคตกาลนั้น มิได้เป็นเพียง “เรื่องส่วนตัว” เพราะการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขร่มเย็นและการอุปถัมภ์พุทธศาสนา ก็คือ “การบำเพ็ญบารมี” ตามปณิธานดังกล่าว ขณะที่พสกนิกรผู้ได้ปกครอง ก็คือผู้ที่ต้องฟัง “พระบรมโพธิสมภาร” ซึ่งหมายถึง ผู้อาศัยความคุ้มครองจากพระบารมีของกษัตริย์ เพื่อการมีชีวิตที่ดีในโลกนี้และการบรรลุนิพพานในภพชาติต่อไป ดังนั้น “เวสสันดรชาดก” จึงเป็นวรรณกรรมสำคัญที่ต้องให้วัดต่างๆ ในราชอาณาจักรเทศนาสอนพสกนิกร เพราะพระเวสสันดรคือแบบอย่างของกษัตริย์ผู้บำเพ็ญบารมีผ่านการปกครองในฐานะ “ผู้ให้” และผลแห่งการบำเพ็ญบารมีนั้น ก็คือการได้บรรลุ

พระโพธิญาณในภพชาติต่อมา และได้ช่วยให้ผู้มีส่วนในการบำเพ็ญบารมีมาด้วยกัน ได้บรรลุ นิพพานด้วย (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

5.3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตาม ประเพณี

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้อง ต้องกันว่า ศาสนาคือลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือการแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญ-บาปอันเป็นไปใน ฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความ เชื่อถืออื่น ๆ โดยพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งความรู้แจ้ง เป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัย เป็น สรรณะอันสูงสุด ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยทั้ง 3 นี้มีคุณเกี่ยวพัน เป็นอันเดียวกัน จะแยกออกจากกันโดยเฉพาะไม่ได้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมก่อนแล้วสอน ให้พระสงฆ์ธรรม ซึ่งพระสงฆ์ที่เป็นสาวกของพระพุทธเจ้ายอมจำทรงไว้ ปฏิบัติและสั่งสอนสืบ ต่อพระศาสนามาจวบจนถึงปัจจุบัน (สัญญา เคนาภูมิ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ประเพณีของชาวไทยตามที่ได้กล่าวมาแล้วจะได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะมีพิธีกรรมที่มีศาสนพิธีเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับการ เกิด การตาย การแต่งงาน หรือประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล วันสงกรานต์ปีเก่าต้อนรับปีใหม่ วันตรุษ สงกรานต์ สารท วันลอยกระทง การขึ้นบ้านใหม่ หรือแม้แต่ประเพณีอันเนื่องมาจากศาสนาโดยตรง อาทิ ประเพณีทำบุญตักบาตรวันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณีการตักบาตร เทโวโรหณะ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา มักจะมีการทำบุญเกิดขึ้น (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่ม เฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ทั้งนี้ประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าวจะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการกระทำ ตามลักษณะพิธีต่างๆ หรือแม้กระทั่งการกำหนดแบบแผนหรือการขึ้นนำทางการเมืองตั้งแต่ ระดับพื้นฐานในชุมชนจนถึงระดับประเทศจะให้ความสำคัญและเชื่อฟังพระสงฆ์เป็นส่วนมาก แต่ในสังคมเมืองความสัมพันธ์ในเรื่องของความเชื่อในคำแนะนำของพระสงฆ์ก็จะลดน้อยถอยลง เพราะเนื่องด้วยประชาชนมองว่าความรู้หรือแนวทางการดำเนินชีวิตสามารถเข้าถึงได้ผ่าน google ไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังพระสงฆ์ (กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิ์ประเสริฐ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ประการดังกล่าวเราจะเห็นได้ว่าสังคมที่ตามประเพณีพระสงฆ์คือผู้นำทางด้านจิตวิญญาณเริ่มลด น้อยถอยลง โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดที่ปราศจากพื้นฐานทางศีลธรรมผ่านการกล่อม เกลาจากผู้ใหญ่

5.3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตาม

กฎหมาย

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า พระพุทธศาสนาจะอยู่เพียงลำพังหรือไม่เกี่ยวข้องกับสังคมทางโลกภายนอกเลยไม่ได้ การกระทำดังกล่าวไม่เป็นเพื่อความหลุดพ้น ไม่เป็นไปเพื่อการประกาศศาสนา เรื่องของการกล่าวถึงพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อทางด้านจิตวิญญาณ ไม่เกี่ยวกับการเมืองจึงถือว่าเป็นเพียงด้านเดียว (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) มหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งเรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องการเมือง พ.ศ.2538 ไว้ในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 83 ตอนที่ 1 วันที่ 25 มกราคม 2538 ว่า

ข้อ 4 ห้ามพระภิกษุสามเณรเข้าไปในที่ชุมนุม หรือในสภาบริเวณเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใด หรือในที่ชุมนุมทางการเมือง ไม่ว่ากรณีใดๆ

ข้อ 5 ห้ามพระภิกษุสามเณรทำการใดๆ อันเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือ โดยตรงหรือโดยอ้อมแก่การหาเสียง เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสภาเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใดแก่บุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ 6 ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมชุมนุมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ 7 ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมอภิปรายหรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งจัดขึ้นทั้งในวัดและนอกวัด

ข้อ 8 ให้พระสังฆาธิการตั้งแต่ชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองชี้แจงแนะนำผู้อยู่ในปกครองของตนให้ทราบคำสั่งของมหาเถรสมาคมนี้ และกวดขันอย่าให้มีการฝ่าฝืนละเมิด

ข้อ 9 พระภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืนละเมิดคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ ให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน

ถ้าความผิดเกิดขึ้นนอกเขตสังกัด ให้เจ้าคณะเจ้าของเขตที่มีความผิดเกิดขึ้นว่ากล่าวตักเตือนและแจ้งให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการ (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

จากที่ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวในเบื้องต้น ข้อจำกัดทางการเมืองทั้งในกฎหมายทางพระและกฎหมายทางโลกต่างจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์โดยชัดเจนผ่านลายลักษณ์อักษร

ตารางที่ 6.11 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับบทบาททางการเมือง
ของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ในพระไตรปิฎก	6	1, 2, 3, 4, 5, 8
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ตามพระธรรมวินัย	6	1, 2, 6, 7, 8, 11
บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ตามประวัติศาสตร์ ประเพณี และ ตาม กฎหมาย	7	1, 3, 4, 5, 6, 8, 11

5.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ประเด็นที่ 2 กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่ง พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ ได้อ้างถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย ของ พระมหาพรหม ฐมมหาโส โดยกล่าวว่า เมื่อศึกษาวิเคราะห์ภายใต้กรอบของพระพุทธศาสนาจะพบประเด็นที่น่าสนใจว่า หลักการและแนวทางในการพัฒนาการเมืองให้มีวิถีชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยนั้นสอดคล้องกับหลักการและแนวทางที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้น และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองของรัฐตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดย (1) เน้นการพัฒนาพลเมืองในระดับรายที่เน้นความเสมอภาคโดยปฏิเสธระบบวรรณะที่ให้คุณค่าต่อมนุษย์ในเชิงคั่งอั้นสะท้อนถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เท่าเทียมและเที่ยงธรรม (2) เน้นให้พลเมืองปฏิบัติตามหน้าที่ภายใต้บรรทัดฐาน (Norm) ทางสังคมตาม

หลักทศ 6 (3) เน้นให้พลเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่ได้แบ่งแยกความยากดีมีจน ตามหลักสังคหวัตถุ (4) เน้นให้พลเมืองไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ในสังคมตามหลักศีล 5 (5) เน้นให้ประชาชนพึ่งพาตนเองไม่เป็นภาระแก่คนอื่น ๆ ในสังคมตามหลักการตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน และ (6) เน้นให้ประชาชนเคารพคนอื่นหรือสิ่งอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นระเบียบ กติกา หรือกฎหมาย บ้านเมืองตามหลักการวชิธรรม

จากตัวแปรดังกล่าว แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะสัมพันธ์กับผู้นำตามระบอบราชาธิปไตย มากกว่า 2,400 ปี แต่พระพุทธศาสนาไม่ได้ยืนยันว่าระบอบใดดีที่สุด แต่เน้นสอนว่า ผู้ปกครองเช่น ใดดีที่สุด และเหมาะที่จะปกครองคนอื่น ๆ ฉะนั้น ภารกิจหลักของพระองค์คือการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนดีให้เป็นพลเมืองดีของรัฐ จะเห็นว่าหลักการ และหลักปฏิบัติที่พระองค์ออกแบบและจัดวางนั้น มีเป้าหมายเพื่อให้เป็นคนดีที่ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เคารพ ให้เกียรติ ไม่เบียดเบียนคนอื่น และอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ในฐานะพลเมือง โดยเน้นการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง โดยสันติวิธี

สรุปแล้ว พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการและวิธีปฏิบัติซึ่งเน้นการพัฒนา พลเมือง ไม่ว่าจะพลเมืองนั้นจะอยู่ในระบอบใดก็ตาม เพราะดังที่นำเสนอในเบื้องต้นว่า พระพุทธศาสนา ไม่ได้เน้นที่ตัวระบอบ หากแต่เน้นพัฒนาคนที่อยู่ในระบอบ หากจะกล่าวถึงการพัฒนาพลเมืองตาม ระบอบประชาธิปไตย หลักการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาย่อมสามารถที่จะเป็นฐานสำคัญในการนำมา เป็นแนวทางในการพัฒนาพลเมืองให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ระบอบนี้

อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกันอีกว่า ในความเข้าใจของคนทั่วไป พุทธศาสนาเป็นคำสอนและระบบปฏิบัติทางศีลธรรมเท่านั้น นั่นคือ สอนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่สภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นจริงนั้น ผู้นำในการปกครองประเทศยังขาด การนำหลักธรรมไปใช้ในการปกครอง บางทีมีเจ้าหน้าที่รัฐเข้าครอบงำ เห็นคำเป็นขาว เห็นขาวเป็นดำ ก็อาจเป็นไปได้ ฉะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ในด้านการปกครองจะต้องประกอบไปด้วย 3 ธรรม ดังนี้

1. ธรรมฐิติ ผู้ทรงธรรม แนวคิดนี้ผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีคุณธรรม หรือเป็นผู้ทรง ไว้ซึ่งธรรมโดยการประพฤติปฏิบัติตามธรรม หรือที่เรียกว่าธรรมราชา
2. ธรรมนิติ ระบบที่เป็นธรรม กล่าวคือผู้ปกครองต้องเข้ามาสู่อำนาจตามแบบ แแผนทีสังคมได้วางเอาไว้ ซึ่งระบบดังกล่าวต้องเป็นธรรม หรือธรรมาธิปไตยในรูปแบบ การปกครอง
3. ธรรมมติ มติที่เป็นธรรม กล่าวคือเป้าหมายของการบริหารปกครองต้องอยู่ที่ ประชาชน คนใต้การปกครองที่จะได้รับการดูแลเอาใจใส่ โดยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีมิตรภาพ

การศรัทธา สิทธิเสรีภาพ ซึ่งผู้ปกครองสามารถสร้างวัฒนธรรมแบบแผนให้เกิดขึ้นด้วยธรรม หรือ เรียกว่า ธรรมภิบาล

จากการกล่าวถึงในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองผ่านมิติที่สำคัญเป็นอย่างมากคือในเรื่องของหลักธรรมคำสอนทางพุทธ ศาสนาและการปฏิบัติตนในสโลแกนว่า “ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำความดีให้ถึง พร้อม และเกื้อกูลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม” ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

5.4.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้าน พฤติกรรมทางสังคม

1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการ ช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็น พ้องต้องกันว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือ กิจการบ้านเมือง ผ่านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมา โดยลำดับ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป เช่น พ.ร.บ คณะสงฆ์ การศึกษาของ สงฆ์ และการเผยแพร่เป็นต้น รวมถึงการบริหารจัดการและการบริการงานพระพุทธศาสนาซึ่งไม่ทัน กับสภาวะการณ์ทางสังคมของโลกในยุคปัจจุบันที่ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะรูปแบบการ บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ตามภารกิจทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ พัฒนาไม่ทันองค์กรหรือ กระบวนการทางศาสนาอื่นๆ ที่ปรับตัวเข้ากับสภาวะการณ์ของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ความเข้าใจของคนทั่วไปเข้าใจว่าพระสงฆ์มี หน้าที่แค่สวดมนต์ เผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอน และบิณฑบาตเท่านั้น หรือว่าพระสงฆ์ก็เป็น ส่วนหนึ่งของสังคม ยามบ้านเมืองเดือดร้อนมีปัญหา พระสงฆ์ก็ต้องเดือดร้อนเหมือนชาวบ้าน ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีส่วนที่ร่วมที่จะแก้ปัญหานั้น ขึ้นอยู่ว่าจะมีสงฆ์หรือประชาชนที่ยอมเสียสละ และกล้าหาญแค่ไหน โดยพิจารณาในยุคสมัยที่ผ่านมา มีพระสงฆ์ที่ห่วงใยต่อประเทศชาติ และกล้า หาญที่จะเข้าร่วมกับประชาชน เข้ากอบกู้ความเดือดร้อนของบ้านเมือง แม้จะไม่ได้ถืออาวุธเข้าต่อสู้ กรณีตัวอย่าง ในปี พ.ศ.2091 เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ กษัตริย์หนุ่มผู้คลั่งสงครามของเมียนมาร์ ได้ กรีธาทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา ที่เรียกกันว่า “สงครามช้างเผือก” คราวสูญเสียสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ตอนนั้นกำแพงเมืองกรุงศรีอยุธยาก็ยังไม่มั่นคงแข็งแรง สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิจึงไปตั้งทัพรับ เมียนมาร์ที่ทุ่งภูเขาทอง พระมหานาค พระสงฆ์ที่วัดภูเขาทอง เห็นว่ากองทัพไทยมีกำลังน้อยกว่า เมียนมาร์มากนัก และท่านก็มีผู้คนเคารพนับถืออยู่มาก จึงคิดจะเข้าช่วยบ้านเมืองยามคับขัน ชักชวน

ลูกศิษย์และญาติโยมมาตั้งค่ายอีกด้านช่วยกันทัพเรือของข้าศึก พร้อมทั้งขุดคลองขึ้นป้องกันทัพเมียนมาร์ และเพื่อให้ทำภารกิจนี้ได้สะดวก มหานาคจึงทุ่มสุดตัวลี้กออกมาเป็นฆราวาส (ช โสธร ผู้ทองคำ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) นี่ก็เป็นบทบาทของพระสงฆ์ในยามที่บ้านเมืองมีเหตุคับขัน ที่ประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง นอกเหนือจากที่ปรากฏในประวัติศาสตร์แล้วนั้น ในปัจจุบันความเกี่ยวเนื่องพระสงฆ์กับสังคมยังถือว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันมาโดยตลอดตั้งแต่เกิดจนตาย กล่าวได้ว่า ภารกิจงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือการสอนศีลธรรมตามโรงเรียน และการแสดงธรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น (สัญญา เคนาภูมิ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นนักการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า เราจะเห็นได้ว่าประเทศไทยในปัจจุบันมีระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เมื่อถามถึงเรื่องศาสนาประจำชาติแล้ว หลายคนไม่ว่าจะเป็นคนไทย หรือคนต่างชาติก็ตาม จะกล่าวในลักษณะที่ตรงกันว่า เมืองไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่น่าจะเป็นเช่นนั้นก็เพราะว่า หลักฐานต่างทั้งทางด้าน สถาปัตยกรรมก็ดี หรือศิลปะการก่อสร้างต่างๆ ณ สถานที่สำคัญๆ ล้วนบ่งบอกได้ (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 257 ได้บัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศและกำหนดเป้าหมายในการปฏิรูปประเทศไว้ดังต่อไปนี้

(1) ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ

(2) สังคมมีความสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อจัดความเหลื่อมล้ำ

(3) ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จะเห็นได้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของเอกลักษณ์ประจำชาติคือความสงบสุข ร่มเย็น สันติสุข การที่พระสงฆ์จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นนักการเมืองโดยตรงคงเป็นไปได้ แต่โดยนัยยะสำคัญผ่านพฤติกรรม จะเห็นได้ชัดเจนอยู่แล้วว่า พระสงฆ์ก็เป็นผู้ชี้นำทางการเมืองได้ อย่างการทำบุญภายในวัด ที่มีนักการเมืองเข้าไปถวายการช่วยเหลือสร้างวัด เพื่อประสงค์ให้พระผู้มีลูกศิษย์เยอะได้แจ้งอนุโมทนาเพื่อเป็นการหาเสียงไปโดยปริยาย (สมพงษ์ เกษานุช, สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอรรถกถาธรรมและปริศนาคถาธรรมจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อรรถกถาธรรมที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคน ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น (ปัญญา คล้ายเดช, สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแก่นักการเมืองที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่มาแล้วก็เห็นภาพชัดเจน ดีกว่าย้อนไปดูในสมัยพุทธกาลด้วย พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ

- 1) อรรถาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง
- 2) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือยึดทัศนคติหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง
- 3) ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ (พระราชรัตนาลงกรณ์, สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

พระสงฆ์ในปัจจุบันก็เฉกเช่นเดียวกันควรนำหลักการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักไว้เป็นแนวทางมาใช้ในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง

4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการคือ

แพ่งต่ออำนาจรัฐ

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า ในปัจจุบัน ยังพบเห็นหรือได้ยินเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ต่อเรื่องการเมืองในแง่ต่าง ๆ เช่น การเทศน์สอนผู้นำทางการเมือง ผู้บริหารบ้านเมือง แม้กระทั่งการใช้วัดเป็นสถานที่เลือกตั้ง หรือคัดสรรบุคคลเข้าไปบริหารประเทศตามระบอบประชาธิปไตย และบางครั้งพระสงฆ์ก็ต้องเป็นผู้กระตุ้นเตือนชักชวนในการสร้างประชาธิปไตย ซึ่งไม่ใช่กิจของสงฆ์ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) เราจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่มีการเรียกร้องให้มีกระทรวงพระพุทธศาสนา ในที่สุดก็ได้มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จากนั้นเป็นต้นมา ขบวนการเรียกร้องของพระสงฆ์ก็มีให้เห็นมากขึ้น เช่น กลุ่มรัฐสภาวามารามเดินขบวนต่อต้านรัฐบาล จนถึงปัจจุบันได้มีพระสงฆ์อดอาหารเพื่อเรียกร้องให้บรรจุกฎว่า "พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ" มีชาวพุทธหลายกลุ่มทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพระสงฆ์ ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์ไทยจึงได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองทั้งทางโดยตรงและโดยอ้อม และทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น พระสงฆ์อาจจะไม่ได้คือแพ่งต่ออำนาจรัฐโดยตรง แต่เป็นการแสดงออกเพื่อกระตุ้นให้ฝ่ายบ้านเมืองเห็นความสำคัญของศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยโดยตลอด

5) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการ

เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า บทบาทหน้าที่พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาดั้งเดิม คือ การศึกษาพระธรรมปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้แก่ผู้คน ซึ่งเป็นฐานะของผู้นำทางจิตวิญญาณของผู้คน (พระครูปลัดฉัตรพงษ์ โส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ในสังคมไทยก็ไม่ได้ต่างกัน ในยุคต้นรัตนโกสินทร์นี้เอง แม้คณะสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ แต่ก็ยังมีสถานะเหมือนวิชาชีพต่างๆ มากมาย อาทิเช่น ครูบาอาจารย์ ศาล จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ เพราะแหล่งความรู้ที่สำคัญนั้นอยู่ที่วัดและวัง แต่เพราะสังคมมีความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น บทบาทเดิมที่คณะสงฆ์ได้ทำมานั้น ได้ถูกแทนที่ด้วยวิชาชีพต่างๆ ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยส่วนใหญ่จึงมีบทบาทสำคัญเพียง 2 ประการคือ ผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น

เมื่อพระสงฆ์บางรูปทำสิ่งใดที่แปลกใจจากนี้ สังคมก็มักเพ่งเล็งเชิงตำหนิว่า "นี่ไม่ใช่กิจของสงฆ์" (ภิกษุคณี กัลยาณมิตร, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อดูจากสถานการณ์ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ยังคงมีลักษณะที่เหมือนเดิม จะแตกต่างเฉพาะสังคมแห่งการศึกษาอาจมองว่าถ้าหากพระสงฆ์ไม่ได้เรียนหนังสือมา ถ่ายทอดองค์ความรู้หรือมาสอนตนนั้น คงไม่มีประโยชน์อะไร การศึกษาของพระสงฆ์ก็ถือเป็นส่วนสำคัญ (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

5.4.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงวันนี้นับได้ 75 ปีแล้ว แต่ถึงกระนั้น ระบอบประชาธิปไตยที่หลายๆ คนใฝ่หาก็ยังพิสูจน์ไม่ได้ว่า จะทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครองได้รับความสุขเพิ่มขึ้นกว่าที่เคยเป็นได้อย่างเป็นรูปธรรมกว่าที่เคยมีและเคยเป็นในระบอบเดิม จะเห็นได้อย่างเดียวก็คือ มีรูปแบบของการปกครองเปลี่ยนไป และทำให้ผู้อยู่ภายใต้ปกครองมีส่วนในการกำหนดรูปแบบการปกครองเพิ่มขึ้น แต่ในด้านการกระทำของผู้บริหารระบอบการปกครองที่ได้มาจากการเลือกตั้ง อันถือเป็นรูปแบบเบื้องต้นของการปกครอง ก็ยังรับประกันไม่ได้ว่า ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งใหม่จะได้ผู้นำที่มีความดีเพิ่มขึ้น และการสิทธิเสรีภาพในการทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชนก็ไม่เป็นไปตามรูปแบบประชาธิปไตย (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) พระพุทธศาสนานั้นก็ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเป็นเวลาสองพันกว่าปีแล้ว ย่อมมีระบบการบริหารและการปกครองเป็นของตนเองเป็นต้นแบบหนึ่ง แต่ถ้ามองย้อนกลับไปดูวิวัฒนาการของการเมืองการปกครองในยุคนี้ จะเห็นว่าเป็นการปกครองในรูปแบบของราชาธิปไตย (Monarchy) เช่นในแคว้นโกศลของพระเจ้าปเสนทิโกศล แคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสาร และแบบสามัคคีธรรมในแคว้นวัชชีและมัลละ เป็นต้น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมไว้เพื่อให้ผู้ปกครองทั้ง 2 ระบบนั้นสร้างความสงบสุขให้เกิดแก่ส่วนรวม ในสมัยพุทธกาล ชมพูทวีปก็คล้ายกับพวกกรีก ที่ปกครองแบบราชาธิปไตยก็มี ปกครองแบบประชาธิปไตยที่สมัยนั้น เรียกว่าแบบสามัคคีธรรมก็มีหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ก็มี สำหรับทั้ง 2 แบบ เช่น ทศพิธราชธรรม หมายถึง ธรรมของพระราชา กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดิน ควรประพฤติ คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง ธรรมของนักปกครอง ได้แก่ ทาน ศีล การ บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน

ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และ ความไม่คลาดธรรม และธรรม สำหรับผู้ปกครองในระบบประชาธิปไตยคือ อภิธานียธรรม หมายถึง ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่ง ความเลื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

จะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมืองจะเป็นในแง่ของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติของผู้ปกครอง

2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า หลักประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคม คือ การให้อำนาจแก่ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การให้อำนาจทั้ง 3 คือ นิติบัญญัติ การบริหาร และตุลาการ อันเป็นหลักการสำคัญของระบอบการเมืองที่ได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากประชาคมโลกอย่างแพร่หลายมากที่สุดในปัจจุบัน (ช โสธร ผู้ทองคำ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) สถานการณ์ทางสังคมตกอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองหลายครั้ง โดยเฉพาะในช่วง พฤษภาคม 2535 และในช่วง กันยายน 2549 ซึ่งนำความเสียหายมาสู่บ้านเมืองและทำความยากลำบากมาสู่ประชาชน ซึ่งเป็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองไทย โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติความขัดแย้งปี พ.ศ. 2549 พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ได้ทรงประทานพระราชดำรัส เรื่องคุณธรรม 4 ประการ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2549 นั้น เป็นหลักธรรมแห่งการสร้าง ความ “รู้ รัก สามัคคี” ที่มาจากหลัก สาราณียธรรม 6 ประการในพระพุทธศาสนา (พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ทั้งนี้การเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมืองได้โดยผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวว่าพระสงฆ์เป็นกลจักรที่สำคัญในการเสริมสร้างวัฒนธรรมผ่านมิตินี้การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ เป็นการไกล่เกลี่ยเจรจา การเผชิญหน้ากับคู่กรณี การแก้ไขความขัดแย้งให้ยุติลงได้ด้วยการทำงานร่วมกันให้เกิดสังฆสามัคคีเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยึด

ประโยชน์ร่วม และการใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายยึดหยุ่นตามสถานการณ์ของความขัดแย้ง ความขัดแย้งในพระพุทธศาสนามีปรากฏในพระไตรปิฎกอยู่มาก ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในกรณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การไกล่เกลี่ยเผชิญหน้าคู่กรณี การเจรจาโดยผู้ไกล่เกลี่ยและการอาศัยขอความร่วมมือของคู่กรณี (พระครูปลัดคณัฐพงศ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ประเด็นทางพระพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดเจน คือ เมื่อครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการไกล่เกลี่ยในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง โดยมีอาศัยพระปัญญาญาณที่หลากหลายซึ่งก็แล้วแต่กรณี เช่น เหตุทะเลาะวิวาทเรื่องแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณีของหมู่พระญาติสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เจ้าศากยะโดยพระเจ้าวิฑูทกะ อีกทั้งกรณีความขัดแย้งของภิกษุชาวโกสัมพีที่เหลือน้ำชำระไว้ในภาชนะ เป็นต้น (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อย่างไรก็ตามหลักการพื้นฐานในการไกล่เกลี่ยที่พระสงฆ์จะพึงกระทำ คือ การระงับปัญหาคความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า นำประเด็นปัญหามาพูดคุยกันแล้วหา ข้อยุติและมีความเป็นธรรม กระบวนการดำเนินการที่ประชุมต้องเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้น โดยเป็นผู้มีคุณสมบัติ เช่น เป็นผู้มีความเป็นพหูสูต จำปาติโมกข์ได้ รู้กฎระเบียบดี ตั้งเป็นคณะทำงาน แล้วมอบหมายให้นำกรณีความไปวินิจฉัยเพื่อหาข้อยุติวินิจฉัยแล้วก็ไม่สามารถยุติปัญหาได้จะต้องนำไปสู่กระบวนการขั้นต่อไปที่เรียกว่า เขกษยสิทกาวินัย โดยมีหลักการสำคัญประกอบการไกล่เกลี่ยที่ต้องแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติ เช่น 1) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ 2) ไม่ลำเอียงเพราะชัง 3) ไม่ลำเอียงเพราะหลง 4) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นผู้ฉลาดในการพูดตามหลักปิยวาจาการไกล่เกลี่ยดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นหลักการในเชิงวิชาการได้เป็นอย่างดี (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ประการต่างๆเหล่านี้ พระสงฆ์สมควรที่จะนำไปปรับใช้ในเหตุการณ์ยุคปัจจุบัน

4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า สังคมของพระสงฆ์เป็นสังคมเก่าแก่ ที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาตั้งแต่ก่อร่างสร้างฐานประเทศ เมื่อสังคมของพระสงฆ์แผ่ขยายเพิ่มมากขึ้น ได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมา เพื่อให้คณะสงฆ์ได้ใช้รูปแบบการปกครองตนเอง ซึ่งเป็นมาตรการอันสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งพระธรรมวินัยให้คงอยู่ต่อไป (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันรัฐพยายามบังคับให้พระสงฆ์กระทำกรณียกิจอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ถ้าเป็นไปได้เพื่อการพัฒนาประเทศชาติ ก่อให้เกิดความสงบสุข อยู่เย็นเป็นสุขอันนี้ก็น่าทำ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่เมื่อพิจารณาแล้วเหมือนเป็นการกดหัวพระสงฆ์ให้ทำตามขอบเขต

ที่ทางรัฐกำหนดซึ่งปราศจากการพัฒนาสังคมพุทธตามวิถีของพุทธศาสนา (พระครูปลัดณัฐพงศ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญก็ได้มีความเห็นพ้องต้องกันอีกว่า รัฐพยายามกำหนดกฎเกณฑ์มากจนเกินไปซึ่งในบางครั้งทำให้พระสงฆ์ขาดความเป็นตัวของตัวเอง แต่โดยภาพรวมถือว่าพระสงฆ์ทั่วทั้งสังฆมณฑลก็มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนนโยบายรองรับให้ประสบความสำเร็จอยู่หลายนโยบายด้วยกัน

5.4.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วงผู้ปกครอง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า หลังจากการเมืองไทยมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา เรื่องพระสงฆ์กับการเมืองไทย จะเป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อพระสงฆ์ออกมาเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างชัดเจนในหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง การร่วมปราศรัยทางการเมืองจนกระทั่งเป็นแกนนำมีอบชมนุมประท้วง ขับไล่รัฐบาล จนสื่อสารมวลชนต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญมาสัมภาษณ์ ออกรายการโทรทัศน์เพื่อจะหาข้อยุติว่าพระสงฆ์ควรจะมาเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่ แต่ก็ยังไม่เป็นข้อยุติเนื่องจากพระสงฆ์เองมีทั้งกลุ่มที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดง และที่สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อเหลือง ทำให้พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายต่างก็มาให้เหตุผลสนับสนุนความถูกต้องชอบธรรมของฝ่ายตนเอง เมื่อพิจารณาถึงหลักพระธรรมวินัยก็ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แม้ว่าจะมีคำสั่งของมหาเถรสมาคมเรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรยุ่งเกี่ยวกับการเมืองก็ตาม แต่ไม่สามารถที่จะหยุดยั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ได้ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) จากอดีตถึงปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นไปทั้งเชิงบวกและเชิงลบในหลายลักษณะ เช่น พระสงฆ์ซึ่งเป็นคณะศิษย์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ร่วมกันชุมนุมประท้วงในกรณีที่รัฐบาล โดยนายวิษณุ เครืองาม ได้มีการเซ็นคำสั่งแต่งตั้งให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เพราะเป็นเสมือนหนึ่งว่า ตั้งสมเด็จพระสังฆราชซ้อนกัน 2 พระองค์ และอีกทั้งการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชาณาโดยเฉพาะ ไม่ใช่อำนาจรัฐบาล จนเป็นเหตุให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่คือการแต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) เป็นประธานคณะเหมือนเดิม แต่ก็ช่วยให้อำนาจความขัดแย้งลงได้ เพราะเป็น

การบริหารคณะสงฆ์โดยคณะพระมหาคณะ ไม่ใช่ว่าผู้ใดผู้หนึ่งที่มีอำนาจแทนสมเด็จพระสังฆราช (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) อีกทั้ง พระสุวิทย์ ธีรธมฺโม หรือที่รู้จักในนาม ว่า หลวงปู่พุทธะอิสระ เป็นเจ้าอาวาสวัดอ้อน้อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ร่วมกับ กปปส. ในการชุมนุมขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในวิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2556 – 2557 และศาลอาญานุ้มนัดหมายจับแกนนำ กปปส. รวม 43 คน ผู้ต้องหาคดีกบฏ และความผิดอื่น รวม 8 ข้อหา (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังระบุ ในมาตราที่ 100 (1) ว่า

ภิกษุ สามเณร นักพรต และนักบวช เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้ สิทธิในการเลือกตั้ง และในมาตราที่ 102 ระบุว่า ภิกษุ สามเณร นักพรต และนักบวช เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับ เลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562 อ้างถึง ราชกิจจานุเบกษา, 34 – 35)

2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการลงสมัครรับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็น ฟ้องต้องกันว่า หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการห้ามพระสงฆ์ให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้น พระครูปลัดณัฐพงษ์ ย์โส ได้กล่าวถึงหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีสิกขาบท ดังนี้

(1) ในปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 8 มีว่า “ภิกษุอุกองทัพที่ยกไปค เพื่อรบกััน เป็นปาจิตตีย์” (วิ. มหา. ไทย) 2/562-566/496 - 499)

(2) ในปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 9 มีว่า “ภิกษุอยู่ในกองทัพเกิน 3 คััน เป็นปาจิตตีย์” (วิ. มหา. (ไทย) 2/567-570/500-501)

(3) ในปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 10 มีว่า “ภิกษุอุการรบ การตรวจพล การจัดทัพและทัพที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว เป็นปาจิตตีย์” (วิ. มหา.(ไทย) 2/571-574/502-504)

แต่พระพุทของคัที่ทรงยกเว้นสำหรับบางกรณีจำเป็นเช่น มีญาติป่วยอยู่ในกองทัพ ก็ทรงอนุญาตให้เข้าไปกองทัพได้ แต่พักได้ไม่เกิน 3 คััน และระหว่าง 3 คัันนั้น ก็ทรงไม่ให้พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเตรียมกองทัพ (พระครูปลัดณัฐพงษ์ ย์โส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ข้อจำกัดดังกล่าวระบุไว้ชัดเจนในเรื่องของพระสงฆ์จะเข้าไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใดก็ตามแต่ถ้าการแสดงออกเป็นไปเพื่อการฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงห้ามไว้ทั้งสิ้น

3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า หลังการประชุมสันติภาพโลก 2018 ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม ได้ผ่านหยิบยกเรื่องการเสริมสร้างสันติภาพ การแก้ปัญหาสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน โดยใช้หลักวิปัสสนาสร้างสันติภาพและการทูตเพื่อสันติภาพ โดยมองว่าพุทธศาสนาเป็นทางรอดของสังคมโลก (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) โดยหน้าที่ทูตสันติภาพของพระสงฆ์ คือ ผู้ที่เป็นแบบอย่างของการอุทิศตนในการทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยไม่คำนึงถึงเผ่าพันธุ์เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม สามารถทำหน้าที่เป็นผู้แทนของสหพันธ์สันติภาพสากลในการส่งเสริมสันติภาพของ โลกช่วยกันฟื้นฟูอุปสรรค และขจัดข้อขัดแย้งต่างๆ สร้างความสามัคคี ความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และประเทศชาติ และมุ่งมั่นในวัฒนธรรมแห่งสันติภาพทางสังคม (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการสนับสนุนพรรคการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นว่า จากประเด็นที่ตั้งเป็นหัวข้อไว้ว่าพระภิกษุหรือหลักการแห่งพระพุทธศาสนากับการเมืองขัดแย้งกันหรือไม่นั้น จะเห็นได้ว่า ในยุคพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในลักษณะต่างๆ กัน แต่การเข้าไปเกี่ยวข้องของพระพุทธองค์ไม่ได้มีลักษณะเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังเช่นกรณีสงครามแย่งน้ำของพระญาติสงครามล้างเผ่าพันธุ์ของพระเจ้าวิฑูทกะ และกรณีการทำสงครามกับแคว้นวัชชีของพระเจ้าอชาตศัตรูนั้น พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเพื่อเข้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะที่เป็นกลาง โดยการแสดงความจริงให้ทั้งสองฝ่ายฟัง เมื่อเข้าใจในธรรมที่ทรงแสดงแล้วก็จะละเลิกความเห็นที่ผิดและการสร้างบาปกรรมไปเอง แต่หากทรงพิจารณาพบว่า แม้พระองค์ก็ไม่สามารถห้ามการทำความผิดนั้นได้เพราะเป็นวิบากกรรมของผู้ที่จะต้องรับผลกรรม พระองค์ก็ทรงละเว้นไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง (สัญญา เคนาภูมิ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์จำเป็นต้องตระหนักถึงความเป็นกลางให้มาก เพื่อไม่ให้ตนเองตกไปสู่สุดโต่งทางความคิดด้านใดด้านหนึ่ง และกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองไปโดยปริยาย การกระทำดังกล่าวมีลักษณะที่เสื่อมเสียภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ไม่ยังให้เกิดความเลื่อมใส อีกทั้งยังทำให้ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วเสื่อมศรัทธา (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ประการสำคัญบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการสนับสนุนพรรคการเมืองควรทำหน้าที่เป็นกลางให้มากที่สุด เพราะวิถีความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ฉะนั้นการที่พระสงฆ์จะกระทำกิจกรรมในลักษณะใดก็ได้แล้วแต่โดยเฉพาะในเรื่องของการฝึกไฟทางการเมืองจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียภาพรวมของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

ตารางที่ 6.12 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม	9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	5	1, 2, 4, 5, 11
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	7	1, 2, 3, 4, 5, 7 11

5.5 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

สำหรับพระสงฆ์นั้น เนื้อหาสาระอยู่ที่การเป็นสมณะ คือผู้ที่มีวิถีชีวิตอันเรียบง่าย อย่างรู้จักใช้ศิลปะเฉพาะ โดยที่พระสงฆ์คือผู้ที่ทรงพรหมจรรย์ คือมีวิถีชีวิตอันประเสริฐ อย่างไม่จำเป็นต้องมีคู่ครอง หรือหมกมุ่นในกามคุณ เพื่อลดตัณหาราคะ อันเป็นต้นตอประการสำคัญของโลกจริต ซึ่งโยงไปถึงโทสจริตและโมหจริต

วิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่แท้ นั้น ย่อมมีอิทธิพลไปถึงวิถีชีวิตของฆราวาส ซึ่งต้องการเอาอย่างพระ แม้จะเรียบง่ายไม่ได้ถึงขั้นของการทรงพรหมจรรย์อย่างพระ ฆราวาสก็พึงใช้ทานมัชฌิมา และภาวนามัชฌิมา เป็นแนวทางของการลดความเห็นแก่ตัว โดยมองไปที่สังคมสงฆ์เป็นแบบอย่างและแนวทาง ยังฆราวาสที่ต้องการแปรสภาพของตนในทางลดความเห็นแก่ตัวลงไปให้ยิ่งขึ้นนั้น อย่างน้อยในวันพระของทุกสัปดาห์ เขาก็จะสมาทานอุโบสถศีลถึงขั้นพรหมจรรย์ แม้วันหนึ่งและคืนหนึ่งก็ยิ่งดี เพื่อฝึกนิสัยบิณฑบาตไว้ในทางการปล่อยวางต่างๆ

พระพุทธองค์ทรงตั้งคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อให้เป็นสังคมนอกกระแสหลัก ที่มีความเสมอภาคเป็นพื้นฐาน ในขณะที่สังคมของชาวโลกในสมัยนั้น และสมัยนี้ มีการแบ่งชนชั้นวรรณะเอาเปรียบกันทางเพศ ทางผิวและอื่นๆ โดยที่คณะสงฆ์มีภราดรภาพเป็นแกนกลาง เพื่อสังฆบริษัทจะได้มีความบรรสานสอดคล้องกันฉันพี่น้อง เพื่อช่วยกันใช้ไตรสิกขา หรือศีล สมาธิ ปัญญาให้เกิดอิสรภาพที่แท้ คือหลุดพ้นจากความโลภ โกรธ หลง

พระพุทธองค์ทรงเตือนพุทธสาวกในคณะสงฆ์ ให้ดำเนินชีวิตอย่างสมณะที่เรียบง่าย ทรงเตือนไม่ให้เป็นพราหมณ์ คือเจ้าพิธีต่างๆ ทรงเตือนให้พึ่งตนเอง ไม่ให้พึ่งเทวฤทธิ์ หรือไสยเวทวิทยา ซึ่งในสมัยนี้รวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ ด้วย แต่พุทธสาวกเป็นอันมากพอใจในความเป็นพราหมณ์ จนตั้งตนเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบไปด้วยฤทธิ์เดชต่างๆ จนเข้าไปพัวพันกับอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ถึงกับบางทีความเป็นลัทธิ ที่มีความละเอียดใจเป็นพื้นฐาน อย่างที่มีหิริ โอตตปปะเป็นตัวกำหนดในทางมโนธรรมสำนึก ถึงกับปลาศนาการไป ในคราวของความเป็นพระ เพียงแค่มีผ้ากาสาวพัสตร์ที่ห่อหุ้มกาย อันเต็มไปด้วยความเน่าเหม็น ไม่แต่อสุภะของร่างกายเท่านั้น หากยังปิดบังความเป็นลัทธิที่ไม่ละเอียดใจในทางต่างๆ เข้าไปด้วย นี้แลคือบทบาทอันเลวร้ายสุดของพระสงฆ์ในสังคมร่วมสมัย

อนึ่งพระสงฆ์ในทางฝ่ายเถรวาทที่เป็นใหญ่อยู่ในเมืองไทยนั้น ความสำคัญอยู่ที่เถระ คือผู้ที่ทรงพรหมจรรย์มาแล้วไม่น้อยไปกว่า 10 พรรษา ซึ่งสามารถเป็นอุปัชฌาย์ให้อุปสมบทแก่กุลบุตรได้ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อให้มีสมาชิกใหม่ได้ในคณะสงฆ์ แต่ถ้าอุปัชฌาย์เป็นอสังฆิเสียแล้ว และอุปสมบทกรรมเป็นเพียงพิธี ที่สงฆ์ผู้เข้าร่วมสังฆกรรมมุ่งเพียงเพื่ออามิส อย่างไม่โยโย่กับ

การอบรมบ่มนิสัยแก่นวกภิกขุ หรือการเป็นตัวอย่งที่ดีให้แก่พระใหม่ นั่นก็คือการล่มสลายของสงฆ์อีกเช่นกัน ทั้งนี้เพราะพระต้องได้รับบรรยากาศในทางภราดรภาพจากภิกษุสงฆ์ในแวดวงของคณะสงฆ์ คือบวชเพื่อเรียน ให้รู้ถึงเนื้อหาสาระของพระธรรมวินัย จะได้เอาตัวให้รอดพ้นไปได้ จากอพรหมจริยา พระวินัยกำหนดไว้ว่าพระใหม่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลอบรมสั่งสอนของอุปัชฌาย์ อาจารย์อย่างน้อย 5 พรรษา จึงจะถึงนิตยมุตกะคือพ้นนิตยหรือดูแลตัวเองได้ และใช้เวลาอีกอย่างน้อย 5 พรรษา จึงจะเข้าถึงเถรภูมิ คือสั่งสอนและดูแลยุวสงฆ์ได้ ทั้งในทางเป็นแบบอย่างแห่งการดำรงชีวิต และในทางสั่งสอนเถรธรรมที่ลึกซึ้งลงไป เพื่อการคืบคลานได้จากอกุศลมูลทั้งสาม

ถ้าบทธาพดั่งที่กล่าวมานี้ขาดไปเสียแล้วจากสังคัมสงฆ์ จะให้พระภิกษุสงฆ์ไปมีบทธาพอื่นใดในทางสังคัม ก็เท่ากับเป็นการเล่นละคร หรือไปเดินเร่เร่แข่งกับฆราวาส ซึ่งอาจทำได้ดีกว่าเสียซ้ำ ถ้าฆราวาสนั้นๆ รู้จักเจริญสติ ให้เกิดความรู้ตัวทั่วพร้อม อย่างรู้จักรับใช้สรรพสัตว์ ยิ่งกว่าทำอะไรๆ ในสังคัม เพื่อความยิ่งใหญ่ของตนเอง ไม่ว่าจะในนามของเศรษฐกิจการเมือง หรือชื่อเสียงเกียรติยศ ก็สุดแท้ (ส.ศิริรักษ์ 2547)

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้เห็นพ้องต้องกันว่า ปัจจุบันแนวโน้มบทธาพพระสงฆ์ในอนาคตข้างหน้านั้นพระสงฆ์เมื่อออกบวชเป็นพระภิกษุอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยแล้วย่อมมีบทธาพเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป พระสงฆ์จึงมีฐานะอยู่เหนือการเมือง การบริหาร ย่อมเป็นของต่ำกว่าพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักธรรมวินัยของพระพุทธเจ้านั้นมีการเผยแผ่ไปทุกทิศทุกทางของโลก จะไม่ลดลดต่ำไปอยู่ใต้ระบอบการเมืองแต่การเมืองนั้นจะนำหลักธรรมวินัยมาบูรณาการเข้ากันกับหลักบริหารปกครอง บทธาพพระสงฆ์กับการเมืองในอนาคตนั้นพระสงฆ์จะมีความตื่นตัวทางการเมืองและมีความเข้าใจในองค์ประกอบของสังคัมนั้นๆ โดยเฉพาะในประเทศไทยอันเป็นเมืองพุทธศาสนานิกายเถรวาทประจำชาติถ้าพระสงฆ์ไม่มีบทธาพทางการเมือง ไม่มีความรู้เรื่องการบริหาร การปกครองภาครัฐแล้วก็จะไม่มีข้อมูลไปเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนได้รู้เท่าทันและในอนาคตนั้นพระสงฆ์จะมีบทธาพดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมโดยเชื่อมโยง บูรณาการกับนโยบายของรัฐด้านการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนในลักษณะเช่นนี้จะส่งผลให้พระสงฆ์อีกจำนวนมากแสดงบทธาพ ดั่งจะนำเสนอไปแต่ละประเด็นดังนี้

5.5.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่ เป็นอยู่ทางสังคม

1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง สร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็น
พ้องต้องกันว่า พระสงฆ์เป็นหมู่สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
เลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถือวัตรปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนด
ไว้ ผู้ซึ่งสละแล้วซึ่งสภาวะความเป็นปัจเจกภาวะ แต่มีชีวิตมีจิตวิญญาณเพื่อชุมชน สังคม
ประเทศชาติ (ดร. กิตติศักดิ์ เจมิสิทธิประเสริฐ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ใน
สังคมไทยปัจจุบัน พระภิกษุมิมีบทบาทต่าง ๆ แบ่งออกเป็นพระนักเทศน์ พระธรรมทูต พระธรรม
จาริก พระวิทยากร พระวิปัสสนาจารย์ พระนักพัฒนา เป็นต้น (พระครูปลัดฉัตรพงษ์ โส, สนทนา
กลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

การที่จะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ คือการน้อมนำ
หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เช่น การนำหลักทวารวาสธรรม ซึ่งเป็น
คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการ คือ

- (1) สัจจะ แปลว่า จริง ตรงแท้ มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน เป็นคนจริงต่อ
ความเป็นมนุษย์ของตน
- (2) ทมะ แปลว่า ฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ บังคับตัวเองเพื่อลดและ
ละกิเลส และรักษาสัจจะ
- (3) ขันติ แปลว่า อุดทน ไม่ใช่เพียงแต่อดทนกับคำพูดหรือการกระทำ
ของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ แต่หมายถึงการอดทนอดกลั้นต่อการบีบบังคับของกิเลส
- (4) จาคะ แปลว่า เสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน โดยเฉพาะกิเลส
เพราะนั่นคือสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่กับตน ละนิสัยไม่ดีต่างๆ

หลักธรรมที่ยกขึ้นในเบื้องต้น พระสงฆ์น่าจะทำหน้าที่ของพระสงฆ์ใน
การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้ถูกต้องเหมาะสมตามสมณสาธูปได้เป็นอย่างดี (พระราช
รัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นๆ ยังได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหลัก
ทวารวาสธรรม 4 ประการต่อไปอีกว่า ความสำคัญของหลักธรรม 4 ประการ ที่มีต่อการสร้างตัวนี้
พระพุทธองค์ถึงกับทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ ว่า มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างเกียรติยศ และ
ความเคารพจากผู้อื่น ให้คนเราได้เท่ากับการมี "สัจจะ" หรือไม่ มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างปัญญาให้

คนเราได้เท่ากับการมี "ทมะ" หรือไม่ มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สมบัติให้คนเราได้เท่ากับการมี "ขันติ" หรือไม่ มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหมู่มิตรให้คนเราได้เท่ากับการมี "จาคะ" หรือไม่

ฉะนั้น การที่พระพุทธองค์ทรงทำให้ไปถามผู้รู้อื่นๆ อย่างนี้ก็หมายความว่า ไม่มีธรรมะใดๆ ที่จะใช้สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าการสร้างสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ให้เกิดขึ้นในตนอีกแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คนที่จะยืนหยัดผ่านอุปสรรคต่างๆ ในโลกนี้ไป จนกระทั่งพบความสำเร็จได้นั้น เขาต้องสร้าง "ฆราวาสธรรม" ให้เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานประจำตนก่อนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ความหมายที่แท้จริงของ ฆราวาสธรรม คือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่มิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตน

2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการสละทางโลกของพระสงฆ์

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า พระภิกษุ เป็นพุทธบริษัทหนึ่งในจำนวนพุทธบริษัท 4 ที่พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาไว้ในพระพุทธศาสนา มีฐานะเป็นบรรพชิตคือนักบวช หน้าที่หลักของพระภิกษุ คือการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เพื่อความดับทุกข์ และสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ตามพระภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนา คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ หัวหน้าคณะปัญจวัคคีย์ เดิมเป็นพราหมณ์ ได้เข้ารับใช้พระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้ และเมื่อเห็นพระพุทธเจ้าทรงละการบำเพ็ญทุกรกิริยา จึงผลัดจากพระองค์ไป ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จไปโปรดคณะปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โกณฑัญญะพราหมณ์ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นคนแรก ทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าจึงทรงอุปสมบทให้ ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 นับแต่นั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ทั้งนี้ การสละทางโลกของพระสงฆ์จะเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้อย่างไรนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า มีความเป็นกลางเพราะเป็นผู้สละแล้วซึ่งทางโลก ชาวพุทธโดยทั่วไปเชื่อว่าบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในทางการเมืองก็คือการแนะนำสั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมืองโดยปราศจากอคติ สอนให้นักการเมืองหรือผู้ปกครองเป็นนักการเมืองหรือผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม ดำเนินกิจการเมืองและปกครองโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เมื่อทำหน้าที่นี้ พระสงฆ์เองก็จำเป็นต้องตั้งอยู่ในหลักคุณธรรม (พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ซึ่งประเด็นดังกล่าว ในผลของการวิจัยที่ผู้วิจัยเองได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ก็ชัดเจนคืออยู่แล้ว (สมพงษ์ เกษยานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า พระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดขึ้นในชมพูทวีป หรือประเทศอินเดีย ภายหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกผนวชจากศากยวงศ์ จุดมุ่งหมายของพระองค์ คือ เพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยใช้เวลาแสวงหาความรู้ 6 ปี จึงตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ คือ ทรงค้นพบทางหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงเมื่อก่อนพุทธศักราช 45 ปี จึงได้พระนามว่า “พุทธะ” พระพุทธองค์ได้ทรงอาศัยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ในหมู่สัตว์ เสด็จจาริกไปในนิคมชนบท เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนที่ตรัสรู้แก่เวไนยสัตว์ทั้งปวง ในเบื้องต้นนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทำให้ปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน (พระครูปลัดคณัฐพงศ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ในสมัยปัจจุบันการบวชสามารถบวชได้ตั้งแต่ยังเล็ก แต่เป็นแค่การบวชสามเณรที่ถือศีล 10 ข้อ แต่ถ้าหากจะบวชพระแล้วต้องให้มีอายุตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไปเสียก่อนจึงจะบวชพระได้ซึ่งถือเป็นกฎในพระพุทธศาสนาเลยทีเดียวที่สืบถอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงผนวชเพื่อบำเพ็ญธรรมจนตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ครั้นนั้นพระนางยโสธราทรงให้ราहुลซึ่งเป็นโอรสทูลขอราชสมบัติจากพระองค์ ซึ่งตอนนั้นมีพระชนมายุเพียง 7 ปี เท่านั้น แต่พระพุทธองค์ทรงมองเห็นว่า ทรัพย์สมบัติเหล่านั้นเป็นเพียงสิ่งนอกกายที่ไม่ยั่งยืน จึงทรงให้พระสารีบุตรบรรพชาพระราहुลเป็นสามเณรที่ถือได้ว่าเป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะผู้เป็นปู่ทราบข่าว จึงขอร้องต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า "ขออย่าได้ให้ทรงบวชใคร หากพ่อแม่หรือบุพการีผู้นั้นไม่ได้อนุญาต" หากอายุยังครบ 20 ปี (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ประเพณีของคนไทยเรา ที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนมากนิยมให้ลูกหลาน ได้เข้าสู่การบรรพชาอุปสมบท เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่า จะดำรงภาวะของความเป็นนักรบวช เพียงชั่วระยะเวลาอันเล็กน้อย ก็ยังมีความพอใจในภาวะเช่นนั้น (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) คนโบราณ ถือว่า การบวช เป็นเรื่องสำคัญ แม้แต่ทางราชการก็ถือว่า การบวชเป็นเรื่องสำคัญ อีกเหมือนกัน ซึ่งคุณสมบัติ ของผู้ที่เข้ารับหน้าที่ในราชการ ก็มีการสอบประวัติ ว่าเคยผ่านการบวชเรียนมาหรือไม่ นี่เป็นการชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญในการบวช คนโบราณ ถือว่าคนที่ยังไม่ได้บวชเรียน เป็นคนที่ไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นผู้ที่ยังไม่ควรแก่การครองเรือน ซึ่งคนแก่คนเฒ่าเคยเล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนนั้น ถ้าผู้ชายจะไปขอลูกสาวใครมาเป็นภรรยาแล้ว พ่อแม่ฝ่ายหญิง เขาจะถามก่อนว่า ผู้ที่จะมาเป็นบุตรเขยนั้น เคยบวชเคยเรียนมาแล้ว

หรือยัง ถ้าปรากฏว่า ยังไม่เคยบวชเคยเรียนมาก่อน พ่อแม่ฝ่ายหญิง ก็ไม่ยอมยกลูกสาวให้ ด้วยการบ่าเบียงเกียงให้ชายผู้ที่จะมาเป็นเขย ได้บวชได้เรียนเสียก่อน (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ฉะนั้น การมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์ของพระสงฆ์นั้นจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือเข้าไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้อย่างนั้น ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยคือ วัตถุประสงค์ของการบวชคั้งที่ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นนี้

4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า พาหนะนำมนุษย์ไปสู่การบรรลุหลุดพ้นในพุทธศาสนามี 3 ทาง คืออะไรบ้าง

1. สวากยาน คือ หนทางที่นำมนุษย์ให้บรรลุหลุดพ้นโดยการรู้แจ้งในอริยสัจ 4 เป็นยานของพระสาวกที่มุ่งเพียงอรหัตตภูมิ
2. ปัจเจกยาน คือ หนทางที่นำมนุษย์ไปสู่การบรรลุหลุดพ้นโดยการรู้แจ้งในปฏิจาสมุปบาทด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถสั่งสอนผู้อื่น เป็นยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า
3. โพธิสัตว์ยาน คือ หนทางที่นำมนุษย์ไปสู่การบรรลุหลุดพ้น โดยการรู้แจ้งในศูนยตาธรรม เป็นยานของพระโพธิสัตว์ที่ปรารถนาพุทธภูมิ เป็นพระพุทธรเจ้า ไม่ต้องการอรหัตตภูมิ เพราะการโปรดสัตว์ไม่กว้างขวางเท่ากับการเป็นพระพุทธรเจ้า แต่การเป็นพระพุทธรเจ้าจะต้องใช้เวลาแสนนานเป็นกัปป์เป็นกัลป์ ชาวมหายานจึงปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อช่วยสัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ แม้ว่าคุณเองอาจต้องทนทุกข์แทนสัตว์เหล่านั้นก็ตาม (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ที่นี้ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า คือการน้อมนำหลักการให้เห็นถึงภัยของวัฏสงสาร คือการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสิ่ง ก่อให้เกิดความรู้สึกอันเป็นจิตใต้สำนึก อีกทั้งเป็นการเตือนสติแก่พุทธบริษัททั้ง 4 รวมถึงนักรการเมืองด้วย

5.5.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม

1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า บทบาทเชิงสร้างสรรค์ในการเรียกร้องต่อคณะผู้ปกครอง ซึ่งในปัจจุบันเราจะเห็นได้ในประเทศเพื่อนบ้านของเราอย่างกรณีประเทศเมียนมาร์ที่พระสงฆ์เข้าไปเป็นแกนนำในการ

เรียกร้องต่อผู้ปกครองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และบางครั้งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงจากการปะทะระหว่างพระสงฆ์ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่เสียหายต่อพระพุทธศาสนา (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่ในส่วนของประเทศไทยเหตุการณ์ล่าสุดที่มรพระสงฆ์ออกมาเรียกร้องในการบรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแต่ก็ถือว่าอยู่ในขอบเขตที่กระทำได้ (เอกชัย ศรีวิลาส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

แต่อย่างไรก็ตามในสายตาของประชาชนในภาพรวมก็ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ออกมาประท้วงต่อผู้ปกครอง สิ่งที่พระสงฆ์ในเชิงอุดมคติทางศาสนาถือเป็นผู้มีพรหมวิหารธรรม น่าจะนำหลักการเชิงพุทธธรรมนี้มาใช้ดีกว่าออกมาเดินขบวน หรือการยื่นหนังสือเรียกร้องหรือกดดันรัฐบาล น่าจะดีกว่าการออกมาเดินขบวน (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ทั้งนี้ ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ก็มีความคิดเห็นที่แย้งกับผู้ทรงคุณธรรมว่าในประเด็นที่ว่า ยื่นหนังสือแล้วเรียกร้องโดยสันติวิธีแล้วก็ไม่เป็นผล บางครั้งสิ่งที่พระสงฆ์ออกมาเดินขบวนก็อยู่บนที่ของสงฆ์ เช่นมาสวนมนต์นั่งสมาธิที่พุทธมณฑล ก็ถือเป็นการเรียกร้องที่สร้างสรรค์เพราะไม่ได้ไปบุกสถานที่หรือไปทำให้ใครเดือดร้อน (พระครูปลัดฉัตรพงษ์ โยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการกระทำกรอุทธรณ์ตามกฎหมาย

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า การปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองสงฆ์สูงสุด ในช่วงระยะต้นพุทธกาลยังไม่มีการบัญญัติพระวินัย เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่เข้ามาอุปสมบทล้วนแล้วแต่มีเจตนารมณ์เดียวกันคือ การเข้ามาประพฤติพรหมจรรย์เพื่อใ้ได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดคือพระนิพพาน (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่ด้วยการแผ่ขยายของศาสนาขยายออกไป มีประชาชนสนใจบวชมากขึ้น เมื่อประชากรทางพระสงฆ์มีมากขึ้นกฎหมายจำเป็นต้องเข้ามาควบคุมดูแลกำกับ แต่โดยพื้นฐานแล้วพระสงฆ์ก็มีหมายของพระองค์เองอยู่แล้วเรียกว่า “พระธรรมวินัย” แต่ขาดการลงโทษตัดสิน เนื่องจากกละเมิดสิกขาบทแต่ละข้อเป็นเพียงแต่ความรู้สึกภายในจิตใจไม่สามารถได้รับโทษที่เป็นรูปธรรมได้ ฉะนั้นการที่พระสงฆ์จะมีบทบาทเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการกระทำกรอุทธรณ์ตามกฎหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้เห็นเบื้องต้นกันว่า พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อพื้นฐานคือต้องเคร่งในพระธรรมวินัยก่อน และแสดงวิสัยทัศน์ให้ประชาชนได้เห็นในการเคารพต่อกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของพระสงฆ์มักปรากฏในด้านการระดมทรัพยากร และแจกจ่ายทรัพยากร รวมถึงการพัฒนาชุมชน นอกเหนือจากภารกิจหลักในเรื่องของการพัฒนาความเป็นมนุษย์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจของชาวพุทธ ที่เริ่มรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตและชะตากรรมของตนเองภายใต้กระแสทุนนิยมและบริโภคนิยม พระสงฆ์และองค์กรทางศาสนาก็ยังปรับตัวเข้าใกล้กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ทั้งในมิติของการชี้แนะให้พุทธศาสนิกชนนำพาตนเองออกจากทุนนิยม บริโภคนิยม ตลอดจนการทวนกระแสกลับไปหาการใช้ชีวิตที่แนบสนิทกับธรรมชาติมากขึ้น (กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีพระสงฆ์และวัดในพุทธศาสนาบางกลุ่มเลือกที่จะโดยสารไปกับกระแสทุนนิยมบริโภคนิยม โดยการเน้นการพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมี “พื้นที่ของการเคารพสักการะตามกำลังศรัทธา” ที่กว้างขวางและหลากหลายมากพอกับจริตของผู้คนที่หันหน้าเข้าหาศาสนาด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่ก็ถือเป็นเรื่องที่ดี ว่าเป็นการส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวและประชาชนในรอบพื้นที่ที่มีการเกิดรายได้เพิ่มขึ้นถือว่าเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในเชิงสร้างสรรค์ (สัญญา เคนาภูมิ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

4) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า ความเข้าใจที่ว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาคือผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบำเพ็ญพรตปฏิบัติภาวนาอยู่แต่ในอารามนั้น แต่ในความเป็นจริงพระสงฆ์มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อยู่เสมอ เพราะปัจจัยในการดำรงชีพของพระสงฆ์นั้นขึ้นอยู่กับชาวบ้าน (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) เมื่อก้าวถึงบทบาท (Role) ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้วเราจะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดี พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารกิจการของคณะสงฆ์มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง คณะสงฆ์จึงต้องบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่มีอยู่ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษาหรือศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ทั้ง 6 ประการดังกล่าวถือว่าเป็น

เป็นการถือกุศลประโยชน์สาธารณะแทบทั้งสิ้น (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) และอีกหลายประการด้วยกันที่พระสงฆ์ถือกุศลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ชี้ประเด็นในเรื่องของเวลาชาติประสพวิกฤติทางสังคมเช่น ขาดแคลนในเรื่องของเครื่องมือทางการแพทย์หรือโรงพยาบาล พระสงฆ์ก็มีส่วนในการระดมทุนในการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ อีกทั้งกรณีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง กรณีที่เกิดภัยทางธรรมชาติพระสงฆ์ก็มีส่วนในการเข้าไปแก้ไขปัญหาช่วยด้วยเช่นเดียวกัน น่าจะเป็นส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีอีกแบบ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

5.5.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาท เชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง สร้างสรรค์ในการการเป็นผู้สังเกตการณ์

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นกันว่า จากการเปลี่ยนแปลงของประชากรในสังคมโลกดังกล่าว จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการปรับตัวของพระสงฆ์ที่อยู่ในวัด และคำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” ยังไม่มีข้อยุติ ด้วยบางท่านอธิบายว่า มาจากคำว่า “วตวา” ในภาษาบาลี ซึ่งหมายถึงที่สนทนาธรรม บ้างก็ว่ามาจากคำว่า “วัตร” อันหมายถึง กิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่า การจำศีล หรือ วัด (วัตร) ตามนัยนี้จึงน่าจะหมายถึง สถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักผ่อนหรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่ก็มีบางท่านให้คำสันนิษฐานได้ว่าอาจมาจากคำว่า “วตวา” อันหมายถึงการกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นอาคารทางศาสนสถาน เพราะวัดกับวามีความหมายอย่างเดียวกัน คือ การวัดขนาดหรือปริมาณของสิ่งต่างๆ ซึ่งวัดในความหมายอย่างหลังนี้จึงหมายถึง พื้นที่นั่นเอง จึงสรุปได้ว่าวัด เป็นสถานที่ทางศาสนาที่มีเสนาสนะและอาคารถาวรวัตถุ คือ อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิ เป็นที่พักอาศัยศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจของภิกษุสงฆ์ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอีกด้วย (พระครูปลัดจันทรงศ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562 อ้างถึงภาสกร แสงสว่าง 2557, น.1548)

ที่นี้ วัดเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการเป็นผู้สังเกตการณ์ ได้อย่างไร เพราะวัดเป็นศูนย์กลางโดยเฉพาะในปัจจุบัน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดตั้ง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมต่อเครือข่ายทางสังคม การสังเกตทางการเมืองของพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

โดยส่วนมากได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การกระทำที่เป็นอยู่ของพระสงฆ์โดยภาพรวม ณ เวลานี้ก็ถือว่าดีอยู่แล้ว พระสงฆ์ต่างก็มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนอยู่แล้ว แต่เพียงการกระทำของพระสงฆ์บางกลุ่มมักจะแสดงออกไปในการชี้แนะทางการเมืองต่อประชาชนและต่อนักการเมือง ซึ่งทำให้เกิดภาพในทางลบ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการบทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นว่า เราจะเห็นได้ว่าความเชื่อความศรัทธาต่อพระสงฆ์ของประชาชน โดยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์มาโดยตลอด พระสงฆ์หรือผู้นำในศาสนาดังกล่าวในเบื้องต้นนั้น จะเป็นผู้นำที่มีนัยยะทางการเมืองแอบแฝงอยู่ด้วย คือเป็นทั้งผู้นำศาสนาและผู้นำทางการเมืองในเวลาเดียวกัน (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) เพราะโดยความเชื่อความศรัทธาของพระสงฆ์มีจุดเด่นที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ แต่มีจุดด้อยคือ การกระทำใดๆ ทางการเมืองมักเลือกที่รักที่ชังชี้นำทางการเมืองให้เฉพาะผู้ที่เข้ามาเป็นลูกศิษย์วัด หรือบางครั้งนักการเมืองใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือเช่น นำเรื่องของผลประโยชน์มาอ้าง หากได้รับเลือกให้ตำแหน่งทางการเมืองตามที่ต้องการจะมาสร้างโบสถ์ วิหาร ลาน เจดีย์ให้ อันนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองโดยชัดเจน (สัญญา เคนาภูมิ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่ถ้าเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์พระสงฆ์ควรที่จะกระทำตามบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น ทางหน่วยงานภาครัฐ หรือท้องถิ่นมีกิจกรรมเพื่อสังคมส่วนรวม พระสงฆ์ก็ทำหน้าที่ในการให้ความร่วมมือโดยไม่คาดหวังผลตอบแทนที่จะเกิดขึ้นกับวัดของตน (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเบื้องต้นว่า เมื่อก้าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนาก็จะเห็นได้ชัดเพราะว่ามีความเกี่ยวเนื่อง กันกับสังคมไทยมายาวนานความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์ตั้งแต่วันเกิดจนถึงวันตายพระสงฆ์มีบทบาทกับสังคมไทยในฐานะผู้นำทางความคิดและจิตใจและปฏิเสธไม่ได้ว่าพระสงฆ์มีความเชื่อมโยงกับการเมือง การพูดหรือสื่อสารทางการเมือง การมีบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาล อยุธยา รัตนโกสินทร์ และถึงปัจจุบันซึ่งมีบทบาทในในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแนะนำทางการเมือง การอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนการเรียกร้องการแก้ไขปัญหาของประชาชนพระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างมาก (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีคำสั่ง เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับ การเมือง พ.ศ.2538 มีการห้ามพระภิกษุสามเณรสนับสนุนช่วยเหลือโดยตรงหรือโดยอ้อมแก่การหา เสียงเพื่อเลือกตั้งห้ามชุมนุมเรียกหรือเรียกรวมชื่อของบุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ ห้ามอภิปราย เกี่ยวกับการเมืองต่างๆ เมื่อคู่มือห้ามแล้วบทบาทของพระสงฆ์ก็ไม่ควรที่จะกระทำการแบบนี้เพราะ อาจผิดผิดต่อหลักการประชาธิปไตยเพราะพระสงฆ์ต้องวางตัวเป็นกลางทางการเมืองห้ามร่วม อภิปรายหรือบรรยายเกี่ยวกับการเมือง การหาเสียงเลือกตั้งให้นักการเมืองแบบนี้เพราะมิใช่กิจของ สงฆ์แต่พระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นมีความเกี่ยวพันกับการเมืองอย่างเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ขึ้นแสดงธรรม เวทีปราศรัยทางการเมืองบ้าง เป็นผู้นำมือมีแต่นำความเลื่อมสูลูมาสู่ตนเองและหมู่คณะ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

แต่ บทบาทการการบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ที่ พระสงฆ์น่าจะกระทำได้ ซึ่งได้อ่านคุณผลสรุปของการวิจัยตามระยะที่ผ่านมาทั้งจากเอกสารและ การลงพื้นที่สัมภาษณ์ น่าจะชี้ชัดได้แล้วว่าขอบเขตและข้อจำกัดทางการเมืองของพระสงฆ์ที่พื้นที่ จำกัดเป็นอย่างไร พระสงฆ์คงต้องทำได้เพียงการ 1) ตาม พระธรรมวินัย 2) ปฏิบัติตามกฎหมาย ทางบ้านเมือง ในฐานะที่เป็นพลเมืองเหมือนกับประชาชนทั่วไป (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ตารางที่ 6.13 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาท ของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับ การเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม	6	1, 2, 4, 7, 8, 11
บทบาทของพระสงฆ์กับ การเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองด้านความ คาดหวังของสังคม	9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11

ตารางที่ 6.13 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
บทบาทของพระสงฆ์กับ การเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองด้านบทบาท เชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะ เป็น	7	2, 3, 4, 5, 7, 8, 11

5.6 การวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 รูป/คน เพื่อหาข้อสรุป ข้อเสนอแนะ ยืนยันความถูกต้อง ความเหมาะสมของรูปแบบงานวิจัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในงานวิจัยชิ้นนี้มากยิ่งขึ้นไป ทั้งนี้ ในส่วนของประเด็นนี้เป็นการขอข้อเสนอแนะขอข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย ที่จะนำไปพัฒนาสังคมไทยให้มีศีล มีสุข ประองดอง สมถัณฑ์ เกิดความมั่นคง ยั่งยืน ของคนในชาติ ดังที่จะสรุปต่อไปนี้

แต่ก่อนที่จะพูดถึงบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน จำจะต้องพูดถึงสาระและบทบาทของพระพุทธศาสนาเสียก่อน ทั้งๆ ที่กล่าวกันว่า เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ และคนไทยส่วนใหญ่ถือตนว่าเป็นพุทธศาสนิก แต่พูดกันจริงๆ แล้ว เราเข้าถึงเนื้อหาสาระของพุทธธรรมกันมากนักน้อยเพียงไร หรือเราติดกันอยู่เพียงที่เปลือกกระพี้ของพิธีกรรม จนบางครั้งกลายเป็นพุทธพาณิชย์ หรือลัทธิ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ไปกันเอาเลยอาจพูดอย่างง่ายๆ ได้ว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นคือแนวทางต่างๆ ที่ช่วยให้เราตื่นขึ้นจากความโลภ โกรธ หลง ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลกับชีวิตเรา เพื่อให้เราหลุดพ้นเสียได้จากความทุกข์ทั้งปวง รูปแบบของพุทธประเพณีอาจแตกต่างกันออกไปเป็นหลายลัทธิ หลายนิกาย จนกลายเป็นดังหนึ่งกับว่าพุทธศาสนิกต้องประพฤติตนตามแนวทางนั้นๆ จนแทบไม่มีการตั้งคำถามกันไปเอาเลยด้วยซ้ำ ทั้งนี้ก็เพราะพุทธศาสนาเติบโตขึ้นมาหลายต่อหลายศตวรรษแล้ว แนวทางของการสั่งสอนและการประพฤติปฏิบัติแตกแยกออกไป และขยายตัวไปในหลายต่อหลายประเทศ จนมีวัฒนธรรมประเพณีที่ต่างๆ กันออกไป และมีการ

อธิบายคำสอนของพระศาสดาที่ต่างๆ กันออกไป มีระเบียบวินัยและขั้นตอนของการปฏิบัติธรรม ทั้งสำหรับบรรพชิตและฆราวาส แม้จะมีการใช้รูปเคารพ และพิธีกรรมต่างๆ จนบางครั้งออกเป็นไปยังกับว่าเป็นศาสนาพราหมณ์ หรือปนเปไปกับไสยเวทวิทยา โดยเราต้องไม่ลืมว่ากำเนิดของพุทธศาสนาเมื่อกว่า 2,600 ปีมาแล้วในชมพูทวีปนั้น อิทธิพลของโลกทัศน์แบบพราหมณ์และของคนอินเดียในสมัยนั้น ย่อมมีส่วนเกี่ยวพันกับโลกทัศน์ของชาวพุทธอยู่มากทีเดียว โดยที่ถ้าจับเนื้อหาของพุทธศาสนาผิดพลาดไป เราจะหลงอยู่กับประเพณีและพิธีกรรมนั้นๆ ดังที่พระพุทธองค์ทรงเตือนไว้ไม่ให้คิดในสิ่ง หรือในพรต นอกไปจากนี้แล้ว เรายังต้องสามารถทำใจไว้ให้แยกคายได้ด้วยการจะนำความเป็นอกาลิโกของพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับสังคมร่วมสมัยได้อย่างไร (ส.ศิริรักษ์ 2547)

พระสงฆ์ในสังคมไทยมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากประชาชน มีระเบียบวินัยสำหรับการเป็นอยู่ และได้รับการยกย่องจากประชาชนให้อยู่ในฐานะที่เคารพและสักการะ จึงทำให้พระสงฆ์จำนวนมากได้ทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือสังคมได้ เช่น การอบรมสั่งสอนให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่ประชาชน แต่โดยทั่วไปแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลสังคมโดยภาพรวมแล้วมีอยู่ 2 บทบาทใหญ่ ๆ คือ

1. บทบาทตามอุดมคติ

เนื่องจากวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตมามีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เกิดจนตาย จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันเหมือนกับญาติสนิทที่ต้องให้ความเคารพนับถือเชื่อฟัง ดังที่จิตร ภูมิศักดิ์ ได้กล่าวถึงภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ว่าพระสงฆ์มีหน้าที่สอนธรรมะ การสอนธรรมะต้องมีความรู้ และธรรมะนั้นเป็นความรู้เกี่ยวกับความดี ผู้สอนต้องปฏิบัติดี คนเรียนถึงจะมั่นใจในสิ่งที่ตนเรียน พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนให้ได้ผลต้องปฏิบัติตามที่สอน และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าจึงมีลักษณะดังนี้

1. ปฏิบัติดี คือ เป็นผู้สำรวมกาย วาจา ใจ ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าบัญญัติ ทำให้เป็นผู้มีกิริยาอาการ สงบ ผ่องใส สุขุมเยือกเย็น

2. ปฏิบัติตรง คือ ปฏิบัติตรงตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า พิจารณาธรรมทั้งหลายด้วยเหตุและผล ปราศจากอคติ 4 คือ ความลำเอียงเพราะรัก ความหลง ความโกรธ ความกลัว ปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ไม่ปฏิบัติให้ผิดหรือเล็งจากพระธรรมวินัยด้วยกิเลสตัณหา

3. ปฏิบัติเพื่อธรรม คือ ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ปฏิบัติศีลสมาธิปัญญาด้วยความเพียร ด้วยขันติ

4. ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติทางสายกลาง ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์หรือกิเลส ไม่ปฏิบัติสุดโต่งไปข้างทรมานตนเอง คือ มีทฤษฎีที่ถูกต้อง ทั้งปฏิบัติตนด้วยความเพียร 4 อย่าง คือเพียร

ระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้น เพียรกุศลให้เกิดขึ้นในสันดาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมลง

2. บทบาทตามคาดหวัง

ความคาดหวังเป็นลักษณะของความคิดหรือความต้องการของบุคคลซึ่งมีอยู่ 2 ฝ่ายคือฝ่ายผู้ที่ต้องการกระทำในสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบทบาท ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ และฝ่ายที่จะได้รับผลต่อบทบาทนั้น หรือ ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้กระทำพระราชวรมุณี (ประยูรชัชปยุตโต) มองบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน 2 แนวทางคือ (1) บทบาทหลัก หรือ บทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชนเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งเป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคมอย่างแท้จริง (2) บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็น และควรเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นลู่ทางในการพัฒนาด้านวัตถุที่เหมาะสมหรือเป็นผู้ประสานรวมตัวชาวบ้านในการพัฒนาและอาจใช้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม และอีกบทบาทของพระสงฆ์ คือ ธรรมทาน การให้ธรรมะ การให้ธรรมะนั้นมีความหมายกว้างมาก และ คำว่า ธรรมะในภาษาบาลีก็เป็นคำที่มีความหมายกว้างที่สุด แต่ถ้าแยกประเภทใหญ่ๆ มี 2 อย่างคือ ความจริงกับความดีงาม เป็นเรื่องของปัญญาอย่างหนึ่ง คุณธรรมอย่างหนึ่ง การให้ธรรมะเป็นทาน หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจ และหลักแห่งความดีหรือหลักที่จะให้เข้าถึงมนุษย์เข้าถึงสังขาร และได้ประสบสิ่งที่ดีงามคือทำให้ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้อง ตั้งต้นแต่ความรู้ลึกซึ้งสูงสุด เข้าไปในชีวิตว่า คืออะไรสภาวะที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไรลงมาถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิตเป็นแง่ของสังขารอย่างหนึ่ง จริยธรรมอย่างหนึ่ง รวมความคือ ช่วยเหลือประชาชนในทางปัญญา และในทางคุณธรรมอันเป็นบทบาทหลัก เป็นต้น

กล่าวได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยนั้น โดยภาพรวมแล้วมี 2 บทบาทใหญ่ ๆ คือบทบาทตามอุดมคติ เพราะวิถีชีวิตของสังคมไทยจะมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย จึงทำให้พระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันกัน และบทบาทตามคาดหวังทั้งความคิดหรือความต้องการของบุคคล ด้วยการให้คำแนะนำทางด้านจิตใจ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน และเป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน (พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์ 2559, น. 20-21)

นอกจากนี้บทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจของประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่นดังนี้

1. บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียน พระเป็นผู้สอน และอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนการศึกษาและอุปกรณ์ การเรียน

2. บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านแก่ทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

3. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชน จิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสงบทางจิตใจได้มาก

4. บทบาทด้านสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทและมีส่วนช่วย สุขภาพจิตประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คืองานสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

5. บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำ ด้านการเสนอความคิดริเริ่มและระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่างๆ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนาต่างๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ วัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน พระภิกษุและสามเณรในวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและที่วัด (พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์ 2559, น. 20-21)

บทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทหน้าที่หลักในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ แต่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเห็นว่าจะเน้นไปที่ของไทยเป็น ส่วนมาก บริบทของแต่ละประเทศที่ทำการศึกษาวิจัยไม่เหมือนกันถึงแม้จะเป็นพุทธศาสนาเถรวาท เหมือนกันถึงแม้บทบาทของพระสงฆ์แต่ละประเทศใน 4 ประเทศที่กล่าวมานั้นไม่เหมือนกัน สำคัญว่าจะมีบทบาททางการเมืองให้ของแต่ละประเทศให้บทบาททางการเมืองกับพระสงฆ์มา มากน้อยเพียงใด (พระครูปลัดคณัฐพงษ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ทั้งนี้เพื่อให้การวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย เป็นไปตามความเหมาะสมตามบริบทของประเทศไทย ผู้วิจัย ได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ 5 ประเด็นคำถาม ดังที่จะสรุปต่อไปนี้

1. สถานะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย

จากผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า สถานะปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองค่อนข้างแผ่วเบา คำว่าแผ่วเบาคือไม่ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับเมียนมาร์แล้วมีความแตกต่างกัน

โดยชัดเจน เมียนมาร์ไม่ได้สนใจเรื่องของเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่จะต้องไปสนับสนุนรัฐบาล แต่เมียนมาร์สนใจวิถีชีวิตของชาวบ้านคือพระสงฆ์สนใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวบ้านได้รับความกระทบกระเทือนเมื่อให้พระสงฆ์ออกมาทันทีโดยไม่ได้สนใจว่ารัฐบาลจะมีนโยบายอย่างไร นั่นคือความชัดเจน แต่ในเมืองไทย พระสงฆ์จะมาเวียนเทียนพุทธมณฑลยังยาก เพราะฉะนั้นบทบาทของสภาวะปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์มันต้องเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและก่อนนโยบายของคณะสงฆ์ คือ ในรูปแบบของการสอนเพราะว่าการเสริมสร้างมันที่พระสงฆ์ต้องทำ ปัจจุบันพระสงฆ์ไม่ได้ทำอะไรมาก เพราะว่าบทบาทของพระสงฆ์ที่จะทำได้คือสมัยปัจจุบันไม่ว่ายุคอะไรก็ตาม โดยเฉพาะ คสช. เราทำตามนโยบายยุทธศาสตร์ของ คสช. พระสงฆ์ก็มีนโยบายเรื่องของศีล 5 ถ้ามีนโยบายอะไรมาพระสงฆ์ก็ว่าไปตามนั้นในเรื่องของการสอน ต่อมาบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องของการเมืองอาจจะมีบ้างแต่ไม่ใช่ของคาบพของพระสงฆ์ทั้งหมด ในปัจจุบันนี้เป็นปัจเจกบุคคล คำว่าปัจเจกบุคคลคือมีกลุ่มบุคคลไม่ก็กลุ่ม พระสงฆ์ไม่ก็รูป ที่ทำให้เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาททางการเมืองในยุคปัจจุบัน เช่น บทบาทของพระพยอม กัลยาโณ บทบาทของพุทธอิสระ เป็นบทบาทที่ทำให้สังคมเห็นว่าคุณจะทำอะไรระหว่างความชัดเจนในเรื่องการเมืองที่ออกมานำเสนอกับเรื่องของการที่อยู่เฉยๆ ที่เห็นเป็นรูปธรรมในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีกลุ่มลักษณะอย่างนี้ เช่น กลุ่มเสื้อแดงอาจจะเป็นข่ามแดงหรือแดงแดงออกถึงพุดินัยอะไรบางอย่าง ทั้งนี้ ในเรื่องของการเป็นแกนนำในการเรียกร้องทางการเมืองก็ถูกรัฐบาลกระหน่ำอยู่เรื่อย ประเด็นดังกล่าวทำให้เราเห็นว่าภาพลักษณ์ของพระสงฆ์หรือบทบาทของพระสงฆ์ในการที่จะแสดงหรือเสริมสร้างทางการเมืองอย่างโจ่งครึ่มหรืออย่างแจ่มแจ้งยังไม่ได้ จะต้องไปตามนโยบายจารีตประเพณีของสังคมและค่อนข้างแผ่วเบาพอสมควรในสังคมไทยปัจจุบัน (พระราชรัตนาลงกรณ์, สทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) อย่างไรก็ตามต้องมาทำความเข้าใจก่อนว่า พระสงฆ์ในสังคมไทยเป็นกลุ่มคนพิเศษ หากดูในสังคมไทยจะเห็นความแตกต่าง ที่มันทะเล่ ประเทศเมียนมาร์ นิตยสาร Time สัมภาษณ์พระเดินขบวนเป็นแสนๆ รูป ในครั้งการเลือกตั้งขององชานซูจี แต่ประเทศเมียนมาร์เนื่องจากเป็นรัฐเผด็จการเขาบอกให้ระวังพวกถือปืนและพวกนี้มีปืนแล้วยิงได้เลยแต่ไม่ยิงพระสงฆ์ เขาจะมีการบอกกันว่าพระสงฆ์เวลาที่เดินจะเดินในเส้นทางที่มีทหารพวกนี้อยู่จะมีสายมาบอก ก็เลยถามพระสงฆ์เมียนมาร์ท่านได้กล่าวว่า “พระสงฆ์กับสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลูกหลานของพระสงฆ์ทั้งนั้นที่ไปเป็นทหาร ลูกหลานของชาวบ้านและเขาก็ให้เครดิตกับพระสงฆ์” ทีนี้ จึงมีการตั้งประเด็นคำถามว่าพระสงฆ์ในแต่ละสังคมตามความหมาย ถ้าเรามองในภาพรวมคือพุทธศาสนาเหมือนกัน แต่ในความเป็นจริงการเข้าไปบวชเป็นพระสงฆ์ มันมีความหมาย มีวัตถุประสงค์หรือความต้องการไม่เหมือนกัน ถ้าเราขึ้นไปในสมัยยุคชวาคนจำนวนมากไปบวช รัฐเขาจะให้มีสถานะพิเศษจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 1 ต้องสึกพระสงฆ์เป็นหมื่นๆ รูป

มาบวชเพราะยกสถานะทางสังคมได้ คนที่เป็นชวานาชาวไร่เขามีโอกาส ที่นี้ เมื่อไปดูที่ประเทศ
เขมรหรือกัมพูชาก็จะเห็นความแตกต่างเพราะเขาเป็นพุทธเหมือนกับไทยเรา ตอนหลังเราจะเห็น
ความแตกต่างเยอะ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่มีนักวิชาการหลาย
ท่านได้กล่าวไว้ว่า รัฐเป็นคนสร้างสงฆ์ อย่างรัชกาลที่ 4 สร้างนิกายขึ้นมาใหม่ เป็นธรรมยุติกนิกาย
เพราะฉะนั้นพระสงฆ์บ้านเราจะอยู่ภายใต้รัฐมากกว่าที่จะเป็นตัวของตัวเอง แต่สมัยพระนเรศวร
มหาราช สมเด็จพระวันรัตหรือพระพนรัตน์ วัดป่าแก้วพร้อมผู้นำสงฆ์ 25 รูป ไป ถามข่าวถึงการ
เสด็จพระราชสงครามตามประเพณี สมเด็จพระนเรศวร จึงตรัสเล่าเหตุการณ์ทั้งปวงให้ฟังทุก
ประการ สมเด็จพระพนรัตน์ได้ฟังแล้วจึงถวายพระนามว่า “พระองค์มีชัยแก่ข้าศึก แต่เหตุไฉน
ข้าราชการทั้งปวงจึงต้องรับราชทัณฑ์ สมเด็จพระนเรศวรตรัสตอบว่า นายทัพนายกองเหล่านี้ก็แล้ว
ข้าศึกมากกว่าแล้วพระองค์ และให้แต่พระองค์สองคนพี่น้อง ฝ่าเข้าไปท่ามกลางศึก จนได้ทำยุทธ
หัตถีกับพระมหาอุปราชา ต่อเมื่อมีชัยกลับมาจึงได้เห็นหน้าพวกเหล่านี้ นี่หากว่าพระองค์ยังไม่ถึงที่
ตาย หาไม่แผ่นดินก็จะ เป็นของชาวหงสาวดีไปเสียแล้วเหตุนี้พระองค์จึงได้ ลงโทษตามอาญาศึก
สมเด็จพระพนรัตน์จึงถวายพระพรว่า เมื่อพิเคราะห์ดูข้าราชการเหล่านี้ ที่จะไม่กลัวพระองค์ท่าน
นั้นหาไม่ได้ เหตุทั้งนี้เห็นจะเพ้อฝันเป็นเพื่อจะให้พระเกียรติแก่พระองค์เป็นอัครรรักษ์ เหมือนสมเด็จพระ
พระสรรเพชญ์พุทธเจ้า” เรื่องดังกล่าวจะเห็นได้ว่าท่านผ่านมากความเกี่ยวเนื่องของพระสงฆ์กับ
สถาบันกษัตริย์ในฐานะเป็นที่ปรึกษากันมาโดยตลอด หรือว่าขึ้นากี่ก็ได้ แต่ทั้งนี้พระสงฆ์ไทยใน
ปัจจุบันไม่มีความเป็นผู้นำ (Leader) ไม่ว่าจะ เป็นผู้นำทางการเมือง คือความคิดของพุทธศาสนาจะ
อยู่ในเชิงของปรัชญาแต่ยังไม่ใช่ อาจจะมีบางคนดึงออกมาเป็นปรัชญา (Philosophy) ในลักษณะ
อยู่ในนั้น (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ทั้งนี้ สภาพของพระสงฆ์บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมืองไทย ณ ปัจจุบัน ปัญญา คล้ายเดช ได้กล่าวว่บทบาทของพระสงฆ์ถูกกดทับด้วยระบบ
กฎหมายที่กีดกันไม่ให้พระสงฆ์มาแสดงบทบาททางการเมืองแม้กระทั่งในรัฐธรรมนูญจริงๆ
แล้วถ้าอยากจะให้แสดงบทบาทได้เต็มที่แต่ไม่ต้องระบุว่าบอกว่าพระสงฆ์คือคนไทย คนไทยทุกคน
สามารถมีสิทธิ์เลือกตั้ง ใครมีสิทธิ์ให้เลือกตั้งได้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ สามารถที่แสดงบทบาท
ได้อย่างชัดเจนและเต็มที่ ถ้ามว่าทำไมพระสงฆ์ถูกกีดกันทางการเมือง ต้องย้อนกลับไปช่วงต้นการ
พัฒนาทางด้านการศึกษาแต่ก่อนนี้พระสงฆ์เป็นผู้นำในเรื่องการศึกษาภาษาบาลี เรื่องหลักธรรม
เรื่ององค์ความรู้ต่างๆ แม้กระทั่งการฝึกดาบในสมัยอยุธยาทำอยู่ในวัดแต่มีวิวัฒนาการ ในสมัยการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองก่อนการเปลี่ยนแปลงรัชกาลที่ 4 ท่านมาจากพระสงฆ์ ทรงเอาวิทยาการ
สมัยใหม่ส่งลูกหลานไปเรียนและไปเรียนแนวคิดทางการเมืองและมันมีแนวคิดทางการเมืองที่รับ
อิทธิพลของมาเคียเวลลี (Machiavelli) คือคำพูดและคนที่ไปเรียนนั้นจริงๆ แล้วก็เอาคำพูดนั้นมาใช้

ในเมืองไทย ในสมัยยุคมีดของมาเกียเวลลี บอกว่าเพราะศาสนาคริสต์เข้าไปครอบงำศาสนจักรเข้าไปครอบงำรัฐมากเกินไปมาเกียเวลลีจึงเป็นการเมืองสมัยใหม่ที่บอกว่าศาสนาไม่ควรจะมายุ่งการเมือง เมื่อไม่ควรมายุ่งกับการเมืองก็ถูกคำพูดนั้นเอาเฉพาะคำพูดนั้นเข้ามาพูดในเมืองไทย เปลี่ยนจากศาสนาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า ไม่ได้เป็นเทวนิยมแต่ว่าเขาเอาแนวคิดในบริบทนั้นมาใช้กับบริบทไทยว่าพระสงฆ์ไม่ควรมายุ่งกับการเมือง พอพระสงฆ์ไม่ควรมายุ่งกับการเมืองบทบาทจึงถูกแยก ถูกแยกมาจากโรงเรียนที่พระสงฆ์เป็นครูใหญ่เป็นเจ้าของโรงเรียนจริงๆ วัดหลายๆ วัดในประเทศไทยเป็นเจ้าของพื้นที่โรงเรียนด้วยซ้ำ แต่ว่าถูกกีดกันพอถูกกีดกันจากวาทกรรมที่ว่าพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งกับการเมือง เลยกลายเป็นว่าพอพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งกับการเมือง รัฐธรรมนูญระบุว่าไม่ให้พระสงฆ์มีสิทธิ์เลือกตั้ง เมื่อไม่มีสิทธิ์เลือกตั้งการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองก็กลายเป็นความคิดหรือหมิ่นเหม่ต่อรัฐ ทั้งที่จริงๆ แล้วอิทธิพลของพระสงฆ์ที่มีข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านมีสูง ยกตัวอย่างเช่นหลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ ซึ่งหลวงพ่อกุณเคยให้สัมภาษณ์กับสิทธิชัย หยุ่น “หลวงพ่อกเลือกตั้งอย่างไร ชื่อเสียงเป็นอย่างไร” หลวงพ่อกุณบอกว่า “ถ้าใครให้ตั้งแค่ก่อนนี้ชื่อเสียงถือว่าเป็นบาปเอาวาทกรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปว่าใครรับเงินเขามาแล้วต้องตอบแทนบุญคุณ” แต่ปัจจุบันคนเปลี่ยนใหม่บอกว่าใครให้เงินรับหมดแต่ขอให้เลือกคนดีเข้ามามันกลายเป็นวาทกรรม ตอนนี่คือจากวาทกรรมในคราวแต่ก่อน จนตอนนี้นักการเมืองไม่กล้าชื่อเสียงคือไม่กล้าเอาเงินไปจ่าย เพราะว่าคนสมัยใหม่ทุกบ้านพร้อมเปิดรับเงินทุกอย่างที่เข้ามา แต่ว่าจะเลือกใครมันอีกเรื่องหนึ่ง

ประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ลดลงไปสังเกตได้ทั้งจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เข้ามาเป็น พ.ร.บ. การปกครองคณะสงฆ์ที่ปกครองตนเอง พ.ศ. 2505 แก้ไข 2-3 ครั้ง ล่าสุดที่มีเปลี่ยนแปลงให้มีการแต่งตั้งตามราชอำนาจ นั่นหมายความว่าคณะสงฆ์ถูกครอบงำ และสยบยอมต่ออำนาจรัฐไปโดยปริยาย คือพระสงฆ์ไม่มีความเป็นเอกภาพว่า จะต้องทำอะไรเหมือนพระสงฆ์ในเมียนมาร์ แต่ว่าในประเทศไทยเพราะถูกกฎหมายตัวนี้ครอบงำ และก็มีการแต่งตั้งระบบสมณศักดิ์การใช้สมณศักดิ์ พระก็ถูกเอาพวกนี้มาใส่เป็นระบบว่าระบบมอญยศให้มอญยศตำแหน่งให้และถูกแต่งตั้งเป็นระดับนั้นระดับนี้ยังไม่มีการยกเลิกแต่ในขณะเดียวกันอีกอันหนึ่งอีกประเทศหนึ่งคือประเทศลาว พระมหาพอง คนอุบลไปอยู่ลาวเป็นสังฆราชลาว รูปที่ 4 เป็นประธานสงฆ์ลาวไปร่วมกันบัญญัติคือไม่ให้มียศไม่มีชั้น พระมหาพอง ยังเป็นพ้องอยู่ตั้งแต่ท่านเป็นพระสงฆ์ธรรมดา จนกระทั่งเป็นประธานสงฆ์ แต่ของไทยยังมีระบบยศชั้นตรงนี้อยู่ และจากบทบาทก็ทำให้การศึกษาถูกแยกมาทำให้พระในฐานะที่เป็นนักธรรมมีแต่นักธรรมบาลีอย่างเดียวตอนนี้จะดีขึ้น คือมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง เปิดโอกาสพระไปเรียนแต่ก่อนพระสงฆ์จะจบแค่ ป.3 ป.4 แต่ชาวบ้านยังกราบไหว้และเชื่อฟังแต่พอญาติโยมมีการศึกษาสูงขึ้นพระเณรเรียน

ทางโลกมาหลวฟ้อหลวตาจบแค่ ป.3 ป.4 จะมีปัญญาอะไรมาสอน มันกลายเป็นแบบนั้นก็หมายความว่าตัวบทกฎหมายของรัฐเข้าไปกีดกันไม่ให้พระสงฆ์เข้ามาแสดงบทบาทในเรื่องทางการตั้งคมทุกอย่างและก็จะถูกนำพระสงฆ์ให้ไปสู่เรื่องการเมืองเพียงแค่อัตลักษณ์ของชาติของประเทศ อัตลักษณ์ว่ามาเมืองไทยต้องมีวัดเขอะตอนนี้แม้กระทั่งพระสงฆ์เองก็อยู่ลำบาก กฎหมายเข้าไปในวัดว่าวัดไม่ติดป้ายห้ามดื่มแอลกอฮอล์ สุรา ก็มีญาติโยมไปแจ้งจับวัดคุณไม่ติดป้ายตามกฎหมายที่กำหนด หมายความว่าอะไรเอาอำนาจรัฐเข้าไปยื่นมือไปถึงพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติตามแต่ขณะเดียวกันพระสงฆ์ไม่มีสิทธิ์ที่จะไปแสดงอำนาจของตนเองหรือตามสิทธิขั้นพื้นฐานด้วยซ้ำมองว่าเป็นบุคคลสถานะพิเศษแต่ถามว่าก็เกิดความคุ้มค่าหรือไม่อันนี้เป็นบริบทปัจจุบัน (ปัญญา คล้ายเดช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่สภาวะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองถ้ามองดูในแต่ละประเทศจะมีรูปแบบการปกครองทางการเมืองที่ไม่เหมือนกัน ประเทศไทยอาจจะไปคล้ายกับเมียนมาร์หรือไม่ลาวก็เป็นได้ กรณีของประเทศไทยมีการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ก็จะแตกต่างกัน เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับอย่างประเทศเมียนมาร์ เราจะเห็นความเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์เมื่อเกิดความเดือดร้อนของประชาชนที่โดนเอารัดเอาเปรียบจากภาครัฐ ในส่วนตรงนี้การดำเนินกิจกรรมของพระสงฆ์ก็ไม่เหมือนกันกับของไทย แม้แต่เรื่องของวิถีความเป็นพระสงฆ์ ยกตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ในเมียนมาร์สามารถเดินบิณฑบาตได้ตั้งแต่เช้ายันเย็น ส่วนของพระสงฆ์ของไทยก็ได้แต่ช่วงเช้าอย่างเดียวจะไม่เหมือนกัน แต่ทั้งนี้หากพูดถึงการเมืองมันเป็นเรื่องของอำนาจและเป็นเรื่องของอิทธิพลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นเรื่องของผลประโยชน์และเป็นเรื่องของกลุ่มผลประโยชน์ ตรงนี้ตรงข้ามกับบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรจะทำในตรงนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อตรงข้ามจะเห็นว่าพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันก็แสดงบทบาททางการเมืองออกมาซึ่งไม่ใช่เป็นกิจของสงฆ์เราก็จะเห็นตั้งแต่ที่ผ่านมาและมาถึงก็คือสันติอโศกเป็นพระที่ไม่ขึ้นกับเถรสมาคม มีผู้ปกครองท้องถิ่นที่ไม่ขึ้นกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และก็มีเหมือนอบต. แต่ไม่ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย เขาจะตั้งของเขาเองหมดเลยและสุดท้ายที่ทางฝ่ายรัฐไปกดดันเขามาก เขาก็เลยออกจากมหาเถรสมาคมไปและก็พุดง่ายๆ ยังเป็นพุทธศาสนายู่แต่ในนิกาयरูปแบบของเขา ถ้าหากมองตรงนี้อีกกรณีตัวอย่าง เช่น วัดธรรมกาย ดูเหมือนว่าจะมีการจัดระบบระเบียบรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะและฝ่ายรัฐก็พยายามกดดันว่าไม่ได้ทำแบบเดียวกับที่พระสงฆ์ทั่วไปทำ แต่เท่าที่มองการจัดระบบของวัดธรรมกาย ซึ่งจะเห็นว่ามิใช่แบบแผนที่ชัดเจน โดยยึดหลักทางศาสนาเข้มแต่เพียงแต่ว่าอาจจะแตกต่างจากรูปแบบทางพุทธศาสนาของเราทั่วไป คือ จะมีเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอันนี้ก็ในรูปแบบหนึ่ง ถามว่าเขายุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือไม่ ครั้งหนึ่งมีฝ่ายของพรรคการเมืองไทยรักไทยไปใช้พื้นที่ของวัดดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในวัดทำให้เกิดปัญหา และควรกำหนดไว้เลยว่าห้ามใช้พื้นที่ของวัดดำเนิน

กิจกรรมทางการเมืองและพระสงฆ์ก็ไปยุ่งทางการเมืองไม่ได้ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันเห็นพระสงฆ์ยุ่งกับการเมืองเยอะแยะมากมาย เรื่องของพุทธอิสระก็ออกมาเป็นแกนนำ ที่ท่านกำลังจะทำท่านต้องการให้มีบทบาทในรูปแบบเก่าหรือรูปแบบใหม่ พระสงฆ์ควรมีบทบาทในรูปแบบเก่ามากกว่าบทบาทรูปแบบใหม่ที่ยกตัวอย่างผ่านมา ประการสำคัญจะทำให้คนขาดความศรัทธาเชื่อถือ เพราะว่าพระสงฆ์เริ่มหาอำนาจเริ่มไปอิงกับกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง เริ่มที่จะมีการเคลื่อนไหวการเมืองอันนี้ก็จะมีแต่ทำให้ทางฝ่ายของพระสงฆ์เสียหายหมดไม่ได้มีผลดีอะไรเลย อีกประการหนึ่งชี้ชัดให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมามีตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 ทางฝ่ายรัฐก็เข้าไปจัดระเบียบของพระสงฆ์มากขึ้นไม่ว่าจะเรื่องจีวร ซึ่งมองได้ว่าการจัดระเบียบนี้มันทำให้ฝ่ายพระสงฆ์เริ่มแย่งเริ่มอ่อนแอลง เพราะจะทำให้ฝ่ายพระสงฆ์ไปเหมือนพวกฆราวาสซึ่งเป็นไปไม่ได้เพราะอดีตแต่ก่อนนี้วัดต่างๆ คือเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นศูนย์กลางของการศึกษาที่ต้องอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางของการบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมให้กับบุคคล ซึ่งที่ผ่านมามีเดี๋ยวนี้อ่อน ไม่ใช่เพราะว่าวัดกำลังมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับคนไม่ค่อยบวชเยอะและวัดก็เริ่มจะยากขึ้นเยอะ (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ประการดังกล่าวเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ในสถานการณ์ทางสังคมจากอดีตกับปัจจุบันจะมีความแตกต่างกันโดยชัดเจน กล่าวคือบทบาทของพระสงฆ์ในสมัยก่อนจะมีอิทธิพลด้านการชี้นำต่อพระมหากษัตริย์และประชาชนเป็นอย่างมาก แต่ปัจจุบันถูกจำกัดด้วยกฎหมายจากทางฝ่ายบ้านเมืองได้ดำเนินการควบคุมและออกนโยบายบังคับใช้กับพระสงฆ์

ทั้งนี้ พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ ได้กล่าวสมัยที่เป็นประธานสภาปฏิรูป เป็นประธานฟื้นฟูกิจการศาสนา ไม่อยากใช้คำว่าปฏิรูปเพราะไม่อยากให้คงเดิมตามหลักธรรมทั้งหมดแบบเดิมไม่ควรเปลี่ยนแปลงอะไรทั้งนั้น แต่การปฏิบัติของสงฆ์ต่างๆ อาจจะมีการปรับปรุงอะไรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและคงทราบว่าเป็นช่วงระหว่างนั้นก็จะมีกลุ่มคนที่ออกมาพยายามที่จะต่อต้านพระสงฆ์หรือพระสงฆ์กับพระสงฆ์ก็ต่อต้านกันเอง ออกมาเหมือนเล่นการเมือง หรือเรียกว่าการเมืองข้ามเขตกรณีสงฆ์เข้ามารุกในวัดเยอะมากขึ้น ฆราวาสมารุกนั่นคือฝ่ายการเมือง ฉะนั้นจึงไม่อยากให้ฝ่ายการเมืองต้องมายุ่ง ก่อนหน้านั้นมีกลุ่มคนพยายามจะมายื่นขอให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ประเด็นนี้ก็ไม่เห็นด้วย หากเราไม่ได้ปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมหรือตามที่พระสงฆ์องค์เจ้าได้สอนเอาไว้ แต่เท่าที่มองเห็นส่วนใหญ่มักจะเป็นพวกมีความคิดเชิงเผด็จการมากกว่าที่ต้องการทำอย่างนี้ เพราะเชื่อว่าการจะทำให้พุทธศาสนามีคุณค่าดีขึ้นมันจะทำให้คนศรัทธามาที่วัดเองไม่จำเป็นต้องมาเขียนตัวหนังสือและบังคับให้คนทำอย่างนี้และคนจะศรัทธาวัดว่าไม่เชื่อเพราะฉะนั้น ระยะเวลาหลังก็จะมีเคลื่อนไหวโดยพระสงฆ์ อย่างเช่น ที่พุทธมณฑลถ้าหาก

กิจกรรมแบบนี้ ไม่อยากให้พระสงฆ์ออกมาเป็นแกนนำไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตาม แต่จะเป็นแกนนำได้คือแกนนำในพัฒนาสังคมไม่ใช่แกนนำในเรื่องเศรษฐกิจและการเมือง ให้เป็นอย่างนั้นเหมือนแต่ก่อนนี้มีบางที่ตอนนั้นมีจัดงาน KPI Congress 2018 ก็จะมีพระสงฆ์จากพิษณุโลกเสนอบทความมา เขาเอาวิถีของสงฆ์มาช่วยทำให้การเมืองมันสมานฉันท์ปรองดอง คืออย่างนี้ ก่อนจะเลือกตั้งเขาใช้งานของวัดเป็นตัวกลางและก็เชิญพวกที่จะลงเลือกตั้งเข้ามาที่วัดและจะให้ความคิดว่าถ้าหากเลือกตั้งกันแล้วใครแพ้ชนะไม่เป็นไร แต่ถ้าใครชนะต้องให้เขามีอำนาจในการเข้าสู่การเมืองแต่คนแพ้ก็น่าไปรับความอย่าไปต่อต้านอะไรของเขาอย่างนี้คือมีแนวคิดอย่างนี้ ซึ่งประเด็นตรงนี้พระสงฆ์ทำได้ดีและพอตอนเลือกตั้งมีการจัดกิจกรรมที่เป็นลักษณะว่าเวลาจะเลือก เลือกคนที่เรารักและชอบและคนที่มาช่วยท้องถิ่นอย่างแท้จริง ไม่ใช่มาช่วยเพราะผลประโยชน์อะไรต่างๆ และพอเลือกตั้งเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จัดกิจกรรมอีกและก็เชิญพวกนักการเมืองต่างๆ อันนี้ฝ่ายพระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอันนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เชิงสร้างสรรค์แต่หากวัฒนธรรมทางการเมืองที่เชิงทำลายพระสงฆ์ไม่สมควรเข้าร่วม เช่น ไปเป็นแกนนำหรือไปออกมาต่อต้านสู้กับฆราวาสหรือต่อต้านพระสงฆ์ด้วยกัน มันไม่ค่อยจะเห็นด้วยในลักษณะนั้น พระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ถ้าหากใครทำกิจกรรมและมีคนมีส่วนร่วมเยอะก็ถูกภาครัฐเพ่งเล็งอย่างกรมกฤษฎาภิบาลรัฐจะเพ่งเล็งมากทำไมเอาประชาชนมาเป็นแสนเป็นล้านคน ในขณะที่ทางรัฐไปร่วมกับวัดต่างๆ มหาเถรสมาคมต้องการให้มีคนบวชมากขึ้นแต่คนกลับบวชน้อยลง แต่พอวัดธรรมกายบวชเป็นแสนรูปไม่ให้ทำ และเดี๋ยวนี้การเข้าควบคุมเรื่องการบวชมีมากขึ้น กล่าวคือใครจะบวชต้องให้สันติบาลเข้ากระบวนการสันติบาลก่อนสอบสวนเกือบ 2 เดือน ไม่ใช่บวชง่ายๆ เพราะตอนนี้ฝ่ายของการเมืองเขาควบคุมอำนาจของทางฝ่ายพระสงฆ์ทั้งหมด อยากให้เป็นเหมือนแบบเวียดนาม เวียดนามก่อนจะบวชเขาให้เข้าวัดก่อน เข้าวัด 2 ปีถึงจะบวชได้ พอเข้าไปเรียนเข้าไปศึกษาทำอะไรต่างๆ เรียนรู้เพราะจากรอบ 2 ปีก็จะโกนหัวหมด หลังจากนั้นก็จะบวชได้เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ในเวียดนามจึงมีความเคร่งและมีระบบระเบียบแต่ที่นั่นแหละเวียดนามก็จะเห็นว่าพระสงฆ์ก็ออกมาเป็นคนต่อต้านฝ่ายรัฐประหารฝ่ายเผด็จการ (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

นอกจากนี้ สมพงษ์ เกษานุช ได้กล่าวถึงสภาวะการณ์ปัจจุบันของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย เมื่อดูความสำคัญของพระสงฆ์หรือพุทธศาสนากับรัฐไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเราจะเห็นว่าพระสงฆ์หรือพุทธศาสนากับรัฐส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ในการ ช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกันมาโดยตลอด ซึ่งมาจนถึง ณ ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ยังทำบทบาทเช่นเดิมก็คือเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนระบบการปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยให้ประชาชนอยู่ภายใต้กฎระเบียบที่ทางรัฐหรือผู้ปกครองได้วางกรอบไว้ บทบาทพระสงฆ์ก็จะอยู่ภายใต้ความคาดหวังของสังคมว่าพระสงฆ์กับการเมืองไม่ควรเกี่ยวข้องกัน คือควรแยกออกจากกัน

โดยสิ้นเชิงซึ่งพระสงฆ์เองคงจะมีบางส่วนที่มีความเห็นเช่นนี้และภายใต้ความหวังของสังคม พระสงฆ์ควรที่จะแยกออกจากความวุ่นวายทางการเมืองหรือการช่วงชิงในอำนาจของรัฐ เพราะฉะนั้น ส่งผลสะท้อนมาถึงปัจจุบันว่าพระสงฆ์จะมีข้อจำกัดในการแสดงออกทางการเมืองแต่ ขณะเดียวกันก็ไม่ได้หมายความว่าพระสงฆ์จะไม่มียุทธศาสตร์ทางการเมืองเลย แต่ส่วนใหญ่ก็จะเป็น บทบาทในเรื่องของการเชื่อมโยงภาครัฐหรือผู้ประกอบการให้ประชาชนอยู่ภายใต้กรอบอย่างที่กล่าว ฉะนั้น ถ้าวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันพระสงฆ์ส่วนใหญ่ของไทยก็จะมองว่าก็ควรจะแสดงบทบาท ในลักษณะของการเกื้อหนุนผู้ประกอบการหรือว่าให้ความสำคัญกับการสร้างความสงบสันติสุขใน สังคมเป็นการถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่หากดูจากตั้งแต่ประวัติศาสตร์เป็นต้นมาบทบาทของสงฆ์ทางการเมืองจะถูก แยกออกจากกันระหว่างบทบาทความเป็นพระสงฆ์กับทางการเมือง อย่างเช่นถ้าเราจำได้สมัยก่อน ตั้งแต่ยุคอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ ถ้าเมื่อไหร่ที่บวชเป็นพระสงฆ์ถือว่ารอดพ้นจากประเด็น ปัญหาทางการเมืองไปด้วย เพราะฉะนั้นตอนนี้บทบาทของพระสงฆ์ยังอยู่ในความเชื่อของคนไทย ว่าจะต้องแยกออกจากทางการเมือง ทีนี้ในบทบาทของพระสงฆ์ควรจะทำ 2 สถานะ คือสถานะทาง โลกกับสถานะทางธรรม ในสถานะทางโลก ณ ปัจจุบันนี้มันก็มีในเรื่องของการเข้าไปมีส่วนช่วยใน การพัฒนาสังคม โดยเฉพาะทางด้านของเศรษฐกิจและสังคมนั้นก็จะเป็นบทบาทของทางโลกที่ ชัดเจนกว่าการที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยตรง อย่างเช่นที่เจอมิพระสงฆ์หลายส่วนที่เราเห็น ในเรื่องของการไปในเรื่องของการสนับสนุนหน่วยงานราชการต่างๆ ในการบริหารจัดการหรือว่า ในเรื่องของการสนับสนุนในเรื่องต่างๆ และอีกอันหนึ่งคือยังมีพระสงฆ์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมใน การพัฒนาสังคม เช่น มีการเข้าไปมีส่วนช่วยในการรวมกลุ่มชาวบ้านในการประกอบอาชีพหรือใน การส่งเสริมต่างๆ ในเรื่องของการเชิงแนวทางสังคมที่เป็นประเด็นทางโลก แต่อีกประเด็นหนึ่งที่ บทบาทของสงฆ์จะชัดเจนคือประเด็นทางธรรมก็มีส่วนสำคัญในเรื่องของการเข้าไปสร้างจิต วิญญาณ ในเรื่องของการพัฒนาหลายส่วน เช่น หลักธรรมที่ออกมาของพระสงฆ์เองของ พระพุทธเจ้าเองก็มีส่วนในการดำเนินการทั้งในเรื่องของการดำรงชีวิต การดำเนินชีวิตรวมไปถึงการ บริหารจัดการในทางการเมืองทางเศรษฐกิจและทางสังคมซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในตรงนี้จะ เป็นบทบาทที่ชัดเจนคือเรื่องของการส่งเสริมในการสร้างจิตวิญญาณในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติ ตามหลักธรรมซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการและมีบทบาทอย่างชัดเจน ซึ่งตรงนี้เป็น บทบาทที่ชัดเจนของพระสงฆ์ควรที่จะมีการดำเนินการในการดำเนินการต่างๆ ในเรื่องเหล่านี้ (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) สรุปแล้วบทบาทของพระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองทางการเมืองเป็นการทำหน้าที่เป็นตัวแทน (agent) ในการกล่อมกลา

ทางสังคมการเมือง (social life political socialization) ของประชาชน แต่ในปัจจุบันโดยภาพรวมทั้งที่เป็นเชิงลบและเชิงบวกในสังคม (กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ, สทนทากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

กล่าวโดยสรุป สภาวะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย โดยปกติในภาพรวมที่เห็นพระสงฆ์จะมีการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับแนวคิด วิธีการของผู้เป็นเจ้าของสำนักหรือแนวทางของครูบาอาจารย์ การแสดงออกทางการเมืองของพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับมุมมองของกลุ่มทางสังคม การแสดงออกซึ่งการกระทำของพระสงฆ์มีทั้งเหมาะสมและไม่เหมาะสม เช่น การเรียกร้องบรรจุพระพุทธรูปเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ ในพระธรรมวินัยถือว่าทำได้ แต่อาจจะผิดกฎหมายบ้านเมือง แต่กรณีที่พระสงฆ์บางรูปหรือบางกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเป็นแกนนำในการประท้วงรัฐบาล สร้างความแตกแยกให้กับสังคมโดยตรงเป็นสิ่งที่ผิดทั้งพระธรรมวินัยและผิดทั้งกฎหมายบ้านเมือง ฉะนั้นในปัจจุบันการที่พระสงฆ์จะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้ก็ต้องปฏิบัติให้เป็นที่น่าเคารพนับถือของประชาชน และทำหน้าที่ในการให้ธรรมะที่เหมาะสมแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่านำไปปฏิบัติเพื่อบ้านเมืองเกิดความสงบสุข สมานฉันท์ในสังคม

2. แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ที่ควรจะเป็น

จากผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในฐานะผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองในเชิงสร้างสรรค์ ด้วยแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ต้องทำความเข้าใจก่อนว่าวัฒนธรรมทางการเมืองคืออะไร (what is political culture) หมายถึงต้องเข้าใจประเทศไทยพระสงฆ์มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร กรณีแต่ละประเทศจะมีบริบทของพระสงฆ์ที่แตกต่างกัน อย่างในกรณีของประเทศลาวอีกแบบหนึ่ง ประเทศลาวเป็นประเทศที่มีระบอบการปกครองเป็นแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (communist socialism) ยกตัวอย่างกรณีที่ปากเซ ประเทศลาว 19:00 น.พระสงฆ์จะจำวัดหมด เกิดเหตุรถมีปัญหาไปถึง 19:30 น. โทรไปบอกพระสงฆ์ที่วัดท่านถึงตื่นขึ้นมาหลังจากจำวัด แต่ก็ถูกข้อมจำกัดโดยรัฐ ถ้าย้อนไปหาอริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่ามนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม (human by nature is political animal) คือทุกคนหมดเลย ยกเว้นกษัตริย์ (king) แต่ในความเป็นจริง พระสงฆ์มีกฎหมายบอกว่าถ้าเลือกตั้งต้องไม่เป็นภิกษุสามเณร ห้ามลงสมัครรับเลือกตั้งไปใช้คะแนนเสียงไม่ได้ กรณีปี พ.ศ. 2531 ได้มีโอกาสลงสมัครรับเลือกตั้งพอเดินเข้าไปในวัดไปหาเสียงพระสงฆ์ในวัดบอกว่าโยมขอคุยด้วยหน่อยว่า “ถ้าท่านได้เป็น สส. ไปแก้กฎหมายให้พระสงฆ์เลือกตั้งได้ด้วย เพราะชาวบ้านโยมทั้งหลายมาหาเสียงกับพระสงฆ์” ทีนี้มีคนสรุปประเด็นการเมือง พระสงฆ์ที่มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในฐานะนักสังเกตการณ์ทางการเมือง เชื่อได้ว่ามีอยู่ 100% ว่าติดตามสถานการณ์ แต่ติดตามแบบไหน คือประเด็นสำคัญ ยกตัวอย่าง ที่มณฑลเลย ประเทศเมียนมาร์พระสงฆ์บอกว่าถ้าหมาในวัดคอมเมื่อไหร่พระสงฆ์ต้องกระโดดลงไปเดินขบวน เพราะแสดงให้เห็นว่าประชาชนเดือดร้อนวัดอยู่ได้เพราะชุมชนสังคมถ้าเมื่อไหร่หมา อ้วนวัดก็เจริญด้วย และในวัดส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นวัดไทยวัดไหนก็แล้วแต่ผลประโยชน์มหาศาล สังเกตวัดที่เมียนมาร์สู้บริจาการเงินจาคเต็มตู้ ไม่นานไปตอนเช้าๆ ตอนบ่ายๆ ตู้ใหญ่ เงินจาคเต็ม แม้แต่ได้ไปดูงานพรรคขององซานซูจี จะช่วยเงินพรรคกฎหมายไม่ให้แต่ถ้าเอาไปหยอดใส่ตู้หน้า พรรคเขาหยอดได้ กระบวนการจะเป็นอย่างนั้นและคนเชื่อศรัทธาหยอดตู้บริจาคลังหลายที่เมียนมาร์เต็มหมดทุกตู้ เราคนไทยทำบุญโดยธรรมเนียม เพราะฉะนั้นในฐานะนักสังเกตการณ์ในฐานะผู้สังเกตการณ์ของพระสงฆ์ เราต้องดูว่าพระสงฆ์ในบทบาทอย่างนี้สังเกตการณ์อย่างไร ซึ่งคงจะไม่เหมือนกันในแต่ละสังคม โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ไม่ฟันเพราะว่าถ้าสมมติ (assume) ว่าพระสงฆ์คือผู้ชายที่อยู่ในสังคมสิ่งต่างๆ มันฟันไม่ฟัน เพราะฉะนั้นถ้าฟังเทศน์เอาง่ายๆ แค่วันเช้าวันอาทิตย์ ตอน 8:00 น. กรมประชาสัมพันธ์ วันอาทิตย์พระคุณเจ้ามักจะเทศน์ ถ้ามองภาพรวมของพื้นที่การศึกษาวิจัยใน 4 ประเทศ คงต่างกันเพียงบริบททางด้านนโยบายของประเทศส่วนวิธีการปฏิบัติคงไม่ต่างกันมาก (เสนีย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) พระสงฆ์ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่การเมืองยุ่งเกี่ยวกับพระสงฆ์ ฉะนั้นแล้วสิ่งหนึ่งที่ต้องกำหนดชัดเจนต้องนิยามให้ชัดเจนว่าการเมืองคืออะไร อย่างเช่นทหารตกลงให้พระสงฆ์ไปคัดเลือกทหาร แต่การเมืองบอกว่าพระสงฆ์เป็นบุคคลอยู่ในกลุ่มบุคคลทุพพลภาพ ตกลงอะไรกันแน่ เป็นต้น อีกประการหนึ่งคือเกี่ยวกับเรื่องของแนวโน้มว่าในอนาคตเป็นอย่างไร อย่างเช่นเรื่องสมณศักดิ์ของพระสงฆ์เหมือนกันที่จริงแล้วความเป็นมา พระมหากษัตริย์ทรงศรัทธาในพระสงฆ์ แต่ถูกดึงมาเป็นประเด็นทางการเมือง แม้กระทั่งคณะสงฆ์ธรรมยุตประกาศบอกว่าให้พระสงฆ์เปลี่ยนสีจีวร ถามว่าในสายปกครองต้องทำตามแต่ในขณะเดียวกันสายวัดป่าไม่สนใจปฏิบัติตาม อันนี้คือสายวัดป่าไม่ได้สนใจเพราะตำแหน่งท่านไม่ต้องการอยู่แล้ว จะส่งอะไรส่งมาแต่ฉันจะปฏิบัติแบบนี้ อันนี้คือสายพระสงฆ์วัดป่า แม้กระทั่งบทบาทที่แนวโน้มที่จะเป็นในสังคมไทยต้องศึกษาว่าแม้กระทั่งอีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งแนวคิดพฤติกรรมทางการเมืองเป็นอย่างไร แม้กระทั่งในเชิงว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ พระสงฆ์ถามว่าคนที่เห็นด้วยมีกี่กลุ่ม สายวัดป่าบอกว่าจะไปยุ่งอะไรกับเขา ถ้าถามสายการศึกษาต้องให้ความเป็นธรรมกับพระสงฆ์ด้วยไม่ใช่จะกระทำกับพระสงฆ์อย่างเดียว เป็นต้น แต่อีกสายหนึ่งถดถอยลงมา คือว่าบทบาทพระสงฆ์ที่ควรจะเป็นควรจะเป็นอยู่อย่างไร แต่ว่าสิ่งหนึ่งที่จัดการกับพระสงฆ์ได้คือ พระสงฆ์จัดการเอง เช่น ไม่กี่เดือนมาประมาณเกือบปีแล้ว มีประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเครื่องรางของขลังต่างๆ พระสงฆ์ต้องยกตู้เครื่องบูชาต่างๆ ออกจากโบสถ์

ออกจากพระอุโบสถในขณะเดียวกันก่อนหน้านี้บอกจะให้จัดการ พระสงฆ์สั่งกันไปไม่มีใครทำ แต่พอมีข่าวออกมาว่าทางฝ่ายบ้านเมืองสั่งให้จัดการหากไม่ดำเนินการจะไปจัดการเอง ปรากฏว่ายกตัวออกเลยยกตัวออกจากโบสถ์ทันที (พระครูปลัดคณัฐพงศ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่สถานการณ์ดังกล่าวบทยาทของพระสงฆ์ในแง่ของวัฒนธรรมทางการเมืองมันค่อนข้างขัดแย้ง (conflict) คือ ความคาดหวังอย่างหนึ่งตามความคาดหวังของฝ่ายรัฐต้องการให้เป็นแบบนี้แต่สถานการณ์จริงของพระสงฆ์เวลาปฏิบัติจริงๆ มีข้อจำกัดมาก อย่างรัฐบอกว่าต้องการให้บวชเยอะๆ ต้องการให้มีส่วนร่วมเยอะๆ ต้องให้จัดกิจกรรมเยอะๆ เท่าที่สังเกตการณ์ความอิสระของพระสงฆ์ไม่มี ไม่มีอย่างไร จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาพอกำลังจะทำ มีคำสั่งของมหาเถรสมาคมห้ามมีจัดกิจกรรมในวัด ห้ามไม่ให้มีการจัดกิจกรรมในวัดหรือเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านการเมืองในวัด พอเป็นลักษณะอย่างนี้พระสงฆ์จะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างไร ในภาพรวมคือบทยาทที่พระสงฆ์อยากทำเยอะแต่ทำเยอะไม่ได้นี่คือสถานการณ์ในปัจจุบันและจะนำไปสู่นาคคิดว่าบทยาทของพระสงฆ์จะไปอย่างไร อย่างกรณีพลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า กล่าวว่าอยากให้มีการบวชเยอะๆ อยากให้พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเยอะๆ แต่ในขณะเดียวกันมันมีอำนาจบางอย่างบอกว่าห้ามทำ อย่างเช่นกรณีเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง เช่น ส่งเสริมให้ประชาชนรู้และเข้าใจเรื่องระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ไม่มีพระสงฆ์รูปใดกล้ากระทำในลักษณะอย่างนี้ออกรายการผัดช่องก็ผัด ในกรณีแบบนี้สถานการณ์ปัจจุบันที่นำไปสู่แนวโน้มในอนาคตว่าสรุปต้องการกำหนดบทยาทอย่างไรให้พระสงฆ์เพราะว่าหลายเรื่องถกเถียงกัน หลายเรื่องขัดแย้งกันอยู่จนในที่สุดมันมีภาวะที่มันกดดันเรื่องบทยาทของพระสงฆ์ในอดีตเราเขียนว่าในที่ประชุมจะเห็นว่าพระสงฆ์ไม่มีบทยาท พระสงฆ์ไม่มีอยู่ในกรอบ จากการใช้นโยบายหรือเรื่องกฎหมายต่างๆ พระสงฆ์จะอยู่ในกรอบแต่พอมีระยะที่เราเรียกว่ามันเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) พระสงฆ์เริ่มจะมีการตั้งกลุ่มก่อตั้งกลุ่มเสรีจะนำไปสู่การแสดงออกทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองก็มีหลายกลุ่ม อันนี้จะไปยึดบทยาทอะไรหรือจะไปตีกรอบอะไรให้กับคณะสงฆ์ได้แสดงบทยาทเพื่อเสริมสร้างทางการเมืองได้บ้างมีอย่างเดียวกับที่คณะสงฆ์ทำได้ตอนนี้ในการที่จะเสริมสร้างทางการเมืองคือทำตามนโยบายของรัฐและทำหน้าที่ในการที่พูดถึงในเรื่องของบทยาทเรื่องการสอนกฎหมาย (teaching laws) คือพระสงฆ์ออกมาสอนทุกวันไม่มีปัญหาอะไร อย่างวัชรธรรมกายจะบวชเป็นแสนไม่ยอม เวลามีปัญหาที่เอากองทัพไปล้อมวัด ภาพออกมาคือวัชรธรรมกายเกิดความเสียหายต่อภาพพจน์พระพุทธศาสนาและส่งผลกระทบต่อวัดทั่วประเทศทำให้วัดทั่วประเทศรู้สึกการเมืองเป็นภัยสำหรับวัดและที่สำคัญคือว่ากิจกรรมอะไรต่างๆ เวลาพระสงฆ์จะทำมันกลายเป็นว่ากิจกรรมเหล่านั้นจะต้องไปเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐสันติบาลเข้าไป ท้องถิ่นเข้าไป ทำให้วัดไม่มีอิสระ

ในการที่จะทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองให้มันชัดเจนและแนวโน้มน่าจะเป็นอย่างนั้น ถ้าตราบไคที่ยังอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมายแบบนี้ วิธีของพระสงฆ์จะไม่เกิด ถ้าหากมีพฤติกรรมที่ฝ่ายรัฐมองว่าเป็นการกระทบความมั่นคงจับเข้าคุก (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ข้อจำกัดในการแสดงบทบาททั้งตามประเพณีที่พระสงฆ์เคยปฏิบัติมาโดยตลอดกลับถูกสั่งห้ามและจำกัด แต่พระสงฆ์จะเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองได้อย่างไร ปัจจุบันนี้ฝ่ายการเมืองมีอำนาจมากกว่าพระสงฆ์ ถึงแม้ว่าพระสงฆ์จะไม่ได้ไปพูด ไม่ได้ร่วมในกิจกรรมการเมืองเท่าไร แต่พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางพวกการเมือง ประชาชนในชุมชนจะเข้ามาหาพระสงฆ์และจะพูดเรื่องการเมืองกับพระสงฆ์อยู่บ้าง ถึงแม้พระสงฆ์จะไม่ได้ติดตามข่าวสารทางทีวี ไม่ได้ติดตามทางหนังสือพิมพ์แต่ท่านก็จะรู้จักคนที่เข้ามาหาและรู้สึก อันนี้ถือเป็นผู้ที่สังเกตการณ์เรื่องการเมืองพอสมควรและสามารถที่จะให้ข้อคิดในเชิงสร้างสรรค์คิดกลับมาด้วยมากกว่าที่จะไปมีพฤติกรรมคล้ายกับว่าวัดนี้เป็นวัดสีแดง วัดนี้เป็นวัดสีเหลือง ไม่ใช่ถึงขนาดนั้น อาจจะเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองในลักษณะที่ให้ข้อคิด ทศนคติในเชิงบวกต่อสังคม และมีกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่ต่อต้านพระสงฆ์ มุ่งไปที่วัดคือเพื่อที่จะบังคับให้สมเด็จพระสังฆราชทำตามความต้องการ ซึ่งเป็นการกระทำที่รุกรานพระสงฆ์มากเกินไปโดยที่พระสงฆ์ขาดอำนาจในเชิงอิทธิพลไม่เหมือนแต่ก่อน เดียวนี้รุกเข้าไป อีกประการหนึ่งสื่อสังคม (social media) และพระสงฆ์มีทั้งนั้นเพราะฉะนั้นพระสงฆ์จะติดตามข่าวการเมืองสามารถติดตามจากช่องทางนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องไปร่วมกับการเมืองหรือ ไปอ่านหนังสือพิมพ์ จะเห็นว่าพระสงฆ์เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยอ่านหนังสือพิมพ์ เพราะติดตามการเมืองผ่านไอที ปัจจุบันพระสงฆ์เป็นลักษณะอย่างนั้น เพราะฉะนั้นนี่คือพระสงฆ์ในบทบาทปัจจุบัน ท่านทำหน้าที่ตรงนี้ด้วยถึงแม้ว่าท่านไม่ได้ลงไปเล่นการเมืองแต่ท่านเป็นบุคคลที่สังเกตการณ์ทางการเมืองในรูปแบบโดยที่สื่อต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปเข้าไปถึงวัด อีกประการหนึ่งคือ ปัจจุบันวัดและพระสงฆ์ถูกติดตามโดยฝ่ายของการเมืองรัฐบาลที่เป็นฝ่ายการเมือง จะมีกล้องติดเต็มไปหมด (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ในฐานะเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองหรือคอยแนะนำทางการเมืองให้กับญาติโยมและประชาชนทั่วไปในบทบาทที่ภาครัฐได้กระทำกับพระสงฆ์ที่ถูกจำกัด ข้อจำกัดด้านกฎหมายเป็นระบบที่ชัดเจนในระบบที่ชัดเจนตอนนี้ออกมาในมิติของสังคมไม่เกี่ยวกับเรื่องอำนาจ อย่างเช่นการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เข้าไปเป็นกรรมการ สพฐ.ดึงเอาหน่วยงานภาครัฐไปประสานงานกันในรูปของเรื่องคณะกรรมการปฏิรูปบริหารกิจการคณะสงฆ์ บทบาทในมิติหนึ่งหลวงพ่อบุญมาวัดบางรูปมี สส. หลายคนเข้ามาทอดผ้าป่าส่วนตัว แต่เข้ามาทอดผ้าป่าส่วนตัวให้ช่วยสนับสนุนพรรค จะเห็นว่าภาครัฐกลัวคือกลัวเหมือนพระสงฆ์ตอนนี้ คือพยายามให้พระสงฆ์อยู่เฉยๆ อุปมาดังที่ใส่ยานอน

กลับเข้าไป ไม่ให้พระสงฆ์ตื่นขึ้นมาเพื่อแสดงบทบาทที่ควรจะเป็น แต่ว่าบางที่รัฐเองยอมรับได้ หรือไม่ ก็กับการที่ให้พระสงฆ์ไปเลือกตั้งได้แสดงบทบาทแต่จะมีผลกระทบต่อศรัทธา พระธรรมวินัย คือ หลักการปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าแสดงบทบาทไว้ในฐานะที่เป็นผู้ดูแลเมืองมาจนานอยู่แล้ว แต่ถ้าหากบอกว่าในฐานะที่เป็นผู้ดูแลเมืองคือไม่เข้าไปยุ่งกับการเมืองแต่เข้าไปยุ่งกับการเมืองในฐานะที่ให้คำสอนที่ถูกต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องอันนั้นคือการเมืองแต่ก็ไม่ได้สนับสนุนเรื่องระบบการเมืองแบบใด จะเป็นประชาธิปไตยหรือเผด็จการหรือสังคมนิยม แต่สิ่งที่ควรเป็นคือความถูกต้องชอบธรรม ให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยโดยที่ไม่ต้องให้กฎหมายภาครัฐเข้ามายุ่งและเข้ามาแสดงคือบทบาทในฐานะผู้สังเกตการณ์ กลายเป็นผู้สื่อสารให้ข้อมูลสื่อสารสังเกตการณ์ในฐานะเป็นผู้สอนมันก็จะแสดงบทบาทตัวคนที่ชัดเจนแต่ว่าถ้ายึดหลักตามพระธรรมวินัยดั้งเดิม จะไม่มีปัญหาแต่ที่มีปัญหาเพราะไม่อยู่ในกรอบพระธรรมวินัยดั้งเดิมมากกว่า เพราะถ้าอยู่ในกรอบจริงๆ แล้วโดยที่ภาครัฐกลายเป็นว่าภาครัฐเป็นผู้กลัว กลัวอำนาจอื่นจะมาเหนือกว่า แล้วหากสำรวจระวางในคำสอนมีเพิ่มมากขึ้นเท่าไรและมีความกลัวอีกอย่างหนึ่งในมิติของปัจจัยของศาสนาอื่นเราอยู่ในพื้นที่ 80 ถึง 90% ต้องมองว่ามันตั้งคำถามกลับไปว่าทำไมไม่ให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติทั้ง 80 ถึง 90% แต่มันเกิดความกลัวจะเป็นไปได้ไหมที่มองว่าถอดระบบรัฐออกจากศาสนาหรือรัฐไม่ไปยุ่งกับศาสนาเลยให้ศาสนาปกครองตนเอง โดยที่ไม่ต้องไปอ้างคำสอนทางศาสนาที่จะเข้าไปว่าเราเป็นเมืองพุทธไม่ควรจะมีนั้น ไม่ควรจะมีนี่คือไม่ต้องยุ่งเอาถอดระบบรัฐเลย อย่าไปตั้งกฎหมาย ให้มีการปกครองตนเองที่ชัดเจนและให้ศาสนาตัดสินใจกันเองแม้กระทั่ง รัฐไม่ต้องอุปถัมภ์แล้วไม่ต้องจ่ายเงินไม่ต้องตั้งโครงการเจอปัญหาเรื่องเงินทองให้วัดเป็นผู้ดูแลกำกับติดตามโดยสถาบันตนเอง แต่ตอนนี้วัดจะต้องแจ้งภาษีแม้กระทั่งบอกว่าบริจาคเท่าไร บริจาคเพื่อสนับสนุนวัด บอกไม่ต้องไปแสดงภาษี ไม่ต้องเสียภาษีบอกให้วัดจัดการเองได้ไหมแล้ววัดกลัว พระสงฆ์กลัว การเมืองก็กลัวทางฝ่ายรัฐก็กลัวว่าเพราะเงินที่มันอยู่ได้ อำนาจปัจจัยเข้าไปวัดเยอะก็กลัวจะมีอำนาจ เกิดปัญหาความกลัวอีกตัวหนึ่งคือในขณะที่เดียวกันศาสนาไม่ต้องไปยุ่งกับรัฐปฏิบัติรัฐไม่ต้องไปยุ่งกับศาสนาคือว่าศาสนาไม่ต้องยุ่งกับรัฐไม่ต้องให้พระสงฆ์เป็นอภิสิทธิ์ชน อันนี้สื่อหมายความว่าปฏิบัติตามหลักของศาสนา แต่ในขณะที่เดียวกันรัฐให้สิทธิในฐานะพลเมืองไปเลือกตั้งได้ไปใช้สิทธิอะไรทั้งหลาย และปฏิบัติตามวิถีชีวิตนั้นไป เพราะฉะนั้นคือแยกออกจากกันไม่ใช่เฉพาะศาสนาพุทธศาสนา แม้กระทั่งประเทศอินเดียพยายามพูดในรัฐธรรมนูญไม่เอาเรื่องของศาสนามาเป็นตัวเกี่ยวข้อง แต่ว่าศาสนาเป็นตัวกลมกลืนเป็นตัวช่วยส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามกรอบของรัฐโดยใช้เป็นบทบาทในฐานะเป็นผู้ประสานงานเชื่อมโยง (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) เพราะฉะนั้น ความวุ่นวายและความขัดแย้งจะเกิดหากพระสงฆ์กับรัฐขัดแย้งในเรื่องของวิถีคิด วิถีปฏิบัติ สิ่งที่พระสงฆ์ทำได้

ในส่วนของบทบาทของสงฆ์ในฐานะผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองค่อนข้างเป็นบทบาทที่ชัดเจน ตั้งแต่เริ่มต้นคือต้องการให้พระสงฆ์มีความแยกออกจากทางการเมืองโดยไม่ได้มีบทบาทโดยตรงทางการเมือง เพราะฉะนั้นบทบาทของพระสงฆ์ควรจะอยู่ในเรื่องของการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องของจิตวิญญาณหรือว่าในเรื่องของการนำหลักธรรมไปใช้ในการพัฒนาในเรื่องต่างๆ แต่ไม่ได้เข้าไปมีบทบาทโดยตรง เราจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้พอพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทการเมืองก็กลายเป็นผลกระทบในความรู้สึกเนื่องจากว่าบทบาทพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไปผูกกับเรื่องของความศรัทธาความเชื่อพอพระสงฆ์ไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากนั้นก็ส่งผลต่อความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ไม่ว่าจะอิงกับการเมืองฝ่ายไหน และถ้าไปมองบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน จะเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์เป็นที่บูชาเคารพสักการะแต่ต้องไม่ได้แต่ถ้าปัจจุบันนี้มีความเชื่อที่มีต่อพระสงฆ์จะเหมือนกับเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน บทบาทในการสังเกตการณ์จะเป็นบทบาทที่ทำให้พระสงฆ์อยู่ในสถานะที่จะสร้างความน่าเชื่อถือได้ในเรื่องของการพัฒนาสังคม โดยภาพรวมและก็จะมีส่วนในการที่จะเข้าไปพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ได้โดยไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางด้านการเมืองโดยตรง (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองของพระสงฆ์ ตัวพระสงฆ์เองไม่ได้เป็นผู้แสดงบทบาทอยู่แล้วจะเป็นผู้สังเกตการณ์เสียส่วนใหญ่ ฉะนั้นบทบาทที่พระสงฆ์ควรจะทำในการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองแก่สังคม พระสงฆ์สามารถแสดงผ่านกระบวนการในการให้ความรู้คือการถ่ายทอดผ่านคำสอน ส่งเสริมองค์ความรู้ให้ทันโลก ทันธรรม หรือสร้างความเข้าใจกับประชาชนให้เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ของสังคม มองดูด้วยความเข้าใจคือสร้างให้ประชาชนเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองอย่างถูกต้อง แล้วส่งเสริมให้ประชาชนแสดงออกทางการเมืองเป็นไปตามลักษณะของความน่าจะเป็นหรือความคาดหวังของสังคมคือไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผิดแผกหรือทำให้ก่อประเด็นของความขัดแย้งทางสังคมคือน่าจะเป็นบทบาทที่พระสงฆ์ทำได้ในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง (สมพงษ์ เกษานุช, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

กล่าวโดยสรุป แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ที่ควรจะเป็น โดยพื้นฐานหน้าที่ของพระสงฆ์เกี่ยวกับเรื่องทางการเมือง พระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมการเมืองไม่ได้แม้แต่การเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองยังไม่สามารถทำได้ คงเป็นได้เพียงผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ในประเทศไทยหากพิจารณาพระสงฆ์จะอยู่ภายใต้กฎหมาย 3 อย่าง คือ 1) กฎหมายบ้านเมือง 2) กฎหมายที่เป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 3) กฎหมายทางพระสงฆ์ที่เรียกได้ว่าพระธรรมวินัย กฎหมาย 3 อย่างนี้จะเป็นตัวบังคับให้พระสงฆ์ประพฤติตนอยู่ในกรอบที่เหมาะสม ฉะนั้น พระสงฆ์คงจะไปทำหน้าที่

อย่างอื่นทางการเมืองไม่ได้ เป็นได้เฉพาะในส่วนของ การสังเกตการณ์เท่านั้น และในอนาคตคงเป็นแบบเดียวกัน

3. แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองใน ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ที่ควรจะเป็น

จากผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วน ไม่ใช่ตัวพระสงฆ์เองต้องเป็นหุ้นส่วนแต่หมายความว่าให้เกิดวัฒนธรรมแบบหุ้นส่วนทางการเมืองในสังคม ให้มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองไปสู่แนวทางที่เป็นประชาธิปไตยคือหุ้นส่วนทางการเมืองอาจจะมิอยู่ในทุกระบบการเมืองไม่ว่าจะเป็นเผด็จการหรือประชาธิปไตย กรณีเรามีหุ้นน้อยคุณอาจจะมีความเสี่ยงน้อยแต่ถ้าเป็นหุ้นใหญ่เป็นผู้บริหารเสี่ยงจะดัง ถ้าประเด็นบอกว่าแนวโน้มของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างให้เกิดในสิ่งเหล่านี้ ต้องดู 2 อย่างอย่างแรกที่ต้องดูคือประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคมเป็นมาอย่างไร หลายสังคมมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาต่างกัน มหาวิทยาลัยหลายแห่งที่ประเทศกัมพูชาไม่มีรัฐศาสตร์ (political science) ไม่มีหลักสูตรการบริหารจัดการ (management) มีแต่กฎหมาย (laws) ส่วนหนึ่งที่ต้องศึกษาคือประเด็นสำคัญอย่างพรรคคอมมิวนิสต์ลาวในเขตเลือกตั้งยังเป็นพรรคเดียวแต่ผู้สมัครบางเขต 20 กว่าคนชาวบ้านดีขึ้นคือเลือกได้หลายคนแต่พรรคเดียวกัน พรรคคอมมิวนิสต์ลาวยกตัวอย่างแต่เมียนมาร์เป็นลักษณะที่จะเรียกว่าเป็นสังคมปิดมานานเพราะฉะนั้นลักษณะสังคมปิด เป็นสังคมแบบจารีตไปมันทะเล่ย์ออกจากเมืองไปแล้วต้องนั่งเกวียนนั่งม้า ถนนหนทางไม่ดี ยังเป็นบริบทแบบเดิมเพราะฉะนั้นศาสนาพุทธรุ่งเรืองมากในเมียนมาร์ยุคนั้นมีเจดีย์เก่าๆ นับเป็นพันๆ องค์ที่เป็นของเมียนมาร์ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ต่างกันต้องดูตรงนั้นด้วยว่าปัจจุบันเป็นอย่างนี้แนวโน้มจะเป็นอย่างไร อีกอันหนึ่งที่นอกจากประวัติศาสตร์แล้ว คือโครงสร้างทางวัฒนธรรมด้วยว่าโครงสร้างของรัฐเป็นอย่างไร โครงสร้างของสังคมเป็นอย่างไร นึกถึงทฤษฎีของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่บอกว่ารัฐล้อมสังคมสังคมล้อมรัฐ รัฐร่วมสังคมอะไรที่ท่านพยายามอธิบาย ส่วนใหญ่จะพบว่าถ้าเป็นสังคมในแนวประชาธิปไตยรัฐกับสังคมจะร่วมกันหรือสังคมล้อมรัฐแต่ของเรารัฐไม่ยอมที่จะออกไปเป็นอิสระ รัฐคุมหมด สมัยอยุธยาเป็นระบบจตุสดมภ์ “เวียง วัง คลัง นา” วัดอยู่ไหนไม่รู้ ไม่มีโครงสร้างว่าวัดอยู่ตรงไหน รัชกาลที่ 5 เริ่มออกมาทำกระทรวงธรรมการตอนหลังมาเป็นกระทรวงศึกษาธิการเอาส่วนของวัดเข้าไปอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการควบคุมหมายความว่ารัฐคุมทุกส่วนในสังคมและพอสังคมมันใหญ่โตมาขยายออกไปจนถึงท้องถิ่น เอาแค่ส่วนกลางก็คุมไปจนถึงท้องถิ่นหมู่บ้านไม่มีใครหลุดพ้นไปจากอำนาจรัฐ ประการเหล่านี้คือประวัติศาสตร์และโครงสร้างที่เป็นของสังคมไทย เพราะฉะนั้น ต้องทำความเข้าใจให้เห็นว่าแนวโน้มเป็นอย่างนี้ ประวัติศาสตร์

ความเป็นมาแต่ละประเทศเป็นอย่างนี้และโครงสร้างเป็นอย่างนี้ ถ้าทราบใดเปลี่ยนโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ภายใต้โครงสร้างแนวนอนมันยังคงจะเหมือนเดิม ยังมองไม่เห็นวาทะของสงฆ์ที่จะไปเสริมสร้างอะไรตรงนั้นได้อย่างไรเพราะพระสงฆ์ยังต้องต่อสู้ให้ตัวเองมีปากมีเสียงต่อสู้ให้ตัวเองมีที่ยืน ทำนองในแง่แง่ของการเมือง แก่อำนาจอิทธิพลผลประโยชน์ authority power influence ไม่รู้เรื่อง compromise แต่ถ้าคิดปะในการปกครองให้รู้เรื่อง Public affair เพราะฉะนั้นแนวนอนมันให้ดูโครงสร้างและประวัติศาสตร์ก่อน ทีนี้ถ้ามาที่ข้อเสนอแนะต้องเสนอแนะต่อพระสงฆ์ เสนอแนะต่อองค์กรสงฆ์ตั้งแต่อดีตขึ้นมาจนถึงมหาเถรสมาคมและตัวที่สำคัญนี้ไม่พ้นก็คือตัว สังคมเอง หากเราเคยได้ยิน สมัยคุณมนตรี พงษ์พานิช อุตสาหกรรมผ้าป่า 500 วัดในวันเดียวทั่วทั้ง จังหวัดและเวลาจะแน่นเสียงมาเป็นกอบเป็นกำเลย คุณมนตรี มีอำนาจที่อุตสาหกรรมผ้าป่าแต่ละปี เอาเงินมาจากไหนไม่รู้รวมแล้วกี่ล้านล้าน ไม่รู้ 500 วัด หากวัดไหนไม่อยู่ใต้อิทธิพลทางการเมือง ไม่ได้ ประการต่างๆ นี้ เอาแค่การเมืองแต่ละจังหวัดและในจังหวัดต่างๆ ทำแบบนี้แทบทั้งนั้น นี่คือ โครงสร้างประวัติศาสตร์ความเป็นมาซึ่งมันสะท้อนเรื่องวัฒนธรรม ทั้งนี้ พระสงฆ์เองก็ต้องยึด หลักการของพุทธศาสนา คือ พระธรรมวินัยต่างๆ จะเป็นคัมภีร์หัวใจของพระสงฆ์ที่ต้องทำตรงนั้น เพราะถ้ารู้เรื่องศาสนา ฆราวาสที่ไหนจะไปเถียงได้ในหลายเรื่องของหลักธรรมทางศาสนา สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นสารทางสังคมที่เรียกว่า social science พระพุทธเจ้าตรัสรู้หมดแล้ว รู้ ทั้งหมดในชีวิตของมนุษย์เราแค่มาเรียนรู้ในสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสรู้เพราะถ้าเราเข้าถึงตรงนั้น พระสงฆ์ไม่น่าจะมีบทบาทชี้นำบทบาทอะไรต่างๆ สังคมเยอะมาก ทีนี้องค์กรสงฆ์เองต้องเป็น องค์กรที่จะนำไปสู่การเกิดหุ่นส่วนในองค์กรด้วยองค์กรสงฆ์เองต้องสร้างหุ่นส่วนตัวเองให้ได้ว่า สงฆ์ที่มีอยู่ทั้งหลายทั้งปวงที่เข้ามาในองค์กรสงฆ์ที่เป็นหุ่นส่วนซึ่งกันและกันทำอย่างไรถึงจะเกิด องค์กรที่เป็นหุ่นส่วนซึ่งกันและกันและกันก็จะสร้างวัฒนธรรมของหุ่นส่วนทางการเมือง ถ้าเอาทฤษฎี ของมาร์กซิสต์ (Marxism) เพราะถ้าเอาทฤษฎีของอริสโตเติล (Aristotle) ทฤษฎีการเมือง (political theory) ไม่เอาของมาเคียเวลลี (Machiavelli) ไม่เอาของคาร์ล มากซ์ (Karl Marx) เพราะคานมาร์ก บอกว่าศาสนา คือสิ่งที่รัฐเป็นคนกำหนดเพื่อมอมเมาประชาชนใครเป็นผู้มีอำนาจรัฐ อำนาจรัฐมาจากว่าใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตถ้าเป็นรัฐทุนนิยมวัตถุนิยมเป็นเจ้าของรัฐก็ใช้ศาสนาเพื่อมอม เมาประชาชน มองแค่นั้นแต่ถ้ามองกว้างอย่างอริสโตเติลแบบนั้น ซึ่งเป็นหุ่นส่วนทางการเมือง ต้อง แบบนั้นด้วยต้องไปสนับสนุนให้พระสงฆ์ตั้งองค์กรศาสนามีวัฒนธรรมที่จะไปสร้างหุ่นส่วนทาง การเมือง แต่ถ้าสงฆ์เอาแค่คนละนิกายหรือคนละวัดหรือแม้กระทั่งวัดเดียวกันยังทะเลาะกัน กรณี พระคุณเจ้ารูปหนึ่งพรรษาบวชเยอะแต่มีพระที่อายุมากๆ เพิ่งมาบวชและไม่ยอมเชื่อฟังเจ้าอาวาส เอาแค่นี้เราจะมีหุ่นส่วนทางการเมืองได้อย่างไร (เสนิย์ คำสุข, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) ถ้าหุ่นส่วนทางการเมืองต้องมี 3 ตัวเล็กและบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีหุ่นส่วน

3 ตัวนี้หรือไม่ 1. หุ่นส่วนเรื่องอำนาจพระสงฆ์มีอำนาจหรือไม่ 2. หุ่นส่วนเรื่องอิทธิพลพระสงฆ์มีอิทธิพลหรือไม่ 3. หุ่นส่วนเรื่องของผลประโยชน์ พระสงฆ์มีผลประโยชน์ทางการเมืองหรือไม่ แต่บทบาทพระสงฆ์แม้แต่การเสนอกฎหมายถามว่าให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมหรือไม่ มีหุ่นส่วนในการเสนอกฎหมายไม่ได้และเป็นเรื่องที่ยาก อย่างเช่นล่าสุดคือกฎหมายขอการสนับสนุนไปนมัสการสังเวชนียสถาน ปรากฏว่าพอพระสงฆ์ไปเสนอกฎกติกามีคนแย้งอีกฝั่งบอกว่า “พระสงฆ์ก็เกียจอยากไปเที่ยว” อย่างนี้ เป็นต้น คือแสดงว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันยังไม่ได้เป็นหุ่นส่วนอย่างแท้จริงยังไม่ได้เป็นหุ่นส่วนอย่างมีอำนาจอิทธิพลและผลประโยชน์อย่างแท้จริง แต่ว่าหุ่นส่วนที่พระสงฆ์มีได้เรื่องของการทำงานที่มีอำนาจ ใช้คำว่าอำนาจแฝง อำนาจแฝงที่ไม่ใช่อำนาจโดยตรงจริงๆ แล้วพระสงฆ์มีอำนาจมีอิทธิพล จากเรื่องของการสอนจากชื่อเสียง อำนาจเหล่านี้ไม่ยึดโยงกับอำนาจทางการเมือง ความชัดเจนเรื่องของการเป็นหุ่นส่วนทางการเมืองคือการถูกแต่งตั้ง นั่นตามกฎหมายคือ พรบ.คณะสงฆ์ อย่างเช่นการได้อำนาจโดยผ่าน พรบ.คณะสงฆ์แต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด คือหุ่นส่วนทางด้านอำนาจผ่านกฎหมายแต่หุ่นส่วนทางด้านกฎหมายผ่านทางด้านเสนอกฎหมายยาก อาจจะเป็นปัญหาจากองค์กรสงฆ์เอง คือมหาเถรสมาคมไม่เข้มแข็งพอที่จะเสนอกฎหมาย (สัญญา เคนาภูมิ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) เพราะฉะนั้นเมื่อมีหุ่นส่วนน้อยบทบาทที่จะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองน้อยไปด้วย ต้องให้พระสงฆ์มีหุ่นส่วนในเรื่องของอำนาจอิทธิพลและการเมืองในระดับที่สามารถเป็นในเชิงประจักษ์ได้ เช่น รัฐบาลต้องฟังคณะสงฆ์มากขึ้น ไม่ใช่เสนออะไรไป คณะสงฆ์เสนออะไรไปพอที่จะเป็นเรื่องของกระบวนการในเรื่องของการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองรัฐบาลตัดทิ้ง พอไม่ให้ประเด็นอื่นๆ ที่เป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยตรงจะคอยแผ้วเบาไปด้วย บทบาทของคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้โดยสถานะแล้วจริงๆ ถูกลดทอนไป พระสงฆ์จะไปสอนในโรงเรียนลูกครูในโรงเรียนถามว่าจบอะไรมา ถ้าจบไม่ถึงปริญญาตรีไม่ให้สอน แต่ถ้าจบปริญญาเอกหรือปริญญาโทเชิญ เอารถไปรับถึงวัดนิมนต์ถึงวัด แสดงว่าแม้แต่คำนิยามในการสอนในโรงเรียนมันเป็นเรื่องของสิ่งที่พระสงฆ์ต้องมี เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าเสียดายว่าบทบาทพระสงฆ์ในยุคนี้ในช่วงทศวรรษนี้หรือศตวรรษนี้มันค่อนข้างจะน้อยจนลดลงไปเรื่อยๆ (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ประการดังกล่าวเป็นเรื่องของการปรับตัวด้านการศึกษาของพระสงฆ์ในการที่จะกระทำการในลักษณะใดก็ได้แล้วแต่ ในสายตาของประชาชนในสังคมปัจจุบันมองว่าโลกหมุนไปไกลการที่จะยึดในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัดทุกอย่างคงเป็นไปได้ยาก แต่ความเป็นหุ่นส่วนทางการเมืองของพระสงฆ์ต้องปรับตัวช่วยในการเข้าไปสู่กลุ่มต่างๆ ทางสังคม อาจจะมีพระสงฆ์บางรูปเท่านั้นเอง พยายามจะเป็นหุ่นส่วนทางการเมือง ซึ่งบางครั้งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องแต่ในแง่การเมืองเข้ามาสู่พระสงฆ์มีมาเยอะ พระสงฆ์องค์ไหนที่มีพุดง่ายๆ ว่าเป็นที่เชื่อถือ

ของสังคมจะมีนักการเมืองเข้ามาหาและจะใช้มือไม้ของพระสงฆ์ช่วยสร้างอำนาจจากการเมืองให้ในภาคอีสานชัดเจน อีกอันหนึ่ง เช่น พระสงฆ์พยายามจะเทียบเอาเปรียญธรรม 9 ประโยคไปเทียบกับปริญญาตรี ประการเหล่านี้อยากจะได้อำนาจอีกด้านหนึ่งคือพยายามจะไปเทียบเพื่อที่ตัวเองไม่ได้เรียนปริญญาตรีมา ที่จริงมาทางพระสงฆ์องค์เจ้าพระเกจิต่างๆ ไม่ได้เรียนหนังสือ ท่านศึกษาธรรมด้วยตัวท่านเองส่วนใหญ่ไม่ได้เรียน และคนให้ความเคารพนับถือ เรียกว่าพระสงฆ์ปฏิบัติต่างๆ ที่จริงเวลาเรียนทางโลกกับการเรียนทางธรรมคนละเรื่องแต่พยายามที่จะไปสร้างให้กลายเป็นว่าทางฝ่ายของสงฆ์ก็อยากที่จะเทียบตรงนี้เพื่อจะได้วิ่งสายทั้งโลกได้เร็ว ฝ่ายทางโลกก็พยายามเอาอันนี้ไปยึดยึดให้เพื่อให้พระสงฆ์ได้ปริญญาตรี (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) การที่พระสงฆ์เรียกร้องเหมือนกลายเป็นว่ามีหุ้นส่วนทางการเมือง ตรงนี้ใช้กฎหมายใช้ระเบียบราชการใช้อะไรมาใช้กับพระสงฆ์บางทีมันไม่เป็นธรรมกับพระสงฆ์และพระสงฆ์ทำบอกว่าไปยุ่งการเมือง แม้กระทั่งหลายเรื่องให้เห็นปรากฏการณ์ที่มันเกิดขึ้นกับพระสงฆ์ อย่างเช่นเรื่องของเอาเรื่องภาษีมาจับกับพระสงฆ์อย่างนี้ เป็นต้น เรื่องวัดอย่างนี้เป็นฝ่ายการเมืองที่มาทำกับพระสงฆ์และในที่สุดก็มาตรวจสอบพระสงฆ์อีกและอีกอย่างเช่นเรื่องการข่าว เป็นต้น อย่างที่บอกว่า “ข่าวร้ายลงฟรี ข่าวดีเสียตังค์” (พระครูปลัดคณัฐพงศ์ ยโส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

กล่าวโดยสรุป แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ที่ควรจะเป็น คำว่าหุ้นส่วนหมายถึงความเกี่ยวเนื่องกันทั้งทางด้านผลประโยชน์และอำนาจที่ก่อให้เกิดผลร่วมกัน แต่ทั้งนี้พระสงฆ์จะทำอย่างไรในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองให้เหมาะสมแก่ความเป็นสมณะ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันและในอนาคตเรื่องของความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองพระสงฆ์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเลือกตั้ง นักการเมืองมักจะเข้าวัดโดยยื่นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับวัดในการบูรณะส่วนต่างๆ หากชนะการเลือกตั้งโดยให้พระสงฆ์เป็นผู้ชี้นำประชาชน หรือแม้กระทั่งการที่นักการเมืองให้พระสงฆ์กระทำพิธีที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่มีประชาชนมาร่วมเยอะ โดยเชิญนักการเมืองมาเป็นประธานในพิธีเพื่อเรียกความสนใจจากประชาชน แต่หากถามว่าพฤติกรรมแบบนี้เหมาะสมหรือไม่ถือได้เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและผิดแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวทางการเมืองให้กับพระสงฆ์ได้ดูเป็นแบบอย่าง แต่สิ่งที่พระสงฆ์สามารถทำได้คือการเป็นหุ้นส่วน โดยให้ความสำคัญกับนักการเมืองทุกกลุ่มโดยไม่เลือกปฏิบัติ และไม่เรียกร้องผลประโยชน์ในทางการเมือง เพียงแต่ชี้แนวทางให้นักการเมืองทุกกลุ่มได้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติ ซึ่งคุณชี้โทษแห่งความดีความชั่วหรือทางแห่งความเสื่อม ให้เป็นหุ้นส่วนในธรรมะที่ให้นักการเมืองเอาไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเจริญอกงามให้กับสังคม

4. แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น

จากผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น หากมองรัฐแบบจารีตตั้งแต่อดีตแล้วที่พระสงฆ์มีบทบาทตั้งแต่ในเรื่องของการปกป้องบ้านเมือง พระอาจารย์ธรรมโชติ ตั้งแต่ในส่วนของพระวันรัตน์ พระนเรศวร ไปมาจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 4 ที่บวชนิราชภัย รัชกาลที่ 1 ใช้เรื่องของพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างบ้านเมืองตั้งใจอุปถัมภ์ยกย่องพระพุทธรูปศาสนาจะปกป้องเผ่าพันธุ์สีมาจะดูแลประชาชนและมนตรี นี่คือคำพูดที่โดดเด่นมากในสมัยรัชกาลที่ 1 มีการสร้างบ้านสร้างเมืองในตอนนั้น หรือสร้างรัฐชาติตรงนี้รัชกาลที่ 5 เองขยายขอบเขตอำนาจของรัฐจากเดิมที่ดูแล 2 เรื่องคือเรื่องของการเกณฑ์ทหารกับการเก็บภาษีเป็นการขยายอำนาจรัฐออกมาครอบคลุมทั้งประเทศและตอนนั้นรัชกาลที่ 4 พระองค์ท่านสนับสนุนมหาจุฬา สนับสนุนทางมหานิกาย อีกทั้งรัชกาลที่ 5 มีบทบาทที่พระองค์สร้างรัฐชาติความน่าสนใจคือว่าพระสงฆ์เหล่านี้มีบทบาทในการที่จะทำให้รัฐเหล่านี้ให้คนที่มีความรู้สึกเป็นอื่นในสังคมในวันนั้นอุปโลกน์รวมเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งขึ้นสายธรรมยุติกายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ซึ่งตรงนี้ได้มีการพูดถึงหลวงปู่มั่นและขณะเดียวกันพระสงฆ์หลายรูปที่มีบทบาทในการผสมรวมแนวคิดในการมีส่วนร่วมของรัฐไทยอย่างสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ดิสฺโส) หรือธรรมยุติกายสายพระป่าที่มีการกำหนดรวมซึ่งทำให้รัฐไทยไม่แตกเหมือนกับ 3 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ อาจจะต้องไปดูงานพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นงานของจุฬาเป็นวิจัยจากชาวญี่ปุ่นท่านหนึ่งซึ่งได้มีการศึกษาเรื่องนี้ โดยเฉพาะว่าพุทธศาสนามีบทบาทอย่างไรในสังคมในการหล่อหลอมผนวกกับผีคือฮีด 12 คลอง 14 ที่เป็นประเพณีพื้นฐานที่ผนวกรวมตรงนี้แต่ระหว่างกระบวนการในการสร้างรัฐคือพูดง่าย ๆ รัชกาลที่ 5 สร้างรัฐ แต่รัชกาลที่ 6 สร้างชาติ ความน่าสนใจคือว่าในช่วงตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 มาจนกระทั่งรัชกาลที่ 7 รัชกาลที่ 8 มีพระสงฆ์บางรูปที่มีลักษณะการต่อต้านกระบวนการในการรวมรัฐชาติ และมีชื่อเสียงคือครูบาศรีวิชัย ซึ่งอันนี้ในแง่ของการมีส่วนร่วม หรือยุคของการปราบคอมมิวนิสต์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อันนี้มีเรื่องเยอะมาก พระสงฆ์สายหลวงปู่มั่น สายหลวงปู่ฝั้น หลวงปู่เสาร์ มีบทบาทต่อการผสมรวมในการที่จะทำให้คนอีสานซึ่งแม้เหมือนจะเป็นคอมมิวนิสต์แต่ก็สามารถเข้ามาเป็นส่วนของรัฐไทยในช่วงของการปราบคอมมิวนิสต์ตอนนั้น และตรงนั้นก็มีกระบวนการของการเลือกตั้งที่พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการบอกว่าใครเป็นคนดีใครเป็นคนไม่ดีมันเกิดความคิดในเรื่องของจักรวาลวิทยาที่ขัดแย้งกันหรือเปล่าและจากจักรวาลวิทยาแบบเดิมแบบชาวอินดูแบบพุทธแบบจารีตกับจักรวาลวิทยาแบบสมัยใหม่เป็นแบบตะวันตกเป็น

แบบวิทยาศาสตร์และมันมาปะทะกันเพราะการเลือกตั้งเราไม่ได้ต้องการเลือกตั้งคนดีหรืออะไร การเลือกตั้งคือคนที่ทำอะไรกับบ้านเมืองแต่จักรวาลวิทยาบอกว่าต้องเลือกคนดีแค่คุณตั้งใจจะลงสมัครรับเลือกตั้งก็มีกิเลสแล้วคงไม่ใช่ความดีแล้ว ซึ่งมันขัดกันเองตั้งแต่เริ่มต้น ทีนี้ในสังคมไทย การมีส่วนร่วมทางการเมืองตรงนี้นอกจากนี้จะต้องดูในส่วนของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ 2484 กับการที่มีการเสริมสร้าง พรบ. คณะสงฆ์ 2484 ว่าจอมพล ป. อย่างไร ธรรมนูญนิกายส่งเสริมมหานิกายอย่างไรและปี 2505 สมัยพลเอกสฤษดิ์ รัชชต์ พรบ. นอกจากนี้ตอนหลังมีพุทธศาสนา อีกสายหนึ่งนอกจากพุทธแบบปรัชญา กับพุทธแบบชาวบ้าน อีกอันหนึ่งที่มีบทบาทในสังคมไทยมากในการหล่อหลอมคนคือพุทธศาสนาแบบวังหรือแบบราชสำนัก ซึ่งตอนหลังในหลวงรัชกาลตั้งแต่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นต้นมา ราชสำนักก็มีบทบาทในการส่งเสริมพุทธศาสนาในสายธรรมนูญนิกายซึ่งจะเห็นภาพได้ชัด ส่วนการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบสร้างสรรค์หรือไม่สร้างสรรค์ ถ้าแบบสร้างสรรค์เห็นอยู่ว่ามีพระสงฆ์หลายรูปอย่างท่านพุทธทาส แบบไม่สร้างสรรค์เห็นอยู่พรรคคอมมิวนิสต์ในป่า เหล่านี้อาจจะจำเป็นในยุคนี้ ในสังคมที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นตรงนี้เราอาจจะต้องกลับไปดูรากของมันซึ่งสิ่งเหล่านี้ มันน่าสนใจอยู่ที่มันซ่อนอยู่ อย่างกรณีมหาฟองตอนแรกเราแบ่งเป็น 2 นิกาย ธรรมนูญกับมหานิกายแต่ตอนหลังพอคอมมิวนิสต์ปกครองตั้งแต่ 1975 หรือ 2518 บอกไม่มีแล้วมหานิกายให้หลายหมัดให้หลายพุทธศาสนาแบบธรรมนูญและให้เป็นพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมลาวและไม่มีตำแหน่งสังฆราชแล้วมีตำแหน่งประธานพุทธศาสนา และมีมหาฟองโยมอุปถัมภ์ใหญ่ บทบาทของพระสงฆ์เมียนมาร์มีบทบาทในการตั้งแต่เรื่องของกรเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษมีบทบาทการเคลื่อนไหว อาจจะถูกรับหล่อหลอมไม่เหมือนกันในสังคมไทย เพราะฉะนั้นแต่ละประเทศมันไม่เหมือนกัน ทีนี้ด้านเศรษฐกิจพระสงฆ์มีบทบาทในการที่จะเข้ามีส่วนร่วม ยกตัวอย่างเช่น วิกฤตเศรษฐกิจทั้งประเทศเลย หลวงตามหาบัวมีบทบาทในการรวมทองคำทั้งประเทศในการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลบ้านเมืองตรงนั้นถือว่าโดดเด่น (ช โสธร ตู๋ทองคำ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) อีกประการ ในยุคปัจจุบันในทางการเมืองเรื่องของการเสริมสร้างวัฒนธรรม ถ้ามองไปศึกษาเรื่องของความสนใจการเข้าเรียนต่อของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 สาขาที่มีพระสงฆ์เรียนมากที่สุดคือสาขารัฐศาสตร์และรองที่ 2 คือรัฐประศาสนศาสตร์ ส่วนสาขาที่เรียนน้อยที่สุดคือสาขาพุทธศาสนา แต่มันเป็นเรื่องแปลกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia) โดยเฉพาะในอาเซียนสังเกตจากการที่อยู่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสงฆ์ประเทศกัมพูชา ลาวและเมียนมาร์ เลือกเรียนสาขาที่แตกต่างกันมาก ลาวถูกบังคับให้เรียนเฉพาะพุทธศาสนาถ้าเรียนสาขาอื่นถูกเพ่งเล็งและต่อวิชาไม่ได้ กัมพูชาเรียนอะไรก็ได้ แต่เมียนมาร์ให้เรียนอะไรก็ได้แต่ไม่เรียน มีพระสงฆ์เรียนรัฐศาสตร์น้อยมากแต่ไปรวมอยู่ที่สาขาพุทธศาสนาเยอะที่สุดในแผนกของ English Program ปรากฏว่าพระสงฆ์ของเมียนมาร์มาเรียนที่เมืองไทยเป็นเมือง

พุทธศาสนาแต่พระเมืองไทยเรียนรัฐศาสตร์แตกต่างกันมาก เมียนมาร์เขาเน้นเรื่องการเรียนของพระสงฆ์มากโดยเฉพาะพระสงฆ์เมียนมาร์ถ้าสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาพุทธศาสนากลับไปจะมีการฉลองอย่างยิ่งใหญ่ นี่คือทัศนคติต่อเรื่องของจาเรื่องจาของระบบการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ว่าแนวคิดของเมียนมาร์ แทนที่เมียนมาร์มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องการเมืองเยอะแทนที่พระของเมียนมาร์น่าจะสนใจเรื่องการเมืองมากกว่าคนไทยด้วยซ้ำไปเพราะถูกปกครองด้วยรัฐประหารมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานปรากฏว่าพระสงฆ์เมียนมาร์กลับสนใจเรียนเรื่องพระพุทธศาสนามากกว่าซึ่งผิดกับเมืองไทยอยู่แบบประชาธิปไตย นำไปสู่หัวการเมืองเรียนการเมืองมากกว่า ที่สำคัญคือพอเรียนมาเรื่อยๆ พระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มการเมืองบางส่วนเปลี่ยนไปสู่วิถีทางการเมืองอย่างชัดเจน (พระราชรัตนาลงกรณ์, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562) แต่หากพระสงฆ์ยึดถือวิถีตั้งแต่อดีต แต่ทุกวันนี้เปลี่ยนไปหมดแล้ว กระบวนการที่จะมีส่วนร่วมตรงนี้มันเลยขาดหายไปการมีส่วนร่วมทางฝ่ายการเมืองฝ่ายประชาชนที่จะเข้าสู่ในวัด พระสงฆ์ไม่ควรออกนอกวัดไปทางด้านการเมือง ยังมีการเอาวัดไปเป็นที่ตั้งที่ทำการเมือง ไม่มีพื้นที่ทางการเมืองหรือประชาชนจะเข้ามาสู่วัดนอกจากจะมาทำพิธีอะไรต่างๆ หรือปลูกเสกวัตถุมงคลซึ่งไม่ใช่เรื่อง โดยเฉพาะยุคนี้เป็นยุคที่ว่าคืออย่างหนึ่งคือตอนนี้ฝ่ายการเมืองไม่สามารถที่จะเข้ามารุกฝ่ายสงฆ์ได้ อย่างเช่น เรื่องตาลปัตรพัดยศตอนนี้ไม่ได้แล้ว แต่ก่อนนี้ฝ่ายการเมืองฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมได้เลยว่าจะให้สมณศักดิ์แก่พระสงฆ์กลุ่มไหน สามารถวิ่งทำอะไรได้หมด ยุคนี้ทำไม่ได้แล้ว อันนี้ทำให้พระสงฆ์ก็เลิกวิ่งเต้น พระสงฆ์ไม่ต้องไปอาศัยการเมืองเพราะว่าบางทีการเมืองก็คุม อย่างเช่นสำนักพุทธศาสนา กรมศาสนา ก็คุมอำนาจบางส่วนเหมือนกันที่จะแต่งตั้งได้และการที่ฝ่ายการเมืองเข้าไปมีส่วนในเรื่องเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสงฆ์องค์เจ้าในเรื่องเป็นเรียกว่าเจ้าอาวาส เจ้าคณะจังหวัด อันนี้ที่จริงเป็นฝ่ายของดำเนินการเองอันนี้เห็นด้วย แต่ว่าอนาคตเรื่องการมีส่วนร่วมและการเป็นหุ้นส่วนกันระหว่างฝ่ายการเมืองและพระสงฆ์จะมีไม่มาก เพราะว่าอำนาจมันถูกยึดและถูกแย่งไป โดยเฉพาะยกตัวอย่างมหาเถรสมาคมที่มีสำนักพุทธเป็นฝ่ายเลขา ไม่เห็นด้วย อยากให้มหาเถรสมาคมมีเลขาของตัวเองเพื่อพระสงฆ์องค์เจ้าจะได้ทำด้วยตัวเอง ปรากฏว่าไม่ใช่พระสงฆ์อยากจะสอน โรงเรียนปริยัติธรรม อยากจะเผยแพร่ศาสนาทำไม่ได้ ขึ้นไปอยู่อำนาจของฝ่ายของการเมืองหมด ปัจจุบันเป็นอย่างนี้ ควรน่าจะแยกให้ฝ่ายสงฆ์เป็นคนกำหนดเองเพราะฝ่ายสงฆ์ต้องรู้หน้าที่ขับเคลื่อนพุทธศาสนาคือส่วนที่ไหนสำคัญอย่างมาก (เอกชัย ศรีวิลาศ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

ถึงกระนั้นก็ตาม แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์ค่อนข้างชัดเจนว่า ความสำคัญของพระสงฆ์จะน้อยลงในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมไทยบทบาทดังกล่าวในปัจจุบันเรียกว่ามาไกลมากจนตอนนี้ไม่น่าจะเหลือใครไปนั่งเรียนกับพระสงฆ์ที่วัดแล้ว นิมนต์

พระสงฆ์ไปสอนที่โรงเรียนวิชาพุทธศาสนา ก็จะเป็นคลาสที่มีความสนุกสนานรื่นเริงเพราะว่าไม่ค่อยมีใครสนใจเท่าไร ในปัจจุบันมีแหล่งข้อมูลความรู้ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพระสงฆ์ ในเงื่อนไขของข้อมูลความรู้ที่มีเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นถ้าพูดถึงบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องของการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 ลักษณะที่พูดถึงอยู่แม้ว่าในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นพื้นที่เมืองมากๆ แนวโน้มค่อนข้างเบาบางลงไปจนถึงพระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นที่ให้ใส่บาตรเสียมากกว่า หรือไปวัดเพื่อไปถวายสังฆทาน แต่ว่าจะให้ไปนั่งสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ที่วัดสามารถเปิดอินเทอร์เน็ตและดูข้อมูลได้ และจะเป็นช่วงเวลาที่ดีใจเราอ่อนแอเป็นพิเศษ ในสภาพปกติคงไม่ค่อยมีใครไปสนทนาธรรมเรื่องแบบนี้กับพระสงฆ์เท่าไร แต่ในกรณีของพื้นที่ต่างจังหวัด บทบาทของพระสงฆ์ยังสูงอยู่ในช่วงการเลือกตั้งที่ผ่านมาในหลายพื้นที่ซึ่งจำเป็นจะต้องเข้าวัด ไปให้หลวงพ่อบุญ หลวงปู่ เจ้าอาวาสวัดสำคัญๆ ในพื้นที่เป็นกระบอกเสียงในการช่วยเหลืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พื้นที่หนึ่งซึ่งกรณีจังหวัดสุรินทร์งานวัดประจำปีของพื้นที่ที่สุรินทร์ อำเภอปราสาท ยังเป็นงานที่ผู้สมัคร สส. ทุกคน ผู้หลักผู้ใหญ่ในพรรคจำเป็นต้องไป เพราะการตัดสินใจพูดแนะนำชนิดหนึ่งของหลวงปู่ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวบ้านในพื้นที่อย่างมีนัยยะสำคัญ (กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

อีกประการหนึ่ง กรณีที่มีการจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลต้อนรับปีใหม่เราจะมีสวดข้ามปี ปรากฏว่าในปัจจุบันทางรัฐโดยกระทรวงท่องเที่ยวมากำหนดให้พระสงฆ์เรียกคนมาและให้เข้ามาวัดและให้พระสงฆ์ทำในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา พระสงฆ์ทำพิธีเองโดยที่ไม่มีใครกำหนดน่าจะเป็นสิ่งที่ดีกว่า และสิ่งที่มากกว่านั้นเขาจะเอาคนในภาครัฐมาเป็นประธานแต่ละวัดอย่างวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ ที่จะใช้วิธีนี้ อันนี้เป็นการมีส่วนร่วมกันและมากำหนดเอาวัฒนธรรมประเพณีมาเปลี่ยนรูปแบบของพระสงฆ์ใหม่ ซึ่งไม่สมควร อีกกรณี ยกตัวอย่างการนิมนต์ครูบาบุญชุ่มรู้ว่าคนเชื่อมีจิตศรัทธาเยอะคนมาเป็นหมื่น เชื่อได้ว่าสิ่งที่เขาทำไม่ใช่ทำเพื่อธำรงศาสนาไว้หรือว่าเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาแต่ทำเพื่อเป็นฐานการเมืองต่อไปในอนาคต บ้านนี้เก่งมากบริษัทนี้เก่งมากเอาครูบาบุญชุ่มมาได้คนมาเป็นหมื่น อย่างนี้ไม่ดีในกิจการของพระสงฆ์ซึ่งทำให้เสียหายด้วยซ้ำไป การมีส่วนร่วมแบบนี้ แต่ร่วมเพราะเพื่อสร้างจิตศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชนไม่เป็นไรทำ แต่อย่างนี้ไม่ค่อยดีและต่อไปมันจะมีการทำอย่างนี้มากขึ้น (เอกชัย ศรีวิลาส, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

กล่าวโดยสรุป แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น ด้วยจารีตตั้งแต่อดีตประวัติศาสตร์ชาติไทย พระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมืองมาโดยตลอด แต่สำคัญอยู่ว่าพระสงฆ์จะวางตัวอย่างไรในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงจะเหมาะสมกับสถานภาพของตนเอง หากเข้าไปมีส่วนร่วม

ในลักษณะเป็นแกนนำในการเรียกร้องต่อรองพลประโยชน์กับทางฝ่ายบ้านเมืองโดยตรง ถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควร แต่แนวโน้มในอนาคตบทบาทของพระสงฆ์เริ่มจะลดน้อยถอยลงตามกาลเวลา ความเชื่อมั่นในการยอมรับนับถือจากพุทธบริษัทในการเป็นผู้นำในด้านต่างๆ ก็ลดลงเช่นเดียวกัน ยิ่งหากพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นในลักษณะการแสดงออกทางพฤติกรรม ยิ่งจะทำให้เสื่อมลงเร็ว แต่สิ่งที่พระสงฆ์จะทำการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้ทำในลักษณะของการเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณ ให้คำปรึกษา ชี้แนวทางแห่งความเจริญรุ่งเรืองให้กับประชาชนจะเหมาะสมที่สุด

5) ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทย เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติสืบไป

จากผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า พุทธศาสนาในสังคมไทยแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือพุทธแบบปรัชญา กับพุทธแบบชาวบ้าน สังคมไทยวันนี้จะเห็นว่าอยู่แบบพุทธแบบชาวบ้าน พิธีกรรมทำสังฆทานเสร็จก็จบ กับอีกแบบหนึ่งก็คือพุทธแบบปรัชญา อันนี้ก็แบ่งได้อีกก็คือเน้นศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าปัญญาก็สำนักหลวงพ่อกุญชรทาส ถ้าเป็นสมาธิก็สำนักธรรมกายจะแบ่งออกเป็นแต่ละอันซึ่งมันมีความโดดเด่น อีกอันหนึ่งที่มีการกล่าวถึงและน่าสนใจคือสิ่งที่เกิดขึ้นในมหาเถรสมาคมในคณะสงฆ์ไทย ปัญหาใหญ่ก็คือว่า เราไม่เคยคิดแบบรูปแบบระบบราชการ ความชำนาญเฉพาะด้านมีโครงสร้างแบบปิรามิดเหล่านี้ และพระสงฆ์เลื่อนชั้นขึ้นไปตามลำดับ ทุกคนวิ่งตามนี้หมดเลยกลายเป็นว่าอันไหนบอกว่าปล่อยวางก็กลายเป็นจะวิ่งมาตรงนี้กันหมดแล้ว (ช โสธร ผู้ทรงคำ, สนทนากลุ่มเฉพาะ, 14 มิถุนายน 2562)

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทย เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติ โดยภาพรวมพระสงฆ์จะต้องยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งพระพุทธเจ้า ด้วยการรักษาศีล หมั่นฝึกสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญา เมื่อพระสงฆ์ฝึกกาย ฝึกจิตให้เป็นกุศล การมองสิ่งแวดลอมรอบข้างก็เป็นกุศล แม้กระทั่งประเด็นเกี่ยวกับการเมืองพระสงฆ์สามารถเข้าถึงได้ทุกรูปแบบ ทั้งการเป็นผู้สังเกตการณ์ การเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะปราศจากความลำเอียง จะเป็นประโยชน์กับทุกกลุ่มทางสังคม

ตารางที่ 6.14 แสดงค่าความถี่และจำนวนผู้สนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการวิเคราะห์แนวโน้ม
บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย

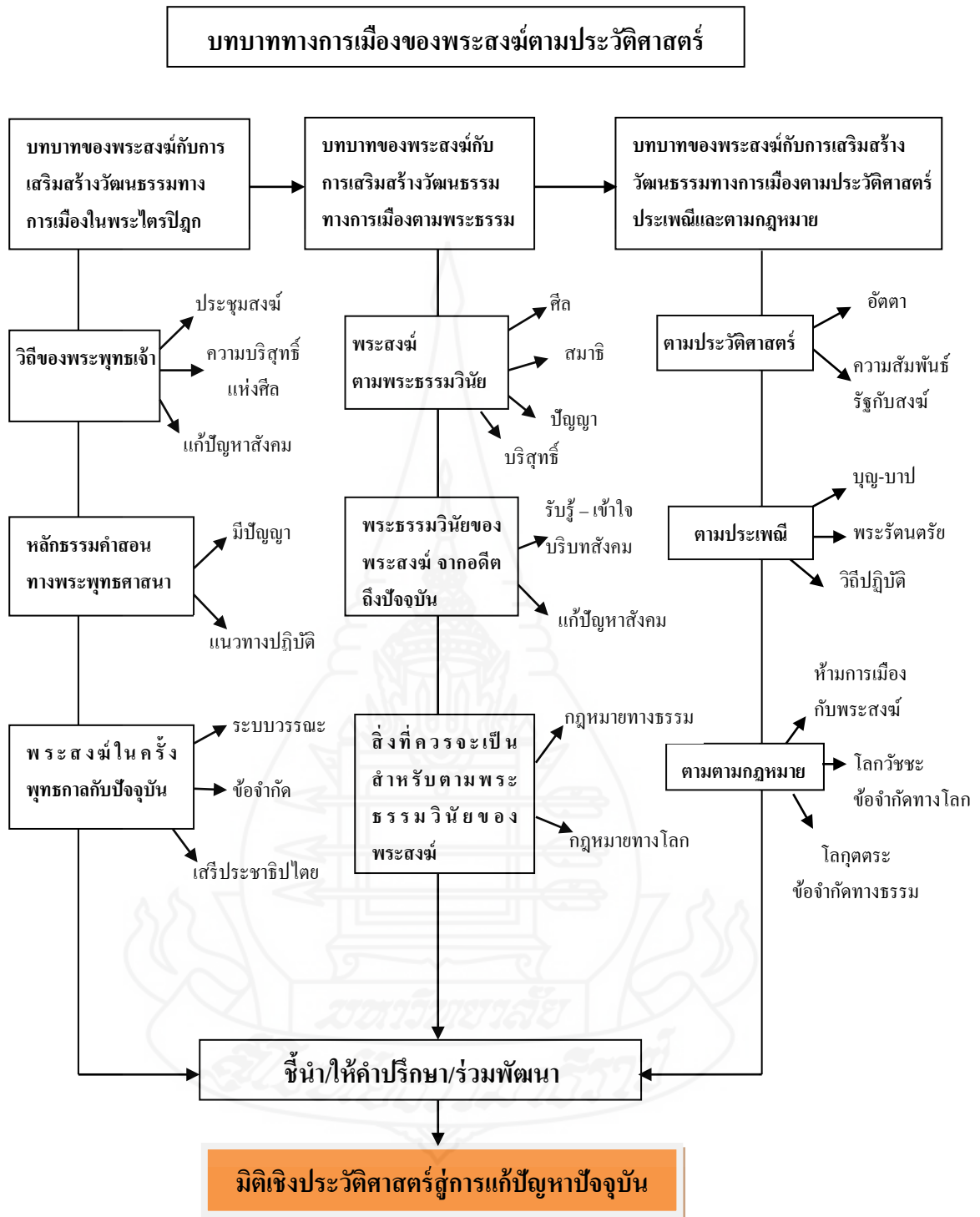
ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
สถานะปัจจุบันของ บทบาทของพระสงฆ์ กับการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง ในสังคมไทย	7	1, 4, 5, 6, 7, 8, 10
แนวโน้มบทบาทของ พระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองในการเป็น ผู้สังเกตการณ์ทาง การเมือง ที่ควรจะเป็น	5	1, 2, 4, 8, 10
แนวโน้มบทบาทของ พระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองในความ เป็นหุ้นส่วนทาง การเมือง ที่ควรจะเป็น	3	1, 2, 3
แนวโน้มบทบาทของ พระสงฆ์กับการ เสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองในการมี ส่วนร่วมทางการเมือง ที่ ควรจะเป็น	4	1, 6, 9, 10

ตารางที่ 6.14 (ต่อ)

ประเด็น	ปริมาณ	
	ความถี่	รูป/คนที่
ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็น ใน สังคม ไทย เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนให้แก่คนในชาติสืบไป	1	9

5.5 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อตอบ โจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย โดยมุ่งเน้นถึงผลลัพธ์ที่ดีของงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังจะนำเสนอผลการวิจัยเป็นแผนภาพไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6.1 แสดงบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์

จากภาพที่ 6.1 ดังกล่าว พบว่า บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยได้ค้นพบในการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามมีปัจจัยสำคัญอยู่ 3 ด้านหลัก ประกอบด้วย

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการการเมืองในพระไตรปิฎก
2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย
3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์

ประเพณีและตามกฎหมาย

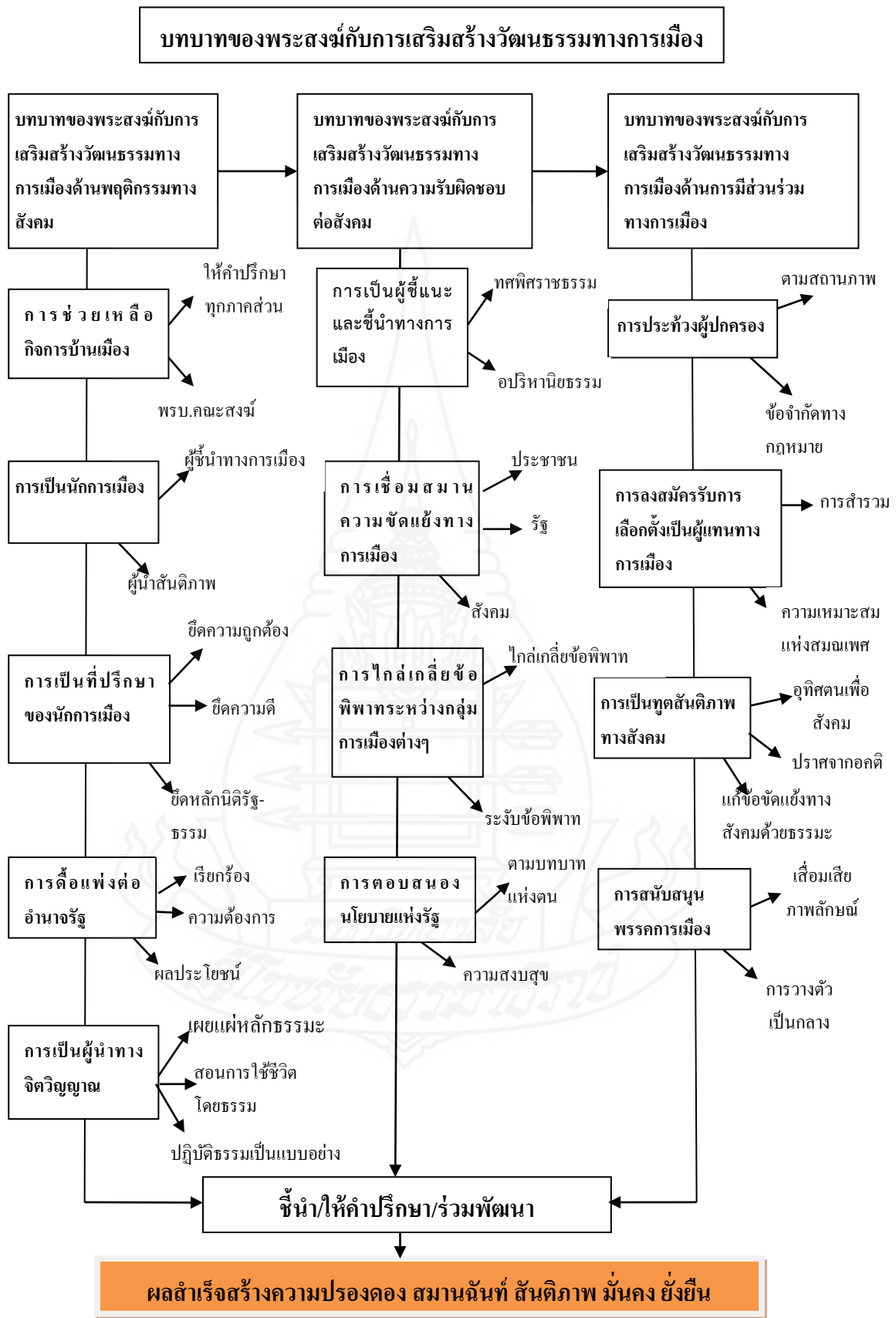
ปัจจัยสำคัญ 3 ประการดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสร้างเป็นแบบแผนแนวทางในการเกื้อหนุนมิติเชิงประวัติศาสตร์สู่การแก้ปัญหาปัจจุบัน

ทั้งนี้ จากการค้นพบบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นดังกล่าวเกิดขึ้นในเชิงของการใช้ระบอบพ่อปกครองลูกแบบช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ด้วยสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันได้รับเข้ามาในสังคมตั้งแต่ครั้งสุโขทัยเป็นต้นมา และพระสงฆ์ในฐานะผู้ที่สละแล้วซึ่งความ โลก ความโกรธ ความหลง จึงได้การยอมรับนับถือจากสถาบันกษัตริย์ และเคารพนับถือของไพร่ฟ้าประชาชน แต่ด้วยกาลเวลาเปลี่ยน วิธีการดำรงในสังคมก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แม้กระทั่งในมิติทางศาสนาโดยตัวพระสงฆ์เองก็ต้องปรับไปตามบริบทด้วย หรือแม้กระทั่งการยกยอเชิดชูพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับกษัตริย์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นภาพของบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการการเมืองในพระไตรปิฎก เป็นการมุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของพระพุทธเจ้า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลกับปัจจุบัน

2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย เป็นการมุ่งศึกษา ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย สิ่งที่เป็นอยู่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน สิ่งที่จะควรจะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย เป็นการมุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประเพณี บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามกฎหมาย

ภาพที่ 6.2 แสดงบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

จากภาพที่ 6.2 ดังกล่าว พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ผู้วิจัยได้ค้นพบในการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามมีปัจจัยสำคัญอยู่ 3 ด้านหลัก ประกอบด้วย

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม
2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม
3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ปัจจัยสำคัญ 3 ประการดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสร้างเป็นแบบแผนแนวทางในการเกื้อหนุนมิติเชิงประวัติศาสตร์สู่การแก้ปัญหาปัจจุบัน

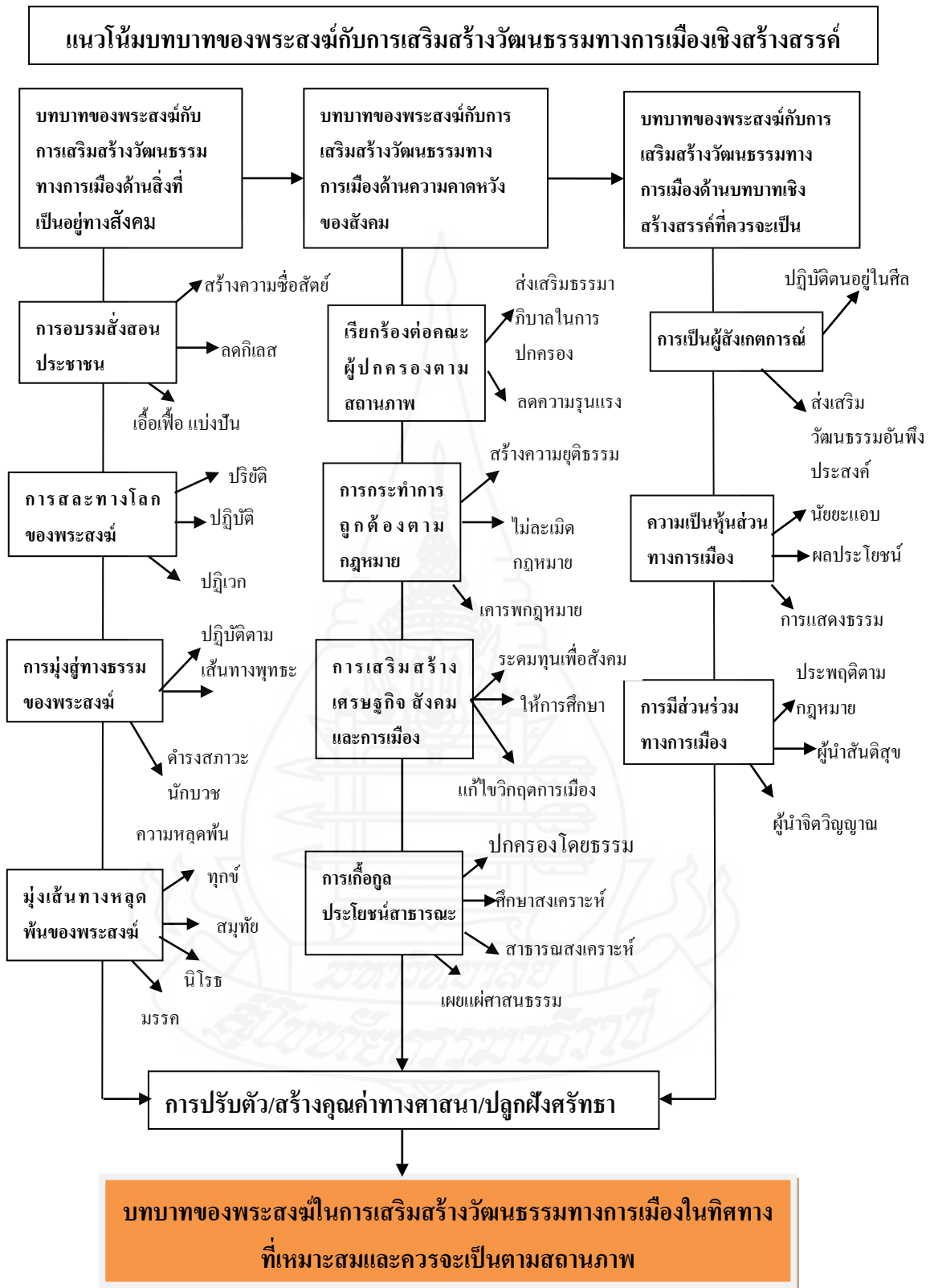
ทั้งนี้ จากการค้นพบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นดังกล่าวทำให้เห็นในเรื่องของการชี้นำ การเป็นผู้ให้คำปรึกษา และร่วมเป็นส่วนหลักในการร่วมพัฒนาสังคม ที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จการสร้างความปลอดภัย สมานฉันท์ สันติภาพ มั่นคง ยั่งยืน ของคนในชาติ ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นภาพของบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม เป็นการมุ่งศึกษา บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นนักการเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการคือแพ่งต่ออำนาจรัฐ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการมุ่งศึกษา บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะและชี้นำทางการเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมานความขัดแย้งทางการเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการมุ่งศึกษา บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วงผู้ปกครอง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการลงสมัครรับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นทูตสันติภาพทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการสนับสนุนพรรคการเมือง

ภาพที่ 6.3 แสดงแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

จากภาพที่ 6.3 ดังกล่าว พบว่า แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์แบบอุดมปัญญาบนหลักเหตุผลนิยม (Rationalism) ผู้วิจัยได้ค้นพบในการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามมีปัจจัยสำคัญอยู่ 3 ด้านหลัก ประกอบด้วย

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม
2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม
3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

ปัจจัยสำคัญ 3 ประการดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสร้างเป็นแบบแผนแนวทางบทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในทิศทางที่เหมาะสมและควรจะเป็นตามสถานภาพ

ทั้งนี้ จากการค้นพบแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นดังกล่าวทำให้เห็นในเรื่องของอนาคตบทบาทพระสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ายุคสมัยที่เปลี่ยนไป พยายามสร้างคุณค่าทางศาสนาเพราะการเข้าถึงแก่นทางศาสนาเริ่มเสื่อมถอยลงด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งต้องปลูกฝังศรัทธาแก่พุทธบริษัทให้ตั้งมั่นแน่วแน่ในเส้นทางแห่งพระพุทธเจ้า ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นภาพของแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคมเป็นการมุ่งศึกษา บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการอบรมสั่งสอนประชาชน บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการสละทางโลกของพระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์

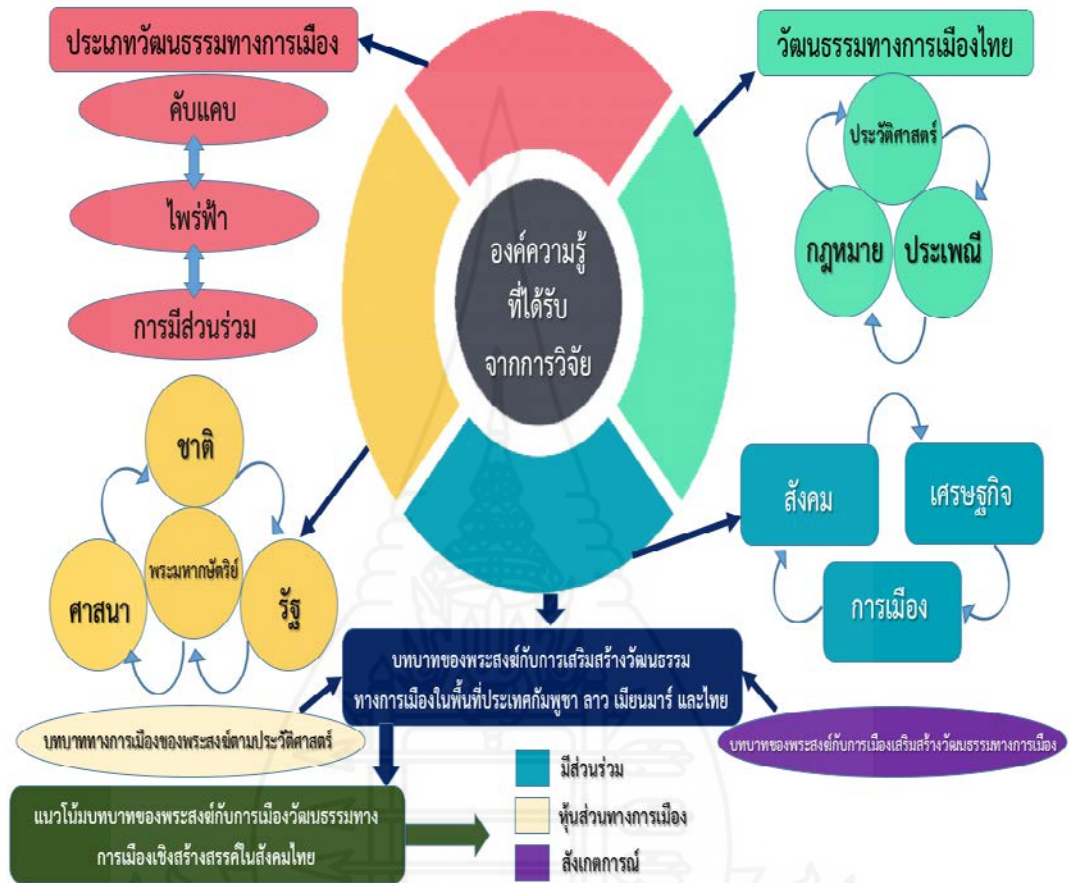
2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม เป็นการมุ่งศึกษา บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการกระทำการถูกต้องตามกฎหมาย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และ

การเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ที่เกื้อกูลประโยชน์สาธารณะ

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น เป็นการมุ่งศึกษา บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการเป็นผู้สังเกตการณ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการบทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในการการบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง

6.6 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ภาพที่ 6.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากภาพที่ 6.4 ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ดังกล่าวข้างต้น สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมือง

พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่เรารู้จักกันโดยทั่วไปจะมีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่รู้และไม่สนใจการเมือง และไม่คิดว่าจะได้รับผลกระทบจากการเมือง คนที่มีความคิดแบบนี้จึงไม่คิดที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ประชาชนมีสำนึกทางการเมืองต่ำ ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subjective Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลในสังคมสนใจการเมืองบ้าง แต่เข้าใจการเมืองในลักษณะที่ยอมรับอำนาจของผู้ปกครอง ดังนั้น จึงไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participative Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลสนใจการเมืองและตระหนักว่าการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเขาในทุกด้าน พวกเขาจึงกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

แต่วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมไทย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือจาก วัฒนธรรมความเป็นอยู่ เช่น วัฒนธรรมการนุ่งผ้าของแต่ละภาคในประเทศไทยที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา นับตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองมักจะมาคู่กับคำว่าประเพณี ต่างก็ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แต่เป็นไปในลักษณะของความเจริญงอกงาม ทั้งนี้ สำหรับสังคมไทยปัจจุบันมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เชื่อในเรื่องของการทำนายทายทัก ดูฤกษ์ดูยาม แต่ขาดในเรื่องของความเข้าใจตามวิถีปฏิบัติเชิงพุทธ เป็นต้น

ประเทศไทยเราจากอดีตที่ผ่านมาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย คนไทยเรามีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นแบบคับแคบ กล่าวคือ ไม่มีใครสนใจเรื่องการเมืองเพราะคิดว่าไม่เกี่ยวกับตน อาจจะเป็นเพราะการถูกขู่จำกัดทางสังคมที่มีกฎหมายควบคุมค่อนข้างเข้มงวดในการลงโทษ แต่ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยประชาชนเริ่มมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้ามากขึ้น คือเริ่มมีความสนใจในเรื่องการเมืองแต่ยังไม่ถึงกับการเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ก็ถูก

จำกัดและครอบงำด้วยข้าราชการและทหารติดต่อกันมา แต่จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงหลังปี 2,500 เป็นต้นมา ทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ในสังคมไทย ซึ่งคนกลุ่มใหม่นี้เป็นผู้ได้รับการศึกษาในแบบตะวันตก เป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีความมั่นใจในตัวเองและติดต่อกับชาติที่เป็นประชาธิปไตยมาก ทั้งอิทธิพลจากสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้เขาเหล่านี้ได้รับรู้รับทราบถึงความเป็นไปในโลกกว้าง ทำให้พวกเขาต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น

อีกทั้งการเปลี่ยนในยุคโลกาภิวัตน์ชนบทไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อาชีพชาวนาถูกแปรสภาพไปเป็นผู้รับจ้างทำนาหรือเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่ทำนาผ่านเครื่องจักรและอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ วัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัวของเมืองใหญ่ การติดต่อสื่อสาร การเข้ามาทำงานในเมืองของคนจากชนบทและกลับไปปรับใช้สังคมบ้านเกิด ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

ในส่วนของบทบาทพระสงฆ์ที่ไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองเป็นไปในแบบที่ได้กล่าวเบื้องต้น ปัจจัยหลายประการเป็นตัวกำหนด ในเรื่องของการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาจะเป็นบทบาทหลักของพระสงฆ์ที่มีมาตั้งแต่ยุคสมัยสุโขทัยและปัจจุบันยังคงเป็นเช่นนั้นตาลดน้อยลงตามลำดับ เพราะปัจจุบันการให้ความสำคัญกับวัดเริ่มมีมากขึ้นเช่น กรมการศาสนาได้จัดตั้ง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน โดยให้วัดที่มีพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาหลายด้าน เพราะฉะนั้น อิทธิพลด้านความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์จึงสามารถเป็นผู้ชี้แนะทางการเมืองที่ทำให้เห็นภาพได้ชัดเจน โดยเฉพาะในสังคมชนบท

แต่อย่างไรก็ตาม การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ปัจจุบันกำลังเคลื่อนจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม แต่การเปลี่ยนผ่านของวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่ง ไปสู่อีกวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่ง ย่อมเผชิญกับการต่อต้านของกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม สุดแล้วแต่ว่าจะเป็นไปด้วยความเรียบร้อยหรือมีการสะดุดเป็นระยะๆ หรือในบางครั้งก็ถอยหลัง แต่ถึงอย่างไรก็คงต้องเดินหน้าเพื่อการพัฒนาคุณค่าทางด้านวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม

2. สถาบันทางสังคม

พบว่า สถาบันทางสังคมเป็นองค์ประกอบของการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วย สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และมีรัฐเป็นผู้มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนขับเคลื่อน โดยอาศัยกลไก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งแต่ละอย่างล้วนมีการเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้สถาบันและกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการหล่อหลอมองค์รวมในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความเจริญรุ่งเรือง

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง องค์ประกอบที่สำคัญจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสภาวะการณ์ปัจจุบันเพื่อนำไปสู่การทำให้เห็นข้อชี้ชัดคาดการณ์ในแนวโน้มอนาคตว่าสมควรจะวางตัวและปฏิบัติตนอย่างไรถึงจะเหมาะสมแก่การดำรงสมณเพศให้เป็นที่เคารพนับถือในสังคมเฉกเช่นเดียวในอดีต

4. ข้อจำกัดบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

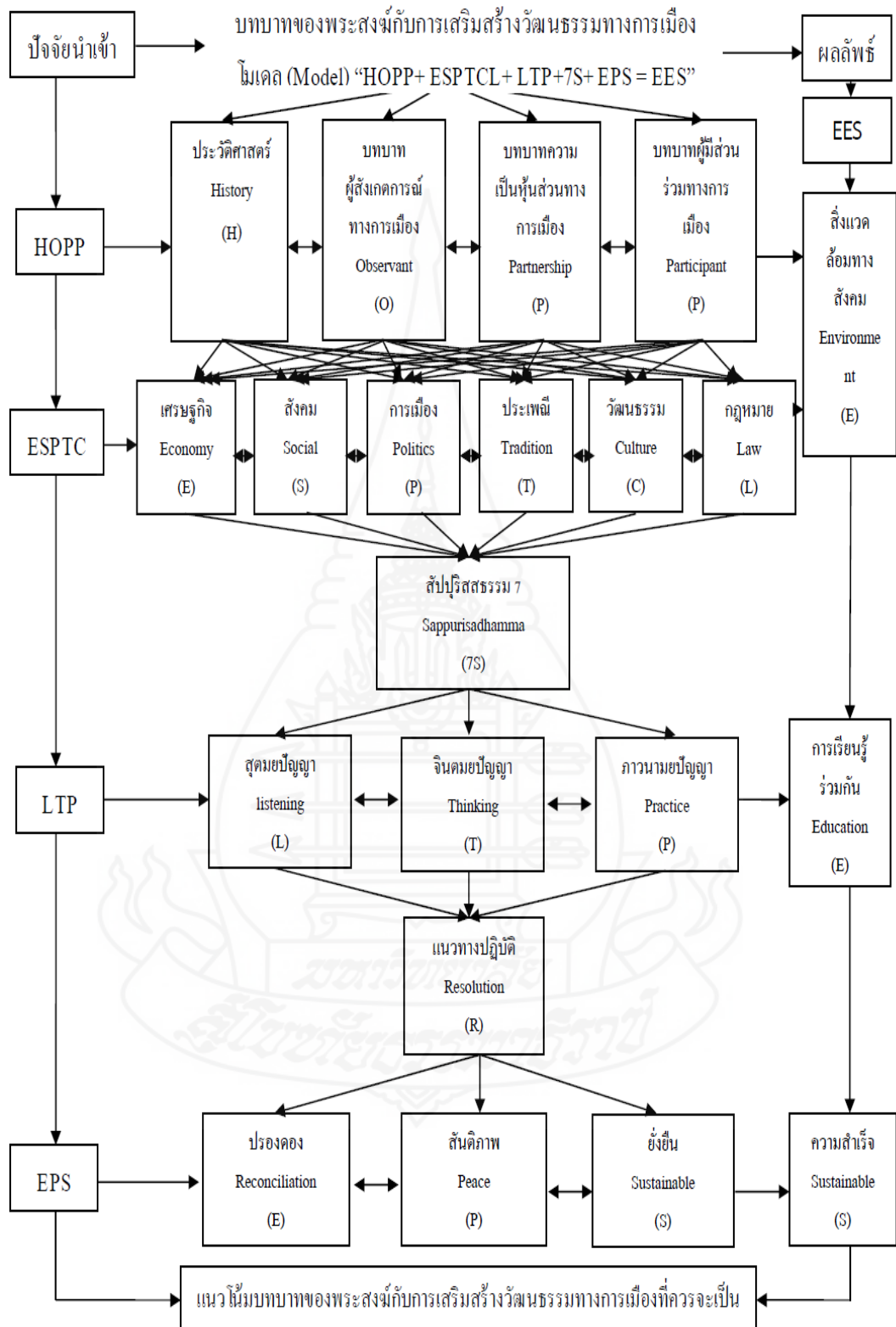
พบว่า ข้อจำกัดบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งระดับของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองการที่พระสงฆ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ข้อจำกัดทางการเมืองในสังคมค่อนข้างเยอะ ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง จะเป็นบทบาทที่เหมาะสมในระดับที่สูงมาก รองลงมาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง และสุดท้ายบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปในระดับน้อย

ทั้งนี้ เพื่อตอบโจทย์การวิจัย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นสมการตามกรอบโมเดล (Model) คือ

$$\text{“HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES”}$$

ดังจะนำเสนอเป็นแผนภาพพร้อมคำอธิบายรายละเอียดโมเดล ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6.5 แสดงแผนภาพโมเดล (Model) HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES

จากภาพที่ 6.5 กรอบโมเดลองค์ความรู้ดังกล่าว พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นกรอบโมเดล (Model) คือ โมเดล (Model) “HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES” แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ควรจะเป็น ดังมีคำอธิบายต่อไปนี้

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง มีแนวทางการปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทางสังคมร่วมกันสู่ความสำเร็จของสันติภาพทางสังคม บนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความปรองดอง สันติภาพและยั่งยืนบนพื้นฐานของประเทศ ผ่านปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และนำไปสู่ผลลัพธ์ (Outcome) ซึ่งจะได้ อธิบาย ดังนี้

HOPP: History (H) = ประวัติศาสตร์ความเกี่ยวเนื่องทางการเมือง, Observant (O) = บทบาทผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง, Partnership (P) = บทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง กล่าวคือ ประวัติศาสตร์เป็นตัวแสดงหลักในการเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างแบบแผนในการนำไปสู่การพยายามเปลี่ยนแปลงทิศทางการแก้ไขวิกฤตหรือเป็นการนำประวัติศาสตร์บางสิ่งที่สามารถแก้ไข ปัญหาทางสังคมเข้ามาใช้ในการปฏิบัติในสังคมยุคปัจจุบัน

ESPTCL : Economy (E) = เศรษฐกิจ, Social (S) = สังคม, Politics (P) = การเมือง, Tradition (T) = ประเพณี, Culture (C) = วัฒนธรรม, Law (L) = กฎหมาย ที่เป็นพหุทางสังคม ร่วมกันในการเป็นตัวแสดงบทบาทอันเกี่ยวเนื่องกันตามบริบทแวดล้อมทางสังคมโดยอาศัยความเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแรงจูงใจในการขับเคลื่อนการพัฒนาซึ่งการกระทำหรือพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดนำประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคม โดยส่วนรวมย่อมเอื้ออำนวยประโยชน์สันติสุขแก่สังคม ได้แก่ สัปปริสทธธรรม 7 Sappurisadhamma (7S) ประกอบด้วย 1) ผู้รู้จักเหตุ 2) ผู้รู้จักผล 3) ผู้รู้จักคน 4) ผู้รู้จักประมาณ ๗ 5) ผู้รู้จักกาล 6) ผู้รู้จักชุมชน 7) ผู้รู้จักบุคคล ประการต่างๆ ข้างต้นจะทำให้บุคคลนั้นเป็นคนดี คือ สัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดี เพราะเป็นผู้รักสงบ รักความเที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่ของตน รู้จักกาลเทศะ มีเหตุมีผลในการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่น จะสามารถบริหารงานได้อย่างราบรื่น

LTP : Listening (L) = สุตมยปัญญา, Thinking (T) = จินตมยปัญญา, Practice (P) = ภาวนามยปัญญา นอกจากสิ่งแวดล้อมประการต่างๆ ในทางสังคมจะเป็นกลไกการขับเคลื่อน โดยอาศัยแนวคิดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัญญา 3 ระดับ ซึ่งหมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟัง ปัญญาที่เกิดจากการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนตกผลึกสามารถนำไปสู่การปฏิบัติแก้ไขปัญหามาได้จริง

EPS : Reconciliation (E) = ปรองดอง, Peace (P) = สันติภาพ, Sustainable (S) = ยั่งยืน
จากการที่องค์การสหประชาชาติได้กล่าวในเบื้องต้น เป็นภาพรวมในการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ในหลายภาคส่วนในทิศทางที่เหมาะสมและควรจะเป็นต่อไป

จากการสังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมที่เป็นการเปรียบเทียบตามแต่ละบริบท โดยมี
ผลลัพธ์ คือ **EES** : Environment (E) = สิ่งแวดล้อมทางสังคม, Education (E) = เกิดการเรียนรู้
ร่วมกัน, Sustainable (S) = ความสำเร็จ อันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์
กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ควรจะเป็นในอนาคต ซึ่งทำให้ได้องค์ความรู้ที่ได้รับจาก
การวิจัย เกิดเป็น โมเดล (Model) คือ “HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES” ตามที่ผู้วิจัยได้
กล่าวอธิบายไว้แล้วข้างต้น

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย 3) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (In-depth Interview Structure) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ด้วยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยกำหนดจากบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เป็นตัวแทนทั้งนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา พระสงฆ์นักพัฒนา พระสงฆ์มีบทบาททางการเมือง นักวิชาการจากสถาบันทางการศึกษา ภาครัฐ ภาคประชาชน ตัวแทนพระสงฆ์จากประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม จำนวน 21 รูป/คน และใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) จากผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ ยืนยันความถูกต้องของงานวิจัย และวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งได้พิจารณาเลือกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตามคุณสมบัติ จำนวน 10 รูป/คน เพื่อให้ได้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องกับงานวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป (2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 3 คน และ (3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 1 คน (4) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จากคณะกรรมการศูนย์สมานฉันท์ ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป จำนวน 1 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive Analysis) เพื่อควบคุมคุณภาพ

และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Techniques) แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ ผลการวิจัยนำมาแสดงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามระยะของการวิจัย 3 ระยะ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1.1 ผลการวิจัยระยะที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นพบทั้งจากข้อมูลเชิงเอกสารตามบริบทของพื้นที่ประเทศที่ใช้ในการศึกษาวิจัย พบว่า มีปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา 4 ด้าน 1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย 3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย ดังจะนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก อันประกอบไปด้วย (1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของพระพุทธเจ้า (2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

2. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย อันประกอบไปด้วย (1) ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงหลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย (2) สิ่งที่เป็นอยู่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย อันประกอบไปด้วย (1) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ (2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประเพณี (3) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามกฎหมาย

1.2 ผลการวิจัยระยะที่ 2 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย โดยการนำผลการวิจัยระยะที่ 1 มาศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองระหว่างประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ผลการวิจัย พบว่า 1) หลักพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐาน ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ 2) บทกฎหมายของแต่ละประเทศ 3) รูปแบบทางการเมืองของพระสงฆ์ 4) จุดเน้นทางการเมือง 5) ปรัชญาการเมืองที่เป็นรูปธรรม 6) ผลกระทบทางการเมือง 7) รูปแบบการแสดงออก 8) มุมมองพระสงฆ์ สถาบันทางการเมือง ทางสังคม โดยอิงหลักสิทธิมนุษยชน

1.3 ผลการวิจัยระยะที่ 3 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นพบจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 4 ประเทศ และการวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผลการวิจัย พบว่า

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง มีองค์ประกอบดังนี้

1) บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ประกอบไปด้วย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

2) บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ประกอบไปด้วย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

2. การวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย ประกอบไปด้วย เป็นไปตามความเหมาะสมตามบริบทของประเทศไทย มีองค์ประกอบ ดังนี้

1) สภาวะปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย พบว่า ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง มีอยู่ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. บทบาททางโลก คือ การเข้าไปมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะทางด้านของเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งพระสงฆ์มีหน้าที่หลักตามการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ บทบาทเหล่านี้ล้วนเป็นบทบาททางโลกที่พระสงฆ์เข้าไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง 2. บทบาททางธรรม คือ มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างจิตวิญญาณ กล่าวคือ การนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้อธิบายเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างฐานคติด้วยการไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำความประโยชน์เกื้อกูลต่อส่วนรวม ทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ

2) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ที่ควรจะเป็น พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองของพระสงฆ์ ตัวพระสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้แสดงบทบาทโดยตรง เป็นได้เพียงผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองพระสงฆ์สามารถแสดงผ่านกระบวนการในการให้ความรู้คือการถ่ายทอดคำสอนทางศาสนา ส่งเสริมองค์ความรู้ให้ทันโลก ทันธรรม หรือสร้างความเข้าใจกับประชาชนให้เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ของสังคม สังเกตการณ์ด้วยความเข้าใจ คือ สร้างให้ประชาชนเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองอย่างถูกต้อง แล้วส่งเสริมให้ประชาชนแสดงออกทางการเมืองอย่างสันติวิธี ไม่ก่อประเด็นของความขัดแย้งทางสังคม ประการเหล่านี้เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ทำได้ในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง

3) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ที่ควรจะเป็น พบว่า แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วน คือ ไม่ใช่ตัวพระสงฆ์เป็นหุ้นส่วนแต่หมายความว่าให้เกิดวัฒนธรรมแบบหุ้นส่วนทางการเมืองในสังคม เช่น รัฐบาลให้การสนับสนุนเรื่องของงบประมาณในทางศาสนา ส่วนพระสงฆ์มีหุ้นส่วนในการให้คำชี้แนะด้วยหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ไม่ใช่บทบาทในการเป็นหัวคะแนนให้กับนักการเมือง หรือการ โน้มน้าวให้ประชาชนเลือกพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่ง

4) แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น พบว่า แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองน้อยลงในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากข้อจำกัดทางการเมืองที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญกำหนดข้อห้ามทางการเมืองสำหรับพระสงฆ์ไว้ชัดเจน แต่ในพระธรรมวินัยไม่ได้ห้ามเพียงแต่ห้ามดูแลการรับทัฬหีชิก แต่แนวโน้มในอนาคตพระสงฆ์จะเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้นั้น ฝ่ายบ้านเมืองจะต้องวางกรอบทางการเมืองให้กับพระสงฆ์ไว้ชัดเจน เพราะพระสงฆ์ถึงแม้พระภิกษุในทางพระพุทธศาสนา แต่ส่วนหนึ่งเป็นพลเมือง และดูจากประวัติศาสตร์พระสงฆ์มีส่วนร่วมทางการเมืองมาโดยตลอด แต่จะเป็นในลักษณะของการให้คำปรึกษา ชี้แนะ ชี้นำทางการเมือง และพระพุทธศาสนาได้เป็นศาสนาประจำชาติมาโดยตลอด การที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมทางการเมืองต้องดูที่เจตนารมณ์ของพระสงฆ์ เช่น เป็นการมีส่วนร่วมเพื่อพิทักษ์ศาสนาหรือไม่ หรือการมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง แต่สิ่งที่พระสงฆ์ทำได้ดีที่สุดคือวางตนบนเส้นทางของพระพุทธเจ้าไม่ควรเอาตัวมายุ่งเกี่ยวกับทางการเมือง ควรอยู่แบบผู้สละแล้วซึ่งทางโลก

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์และแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น เมื่อนำมาผนวกหรือบูรณาการให้เหมาะสมแก่บริบททางสังคม สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมือง

พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่เรารู้จักกัน โดยทั่วไปจะมีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่

1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่รู้และไม่สนใจการเมือง และไม่คิดว่าจะได้รับผลกระทบจากการเมือง คนที่มีความคิดแบบนี้จึงไม่คิดที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ประชาชนมีสำนึกทางการเมืองต่ำ ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบโพร์ฟ้า (Subjective Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลในสังคมสนใจการเมืองบ้าง แต่เข้าใจการเมืองในลักษณะที่ยอมรับอำนาจของผู้ปกครอง ดังนั้น จึงไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง

3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participative Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลสนใจการเมืองและตระหนักว่าการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเขาในทุกด้าน พวกเขาจึงกระตือรือร้นที่จะเข้ามาทำกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ประเทศไทยเราจากอดีตที่ผ่านมา ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย คนไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นแบบฉบับ กล่าวคือ ไม่มีใครสนใจเรื่องการเมืองเพราะคิดว่าไม่เกี่ยวกับตน อาจจะเป็นเพราะการถูกข้อจำกัดทางสังคมที่มีกฎหมายควบคุมค่อนข้างเข้มงวดในการลงโทษ แต่ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยประชาชนเริ่มมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้ามากขึ้น คือเริ่มมีความสนใจในเรื่องการเมืองแต่ยังไม่ถึงกับการเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ถูกจำกัดและครอบงำด้วยข้าราชการและทหารติดต่อกันมา แต่จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงหลังปี 2500 เป็นต้นมา ทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ในสังคมไทย ซึ่งคนกลุ่มใหม่นี้เป็นผู้ได้รับการศึกษาในแบบตะวันตก เป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีความมั่นใจในตัวเองและติดต่อกับชาติที่เป็นประชาธิปไตยมาก ทั้งอิทธิพลจากสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้เขาเหล่านี้ได้รับรู้รับทราบถึงความเป็นไปในโลกกว้าง ทำให้พวกเขาต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น

อีกทั้งการเปลี่ยนในยุคโลกาภิวัตน์ชนบทไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อาชีพชาวนาถูกแปรสภาพไปเป็นผู้รับจ้างทำนาหรือเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่ทำนาผ่านเครื่องจักรและอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ วัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัวของเมืองใหญ่ การติดต่อสื่อสาร การเข้ามาทำงานในเมืองของคนจากชนบทและกลับไปปรับใช้สังคมบ้านเกิด ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

ในส่วนของบทบาทพระสงฆ์ที่ไปเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองเป็นไปในแบบที่ได้กล่าวเบื้องต้น ปัจจัยหลายประการเป็นตัวกำหนดในเรื่องของการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาจะเป็นบทบาทหลักของพระสงฆ์ที่มีมาตั้งแต่ยุคสมัยสุโขทัย และปัจจุบันยังคงเป็นเช่นนั้นตาลดน้อยลงตามลำดับ เพราะปัจจุบันการให้ความสำคัญกับวัดเริ่มมีมากขึ้นเช่น กรมการศาสนาได้จัดตั้ง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน โดยให้วัดที่มีพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาหลายด้าน เพราะฉะนั้น อิทธิพลด้านความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์จึงสามารถเป็นผู้ชี้นำทางการเมืองที่ทำให้เห็นภาพได้ชัดเจน โดยเฉพาะในสังคมชนบท

แต่อย่างไรก็ตาม การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ปัจจุบัน กำลังเคลื่อนจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม แต่การเปลี่ยนผ่านของวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่งย่อมเผชิญกับการต่อต้านของกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม สุดแล้วแต่ว่าจะเป็นไปด้วยความเรียบร้อยหรือมีการสะดุดเป็นระยะๆ หรือในบางครั้งก็ถอยหลัง แต่ถึงอย่างไรก็จะต้องเดินหน้าเพื่อการพัฒนาคุณค่าทางด้านวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม

2. สถาบันทางสังคม

พบว่า สถาบันทางสังคมเป็นองค์ประกอบของการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วย สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และมีรัฐเป็นผู้มีบทบาทส่งเสริม สนับสนุนขับเคลื่อน โดยอาศัยกลไก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งแต่ละอย่างล้วนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งนี้สถาบันและกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการหล่อหลอมองค์รวมในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความเจริญรุ่งเรือง

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง องค์ประกอบที่สำคัญจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสภาวะการณปัจจุบันเพื่อนำไปสู่ การทำให้เห็นข้อชี้ชัดคาดการณ์ในแนวโน้มอนาคตว่าสมควรจะวางตัวและปฏิบัติตนอย่างไรถึงจะเหมาะสมแก่การดำรงสมณเพศให้เป็นที่เคารพนับถือในสังคมเฉกเช่นเดียวในอดีต

4. ข้อจำกัดบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

พบว่า ข้อจำกัดบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งระดับของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองการที่พระสงฆ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ข้อจำกัดทางการเมืองในสังคมก่อนข้างเยอะ ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง จะเป็นบทบาทที่เหมาะสมในระดับที่สูงมาก รองลงมาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง และสุดท้ายบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปในระดับน้อย

สามารถสรุปเป็นผังมโนทัศน์บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
 ทางการเมือง ได้ดังนี้

ภาพที่ 7.1 แสดงผังมโนทัศน์บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ทั้งนี้ เพื่อตอบโจทย์การวิจัย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นกรอบโมเดล (Model) คือ โมเดล (Model) “HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES” แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ควรจะเป็น ดังมีคำอธิบายต่อไปนี้

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง มีแนวทางการปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทางสังคมร่วมกันสู่ความสำเร็จของสันติภาพทางสังคม บนพื้นฐานความหลากหลายวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความปรองดอง สันติภาพและยั่งยืนบนพื้นฐานของประเทศ ผ่านปัจจัยนำเข้า (Input) สู่กระบวนการ (Process) และนำไปสู่ผลลัพธ์ (Outcome) ซึ่งจะได้ อธิบาย ดังนี้

HOPP: History (H) = ประวัติศาสตร์ความเกี่ยวเนื่องทางการเมือง, Observant (O) = บทบาทผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง, Partnership (P) = บทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง กล่าวคือ ประวัติศาสตร์เป็นตัวแสดงหลักในการเป็นตัวอย่างแบบแผนในการนำไปสู่การพยายาม

เปลี่ยนแปลงทิศทางที่เป็นการแก้ไขวิกฤตหรือเป็นการนำประวัติศาสตร์ในสิ่งที่สามารถแก้ไข
ปัญหาทางสังคมเข้ามาใช้ในการปฏิบัติในสังคมยุคปัจจุบัน

ESPTCL : Economy (E) = เศรษฐกิจ , Social (S) = สังคม , Politics (P) =
การเมือง,

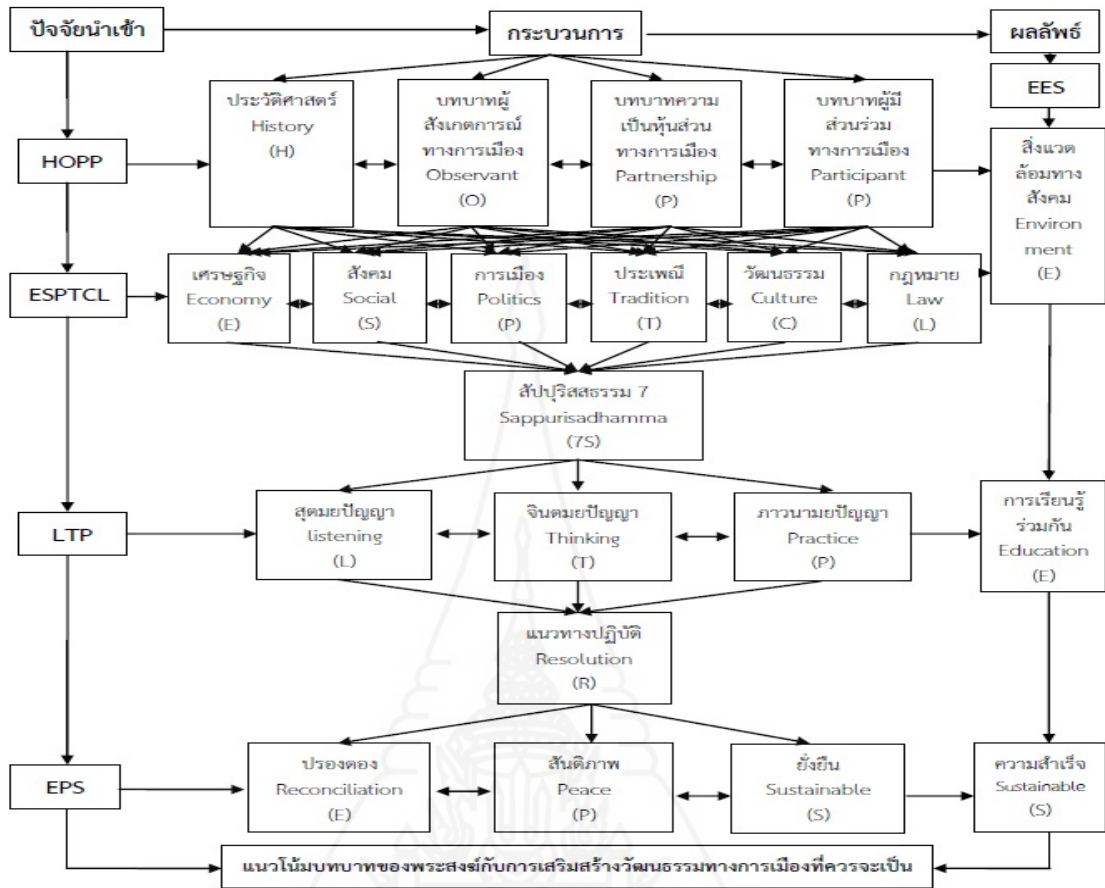
Tradition (T) = ประเพณี, Culture (C) = วัฒนธรรม, Law (L) = กฎหมาย ที่เป็น
พหุทางสังคมร่วมกันในการเป็นตัวแสดงบทบาทอันเกี่ยวเนื่องกันตามบริบทแวดล้อมทางสังคมโดย
อาศัยความเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแรงจูงในการขับเคลื่อนการพัฒนาซึ่งการ
กระทำหรือพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดนำประโยชน์มาให้ทั้งแก่
ตนเองและสังคม โดยส่วนรวมย่อมเอื้ออำนวยประโยชน์สันติสุขแก่สังคม ได้แก่ สัปปริสสธรรม 7
Sappurisadhamma (7S) ประกอบด้วย 1) ผู้รู้จักเหตุ 2) ผู้รู้จักผล 3) ผู้รู้จักตน 4) ผู้รู้จักประมาณ
5) ผู้รู้จักกาล 6) ผู้รู้จักชุมชน 7) ผู้รู้จักบุคคล ประการต่างๆ ข้างต้นจะทำให้บุคคลนั้นเป็นคนดี คือ
สัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดี เพราะเป็นผู้รักสงบ รักความเที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่
ของตน รู้จักกาลเทศะ มีเหตุมีผลในการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่น จะสามารถ
บริหารงานได้อย่างราบรื่น

LTP : Listening (L) = สุตมยปัญญา, Thinking (T) = จินตมยปัญญา, Practice
(P) = ภวานมยปัญญา นอกจากสิ่งแวดล้อมประการต่างๆ ในทางสังคมจะเป็นกลไกการขับเคลื่อน
โดยอาศัยแนวคิดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัญญา 3 ระดับ
ซึ่งหมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟัง ปัญญาที่เกิดจากการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนตกผลึก
สามารถนำไปสู่การปฏิบัติแก้ไขปัญหาคือจริง

EPS : Reconciliation (E) = ประองคอง, Peace (P) = สันติภาพ, Sustainable (S) =
ยั่งยืน จากการที่องค์พหุหลายประการที่ได้กล่าวในเบื้องต้น เป็นภาพรวมในการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมในหลายภาคส่วนในทิศทางที่เหมาะสมและควรจะเป็นต่อไป

จากการสังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมที่เป็นการเปรียบเทียบตามแต่ละบริบท
โดยมีผลลัพธ์ คือ EES : Environment (E) = สิ่งแวดล้อมทางสังคม, Education (E) = เกิดการเรียนรู้
ร่วมกัน, Sustainable (S) = ความสำเร็จ อันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์
กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ควรจะเป็นในอนาคต ซึ่งทำให้ได้องค์ความรู้ที่ได้รับจาก
การวิจัย เกิดเป็น โมเดล (Model) คือ “HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES” ตามที่ผู้วิจัยได้
กล่าวอธิบายไว้แล้วข้างต้น

สามารถสรุปเป็นผังมโนทัศน์บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมือง ได้ดังนี้

ภาพที่ 7.2 แสดงแผนภาพโมเดล (Model) HOPP+ ESPTCL+ LTP+7S+ EPS = EES

2. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย” พบประเด็นที่สำคัญสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์ ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

2.1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก พระภิกษุในพระพุทธศาสนาหรือพระสงฆ์ คือ หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วยพระสงฆ์ในความหมายของพระสูตร หมายถึง ท่านผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแม้เพียงรูปเดียวก็ได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ แต่ในความหมายทางพระวินัยนั้นท่านหมายถึงเอภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์ (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) 2528, น. 63) พระสงฆ์เป็นสถาบันบุคคลที่เกิดขึ้นตามการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ผ่านวิธีการอุปสมบทตามที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต ทำหน้าที่ในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาจากรุ่นสู่รุ่นสืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การทำหน้าที่ทางการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ จึงอิงอาศัยแนวทางแห่งพุทธเจ้าผ่านคำสั่งสอนในพระไตรปิฎก

2.1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย โอวาทครั้งสำคัญที่พุทธองค์ทรงแสดงในวันก่อนปรินิพพาน เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ คือ ประมวลคำสั่งสอนหลักที่แสดงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงยกเป็นคาถา จำนวน 3 พระคาถาครั้ง ดังนี้

พระคาถาที่ 1 : อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา

ขมุติ ปรมิ ตโป ตีติกขา นิพพานंपรมंवทฺตฺติพุทฺธา

น หิปพุทฺธิโต ปฺรูปฆาตี สมโณ โหติ ปรี วิหฺลฺยฺนฺโต.

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นธรรมสำหรับเผ่าบาป (ตบะ) ที่ยอดเยี่ยม ท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวสรรเสริญพระนิพพานว่าเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม ผู้ที่ยังฆ่าผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้ที่ยังเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย

พระคาถาที่ 2 : หลักการของพระพุทธศาสนา

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสฺลสฺสุปฺสมฺปทา

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตฺตพุทฺธาน ๓ สาสนํ

การไม่ทำความชั่ว การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (หลักการทั้งสาม) นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระคาถาที่ 3 : วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา

อนุปวาโท อนุปมาโต ปาติโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตญฺญตฺวาจ ภตฺตสฺสมี ปนฺตญฺจ สยนาสนํ

อธิจฺจิตฺเต จ อาโยโค เอตฺตพุทฺธาน ๓ สาสนํ.

การไม่ว่าร้ายใครการไม่ทำร้ายใครการสำรวมในพระปาติโมกข์การรู้จักประมาณในอาหารการนอนการนั่งในที่นั่งัด การประกอบความเพียรในอธิจิต (สมาธิขั้นสูง) (วิธีการทั้งหก) นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ที่มณีกาย มหาวรรค เล่ม 10 ข้อ 90 หน้า 64-65)

ประการต่างๆ นี้ เป็นเจตนารมณ์ของพุทธองค์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

2.1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระพุทธศาสนา ได้แตกออกเป็น 2 นิกายใหญ่ด้วยกัน คือนิกาย มหายาน และนิกายหินยาน ที่ได้เผยแผ่มาซึ่งหลายประเทศในแถบเอเชีย เช่น ประเทศไทยประเทศเมียนมาร์ ประเทศศรีลังกา ประเทศเวียดนาม ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศมาเลเซียประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลี เป็นต้น ดังนั้น บุคลากรของพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุและสามเณรในพระพุทธศาสนาของประเทศนั้นๆ จึงมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามชื่อของประเทศ เช่นพระภิกษุและ สามเณรเมียนมาร์ พระภิกษุและสามเณรศรีลังกา พระภิกษุและสามเณรลาว เป็นต้น สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 5 ทวิ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2535, น. 5) ได้ให้ความหมายของคำว่า “พระภิกษุและสามเณร” ไว้ดังนี้ คณะสงฆ์หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร คณะสงฆ์อื่น หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจีนนิกายหรืออนัมนิกาย” กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 17 (พ.ศ.2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ (กรมการศาสนา 2536, น. 11) ข้อ 37 พระอุปัชฌาย์รูปใดถูกระงับหน้าที่พระอุปัชฌาย์ตามข้อ 25 กก็ดี ถูกระงับหน้าที่พระอุปัชฌาย์ตามข้อ 33 (2) กก็ดีถูกพักหน้าที่พระอุปัชฌาย์ตามข้อ 34 วรรค 3 กก็ดีหากฝ่าฝืนให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรอีก หรือถูกลงโทษตามความในข้อ 33 (2) แล้วไม่เจ็ดหลาย ละเมิดซ้ำอีก ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ฐานขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาตามความในข้อ 54 (3) แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 16 (พ.ศ.2535) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 38 พระภิกษุรูปใดไม่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็นพระอุปัชฌาย์ตามกฎมหาเถรสมาคมนี้ บังอาจให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรต้องระวางโทษตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ข้อ 39 บุคคลผู้ได้รับบรรพชาอุปสมบทตามความในข้อ 37 และข้อ 38 ให้ถือว่าบรรพชาอุปสมบทโดยมิชอบ ไม่มีสิทธิได้รับประโยชน์อันพระภิกษุสามเณรจะพึงได้ ดังนั้น ความหมายของคำว่า “พระภิกษุและสามเณร” ตามกฎหมายของ

ประเทศไทยนอกจากต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการบรรพชาหรืออุปสมบทอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา คือ พร้อมด้วยวัตถุประสงค์ ปริสสมบัติ สีมาสมบัติ และกรรมวาจาสมบัติแล้ว และยังคงเป็นบุคคลที่ได้รับการบรรพชาหรืออุปสมบท จากพระภิกษุผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ตามกฎหมาย มหาเถรสมาคม ฉบับที่ 17 (พ.ศ.2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ และสำเร็จเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท (Theravada) หรือหินยาน (Hinayana) นิกายใดนิกายหนึ่งในสองนิกาย คือ มหานิกาย (Maha Nikai) หรือธรรมยุติกนิกาย (Dhammyuttika Nikai) เท่านั้น ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักรไทยก็ตาม กฎหมายถือว่าเป็น พระภิกษุและสามเณรไทยในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ส่วนพระภิกษุและสามเณรไทยแม้ได้รับการบรรพชาหรืออุปสมบท อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย แต่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายไทยก็ไม่ถือว่าเป็นพระภิกษุและสามเณรไทยดังคำพิพากษาฎีกาที่ 3699-3739/2541 ว่า “เมื่อจำเลยที่ 80 ไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าว การบวชของจำเลยที่ 1 ถึงที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 9 ที่ 11 ที่ 13 ถึงที่ 18 ที่ 20 ที่ 24 ถึงที่ 27 ที่ 29 ที่ 31 ที่ 45 ที่ 47 ถึงที่ 52 ที่ 54 ที่ 55 ที่ 64 ถึงที่ 66 ที่ 68 ที่ 70 ถึงที่ 74 ที่ 77 ที่ 79 จึงเป็นการบวชที่ไม่ชอบตามกฎหมายมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 จำเลยดังกล่าวจึงไม่มีสิทธิแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208”

สรุปได้ว่า “พระภิกษุและสามเณรไทยในพระพุทธศาสนา” ตามกฎหมายของประเทศไทยคือ พระภิกษุและสามเณร ฝ่ายหินยาน (Hinayana) ลัทธิมหานิกาย (Maha Nikai) และธรรมยุติกนิกาย (Dhammyuttika Nikai) ส่วนคณะสงฆ์อื่นตามความหมายของกฎหมายประเทศไทย หมายถึง พระภิกษุและสามเณรจีนนิกาย พระภิกษุและสามเณรอนันตนิคายเพียงสองนิกายเท่านั้นและอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม เช่นเดียวกับพระภิกษุและสามเณรไทย แต่ไม่ถือเป็นพระภิกษุและสามเณรไทย ส่วนพระภิกษุและสามเณรหรือนักบวชนอกจากนี้กฎหมายของประเทศไทยไม่ถือว่าเป็นพระภิกษุและสามเณรไทยในพระพุทธศาสนาและไม่อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม

2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม สงฆ์ หรือ สงฆ ในภาษาบาลี แปลว่า หมู่ เช่นในคำว่า ภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ภิกษุ ใช้ในความหมายว่า ภิกษุทั้งปวง พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่ง

สอนของพระพุทธเจ้า แล้วเลื่อมใส สละเรื่อนอกบวช ถีว้ตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตน พระธรรมรัตน พระสังฆรัตน (พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) 2549, น.152-153) พระสงฆ์รับอุปสมบทและพระวินัยเป็นฐานนี้ เรียกว่าพระภิกษุสงฆ์ สังคมพระสงฆ์จึงได้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ปีแรกตั้งแต่การตรัสรู้เป็นต้นมา ภิกษุ ในพระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นผู้ซึ่งสละเรื่อนอกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน 227 ข้อ บางครั้งเรียกว่าสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ รูปแรกของโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งพระสงฆ์ ออกเป็น 2 ประเภท (พุทธะคอตคอม 2553 : ออนไลน์) คือ สมมติสงฆ์ และพระอริยสงฆ์ สมมติสงฆ์ คือ สงฆ์โดยทั่วไปที่เป็นหมู่ของภิกษุ เรียกว่าพระสงฆ์ หรือสมมติสงฆ์ สงฆ์โดยสมมติ เพราะว่าเป็นภิกษุตามพระวินัยด้วยวิธีอุปสมบทรับรองกันว่าเป็นอุปสัมบันหรือเป็นภิกษุขึ้น เมื่อภิกษุหลายรูปมาประชุมกันกระทำกิจของสงฆ์ก็เรียกว่า สงฆ์ พระอริยสงฆ์ หมู่ภิกษุชนที่ได้ฟังเสียงซึ่งออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าหรือได้ปฏิบัติตามธรรมะ ได้ความรู้พระธรรม ตามความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน แล้วนำไปเผยแผ่สอนให้บุคคลอื่น ได้รู้ตามเกิดการพัฒนางานทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไพสิทธิ์ สัตยวูธ (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : พระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระเทพสิมาภรณ์ (สมนึก นิรุติเมธี) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาได้ใช้บทบาทของตนดำเนินงานและผลักดันคณะสงฆ์ในจังหวัดเข้ามาสนับสนุนงานพัฒนาชนบทของหน่วยงานต่างๆ ซึ่ง

ผลการศึกษา พบว่า

รูปแบบการพัฒนาชนบทของพระเทพสิมาภรณ์เน้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยการให้การศึกษาระดับต้นให้คนได้รู้จักคิด ทำ และแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง วิธีการพัฒนาของท่านมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์และบ้านเมือง โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมีปัจจัยที่เอื้อต่อบทบาทในงานพัฒนา 3 ประการ คือ

- 1) การเข้ากับคน ได้แก่ ความมีมนุษยสัมพันธ์และความสามารถในการประสานงาน
- 2) การเข้ากับงาน ได้แก่ ความมุ่งมั่นและเชื่อมั่นในตนเองสูง
- 3) การเข้ากับแผน ได้แก่ ความฉลาดรอบรู้และรอบคอบในการประยุกต์งานจุดเด่นของงานอยู่ที่การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรม การประสานงานองค์กร และการ

ไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัว ส่วนจุดค้อยของงานพัฒนาอยู่ที่ บุคลากรผู้รับสนองงานขาดความรู้ความสามารถ ไม่เข้าใจแนวคิดและนโยบายที่จะนำไปปรับใช้ รวมทั้งยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรคณะสงฆ์ในการช่วยประสานงานพัฒนา

2.2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความ

รับผิดชอบต่อสังคม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงบทบาทของอุบาสกในพระพุทธศาสนาไว้ในทานิสสูตร อังคุตตรนิกายสัตตกนิบาตว่า “ธรรม 7 ประการ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมของอุบาสก คือ อุบาสกไม่ขาดการเยี่ยมชมภิกษุ 1 ไม่ละเลยการฟังธรรม 1 ศึกษาในอริสัจ 1 มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งที่เป็นเถระ ทั้งเป็นผู้ใหม่ ทั้งปานกลาง 1 ไม่ตั้งจิตติเตียน ไม่คอยเพ่งโทษ 1 ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอก 1 กระทำสักการะก่อนในเขตบุญในศาสนา 1” นั่นคือ ชาวพุทธที่ดี ควรเข้าวัดปฏิบัติธรรม และช่วยกันดูแลพระพุทธศาสนา อุปัฏฐากพระภิกษุสามเณรให้ดี ให้ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเต็มที่พระภิกษุสามเณรรูปใดที่ปฏิบัติชอบ ก็ช่วยส่งเสริมยกย่องให้เป็นต้นแบบของสังคม ผู้ที่มาภายหลังจะได้เจริญรอยตาม แต่ถ้าพบพระภิกษุสามเณรรูปใดปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ก็ช่วยกันจัดการแก้ไข ไม่นิ่งดูเฉย แต่ไม่ควรนำมาประจานให้หมู่สงฆ์เสียหาย ดังที่ปรากฏในหน้าสื่อในปัจจุบัน ควรแก้ไขด้วยการแจ้งผู้ปกครองสงฆ์ หรือถวายความรู้ท่านบ้างด้วยจิตปรารถนาดี หากท่านไม่ได้ทำความผิดร้ายแรงและสามารถกลับตัวกลับใจได้ ก็จะเป็นกำลังของพระศาสนาต่อไป หากชาวพุทธมีท่าทีที่ถูกต้องกับชาวที่ปรากฏ และปฏิบัติต่อพระสงฆ์ได้เหมาะสมกับฐานะของตนเช่นนี้ พระสงฆ์ก็จะเป็นกำลังที่เข้มแข็งในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญต่อไปอีกยาวนาน อย่างไรก็ตาม (พระเทพดิลก 2550 : ออนไลน์) กล่าวว่า ลักษณะอย่างนี้ทำให้เกิดช่องว่างในวงการสงฆ์เช่นเจ้าอาวาสมีอายุมาก แต่พระลูกวัดมีอายุพรรษาน้อย เมื่อต้องมาบริหารจึงมีประสบการณ์ไม่พอ จึงเป็นเหมือนผ้าที่กัดเนื้อตัวเอง ปัญหาที่เกิดกับคณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือ 1) ปัญหาที่พระสงฆ์เอง คนส่วนใหญ่มองว่าพระสงฆ์คือศาสนา พระสงฆ์ถูกมองโดยเล็งผลเลิศ พอประพฤติไม่ดีจะถูกมองทั้งกลุ่ม แต่ถ้าเด่นดังขึ้นมาจะดังรูปเดียวเช่นวัดบ้านไร่คนรู้จักแต่หลวงพ่อกุณรูปเดียว ทั้งๆที่วัดบ้านไร่มีพระตั้งหลายรูป เป็นอย่างนี้มานานแล้วตั้งแต่สมัยหลวงปู่แหวน วัดคอกยแม่ปิ้งเป็นต้น ความจริงพระสงฆ์มิใช่บุคคลสำเร็จรูป ถ้าทำผิดจะเกิดวิกฤตศรัทธาได้ง่ายเช่นกรณียันตระ นิกร ภาวนาพุทธ โฆ มันจะจารึกในความทรงจำของผู้คนนานมาก สรุปว่าเวลาทำดีไม่ค่อยมีคนขยายผล แต่เวลาทำผิดมักจะถูกกระหน่ำซ้ำเติม จนพระสงฆ์ต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์ก็คือประชาชนคนหนึ่งที่ยพยายามปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาตนเอง มีเรื่องในอรรถกถา มหาสมัยสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงให้กรรมฐานแก่พระภิกษุห้าร้อยรูปละหัวข้อ จากนั้นจึงส่งไปปฏิบัติกรรมฐานที่ป่ามหาวัน พอผ่านไประยะเวลาหนึ่งภิกษุก็มารายงานผลแก่พระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่น่าสนใจ พระสงฆ์ในปัจจุบัน

ส่วนมากจะพัฒนาแต่วัดของท่าน ไม่ค่อยสนใจวัดอื่นๆ ถ้าหันมาร่วมมือกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่านี้ เพราะพระแต่ละรูปเก่งหรือถนัดไม่เหมือนกัน ถ้านำเอาความถนัดของแต่ละรูปมารวมกันและทำงานร่วมกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่า ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์แล้วมีเพียงสี่ประการคือ “การศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และการดูแลรักษาพระศาสนา” ถ้าพระสงฆ์ไม่ทิ้งภาระหน้าที่เหล่านี้พระพุทธศาสนาจะมีภูมิคุ้มกัน 2) การไหลบ่าของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีคนไทยมีแรงต้านทานอ่อนมาก เราไม่มองปริบท การสื่อสารมาจากทุกทิศทางเช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตมาสารพัดต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับการงานวิจัยของอุทัย ศิริภักดิ์ และ ภูริทัต ศิริอร่าม (2554) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน” การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน 2) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์ใช้ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบประยุกต์ กล่าวคือ เป็นการวิจัยทั้งแบบเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้ววิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้สถิติพื้นฐานและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1) ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน พระสงฆ์มีบทบาทต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทเชิงรุกของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะและการช่วยเหลือคนในชุมชน โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการเทศน์สอน และการพัฒนาคนในชุมชน บทบาทและกระบวนการพัฒนามนุษย์ของพระสงฆ์ จึงมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดผลการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ความคิดเห็นบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) ด้านหลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์ใช้ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นาถกรรมธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญอันเป็นการสร้างที่พึ่งของตนเอง มีศีล พากุสัจจะหรือการใฝ่หาความรู้ กัลยาณมิตตตา เป็นต้น หลักธรรมมัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ ความพอดี รู้จักเหตุผลการบริโภคทรัพย์ และวิริยะความขยันหมั่นเพียร

3) ด้านปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน พระสงฆ์เป็นผู้ริเริ่มและเป็นที่ปรึกษาหลักมีจำนวนน้อยซึ่งไม่เพียงพอ

กลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก บางกลุ่มมีผู้นำจากชาวบ้านที่ไม่เข้มแข็งพอ ทำให้เกิดผลกระทบต่อความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์ ส่งผลต่อการทำบัญชี การขาดส่งและเกิดหนี้เสีย เป็นต้น

2.2.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งบทบาทด้านการเมือง บทบาทด้านเศรษฐกิจ บทบาทด้านสังคม ถ้ามองแบบรัฐแบบจารีตตั้งแต่อดีตแล้วที่พระสงฆ์มีบทบาทตั้งแต่ในเรื่องของการปกป้องบ้านเมือง พระอาจารย์ธรรมโชติ ตั้งแต่ในส่วนของพระวันรัตน์ ยุคพระนเรศวร ไปมาจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 4 ที่บวชนิราชภักย์ รัชกาลที่ 1 ใช้เรื่องของพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างบ้านเมืองตั้งใจอุปถัมภ์ยกย่องพระพุทธรูปจะปกป้องเผ่าพันธุ์สีมาจะดูแลประชาชนและมนตรี นี่คือคำพูดที่โดดเด่นมากในสมัยรัชกาลที่ 1 มีการสร้างบ้านสร้างเมืองในตอนนั้น หรือสร้างรัฐชาติตรงนี้รัชกาลที่ 5 เองก็ขยายขอบเขตอำนาจของรัฐจากเดิมที่ดูแล 2 เรื่องคือเรื่องของการเกณฑ์ทหารกับการเก็บภาษีเป็นการขยายอำนาจรัฐออกมาครอบคลุมทั้งประเทศและตอนนั้นรัชกาลที่ 4 ทรงสนับสนุนมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนทางมหานิกาย อีกทั้งรัชกาลที่ 5 มีบทบาทที่พระองค์สร้างรัฐชาติ อีกทั้งสายธรรมยุคนิกายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และพระสงฆ์อีกหลายรูป มีบทบาทในการผสมรวมแนวคิด อย่างสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีส่วนในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองมาโดยตลอด แต่โดยส่วนมากจะเป็นในลักษณะการเป็นที่ปรึกษา การเป็นผู้ชี้แนะชี้แนะ และการเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ

2.3 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

2.3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน สาระและบทบาทของพระพุทธรูปกล่าวกันว่า เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ และคนไทยส่วนใหญ่ถือตนว่าเป็นพุทธศาสนิก แต่เราเข้าถึงเนื้อหาสาระของพุทธธรรมกันน้อยเพียงไร หรือเราคิดกันอยู่เพียงที่เปลือกกระพี้ของพิธีกรรมจนบางครั้งกลายเป็นพุทธพาณิชย์ หรือลัทธิ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นั่นคือแนวทางต่างๆ ที่ช่วยให้ตื่นขึ้นจากความโลภ โกรธ หลง ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลกับชีวิต เพื่อให้เราหลุดพ้นเสียได้จากความทุกข์ทั้งปวง รูปแบบของพุทธประเพณีอาจแตกต่างกันออกไปเป็นหลายลัทธิหลายนิกาย จนกลายเป็นดังหนึ่งกับว่าพุทธศาสนิกต้องประพฤติตนตามแนวทางนั้นๆ จนแทบไม่มีการตั้งคำถามกันไปเอาเลยด้วยซ้ำ ทั้งนี้ก็เพราะพุทธศาสนาเติบโตขึ้นมาหลายต่อหลายศตวรรษ

แล้ว แนวทางของการสั่งสอนและการประพฤติปฏิบัติแตกแยกออกไป และขยายตัวไปในหลายต่อหลายประเทศ จนมีวัฒนธรรมประเพณีที่ต่างๆ กันออกไป และมีการอธิบายคำสอนของพระศาสนาที่ต่างๆ กันออกไป มีระเบียบวินัยและขั้นตอนของการปฏิบัติธรรม ทั้งสำหรับบรรพชิตและฆราวาส แม้จะมีการใช้รูปเคารพ และพิธีกรรมต่างๆ จนบางครั้งเหมือนเป็นศาสนาพราหมณ์ หรือปนไปกับไสยเวทวิทยา โดยพระสงฆ์ต้องไม่ลืมว่ากำเนิดของพุทธศาสนาเมื่อกว่า 2,600 ปีมาแล้วในชมพูทวีปนั้น อิทธิพลของโลกทัศน์แบบพราหมณ์และของคนอินเดียในสมัยนั้น ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับโลกทัศน์ของชาวพุทธอยู่ หากจับเนื้อหาของพุทธศาสนาผิดพลาดไป จะหลงอยู่กับประเพณีและพิธีกรรมนั้นๆ ดังที่พระพุทธองค์ทรงเตือนไว้ไม่ให้ติดในศีล หรือในพรต นอกไปจากนี้ ต้องสามารถทำใจไว้ให้แยกคายได้ด้วยว่า จะนำความเป็นอภิลิโกของพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับสังคมร่วมสมัยได้อย่างไร (ส.ศิวัรักษ์ 2547)

2.3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม พระสงฆ์ทำหน้าที่พัฒนาสังคม ซึ่ง พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) 2549 , น. 48) เมื่อประมวลแล้วมี 3 ประการด้วยกัน คือ

1) เป็นผู้นำทางด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์บทบาทของพระสงฆ์เหล่านี้จะเห็นได้ชัดเจนคือการเกิดขึ้นของคณะธรรมทาน ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ. 2475 โดยการนำของท่านพุทธทาสการเปิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกายจนถึงสมัยอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต และสำนักปฏิบัติธรรมสายมหานิกายคือของหลวงพ่อบุชา วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี การเกิดขึ้นของสำนักกรรมฐานแบบยุบหนอพองหนอซึ่งมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปี พ.ศ.2493 อันมีต้นแบบมาจากประเทศเมียนมาร์ต่อมาก็มีการปฏิบัติธรรมกายแบบสัมมาอะระหังของหลวงพ่อดาวปลกน้ำ ภาชีเจริญ กรุงเทพมหานคร

2) เป็นผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนสถาบันสงฆ์ได้ทำหน้าที่ด้านการศึกษาตลอดโดยเฉพาะเปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาจากชนบทที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐก็ได้อาศัยการเพาะบ่มฝึกฝนอบรมจากสถาบันศาสนา เช่น การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดได้แก่การศึกษาแผนกบาลี-นักธรรมและการศึกษาแผนใหม่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงทำให้เกิดผู้มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาได้เป็นกำลังของพระศาสนาและช่วยเหลือสังคมประเทศชาติเป็นอย่างมาก

3) เป็นผู้นำด้านการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ทำหน้าที่ลักษณะเช่นนี้ทั่วประเทศแบ่งได้ 2 ประเภท

ก. การตั้งมูลนิธิการศึกษาพระสงฆ์ได้อุทิศชีวิตเพื่อยกฐานะการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมีจำนวนมากยกตัวอย่าง เช่น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟุ้งตลิว) วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ผู้ตั้งโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาพระเทพกวี (ปัจจุบันพระพุทธรพจนวราภรณ์ วัดเจดีย์หลวง) วัดป่าดาราภิรมย์ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาและพระธรรมญาณมุนี (พระพุทธรญาณ) วัดกวีศราราม จังหวัดลพบุรี ได้ตั้งโรงเรียนการกุศลชื่อ โรงเรียนวินิตศึกษาเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังการที่พระเถระได้ทำงานเหล่านี้ถือว่าเป็นการเผยแผ่เชิงรุกที่เรียกว่าศึกษาสงเคราะห์

ประการต่างๆ ที่ยกให้เห็นในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าเป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการกับเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการอีกรูปแบบหนึ่งในลักษณะของความคาดหวังของสังคม

2.3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น ปัจจุบันเราจะเห็นได้ในประเทศเพื่อนบ้านของเราอย่างกรณีประเทศเมียนมาร์ที่พระสงฆ์เข้าไปเป็นแกนนำในการเรียกร้องต่อผู้ปกครองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และบางครั้งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงจากการปะทะระหว่างพระสงฆ์ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่เสียหายต่อพระพุทธศาสนา แต่ในส่วนของประเทศไทยเหตุการณ์ล่าสุดที่มีพระสงฆ์ออกมาเรียกร้องในการบรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแต่ก็ถือว่าอยู่ในขอบเขตที่กระทำได้ แต่อย่างไรก็ตามในสายตาของประชาชนในภาพรวมไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ออกมาประท้วงต่อผู้ปกครอง สิ่งที่พระสงฆ์ในเชิงอุดมคติทางศาสนาคือเป็นผู้มีพรหมวิหารธรรม น่าจะนำหลักการเชิงพุทธตรงนี้มาใช้ดีกว่าออกมาเดินขบวน หรือการยื่นหนังสือเรียกร้องหรือกดดันรัฐบาล น่าจะคู่มือและสร้างสรรค์กว่าการออกมาเดินขบวน เหมือนอย่างกรณีงานวิจัยของชาญชัย ฮวดศรี (2549) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9”

ผลการวิจัย พบว่า

1) บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมละธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทโดยได้มีการดำเนินการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งของคนในครอบครัวในชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด

2) บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันการเมืองการปกครอง พบว่าพระสงฆ์มีการช่วยเหลืองานของทางราชการ ด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัยของชาติ

3) บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันศาสนา พบว่า พระสงฆ์มี บทบาท ในการสร้างความรู้สึที่ดีโดยการออกบิณฑบาตทุกเช้าและรับกนิมนต์ไปทำบุญบ้านของญาติโยม

4) บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันการศึกษา พบว่า พระสงฆ์มี บทบาท โดยการเป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

5) บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันเศรษฐกิจ พบว่า พระสงฆ์ ให้ที่พักรักษาแก่นักเรียน นิสิตนักศึกษาต่างท้องที่ที่มาศึกษาเล่าเรียน การให้ที่พักรักษาแก่นักบวชที่มารักษาศีล และให้เช่าที่ดินในราคาถูกให้แก่ประชาชนที่ขาดเงินปลูกที่อยู่อาศัย อยู่ในระดับมากที่สุด

6) บทบาทการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถาบันนันทนาการ พบว่า พระสงฆ์ มีบทบาท โดยการเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมะเผยแพร่

7) แนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ได้แก่ สถาบันทางสังคมต่างๆ ควรมีการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลายในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น พระสงฆ์ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนต้องเป็นตัวอย่างที่ดีมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาคเอกชนและภาครัฐบาลอย่างจริงจัง และสื่อมวลชนควรนำเสนออย่างมีความรับผิดชอบต่อจิตสำนึก จารีตประเพณีและวัฒนธรรมไทย

ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจะเป็นแนวทางบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในเชิงสร้างสรรค์ได้ดี

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง มีข้อค้นพบในการนำไปกำหนดเป็นนโยบายในการขับเคลื่อนการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาโดยทำประชาพิจารณ์ให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการไปกำหนดแบบแผนการพัฒนาาร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐ

2. หน่วยงานภาครัฐควรประเมินผลการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในห้วงระยะที่ผ่านมาถึงผลกระทบต่อพระสงฆ์และพระพุทธศาสนา

3. หน่วยงานภาครัฐควรจัดกิจกรรมในการส่งเสริมการทำความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนและพระสงฆ์ในการทำความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองควรกระทำตามบทบาทหน้าที่ของตน

3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพระไตรปิฎก บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความร่วมมือทางการเมือง บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทางสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น นอกจากนี้ยังได้แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น ดังนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งคณะสงฆ์ ภาครัฐ และประชาชน ควรดำเนินการดังนี้

1. คณะสงฆ์ ต้องคำนึงถึงสถานภาพของตนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงไม่ได้ แต่ก็ปฏิเสธการเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองและการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองไปไม่ได้เพราะพระสงฆ์ยังมีฐานะเป็นพลเมืองตามกฎหมายเหมือนกับประชาชนทั่วไป เพียงแต่ถูกจำกัดด้วยข้อบังคับทางกฎหมายที่ห้ามพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้สละแล้วซึ่งทางโลก แต่สามารถเสริมสร้างในฐานะเป็นผู้มีบทบาททางด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาสังคม เป็นผู้มีบทบาทในการชี้แนะชี้นำ เป็นผู้มีบทบาทในการสร้างสันติภาพ เป็นต้น

2. ภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐถือว่าเป็นผู้มีอำนาจทางการบริหารประเทศ ต้องดำเนินการผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมงานทางพระพุทธศาสนา เช่น การปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายที่จำกัดสิทธิของพระสงฆ์อันไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศในหลายด้าน การปฏิรูประบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน รัฐบาลควรให้ความเป็นกลางแก่

พระพุทธศาสนาเพื่อลดข้อพิพาททางศาสนาในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่ก่อร่างสร้างชาติ

3. ประชาชน จำเป็นต้องเรียนหลักการเชิงพุทธและกระบวนการที่เป็นแก่นสารสาระทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้นให้เกิดเป็นรากลึกในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด

3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการค้นพบงานวิจัยมีประเด็นที่สำคัญน่าจะไปสู่การแก้ไขปัญหาความไม่เหมาะสมของบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ให้เป็นที่ยอมรับเคารพนับถือของประชาชนเหมือนดังอดีตที่ผ่านมา ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษา ดังนี้

การวิจัย เรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบ่งตามภูมิภาค ลงถึงระดับจังหวัด แท้จริงแล้วพระสงฆ์มีส่วนในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละพื้นที่ที่มีความเหมือนความต่างกันหรือไม่อย่างไร

การวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้พบประเด็นแล้วว่า บทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองควรต้องเป็นไปตามข้อจำกัดตามสถานภาพของตน ทั้งนี้โดยหลักการคือเมื่อเข้าใจกระบวนการและบทบาทหน้าที่อันพึงกระทำตามข้อจำกัดทางพุทธศาสนาและตามข้อกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองควรที่จะนำมาบูรณาการหาความสอดคล้องที่จะทำให้กฎหมายคณะสงฆ์และกฎหมายทางโลกมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงนำไปสู่การพัฒนาาร่วมกัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกพรรณ อยู่ชา. (2539). *สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: ภูมิหลังทางการเมือง และสถานภาพทาง เศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ สมาคมไทย-ลาว: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ.
- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2557). *จากชนชั้นกลางผู้ปกป้องประชาธิปไตยสู่ มวลมหาประชาชน ผู้ปกป้องการเมืองเชิงศีลธรรม: ปฏิบัติการทางอุดมการณ์การเมืองเชิงศีลธรรมในหมู่ผู้ชุมนุมย่านธุรกิจสีลม-อโศก ในขบวนการต่อต้านทักษิณ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กมล สมวิเชียร. (2514). *วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาเมือง*. กรุงเทพฯ : รัฐศาสตร์พระนครไทยวัฒนาพานิช.
- กมลรัตน์ หล้าสว่างย์. (2527). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กรมการปกครอง. (2560). *ประกาศกรมการปกครอง เรื่อง แจ้งข้อมูลทางการปกครอง*. สืบค้นวันที่ 4 เมษายน 2562 จาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER17/DRAWER007/GENERAL/DATA0000/00000024.PDF>
- กรมการศาสนา. (2536). *พุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- _____. (2560). *แนวทางการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมและขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร”*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กรมพระราชพิธีประพันธ์พงศ์. (2550). *พระราชพงศาวดารเมียนมาร์*. นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2560). *ศาสนาพุทธในร่าง รชน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2562, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/687344>
- กรุงเทพฯ: นารายณ์ อิมเมจ แอนด์ พริ้นท์.
- กัลยา แซ่อึ้ง. (2559). *การเมืองวัฒนธรรมเรื่องการสร้างความหมายประชาธิปไตยยุครัฐบาลทักษิณ* *สู่รัฐบาลสนธิ-สุรยุทธ์*. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กำพล จำปาพันธ์. (2558). *นาคยุคครุฑ : ลาว การเมืองในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- กีรฎุภี กิตยาคิตย์. (2556). *สิทธิเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์*. ใน รายงานการฝึกอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2550). *คลื่นลูกที่ 5 ประชาณัฐสังคม: สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.
- เกษญา ผาทอง และ ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2561). พระพุทธศาสนากับการเมืองในสังคมไทย. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1, 196-197.
- _____. (2559). ยุทธศาสตร์การพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคมไทย ภายใต้กระบวนการทัศน์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. *วารสารธรรมทรรศน์*, ปีที่ 16 ฉบับที่ 2, 263-264.
- _____. (2561). บทบาทพระสงฆ์และข้อจำกัดทางการเมืองในสังคมไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1, บทคัดย่อ.
- เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. (2557). *หน้าต่างความคิด: การศึกษาขั้นพื้นฐานของ ฟินแลนด์: บทเรียนและบาดแผล*. กรุงเทพฯ: ทรูทิจ. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2562 จาก http://www.dpu.ac.th/laic/upload/content/file/article_instructor/article-2557/B232.pdf
- แก้ว ชิตตะขบ. (2553). *ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ไกรฤกษ์ ศิลาคม. (2558). *การตีความบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ไทยในบริบทสังคมปัจจุบัน*. *วารสารพื้นที่โงง ชี มูล*. ปีที่ 1 ฉบับ 1, 145-146.
- คณะกรรมการจัดงานฉลองกสิศพ. (2553). *วิตรานุสรย์. สปป. ลาว. ดวงมิกานพิมพ์*.
- คมคาย คุ้มพันธ์ (2548). *บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ศึกษาเฉพาะกรณี พระสุเมธจารย์ (โรเบิร์ต สุเม โธภิกขุ)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต "ไม่" ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุธยา.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2548). *พระพุทธศาสนากับคึกฤทธิ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- จริยา จัตุพร. (2554). *ศึกษามบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษามบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต "ไม่" ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุธยา.
- จรรยา สุภาพ. (2514). *การเมือง*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- จวน เครือวิษณาจารย์. (2539). *ตำนานพระเจดีย์ร่วงกึ่ง*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- จักรรัช ชีระกุล. (2542). *สังคมวิทยาเบื้องต้น*. นครศรีธรรมราช : สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- จันงค์ ทองประเสริฐ. (2514). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์.

- จารึกกัลยาณี. (2468). *เรื่องพงศาวดารสมณวงศ์ฝ่ายใต้ คำจารึกภาษามครทั้งคำแปลเป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ*. กรุงเทพฯ : โสภณพิพรรฒนากร.
- จารุพร เฟื่องสกุล. (2545). *ความคาดหวังของผู้นำชุมชนต้อบตบาทนักรพัฒนาในการสร้างเสริมความเข้มแข็งแก่ชุมชนพื้นที่การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จำลอง พรหมสวัสดิ์. (2554). *พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลช่วงพุทธศักราช 2551-2553*. (ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (สื่อสารการเมือง) ไม่ได้ตีพิมพ์). วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ.
- จำนง อติวัฒน์สินธุ์ และคณะ. (2533). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- _____. (2540). *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำลอง พรหมสวัสดิ์. (2554). *พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ช่วงพุทธศักราช 2551- 2553*. (ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต. (สื่อสารการเมือง) ไม่ได้ตีพิมพ์). วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ.
- นัซซุรังก์ สารมาศ. (2562) *ศาสนากับการเมือง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2562).
จาก <http://www.src.mbu.ac.th/images/stories/pdf/08Repo.pdf>
- ชฎาพร จีนชานนา. (2560). *พุทธศาสนาในอาเซียน : กรณีสึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา*. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร*. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2, 62-63.
- ชลทิศ ธีระฐิติ. (2551). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2520). *การเมือง*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- _____. (2541). *รัฐ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย ฮวดศรี. (2549). *บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9*. รายงานการวิจัย. อยุธยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). *เมียนมาร์ : ประวัติศาสตร์และการเมือง*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมและมนุษยศาสตร์.
- ชูดา จิตพิทักษ์. (2528). *พฤตินิยมศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : สารมวลชน.
- ชวลีพร วิมุกตานนท์. (2544). *บทบาทผู้หญิงในสังคมชวาต่อการจัดการครัวเรือน : กรณีศึกษาผู้หญิงจ้วง : ไทคำ (ผู้ใต้) ในมณฑลกวางสี ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน*. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ชูชาติ สุทระ. (2555). พระสงฆ์กับการเลือกตั้ง: ส่งเสริมประชาธิปไตยหรือทำลายความเป็นกลาง. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. ฉบับพิเศษ, 12-13.
- ไชรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2557). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉานนิตร์ สันตะพันธ์. (2549). *วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย: รัฐธรรมนูญที่แท้จริงซึ่งไม่เคยถูกยกเลิก*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2562. จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1014>
- ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล. (ออนไลน์). *อาณาเขตทางทะเล*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2562 จาก http://www.mkh.in.th/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=153&lang=th
- ณรงค์ สินสวัสดิ์. (2518). *จิตวิทยาการเมือง*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2539). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองชุมพร*. (วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- คนัย ไชโยธา. (2557). *อาเซียนศึกษา*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ตรี จตุรานน. (2548). *ความเป็นมาของการประกาศให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเมียนมาร์ ใน ค.ศ. 1961*. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ทรงคุณ จันทจร. (2551). *แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม*. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (2553). *พุทธศาสนากับสังคมการเมืองในอุษาคเนย์*. ใน *อุษาคเนย์ที่รัก*. สุเจน กรรพฤทธิ์ และสิทธา เลิศไพบุลย์ศิริ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (2553). ภูมิภาคเนย์ที่รัก (My Dear Southeast Asia). บรรณาธิการ : สุเจน
กรรพฤทธิ และ สิทธิ เลิศไพบุลย์ศิริ. *พระพุทธศาสนากับสังคมการเมืองในภูมิภาคเนย์*.
กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกฉลองครบรอบ 10 ปี โครงการ
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
_____ . (ออนไลน์). *ระบบการเมืองของประเทศไทยที่ใช้บังคับกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ*
พ.ศ. 2540. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562 จาก
www.bloggang.com/viewblog.php?id=khunz&date
_____ . (ออนไลน์). *พระพุทธศาสนาในกัมพูชา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2562
จาก <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=12286>
_____ . (ออนไลน์). *ระบบการเมืองของประเทศไทยที่ใช้บังคับกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ*
พ.ศ. 2540. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2562
จาก www.bloggang.com/viewblog.php?id=khunz&date
- ทวิศักดิ์ ตั้งปฐมวงศ์. (2555). *การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 : การปฏิวัติที่ถูกนิยามใหม่*
The Changing of the ruling in 1932 : The new definition revolution.
วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ 31 ฉบับที่ 3, 39.
- ทองพูน สุขกะเสน. (2555). *การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย-ลาว ว่าด้วยการควบคุมเครื่องดื่ม*
แอลกอฮอล์. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ทองอินทร์ วงศ์โสธร. (2544). *วิทยาลัยชุมชน : รูปแบบสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี*.
กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ทิตยา สุวรรณชฎ. (2527). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2537). *ทฤษฎีแนวความคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางการศึกษาวิเคราะห์การเมือง*.
ใน *โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร*
ศาสตร์.
_____ . (2541). *ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช
สหภาพพลีอกและการพิมพ์.
- ทิพย์พาวร ดันติสุนทร. (2535). *วิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย*
ในความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

- ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และ เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2541). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง*. ใน รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. (ออนไลน์). *พุทธศาสนากับการเมืองไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2562 จาก <https://prachatai.com/journal/2015/02/58062>
- ชเนศวร์ เจริญเมือง. (2547). *รัฐศาสตร์ที่ยังมีลมหายใจ แนวคิดประชาธิปไตย, การเมืองไทย และแผ่นดินแม่*. กรุงเทพฯ : ยูโรปาเพรส .
- ธรรมนุญ เฟื่องทอง .(2549). *วิวัฒนาการและโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2562 จาก <http://e-learning.tapee.ac.th/>
- ธรรมะ ไทย. (ออนไลน์). *พระพุทธศาสนาในเมียนมาร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562 จาก <http://www.dhammadharm.org/thailand/missionary/burma.php>
- _____ .(ออนไลน์). *ผลกระทบการเมืองในกัมพูชา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562 จาก <http://www.dhammadharm.org/thailand/missionary/cambodia.php>
- _____ .(ออนไลน์). *พระพุทธศาสนาในกัมพูชา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2562 จาก <http://www.dhammadharm.org/thailand/missionary/cambodia.php>
- _____ .(ออนไลน์). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่เมียนมาร์ (เมียนมาร์)*. สืบค้นวันที่ 8 มีนาคม 2562 จาก <http://www.dhammadharm.org/thailand/missionary/burma.php>
- _____ .(ออนไลน์). *พระพุทธศาสนาในลาว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2562 จาก <http://www.dhammadharm.org/thailand/missionary/laos.php>
- _____ .(ออนไลน์). *พระพุทธศาสนาในกัมพูชา*. สืบค้นวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <http://www.dhammadharm.org/thailand/missionary/cambodia.php>
- ธัญชนก นาควิโรจน์. (ออนไลน์). *ฐานข้อมูลสังคม - วัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2562 จาก http://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?c_id=4&sj_id=38
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2561). *การศึกษาทางการเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. *วารสารสังคมศาสตร์*, ปีที่ 48 ฉบับที่ 2, 33.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. (2548). *ท่องแดนเจดีย์ไพร่ในพุกามประเทศ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- ธีระ นุชเปี่ยม.(2558). *สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. ใน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. สารานุกรมประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้าน
ในอาเซียน ฉบับราชบัณฑิตยสภา.
- นฤมล ธีรวัฒน์ และคณะ. (2551). *มองเมียนมาร์ผ่านหอคากอง*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.
- นันทนา วรรณนะภูติ. (2539). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการ : ศึกษาเฉพาะกรณี
สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2554). *วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. ปีที่ 12 ฉบับที่ 2, 49.
- บรรจง พลไชย. (2554). *มนุษย์สัมพันธ์ในงานบริการสารสนเทศ. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม,
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, 22*.
- บีซี. (ออนไลน์). *แรงงานต่างด้าวยังทะลักออกจากไทยไม่หยุด ด้านรองนายกฯ เผยอาจใช้ ม.44
ชะลอการใช้กฎหมายใหม่ 120 วัน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562
จาก <https://www.bbc.com/thai/international-40480353>
- บุญทัน ดอกไธสง. (2562). *การจัดการเชิงพุทธ 5 G. อุษยา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- บุญทริกา เจริญพีชร์. (2543). *พฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล
สื่อ อินเทอร์เน็ตและทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ทัศนคติ
และ กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ของกลุ่ม
ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต
(สื่อสารมวลชน) ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ปฐมพร เนตินันท์. (2556). *การเปิดรับทัศนคติต่อเครื่องมือการสื่อสารการตลาดเพื่อการเมือง
ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไป และปัจจัยที่สัมพันธ์กับการรับรู้บุคลิกภาพตรา
ของพรรคการเมือง และการแสดงพฤติกรรมทางการเมือง ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขต
กรุงเทพมหานครกรณีศึกษา: พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคเพื่อไทย.
ทุนอุดหนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2554). *การเมืองท้องถิ่น*. นนทบุรี : จตุพร ดีไซน์.
- ประชาไท. (2550). *บทบาทพระสงฆ์ในเมียนมาร์*. สืบค้นเมื่อวันที่, 4 เมษายน 2562
จาก <https://prachatai.com/journal/2007/09/14330>

- ประยูทธ์ ปยุตโต. พระมหา. (2515). *ข้อมูล ข้อสังเกต และความคิดเห็นที่ได้จากการเยี่ยมชมพระราชอาณาจักรลาว*. โรเนียว. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2562 จาก <https://www.payutto.net/bookcontent/%E0%B9%99%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A7/>
- ประเวศ ะเสี. (2539). *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา.
- ประสิทธิ์ จันรัตน. (2539). *พุทธธรรมสำหรับนักปกครอง พุทธจักร*. ม.ป.ท.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2543). *สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2540). *ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2547). *มาศึษาเศรษฐศาสตร์การเมืองกัันเกิด*. เอกสารอัดสำเนา. ม.ป.ท.
- ปรีชา หงส์ไกรเลิศ. (2557). พระมหากษัตริย์กัันดุลยภาพแห่งอำนาจในระบบโครงสร้างอำนาจรัฐไทย. ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า*. ครั้งที่ 16 ประจำปี 2557 สถาบันพระปกเกล้า.
- ปัญญา ใช้บางยาง. (2548). *ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลทูล และ สุภาพ ฉัตรภรณ์. (2553). *การออกแบบการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2555). *วัฒนธรรมทางการเมืองกัันการพัฒนาประชาธิปไตยในเขตชนบทอีสาน : กรณีศึษาประชาชนในเขตหมู่บ้านคำบงและหมู่บ้านสะอาด ตำบลสะอาด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- _____. (2557). *วัฒนธรรมทางการเมืองกัันการพัฒนาประชาธิปไตยในเขตชนบทอีสาน : กรณีศึษาประชาชนในเขตหมู่บ้านคำบงและหมู่บ้านสะอาด ตำบลสะอาด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*. ปีที่ 31 ฉบับที่ 3, 65-66.
- พระทศพร ทิณฺนวิโร. (ออนไลน์). *พุทธศาสนากับการเมืองประเทศไทยเมียนมาร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2562 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/641491>

พระเทพดิลก. (2550). *พระสงฆ์กับสถานการณ์ปัจจุบัน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2562

จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=77316>

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *การพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาการศึกษาจากระบบ ระดับชั้น การศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2550). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย*.

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร (เขียนร่วม). (2561). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย : นิกาย การปกครอง และสมณศักดิ์*. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 7 ฉบับพิเศษ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

พระพุทธศาสนา. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและองค์การศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย*. สืบค้นวันที่ 5 มกราคม 2562 จาก

http://sys.dra.go.th/module/attach_media/sheet6620090402112315.pdf

พระพุทธศาสนาในกัมพูชา. (2549). *หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน*. ฉบับประจำวันอาทิตย์ที่ 12

พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ปีที่ 29 ฉบับที่ 10473. คอลัมน์หน้าต่างความจริง. หน้า 6.

สืบค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562 จาก <http://www.thaicadet.org/Buddhism/Cambodia.html>

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม ยศสุน. (2560). *บทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในเมียนมาร์*.

สืบค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/641491>.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พุทธศาสนกับการแนะแนว*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาทวี บุญทะมาตร์. (2562). *แนวทางการแก้ไขปัญหาการบวช: การปะทะกันระหว่างคุณค่าเชิงวัฒนธรรมไทยกับคุณค่าใหม่ในสังคมปัจจุบัน*. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, บทคัดย่อ.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2558). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2562 จาก

<https://www.mcu.ac.th/article/detail/301>

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2558). *แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า*. ใน *รายงานการวิจัยศูนย์พุทธศาสนศึกษา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระมหาธรรมรัฐ อริยธมฺโม (ยศขุน). (2543). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ : สุรวัฒน์.

พระมหานุญไทย ปุณฺณมโน. (ออนไลน์). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเมียนมาร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2562 จาก

<https://veera147.wordpress.com/2009/05/16/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%9E%E0%B8%A1/>

พระมหาไพสิทธิ์ สัตยาภูธ. (2542). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท ศึกษากรณี : พระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา*. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาวุฒิชัย วุฑฺฒิชโย. (2559). *วารสารอยู่ในบุญ*. ฉบับเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2562 จาก

https://www.dmc.tv/pages/top_of_week/%E0%B8%97%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B8%95%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%86%E0%B9%8C%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%84%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%88%E0%B8%88%E0%B8%B8%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%99.html

พระรักษ์พล กุลวฑฺฒโน. (2557). *พระกรรมฐานกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: นารายณ์ อิมเมจ แอนด์ พริ้นท์.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์. (2535). *ราชกิจจานุเบกษา*. ฉบับที่ 2. ตอนที่ 16. เล่ม 109. ฉบับพิเศษ. 5-11.

พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด วงศ์ชะอุ่ม). (2556). *ชีวิตและความคิด สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี่ยว อุปฺเสโณ)*. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *ภาวะผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ). (2549). *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์: รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

- พระสุเชี่ย สุวณฺณเถโร (ยนต์). (2553). *การศึกษาของคณะสงฆ์ในราชอาณาจักรกัมพูชา*.
 (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา).
 ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุธยา.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ). (2528). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ. ศิวพร.
- พระโสภณวราภรณ์ และ อำพร มณีเนียม. (2554). *การปกครองคณะสงฆ์สมัยหลังพุทธกาล*. อยุธยา
 : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. (2542). *มนุษย์กับสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระครูไพศาลวัฒนคุณ (จิตบุญโญ). (2558). การสื่อสารการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่สังคม.
วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1, 97.
- พัศกร อุ่ณกาศ และคณะ (2558). *การศึกษาค้นคว้าความรู้และสถานภาพทางสังคมของการแพทย์
 พื้นบ้าน : กรณีศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการนวด
 ของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย*. ทูลอดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย. เชียงราย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พินสุดา วงศ์อนันต์. (2556). *ระบบการปกครองท้องถิ่นของราชอาณาจักรกัมพูชา*. กรุงเทพฯ:
 สถาบันพระปกเกล้า.
- พีระพงษ์ สุจริตพันธ์ และคณะ. (2561). *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชน
 ในอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช*. ทูลอดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ
 นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- พีระศักดิ์ หินเมืองเก่า. (2537). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกำนันผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี
 อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ*. (การศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 (รัฐศาสตร์) ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2522). *ธรรมะกับการเมือง*. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร.
 _____ . (2523). *เมื่อธรรมครองโลก*. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร.
 _____ . (2554). *โลกนี้มันบ้า*. ม.ป.ท.
- พุทธศาสนา. (2542). *มรดกร่วมทางวัฒนธรรมกัมพูชา ลาวและไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชีย
 แปซิฟิกศึกษา.

พุทธระดอทคอม. (ออนไลน์). *ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2562 จาก

<https://www.phuttha.com/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%86%E0%B9%8C/%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%86%E0%B9%8C/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%86%E0%B9%8C/%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2>

แพรรักษ์. (ออนไลน์). *บทบาทของประเทศเมียนมาร์กับอาเซียน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2562

จาก <https://www.gotoknow.org/posts/501048>

พระราชวรมนิ (ป.อ.ปยุตโต). (2527). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิสคศรี-สฤษดิ์วงศ์.

ไพบูรณ์ ช่างเรียน. (2532). *วัฒนธรรมกับการบริหาร*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ไพโรวัลย์ เคนพรม. (2556). *ตัวแบบการวิเคราะห์ระบบการเมือง: ตัวแบบของอิสตัน และพาร์สันส์*.

วารสารเกษมบัณฑิต. ปีที่ 14 ฉบับที่ 2, 136.

พระครูไพศาลพัฒนคุณ (ฐิตปุญญ). (2558). *การสื่อสารการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่สังคม*.

วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1, 97.

ไพริน ภูจินาพันธ์. (2560). *บทบาทผู้หญิงในการสร้างความเสมอภาคทางการเมืองและงาน*

อาสาสมัครพัฒนาสังคม. *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*. ปีที่ 14 ฉบับที่ 1, บทคัดย่อ.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2552). *การบริหารวัด*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : เอสทีพี

เพรส.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). *ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน)*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

ภูลีทิ ชันติกุล. (2553). *รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตคูสิต*

กรุงเทพมหานคร. *ทุนอุดหนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

มนสิชา กัดดิเมธี. (2560). *บทบาทสตรีในการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย*.

(ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). *มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย*.

มณูญ โต้ะยามา. (ม.ป.ป). *เศรษฐกิจของประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*. นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ออนไลน์). ประเทศเมียนมาร์ (Myanmar). สืบค้นเมื่อ
วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562 จาก [http://www.nan.mcu.ac.th/aec/index.php/aec-
group/myanmar](http://www.nan.mcu.ac.th/aec/index.php/aec-group/myanmar)

มัลลิกา ศรีวิชัย. (2557). *รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562
จาก <http://wigipder.blogspot.com/> <http://wigipder.blogspot.com/>

มานพ นักการเรือน. (ออนไลน์). *แนวคิดทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*. สืบค้นเมื่อวันที่
20 มีนาคม 2562 จาก <http://www.src.mbu.ac.th/images/stories/pdf/pcb.pdf>

ยุทธพงษ์ ลีลาภิไศย. (2552). *พัฒนาการและลักษณะของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรระดับ
ปริญญาตรีในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยุวลักษณ์ จิระกิดาการ. (2548). *พฤติกรรมการเมืองในองค์กร : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเทศ.
ภาควิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยพายัพ.

รสลิน ศิริยะพันธุ์ และคณะ. (2551). *พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับพัฒนาการทางการเมือง
เมืองไทย : กรณีศึกษาทางภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ราชกิจจานุเบกษา. (2550). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*. เล่มที่ 124.
ตอนที่ 47 ก, หน้า 34-35.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1*.
(พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ ฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

โรเบิร์ต เอช เทย์เลอร์. (2550). *รัฐในเมียนมาร์* แปลจาก *The State in Burma* / Robert H. Taylor.
(พรรณงาม เก่าธรรมสาร, ศศิธร รัชนี้ ณ อยุธยา และสดีโส ชันติวรพงศ์, ผู้แปล).
กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

วญาดา ลลิตชนภัทร. (2560). *พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว*. *วารสาร มจร พุทธปัญญา
ปริทรรศน์*. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3, 1-12.

วรรณไชย มะยงค์. (2558). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยหลักทศพิธราชธรรมในจังหวัดชุมพร*.
วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และศิลปะ. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1, 352.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2558). *กลไกเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยใน
สังคมไทย*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

วรรณภา ลีระศิริ. (2558). *ประเทศสมาชิกอาเซียนและประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ของอาเซียน*. เชียงใหม่ : คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วราคม ทีสุกษะ. (2527). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.

_____. (2539). *สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน*. กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). *ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

วิกิตำรา. (ออนไลน์). *กฎหมายไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562 จาก

<https://th.wikibooks.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%8E%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%8E%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%95%E0%B9%88%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%84>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (ออนไลน์). *การเมือง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2562 จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87>

_____. (ออนไลน์). *ศาสนาพุทธในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562 จาก

https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2#cite_note-1

_____. (ออนไลน์). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2562 จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%B9%E0%B8%8A%E0%B8%B2>

_____. (ออนไลน์). *เศรษฐศาสตร์การเมือง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2562 จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87>

- วิทย์ บัณฑิตกุล. (2554). *รู้จักประชาคมอาเซียน*. กรุงเทพฯ : สถาพรบุ๊คส์.
- _____. (2555). *สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. กรุงเทพฯ : สถาพรบุ๊คส์.
- วิภาดา ม่อมพะเนาวิ. (2558). บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชากรณีศึกษา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ. *ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.
- วิมลรักษ์ ศานติธรรม. (2557). บทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองไทย. *เอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนา*. 13 141 (10-11), 13.
- วิรัช นิยมธรรม และ อรุณ นิยมธรรม. (2551). *เรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมเมียนมาร์*. พิษณุโลก : ตระกูลไทย.
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพวัน. (2546). *วัฒนธรรมทางการเมือง*. ใน *หลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์*. หน่วยที่ 11, หน้า 71, 74-75. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิศรุตฯ ทองแกมแก้ว และคณะ. (2558). *ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบปรึกษาหารือกับการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาเทศบาลนครหาดใหญ่*. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ, สุขุม นวลสกุล, วิทยา จิตนุพงศ์. (2554). *การเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2556). *แนวทางการส่งเสริมบทบาทของวิद्यุชายแดนเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา*. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- วีระชัย ชันรุ่ง. (2553). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี*. (ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต "ไม่" ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยปทุมธานี, กรุงเทพฯ ฯ.
- ศตพล วรปัญญาตระกูล. (2554). *วัฒนธรรมทางการเมือง : รูปแบบที่เหมาะสมในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างกรรวมกลุ่มและบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร์) "ไม่" ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมาสารคาม, มหาสารคาม.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545). *จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน์.
- ศานติ ภักดีคำ. (2556). *100 เรื่องน่ารู้ในกัมพูชา*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศิริพร ดาบเพชร และคณะ. (2551). *ประวัติศาสตร์ไทย ม.4-ม.6*. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรเจริญทัศน์.

- ศุทธิกานต์ มีจั่น. (2556). *ระบบการปกครองท้องถิ่นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน* : สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์. (2558). (). *ระบบกฎหมายเมียนมาร์*. สืบค้นเมื่อ
วันที่ 4 เมษายน 2562 จาก http://www.aseanhai.net/ewt_news.php?nid=4541&filename=index
_____. (2558). *กฎหมายกัมพูชา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562. จาก
http://www.aseanhai.net/ewt_news.php?nid=3674&filename=index
- ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *พระพุทธศาสนาในอาเซียน*.
นนทบุรี : เซน ปรีนติ้ง.
- ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. (2551). *ข้อมูลพื้นฐานสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว*. ชลบุรี : ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สงวนศรี วิรัชชัย. (2527). *จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร.
- สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุภา สกุดเงิน. (2545). *ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หลังการจัดตั้ง
องค์การบริหารส่วนตำบล ในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอ
กระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). *วัดพัฒนา 46*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ.
_____. (2554). *การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ.
- สมใจ ลักษณะ. (2542). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2549). *การเมืองไทย*. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
_____. (2522). *พุทธศาสนากับการเมือง*. *วารสารสังคมศาสตร์*. ปีที่ 16 ฉบับที่ 4, 1-2.
_____. (2527). *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. (2533). *พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมือง: กรณีเปรียบเทียบประเทศไทย
ลาว และกัมพูชา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. (2535). *พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมือง*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- สมปอง รักษาธรรม. (2552). *ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่ภาคใต้กับการพัฒนาวัฒนธรรม* ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2549-2552: *ศึกษาระดับเปรียบเทียบนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา 5 จังหวัดภาคใต้*. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตของประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ : ส. เจริญ การพิมพ์.
- สมบัติ จันทร์วงศ์. (2555). *การเมืองการปกครองในระดับประชาธิปไตยสำหรับผู้บริหารระดับสูง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. (2546). *การจัดการงานบริการและเผยแพร่สารสนเทศ. ใน เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.*
- สมพร สุทัศน์ีย์. (2542). *มนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหมาย จันทร์เรือง. (2557). *แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช*. วารสาร *กระแสวัฒนธรรม*. ปีที่ 15 ฉบับที่ 28, 18.
- สลักใจ ศรีธราดล และ จิราพร บุญช่วย. (2557). *บทบาทอาจารย์ที่ปรึกษาที่คาดหวัง ที่ปฏิบัติจริง และปัญหาเกี่ยวกับระบบอาจารย์ที่ปรึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัย คณะศิลปศาสตร์. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2542). *สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2558). *วิถีประชาธิปไตยของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2, 195-196.
- _____. (2559). *การตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย : แนวคิดและรูปแบบลักษณะ*. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*. ปีที่ 33 ฉบับที่ 2, 91.
- _____. (2559). *อิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางประเทศไทย*. ทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2560). อิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางประเทศไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2, 22.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *การสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.2554*. กรุงเทพฯ : คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2558). *พจนานุกรมภาษาไทยเพื่อนอาเซียน*. ฉบับราชบัณฑิตยสภา. (พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- _____. (2560). สำนักงานราชบัณฑิตยสภากำหนดให้เรียกชื่อประเทศนี้ได้ทั้ง "กัมพูชา" และ "กัมพูเจีย". กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.). (2555). *คู่มือการค้าและการลงทุนในประเทศกัมพูชา*. สืบค้น 11 มกราคม 2562 จาก http://www.smeasean.com/country_info.php?id=6&group=1 ASME SEM Regional Gateway
- สิทธิโชค ลางกุลานนท์. (2552). *พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. (2538). *ทฤษฎีพัฒนาการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุขพัฒน์ อนนจารย์. (ม.ป.ป.). *พระวินัยสงฆ์กับการเมืองการปกครอง*. เลข : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง.
- สุจิต บุญบงการ. (2537). *การพัฒนาทางการเมืองของไทยปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหารสถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (2545). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.
- สุชาติ พิมพ์พันธ์. (2554). *บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา*. ทุนอุดหนุนการวิจัย จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

- สุชาติ หงษา. (2549). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากอดีต สู่ปัจจุบัน : ความเจริญและความเสื่อมของพุทธศาสนาแต่ละประเทศ*. กรุงเทพฯ : ชรรมสภา.
- _____. (2550). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุดธิดา เรืองยังมี. (2553). *การปฏิบัติตามบทบาทของคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามที่คณะของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2. (สารนิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยสงขลลา, สงขลา.
- สุพิศวง ชรรมพันทา. (2540). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ : ดี.ดี.บุ๊คส์ไตร์
- สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน*. (เอกสารอัดสำเนา).
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2535). *ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2535). *พุทธธรรมที่เป็นรากฐานของสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรัชย์ ศิริไกร. (2548). *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- เสนาะ ดิยาว. (2549). *หลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2554). *ศิลปะในประเทศไทยเมียนมาร์*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- สุวิญ รักษิตย์. (2543). *ประวัติศาสตร์ลาว. 1779-1975*. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- เสถียร พันธรังสี. (2554). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ : ผดุงวิทยาการพิมพ์.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2435). *ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000*. กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์.
- อาณาจักรพูนันหรือพูนาน. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2562
จาก<http://www.siamrecorder.com/h/h19.htm>
- สำนักงานส่งเสริมการลงทุน. (ออนไลน์). *เมืองสำคัญและพื้นที่ที่มีศักยภาพในการลงทุน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2562 จาก
http://www.boi.go.th/thai/clmv/Back_up/2010_cambodia/2010_cam_4_6.html
- สถิต สมเสงี่ยม. (2559). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562
จาก <http://www.satiter.com/2016/08/Buddhism-in-Laos.html>

- สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (2557). *ข้อมูลพื้นฐานของต่างประเทศ 2558*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2562 จาก https://www.nia.co.th/niaweb58/data_gb.asp.
- สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ. (ออนไลน์). *ข้อมูลหนี้ต่างประเทศจำแนกตามแหล่งเงินกู้*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2562 จาก http://www.pdmo.go.th/th?year1=0&ts2_id=4&m=money
- สุวิญ รัตต์ชัย. (ออนไลน์). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2562 จาก http://puzinnian.blogspot.com/2010/01/blog-post_8975.html
- แสงจันทร์ แสนสุภา. (2558). *คนสวีเดน หรือ คนสวีดิช*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2562 จาก <http://www.royin.go.th/?knowledges=%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%B5%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B8%99-%E0%B8%AB%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B8%AD-%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%B5%E0%B8%94%E0%B8%B4%E0%B8%8A>
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2558). *กฎหมายลาว “พระสงฆ์กับการเมืองในอุษาคเนย์”*. ศิลปวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562 จาก http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=4831&filename=aseanknowledge.
- หม่องทินอ่อง. (2551). *ประวัติศาสตร์เมียนมาร์* แปลจาก A History of Burma (เฟ็ชรี สุมิตร, ผู้แปล). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว. (2007). *บทรายงานการเคลื่อนไหวงานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ค.ศ. 2007-2008 และแผนดำเนินงานค.ศ. 2008-2009*. เวียงจันทน์: เอกสารถ่ายสำเนา (เขียนเล่ม).
- อชิรพจนินา พลายนาค. (2558). *การศึกษาการบริหารจัดการองค์กรทางศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศไทย, สหภาพเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. ทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อนูรัตน์ สันติภูมิ. (2548). *การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของ ส.ป.ป. ลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1975-2003*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- อนุสรณ์ ลีมนิ และทิพาพร พิมพ์สุท. (2520). *พฤติกรรมทางการเมือง*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- อรุณ รัชธรรม. (2543). *การพัฒนาองค์กรแนวคิดและการประยุกต์ใช้ระบบสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี.
- อาทร จันทวิมล. (2548). *ประวัติของแผ่นดินไทย*. กรุงเทพฯ : อักษรไทย.
- อุทัย ศิริภักดิ์ และ ภูริทัต ศรีอร่าม. (2554). *การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน*. ทูลอดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. (2551). *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: วิ. พรินท์.
- อเนกชัย เรืองรัตนากร. (2555). *การเมืองของมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ต่อเมียนมาร์ (ค.ศ. 1988-2008)*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- _____. (2558). บทบาทของอุดมการณ์ “พุทธศาสนา-ชาตินิยมสุดโต่ง” กับความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธะไข่กับชาวมุสลิมโรฮิงญา. *วารสารสังคมศาสตร์*. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2, 75-77.
- เอมอร แสนภูวา. (2559). *บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชากรณีศึกษา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ*. ทูลอดหนุนการวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ไอลอว์. (ออนไลน์). *สนช. แก้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ 2 ครั้ง เพิ่มพระราชอำนาจตั้งสมเด็จพระสังฆราช และกรรมการมหาเถรสมาคม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.ilaw.or.th/node/4873>
- AP News. (1965). *Burma government arrests 92 monks*. Kentucky New Era, 2.
- Aristotle. (1948). *The Politics of Aristotle*. Trans and ed. By Ernest Barker Oxford. Oxford : Oxford University Press.
- Asean Review. (2556). *พระสงฆ์กัมพูชาประท้วงกษัตริย์สีหมูนิไม่เป็นกลางทางการเมือง*. จาก <https://www.voicetv.co.th/read/82554>
- Aung Than. (1965). Relation Between The Samgha and State and Lai. *Journal of Burma Research Society*. XL VIII (I), 6.
- Aung Zaw. (2007). *The power behind the robe*. Irrawaddy, 10, 27.
- Ayres, David M. (2003). *Anatomy of a Crisis: Education, Development, and the State in Cambodia 1953-1998*. Chiang Mai: Silkworm Books.

- Bangkok Post. (2019, 2 March). Why Thailand's unemployment rate is ridiculously low.
Retrieved from <https://www.bangkokpost.com/learning/work/466226/why-thailand-unemployment-rate-is-ridiculously-low>
- Bryan S. Turner. (2000). *Contemporary problems in the theory of citizenship*. Citizenship and Social Theory.
- BBC News. (2019, 3 October). *Can mindfulness improve pupils' concentration?* Retrieved from BBC NEWS: <http://www.bbc.com/news/magazine-35688048>
- Becker, Elizabeth. (1998). *When the war Over: Cambodia and the Khmer Rouge Revolution*. New York: Public Affairs.
- Bertrand, D. J. (1991). *Defining and Measuring Political, In Democracy and Human Rights in Developing Countries*. London: Lynne Rienner.
- Bluhm, William T. (1974). *Ideologies and Attitude Modern Political Culture*. New Jersey : Prentice Hall.
- Charnow, A. B. & Vallasi, G. A. (1993). "Democracy" in the *Illustrated* The Coliumbia Encyclopedia. (5th ed.). Edited by Babara A. Charnow, A. and George Vallasi. Coliumbia: Coliumbia University.
- Cone & Gombrich. (1977). *Perfect Generosity of Prince Vessantara*, Oxford University Press.
- Copelend, L. & Lawrence, L. (Eds.). (1985). *The World's Great Speeches*. (2nd ed.) New York: Dover.
- E. Michael Mendelson. (1975). *Sangha and State in Burma A Study of Monastic Sectarianism and Leadership*. Ithaca and London : Cornell University Press.
- Easton, D. (1960). *The Political System*. New York : Alfred A. Knof.
- Eleven Media. (2019, 15 March). *Income Gap 'world's widest'*. The Nation. Retrieved form <http://www.nationmultimedia.com/aec/Income-gap-worlds-widest-30214106.html>
- Encyclopaedia Britannica. (2019, 15 March). *The postwar crisis and the return of Phibunsongkhram*. from <https://www.britannica.com/place/Thailand/The-postwar-crisis-and-the-return-of-Phibunsongkhram#ref52685>
- European News. (2001). *italy - buddhism recognised*. buddhist magazine (buddhayana quarterly), 5.
- Evans, G. (1995). *Lao Peasants under Socialism and Post-Socialism*. Chiang Mai: Silkworm Books.

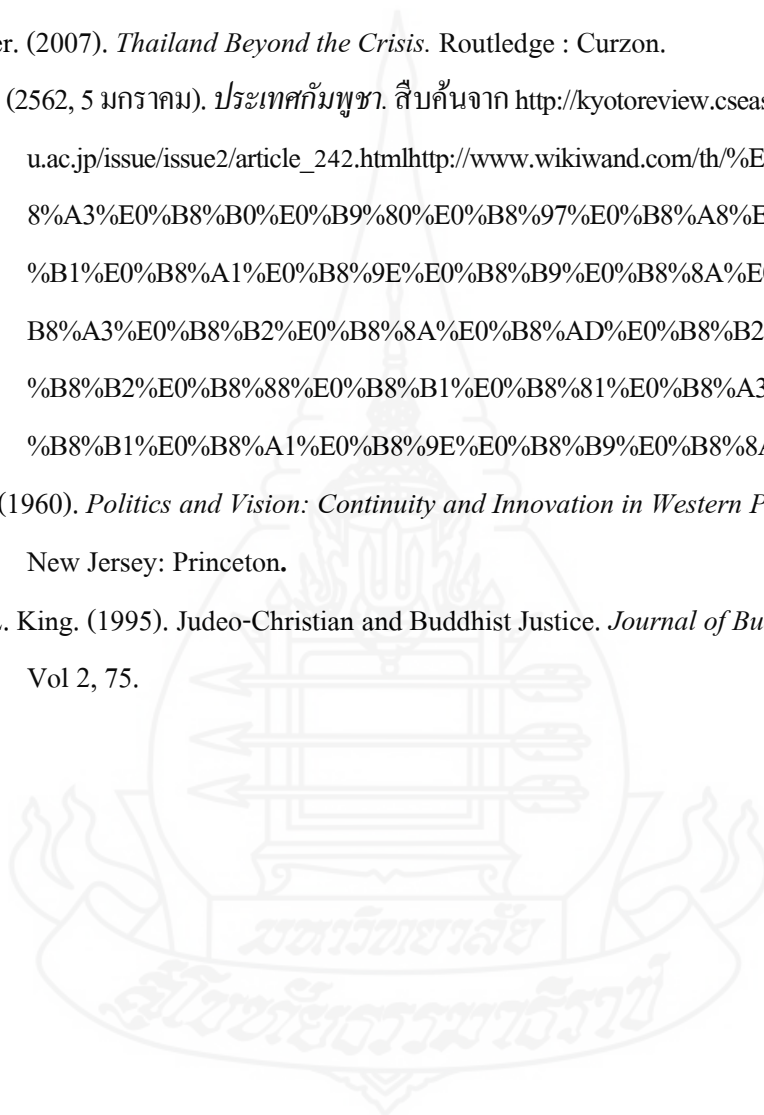
- Fisher, Max. (2019, 2 March). *Thailand has had more coups than any other country. This is why.*
From https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2013/12/03/thailand-has-had-more-coups-than-any-other-country-this-is-why/?noredirect=on&utm_term=.47a1e546b8d2
- Fox, M.S. (1996). *Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos.*
Bangkok: White Lotus Co., Ltd.
- Fuller, Thomas; Geitner, Paul. (2019, 12 March). *European Union Suspends Most Myanmar Sanctions.* The New York Times. Retrieved from
<https://www.nytimes.com/2012/04/24/world/asia/eu-suspends-sanctions-on-myanmar.html>
- Gabriel, A. & Verba, S. (1965). *The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations.* Boston : Little Brown & Company.
- Gabriel, A. (1956). Comparative Political System. *Journal of Politic.* Vol. XVIII No 3, 391-409.
- Gil, S. (2008). *The role of monkhood in contemporary Myanmar society.* Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung Academic Foundation.
- Gray, Denis D. (2019, 5 March). *Deadly bombing in military-ruled Thailand adds to mounting woes in one-time 'Land of Smiles.'* from
<https://www.usnews.com/news/world/articles/2015/08/22/bombing-the-latest-of-many-challenges-for-thailands-junta>
- Heywood, A. (1997). *Politics.* London: Macmillan.
- Higley, John and Burton, Michael G. (1989). *The Elite Variable in Democratic Transitions and Breakdowns.* American Sociological Review.
- Hobbes, Thomas. (1967). *Leviathan.* By Machael Oakeshott. New York : The Macmillan Company.
- Huff Post Canada. (2016, 4 13). *Meanwhile In Canada, Peel Regional Officers Meditate In A Temple.* Retrieved from Huff Post
Canada: http://www.huffingtonpost.ca/2016/04/13/peel-police-meditation_n_9684274.html
- Human Rights Watch. (2009). *The resistance of the monks: Buddhism and activism in Burma.*
New York: Human Rights Watch.

- iMcu. (2555). 2562, 10 เมษายน). *บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างสันติภาพในกัมพูชา : กรณีศึกษา พระสงฆ์ผู้นำ. สืบค้นจาก*
<https://groups.google.com/forum/#!topic/imcu2555/120hD3aqrE>.
- International Monetary Fund. (2019, 4 March). "*Burma (Myanmar)*" *World Economic Outlook Database*. Retrieved from
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?sy=2017&ey=2019&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=64&pr1.y=6&c=518&s=NGDPD%2CNGDPDPC%2CPPPGDP%2CPPPPC&grp=0&a=>
- Jerrold, S. (1967). *The new face of Buddha: Buddhism and Political power in Southeast Asia*. London:Victor Gollancz LTD.
- John F. Cady. (1985). *A History of Modern Burma*. Ithaca, New York : Cornell University Press.
- Kamrava, M. (1996). *Understanding Comparative Politics: a framework for analysis*. London and New York : Routledge.
- Kasetsiri, Charnvit . (2003). (2019, 6 May). *Thailand-Cambodia: A Love-Hated Relationship*. Kyoto Review of Southeast Asia, 3. Retrieved from http://kyotoreview.cseas.kyoto-u.ac.jp/issue/issue2/article_242.html
- Kenaphoom, Sanya. (2014B). Establish the Research Conceptual Framework in Public Administration by the Rational Thinking. *Phetchabun Rajabhat Journal*. Vol 16 No 1, 1-19.
- Kirsch, A.T. (1978). *Modernizing implications of the nineteenth century reforms in the Thai Sangha*. Chambersburg: Anima Books.
- Kislenko, Arne. (2004). *Culture and Customs of Thailand*. Greenwood : Publishing Group.
- Klot. Thyda. (2002). *The Understanding of Buddhism Khmer Society*. Phompen : Royal Cambodia Institute.
- Lasswell, D. Harold and Kaplan, Abraham. (1970). *Power and Society*. New Haven : Yale University.
- Max Weber. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. New York : Oxford.
- Mayo, H. B. (1976). *An Introduction to Semocratic Theory*. Delhi: Sterling Publishers (P) Ltd.
- Mc Carthy, S. (2011). From *coup d'état* to "disciplined democracy" in Burma: *The Tatmadaw's claims to legitimacy*. In Kane, J., Hui-Chieh Loy and Haig Patapan (eds.). *Political legitimacy in Asia: New leadership challenges*. New York: Palgrave Macmillan.

- McCarthy, S. (2008). Overturning the alms bowl: The price of survival and the consequences for political legitimacy in Burma. *Australian Journal of International Affairs*. Vol 62 No 3, 298-314.
- Mcclelland, Charles A. (1967). *Theory and the International System*. New York : Macmillan.
- Mibrath, Lester W. and Goel. M. L. (1971). *Political Participation : How and Why People Get Involved in Politics*. Chicaco : Rand Mennally.
- MYANMAR (BURMA) HUMAN RIGHTS. (2019, 11 March). Myanmar. form <https://www.amnestyusa.org/countries/myanmar/>
- Neumann, S. (1995). *Modern Political Parties*. University of Chicago Press.
- Nguyen Van Dung. (2007). *Eastern religions: Reforms and renovations (II)*. *Religious Studies Review*. Vol 1 No 3, 69-79.
- Ni Ni Myint. (1985). *Burma's struggle against British Imperialism (1885-1895)*. Yangoon: Department of Higher Education, Union of Myanmar.
- Otto F. von Feigenblatt, M.A. (2009). The Thai Ethnocracy Unravels: A Critical Cultural Analysis of Thailand's Socio-Political Unrest. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*. Vol 1 No 3, 598-90, 595-6.
- Pe Maung Tin and G.H. Luce. (1922). *The Glass Palace Chronicle of the Kings of Burma*. Oxford : Exeter College.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2009). *Buddhadhamma*. BKK : Sahadhammika.
- Phrakruyanapetcharat (Tewin Piyatussi). (2014). Approach Strategies of Buddhist Propagation. *Journal of MCU Peace Studies*. Vol 2 No 2, 80-93.
- Phramaha Hansa Dhammahaso. (2014). Trend in Sangha's Role towards Thai Politics in the Next Two Decades. *Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University*. Vol 21 No 3, 29-54.
- Phramaha Prapan Thaiyai et.al. (2014). The Sangha's Roles towards the Satja Savings Group Promotion Affecting the Strength of the Community in Chiang Rai Province. *Journal of Graduate Study in Humanities and Social Sciences*. 3(1), 89-108.
- Ping, Jonathan H. (2005). *Middle Power Statecraft: Indonesia, Malaysia, and the Asia Pacific*. Ashgate.
- Plato. (1967). *The Republic*. Trans. By Francis Macdonald Cornford. New York : Oxford University Press.

- Pye, Lucian W. and Verba, S. (1965). *Political Culture and Political Development*. Princeton : Princeton University Press.
- Ranny, A. (1972). *Essay on the Behavioral Study of Politics*. Urbana: University of Illinois Press.
- Sanook. (2558). (2562, 10 มกราคม). ทำความรู้จักกับ มาตรา 44 ใช้แทนกฎอัยการศึก. สืบค้นจาก <https://www.sanook.com/news/1773902/>
- Schechter, J. (1967). *The new face of Buddha: Buddhism and Political power in Southeast Asia*. London : Victor Gollancz LTD.
- See more on Mech Samphors. (2004). *Kamma as a Concept in Addressing HIV/AIDS, Master of Arts in Cultural Studies*. Phnom Penh : Royal University of Phnom Penh.
- See more on Pin Sen, Heng Monichenda. (1986). *Buddhism and the Future of Cambodia*. Rithisen : Khmer Buddhist Research Center.
- See more. (n.d.). *Maha Ghosananda the Buddha of the Battlefield* by Santidhammo Bhikkhu., Kathryn Poething, and *Locating the Transnational in Cambodia's Dhammayatra*, in *History, Buddhism, and New Religious Movements in Cambodia*. Cambodian Buddhism: History and Practice by IanHarris.
- Simon, H.A. (1960). *The New Science of Management Decision*. New York : Harper & Row.
- Smith, D. E. (1965). *Religion and politics in Burma*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Spiro, M. E. (1982). *Buddhism and society: A great tradition and its Burmese vicissitudes*. Berkeley, CA: University of California Press.
- The Phnom Penh Post – Cambodia's Newspaper of Record. (2019, 5 January). *Cambodia to outgrow LDC status by 2020 Business*. The Phnom Penh Post (May 18, 2011).
- The World Bank. (2019, 2 March). *Exports of goods and services (% of GDP)*. Retrieved form <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>
- _____. (2019, 2 March). *The World Bank in Thailand*. Retrieved form <http://www.worldbank.org/en/country/thailand/overview#1>
- The world facebook. (2019, 16 February). *EAST ASIA/SOUTHEAST ASIA : BURMA*. Retrieved from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html>
- U.S. Department of State. (2019, 2 March). *BUREAU OF DEMOCRACY, HUMAN RIGHTS, AND LABOR International Religious Freedom Report 2009*. Retrieved form <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2009/127266.htm>

- UNDP Report lists Thailand among Asia's fastest growing. (2019, 5 March). *Thailand*. Retrieved from <http://www.th.undp.org/content/thailand/en/home/presscenter/pressreleases/2013/03/15/undp-report-lists-thailand-among-asia-s-fastest-growing/>
- Verba, S. (1965). *Comparative Political Culture and Political Development*. Princeton : Princeton University Press.
- Warr, Peter. (2007). *Thailand Beyond the Crisis*. Routledge : Curzon.
- Wikiwand. (2562, 5 มกราคม). *ประเทศไทย*. สืบค้นจาก http://kyotoreview.cseas.kyoto-u.ac.jp/issue/issue2/article_242.html<http://www.wikiwand.com/th/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%B9%E0%B8%8A%E0%B8%B2#/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%B9%E0%B8%8A%E0%B8%B2>
- Wolin, S. (1960). *Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought*. New Jersey: Princeton.
- Winston L. King. (1995). Judeo-Christian and Buddhist Justice. *Journal of Buddhist Ethics*. Vol 2, 75.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

1) พระราชรัตนาลงกรณ์, รศ., ดร.

ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย/อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

2) รองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา เคนาภูมิ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3) รองศาสตราจารย์ ฐ โสธร ตู้อองคำ

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

4) ดร.สมพงษ์ เกษานุช

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

5) ดร.ภูษิต ปุณรัตน์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ศธ 0522.22(บ)/ว.453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มนตรีการ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กัลยาโณ)

ด้วย พระเกษงา มาทอง นักศึกษาระดับคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาคำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมันการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มนตรีการ พระสุธีวีรบัณฑิต

ด้วย พระเกษาฎา มาทอง นักศึกษาระดับคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนตรีการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศร 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มนตรีการ พระเมธีธรรมาจารย์

ด้วย พระเกษงา ผาทอง นักศึกษาระดับคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา ซึ่งเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนตรีการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว **A53**

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มณัสการ พระครูสุตฺรคณาภรณ์

ด้วย พระเกษงกา ผาทอง นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ จึงเวียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาคำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเวียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปตฺน นียมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มนตรีการ *พระมหาไพฑูริย์ อรรถนโร*

ด้วย พระเกษงา ผาทอง นักศึกษาระดับคุณฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุณฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุณฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนตรีการด้วยความเคารพ

[Signature]

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ได้ให้สัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว
[Signature]

ศส 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มนตรีการ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร

ด้วย พระเกษงา ผาทอง นักศึกษาระดับคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาคำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนตรีการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ยื่นคิในวิมธองค

 ๑๗ เม.ย. ๖๒

ศธ 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มนตรีการ พระมหาตวงสยาม วชิรปัญญา

ด้วย พระเกษภา ผาทอง นักศึกษาระดับคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย ทEMA กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ ซึ่งเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนตรีการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์

โทรศัพท์ 0-2504-8356-9

โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว A53

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา

ด้วย พระเกษงา ผาทอง นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาคำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7666 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(สมภาร พรหมทา)

14 เมษายน 2562

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศษ 0522.22(บ)/ว A53

งานสารบรรณ
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
วันที่ 51
วันที่ 20 เม.ย. 17
ผู้รับ (พิมพ์)

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

ด้วย พระเกษงา ผาทอง นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาคำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

รองศาสตราจารย์ สุรพล สุยะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
๒๐ เม.ย. ๖๒

ศษ 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน *รองศาสตราจารย์ ดร. ทวี มาศ ขัดบางาม*

ด้วย พระเกษฐา ผาทอง นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุณูปการหลัก

ในการนี้นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ จึงเขียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์.

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศาสตราจารย์ ดร. ทวี มาศ ขัดบางาม
2 เม.ย. 62

ศบ 0522.22(บ)/ว *A53*

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน *อาจารย์ ดร.จันทรา กิ่งเพชร*

ด้วย พระเกษฐา ผาทอง นักศึกษาระดับดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุณฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุณฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

จ.น.น.

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

จ.น.น. น.น.น. น.น.น. น.น.น.

(นางจันทรา กิ่งเพชร)

ศธ 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษากับข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนัดดา ใจงาม

ด้วย พระเกษาฎา มาทอง นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ จึงเขียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์.

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤถณ นียมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ส่งในสัปดาห์ก่อนแล้ว
ในฉบับนี้

2 พค 62

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศส 0522.22(บ/ว) 458

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หดมนนล มัธยมธา

ด้วย พระเกษาฎา ผาทอง นักศึกษาระดับคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒินิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุณวุฒินิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสมัครขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาคำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ของแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤถณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศาสตราจารย์ ดร.สมปฤถณ นิยมไทย
ศส. (วศ.บ.ร.) ๖๕๖๒

ศษ 0522.22(บ)/ว 453

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มนตรีการ พระไพศาล วิสาโล

ด้วย พระเกษภา มาทอง นักศึกษาระดับคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์หลัก

ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนตรีการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช

ศธ 0522.22(บ)/ว A53

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

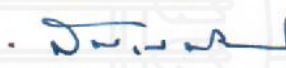
เรียน นายไพฑูลย์ นิติตะวัน

ด้วย พระเกษาฎา ผาทอง นักศึกษาระดับคหุฎฐิบัณทิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ด้รับอนุมัติให้ทำคหุฎฐิบัณทิต เรื่องบทบาททของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทงการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคหุฎฐิบัณทิตหลัก

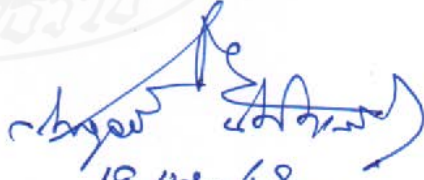
ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณัข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาค่าเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

19 เม 62

ศธ 0522.22(บ)/ว A53

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์ ดร.สตีร ธนานิธิโชติ

ด้วย พระเกษฐา ผาทอง นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย พม่า กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขา ซึ่งเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

นางสาว...
21 เม.ย. 62

ศธ 0522.22(บ)/ว A53

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

1 เมษายน 2562

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์)

ด้วย พระเกษา ผาทอง นักศึกษาระดับคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย ทEMA กัมพูชาและลาว โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

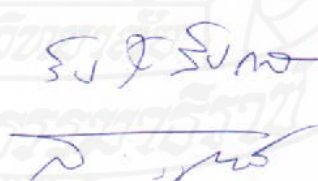
ในการนี้ นักศึกษาขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย สาขาฯ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อการวิจัยดังกล่าว ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 09-0853-7866 และสาขาวิชารัฐศาสตร์ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปถน นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

๑๓/๔/๒๐

No. 0522.22/5A1

School of Political Science,
Sukhothai Thammathirat Open University,
Tumbon Bangpood, Pakkret District,
Nonthaburi 11120
THAILAND

April 26, 2019

Subject: Student's research information request
Dear Ven. Ratanak Keo, Ph.D.

Phra Ketsada Phathong, Political Science doctoral student, Sukhothai Thammathirat Open University, has been approved for conducting his dissertation entitled, The Roles of Sangha's in the Promotion of Political Culture in Cambodia, Myanmar, Laos and Thailand, under supervision of Professor Dr. Thirapat Serirangsan.

In this regard, the School of Political Science would like to ask for your information, useful data and interview for completing his doctoral dissertation. Any question, please contact via telephone number 09-0853-7866 or the School of Political Science. I hope to receive the kind support from you and thank you for your cooperation.

Sincerely,

Somprin Niyomthai

Mr. Somprin Niyomthai, Ph.D.
Assistant Professor, Dean of School of Political Science
Sukhothai Thammathirat Open University

Phra Ketsada Phathong
Tel: 09-0853-7866

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

No. 0522.22/ 5A/

School of Political Science,
Sukhothai Thammathirat Open University,
Tumbon Bangpood, Pakkret District,
Nonthaburi 11120
THAILAND

April 26, 2019

Subject: Student's research information request

Dear Ven. Xaidone Kommameaung

Phra Ketsada Phathong, Political Science doctoral student, Sukhothai Thammathirat Open University, has been approved for conducting his dissertation entitled, The Roles of Sangha's in the Promotion of Political Culture in Cambodia, Myanmar, Laos and Thailand, under supervision of Professor Dr. Thirapat Serirangsan.

In this regard, the School of Political Science would like to ask for your information, useful data and interview for completing his doctoral dissertation. Any question, please contact via telephone number 09-0853-7866 or the School of Political Science. I hope to receive the kind support from you and thank you for your cooperation.

Sincerely,

Somprin Niyomthai

Mr. Somprin Niyomthai, Ph.D.

Assistant Professor, Dean of School of Political Science
Sukhothai Thammathirat Open University

Phra Ketsada Phathong

Tel: 09-0853-7866

No. 0522.22/5A1

School of Political Science,
Sukhothai Thammathirat Open University,
Tumbon Bangpood, Pakkret District,
Nonthaburi 11120
THAILAND

April 26, 2019

Subject: Student's research information request

Dear Ven. Nomleng Dammissara, Ph.D.

Phra Ketsada Phathong, Political Science doctoral student, Sukhothai Thammathirat Open University, has been approved for conducting his dissertation entitled, The Roles of Sangha's in the Promotion of Political Culture in Cambodia, Myanmar, Laos and Thailand, under supervision of Professor Dr. Thirapat Serirangsan.

In this regard, the School of Political Science would like to ask for your information, useful data and interview for completing his doctoral dissertation. Any question, please contact via telephone number 09-0853-7866 or the School of Political Science. I hope to receive the kind support from you and thank you for your cooperation.

Sincerely,

Somprin Niyomthai

Mr. Somprin Niyomthai, Ph.D.
Assistant Professor, Dean of School of Political Science
Sukhothai Thammathirat Open University

Ven. Dr. Nomleng
Sf.

Phra Ketsada Phathong
Tel: 09-0853-7866

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์สนทนากลุ่ม

(Focus Group Discussion)

ศธ 0522.22(บ)/ว 574

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

มนตรีการ พระราชรัตนาลงกรณ์

ด้วย พระเกษภา ผาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตร
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศ
กัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร
ชั้น 6 ห้อง 1808 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่
แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมนตรีการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศร 0522.22(บ)/ว 574

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

มาสเตอร์ พระครูปลัดณัฐพงษ์ ยโส

ด้วย พระเกษงา มาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตร
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศ
กัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร
ชั้น 6 ห้อง 1808 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่
แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอมาสเตอร์ด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง นียมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศษ 0522.22(บ)/ว 574

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ด้วย พระเกษงา ผาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตร
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศ
กัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร
ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่
แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 574

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ

ด้วย พระเกษงา ผาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตร
รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
คุยกันฉันท์ เรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศ
กัมพูชา ลาว พม่า และไทย" เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร
ชั้น 6 ห้อง 1606 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่
แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นียมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 57A

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเขียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.เสนีย์ คำสุข

ด้วย พระเกษภา มาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปตน์ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 574

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ

ด้วย พระเกษภา มาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปตน์ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 57A

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภิกษิตี กัลยานมิตร

ด้วย พระเกษภา มาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ด้วยปฏิทินเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฎน นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 57A

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน ดร.สมพงษ์ เกษานุช

ด้วย พระเกษภา มาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ด้วยวิธีนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ศธ 0522.22(บ)/ว 574

สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

2 พฤษภาคม 2562

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน พลเอกเอกชัย ศรีวิลาศ

ด้วย พระเกษงา ผาทอง รหัสประจำตัวนิสิต 4608000032 นักศึกษาหลักสูตร
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศ
กัมพูชา ลาว พม่า และไทย” เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมืองในสังคมไทย ในวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. ณ อาคารบริหาร
ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ในการนี้ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิจารณาเห็นว่าท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่
แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปฤณ นิยมไทย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

สาขาวิชารัฐศาสตร์
โทรศัพท์ 0-2504-8356-9
โทรสาร 0-2503-3575

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย

-*****-

ด้วย พระครูปลัด เกษญา ผาทอง รหัสนักศึกษา 4608000032 นักศึกษาหลักสูตร
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ทำการศึกษาวิจัย
เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว
เมียนมาร์ และไทย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในที่นี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้
เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง
(Semi-Structured Interview) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่
ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย
- 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการ
เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย
- 3) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทาง
การเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์นี้มี 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... นามสกุล..... อายุ.....ปี
ที่อยู่.....

อาชีพหลัก..... อาชีพเสริม

วุฒิทางการศึกษา.....

ตำแหน่ง.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่..... เดือน..... พ.ศ. เวลา..... ถึง..... น.

สถานที่สัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์

(ผู้วิจัย).....

ผู้บันทึกข้อมูล (ผู้วิจัย) (จดบันทึก, บันทึกเสียง, บันทึกภาพ).....

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคำถาม ดังนี้

- 1) กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์
- 2) กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ในพื้นที่ประเทศไทย

3) กลุ่มคำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

- 4) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

1) กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ตามประวัติศาสตร์

1. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง

ในพระไตรปิฎก

1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามวิถีของ

พระพุทธเจ้า เป็นอย่างไร

.....
.....

...

1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับ

หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร

.....
.....

...

1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับ
พระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลกับปัจจุบันเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

.....
.....
.....

1.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทาง
การเมืองในพระไตรปิฎก มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

2. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
ตามพระธรรมวินัย

2.1 ข้อปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง
หลักการสำหรับพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.2 สิ่งที่เป็นอยู่บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตาม
พระธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.3 สิ่งที่จะควรจะเป็นสำหรับการปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามพระธรรมวินัย มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

3. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย

3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประเพณี เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามกฎหมายเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองตามประวัติศาสตร์ ประเพณีและตามกฎหมาย มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

2) กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย

1. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม

1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง เป็นอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นนักการเมือง มีความเหมาะสมแก่สมณะสาธูปหรือไม่ ถ้ามี ควรให้เข้าไปในลักษณะอย่างไร

.....
.....
.....

1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นที่ปรึกษาของนักการเมือง เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

1.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการติดต่อแ่่งต่ออำนาจรัฐ เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

1.5 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

1.6 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมืองด้านพฤติกรรมทางสังคม มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

2. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้ชี้แนะ
และชี้นำทางการเมือง เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเชื่อมสมาน
ความขัดแย้งทางการเมือง เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการไกล่เกลี่ยข้อ
พิพาทระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการตอบสนอง
นโยบายแห่งรัฐ เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมืองด้านความรับผิดชอบต่อสังคม มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

3. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการประท้วง
ผู้ปกครอง เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการลงสมัครรับ
การเลือกตั้งเป็นผู้แทนทางการเมือง เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นทูต
สันติภาพทางสังคม เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการสนับสนุน
พรรคการเมือง เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

3) กลุ่มคำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิง
สร้างสรรค์ในสังคมไทย

1. บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองด้านสิ่งที่เป็นอยู่ทาง
สังคม

1.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การอบรมสั่งสอนประชาชน ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

1.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การสละทางโลกของพระสงฆ์ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

1.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การมุ่งสู่ทางธรรมของพระสงฆ์ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

1.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่ง
เส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

1.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์มุ่งเส้นทางหลุดพ้นของพระสงฆ์ มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

2. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
ด้านความคาดหวังของสังคม

2.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์
เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองตามสถานภาพ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การกระทำการถูกต้องตามกฎหมาย ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.4 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์
แก้วิกฤตประ โยชน์สาธารณะ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

2.5 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมืองด้านความคาดหวังของสังคม มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

3. กลุ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
ด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

3.1 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การการเป็นผู้สังเกตการณ์ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.2 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การการบทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ใน
การการบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมือง ควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

3.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมืองด้านบทบาทเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น

.....
.....
.....

4) กลุ่มคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางเพิ่มเติมบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้าง
วัฒนธรรมทางการเมือง มีอะไรบ้าง

.....

.....

...

ขออนุโมทนาขอบคุณ
ที่ท่านได้กรุณาให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

The Research's Interview Form

Entitled

The Role of Sangha's in the Promotion of Political Culture in CLMT.

Phrakhrupalad Ketsada Phathong, student's ID number 4608000032, a doctoral student in Faculty of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University, has done the research entitled "The Role of Sangha's in the Promotion of Political Culture in CLMT." to be part of the education according to the curriculum.

The researcher has created a tool to collect qualitative research data by using In-depth Interview's technique along with Semi-Structured Interview in order to comply with the research objectives as follows;

- 1) To study the Buddhist monks' role with the enhancing political culture in Cambodia, Laos, Myanmar and Thailand.
- 2) To analyze and compare both similarities and differences of the Buddhist monks' role with enhancing political culture in Cambodia, Laos, Myanmar and Thailand.
- 3) To analyze trends of the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture in Thai Society.

Explanation: This interview form has 2 parts, consisting of

Part 1 The interview form about personal information of Interviewee

Part 2 The interview form about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture

Part 1 The interview form about personal information of Interviewee

Name.....Surname.....Age.....

Address.....

Occupation (Full Time).....(Part Time).....

Education.....

Position.....

Interviewed on (DD/MM/YYYY)/...../..... at (Time)to.....

Interview

Location.....

Interviewer (the researcher).....

Data Collection Man (the researcher) (Taking Notes, Record, Photograph).....

Part 2 The interview form about the Buddhist monks’ role with the enhancing political culture has divided into 3 question groups as follows;

- 1) Questions about the political roles of the Buddhist monks according to the history.
- 2) Questions about comparison of the Buddhist monks’ role with the enhancing political culture.
- 3) Questions about trends of the Buddhist monks’ role with the creative enhancing political culture.
- 4) Questions about suggestions and guidelines to extend the Buddhist monks’ role with the enhancing political culture.

1) Questions about the political roles of the Buddhist monks according to the history.

1. Questions about the Buddhist monks’ role with the enhancing political culture in Tripitaka.

1.1 What is the Buddhist monks’ role with the enhancing political culture according to the ways of the Buddha?

.....

.....

...

1.2 What is the Buddhist monks’ role with the enhancing political culture related to the Buddhist teachings?

.....

.....

...

1.3 What are the similarities and differences of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture related to the Sanghas (Buddhist monks) between Buddha period and the present time?

.....
.....
.....

1.4 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture in Tripitaka?

.....
.....
.....

2. Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture according to the Buddhist teachings.

2.1 What is the regulation for the Buddhist monks' role with the enhancing political culture with the principles for Sanghas (Buddhist monks)?

.....
.....
.....

2.2 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture with the principles for Sanghas from the past to the present?

.....
.....
.....

2.3 What does the Buddhist monks' role with the enhancing political culture with the principles for Sanghas should be?

.....
.....
.....

2.4 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture according to the Buddhist teachings?

.....
.....
.....

3. Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture according to the history, tradition, and law.

3.1 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture according to the history?

.....
.....
.....

3.2 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture in Myanmar according to the tradition?

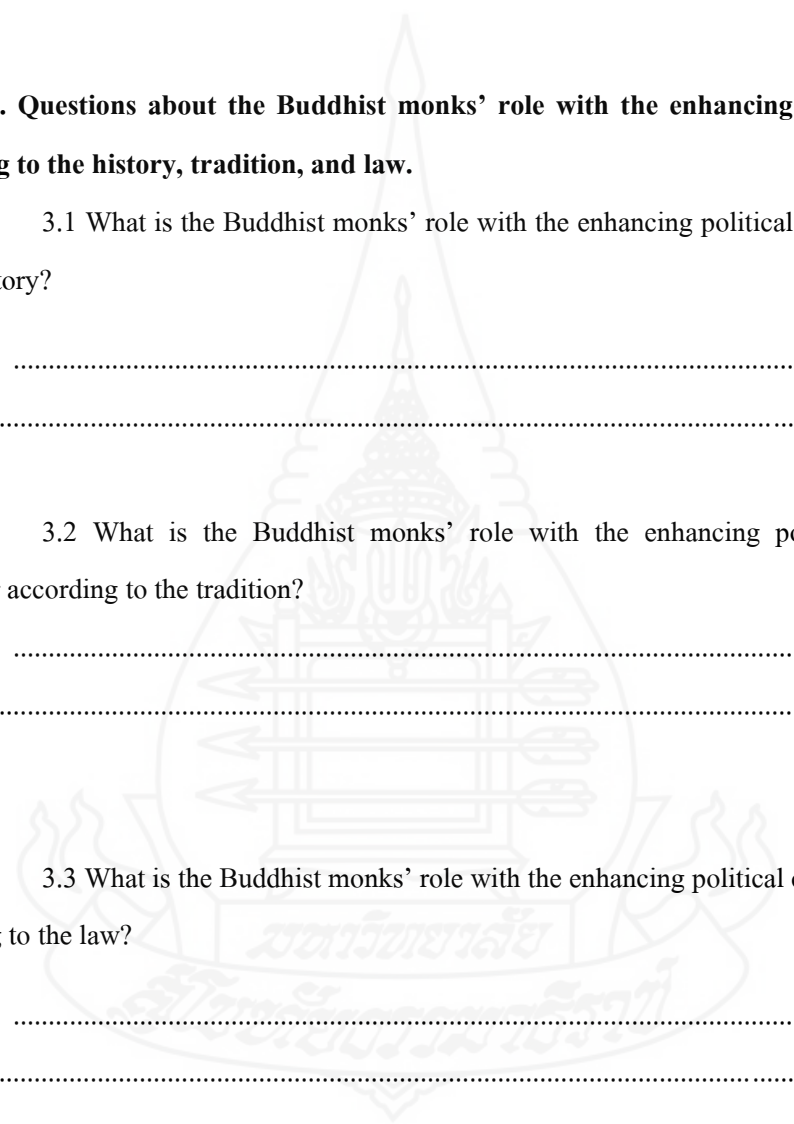
.....
.....
.....

3.3 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture according to the law?

.....
.....
.....

3.4 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture according to the history, tradition, and law?

.....
.....
.....

2) Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture.

1. Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture in Myanmar about social behavior

1.1 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about helping the country?

.....
.....
.....

1.2 Is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture as a politician suitable for Sanghas (Buddhist monks)? If any? What should it be?

.....
.....
.....

1.3 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture in Cambodia about counseling politicians?

.....
.....
.....

1.4 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about stubbornness towards the government power?

.....
.....
.....

1.5 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture as a spiritual leader?

.....
.....
.....

1.6 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about social behavior?

.....
.....
.....

2. Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about social responsibility.

2.1 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture as a government counselor?

.....
.....
.....

2.2 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about healing a political conflict?

.....
.....
.....

2.3 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about the reconciliation of politicians' disputes?

.....
.....
.....

2.4 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about the reaction of the government policy?

.....
.....
.....

2.5 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about social responsibility?

.....
.....
.....

3. Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about political participation.

3.1 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about protesting the ruler?

.....
.....
.....

3.2 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about applying for election as a political representative?

.....
.....
.....

3.3 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture as a peace ambassador of the society?

.....
.....
.....

3.4 What is the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about supporting political parties?

.....
.....
.....

3.5 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture in Cambodia about political participation?

.....
.....
.....

3) Questions about trends of the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture.

1. Questions about the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about social status

1.1 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about preaching Dhamma to people should be?

.....
.....
.....

1.2 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about world renunciation should be?

.....
.....
.....

1.3 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about practicing Dhamma should be?

.....
.....
.....

1.4 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture in Myanmar about focusing on enlightenment should be?

.....
.....
.....

1.5 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about focusing on enlightenment?

.....
.....
.....

2. Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about the expectation of society.

2.1 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about claiming to the rulers should be?

.....
.....
.....

2.2 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about legal action should be?

.....
.....
.....

2.3 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about the economy, society, and politics should be?

.....
.....
.....

2.4 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture in Myanmar about supporting public benefit should be?

.....
.....
.....

2.5 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about the expectation of society?

.....
.....
.....

3. Questions about the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about the creative roles.

3.1 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture as an observant should be?

.....
.....
.....

3.2 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about the role of a political partnership should be?

.....
.....
.....

3.3 What does the Buddhist monks' role with the creative enhancing political culture about the role of political participation should be?

.....
.....
.....

3.4 What are your suggestions and guidelines of the Buddhist monks' role with the enhancing political culture about the creative roles?

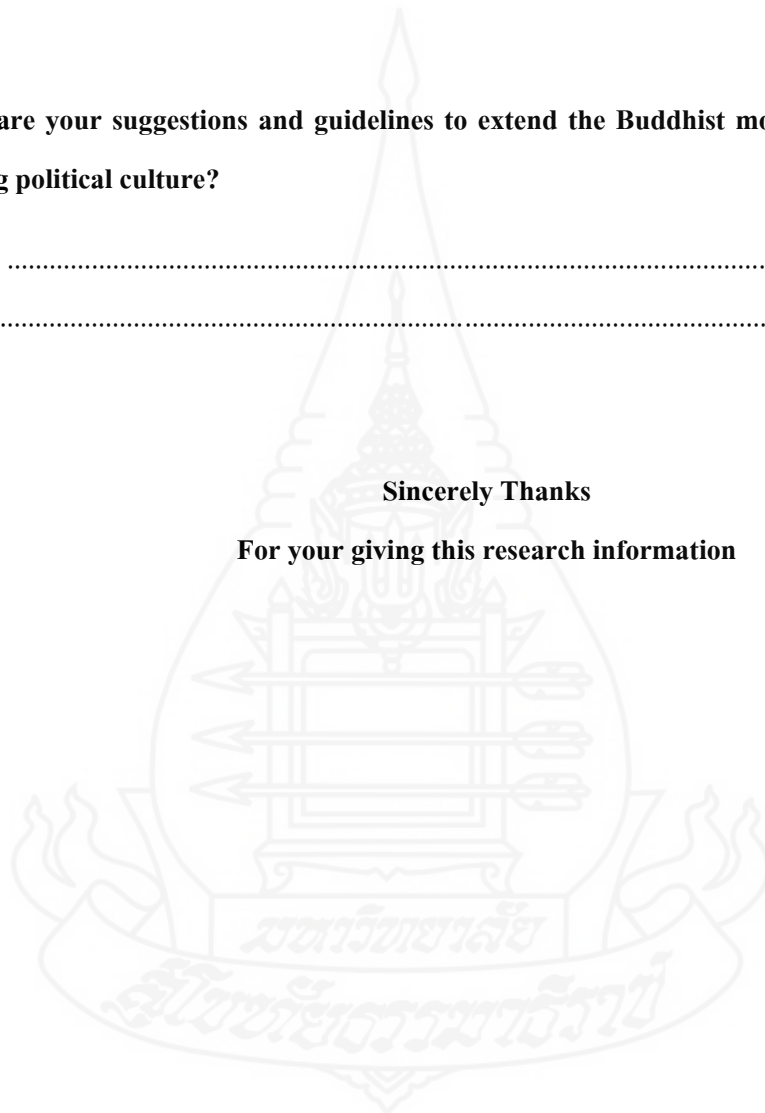
.....
.....
.....

4) What are your suggestions and guidelines to extend the Buddhist monks' role with the enhancing political culture?

.....
.....
.....

Sincerely Thanks

For your giving this research information

ภาคผนวก จ
ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

คู่มือวิทยานิพนธ์ เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา

ลาว เมียนมาร์ และไทย

เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย

-*****-

หลักการและเหตุผล

พระครูปลัด เกษฎา ผาทอง รหัสนักศึกษา 4608000032 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร ศึกษบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช¹ ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” เพื่อต้องการทราบบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย เป็นอย่างไรบ้าง อีกทั้งความเหมือน ความต่างของบทบาทพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย ในประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน เป็นอย่างไร ตลอดจนแนวโน้มบทบาทของ พระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย ควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ในปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่านพยายามแยกศาสนาออกจากการเมือง แต่เป็นเรื่องที่ยากอยู่ พอสมควรถ้าเราศึกษาความเกี่ยวข้องกันมีตั้งแต่การก่อรากฐานของประเทศ แต่ผู้วิจัยมองว่าในเมื่อ ศาสนากับการเมืองไม่สามารถแยกออกจากการกัน ได้ เราจะทำอย่างไรให้ศาสนากับการเมืองมี ความเกี่ยวข้องเนื่องกัน ในเชิงสร้างสรรค์มากกว่าความขัดแย้ง เพื่อป้องกันเหตุการณ์ความรุนแรง เหมือนกับประเทศกัมพูชา ลาว และเมียนมาร์ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ประองคอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติสืบไป

¹ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

1. ศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ กรรมการปรึกษาหลัก
2. ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง กรรมการปรึกษาร่วม
3. รองศาสตราจารย์ ดร. อิศระ สุวรรณกุล กรรมการปรึกษาร่วม

วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

- 1) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย”
- 2) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย
- 3) เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนา แก้ไขปรับปรุงวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” ดังกล่าวนี้อีกให้สมบูรณ์ต่อไป

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม

ณ อาคารบริหาร ชั้น 6 ห้อง 1608 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

วันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ

วันอังคาร ที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป

ขั้นตอนการดำเนินการ

- 1) จัดทำโครงการ และเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเสนอขอความเห็น และขออนุมัติจากกรรมการควบคุมคชฎินิพนธ์ และกรรมการควบคุมคชฎินิพนธ์
- 2) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming)
- 3) เสนอขอหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) จากหลักสูตรรัฐศาสตรคชฎินิพนธ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- 4) แจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

6) จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ตามวัน เวลา และสถานที่

7) ประเมินผลจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) มาสรุป รวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตกผลึกนำไปอภิปรายผล และนำไปเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการหรือการประชุมวิชาการ

8) สรุปผลรายงานการดำเนินงานไปยังประธานกรรมการควบคุมคุณภาพ และ กรรมการควบคุมคุณภาพ

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 11 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 10 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป/คน
- 2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์

จำนวน 6 คน

- 3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 1 คน
- 4) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป จำนวน 1 คน

ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

รองศาสตราจารย์ ช โสธร ผู้ทรงคำ

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ผู้รับผิดชอบการสนทนากลุ่ม

พระครูปลัด เกษฎา ผาทอง

นักศึกษาลัทธิสุตรรัฐศาสตร์คุณูปบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (:::Bainstroming) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นการ 1) เพื่อขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย 2) เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 21 รูป/คน 3) เพื่อวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย 4) เพื่อทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (:::Bainstroming) และ 5) สามารถหาลักษณะร่วม (common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ร่างแบบจำลองของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (:::Bainstroming) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ 5 ประเด็นคำถาม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาวะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทย เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ประองคอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติสืบไป

มีประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย ที่จะนำไปพัฒนาและเพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ประองคอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสถานะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1.1 สถานะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อพัฒนาสถานะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ควรจะเป็นในสังคมไทย มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

สรุปสถานะปัจจุบันของบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมไทย ที่ควรจะเป็น

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.1 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

สรุปแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง ที่ควรจะเป็น

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง เป็นอย่างไร

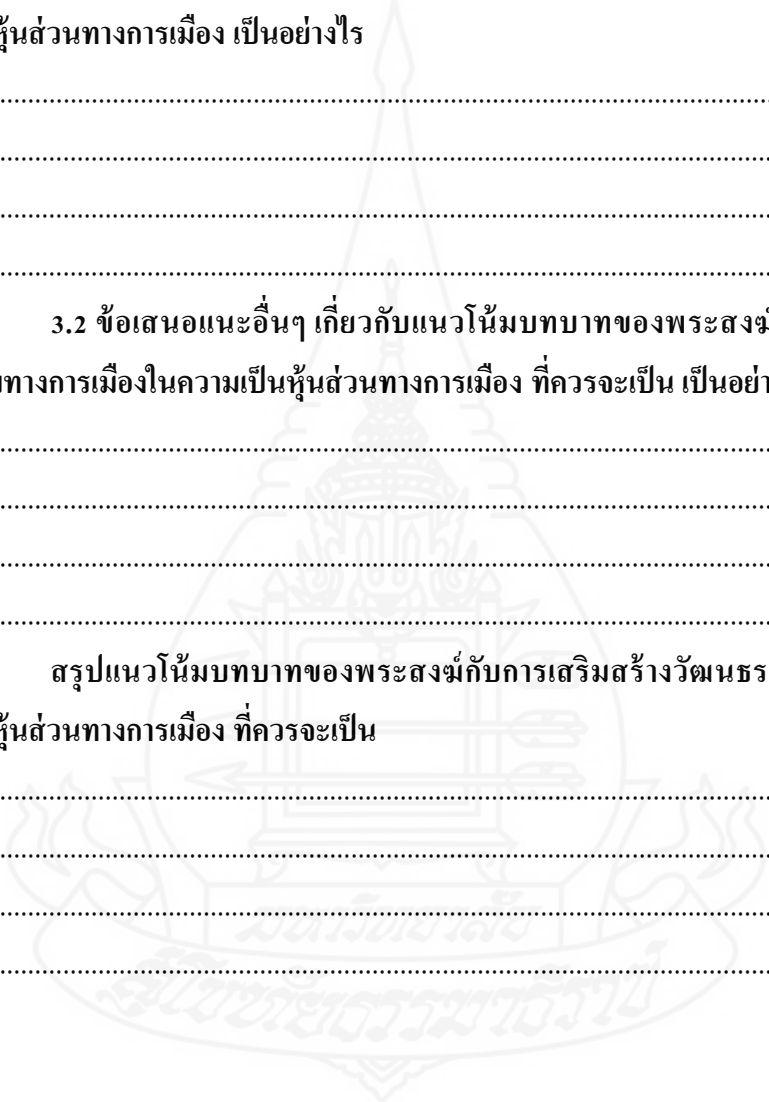
.....
.....
.....
.....

3.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

สรุปแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง ที่ควรจะเป็น

.....
.....
.....
.....

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1 แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นอย่างไร

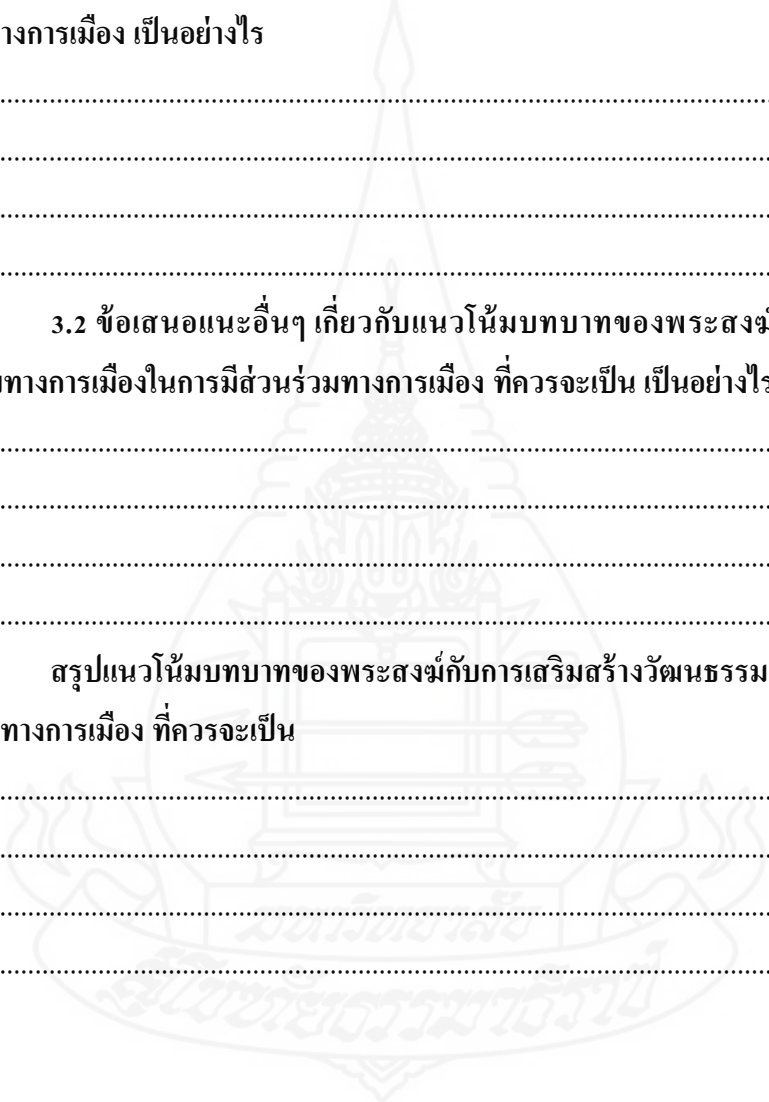
.....
.....
.....
.....

3.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

สรุปแนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ควรจะเป็น

.....
.....
.....
.....

ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทย เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนให้แก่คนในชาติสืบไป

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1 แนวทางการพัฒนาแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทย

.....

.....

.....

.....

3.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทย เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแนวโน้มนโยบายของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ ที่ควรจะเป็นในสังคมไทย เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติสืบไป

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

ภาพถ่ายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ภาพถ่ายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประเทศกัมพูชา

ภาพถ่ายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประเทศลาว

ภาพถ่ายผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประเทศเมียนมาร์

ภาคผนวก ข

ภาพถ่ายการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระครูปลัด เกษฎา มหาปญ โณ (ผาทอง)
วัน เดือน ปีเกิด	7 พฤษภาคม 2535
สถานที่เกิด	บ้านมีสุข หมู่ที่ 12 ตำบลเหล่าต่างคำ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย
ประวัติการศึกษา	<p>วิทยฐานะทางธรรม</p> <p>แผนกธรรม นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พ.ศ. 2556</p> <p>แผนกบาลี เปรียญธรรม 3 ประโยค สำนักเรียนวัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พ.ศ. 2561</p> <p>วิทยฐานะทางโลก</p> <p>ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2562</p> <p>ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2560</p> <p>ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2559</p> <p>ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์ พ.ศ. 2558</p> <p>มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช</p>
สถานที่ทำงาน	<p>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย</p> <p>วิทยาเขตหนองคาย</p>
ตำแหน่ง	<p>อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์</p> <p>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย</p> <p>วิทยาเขตหนองคาย</p>